

③

Pseudo
Clemente

1526

Manuscrito de Clemente en Deusto

EPISTOLA NVNCVPATORIA AD BERNAR-

per summam impudentiam optare in animū induxi. ^{em, nisi hoc tu tibi, tanq̃}
debitum officij tui pensum, sp̃ote poposcisses, ut ^{tui interesse existimares, ne,}
quod in te esset, diutius iacerent recta studia. Tuis ergo adeoq̃ illustrissimi
principis Ferdinandi auspicijs egressus, non poenitendam bonorum, corūq̃
ueterissimorum autorū copiam mecum, tanquam ex diutino uenatu, retuli,
quos nunc de integro hoc maiore doctissimorum quorūq̃ expectatione par-
turio, quō magis illi praefer opinionem contigerunt. Cui enim, ita compara-
tis hominum moribus, tale quicquam in mentem uenire, hoc praesertim tem-
pore potuit? ubi eō temeritatis quorundam furor progressus est, ut remedijs
quidem quoquo pacto opus sit, nondum tamē fati ^{reat ratio, qua inue-}
terato iam morbo, atq̃ ob id tenaciori occurramus, ^{ane uidentur hi re-}
ctissime ad recuperandam Germaniae tranquillitatem ingredi, qui eos maxime
in medium proponunt libros, tanquā publicos fontes, unde hauriant uel adu-
lescens sanioris mentis initia, postq̃ de quibusdam iam natu grandioribus
desperatum est. Quamobrem multum omnino, ac nescio an nō totum quod
uel animo cōsequi possumus melioris spei, sitū mihi uidetur in aetate etiā dū
tenera, quae in fatalia quaedam huius temporis scripta imprudens, tanquam
tempestate aliqua ad scopulos, delata est, ad quos ne consenscat, ex bonorū
autorū ædificatione pendet. Sunt enim pleriq̃ nostratū, quibus saltē mica in-
genij est, ita alioqui affectu erga studia, ut non ita magno negotio opus esse ui-
deatur ad abolendas quorundā nēnias, quarum uidemus ubiq̃ nunc gentiū
tantam oriri nauseam, ut praeter paucos quosdā, eosq̃ indoctos legere nemo
sustineat. Quemadmodū ergo literarū casus, ueluti Cæcias quispiam nubes,
traxit secum omnium honestarū artium si non stragem, at certe concussionē,
ita in possessionem dignitatis restitutis literis, constantius, æquiusq̃ se habitur-
ra sunt omnia, quibus in medio uitae usūq̃ communi uiuitur, praesertim ad
coruos quibusdam relegatis, qui ut felicius infantiam suam palliarent, promi-
scuēq̃ plebi se insinuarent, id nobis calamitatis in literas inuexerūt, ut potius
contempsisse quā ignorasse uiderentur. Nimius sum, fateor, at quis nō prae
indignitate rei totus in lachrymas solueretur? postq̃ uidet nō modo nullis in
eos qui malū hoc orbi cōciliāt, animaduerti Senatus cōsultis, qd̃ decebat fieri
acerbissimis, sed ociose etiam atq̃ delicate, ob illa scilicet in remp. Christianā
benefacta, neporari. Utinam hoc moribus nostris aliquando recipiatur, ut &
ingeniorum curam saltem subiciuam ad se putēt pertinere qui publicae salutis
praesunt, eoq̃ nomine rerūp. clauos tenent. Si em Crassus censor officio suo
nō putauit indignum, imperitos quosdam rhetoras cogere in ordinē, atq̃ in-
terdicere professionis munere, quod parum hoc scite administrarent. Et phi-
losophis, quod nouam quandā ociandi rationem praetextu philosophiae in-
troducerent, si non modo ciuitatis ius, sed & Italia tota adempta est. Quid de-
mum de his nostratibus futurū fuisse putamus, si ex insperato, tanquam propi-
tius aliquis Iupiter, Crassus quidam appareat, qui autoritatis suae gladium in
eos distringat: quibus ludus est sanctissima quaeq̃ studia lancinasse, atque il-
loris

Germaniae trā
quillitas ex lite-
ris concilianda
est.

Crassus censor
i doctos quosdā
rhetores in oro-
dinē coegit.

DVM EPISCOPVM TRIDENTINVM

lotis pedibus conculcasse, uerū hoc insuper agunt, ne quicq̃ sit usquam geni-
tium rerum, quod uel acumen resipiat aliquod, uel non prophanæ etiam ture-
bae sit obuium. Hæc adeo causa est cur mathemata etiam uulgo rideantur,
tanquam superuacaneum sit in ea id temporis locare, quod nolimus uelimus
cogimur parietes uiui uidentesq̃ aspicere palā insumi in aleam, & quaedam
non paulo his etiam deteriora. Eloquentiam putāt eam satis esse Christiano,
quæ utiq̃ possit adumbrare rem quam animo conceperis. At nō uident, ut
uel hoc tantulū assequamur, opus esse longiusculo tempore, ne obscuri simus,
& demus sine mente sonum, ut elegantissimus poëta dicit, ut enim in Theolo-
go summā eloque ^{tanxie nō requiro, si desit, quam tamē sim in lucro ha-}
biturus si adsit, ita ^{diocrem cum dignitate coniunctam omnino necessariā}
duxerim, est enim omnino etiam in sacris suis eloquentiae locus, est sua admi-
ratio. Veluti in matrona aliqua honestiore, laudes ornatū eum qui aut sine im-
pensiore sumptu paratur, aut nō abhorreat a personae decoro, ita sordes ode-
ris, ut etiam omnibus sit numeris alioqui in suo genere absoluta. Aut dicant
mihi isti barbarici patroni, quid calumniatus est in Ioviniano Hieronymus ^{Iovinianus.}
maior apparatu, atq̃ cōtentione, ipsoq̃ adeo libri ingressu, quā orationē
male sibi coherentem, ridiculum quendam tumorem, atq̃ demū spurcitiem:
ut non scriptorem, sed ^{auyuaris} uocet. An non maximi ut quisq̃ precij ha-
betur in re theologica, ita eloquentiae fuit studiosissimus: ut nunc Tertullianū,
Lactantium, Cyprianum, atq̃ deniq̃ ipsum quem iam nunc adornamus Vi-
ctorinum Afrum taceam. Est autē quicquā Augustino, Ambrosio, purius: ^{Victorinus.}
quorum oratio tantum abest a barbarie, quantum est eorum inquinatio, qui
hodie & nomen & lucellum ex literarum oppugnatione quaerunt. Adde etiā
si libet, quod diuus Aurelius Augustinus de rhetoricis & dialecticis integros
libros conscripsit, qui licet uulgo non extent, dabimus tamen operam ut pro-
pediem in manus hominū ueniant. Quantus uero theologus? Deniq̃ ut semel
finiamus, nullum hominū genus, diutius florem eloquentiae tenuit ipsis Theo-
logis. Cœperunt enim iam tum cadere causa iureconsulti, cum & Cicero in
foro uersaretur. Medici autē adeo dediticerunt latine, ut post Plinium, quod
saltem sciam, nihil in hoc genere sermē scriptum sit tolerabili eloquentia. Nisi
unum mihi Cælium Aurelium Siccensem opponas, cuius mihi copiam fe-
cit uir adprime eruditus, & cōmunibus studijs, ut quisquam alius, bene uolēs <sup>Cælius Aureli-
nus.</sup>
Theobaldus Fettichius Vuormatiensis, Ludouico principi Palatino a cura
medica. Ab hinc uero quingentis annis deserunt uix tandem theologi latine <sup>Theobaldus
Fettichius.</sup>
loqui, quippe Albinū, & Paulum diaconū nō fuisse omnino elingues, quo-
rum uterq̃ principem apud Carlum magnū locū obtinuit, monumenta quae
passim in bibliothecis paulo uetustioribus uisuntur, satis testantur. Ob id pro
uirili cuiq̃ pro se annitendū censeo, cui uel leuiter ille publicus rerum homi-
numq̃ status doleat, ut quemadmodū nostra tempestate ferē opicos aliquō ui-
denus pgressos in artis suae mysterijs, quo superior illa aetas aspirare nequi-
uit, sic nos quoq̃ nihil de industria remittamus, ut si ad eum quē a maioribus

Eloquentia theo-
logos maxime
debet.

Iovinianus.

Victorinus.

Afr.

Cælius Aureli-
nus.

Theobaldus
Fettichius.

EPISTOLA NVNCVPATORIA AD BERNAR-

accepimus cum ulū nihil accedat, saltē à Gothorū incursione asseratur, id quo minus faciamus nihil caussae est, quandoquidē argumentis iam aliquot deprehensum est, nec ingenia nostris deesse, nec ad quorū imitationē excitentur. Si quidē inter Germaniae principes, quod nobis bene uertat, nec ferē est quisq; paulo cordatior, qui nō inter purpuratos illos aliquid etiam loci relinquat liberalius eruditus. Quo nomine prae bui nuper R. Episcopus ille Treuericus, dexteritate rerum administrandarum singulari praeditus, prorsus miraculū sui, cū prae ter alios impense uideatur renascētibus studijs fauere, tū & officijs suis eos potissimū praeficit, qui literarū sint ipsi non expertes. Cuiusmodi mihi uisus est propius intuenti Matthias de Saracastro Officiarius, ut uulgo appellamus, qui in iure ciuili Sceuolam quendā, in re sacra Hieronymū praestet, mirū autem qua polleat eloquentia, qua humanitate, qua prudentia, atq; demum, quod in maxima laude numero, quā ex animo fauēs bonis studijs, ut in hoc decuriam iam domi scribarū alat uelut amanuensiu, non alio cōsilio, quā ut in describendis uetustissimis codicibus, eorū opera ad publicā cōmoditatem utatur. Nec minore studio id agit Vuolfgangus ab Affenstein, nobiliū, quos ego uiderim, facile doctissimus, & doctorū nobilissimus, q praefectus urbi est Episcopo Vuormatiensi. De R. T. P. uero quid dicā: cuius mihi aula usq; adeo nihil aulici uisa est pra se ferre, ut in Academia quadam me uersari existimarem, si quando in congressibus, quod non raro fiebat, mentio esset uel de literis, uel administratione rerum orta. Licuit ergo omnino cōstantissimo illo uitae tenore philosophum, mundiciae principem, parsimonia Episcopū agnoscere, in cuius aula ueluti equo Troiano inclusi essent tot literarum proceres, apud quos cum semel atque iterū esset de cōmunibus rebus institutus sermo, forte Clementis memini, cuius ego additionem iam tum parabā. Et quia non obscure pra se R. P. T. uisa est ferre incredibilem quendam erga bonos auctores amorem, & eiusmodi erat uoluntatis tuae erga me propensio, ut uitā etiā debere me tibi ingenue faterer, coepi cōsiliū, ut uel parti beneficiorū tuorum quā possem responderem, inscribendi tibi Clementem, quē etiam dū à praelo madentem R. P. T. dedico, ut uel sic à quibusdā huius aetatis uituperatoribus in tuto sit. Nec enim me mouit illa plus quā decātata ubiq; de Apocryphis sententia, quae si sunt abiiciēda, Tertulliano carebimus, Eusebij magna parte, Lactantio. Quid multis? aegre quisquā paulo uetustior locū suū tuebū, quippe quorum pleriq; synodos illas praecesserint, quibus ueluti cancellis quibusdā circūscripta fuit Christianismi professio. Mirum ergo uideri debet, si à uetustioribus illis quid sit uariatū, & coeperint legi priuatim, id est fieri apocrypha, quae paulo ante publice legebātur? Vt uero interim dicam quod sentio, nondū satis mecum constitui, quid illa ueterum auctōrū censura sibi uelit, quae distin. x. v. cap. sancta Ro. habetur, ut omittam quod quaedam isthic ex diametro inter se pugnant. Clementis uero dum octo facit libros, & capitū meminit, nisi me animus fallit, quinquaginta, quae sint pro authenticis, sic enim loquitur, recepta, non potest mihi non praebere nescio cuius monstri suspicionem, uel hoc

DVM EPISCOPVM TRIDENTINVM

uel hoc nomine maxime, quod quae hodie in uetustissimis bibliothecis supersunt exemplaria, quorū duo omnino licuit per selquimestrem illā excursionē uidere, unum Basileae, quo sumus usi cōmodato, alterū Schonaugiae, nec ullas habebāt capitum sectiones, & in decem Clementis ipse libros rotum uolumen digesserat, id qd' ex fine tertij libri facile est uidere. Sed hoc quicquid est rei, iudicandum alijs in medio relinquam, si hoc unum addidero, mihi alioqui nō tam superstitiose nasuto, nec uideri uerisimile Rufinū uirum, ne quid addam praeterea, magnū, potuisse adduci, ut Latio donaret librum, quem uidisset parum dextre ab eruditioribus accipi, aut cui dignitatis suae ratio non iam ante constaret. Et quae lo qui fieret ut Origenem, Xistum philosophū, Eusebium Caesariensem, Gregoriū Nazanzenū, Basiliū magnū, Pamphilū martyrem, Euagriū, rei theologiae, quod in cōfesso est, facile principes, ex Graecis uerteret, hic uero tanquam sui oblitus, imperare sibi potuerit, ut tot lucubrationū gloriam, istius uersionis ueluti tenebris obscuraret, & tanquam malus poeta uno actu, eoq; postremo totā fabulā dehonestaret. Quod ergo huius loci est, nihil sanē restat, quod quencq; tor queat illa quorundā nō Aristarchorum, sed Phalaridū exactior quā uerior censura, dummodo cōstet Eusebiū illū quaedam ex his Recognitionū libris nō modo mutuātū, uerum quod parū etiam attentis apparet, ad uerbum quaedā descripsisse in libro De Euangelica praeparatione VI. Ceterū cū iam additionē cogitarem Clementis nostri, forte fortuna incidimus in epistolas quasdā, quae nescias plus habeant eruditionis an pietatis, eas quoniam argumento nostro magnopere cōuenirent, nec ante typis excusae essent, curauimus ut unā formis describerentur. In quibus quia nō pauca erant, quae magno temporū intervallo essent remotiora, scholijs si quando usus uidebatur, atq; argumētis illustrauimus, quas R. T. P. nō enim occurrit alius cui potius inscribi debeant, nūcupatim dedico cōsecroq;. Quo enim munere apud R. T. P. maiore me gratiā initurū cōsiderē, nō erat, quā si librum doctissimū eumq; uetustissimū ei potissimū consecrarem, qui nō modo singulari est praeditus pietate, uerū elegantiore literatura tanta, quanta uel in eius generis hominibus desiderari potest maxima, qui omnem aetatem in literis cōsumpserunt. Bene ualeat R. P. T. quam nobis cōmunibusq; studijs CHRISTVS quā diutissime seruet incolumem. Basileae, An. xxvi. Augusti xviii.

PHILIPPVS ENGENTINVS POE-
TA LAVREATVS IN AEDITIO-
NEM D. CLEMENTIS.

SI ueterum præstant ueneranda uolumina patrum,

Ut fidei reddant secula quæq; statum.

Hæc sunt è cumulo propius spectanda, uetustas

Quæ pia commendat, posteritasq; probat.

Talia Clementis si quis ferat esse disertis,

Nunquam iudicio fallitur ille meo.

Ansoniam tamen hinc lectores ponite libram,

Semper enim lanx hæc non fuit æqua satis.

Hoc est iudicio patres fraudare superbo.

Hoc est foeturas deterere ingenij.

Scilicet hæc notha sunt, ueteriq; inuisa repulsa.

Autoris frustra cessit & ille labor.

Id nolint manes Clementis, & illius à quo

Sunt mutata toga pallia Romulea.

Noluit hoc etiam chari mihi cura Sichardi.

Eruta uix tandem qui monumenta dedit.

ARVFINI TORANI

AQVILEIENSIS IN CLEMENTIS
tutissimos, atque eruditissimos libros Præfatio,
ad GAUDENTIUM episcopum.

TIBI quidem GAUDENTI nostrorū decus insignis
doctorum, tantus ingenij uigor, imò tanta spiritus gra-
tia est, ut si quid à te etiam quotidiani eloquij more di-
citur, si quid in ecclesia declamatur, id in libris haberi,
& ad instructionem tradi posteris debeat. Nos tamen
quos & ingenij tenuitas minus promptos, & senecta
iam tardos reddit ac segnes, opus quod olim uenerandæ memoriæ uirgo
Syluia iniunxerat, ut CLEMENTEM nostræ linguæ redderemus. Et
tu deinceps iure hæreditario poscebas, licet multas post moras, tamen ali-
quando restituius prædam, quam, ut opinor, non paruam, Græcorū
bibliothecis ereptā nostrorū uisibus & utilitatibus conuectamus, ut quos
proprijs non possumus, peregrinis nutriamus alimonijs. Nam & solent
suauiora uideri peregrina, interdum uero & utiliora. Denique peregrini-
um est penè omne quod medelam corporibus cōfert, quod morbis oc-
currit, quod uenena depellit. Iudæa balsami lachrymā, Creta comam di-
ctamni mittit, Arabia aromatū flores, & spicarū nardi India segetem me-
tit: quæ ad nos etiam, si aliquantulo quā proprius ager attulit, fractiora
perueniunt, odoris tamen gratiam, uimq; medendi integram seruant.
Suscipe igitur anime mi redeuntem ad te CLEMENTEM nostrum. Su-
scipe iam Romanum: nec mireris, si forte tibi in eo minus solito floridus
eloquentiæ uultus appareat. Nihil interest dummodo sensus idem sapiat,
peregrinas ergo merces multo in patriam sudore transuehimus, et nescio
quā gratus me ciuium uultus accipiat, magna sibi gratia spolia deferen-
tem, & occultos sapientiæ thesauros, nostræ linguæ clauē referantē. Sed
uotis tuis faueat deus, ut nullus nobis sinister oculus, nec cuiusquam liui-
dus occurrat aspectus. Ne extremo prodigij genere, cum nihil inuideant
illi quibus aufertur: liuescant tamen isti quibus confertur. Aequum est
sanè tibi, qui hæc etiam Græce legeris (ne forte in aliquibus minus à no-
bis seruatum translationis ordinem putes) interpretationis nostræ indi-
care consiliū. Puto quod non te lateat, CLEMENTIS huius in Græco
eiusdem operis ἀναγνώρισις hoc est, Recognitionū, duas aditiones haberi,

a

RUFINI AQVIL. IN LIBROS CLEM. PRAEFATIO.

& duo corpora esse librorum, in aliquantibus quidem diuersa, in multis tamen eiusdem narrationis. Denique pars ultima huius operis, in qua de transformatione Simonis refertur, in uno corpore habetur, in alio penitus non habetur. Sunt autem & quaedam in utroque corpore de ingenito deo, genitoque disserta, & de alijs nonnullis, quae, ut nihil amplius dicam, excesserunt intelligentiam nostram. Haec ergo ego tanquam quae supra vires meas essent, alijs referuare malui, quam minus plena proferre. In caeteris autem quantum potuimus, operam dedimus, non solum à sententijs, sed ne à sermonibus quidem satis, eloquutionibusque discedere. Quae res quamuis minus ornatum, magis tamen fidele narrationis reddit eloquium. Epistolam sanè, in qua idem CLEMENS ad IACOBVM fratrem domini scribens, de obitu nunciatus PETRI & quod se reliquerit successorem cathedrae & doctrinae suae. In qua etiam de omni ordine ecclesiastico continetur. Ideo nunc huic operi non praemisi, quia & tempore posterior est, & olim à me interpretata atque aedita. Sed quod in ea nonnullis fortasse uidebitur inconsequens, si hic explanetur, non puto absurdum uideri. Quidam enim requirunt, quomodo cum LINVS & CLETVS in urbe Roma ante CLEMENTEM hunc fuerint episcopi. Ipse CLEMENS ad IACOBVM scribens, sibi dicat à PETRO docendi cathedram traditam, cuius rei hanc accepimus esse rationem, quod LINVS & CLETVS fuerunt quidem ante CLEMENTEM episcopi in urbe Roma, sed superstitente PETRO, uidelicet ut illi episcopatus curam gererent, ipse uero apostolatus impleret officium. Sicut inuenitur etiam apud Caesaream fecisse, ubi cum ipse esset praesens, ZACHAEVM tamen à se ordinatum habebat episcopum: & hoc modo utrunque uerum uidebitur, ut & illi ante CLEMENTEM numeretur episcopi, & CLEMENS tamen post obitum PETRI docendi susceperit sedem. Sed iam uideamus, scribens IACOBVS fratri domini operis sui CLEMENS ipse, quod sumat narrationis initium,

EPISCOPI
APOSTOLI

Recognitionum

RECOGNITIONVM

DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRATREM

Domini, LIBER PRIMVS, à Rufino Torano

Aquileiense à Graeco in Latinum uersus.

A GO CLEMENS in urbe Roma natus, ex prima aetate pudicitiae studium gessi. Dum me animi intentio uelut uinculis quibusdam solitudinis & moris innexum teneret. Inerat enim mihi cogitatio (incertum sanè unde initium sumpserit) crebro enim ad memoriam meam conditionem mortalitatis adducens, simulque discutiens: utrum ne sit mihi aliqua uita post mortem, an nihil omnino postea sim futurus: Si non fuerim antequam nascerer: Vel si nulla prorsus uitae huius erit post obitum recordatio: Et ita immensitas temporis cuncta obliuioni, ac silentio dabit, ut non solum non simus, sed neque quod fuerimus, habeatur in memoria. Sed & illud uersabatur in pectore, quando factus sit mundus: aut si omnino factus sit, uel antequam fieret quid erat: an uero semper fuerit. Nam certum uidebatur, quod si esset factus, esset profecto solvendus: & si soluat, quid iterum erit, nisi forte obliuio cuncta & silentium teget: aut forte aliquid erit, quod nunc sentire mortalium non potest mens. Haec & his similia, nescio unde, indefinenter animo reuoluens, nimietate moris incredibiliter tabescebam. Et quod est grauius, si quando respueram huiusmodi curas, uelut minus utiles cogitabam: ualidiores in me fluctus solitudinis consurgebant. Inerat enim mihi comes optima, quae me quiescere non sineret, IMMORTALITATIS CUPIDO. Ut enim post rerum exitus docuit, & gratia dei omnipotentis ostendit, haec me animi intentio ad inquisitionem ueritatis, & agnitionem uerae lucis adduxit. Ex quo factum est, ut lugerem postmodum eos, quos prius ignorans, beatos credebam. Igitur cum à prima aetate in huiusmodi animorum intentione uersarer, cupiens aliquid discere, philosophorum frequentabam scholas, ubi nihil aliud quam dogmatum adfertiones, & impugnationes, uidebam agi sine fine certamina: arte syllogismorum conclusio numque agitari uersutias. Et si quando quidem obtinebat hic sermo, quod immortalis esset anima, gratulabar: Si quando uero arguebatur quasi mortalis, cum tristitia discedebam: neutrum tamen in corde meo firmitudinem ueritatis tenebat: sed hoc tantum intelligebam, quod sententiae ac definitiones rerum non pro natura sui, ac ueritate causarum, sed pro ingenij defendentium, falsae imaginarentur, aut uerae: eoque magis in profundo pectoris cruciabar, quod

Immortalitas
cupido optima
comes.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

† Pyriphleg-
montis.
Fabula de in-
feris.

Hierophante
sacerdotes Aeg-
gypti.

D

Tiberius Cae-
sar.

neq; aliquid ex his quæ dicebantur, tanquam firmū tenere poteram, neq; abij-
cere desiderium requirendi; sed quanto magis negligere conabar ac sperne-
re, tanto ardentius, ut supra dixi, uelut cum quadam uoluptate latenter inre-
pens huiusmodi cogitatio mentem atque animū possidebat. Coangustatus
igitur inuentione rerum, aiebam apud memetipsum: Quid inaniter labora-
mus, cum manifestus sit terminus rerum? Si enim post mortē non ero, nunc
superfluo crucior: Si uero erit mihi uita post obitū, seruemus illi uitæ sui tem-
poris motus, ne forte his quæ nūc patior, aliqua me ibi tristiora excipiāt, nisi
pie ac sobrie uiuero, & secundum nonnullorū sententias philosophorū † nigri
Phlegetōtis fluuiio, uel tartaro, ut Sisyphus & Tityus, sed & Ixion, ac Tantalus
aeternis inferno supplicijs tradar, & rursus mihi ipsi respondebam. Sed hæc
fabulæ sunt: aut si ita est in rebus dubijs, præstat pie uiuere. Sed iterum repu-
tabam mecum, quomodo possem sub incerto iustitiæ præmio, à peccati me li-
bidine continere: maxime cū etiam quæ sit ipsa iustitia, quæ deo placeat, apud
me habeatur incertū. & neq; si immortalis sit anima, ac sit ea quæ aliquid spe-
rare possit, agnoscam, neq; quid certi futurū sit nouerim: nec tamen quiescere
ab huiusmodi cogitationibus possum. Quid igitur agam? hoc faciā, Aegy-
ptum petā: atq; ibi Hierophantis uel pphetis qui adytis præfunt, amicus effi-
ciar, & pecunia ab eis inuitatū magum precabor, ut educat mihi animā de in-
fernis, per eam quā Necromantiam uocant, tanq; de aliquo negotio cōsulere
cupienti: mihi uero hæc erit consulatio, si immortalis est anima. Probatio autē
animæ quod immortalis sit, nō ex eo quod loquitur erit mihi certa, uel ex eo
quod audio, sed ex eo qd' uideo, ut oculis meis cernens eam, certissimā de re-
liquo immortalitatis eius sententiā teneam. Neq; enim ultra poterit ueritatē
uifus, uerborum fallacia, & auditio incerta, turbare. Veruntamen hanc ipsam
deliberationē meam retuli ad quendam familiarem meū philosophū, qui mihi
cōsiliū dedit, ne hoc facere auderem. Siue enim, inquit, euocanti mago nō
obediat anima, tu post hæc tanquam nihil esse putans post mortem, despera-
bilis uiues: Quippe qui & illicita tentaueris. Si uero & aliqd ibi uidere tibi
uifus fueris, quæ tibi religio? aut quæ pietas ex illicitis tradetur & impijs?
exosum nanq; diuinitati huiusmodi negotium ferunt, & aduersari deum
his, qui animas post absolutionem corporum uexant. Ego uero his auditis,
pigrior quidem sum redditus ad hoc quod parabam, nec tamen usquequaq;
aut desiderium ponere poteram, aut molestiam cogitationis abijcere. Et ne
longa utar narratione, cum his ego cogitationis meæ aestibus agitarer, fama
quædam sensim in imperio Tiberij Caesaris, initio ex Orientis partibus sum-
pto, peruenit ad nos, & per singula conualefcens, uelut à deo bonus quidam
nuncius missus, uniuersum replebat orbem, nec patiebatur diuinam uolunta-
tem silentio tegi. Diffundebatur ergo per singula loca, adnuncians quod esset
quidam in Iudæa, qui sumpto à tempore ueris exordio, regnum dei euangeli-
zaret Iudæis, idq; percepturos diceret eos, qui mandatorum suorum, & do-
ctrinæ instituta seruassent: ut autem sermo eius fide dignus, ac diuinitatis ple-
nus

FRATREM DOMINI, LIBER PRIMVS.

5

A nus esse crederetur, uirtutes multas & signa ac prodigia mira efficere iussio-
ne sola, dicebatur: ita ut tanquam à deo potestatem habens, surdos faceret au-
dire, & cecos uidere, & claudos erigere, atq; omnē infirmitatem, cunctosq;
dæmones ex hominibus effugaret, sed & oblatos sibi mortuos suscitaret, le-
prosos quoque eminens uidens, curaret: & nihil omnino esset, quod ei impossi-
bile uideretur. Hæc & horum similia processu temporis, crebris iam nō ru-
moribus, sed manifestis quodammodo aduentantium ex illis partibus nun-
cijs, firmabantur: & ipsa iam per dies singulos rei ueritas patefcebat. Denique
in urbe per loca conuentus fieri, & de hoc sermone tractari, atque in admira-
tione res haberi cœpit. Quis nam is esset, qui apparuerit, uel quid nunciū à deo
hominibus detulisset: donec sub eodem anno uir quidam adstans in urbis lo-
co celeberrimo, proclamaret ad populum, dicens: Audite me o ciues Roma-
ni: filius dei in partibus adest Iudææ, promittens omnibus uolētibus audire
se uitam æternā. Si quis tamen secundū uoluntatem eius, à quo missus est dei
patris, actus suos direxerit: propter qd' cōuertimini à malis ad bona, & à tem-
poralibus ad æterna. Agnoscite unū esse deum cœli terræq; rectorē: in cuius
iustis aspectibus, uos iniusti mundum eius habitatis. Sed si cōuertimini, & se-
cundū uoluntatem eius agitis, ad futurū seculū uenientes, & æterni effecti, in-
effabilibus eius bonis ac præmijs perfruemini. Erat autē uir iste qui hæc lo-
quebatur ad populū, ex Orientis partibus, natione Hebræus, nomine Barna-
bas, qui se etiā unū ex eius discipulis esse diceret, missumq; ad hoc, ut hæc uo-
lentibus indicaret. Quibus ego auditis, cū reliqua multitudine sequi eū cœpi,
& audire quæ diceret. Intelligebā sanē qd' nihil dialecticæ artis esset in homi-
ne, sed simpliciter & absq; ullo dicēdi fūco, quæ audisset à filio dei, uel uidisset,
exponeret. Adserutiones enim suas nō argumentorū uirtute muniebat, sed uer-
borū & mirabiliū quæ adnunciabat, testes multos, ex ipso etiā circūstante po-
pulo, pducebat. Verū quoniam ad ea quæ sincere dicebantur, libetere annuere
populus, & amplecti sermonē simplicē cœpit. Hi qui sibi eruditi uidebantur,
uel philosophi, ridere hominē, ac spernere cœpere, syllogismorū in eū tendicu-
las uelut ualidissima arma, pferre. At ille intrepidus, & uelut deliramenta argu-
tias eorū ducens, ne respōsione quidē dignos eos iudicabat, sed ea quæ ppo-
fuerat exequatur intrepidus. Deniq; cū loquenti ei, quidā proposuisset, cur
ita factus esset culex, ut cū sit animal exigū, & sex habeat pedes, insuper ei ad-
ditæ sint & alæ: elephantus uero, cū sit immane animal, neq; alas habeat, qua-
tuor tantū pedes habeat. Ad hæc ille, ne respiciēs quidem, sermonē suū, quē
importuna ppositio interruperat, continuata intentione peragebat. Hæc sola
admonitiōe per singulas quasq; interruptiones addita, Nos eius qui misit nos
uerba, factaq; mirabilia, adnūciare uobis in mandatis habemus, fidemq; eorū
quæ dicimus nō ex argumētis arte quæsitis, sed ex uobis ipsis productis testi-
bus cōfirmare. Agnosco enim plurimos adstare in medio uestro, ex his quos
unā nobiscū memini audisse quæ audiimus, & uidisse quæ uidimus. Sit autē
in uestra potestate uel recipere quæ adnunciamus, uel spernere. Nos enim

Barnabæ ora-
tio ad populū
Romanum.

Barnabas quis
fuerit.

Simplex ora-
tio apostolo-
rum erat.

Vide ridiculā
argutiā philo-
sophorum.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

quod uobis expedire nouimus, tacere nō possumus: quia nobis, si taceamus, damnū est: uobis uero quae dicimus, si nō recipiatis, perniciēs. Sed & stultis propositionibus uestris respondere per facile possum, si ueritatis discendae causa quaereretis, de culicis dico atque elephantis differentia, sed nunc de creaturis dicere uobis aliquid, absurdum est, cum à uobis ipse omnium creator, & conditor ignoretur. Haec autem cum dixisset uelut ex uno consensu, indisciplinato ore omnes simul risum dedere, incutere ei uerecundiam, ac silentiū imponere cupientes, barbarumq; & minus sanae mentis eum adclamantes. Ego uero cū haec ita fieri cernerem, zelo quodam nescio unde, repletus, ac religioso furore succensus, silere non potui, sed cum omni libertate proclamans: Rectissime, inquam, deus omnipotens abscondit à uobis uoluntatem suam, quos agnitione sui praeuidit indignos, sicut ex his quae nunc agitis sanum sapientibus palam est. Nam cum uideatis praedicatores uoluntatis dei aduenisse, quia nullam sermo eorum Grammaticae artis scientiam proficitur, sed simplicibus & impolitis sermonibus perferunt ad uos diuina mandata, ita ut omnes qui audiunt, sequi possint, & intelligere quae dicuntur: ridetis salutis uestrae ministros, & nuncios ignorantes, quia uestra, qui uobis periti & eloquentes uideamini, condemnatio est, quod apud agrestes & barbaros habetur ueritatis agnitio, quae cū ad uos aduenerit, nec quasi hospita suscipitur, quae nisi interperantia uestra & libido obliteret, cuius esse & uernacula debuisset, ut ex his arguamini, quod nō ueritatis amici & philosophi, sed iactantiae sectatores, & uaniloqui estis: qui ueritatem nō in simplicibus uerbis, sed in uersutis & callidis creditis habitare, et innumerabilia uerborū profertis, unius uerbi nequaquam precio pensitanda. Quid ergo putatis futurum de uobis, uos o omnis turba Graecorum, si erit iudicium dei sicut iste dicit? Sed nunc omittentes ridere in perniciem uestri uirū hunc, respōdeat mihi qui uult ex uobis, quoniam quidem solo latratu uestro obturbatis etiam eorum aures, qui salui esse uolunt: & mentes quae ad fidem paratae sunt, ad infidelitatis lapsum, uestris obturbationibus declinatis. Quae uobis erit unquam uenia, qui diuinitatis nuncium, promittentem uobis agnitionem dei ridetis, & iniurijs afficitis? Quem utiq; etiam si nihil ueritatis adferret, pro ipso tamen benignitatis erga uos proposito, gratū acceptumq; habere deberetis. Haec & his similia cum prosequeretur, plurimus adstantis populi fremitus concitabatur: dum alij uelut erga hospitem miseratione mouerentur, meumq; sermonem cōsequenter habitum probarent. Alij petulantes, & stolidi in me quoq; pariter ut in Barnabam effrenati animi, iracundiam concitarent. Sed cum ad uesperum iam declinaret dies, apprehensa Barnabae dextera, obluentem licet eum, ad meam tamen adduxi domum, atque ibi manere feci, ne quis forte ex indocili uulgo inijceret ei manus. Aliquantulis igitur diebus unā positi, disserente eo paucis, sermonem ueritatis libenter audiebam: urgebat tamen profectionem suam, dicens se diem festum religionis suae, qui immineret omnimodis apud Iudaeam celebraturū, ibiq; de reliquo cū suis ciuibus ac fratribus permanfurum, euidenter indicans inu

Clementis diuino
no serore succensus,
oratio.

D

Inquam

Familiaritas
Clementis &
Barnabae.

riae

FRATREM DOMINI, LIBER PRIMVS.

Aria se horrore perculsum. Deniq; cum ego dicerem, tu mihi tantum eius tui, quem apparuisse dicis, expone doctrinā, & ego meis sermonibus tua dicta cōponens, omnipotentis dei regnū, iustitiamq; praedicabo, & post haec si uolueris, etiam nauigabo tecum: ualde enim cupio uidere Iudaeam, uobiscū fortassis perpetuo permanfurus. Ad haec ille: Tu, inquit, siquidem uidere uis patriam nostram, & discere quae desideras, iam nunc mecum pariter nauiga: si uero te aliquid tenet, signa tibi habitationis nostrae derelinquam, ut cum uenire uolueris, inuenire nos facile possis: ego enim craftino ingrediar iter. Quē ubi imobilem uidi, descendi cum ipso usq; ad portū, ac diligenter ab eo signa quae dixerat habitationis accepi, dicens ei: Quia nisi aliquantulū pecuniae necessario mihi esset à debitoribus reposcendū, nihil omnino differrem, uelociter tamen insequar iter tuum. Cū haec dixissem, cōmendato eo attentius his qui nauis praerant, regressus sum tristis. Habebat enim me recordatio consuetudinis boni hospitii, & optimi amici. Diebus autē paucis remoratus, & his quae debebantur ex parte aliqua profligatis: plurima enim festinandi studio neglexi, ne à proposito impediret, enauigauī cōtinuo in Iudaeam. & post dies x. v. Caesaream Stratonis, quae est Palaestinae urbs maxima adpullus sum. Cumq; nauis egressus, hospitium quaererem, rumore populi comperi, quod Petrus quidam, illius qui in Iudaea apparuit, & signa multa ac prodigia diuinitus gesta inter homines ostēdit, discipulus probatissimus, craftino cū Simone quodam Samaritano ex castello Gethonum habiturus esset uerborum, quaestio numq; certamen. Quibus ego auditis, rogabam demonstrari mihi eius hospitium: quod cum reperissem, atque ante fores constitissem, ingerebam ianitori, quis nam essem, atque unde aduentarem: & ecce Barnabas procedens, statim ut me uidit, in complexus meos corruit, gaudio lachrymans, atque apprehensum me manu, introducebat ad Petrum: Quem cum mihi eminus ostendisset: hic est, inquit, Petrus, quem tibi maximū esse in dei sapientia dicebam: cuiq; de te rursus sine cessatione loquutus sum. Ingredere igitur tanquam bene ei cognitus. Omnia enim quae in te sunt bona, uerissime cōperit, & religio sum propositum diligenter agnouit, ex quo & summo desiderio agitur, uidendi te. Vnde magnum ei hodie munus meis te manibus offero, simulq; oblato me ait: Hic est CLEMENS PETRE. At benignissimus Petrus audito nomine, adcurrens protinus inhaesit osculis meis, & post haec cum sedere fecisset me, ait: Bene fecisti praedicatorē ueritatis hospitio recipere BARNABAN, nihil ueritus populi insaniens furorē, beatus eris. Sicut enim tu legatum ueritatis omni honore dignū duxisti, ita te quoq; peregrinantem, & hospitem, ueritas ipsa suscipiet, & ciuem propriae urbis adscribet, & tunc tibi erit gaudium magnum, quod exiguum nunc impartiens gratiam, aeternorum bonorum haeres scriberis. Nunc ergo ne labores exponere mihi animum tuum: cuncta enim de te & de moribus tuis BARNABAS fidei sermone perdocuit, quotidie penē & indefinenter bonorū tuorum memoriam repetens. Et ut tibi breuiter tanquam unanimi iam amico quod in re

BARNABA
BAS.

Clementis in Iudaeam nauigat.

Petrus humaniter excipit Clementem.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

est definiā. Si nihil est quod te impediāt, iter age nobiscū, & audi sermonē ueritatis, quem habituri sumus per loca singula, usquequo ad ipsam nobis perueniendum sit urbem Romā: & nunc tu si quid desideras, dicito. Cumque ei exposuissem, quid ab initio propositi gesserim, & quomodo per inanes effusus sim quaestiones, & illa omnia quae tibi domine mi IACOBE in principiis indicauī, uti ne eadem repetam, libenter promisi, cum ipso me iter acturū. Hoc est enim, aio, quod cupidissime expetebam. Veruntamen prius mihi cupio rationem ueritatis exponi, ut sciam, si mortalis, an immortalis est anima: & si immortalis, utrum pro his quae hic agit, ducatur ad iudicium. Sed & quae sit iustitia, quae deo placeat, scire desidero. Tunc praeterea, si factus est mundus, uel quare factus est: aut si soluendus, & an in melius renouandus: aut si omnino post haec non erit mundus, & ne per singula progrediar, haec atque horū similia ut se habeant, dici mihi uelim.

PETRVS ad Clementem. Respondit ad haec **PETRVS**: Breuiter, inquit, tibi o **CLEMENS** rerū scientiā tradam, & ausculta iam nunc: Voluntas & consilium dei latuit homines multis ex causis. Primo quidem p institutione mala, pro sodalitatibus pessimis, pro consuetudine nequam, p cōloquijs non bonis, pro praesumptionibus minus rectis: pro his, inquam, omnibus, primū error is, inde contemptus: tum infidelitas & malitia, auaritia quoque, & uana iactantia, aliaque his similia mala, uelut fumus quidā immensus, uniuersam mundi huius domū repleuit, & habitantibus intrinsecus in-

D uendi conditorem suum, aspectū liberum non dedit, neque quae ei essent placita peruidendi. Quid igitur his qui sunt intrinsecus conuenit? nisi ut ex intimis praecordiis clamore prolato, auxilium inuocent eius, quem solum domus fumo repleta non claudit, & accedens aperiat ianuam domus, quo possit fumus quidem qui intrinsecus habetur, excludi. Lux uero solis quae extrinsecus resplendet, induci. Hunc ergo qui ad auxiliū domus, caligine ignorantiae, & uitiorū fumo replet, perquiritur: illum esse dicimus, qui appellatur uerus propheta: qui solus inluminare animas hominum potest, ita ut oculis suis, uiam salutis euidenter inspiciant. Aliter enim impossibile est, de rebus diuinis aeternisque cognoscere, nisi quis ab isto uero propheta didicerit: quia sicut ipse pauloante memorabas, fides rerū, causarumque sententiae, pro ingenijs magis defendentiū pōderantur. Vnde & eadem causa nunc iusta, nunc iniusta putatur: & quod modo uerū uidebatur, alterius adsertione falsum uidetur: ista de causa religionis, ac pietatis fides, ueri prophetae praesentia postulat. ut ipse nobis diceret de singulis, prout se ipsa ueritas habet, & doceret, quomodo oporteat de singulis credi: & ideo ante omnia fidem prophetae omni cum examinatione oportet probari: quem cū cognoueris uere esse prophetam, de reliquo cuncta ei credas, oportet: nec ultra discutere eum per singula quae docuerit, sed habere firma et sancta quae dicit, quaeque quamuis fide suscipi uideantur, antehabita tamen probatione creduntur. Cū enim semel ex initio prophetae ueritas examinata constiterit, reliqua demū fide audienda sunt & tenenda, quae cum doctorem esse iam constituit. Et sicut certum est,

1. Ioannis 4.
Probandi sunt
enim spiritus,
an ex deo sint.

Quae Clementem sollicitum tenuerint.

FRATREM DOMINI, LIBER PRIMVS.

9

A est, cuncta secundū ueritatis regulam teneri oportere, quae ad diuinā sententiam spectant, ita indubitātū est à nullo alio nisi ab ipso solo scribi posse: quod uerum est. Et his dictis, tam mihi aperte, & tam lucide, quis iste esset propheta: & quomodo inueniretur, exposuit: ut ego mihi ante oculos habere, & manu contrectare uiderer, probationes, quas de prophetica ueritate protulerat, ingenti que stupore deficerem, quomodo ea quae omnes quaerunt, ante oculos posita nullus uidet. Vnde iubente eo, ea, quae ad me loquutus est, in ordinem redigēs, librum de uero propheta cōscripsi, eumque de Caesarea, ad te, ipso iubente, transmissi. Dicebat enim mandatū se accepisse abs te, ut per singulos annos, si qua essent à se dicta, gesta que, ad te descripta transmitteret. Interea initio sermonis sui, quem primo die habuit ad me de uero propheta, & de alijs plurimis, cum me instruxisset plenissime, addidit etiam haec: Vide, inquit, de reliquo, & interesto tractatibus meis, quos, si quando necessitas attulerit, habebō cum his qui contradicunt, aduersus quos disputans, etiam si forte inferior uisus fuero, non uerebor, ne forte tu de his quae tibi à me sunt tradita in dubiū uenias, quia etiam si ego uisus fuero superari, nō tamen idcirco ea quae nobis uerus propheta tradidit, infirma uidebuntur. Spero tamen quod nec in disputationibus superemur, si modo rationabiles sint auditores & amici ueritatis, qui discernere ualeant uim, speciemque uerborū: & agnoscere, qui sermo ex arte sophistica ueniat, non ueritatem continens, sed imaginem ueritatis: & qui sit, qui simpliciter, ac sine fūco prolatus, omnem uim non in specie & ornatu, sed in ueritate & ratione possideat.

Ad haec ego: Omnipotenti, inquam, deo gratias ago, quia ut optaui & desiderauī, instructus sum. Veruntamen de me intantū esse debes securus, quod de his quae didici abs te, in dubiū uenire non possim, ut si tu ipse uelis aliquando fidem meam, à uero propheta transferre omnino non possis: quia pleno spiritu hauli quae tradidisti: & ne putes magnū tibi me aliquid polliceri, quod ab hac fide negem me posse transferri. Certū est apud me, quia quicumque hominum hanc de uero propheta acceperit rationem, dubitare ultra de ueritate nullatenus poterit. Et ideo confido de hoc diuino dogmate ecclitus diffinito, in quo omnis ars malitiae superatur. Aduersus prophetiam etenim neque ars ulla stare sufficit, neque sophismatū, syllogismorumque uersutiae. Sed omnis qui audierit de uero propheta, necesse est ut statim desiderium capiat ipsius ueritatis, nec ultra sub occasione ueri quaerendi, diuersos patietur errores. Propter quod domine mi o **PETRE**, nolo sis ultra sollicitus, tanquā de eo qui nesciat, quid acceperit, & quantū sibi commissum sit muneris: certus esto quod scienti & intelligenti gratiam contulisti, nec facile possum decipi, pro eo quod quae diu desiderabā, citō uideor adeptus. Potest enim fieri ut alius desiderans citō adipiscatur, alius nec tarde ad desiderata perueniat. Et **PETRVS**, his à me auditis: Gratias ago, inquit, deo meo, & pro salute tua, & pro requie mea: ualde enim delector, quia intellexisse te uideo, quanta sit uirtutis propheticae magnitudo, & quia, ut ais, nec si ego ipse cupiam, quod absit, potero te trans-

b

Liber Clementis de uero propheta nō extat

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

vertere in aliam fidem, & ex hoc iam incipe esse nobiscum, & crastino die interesto disputationibus nostris: erit enim mihi certamen contra SIMONEM magū. Cumq; hæc dixisset, secessit ut cibū caperet cum suis, me autē seorsim uesci iussit, & post cibū cum laudem dixisset deo, & gratias egisset, etiam huius ipsius facti mihi reddidit rationem, & addidit, dicens: Det tibi dominus exequari nobiscū in omnibus, ut percepto baptismo possis ad eandem nobiscū cōuenire mensam. & his dictis, quiescere me iussit: iam enim somnū natura corporis, & ratio tēporis inuitabat. Postera uero die matutinus ad nos ingrediebatur ZACHAEVS, & cū salutasset, ait ad PETRVM: Differt SIMON certaminis diem in undecimā mensis præsēntis, quæ est post septē dies. Tunc enim magis uacūū sibi disceptandi tempus adfirmat. Sed & mihi uidetur cōperendinatio eius etiam nobis esse necessaria, ut plures conueniant, qui disputationis nostræ uel auditores uel iudices fiant. Veruntamen si probabile tibi uidetur, inter moras ea, quæ in cōtrouersia uenire posse opinamur, inter nosmetipsos prius discutiamus, ut unusquisq; nostrū cū quæ proponēda sint, & quæ respondenda, cognouerit, apud semetipsum pertractet, si rectē se habeant, aut si inuenire poterit aliquid aduersarius quod obijciat, aut quod obiecta frustretur. Si uero ex omni latere, quæ à nobis dicenda sunt, claruerint esse munita, ita demū confidenter quæstionis ineatur exordiū: & quidem mea hæc est sententia, quod ante omnia requiri oporteat, quid sit omnium primum, quid uel immaculatū, quod etiam causam esse omnium quæ sunt, docendū est: deinde cuncta quæ sunt, si facta sunt, & à quo, uel per quem: propter quē, utrum ab uno, an ex duobus: an à multis acceperē substantiam: & utrum ex nullis substantibus, an ex aliquibus sumpta sint, & adornata: tum si aliqua uirtus est in altissimis, aut in inferis: Si est, quid melius est omnibus, aut cunctis inferis. Si sint aliqui motus, aut nulli, si hæc quæ uidentur erant semper, & erunt: Si extitere nullo operante, & nullo solvente dilabentur. Si, inquam, ex his initiū acceperit disputatio, puto quod ea quæ quærentur diligenti examinatione discussa, facile clarescant. Cum autem hæc claruerint, eorum quæ sequuntur in promptu reperietur agnitio. Ego quid senserim protuli: quid etiam tibi uidetur, indicare non pigeat. Ad hæc PETRVS: Dic, inquit, interim SIMONI, faciat ut libet, certus, quod diuina prouidentia largiente, semper nos inueniet paratos. Et ZACHAEVS quidem quæ audierat, egressus est SIMONI nunciare. PETRVS uero respiciens ad nos, & intelligens contristatum me esse pro dilatione certaminis, ait: Qui credit summi dei prouidentia dispensari mundum, non debet o amice CLEMENS, de singulis quæ quoquo modo accidunt, aspernanter accipere, certus quod iustitia dei, etiam ea quæ superflua uidentur, aut contraria in unoquoq; negocio, opportunō exitu, competentiq; dispensat, præcipue tamen erga eos, qui eum familiariter colunt: & ideo qui de his, ut dixi, certus est, si quid eueniat contra sententiam, nouit pro eo mcerorem de animis expellere, meliore sententia manifestum habens, quod dispensatione boni dei, etiam quod contrarium putatur, uertatur

Legant hoc qui
ignauia suæ spi-
rituū prætexit.

D
immediatum

Diligentibus
deū, omnia coo-
perantur in bo-
num. Rom. 8:

FRATREM DOMINI, LIBER PRIMVS.

A uertatur in melius, propter quod o CLEMENS etiam nunc non te cōtristet magi SIMONIS ista dilatio. Credo enim quod per dei prouidentiam gestū sit ad utilitatem tuam, ut possim tibi rationem fidei nostræ, in hac septem dierum comperendinatione, absq; aliquo strepitu, ordinemq; consequenter exponere secundum traditionem ueri prophetæ, qui solus scit, quæ facta sunt, ut facta sint: & quæ fiunt, ut fiant, quæq; erunt, ut erunt, quæ tamen manifeste quidem dicta, non tamen manifeste scripta sunt, intantū, ut cum leguntur, intelligi sine expositore non possint, propter peccatum quod eādo leuit hominibus, sicut superius diximus. Idcirco igitur explanabuntur tibi per me omnia, ut in his quæ scripta sunt, dilucide quæ sit sententia legislatoris agnoscas. Cumq; hæc dixisset, exponere mihi singula de his quæ in quæstione esse uidebantur legis, capitulis cepit, ab initio creaturæ usque ad id temporis, quo ad eum Cæsaream deuolutus sum. Hæc mihi, dicens, dilatio SIMONIS contulit, ut per ordinem cuncta cognoscerem. Aliās, inquit, secundum ea quæ oportunitas sermonis adtulerit, de singulis quibusq; quæ nunc compendiosius diximus, latius differemus, ut secundum ea quæ pollicitus sum tibi, plenius de omnibus perfectiusq; cognoscas. Quia ergo hodierna adhuc nobis superest dies, ex his quæ dilata sunt, uolo tibi rursus ea quæ dicta sunt breuiter iterare, ut magis tibi ad memoriam reuocentur. Et exin cepit hoc modo mentibus meis innouare quæ dixerat. Meministi o amice CLEMENS, quæ mihi fuerit de æterno seculo, ac finem nesciente, narratio. Tunc ego nihil, inquam, o PETRE aliquando retinebo, si hoc omittere, aut obliuisci potuero. B & PETRVS libenter hac mea responsione suscepta, gratulor tibi, inquit, quod ita responderis, & non quod hæc ipsa facile dicas, sed te meminisse protuleris: quæ enim summa sunt, silentio honorari uolunt, ad fidem tamen eorum quæ de ineffabilibus meministi, dic quæ retines ex his quæ in loco secundo à nobis dicta sunt, quæ proferri facile queunt, ut peruidens tenacitatem memoriar tuar, de quibus uolo, promptius tibi indicē, & libenter aperiā. Tunc ego ubi aduerti eū auditorū memoria gaudere, non solū, inquam, diffinitionis tuæ memor sum, sed & præfinitionis illius, quæ ante diffinitionem posita est, & omnium penē quæ exposuisti, sensum integrū seruo: etiam si uerba nō omnia, quia tanq; uernacula animæ meæ, & ingenita effecta sunt quæ dixisti. Nimiū enim sitienti mihi dulcissimū poculū porrexisti, & ne putes quod rerū immemor, uerbis te occupē, iam nunc quæ dicta sunt in memoriā reuocabo, in quo me plurimū iuuat ordo disputationis tuæ: etenim quia cōsequenter directā sunt, & librate ordinata quæ dicis, idcirco & facile ad memoriā ordinis sui libris reuocantur. Multū namq; ad recordandū prodest ordo dictorū: cū enim recolere singula per consequentiā ceperis, ubi aliquid deest, statim sensus inquiri, & cum inuenerit, seruat: aut certe, si inuestigare nequirit, à magistro requirere non pigebit. Sed ne moram faciam in reddendo ea quæ polcis à me, retexam breuiter, quæ de ueritatis diffinitione tradidisti. Erat semper, & est, & erit illud à quo prima uoluntas genita sempiternitate constat, & ex prima

qui dilati

Summa, SILENTIO honorari uolunt.

Ordo memoriæ iuuat.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

† consilio

Artium libera
liū quis debeat
esse scopus.

D

Sūma religio
nis nostrae in
VNO deo con
sistit.

† quidem

uoluntate iterum uoluntas. Post hæc mundus, ex mundo tempus, ex hoc ho
minum multitudo, ex multitudine electio amicorū, ex quorū unanimitate pa
cificum cōstruitur dei regnū. Reliqua uero quæ hæc cōsequi deberent, aliās
te mihi dicturum esse promiseras. Post hæc cum de creatura mundi exposuis
ses: diffinitionem dei, quam in conspectu omnīū primorū angelorum de sua
† uoluntate promisit, quamq; æternā legem cunctis statuit, intimaſti, & quod
duo regna posuit, præſentis dico temporis & futuri, & tempora utriq; consti
tuit, statuitq; expectari iudicij diem, quam ipse diffiniuit, in qua habenda sit re
rum, animarumq; discretio, ut impij quidem pro peccatis suis igni tradantur
æterno: Hi uero qui secundū uoluntatem conditoris dei uixerint, pro bonis
operibus benedictione suscepta, clarissima luce fulgentes, introducti ad æter
nam sedem, & in incorruptione durantes, ineffabilem bonorū munera æter
na percipiāt. Hæc me proſequente, gaudio perſuſus PETRVS, tanquam su
per filio tripudians, ne forte in reliquorū memoria titubans, erubescerē pro
pter eos qui aderant, sufficit, inquit, O CLEMENS: euidentius em hæc quā
a me ipso exposita fuerant, ædidiſti. Et ego aio, narrandi ordinem, & lucidius
ea quæ res expetit proferendi, eruditio nobis contulit liberalis, qua si utamur
in antiquitatis erroribus, in perniciem uitæ uerborū decore, ac ſua uitate de
cidimus. Si uero ad adserēdam ueritatem, eruditionē sermonis, & gratiā con
feramus, puto ex hoc non parum utilitatis adquiri. Veruntamen mi domine
PETRE, quanta me arbitraris gratulatione ſublatus, cum in cæteris omni
bus, tum præcipue in illius doctrinæ ſententiā, qua ais, unus est deus, cuius
opus mundus est, quicq; quia iustus est omnimodis, unicuiq; pro actibus suis
reddet. Et post hæc addidiſti, dicens, pro cuius dogmatis adſertione innume
ra uerborū milia mouebuntur; ſed in his, quibus ueri prophetæ conceſſa eſt
ſcientia, omnis iſta uerborū ſylua ſuccifa eſt. Et propter hoc cum mihi tradide
ris de uero propheta ſermonē, omni me adſertionū firmitate roborasti. Inde
deniq; ego cum aduertissem, in hoc ſummam totius religionis pietatisq; con
ſiſtere: ilico respondi: Optime proſequutus es PETRE, propter quod de reli
quo iam tanquam ſcienti quæ ſint fundamenta fidei, & pietatis, ueri prophetæ
traditiones incunctanter expone: cui ſoli credendum eſſe, euidenter probatū
eſt. Illam uero expositionem quæ adſertionibus & argumentis indigeat, inſi
delibus ſerua, quibus nondum cōmittere propheticæ gratiæ, indubitabilem
iudicaueris fidem. Et cum hæc dixiſſem, tu utrunq; inquam, pollicitus es: te
hanc mihi ſimplicem expositionem, ac totius erroris expertem, & illam quæ
per ſingulas quaſq; quaſtiones explicatur, quæ † & a te mouebātur, in tempo
re traditurum. Et post hæc expoſuiſti per ordinem, a principio mundi, uſque
ad præſens tempus cōſequentiam rerum, & ſi placet poſſum memoriter uni
uerſa retexere. Ad hæc PETRVS: Magnifice, inquit, delector O CLE
MENS, quod tam tuto cordi uerba cōmittam: memorem nanq; eſſe eorum
quæ dicuntur, indicium eſt in promptu habere operū fidem. Cum uero ma
lus dæmon ſalutis uerba furatur, & de memoria rapit, etiam ſi uelit, ſaluari nō
poterit.

FRATREM DOMINI, LIBER PRIMVS.

13

A poterit. Perdit enim uiam, qua peruenitur ad uitam, propter quod eō magis
repetamus, quæ dicta ſunt, & confirmemus ea in corde tuo: id eſt quomodo,
uel a quo factus ſit mundus, ut tendamus ad amicitia conditoris. Amicitia au
tem efficit bene uiuendo, & uoluntati eius obediendo, quæ uoluntas omnīū
uiuentium lex eſt. Breuiter ergo tibi hæc eadem firmioris cauſſa memoriæ re
teximus. In principio cum feciſſet deus cœlum & terram, tanq; domū unā,
ipſa quæ ex corporibus mundi reddita eſt umbra, his quæ intrinſecus clau
ſa fuerant, tenebras ex ſe dedit. Sed cum uoluntas dei introduxiſſet lucem, te
nebræ illæ quæ ex umbra corporum factæ fuerant, cōtinuo deuoratae ſunt:
tunc deinde lux in diem, tenebræ deputātur in noctem. Iam uero aqua, quæ
erat intra mundum, in medio primi illius cœli, terræq; ſpatio, quaſi gelu con
creta, & cryſtallo ſolidata diſtenditur, & huiusmodi firmamento uelut inter
cluduntur media cœli ac terræ ſpatia, idq; firmamentū cœlum conditor ap
pellauit, antiquioris illius uocabulo nuncupatum, & ita totius mundi machi
nam, cū una domus eſſet, in duas diuidit regiones. Diuiſionis autem hæc fuit
cauſſa, ut ſuperna regio angelis habitaculum, inferior uero præberet homini
bus. Post hæc quod reliquū fuit in inferioribus aquarū, iuſſu uoluntatis æter
næ, locus maris & chaos effectum recipit, eiſq; ad demerſa & concaua de
fluentibus, arida quidem apparuit terra. Congregationes autem aquarū, eſſe
cta ſunt maria. Et post hæc terra quæ apparuerat, herbarū & uirgultorū di
uerſa genera produxit, fontes quoque & fluuios, non ſolū in planis, ſed & in
motibus protulit: & ſic cuncta præparata ſunt, ut hominibus qui habitarent
in ea, eſſet facultas his omnibus pro arbitrio uti, id eſt ſiue ad bona uelint, ſi
ue etiam ad mala. Post hæc ſtellis adornat cœlum iſtud uifiſibile. Solem quo
que & lunam ponit in eo, ut alterius lumine dies, & nox uteretur alterius, ſi
mulq; ut eſſent indicio rerum præteritarū, præſentū, & futurarū. Pro ſignis
enim temporū facta ſunt ac dierum, quæ uidentur quidem ab omnibus, intel
liguntur autem ab eruditis & intelligentibus ſolis. Cumq; poſt hæc de terra &
aquis produci iuſſiſſet animantia, Paradifum fecit, quem & deliciarū locum
nominauit. Post hæc autem omnia hominem fecit, propter quē cuncta præ
parauerat, cuius interna ſpecies eſt antiquior, et ob cuius cauſſam omnia quæ
ſunt, facta ſunt, miniſterio eius conceſſa, & habitationis eius uſibus data. Igi
tur conſummatis omnibus quæ in cœlo & in terris ſunt, atque in aquis multi
plicato etiam hominum genere, octaua generatione homines iuſti, qui ange
lorum uixerant uitam, inſecti pulchritudine mulierū, ad promiſcuos, & inli
citos concubitos declinauerunt, & inde iam indiſcrete & contra ordinē cun
cta agentes, ſtatum rerum humanarū & diuinitus traditū uitæ ordinem per
mutarunt. Ita ut omnes homines, uel perſuaſione, uel ui peccare in creatorem
ſuum cogerent deum. Ex nona generatione naſcuntur Gigantes, illi qui a ſe
culo nominantur, non γίγαντες, ut Græcorū fabulæ ſerunt; ſed immen
ſis corporibus æditi, quorū adhuc ad iudicium in nonnullis locis oſſa immen
ſæ magnitudinis oſtenduntur. Sed aduerſum hos iuſta dei prouidentia dilu
b 3

Per euangelij
peruenitur ad
uitam.

Volūtas dei lex
eſt Chriſtiano
rum.

Tenebræ.

Lux.

Aqua.

Cœlum.

Maria.

Terræ.

Fontes.

Cauet intelligas
hic ſuperſtitioſa
ſan Astrologia
am, quā nonus
liber iſectatur,
ſed quod ex hu
iſmodi prodi
gijs, qualia tpe
Ezechie, Iſue
Aduētus et paſ
ſionis Chriſti,
& iudicij die ſu
tura ſint, liceat
diuinare aliam
ſtatu rerum.

GIGANTES.
Genetiſ 6.

Diluium.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

uim mundo introduxit, ut orbis quidem terrarum ab eorum contagione dilueretur. Omnis uero locus ab impiorum nece uerteretur in pelagus: unus tamen tunc inuentus est iustus, nomine Noë, qui in arca cum tribus filiis, eorumque uxoribus liberatus. Post aquarum decursus, cum his animalibus quae secum clauferat, et seminibus, mundi habitator effectus est. Duodecima generatione cum deus benedixisset homines, & multiplicari ceperissent, acceperunt praecipium, ne sanguinem degustarent: propter hoc enim etiam diluuium factum est. Tertiadecima generatione cum ex tribus filiis Noë, unus qui erat medius, patri fecisset iniuriam, posteritati suae ex maledicto conditionem seruitutis induxit, cuius interim senior frater habitationis sortem, eam quae est in medio terrae, suscepit, in qua est regio Iudaeae. Iunior uero Orientis plagam sortitus est: ipse autem Occidentis accepit. Quartadecima uero generatione ex maledicta progenie, quidam propter artem magicam primus aram statuit daemonibus, honorem sanguinis litans. Quintadecima generatione primo omnium homines Idolum statuentes, adorauerunt, & usque ad illud tempus diuinitus humano generi data Hebraeorum lingua, tenuit monarchiam. Sextadecima generatione mouerunt se ab Oriente filii hominum, & uenientes ad terras patrum suorum unusquisque sortis suae locum, proprii uocabuli appellatione signauit. Septimadecima generatione apud Babyloniam Nemroth primus regnauit, urbemque construxit, & inde migravit ad Persas, eosque ignem colere docuit. Octadecima generatione muratae urbes factae sunt, & exercitus instituti, armaque & iudices, legesque sancitae, templa constructa, et principes gentium tanquam dii adorati sunt. Nonadecima generatione posterum illius, qui post diluuium maledictus est, proprios terminos excedentes, quos in Occidentalibus partibus forte susceperant, eos qui medium terrae fuerant sortiti locum, in terras Orientis expellunt, & usque ad Persidem fugant, ipsique in expulso locis iniqua forte succedunt. Vicesima generatione ob incesti crimen primus morte propria filius ante patrem defunctus est. Vicesima prima generatione exitit uir quidam sapiens, ex genere eorum qui fuerunt expulsi, ex semine primogeniti filiorum Noë, nomine Abraham, a quo nostrum Hebraeorum ducitur genus. Hic cum uniuersus iterum mundus diuersis erroribus esset oppressus, & pro immanitate scelerum maturum ei pararetur excidium, non iam per aquam, sed per ignem. Cumque iam plaga initio a Sodomis sumpto, immineret & uniuerso orbi terrarum, pro amicis (quibus erat ei familiaritas cum deo) cui bene placuerat, uniuersum mundum ne pariter periret, eripuit. Ab initio tamen ceteris omnibus errantibus, ipse cum arte esset astrologus, ex ratione & ordine stellarum agnoscere potuit conditorem, eiusque prouidentia intellexit cuncta moderari. Unde & angelus adstans ei per uisionem, plenius eum de his quae sentire ceperat, edocuit. Sed & quid generi eius ac posteritati deberetur, ostendit, & non tam eis danda haec loca quam reddenda promissit. Igitur Abraham cum rerum causas desideraret agnoscere, idque secum intenta mente peruolueret, apparuit ei uerus propheta, qui solus omnium corda & propositum nouit, & omnia

Crescite et multiplicamini.
Gen. 9.

Cham seruum patris.
Gen. 9.

D
Gen. 11.
Ignem Persae colebant, tanquam cum cui debere mus uitam.

Bellorum origo

Inde Abraham etiam nomen habuit.

Gen. 17.

Ita apud Chaldaeos diu egerat.

Gen. 15.

Psal. 7. A. 1.

FRATREM DOMINI, LIBER PRIMVS.

A omnia ei, quae desiderabat aperuit, diuinitatis scientiam docuit: mundi originem, finemque pariter indicauit. Animae immortalitatem ac uiuendi instituta, quibus deo placeretur, ostendit: Resurrecturos quoque mortuos, ac iudicium futurum, bonorum remunerationem, malorum poenas, iusto cuncta moderanda iudicio, declarauit. Omnibusque rite ac sufficienter edoctis, ad sedes rursus inuisibiles secessit. Verum cum adhuc ABRAHAM in ignorantia uersaretur, sicut tibi & antea iam diximus, nati sunt ei filii duo, quorum unus ISMAEL, alius HELIESDROS appellati sunt: ex alio Barbarae gentes, ex alio Persarum populi descendunt. E quibus nonnulli Bracmanorum uitam, & uicina instituta sectati sunt. Alii apud Arabiam confederunt, ex quorum posteris nonnulli etiam in Aegyptum dispersi sunt, inde denique & Indorum quidam & Aegyptiorum circumcidi didicere, ac purioris obseruantiae esse quam ceteri, licet processu temporis quamplurimi eorum ad impietatem uerterent argumentum & iudicium castitatis. Veruntamen cum hos duos filios tempore quo adhuc in ignorantia rerum uixerat, suscepisset, dei agnitione percepta petit ab eo, qui erat iustus, ut ex Sara, quae ei erat coniunx legitima, cum esset sterilis, habere progeniem mereretur: & accepit, quem ISAAC nominauit, ex quo natus est ISAAC, de ISACOB autem XII. patriarchae, & ex ipsis duodecim septuaginta duo. Hi fame exorta Aegyptum ueniunt cum omni domo sua, & intra annos CCC. benedictione & promissione dei multiplicati, affligebantur ab Aegyptiis. Cumque affligerentur, apparuit uerus propheta MOYSES. & Aegyptios quidem resistentes, ne Hebraeorum populus exiret ab eis, & rediret ad patriam terram, decem plagis coelestibus affecit. populum uero dei eduxit ex Aegypto. Sed qui superfuerant ex Aegyptiis, conspirati cum animositate regis sui insequuti sunt Hebraeos: quos cum reperissent super littus maris, & interire omnes, ac delere cogitarent, Moyses oratione ad deum fusa, mare in duas partes diuisit, ita ut aqua dextera leuaretur quasi gelu concreta teneretur. Et populus quidem dei transiret uelut iter aridum: insequentes uero eos Aegyptii temere ingressi necarentur. Vbi enim ultimus ex Hebraeorum populo ascendit, Aegyptiorum quoque ultimus descendit in mare, & continuo aquae maris, quae ut gelu constrictae tenebantur, praecipio eius qui constrinxerat, relaxatae, poena de impiorum populo recepta, naturae suae libertatem sumpserunt. Post haec Moyses, dei omnia prouidentis praecipio, Hebraeorum populum eduxit in deserto, & iter breuissimum, quod fert de Aegypto ad Iudaeam, reliquit, per longos eremi plebem ducit anfractus, ut quadraginta annorum exercitiis, mala quae eis ex Aegyptiorum moribus usu longi temporis inoleuerant, in nouatione mutatae consuetudinis aboleret. Interea uenit ad montem SINAI, & inde lex eis, uocibus & uisionibus coelestibus traditur, decem conscripta praecipis, quorum primum & maximum fuit, ut ipsum SOLVM colerent deum, nec ullam sibi aliam speciem uel formam statuerent ad colendum. Sed cum Moyses ascendisset ad montem, ibique diebus quadraginta moraretur, populus qui decem plagis percussam uiderat Aegyptum, & disruptum mare, ac pedibus in

Abraham
Ismael.
Gen. 17.
Heliesdros.

Isaac.
Iacob.
XII. patriarchae.

X. plaga.
Exodi 7.

Exodi 14.

In deserto supra
Psalmo 117.

Exodi 10.

X. praecipia.

A gressum, manna quoque sibi pro pane coelitus datum, & ex sequenti petra poculum ministratum, quae species cibi per uirtutem dei, in quem quisque deliderasset uerteretur sapore: cumque sub plaga coeli ardentiore positi, ne aestibus coquerentur, nube obumbrabantur in die, nocte uero columna ignis inluminabantur, ne ad eremi uastitatem horror quoque accederet tenebrarum. Cum, inquam, moraretur Moyses, ipsi secundum speciem Apidis, quem colunt in Aegypto uiderant, aureum caput uittuli facientes adorauerunt. Et post tot ac tanta, quae uiderant mirabilia, ueteris consuetudinis sordes eliminare a se, atque abstergere nequiuertunt, & ob hoc breui spatio iter, quod ex Aegypto ducit ad Iudaeam relinquens, immenso eremi ambitu egit eos Moyses, si forte possit, ut superius memorauimus, uetustae consuetudinis mala nouellae institutionis permutatione discutere. Cum interim fidelis & prudens dispensator Moyses peruidens populo ex Aegyptiorum consortio altius inoleuisse uirtutem idolis immolandi, nec posse de eis radicem mali huius excidi, immolare quidem eis concessit, sed deo soli hoc fieri permisit, ut mediam quodammodo partem uitae alius inoliti refecaret. Aliam uero mediam, per aliud & aliud tempus referuaret emendandam, per illum scilicet, de quo ipse dixit: Prophetam uobis suscitabit dominus deus uester, quem sicut me ipsum audite, secundum omnia quae dixerit uobis. Quicumque non audierit prophetam illum, exterminabitur anima eius de populo suo. Ad haec autem etiam locum statuit, in quo solo liceret eis immolare deo. Hoc autem totum eo prospectu gerebat, ut cum tempus opportunum uenisset, & didicissent per prophetam, quia deus misericordiam uult, & non sacrificium. Viderent eum qui eos doceret locum dei electum, esse sapientiam eius, in quo conueniret offerri hostias deo. Hunc autem locum, qui ad tempus uidebatur electus, in cursu hostium & excidiis saepe uexatum, & ad ultimum quoque audirent penitus excidendum, ad cuius rei fidem etiam ante aduentum ueri prophetae, qui esset hostias cum loco pariter repudiaturus, saepe ab hostibus populatus est, & igni incensus, atque in captiuitatem populus abductus, in exteris nationes: & exinde cum ad misericordiam dei confugeret, reuocatus est: ut per haec doceretur, quia sacrificia offerres expellitur, & in manus hostium traditur. Misericordiam uero faciens & iustitiam, sine sacrificijs de captiuitate liberatur, & in terram patriam restituitur. Sed hoc intelligere paucos admodum accidit. Plures enim etiam si sentire haec & aduertere poterant, uulgi tamen in irrationali opinione tenebantur. Paucorum namque est recta cum libertate sententia. Igitur Moyses his administratis Ansen quendam nomine praeponebat populo, qui eos reuocaret ad patriam terram. Ipse ad montem quandam praeepto dei uiuentis ascendens, illic defunctus est: cuius tamen talis fuit mors, ut usque in hodiernum diem sepulturam eius nullus inuenerit. Ut ergo populus patriam contigit solum per prouidentiam dei, primo statim ingressu iniquarum gentium habitatores fugantur: & ipsi hereditatem paternam iudices sorte suscipiunt. Tum deinde per aliquantum temporis iudicibus, non regibus gubernati, statu tranquilliore durarunt. Vbi uero tyrannos sibi magis quaesiuere,

A quaesiuere, quam reges: tunc etiam in loco, qui eis orationis causa fuerat praedestinatus, templum pro ambitione regia construxere: & sic per ordinem regibus impijs sibi inuicem succedentibus, ad maiores impietates etiam populus declinauit. Ut autem tempus adesse coepit, quo id quod deesse Moysis institutis, ut diximus, impleretur. Et propheta quem praecinuerat appareret, qui eos primo per misericordiam dei moneret cessare a sacrificijs. Et ne forte putaret, cessantibus hostijs remissionem sibi non fieri peccatorum, Baptisma eis per aquam statuit, in quo ab omnibus peccatis, inuocato eius nomine, soluerentur: & de reliquo perfectam uitam sequentes, in immortalitate duraret: non pecudum sanguine, sed sapientiae dei purificatione purgati. Denique etiam hoc ponitur euidentis magni mysterij huius indicium, ut omnis qui credens prophetae huic, qui a Moyse praedictus est, baptizaretur in nomine ipsius, ab excidio belli, quod incredulae genti imminet, ac loco ipsi, seruaretur in laesum. Non credentes uero extorres loco & regno fiant, ut uel inuiti intelligant, & obediant uoluntati dei. His igitur praedictis, adest qui expectabatur, indicia sui, quibus fieret manifestus, signa & prodigia deferens. Sed ne sic quidem populus credidit, qui ad haec credenda tot seculis eruditus est: & non solum non credidit, sed addidit infidelitatis blasphemiam, uoracem hominem, & uentri seruientem, ac daemone agi eum, qui ob salutem suam uenerat, dicens, intantum nequitia, malorum ministerijs ualet, quod nisi sapientia dei adfuisset his, qui diligunt ueritatem, omnes penes simul impius error inuoluerat.

B Nos ergo primos elegit duodecim sibi credentes, quos Apostolos nominauit. Postmodum alios septuaginta duos probatissimos discipulos, ut uel hoc modo recognita imagine Moysis, crederet multitudo, quia hic est quem praedixit Moyses uenturum prophetam. Sed fortassis dicat aliquis, quia imitari numerum cuiusque possibile est, at quid de signis & uirtutibus dicet, quae iste faciebat? Etenim Moyses uirtutes & sanitates fecerat in Aegypto. Is quoque quem ipse praedixit sicut seipsum surrecturum prophetam, cum omnem languorem, & omnem infirmitatem curaret in plebe, uirtutes faceret innumeras, uitam euangelizaret aeternam, ab impijs actus est in crucem, quod tamen factum, uirtute eius conuersum est in bonum. Denique cum pateretur, omnis ei compassus est mundus: Nam & sol obscuratus est, & astra turbata sunt: mare commotum est, montesque disrupti, & sepulchra patefacta sunt: uelut templi scissum est, uelut lamentans excidium loco imminens. Et tamen cum omnis mundus commotus sit, ipsi etiam nunc ad inquisitionem tantarum rerum nullatenus commouentur. Verum, quoniam necessarium erat, ut in locum eorum, qui increduli permanebant, uocarentur gentes, ut repleretur ille numerus, qui demonstratus fuerat Abrahae, mittitur in uniuersum mundum salutaris regni dei praedicatio. Perturbantur ob hoc mundani spiritus, qui libertatem quaerentibus semper obstant, & ad destruendam dei aedificationem errorum machinas quaerunt quibus, his qui ad salutis & libertatis gloriam tendunt, obstantes, & agones aduersum eos non minimos defudantes, fortiores effecti, ad salutis coronam

Magnificatem
pla. coepta con
strui.

Baptismus in
locu sacrificio
rum cessit.
Hebr. ult.

Minis conatus
est Christus dis
ram Iudaeorum
gentem compela
lere ad fidem,
postquam bladijs
nihil promouit
est.

Ioan. 7.

XII. apostoli
LXXII. disci
puli.

In locu Iudae
orum uocatae sunt
gentes.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

ueniant, non sine palma uictoriae. Interim cum passus esset, & ab hora sexta usque ad nonam mundū tenebrae pressissent, sole reducto, ac rebus in ordinē restitutis, etiam homines nequam ad se atque ad mores suos, metu cessante, regressi sunt. Nam quidam eorū cum omni custodia seruantes locū, quem non potuere resurgentem tenere, magum dicebāt. alij finxerūt furatum. Verum tamen ueritas ubiq; uincebat. Ad iudiciū enim, quod haec diuina uirtute agerentur, nos qui fuimus paucissimi, processu dierum, ad stipulante deo, multo plures quam illi efficiebamur: ita ut aliquando pertimescerent sacerdotes, ne forte per dei prouidentiam, ad confusionem ipsorū, in fidem nostram uniuersus populus conueniret, frequenter mittentes ad nos, rogabant, ut eis de IESV differeremus, si ipse esset ppheta, quē Moyses praedixit, qui est CHRISTVS aeternus. De hoc enim solo, nobis qui credidimus in IESVM, aduersum non credentes Iudaeos, uidetur esse differentia. Verū cum frequenter super hoc rogarent: nos autē opportunū tempus requireremus, septimana iam una ex passione domini complebatur annorū, & ecclesia domini in Hierusalem cōstituta, copiosissime multiplicata crescebat per IACOBVM, qui a domino ordinatus est in episcopum, rectissimis dispensationibus gubernata.

Cū autē nos duodecim apostoli ad diem paschae, cū ingenti multitudine cōuenissemus, Ingressi ecclesiā fratrū, unusquisq; nostrū IACOBVM interrogante, quae a nobis per loca singula gesta sint: audiēte populo, breuiter exponimus: in quibus CAIPHAS pōtifex, missis ad nos sacerdotibus, rogat uenire ad se, ut aut ratione doceamus eū, quia IESVS aeternus est CHRISTVS: aut ipse nos doceat, quia non est, quo in utramlibet fidem uniuersus populus conueniret, & hoc facere nos frequenter exorat. Nos uero saepe distulimus, tempus semper opportunius requirentes. Ego CLEMENS respondi ad hoc, puto hoc ipsum quod quæritur, utrū ipse sit CHRISTVS, multū profit ad fidei rationem. Alioquin nunquam Pontifex pro hoc tam frequenter rogaret, ut de CHRISTO uel disceret, uel doceret. Et PETRVS: Recte respondisti CLEMENS. Sicut enim sine oculis cernere nemo potest, nec sine auribus capere auditū, uel absq; naribus odoratum, neque sine lingua gustum sumere, aut absq; manibus aliquid contrectare: ita impossibile est absque uero propheta, quae deo placeant noscere. Et ego respondi, quod ipse sit uerus propheta CHRISTVS, te docēte iam didici: sed quid sit hoc ipsū CHRISTVS, aut cur ita appelletur, uelim discere, uti ne uaga mihi sit & incerta res tantae notitiae. Tunc PETRVS docere me hoc modo coepit. Deus cum fecisset mundum, tanquam uniuersitatis dominus, singulis quibuscq; creaturis principes statuit, ipsis quoq; arboribus, montibusq; ac fontibus, & fluminibus, & uniuersis, ut diximus, quae fecerat. Multum enim est ire per singula. Statuit ergo angelis angelū principem, & spiritibus spiritū, syderibus sydos, daemonibus daemonem, auibus auem, bestiis bestiam, serpentem serpentibus, piscem piscibus, hominibus hominem, qui est CHRISTVS IESVS. Christus autem dicitur eximio quodam religionis ritu: nam sicut regum sunt quaedam cōmu-

nia

FRATREM DOMINI, LIBER PRIMVS.

19

Ania nomina, ita ut apud Persas Arsaces, apud Romanos Caesar, apud Aegyptios Pharaon, ita apud Iudaeos CHRISTVS cōmuni nomine rex appellat: causa autē huius appellationis haec est. Quoniam quidem cū esset filius dei & initium omniū, homo factus est: hunc primū pater oleo perunxit, quod ex ligno uitae fuerat sumptum: ex illo ergo ungento CHRISTVS appellatur. Inde denique etiam ipse secundum praedestinationem patris, pios quosque cum ad regnum eius peruenerint, uelut qui asperam superauerint uiam, pro laborum refectione simili oleo perungit, ut & ipsorum lux luceat, & spiritu sancto repleti, immortalitate donentur. Virgulti uero huius, ex quo sumptum est istud ungentum, uniuersam naturam tibi sufficienter exposuisse me memini. Sed & nunc per breuissimam speciem de omnibus te in memoriam reuocabo. In praesenti uita primus pontifex AARON, chrismatis compositione perunctus: quod ad imaginem illius, de quo supra diximus, spiritalis ungenti factum est, princeps populi fuit, & tanquam rex primitias & tributum per capita accepit a populo, & iudicandi plebem sorte suscepta, de mundis, immundisq; iudicabat. Sed & si quis alius ex ipso ungento perunctus est, tanquam uirtute inde concepta, etiam ipse rex, aut propheta fiebat, aut pontifex. Quod si temporalis haec gratia ab hominibus composita, tantum potuit: intellige iam tu quantum sit illud ungentum, quod a deo de uirgulto uitae prolatum est, cum hoc quod ab hominibus factum est, tam eximias inter homines conferat dignitates. Quid enim in praesenti seculo propheta gloriosius, pontifex clarius, rege sublimius? Et ego ad haec respondi: Memini PETRE dixisse te de primo homine, quia propheta fuit. Quod autē unctus fuerit, non dixisti. Si ergo sine ungento propheta nullus est, quomodo primus homo cū nō esset unctus fuit propheta? Tum subridens PETRVS: Si primus, inquit, homo prophetauit, certum est qd' & unctus sit. Licet enim unctionem illius siluerit ille qui legem in paginis cōdidit: nobis tamen intellegenda haec euidenter reliquit. Sicut enim si unctū eum dixisset, non dubitaretur & prophetam eum fuisse, etiam si scriptū non esset in lege: ita cum certū sit eum prophetam fuisse, similiter certum est & quod unctus sit, quia sine ungento prophetare non poterat. Verum hoc magis dicere te oportuit, chrisma arte miropolica compositum est ab AARON, quomodo primus homo perungi potuit ungento ante compositionis artibus nondū repertis? Et ego respondi: Non me traducas PETRE, non enim de ungenti compositi & temporali oleo loquor. Sed de illo simplici & aeterno, quod a deo factum esse docuisti. Ad cuius similitudinē istud compositū esse ab hominibus dicis. Et PETRVS ad haec ut uidebat indignans. Quid putas CLEMENS, quia oēs omnia ante tempus scire possumus? sed nunc uti ne a proposito sermone recedamus, aliās tibi, cum pfectus tuus manifestus fuerit, de his apertius exponemus. Tunc autem ungento cōposito perunctus pōtifex, uel ppheta dei altare succendens, in omni mūdo clarus habebatur. Sed post AARON qui pōtifex fuit, alius ex aquis adsumit, nō Moysen dico, sed illū q in aquis baptismi, filius

Apud Iudaeos
rex Christus
dicitur cōmuni
nomine.

Chrismate un-
gebatur reges
& prophetae.

Sine ungento
nemo prophetabat.

Ioan. 11.

Iudaei Christi
non credunt
aduenisse.

Iacobus a Chri-
sto ordinatus
Episcopus.

D

In omni gene-
re creaturarū
statuit deus
principes.

CHRISTVS
quare dicitur.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

à deo appellatus est, IESVS nancq; est, qui ignē illū, quem accēdebat pōnifex pro peccatis, restrinxit per baptismi gratiam: ex quo enim hic apparuit, cessavit chrisma, per quod pontificatus praebeatur, uel prophetia, uel regnum. Hunc igitur ante futurum praedixit Moyses, qui legem dei hominibus tradidit, sed & alius ante ipsum, sicut tibi & ante iam tradidi. Ipse ergo indicauit eū uenturum. Primo quidem aduentu humilem: secundo uero gloriosum. Et primū quidem iam impletū est, cum uenit & docuit, & iudex omnī iudicatus est, ac peremptus: Secundo uero aduētū iudicaturus adueniet: & impios quidem condemnabit, pios uero in consortiū regni, societatemq; suscipiet. Fides uero secundi aduentus constat ex primo. Prophetæ enim de primo loquuti sunt, & praecipue IACOB & MOYSES, nonnulla tamen de secūdo. Sed magnificentia prophetiae in hoc maxime comprobatur, quod nihil secundum consequentiam rerū, de futuris dixerunt. Alioqui aestimasse potius sapientes uiri, quod rerū consequentia dictauerat, uiderentur. Quod autem dico, tale est, CHRISTVM suscipiā Iudæis, ad quos uenerat, & credi ei, qui expectabatur ad salutem populi, secundū traditiones patrum cōsequens erat: gentes uero alienas ab eo fore, quibus neque promissum quicquā de eo, neq; adnuntiātū fuerat, imō quibus, ne nomine quidē ipso aliquando innotuerat, & tamen prophetæ contra ordinē, & consequentiā rerum, dixere eum expectationem gentiū, & nō Iudaeorū futurū. Ita deniq; & gestum est. Cum enim uenisset, ab his qui cum expectare uidebantur, ex traditione maiorū, omnino agnitus non est. Hī uero qui nihil de ipso penitus audierant, & uenisse credunt, & uenturum sperant: & ita in omnibus prophetia fidelis apparuit, quæ dixit ipsum esse expectationem gentiū. Errauerunt ergo Iudæi, de primo domini aduentu, & inter nos atq; ipsos de hoc est solum dissidium. Nam quod uenturus sit CHRISTVS norunt etiam ipsi, & expectant: quod autē iam uenerit in humilitate, hic qui dicūt IESVS ignorant: & in hoc maxime eius confirmatur aduentus, quod ei non omnes credunt. Hunc ergo deus destinauit in fine mundi, quia impossibile erat mortaliū mala purgari per alium, integra duntaxat permanēte humani generis creatura, hoc est salua arbitrij libertate. Hoc igitur statu incolumi reseruato, inuitare uenit ad regnum iustos quosq; & eos qui placere studuerint ei, & qbus bona ineffabilia praeeparauit, & Hierusalem ciuitatem coelestem, quæ super splendorē solis fulgebit in habitatione sanctorū: Iniustos uero & impios, & qui pro nihilo habuerunt deum, cōmissamq; sibi uitā, diuersa ad flagitia cōtulerunt, ac tempus operis iusti, exercitium fecere malitiæ competentibus, ipsiq; dignis ultionibus traderet. Cætera uero quæ ibi gerentur, proferri & eloqui, neq; angelis, neque hominibus fas est. Sed hoc tantum scire nos sufficit, quod bonis aeternam bonorū possessionem conferet deus. His ab eo dictis, ego respondi: Si CHRISTI regno fruuntur, hī quos iustos inuenerit eius aduentus: ergo qui ante aduentū eius defuncti sunt, regno penitus carebunt? Tum PETRVS: Cogis me, inquit, o CLEMENTS aliqua de ineffabilibus publicare. Veruntamen quo adusque

Duplex aduentus domini.

Fides prophetiae unde probatur.

Iudæi à Christianis in quo dissentiant.

Ita etiam Paulus 2. Cor. 12. quaedam se audisse testatur, quæ non sit fas homini loqui.

FRATREM DOMINI, LIBER PRIMVS.

21

A proferri licet, facere non pigebit. CHRISTVS qui ab initio, & semper erat, per singulas qualq; generationes pijs, latenter licet, semper tamen aderat, his praecipue, à quibus expectabatur, quibusq; frequenter apparuit: sed nō erat tempus ut tūc resolutis corporibus, fieret resurrectio, sed hæc magis remuneratio uidebatur à deo, ut qui inueniret iustus, diutius permaneret in corpore: aut certe sicut de quodam iusto euidenter refertur in literis legis, quod transtulerit eum deus. Simili exemplo etiam cum cæteris gestum est, qui eius uoluntati placuerunt, ut ad paradysum translati, seruentur ad regnū. Eorū uero qui non ad integrū potuere explere normam iustitiæ, sed aliquas in sua carne malitiæ reliquias habuere, corpora quidem resoluuntur, animæ uero seruantur in bonis, lætisq; regionibus. Vt in resurrectione mortuorū cum corpora sua receperint, ipsa iam resolutione purgata, pro his quæ bene gesserant, æterna hæreditate potiuntur. Et ideo beati sunt omnes, qui regnum CHRISTI fuerint adepti, quia non solū inferni pcenas effugient, sed & incorruptibiles permanebunt: & primi deum patrem uidebunt, atq; inter primos apud deū honoris ordinē consequentur. Propter quod nō minima de CHRISTO quæstio habetur, & infideles quicq; ex Iudæis, immensa aduersum nos insania commouentur, uerentes ne forte ipse sit in quem peccauerunt. Et eo magis metus increfcit, quod sciunt statim ut eum cruci adfixere, uniuersum ei compassum esse mundum, corpusq; eius diligenti à se custodia conseruatū, nusquam compariuisse, atque ad fidē nominis eius innumeras multitudines conuenire. Unde & compulsi sunt unā cum pontifice Caipha, sæpius mittere ad nos, ut de nominis eius ueritate quaeretur. Cumq; crebro deposcerent, ut de IESV aut discerent, aut docerent, si ipse esset CHRISTVS. Visum nobis est ascendere ad templum, & corā omni populo protestari de eo, simul & arguere Iudæos de multis, quæ ab eis absurde gerebantur. In multas etenim iam partes populus scindebatur, initio sumpto à Ioanne baptista. Cum enim iam immineret ortus CHRISTI, ad sacrificia quidem reprimenda, baptismi uero gratiā largiendam, inimicus, ex his quæ prædicta fuerant, adesse tempus intelligens, diuersa schismata operabat in populo: ut si forte prius peccatū potuisset aboleri, secunda corrigi culpa non posset. Erat ergo primū schisma eorum, qui dicebantur Sadducei, initio, Ioānis iam penē temporibus sumpto. Hicq; ut cæteris iustiores, segregare se cœpere à populi cœtu, & mortuorū resurrectionē negare, idq; argumēto infidelitatis adserere, dicentes, non esse dignū, ut quasi sub mercede proposita colatur deus. Autor uero sententiæ huius primus Dositheus, secundus Simon fuit. Aliud Samaræum schisma est, & ipsi enim resurrectionem mortuorum negantes, adserunt: nō in Hierosolymis, sed in monte Garizin adorandū esse deum. Qui tamen unum uerum prophetam ex Moyses uaticinationibus recte expectantes, prauitate Dosithei impediti sunt: ne hunc quem expectabant crederēt esse IESVM. Scribæ quoq; & pharisæi in aliud schisma deducuntur: sed hī baptizati à Ioanne, & uelut clauē regni cœlorum, VERBUM VERITATIS tenentes, ex Moysis traditione susceptū,

Christus nunq; defuit pijs.

Enoch intelligit, de quo Ge. 5. & Eccl. 44

Petrus hic sentit, animas defunctorū detineri alicubi in loco leto & bono, usq; in iudicij diem: illaq; resolutionē corporis et animæ quoddā esse expiationis genus, quod nunc uulgo purgatorium appellamus.

Caiphas.

Primū schisma Sadduceorū.

Dositheus & Simon principes Sadduceorum.

Pharisæorū secundū schisma.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

occultarunt ab auribus populi. Sed & ex discipulis Ioannis, qui uidebantur esse magni, segregarunt se à populo, & magistrum suum ueluti CHRISTVM prædicarunt. Hæc autem omnia præparata sunt schismata, ut & fides CHRISTI, per hæc impediretur & baptisma. Veruntamen ut dicere cœperamus: eum frequenter nos pontifex per sacerdotes rogasset, ut de IESV sermo nobis haberetur ad alterutrum. Vbi opportunum uisum est, & omni ecclesiæ placuit, ascendimus ad templum: & stantes in gradibus una cum fidelibus fratribus nostris facto populi summo silentio, Prior Pontifex cœpit adhortari populum, ut patienter & cū quiete audiant, simulq; eorum quæ dicenda sunt, testes & iudices fiant. Tum deinde cū multis laudibus efferrent sacrificiorum ritum, qui ad remissionem peccatorum humano generi, diuinitus esset indultus: causabat IESV nostri baptisma, uelut cōtra hæc nuper inductum. Sed propositionibus, occurrens MATTHÆVS euidenter ostendit: Quod si quis IESV baptisma non fuerit cōsequutus, is non solum cœlorum regno fraudabitur, uerum & in resurrectione mortuorum non absq; periculo erit. Etiam si bonæ uitæ, & rectæ mētis prerogatiua muniatur. Hæc, & his similia prosequutus, siluit Matthæus. Sed Sadducæorum pars, quæ negaret resurrectionem mortuorum, indignata est: ita ut quidam ex ipsis de medio populi, exclamaret dicens, multum errare eos qui putant mortuos aliquando resurgere. Contra hunc ANDREAS meus frater respondens, docuit errorem non esse, sed certissimam fidem, quod mortui resurgant, secundum ea quæ docuit is, quæ Moyses prædixit uenturum prophetam; aut si non uidetur eis ipse esse quæ prædixit Moyses. De hoc, inquit, primo requiratur, ut cū euidenter ipse fuerit probatus, nihil de reliquo super his quæ docuit ambigatur. Hæc aut, & his similia plura protestatus, siluit ANDREAS. Samaræus uero quidam contraria populo & deo loquens, & neque mortuos adferens resurrecturos, neq; eum, qui est in Hierusalem, cultum dei tenendum, sed montem Garizin uenerandum. Addidit etiam contra nos hæc, quod IESVS noster non esset ipse, quæ Moyses prophetam uenturum esse prædixerit, aduersum hunc & alium qui cū ipso hæc eadem prosequeretur. ZEBEDÆI filij, Iacob, & Ioannes uehementer obnisi sunt. Et quamuis haberent mandatū, ne ingrederentur ciuitates eorum, neque uerbum eis prædicationis inferrent, tamen ne sermo eorum, si confutatus non esset, aliorum læderet fidem, ita prudenter & fortiter responderunt, ut perpetuum eis silentium darent. Nam IACOBVS de resurrectione mortuorum cum totius populi fauore perorauit: IOANNES uero ostendit, quia si cessarent ab errore montis Garizin, consequenter agnosceret ipsum esse IESVM, qui, secundum prophetam Moysen, expectatur esse uenturus: quoniam quidem signa & prodigia ut fecit Moyses, ita fecit etiam IESVS, & dubium non est, quin similitudo signorum ipsum esse testetur, quem sicut se, dixit esse uenturum. Hæc & alia plura his similia protestati, siluerunt: & ecce quidam de scribis, de medio populi adclamans, ait: IESVS uester signa & prodigia quæ fecit ut magus, non ut propheta fecit. Huic Philippus uehemen-

Baptismus in deos male habuit.

Scribe Christi magie insimulant, id quod et sanctissimis quibusq; contigit.

FRATREM DOMINI, LIBER PRIMVS.

ter occurrit, ostendens quia hac ratione accusarem etiam Moysen. Cū enim Moyses signa & prodigia in Aegypto fecerit, similiter autem & IESVS in Iudæa: dubitari non posset, quin quod de IESV diceretur, hoc etiā de Moysedici uideretur. Hæc & his similia plura protestatus, siluit PHILIPPVS. Phariseus autem quidā audiens hæc, insimulabat Philippum, quod Moysen æqualem diceret IESV, cui BARTHOLOMÆVS respondens, cōstanter edocuit, quia non dicimus IESVM solum æqualem Moysi, sed maiorem: quia Moyses quidem propheta fuit, quod fuit & IESVS: quod autem fuit Iesus, Moyses non fuit, Christus. Et ideo maior ille sine dubio, qui & propheta & CHRISTVS est, quā ille qui solum propheta est. Hæc & his similia plura prosequutus, siluit. Post hunc IACOBVS ALPHÆI sermonem fecit ad populum, quo ostenderet, non ideo credendum esse IESV, quia de eo prophetæ prædixerint, sed ideo magis credendum esse prophetis, quod uere prophetæ sint: quia eis CHRISTVS testimoniū reddat: nam præsentia, & aduentus CHRISTI illos uere prophetas fuisse designat. Decebat enim non ab inferioribus maiori, sed à maiore inferioribus fidei testimonium dari. Hæc & multa his similia prosequutus, etiam IACOBVS siluit. Post hunc LEBBÆVS populum cœpit uehementer arguere, quod non crederent IESV, qui eis tantum profuerit docendo quæ dei sunt, solando adflitos, medendo infirmos, pauperes consolando: sed pro his omnibus bonis odia, mortemq; reddiderint. Hæc & his similia plura cum esset populo protestatus, siluit. Et ecce unus ex discipulis IOANNIS adfirmabat CHRISTVM Ioannem fuisse, & non IESVM: intantum, inquit, ut & ipse IESVS omnibus hominibus & prophetis maiorem esse pronunciauerit Ioannem. Si ergo, inquit, maior est omnibus, sine dubio & Moyses, & ipso IESV maior habendus est, quod si omnium maior est, ipse est CHRISTVS. Ad hæc Chananæus SIMON respondens, adseruit Ioannem maiorem quidem fuisse omnibus prophetis, & omnibus qui sunt filij mulierum, non tamen maiorem esse filio hominis: & ideo IESVS quidem & CHRISTVS est, Ioannes uero solum propheta. & tantum interest inter ipsum & IESVM, quantum inter præcursores, & eum cui præcurritur, & quantum inter eum qui legem dat, & eum qui legem seruat. Hæc autem & his similia prosequutus, siluit etiam Chananæus. Post quem Barnabas, qui & MATTHIAS, qui in locum Iudæ subrogatus est apostolus, monere populum cœpit, ne odio haberent IESVM, neq; blasphemarent eum. Multo enim esse rectius, etiā ignorantem, uel dubitanti de IESV, amare eum quā odisse. Charitati enim deus præmiū posuit, odij poenā. Hoc ipsum enim, inquit, quod Iudaicum corpus adsumpsit, & inter Iudæos natus est, quomodo non omnibus uobis incentiua sui amoris incussit. Hæc & his similia cū perorasset, dicendi finem fecit. Tunc CAIAPHAS doctrinā IESV culpāre tentabat, dicens eum res uanas loquutum, beatos enim pauperes dixit, & terrenas fore remunerationes promisit, ac summā muneris in terrena hæreditate constituit: cibisq; ac potu eos, qui iustitiam seruauerint, promisit esse saturandos, & his similia multa docuisse deprehenditur. Cui

Hæc opinor fuit causa cur Ammonius de consonantia Iesu & Moysi librum conscriberet, ut testatur Euse.

Tres fuisse Iacobos hinc intelligimus, Zebedei, Alphæi & fratrem domini.

Qui & Thadæus dictus est.

Ex hoc Luca 7. Inter natos mulierum non surrex. ma. 10. Discipuli Ioannis arguebant Ioannem esse Christum.

REC OG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

THOMAS respondens, arguit eū frustra causantem: ostendens, quia prophetae magis, quibus etiam ipse credit, ista docuerint, nec tamen quomodo erunt haec, aut quomodo percipientur ostenderint: IESVS uero qualiter accipi haec debeant, demonstrauerit. Et cum haec atq; his similia plura dixisset, siluit etiā Thomas. Post haec rursum CAIPHAS me intuens, & nunc ut monens, nunc uero ut culpans, dicebat: cessare me debere de reliquo à praedicatione CHRISTI IESV, ne in perditionem mei hoc agerem, neue ipse errore deceptus, alios quoq; meo errore deciperē. Tūc praeterea arguebat me temeritatis, quod cum essem ipse imperitus piscator, & rusticus, officium subire doctoris auderem. Haec & alia plura his similia dicenti, ego quoq; in haec uerba respondi: Mihi quidem minus esse periculi, si ut ipse ait, iste non sit CHRISTVS, quia doctorem legis receperim: ipsi uero ingens esse discrimen, si hic ipse sit CHRISTVS, sicut & certe est. Ego em̄ credo huic qui apparuit, ipse autem cui aliq; fidem seruare se credit, qui nullus apparuit? Si uero & idiota, ut ais, & imperitus, ac piscator, & rusticus, super presbyteros sapientes intelligam: hoc tibi, inquam, magis metū debet incutere. Nam si ex eruditione aliqua disputans, obtinerē uos sapientes & eruditos, uideretur utiq; doctrinam hoc mihi longi temporis, & nō diuinā uirtutis gratiam contulisse: Nunc autē cum, ut dixi, nos imperiti, uos sapientes conuincimus, & superamus, cui sensum habenti non palā est, quia hoc non humanae argutiae opus est, sed diuinā uoluntatis & muneris? Haec igitur & alia huiusmodi prosequentes, consequenter protestati sumus, ac docuimus nos imperiti & piscatores, sacerdotes quidem de uno solo deo celi, Sadducaeos de resurrectione mortuorū, Samaritanos de consecratione Hierusalem: non tamen ingressi ciuitatem ipsorū, sed publice disputantes. Scribas uero & pharisaeos de regno ecelorū, Discipulos IOANNIS, ne scandalū paterent in Ioanne: Omnē uero populū, quia IESVS est CHRISTVS aeternus. Ad ultimū autē monui eos, ut prius quā progredieremur ad gentes, praedicare eis agnitionem dei patris, ipsi reconciliarentur deo, suscipiētes filiū eius: aliter enim nullo modo eos ostendi posse saluari, nisi per sancti spiritus gratiam, trinae inuocationis diluī baptismate, preperarent, & eucharistiam CHRISTI domini sumerēt, cui soli, de his quae docuit, credere deberent, ut sic aeternam salutem consequi mererentur: aliter uero impossibile prorsus esse reconciliari eos deo, etiam si mille ei aras, & altaria mille succendant. Nos enim, inquam, pro certo comperimus, quod super sacrificijs quae offertis, multo magis exasperatur deus, sacrificiorū tempore etiā nunc expleto: & quia uos nō uultis agnoscere, emensum esse iam tempus hostias offerendi, ob hoc destruetur & templum, & abominatio desolationis statuetur in loco sancto, & tunc gentibus euangelium praedicabitur ad testimonium uestri, ut ex illorū fide uestra infidelitas iudicetur. Omnis etenim mundus diuersis temporibus, diuersas malitiae aegritudines patitur, uel per omnes generaliter, uel per singulos quosq; specialiter: & ideo indiget medico, qui eum uisitet ad salutem, nos ergo protestamur uobis, & quod unumquēq; uestrum

Caiphas egre passus est se à piscatore Petro admoneri, pontificem ab idiota.

Petrus pro auditorū ratione alio atque alio docendi genere usus est.

Baptisma, Eucharistia.

SACRIFICIORUM tempus iam est expletū.

Danielis 9.

Christus medicus est.

FRATREM DOMINI, LIBER PRIMVS.

A strum latuit, nunciamus. Vestrum est deliberare quid expediat uobis. His à me dictis ingemuit omnis multitudo sacerdotum, quod eis de templi subuersione praedixerim. Quod cum uidisset GAMALIEL princeps populi (qui latenter frater noster erat in fide, sed consilio nostro inter eos erat) quia ualde fremerent, & ingenti aduersum nos furore mouerentur, adurgens, ait: Quiescite paulisper o uiri Israelitae, non enim aduertitis tentationem, quae imminet uobis, propter quod desinite ab hominibus istis, & si quidem humani consilij est quod agunt, citò cessabit: si autem à deo est, cur sine causa peccatis, nec proficitis quicquam? dei enim uoluntatem quis potest superare? Nunc ergo quoniam quidem in uesperam iam uertitur dies, in crastino hoc ipso in loco audientibus uobis, ego ipse cum istis disputabo, ut omnem errorem palam arguam, dilucideq; confutem. Et his dictis, repressus est eorum aliquatenus furor, ea praecipue spe, quod die crastino erroris nos publice arguendos sperarent: & sic cum pace populum dimisit. Nos uero cum uenissemus ad IACOBVM nostrum, omnia quae dicta gestaue fuerant, exponentes, apud eum cibo sumpto mansimus, Omnipotenti deo per totam noctem supplicantes, ut futurae disputationis sermo indubitata fidei nostrae ostenderet ueritatem. Igitur postera die IACOBVS episcopus nobiscum simul, & cum omni ecclesia ascendit ad templū, ubi ingentem reperimus multitudinem, à medio noctis expectantem nos. Stetimus ergo in locis quibus & prius, ut eminentius stantes, ab uniuerso populo cerneremur. Cumq; esset summum silentium factum, GAMALIEL, qui, ut supra diximus, nostrae fidei erat: dispensatione uero manebat inter ipsos, ut si quando iniquum aliquid aduersum nos, aut impium molirentur, uel ipsos consilio reprimeret prudenter aptato: uel nos commoneret, ut aut curare, aut declinare possemus. Is ergo tanquā aduersum nos agens, prior omnium episcopum IACOBVM intuens, hoc modo adloquutus est: Si ego GAMALIEL neque eruditionis meae, neque senectutis obprobrium duco, discere aliquid à paruulis, & ab imperitis, si quid forte est utilitatis, aut salutis acquirere. Qui enim rationabiliter uiuit, scit quia nihil est anima preciosius: quomodo non omnibus hoc amabile est, cunctis que exoptatum, ut quae ignorat, discat: quae didicerit, doceat? Certissimum nanque est, quod neque amicitia, neque propinquitas generis, neque regni sublimitas homini debet esse preciosior ueritate. Et uos ergo fratres, si quid amplius nostis, populo dei qui adest, idemq; fratribus uestris proferre non pigeat, omni populo libenter & tota cum quiete quae dicitis audiente. Quomodo enim non hoc faciat populus, cum me ipsum uideat secum pariter uelle à uobis discere, si quid forte amplius uobis reuelauit deus? Si uero uos in aliquo indigetis, similiter etiam uos à nobis non pigeat doceri, ut erga utranque partem, si quid deest, adimpleat deus. Quod si aliquis uos forte nunc sollicitat metus, propter nonnullos nostrorum, qui praedictis aduersum uos animis utuntur, & insidias eorum uerentes, non audetis aperte dicere id quod sentitis,

Gamaliel dan- culum fauebat apostolis.

Act. 5.

Gamaliel ex industria uoluit uideri dissentire ab apostolis.

VERITAS. Tamen nihil preciosius est.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

apertius, ego ut uos etiā huius occasione timoris absoluiam, iuro uobis omni-
potentem deum, & uiuentem in secula, quia nullū permittam iniicere uobis
manus. Habentes ergo huius iuramenti mei omnem hunc populum testem,
& idoneum pignus, sacramenti nostri fœdus tenentes, absque ulla cuncta-
tione unusquisque uestrum quod didicit proferat, & nos fratres intente, &
cum silentio audiamus. Hæc dicens G A M A L I E L, non ualde placebat Cai-
phæ, & ut uidebatur, suspectum habens eum, ipse magis inferere se subtiliter
disputationibus cœpit: subridens enim ad ea quæ G A M A L I E L dixerat, I A
C O B V M episcoporum principem, sacerdotum princeps orabat, ut de C H R I
S T O non aliunde sermo, quàm de scripturis fieret: Vt sciamus, inquit, utrum
I E S V S ipse sit C H R I S T V S, an nō. Tunc I A C O B V S, Primo, inquit, requi-
ramus, ex quibus scripturis potissimū disputationē habere oporteat. At ille,
uix aliquando ratione ipsa superatus, respondit, ex lege habendam: & post
hoc etiā prophetarū addidit mentionem. Cui I A C O B V S noster cœpit
ostendere, quia & propheta quæ dicunt, ex lege sumpserint, & legi consona
sint loquuti. Sed & de libris Regnorū disseruit aliqua, quomodo, & quādo,
& à quo scripti sint, & quomodo eis uti oporteat. Cumq; & de lege plenissi-
me disputasset, ac singula quæ de C H R I S T O sunt, purissima expositione
protulisset in lucem, ostendit abundantissimis probationibus, quia I E S V S
est C H R I S T V S, & in ipso uniuersa quæ de humili eius aduentu fuerāt præ-
dicta, complentur. Duos enim eius prædictos esse docuit aduentus: Vnū hu-
militatis, quem adimpleuit: Alium gloriæ, qui speratur implendus, cū ueniet
dare regnum credentibus in se, & seruantibus omnia quæ præcepit. Cumq;
de his omnibus euidenter populū docuisset, addebat etiā hoc: quia nisi quis
baptizatus fuerit in aqua, sub appellatione trīnæ beatitudinis, sicut docuit ue-
rus ppheta, neque remissionem acciperet peccatorū, neq; introiret in regna
coelorum, & hanc esse dei ingeniti præfinitionem cōfirmavit. Quibus etiā
hæc addidit: Nolite putare duos ingenitos dicere deos, aut unū diuīsum esse
in duos: Vel sicut impij dicunt, eundem masculū & fœminam sui effectum,
Sed filium dei unigenitum dicimus, non ex alio initio, sed ex ipso ineffabili-
ter natum. Similiter etiā de paracleto dicimus. Sed & de baptisate, cum
aliquanta dixisset, per septem continuos dies persuasit omni populo & pon-
tifici, ut confestim ad percipiendum baptismum festinarent. Cumq; in eo
iam res esset, ut uenirent & baptizarentur, homo quidam inimicus, tunc
cum paucis admodum ingrediens templum, clamare cœpit & dicere: Quid
facitis o uiri Israhelitæ? cur uobis tam facile subripitur? cur præcipientes duci-
mini ab hominibus infelicissimis, & à S I M O N E mago deceptis? Cumq;
hæc diceret, & ad hæc adderet, ac superaretur ab episcopo I A C O B O, cōtur-
bare populum, & seditiones suscitare cœpit, uti ne ea quæ dicebantur plebs
posset audire. Igitur exagitare cuncta clamoribus, & quæ fuerant multo la-
bore ordinata conuellere, simulq; incusare sacerdotes, & obprobrijs atque
increpationibus cœpit accendere, & uelut furibundus, singulos quosque
ad cæ-

Quam sunt ue-
ro nostra eta-
te quidam Cai-
pha nequiores
qui semel uni-
uersæ scriptu-
ræ renunciant.

LIRBI Regū

D
Duo aduentus
Christi.

Unitas dei.

FRATREM DOMINI, LIBER PRIMVS.

27

A ad cædem concitare, dicens: Quid agitis? Quid cessatis? o segnes & desides,
cur non manibus nostris inuadimus, & discerpimus omnes hos? Et cum
hæc dixisset, primus raptō ex ara torre robusto cædis fecit exordium. Tunc
deinde & cæteri uidentes eum, simili efferebantur insania: fit omnium cla-
mor, cædentium pariter & cæforum sanguis plurimus funditur, fuga per-
mixta habetur. Cum interim ille inimicus homo I A C O B V M adgressus, de
summis gradibus præcipitem dedit: quem cum mortuum credidisset, ultra
multare neglexit. Nostri uero sublatū eum colligabant: erant enim & nu-
mero plures quàm illi, & uirtute maiores. Sed propter reuerentiā dei ipsi ma-
gis interimi se à paucioribus, quàm interimere alios, patiebantur. Cum autem
uespera adfuisset, templum quidem sacerdotes claudunt: nos uero ad domū
I A C O B I regressi, & pernoctantes ibi in oratione, ante lucem descendimus
Hiericho ad quinq; milia uiri. Post triduum autem uenit ad nos ex fratribus
quidam à G A M A L I E L E, de quo supra diximus, occultos nobis nūcios de-
ferens, quod inimicus ille homo legationem suscepisset à Caipha pontifice, ut
omnes qui crederent in I E S V M, persequeretur, & Damascū pergeret cū epi-
stolis eius, ut etiā inibi auxilio usus infidelium, fidelibus inferret exitium, id-
circo autem præcipue Damascum festinaret, quod & illuc confugisse crede-
ret P E T R V M. Et post dies ferè triginta digressus est per Hiericho, Dama-
scum tendens, cū per idem temporis pgressi essemus nos ad sepulchra duo-
rum fratrum quorundā, quæ sponte sua per annos singulos dealbabantur: quo
miraculo multorum aduersum nos repressus est furor, uidentium haberi no-
stros in memoria apud deum. Positis itaq; nobis in Hiericho, ibiq; orationi-
bus & ieiunijs operā dantibus, I A C O B V S episcopus accersitū me inde huc
Cæsaream mittit dicens: quia Zachæus de Cæsarea scripserit sibi, Simonem
quendam Samaritū magum plurimos nostrorum subuere, adserentem se
esse quendā S T A N T E M, hoc est alio nomine, C H R I S T V M, & uirtutē sum-
mam excelsi dei, quæ sit supra conditorem mundi: simulq; mirabilia pluri-
ma ostendens, alios dubitare, alios declinare fecerit ad se: cunctaq; diligenter
cōperta ab his qui prius uel socij eius, uel discipuli fuerant, & post hoc ad Za-
chæū cōuersi sunt, indicauit. Multi sunt ergo, inquit, I A C O B V S, o P E T R E,
quorum salutis causa proficisci te oportet, & arguere magum, ac sermonem
ueritatis docere, sed nihil moreris, neque te contristet, quod solus proficisce-
ris: sciens comitem tibi & adiutorem deum per I E S V M, & citò per eius gra-
tiam multos tibi socios & unanimes fore. Dato sanè operam, ut per singu-
los annos præcipua quæque ex dictis gestisq; tuis scripta mittas ad me, &
maxime per septimanas annorum, & his dictis, dimissus ab eo, sex diebus
perueni Cæsaream: ingredienti autem mihi occurrit Z A C H A E V S dile-
ctissimus frater noster, & inhaerēs amplexibus meis, perduxit ad hoc, in quo
ipse commanebat, hospitium, requirens à me de singulis quibuscq; fratribus,
præcipue tamen de honorabili fratre nostro I A C O B O. Cumq; audisset à
me, quod uno adhuc claudicaret pede, percontanti, continuo causam, o-

Quid si legas
combusto.

Patientia Chri-
stianorum.

Paulū fuisse eū
quem inimicū
hominē appelo-
lauit, existimo:
nam is diplo-
mata impetra-
uit, ut Christia-
nis negocium
exhiberet.
Act. 22.

Iacobus altero
pede claudica-
bat.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

omnia hæc quæ nunc tibi exposuimus, ei enarraui, quomodo euocati essemus à sacerdotibus & pōtifice Caipha ad templū: & IACOBVS archiepiscopus stans in summis gradibus, per septem continuos dies uniuerso populo de scripturis dominicis adsignauerit, quod IESVS esset CHRISTVS, quoue modo omnibus iam adquiescētibus, ut ab eo baptizaretur in nomine IESV, inimicus homo effecerit illa omnia quæ supra diximus, ut ne eadem iterum dicamus. Quibus cognitis Zachæus, rursus mihi quæ à Simone agerentur, exponit: & inter hæc, nescio unde cognito aduētū meo, ipse mādāt ad me Simon: audiente, inquit, populo die crastina disputemus. Cui ego: fiat, inquam, ut libet. & hæc pollicitatio mea uniuersæ innotuit ciuitati, ita, ut etiam tu qui ipsa die adueneras, disceres me die postera cum Simone habiturū esse certamen, & requisita mansione nostra secundū indicia, quæ à Barnaba acceperas uenires ad nos: ego uero ingressu tuo ita gratulatus sum, ut nescio unde motus, festinauerit animus meus exponere tibi cūcta uelociter: præcipue tamen quod est in fide maximū de uero propheta. Quod unum ad totius doctrinæ fundamentū sufficere posse non ambigo: tum etiam scriptæ legis per singula quæque capitula, quorū ratio poscebat, secretiorem tibi intelligentiam patefeci: non occultans à te, nec traditionum bona: quæ uero supersunt incipiēs à die crastina, ex his quæ in quæstionibus, cum Simone mouebūtur per dies singulos audies, usquequo, deo fauēte, perueniatur ad ipsam, quō iter nostrū dirigendum credimus, urbem Romam. Cumq; ad hæc ab eo dicta, omnem gratiam me ei debere profiterer, facturūq; omnia me, quæ præciperet, promptissime pollicerer, cibo sumpto quiescere nos iussit, sibi q; ipse quietem dedit.

LIBRI PRIMI FINIS.

RECOG.

Simon magus
Petro certamen
denunciat.

RECOGNITIONVM

DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRATREM DOMINI, LIBER SECVNDVS, Rufino Torano Aquileiense interprete.

A VM aut dies, quæ ad disceptandū cū SIMONE statuta fuerat, inlucesceret, PETRVS primis galilorum cantibus surgens, excitauit etiam nos: eramus enim in eodem conclau cubitantes, simul omnes tredecim, in quibus primus post Petrum Zachæus, deinde Sophonias, Iosephus, & Michæas, Eliesdros & Phinees, Lazarus & Heliseus: post hos ego CLEMENS, & Nicodemus, deinde Niceta & Aquila, qui fuerant prius discipuli Simonis: & docente Zachæo, conuersi sunt ad fidem CHRISTI. mulierum sanè nulla prorsus aderat. Cumq; adhuc uespertinū lumen duraret, omnes reledimus: & PETRVS uidens uigilare nos, ac sibi intendere, salutatis nobis, continuò dat sermonis exordium. Mirari me equidē fateor fratres, humanæ naturæ uim, quam ad omnia aptam, abilem q; esse uideo: hoc autē dicere in memoriam uenit, ex his quæ rebus ipsis expertus sum, ut cum transierit medium noctis, ego sponte iam suscitor, & ultra somnus nequaquā uenit ad me: quod mihi accidit ex eo, quia in cōsuetudine habui uerba domini mei, quæ ab ipso audieram, reuocare ad memoriā, & pro ipsorū desiderio, suscitari animis meis, & cogitationibus imperaui: ut euigilans ad ea, & singula quæque recolens ac retexens, possim memoriter retinere. Ex hoc ergo dum omnium cum dulcedine sermones domini uersare in meo corde desidero, consuetudo obtinuit uigilandi, etiā si nihil sit quod cogitare uelim. Ita ergo ineffabili quadam ratione, introducta alia consuetudine, uetus consuetudo mutatur: & id reuera si non supra modū cogas, sed quantū recipit mensura naturæ. Neq; enim penitus somno carere possibile est, alioqui nec facta nox fuisset ad quietem. Et ego cum audissem: optime, inquam, dixisti PETRE, quia cōsuetudo consuetudine cōmutatur. Nam & ego cum nauigarem, primo turbabar, & intra me mihi omnia uertebantur, ita ut suggillari uiderer, nec ferre possem brumam & molestiam maris: post paucos autem dies, ubi consuetudo facta est, tolerabiliter ferre coepi, ita, ut mane statim unā cum nautis cibum sumere delectarer, cum prius ante horam septimam capiendi cibi consuetudo nō esset. Nunc ergo, ex ista sola consuetudine, circa illud tempus, quo comedere cum nautis solebam, esuries admonet me: quod tamen rursus depellendum

d 3

Petrus
Zachæus
Sophonias
Iosephus
Michæas
Eliesdros
Phinees
Lazarus
Heliseus
Clemens
Nicodemus
Niceta
Aquila.

C
O
N
S
V
E
T
V
D
O.

spero, cum alia fuerit cōsuetudo suscepta: Credo ergo etiam tibi uigiliā cōsuetudinem, ut perhibes, institutam, & opportune hoc nobis exponere uolui sti, ut & nos aliquantulum somni a nobis abijcere atq; effugare nō pigeat, ut possimus doctrinā uiuētis instituta suscipere. Vbi enim decocti fuerint cibi, & mens acceperit nocturna silentia, opportunissime quā docētur insidet. Et PETRVS libenter accipiens, quod intellexerim, prae fationis eius causam, ad utilitatem nostram prolatam, conlaudans me, adhortandi & incitandi sine dubio gratia, consequentem cepit expedire sermonem. Opportunum mihi nunc & necessariū uidetur, de his quā imminēt aliqua discutere, id est de S. MONE. Scire enim uelim, quibus sit moribus, & quibus actibus, quod mihi, si quis scit indicare non cesset: refert enim ista prae noscere. Nam si in mandatis habemus, ut uenientes ad ciuitatem, discamus prius, quis in ea dignus sit, ut apud eum cibū sumamus: quanto magis conuenit noscere, quis, qualisue sit is, cui immortalitatis uerba credenda sunt: Solliciti enim, & ualde solliciti esse debemus, ne margaritas nostras mittamus ante porcos: sed & alias ob causas utile est, uiri huius habere me notitiā. Si enim sciam quia in his, de quibus non potest dubitari, quod bona sint, emendatus est, & inculpabilis: hoc est, si sobrius, si misericors, si iustus, si mitis & humanus est, quā utique bona esse nullus ambigit, tunc cōsequens uidebitur, ut ei qui obtinet bona uirtutum, etiam quod deest, fidei, & scientiā cōferatur & in quibus maculari uidetur. eius uita, quā est in reliquis probabilis, emendetur. Si uero in his, quā palam sunt, peccatis inuolutus permanet, & inquinatus, non me oportet ei aliquid de secretioribus & remotis diuinā scientiā proloqui: sed magis ptestari & conuenire eum, ut peccare desinat, & actus suos a uitijs emendet. Quod si ingesserit se, & prouocauerit nos dicere, quā eum minus recte agentē, nō oportet audire, prudenter eum debemus eludere: nam nihil omnino respondere auditorū causā, utile non uidetur, ne forte existiment nos responsionis penuria declinare certamen: & fides eorū laedatur, nō intelligentiū propositū nostrum. Cūq; hāc PETRVS dixisset ad nos, NICETA rogat permitti sibi dicere aliquid, atque indulgente PETRO, cum uenia, inquit: Obsecro te domine mi PETRE, audias me ualde sollicitū tui, & uerentem, ne forte in certamine, quod tibi est cum Simone, superari uidearis. Solet enim frequenter accidere, ut qui ueritatem defendit, non semper obtineat. Dum aut in aliquo praeuenti sunt auditores, aut non grandem curam melioris sententiā gerunt. Super hāc autem omnia, & ipse SIMON uehementissimus est orator, in arte dialectica, & syllogismorū tendiculis enutritus: quod autē est omnibus grauius & in arte magica ualde exercitatus, & ideo metuo, ne forte tam ualide ex omni parte munitus, aptus eos, qui ignorant eū, falsa allegans, putetur uera defendere. Nec enim uel nos ipsi eum potuissemus effugere, & conuerti ad domini, nisi dū adiutores eius, & errorū loci sumus, agnouissemus quod deceptor esset, ac magus. Cūq; hāc Niceta dixisset, AQUILA quoq; rogans sibi dicendi facultatem dari: hoc modo etiā ipse prosequutus est: Suscipe quæso & mei

Silentiū studijs
sacrum.

Refert nosse in
genium & mo
res eius, cū quo
uelis congruēdi.
Matt. 10.

Math. 7.

D

Legat hoc The
ologi, qui ut de
speratos fisti
diūt eos qui pa
radoxis suis nō
protinus assen
si fuerint.

Nō semper ob
tinent VERI
TATIS pa
troni.

SIMON
ORATOR.

Niceta & Aquila
discipuli Si
monis fuerant.

A & mei erga te amoris curā optime PETRE, & ego enim ualde sollicitus sum pro te. Nec reprehēdas nos in hoc, quia curam gerere alicuius ex affectu uenit: negligere autē nō minus est, quā odisse. Testem uero inuoco deū, quia nō ut legnorem te in certamine sciens, metuo pro te, quippe quia nec unquā tibi prae sto fuerim disputanti: sed qui illius impietates bene nouerim, existimationem tuam cogito simul & animos auditorū, & ipsius ante omnia ueritatis statum. Vehemens enim est hic magus ad omnia quaecunq; uoluerit, & supra modū scelestus: in omnibus enim eum diligenter agnouimus, utpote qui a puero malorū eius auditores fuerimus & ministri, & nisi nos dei amor abrupisset ab eo, in eisdem cum ipso etiam nunc uersaremur malis: sed ingenuus quidam nobis erga deum affectus, scelera quidem eius exosa, cultū uero dei amabilem fecit. Vnde & arbitror opus fuisse diuinā prouidentiae, ut nos primo familiares eius effecti notitiā caperemus, quomodo, uel quali arte, prodigia, quā facere uidetur, efficiat. Quis enim est, qui non obstupescat super his, quā facit, mirabilibus: & nō putet eum de coelis deum ad salutem hominū descendisse: Ego de me ipso fateor, nisi interius eum scissem, & interfuisset actibus eius, subripi mihi facile potuisset: unde nō fuit magnū nos ab eius consortio separari, scientes eum magicis artibus, & cōmentis scelerum niti. Quod si uis etiam ipse de eo cuncta cognoscere, quis ipse sit, qualisue, & unde, uel qualiter patrent quā gerit, ausculta. SIMON hic, patre Antonio, matre Rachel natus est, gente Samaræus, ex uico Gythorū, arte magus, Graecis tamen literis liberalibus adprime eruditus, gloriā ac iactantiā supra omnem genus hominū, cupidus, ita, ut excelsam uirtutem, quā supra creatorem deum sit, credi se uelit, & CHRISTVM putari, atque STANTEM nominari: hac autem appellatione utitur, quasi qui neget posse se aliquando dissolui, adserens carnem suam ita diuinitatis suae uirtute compactam, ut possit in aeternū durare: Hinc ergo STANS appellatur, tanquam qui non possit ulla corruptione decidere. Interfecto etenim, sicut scis & ipse, baptista IOANNE cum Dositheus hære eos suae inisset exordium, cum alijs triginta principalibus discipulis, & una muliere quā LVNA uocitata est: unde & illi triginta quasi secundū lunae cursum in numero dierum positi, uidebantur. Simon hic malae, ut diximus, gloriā cupidus, accedit ad Dositheū, & simulatis amicitijs, exorat: ut si quando aliquis ex illis xxx. obisset, in locū defuncti se cōtinuo subrogaret: quia neq; statutū numerū excedere apud eos fas erat, neq; ignotum aliquem inserere, aut nondū probatū: unde & cæteri studentes, digni loco, ac numero fieri, secundū sectae suae instituta placere per omnia gestiunt, quo possit unusquisq; ex his, qui illū numerū sequuntur, cum forte aliquis, ut diximus, decesserit, dignus uideri, qui in locum defuncti substitui debeat. Igitur Dositheus plurimis ab hoc exoratus, ubi locus intra numerum factus est, introduxit Simonem. Sed hic nō multo post incidit in amorē mulieris illius, quā Lunam uocant, nobisq; utpote familiaribus suis omnia concedebat, quod magus esset, & quod amaret Lunam, quodq; gloriā cupidus, noluit

Negligere non
minus est q̃
odisse.

SIMON magus
quis fuerit.

Simō STAN
TEM se uolu
it appellari.

Lunā illā quā
& Selenē uocā
tant apud Ty
rum in prosti
bulo egisse, Eu
sebius testatur.

Simon a Dosi
theo donatus
loco.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

ea inglorius frui: sed expectare patiēter, donec honeste ea uti liceret: si tamen etiam nos conspiraremus ei ad omnia quæ uelit. Sed & mercedem ministerij huius daturū se nobis pollicebatur: summis ut honoribus affici, & dñi esse ab hominibus crederemur, tantū ut mihi, inquit, SIMONI deferatis primatus, qui possum magica arte multa signa & prodigia ostendere, per quæ possit uel gloriæ, uel sectæ nostræ, ratio constare. Possum enim facere ut uolētibus me cōprehendere, non appaream: & rursus uolens uideri, palam sim. Si fugere uelim, montes perforem, & saxa quasi lutum pertranscam: Si me de mōte excelso præcipitem, tanquā subuectus ad terras inlæsus deferar. Vincit, me- metipsum soluam, eos uero qui uinacula iniecerint, uinctos reddam: In carce- re conligatus, claustra sponte patefieri faciam: Statuas animatas reddam, ita ut putetur ab his qui uident, homines esse: nouas arbores subito oriri faciam, & repentina uirgulta producam: In ignem memetipsum iniiciens, nō ardeā: Vultum meū commuto, ut nō agnoscar, sed & duas facies habere me, possum hominibus ostendere. Ouis aut capra, efficiar: Pueris paruis barbam produ- cam: In aërem uolando inuehar, aurum plurimum ostendam: Reges faciam, eosq; deiciā. Adorabor ut deus, publice diuinis donabor honoribus, ita, ut simulacrum mihi statuentes, tanquam deum colant, & adorent. Et quid opus est multa dicere: quicquid uoluerō facere, potero. Multa etenim iam mihi ex- perimenti causa consummata sunt: deniq; aliquando, inquit, cum mater mea RACHEL iuberet me exire ad agrum ut meterem: ego falcem uidēs positam, præcepi ei ut iret & meteret: & messuit decuplo amplius cæteris. Multa iam noua uirgulta produxi de terra, & conualescere ea feci, & sub momento tem- poris apparere feci: & montem proximum, ego secundo perforaui. Sed hæc cum diceret de uirgultis productis, & mōte perforato, stupefcebam pro eo, quod etiam nos circumuenire uelit, quibus se commendare, & cōcredere ui- debatur: sciebamus enim quod à proauis hæc fuissent, quæ à se nuper facta perhibebat. Hæc ergo nos ab eo flagitia audientes, & horū deteriora, seque- bamur tamen & ipsi eius scelera: & alios ab eo decipi patiebamur, multa etiā mentientes pro eo, & hoc priusquam aliquid faceret eorum quæ promiserat, ita, ut nullis adhuc gestis, à nōnullis tamen putaretur deus. Interim in initio, cū adhuc inter triginta Dositheii discipulos haberetur, cœpit ipsi Dositheo dero- gare, tanquam qui non integre, nec perfecte doceret, idq; cum non inuidia fa- cere, sed insciētia. Verū Dositheus ubi sibi derogari sensit à Simone, uerēs ne opinio sua obscuraretur apud homines, qui eum putabāt, ipsum esse STAN- TEM, furore cōmotus, cū ad scholam solito conuenissent, uirga correpta uer- berare Simonem cœpit, & repente per corpus eius, quasi per fumum, uisa est uirga transire: super quo obstupefactus Dositheus, ait ad eum: Dic mihi, si tu es STANS, ut adorem te. Cumq; Simon respondisset, ego sum. Dositheus ui- dens se nō esse STANTEM, cecidit & adorauit eū. & Simon quidem cedit principatu suo, ipsiq; obedire omnem triginta uirorū ordinem iubet. semet- ipsum uero in locū Simonis statuit, & non multo post defunctus est. Igitur post

D
Quod de se est
pollicitus Si-
mon, id est con-
sequutus. Nā
in Tiberi simu-
lacrū erat, cui
inscriptio fuit
SIMONI
DEO SAN-
CTO, ut Euse-
bius ex antori-
tate Iustini
mart. testatur.

Dositheo dero-
gauit Simon.

Dositheus mo-
ritur.

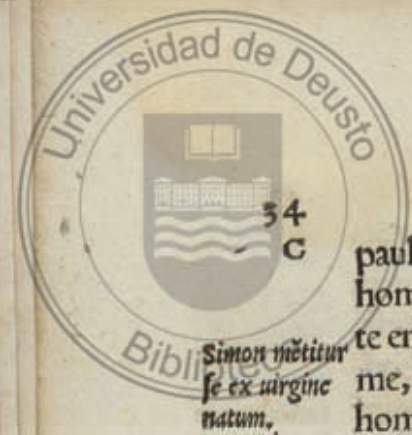
FRATREM DOMINI, LIBER SECVNDVS.

A post obitum Dositheii SIMON accepit LVNAM, cum qua usq; ad præsens circuit, ut uidetis, decipiens turbas, & adserens semetipsum quidem uirtutem esse quandam, quæ sit supra conditorem deū. LVNAM uero quæ secum est, esse de superioribus cœlis deductam, eandemq; cunctorum genitricem: ad- ferit esse sapientiam, pro qua, inquit, Græci & Barbari confligentes, imaginē quidem eius aliqua ex parte uidere potuerūt: ipsam uero, ut est, penitus igno- rarunt, quippe quæ apud illum primum omnium, & solum habitaret deum. Et hæc, atque alia his similia cum uerborum pompa proferens, decepit mul- tos. Sed & hoc indicare debeo, quod ipse ego uidisse me memini, cum esset aliquando Luna illa eius in turre quadam, multitudo ingens ad eam cōuen- rat peruidendā, & undiq; circa turrim stabat: at illa per omnes fenestras tur- ris illius omni populo procūbere, ac prospicere uidebatur. Et multa alia mi- rabilia fecit, & facit, ita, ut stupentes pro his homines, putent eum ipsum esse summū deū. Nam mihi aliquādo, & Nicetæ rogantibus, ut exponeret quo- modo hæc possint arte magica effici, & quæ esset huius rei natura, SIMON tanq; familiaribus suis, explanare ita cœpit. Pueri, inquit, incorrupti, & uiolenter necati, animam adiuramentis ineffabilibus euocatam adstiteri mihi feci, & per ipsam sit omne quod iubeo. Et ego: Est ne, inquā, possibile animæ hæc facere? Ille respondit: Hoc uos scire uolo, quia secundū locū post deum obti- net anima hominis, cum exuta fuerit à corporis sui tenebris. Statim deniq; & præscientiam habet, propter quod euocatur ad necromantiā. Et ego respon- di: Cur ergo interfectorū animæ non ulciscuntur interfectores suos? At ille: Non meministi, inquit, quod dixi, quia cum exierit de corpore, etiam præsci- entiam habet? Memini, inquā. Ob hoc, inquit, cum excedit è corpore, sta- tim prænoscit futurū esse iudiciū, & unūquēq; pro his, quæ hic egerit ma- lis, pœnas daturū: & ideo nolūt ulcisci interfectores suos, quia & ipsæ pro suis malis, quæ hic commiserant, perferunt cruciatus, & illos sciunt in iudicio gra- uiora manere supplicia. Super hæc autē omnia, nec permittitur eis exire, aut facere quicquam ab angelis qui ei præsunt. Et ego respondi: Si non permitti- tur eis ab angelis huc uenire, aut facere quod uolunt: quomodo mago euo- canti obtemperat anima? Ipsis, inquit, animabus uenire uolentibus nō indul- gent: cum uero hi, qui præsunt angeli adiurati fuerint per maiorem suum, ex- culationem habent nostræ, qui eos adiuramus, uiolentiæ, ut permittant exire animas quas euocamus: non enim illi peccant qui uim patiuntur, sed nos qui inferimus necessitatem. Ad hæc NICETA, ultra non ferens, præpropere re- spondit, qd' & ego quidē facturus eram, sed prius eū expiscari de singulis cu- piebam: sed, ut dixi, Niceta præueniens. Et tu, inquit, non times diem iudicij, qui uim angelis facis, & animas euocas, & homines decipis, & honorem tibi diuinum ab hominibus mercaris? Et quomodo nobis persuades, quod neq; iudiciū erit, ut nonnulli ludæorum fatentur, nequæ animæ immortales sint, quod uidetur pluribus, cum ipse oculis tuis uideas eas, & cōmonitionem diuini iudicij capias ex ipsis? His ab eo dictis impalluit SIMON, & tamē post

Lunam Simon
sapientiam uos
luit uideri.

Absurdū com-
mentū Simonis
de puero neca-
to, etiam hodie
receptū apud
magos.

Genij præfides
animarum.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

paululum recolligens se, ita respondit. Ne putetis, inquit, quod generis uestri homo sim ego, neque magus sum, neque amator Lunæ, neque Antoni filius. Ante enim quam mater mea Rachel conueniret cum eo, adhuc uirgo concepit me, cum esset in potestate mea, uel paruum esse, uel magnū, & hominē inter homines apparere. Tentandi ergo gratia uos primos assumpsi amicos, ut in ecclesiis & ineffabilibus locis meis primos uos cor locem, cū probauero. Humana ergo de me ipso mentitus sum, ut uos manifestius comprobarem: si integrum erga me seruatis affectū. Ego uero hæc audiens, ipsum quidem miserum iudicans, impudentiam tamen eius admirans, & pro eo ipse erubescens, simul & ueritus ne quid in nos moliretur mali: innuo Nicetæ, paulisper unā mecum simulare, & aio ad eum: Non nobis indigneris hominibus corruptibilibus, incorruptibilis deus, sed suscipe magis affectum nostrū, & animum uolentem scire qui sit deus: nondū enim sciebamur quis esses, & nec aduertebamus quia tu es quem quærebamus. Hæc & his similia uultu pro re aptato, persequentibus nobis, uanissimus credidit nos deceptos, & eò magis elatus addidit etiam hæc, propitius uobis iam sum, pro affectu quem erga me deum geritis. Me enim diligentes, nesciebatis: & me quærentes, ignorabatis. Sed nolo dubitetis, quia hoc est uere deum esse, cum potest quis paruus effici, uel magnus, si uoluerit: nā quoquomodo apparere hominibus poterā. Nunc ergo incipiam uobis aperire quod uerum est. Ego uirtute mea quodam tempore aërem uertens in aquam, & aquam rursum in sanguinem, carnemque solidās, Nouum hominem puerum formauī, & opus, conditore deo multo nobilius, protulī. Ille enim creauit hominem ē terra: Ego autem, quod est difficilius, ex aëre, quemque rursum resoluens aëri reddidi. Speciem tamen eius, imaginemque depictam in interiore cubiculo conlocauī, ut esset indicium ac memoria operis mei. Hæc autem intellegebamus eū dicere, pro puero illo, cuius uī necati anima, ad ea quæ uolebat ministeria, utebatur. PETRVS ergo hæc audiens, cum lachrymis ait: Miror admodū immensam dei patientiam, & ē contrario in nonnullis humanæ temeritatis audaciā: quæ enim ratio inueniri ultra poterit, quæ Simoni suadeat, quod deus iudicet iniquos: cū ipse sibi persuadet, quod animarum obedientia ad scelera suorum utatur ministeriū: re autē uera a dæmonibus inluditur, tamen cum per hæc ipsa certus sit, quod immortales sunt animæ, & iudicantur pro his quæ gesserint: & qui se putet re ipsa uidere ea, quæ nos fide credimus, quamuis, ut dixi, inludatur a dæmonibus, tamen arbitratur se ipsam animæ uidere substantiā. Quando hic, inquit, fatebitur uel male se agere in tanto malo positus, uel iudicandū se pro his quæ gerit, qui sciens dei iudicium contemnit, & inimicum se exhibet deo, & audet tam nefanda committere? Vnde certum est fratres mei, nonnullos ueritati ac religioni dei non ideo aduersari, quod eis nequaquam ratio fidei constare uideatur: sed quia aut nimietate quadam peccatorū inuoluti, aut malis suis præuenti, & timore cordis elati sunt, ita, ut nec ea quidē credant, quæ oculis suis uidere arbitrantur. Verū quoniam ingenita erga conditorē deum sufficere ad salutem

Simon nescit
se ex uirgine
natum.

D
Miracula Simonis.

Tria sunt quæ
cogit aduersari
nos Christo.
IGNORAN
TIA, PEC
CATORVM
multitudo. SV
PERBIA.

FRATREM DOMINI, LIBER SECVNDVS.

35

A salutem uidebatur affectio his qui diligenter eum. Studet inimicus hanc affectionē in hominibus peruertere, & inimicos eos efficere, atque ingratos conditori suo. Testor autem cælū ac terram, quod si quantū cupit inimicus de facire, permitteretur etiam a deo, olim omnes homines deperissent: sed misericordiae causa nō sinit deus. Quod si affectum suū homines conuerterent ad deum, omnes sine dubio saluarentur, etiam si pro aliquibus delictis ob iustitiam corripī uiderentur. Sed nunc plurimi hominum inimici effecti sunt dei, quorū malignus corda penetrauit, & affectū quem eis conditor deus inseruerat, ut erga se haberent, in semetipsum deflexit. Aliorū uero qui aliquantulum uigilare uidebatur, in phantasia gloriæ & splendoris apparēs, & magna quædam atque ingentia repromittēs, euagari nihilominus a deo uero mentem atque animum fecit, quæ tamen perpetrare ei iusta quadam permittitur ratione. Ad hæc AQVILA respondit: Quid ergo delinquit homines, si malignus transformans se in splendorem lucis, maiora repromittit hominibus, quam ipse conditor deus? Et PETRVS: Puto, inquit, hoc iniustius nihil esse: & quatenus iniustum sit, audi. Si filius tuus, qui a te omni diligentia eruditus est, & nutritus, atque ad uirilem perductus ætatem, ingratus tibi sit, & relinquens te, ad alium, quem forte ditiores uiderit, eat, & honorem quem tibi debebat, illi exhibeat, ac spe maioris lucri naturam neget, & iura paterna defugiat, rectum tibi uideatur, an impium? Et AQVILA respondit: omnibus palam est, quod impiū sit. Et PETRVS: si ergo in hominibus hoc impium dicis, quanto magis in deo, qui supra omnes homines honore ab hominibus dignus est: cuius non solum beneficiis fruimur, uerum & ope ac uirtute esse cœpimus, cum non essemus: cuique si placeamus merebimur ab eo, ut etiam æterni in bonis simus. Ut ergo infideles a fidelibus, & prius discernantur ab impijs, permixtum est maligno uti his artibus, quibus singulorum erga uerum parentem probentur affectus. Quod si uere esset aliquis deus alienus, tamē ab eo qui nos creauerat, quique nobis pater, & conditor fuerat: rectū ne erat, relicto proprio transire ad alienū? Et AQVILA: Absit, inquit. Tum PETRVS: quomodo ergo dicemus malignū esse causam peccati nostri cū hoc permissu dei fiat, ut per ipsum probetur, & in die iudicii arguantur, hi qui maioribus pollicitationibus inuitati, ueri patris & conditoris sui reliquerint pietatem. Hi uero qui fidem & charitatē proprii patris, etiam cum paupertate, si acciderit, & cum tribulatione seruauerint, donis celestibus in regno eius, & immortalibus muneribus perfruantur. Sed hæc aliās diligentius exponemus. Quid autem Simon egerit post hæc, scire cupio. Et NICETA respondit: Vbi intellexisse eū sensimus, quod deprehensus esset a nobis: Conloquuti inter nos de sceleribus eius, reliquimus eū, & ad Zachæum uenimus. Hæc ipsa ei, quæ tibi nūc protulimus, indicantes. At ille benignissime nos suscipiens, & de fide domini nostri IESV CHRISTI docens, fidelium numero sociauit. Cūque hæc Niceta dixisset, ZACHÆVS qui paulo ante egressus fuerat, ingrediebatur, dicens: Tempus est, ut procedas ad disputandū PETRE: turba enim multa in atrio domus cōgregata te operit,

Affectioni nostræ
erga deū
insidantur dæ
mones.

Certa ratione
dæmonibus ali
quid permittit
tur in homines

Dæmones ad
figunt, ut pro
betur constan
tia nostra.

Zachæus Ni
cetæ & Aquila
tam initiauit
Christianismo.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

quorum in medio, multis sultus ad scelus affectis, cōstitit SIMON. Tum PETRVS, ut hæc audiuit, orationis gratia secedere me iubens; nondū em̄ eram dilutus à peccatis, quæ in ignorantia cōmiserā, ait ad reliquos: Oremus fratres, ut deus per CHRISTVM suū pro ineffabili misericordia sua adiuvet me exeuntem pro salute hominū, qui ab ipso creati sunt, & hæc cum dixisset, oratione facta, processit ad atrium domus, in quo erat multitudo plurima populi congregata: quos ubi omnes summo silentio ad se intentos uidit, & magnum Simonem in medio eorū, uelut signiferum, stantem, hoc modo ccepit. PAX uobis sit omnibus, qui parati estis dare dexteras ueritati: quicunque enim obediunt ei, uidentur quidem aliquid gratiæ referre deo: porro autem ipsi ab eo donū summi muneris cōsequuntur, iustitiæ eius semitis incedentes: Propter quod primum est omnium, iustitiam dei, regnumq; eius inquirere. Iustitiam quidem, ut recte agere doceamur: regnum uero, ut quæ sit merces posita laboris & patiētiæ nouerimus, in quo est bonis quidem æternorū bonorum remuneratio: his autem qui contra uoluntatē dei egerint, pro unius cuiusq; gestis pœnarū digna restitutio. Hic ergo, hoc est, in præsentī uita, positos, oportet uos agnoscere uoluntatē dei, ubi & agendi locus est. Nam si quis uelit antequam actus suos emēdet, de his requirere, quæ nō potest inuenire, stulta & inefficax erit huiusmodi inquisitio. Tempus enim breue est, & iudicium dei, gestorū causa agetur, nō quæstionū. Ideoq; ante omnia hoc quæramus, quid nos, aut qualiter agere oporteat, ut æternam uitam consequi mereamur. Nam si exiguum hoc uitæ tempus per inanes occupemus, & inutiles quæstiones: inanes sine dubio & uacui ab operibus bonis pergemus ad deū. Vbi iudicium, ut dixi, operū nostrorum fiet. Vnaquæq; etenim res, suū tempus habet & locum. Operum hic locus, hoc tempus est: meritorum seculum futurum. Ne ergo impediamur, ordinem locorum, ac temporū permutantes: primo quæ sit dei iustitia requiramus, ut tanquam iter acturi, abundantī uia: co bonis operibus repleamur, quo possimus ad regnū dei, tanquā ad urbem maximā peruenire. Deus enim his, qui recte sentiunt, per ipsa opera mundi, quæ fecit, manifestus est, ipsius creaturæ suæ utens testimonio: & ideo cū de deo dubitatio esse nō debeat, de sola nunc eius iustitia requiramus & regno. Quod si aliquid nobis de secretis & reconditis inquirendū suggerit mens nostra, antequam de operibus iustitiæ requiramus, rationē reddere nobismet ipsis debemus, quia si bene agentes salutem consequi meruerimus, tanquam casti & mundi euntes ad deum, spiritu sancto replebimur, & omnia quæ sunt secreta & occulta, sine ulla quæstionū cauillatione noscimus. Quæ nunc, etiā si totum quis uitæ suæ tempus in inquirendo consumat, nō solum nō poterit inuenire, sed & maioribus se erroribus inseret, quia non per uiam prius iustitiæ incedens, ad portum uitæ peruenire contendit. Et ppter ea suadeo, primo iustitiā eius esse requirendā: ut per hanc iter agētes, & in uia positi ueritatis, uerū prophetā inuenire possimus, nō uelocitate pedū, sed operū bonitate curretes: ut ipso duce usi, nullū uia: huius patiamur errorē. Si enim ipsum sequē-

Hec enim duo summa humanæ cogitationis cōplectuntur.

D iudiciū dei gestorū causa erit, non quæstionum.

Veniet enī nox ubi nemo operari poterit. Iohannis 9.

Rom. 1.

Nihil proficitur in scripturis diuinis sine spiritu sancto.

FRATREM DOMINI, LIBER SECVNDVS.

57

A tes ingredi meruerimus illam, quō peruenire cupimus, ciuitatē, omnia iam de quibus quæritur, oculis uidebimus, tanquam hæredes omnium facti. Intelligite itaq; Viam esse hunc uitæ nostræ cursum. Viatores eos qui bona opera gerunt. Portam uerū prophetam, de quo dicimus, Urbem regnum esse, in quo residet omnipotens pater, quem soli uidere possunt hi qui mūdo sunt corde. Non ergo nobis difficilis uideat huius itineris labor, quia in fine eius requies erit: nam & ipse uerus propheta ab initio mundi, per seculū currens, festinat ad requiem. Adest enim nobis omnibus diebus, & si quando necesse est apparet & corrigit nos, ut obtemperantes sibi ad uitam perducatur æternā. Mea ergo ista sententia est, sicut & uero propheta uisum est, ut primo de iustitia requiratur, ab his maxime qui deum se nosse profitentur. Si ergo habet aliquis quod esse rectius putet, dicat: & cū dixerit, audiat, sed cum patientia & quiete. Propter hoc enim ab initio, salutationis specie pacē cunctis precatus sum. Ad hæc SIMON respondit. Nos pace tua opus nō habemus: si enim pax sit & concordia, ad inueniendam ueritatem nihil proficere poterimus: Habent enim inter se pacem & latrones, & scortatores, & omnis nequitia cum semetipsa concordat: & nos ergo si ob hoc conuenimus, ut pacis causa omnibus quæ dicuntur præbeamus ad sensum, nihil auditoribus conferemus: sed cōtrario inlusu eis, nos amici discedemus, propter quod noli inuocare pacē, sed magis pugnā matrē eius, & si potes expugna errores. Nec requiras amicitia iniustis adlationibus paratā: hoc enim te ante omnia scire uolo, quia duobus inter se dimicantibus, tunc erit pax cum alter ceciderit superatus: & ideo pugna ut potes, nec requiras pacem sine bello, quod impossibile est, aut si potest fieri, ostende. Ad hæc PETRVS: Attentius audite, o uiri quæ dicimus, Ponamus mundū hunc campū esse aliquē magnū, & ex duabus ciuitatibus, quarū reges sibi inuicem sint contrarij, missos esse singulos ad dimicandū duces, & illū quidem boni regis, ducem, consiliū dare, ut uterq; exercitus absq; sanguinis profusione, melioris in regis iura cōcedat, quo sine periculo omnes salui fiant: illū uero contrariū dicere, Nō, sed pugnetur, ut non qui dignus est, sed qui fortior ipse cū his, qui euaserint, regnet. Quæso uos, quid magis eligeretis? nō dubito, quin, ut cum incolumitate omnium, regi meliori manus darentur: & ego nunc non, ut SIMON ait, pacis causa ad sensum uolo cōmodari, his quæ male dicuntur, sed ut cū quiete & ordine ueritas requiratur. Nō: nulli enim in disputationū certamine ubi errorē suū senserint confutari, causa perfugij cōturbare cōtinuū incipiunt, & mouere lites, ne palām fiat omnibus quod superantur: & ppter ea ego frequenter exoro, ut cū omni patientia & quiete indago disputationis habeatur, ut si forte aliquid minus recte dictū uideat, repetere id, & apertius liceat explanare: solet enī interdū aliter dici quid, & aliter audiri, dum aut minus lucide pfertur, aut minus uigilanter aduertit, & ob hoc patienter cupio haberi sermonē, ut neq; subripiat alter alteri: neque sermonem dicentis, intempestiuus sermo contradicentis interrumpat, neq; reprehendendi studium geramus, sed liceat, ut dixi, minus plane dicta repetere.

Via. Viatores. Porta. Vrbs.

Optimū est uero uisum à iustitia exordiri.

Simonis illud hætenus i scholis theologorū mire locum habuit.

Pugna mater pacis.

Vere enim dictum est, nimis altercando ueritatem amitti.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

re, ut examinatione iustissima clarescat ueritatis agnitio. Scire enim debemus, quia si quis à ueritate uincatur, non IPSE uincitur, sed IGNORANTIA, quæ in ipso est, quæ est daemon pessimus: quam qui potuerit effugare, salutis accipit palmam. Propositum nanque nobis est prodesse auditoribus, non ut male uincamus, sed ut pro agnitione ueritatis bene uiuamus. Si enim ueritatis inquirendæ studio sermo moueatur, etiam si quid minus plene pro humana fragilitate dicemus, deus, pro ineffabili sua bonitate, ea quæ desunt, latenter auditorum sensibus adimplebit. Iustus est enim, & secundum

Pro cuius studio uel clara, uel obscura sunt mysteria diuinitatis.

unius cuiusque propositum, alijs quidem in promptu facit esse quod quaeritur, alijs uero obscurum reddit, etiam quod palam positum est. Quia ergo VIA DEI, VIA PACIS EST, cū pace quæ dei sunt requiramus: ad hæc si quis habet quod prosequatur, locus est: si uero nullus est qui respondere uelit, ego dicere incipiam, & quæ mihi ab alio possunt obijci, ipse in medium prolata, dissoluam. Cum ergo PETRVS cepisset continuare sermonem, SIMON interrupta oratione eius: Cur, inquit, festinas ipse tibi dicere, quæ tibi uidentur? Intellego uersutias tuas: Vis enim tibi ea ipse proponere, quorū absolutio bene tibi meditata est, ut ignorantibus turbis, uidearis recte aliquid dicere, sed apud me non tibi erit horū locus. Nunc ergo, quoniā ut uir fortis pollice ris, te omni uolenti proponere responsurū, mihi interim primo respondeto.

Pax Simoni exosa.

D Contentiones Simon probare conatus est ex hoc Matth. 10. Non ueni mittere pacem, sed gladium.

Et PETRVS: Paratus, inquit, sum, tantū ut cū pace sit sermo. Tunc SIMON: Non uides, inquit, imperitissime, quod contraria agis magistro tuo, pacē deposcens, quod utiq; non conuenit ei qui expugnaturū se promittit ignorantia? Aut si tu recte pacē ab auditoribus poscis, non recte magister tuus dixit: Quia non ueni pacem mittere in terram, sed gladiū. Aut enim tu bene dicis, & ille non bene: aut si magister tuus bene, tu pessime, qui non intellexisti contraria te proferre ei, cuius te discipulū profiteris. Ad hæc PETRVS, Neque qui misit me male fecit, gladiū mittere in terram, neq; ego contraria ei ago, auditorum pacem requirens: Sed tu & imperite & temere reprehendis ea quæ non intelligis: etenim quia pacem non ueni mittere in terram magister audisti: quod autem dixerit, Beati pacifici, quoniā ipsi filij dei uocabuntur, non audisti. Propter quod non ego magistro diuersa sentio, pacem persuadens, quā ille seruantibus beatitudinem posuit. Et SIMON ait, pro magistro respondere cupiens: o PETRE multo eū grauius accusasti, si cū ipse non uenerit pacem facere, hanc alijs seruare præceperit: & quomodo alius ille eius sermo constabit quem dixit?

Matth. 5.

Matth. 10.

Quia sufficit discipulo, ut sit sicut magister eius. PETRVS ad hæc: Magister, inquit, noster qui erat uerus propheta, & sui in omnibus memor, neque sibi contraria loquutus est, neq; nobis ab his quæ ipse gerebat diuersa mandauit. Quod enim ait: Non ueni pacem mittere in terram, sed gladiū: & ex hoc uidebitis separari patrem à filio, filium à patre: uirum ab uxore, & uxorem à uiro: & matrem à filia, filiam à matre: fratrem à fratre, socrum à nuru, amicū ab amico. Hæc omnia continent doctrinā pacis, & quomodo. audi. Initio prædicationis suæ, utpote qui uelit omnes inuitare & adducere ad salutem, ac pati

GLADIVS, Matth. 10. ali quid pacis habet.

FRATREM DOMINI, LIBER SECVNDVS.

59

A entiam laborū, tentationumq; habendā suaderet, pauperes beatificabat, eosq; pro penuriæ tolerantia adepturos esse pollicebat regna ccelorū, ut sub tanta spe æquanimiter paupertatis pōdus, sprete cupiditate, portarent. Est enim unū & maximū ex perniciosissimis peccatis, CVPIDITAS. Sed & esurientes, & sitientes æternis bonis iustitiæ saturandos esse promisit, ut egestatem tolerabiliter ferentes, nihil pro hac iniusti operis molirentur. Mundos quoq; corde similiter beatos dicebat, & per hoc deum uisuros, ut unusquisq; adipisci tantū cupiens bonū, semetipsum à pessimis & pollutis cogitationibus contineret. Sic ergo magister noster discipulos ad patientiam uirtutis inuitans, bonū pacis, etiā cum labore patientiæ, suadebat esse seruandū. E cōtrario uero eos qui in diuitijs ac luxuria uersabantur, lugebat, qui nihil pauperibus largiebantur, arguens eos rationē reddituros: quia p̄ximos suos, quos diligere sicut seip̄os debuerant, ne in egestate quidē positos miserati sunt. Hæc autem dicens, alios quidem obedire fecit, alios uero reddidit inimicos. Credentibus ergo, & obedientibus pacē habere inter se inuicem iubet: & ipsis dicit: Beati pacifici, quia ipsi filij dei uocabuntur. His autem, qui nō solū nō credidere, uerū & aduersarij doctrinæ eius facti sunt, bellū VERBI & cōfutationis indixit: quia ex hoc uidebitis separari filiū à patre, & uirū ab uxore, & filiam à matre, & fratrem à fratre, & nurū à socru, & inimici hominis domestici eius. In unaquaq; enim domo, cum inter credentem, & nō credentem cœperit esse diuersitas, necessaria pugna fit: incredulis quidem cōtra fidem dimicantibus, fidelibus uero in illis errorem ueterē, & peccatorū uitiā cōfutantibus. Similiter quoq; etiā erga scribas & pharisæos ultimo doctrinæ suæ tempore bellū gerit, arguens eos super actibus non bonis, & non recta doctrina, & quod clauem scientiæ, quam à Moyse traditam susceperunt, occultarent, per quam possit ianua regni cœlestis aperiri. Sed & nos ad prædicandū mittens dominus noster præcepit nobis, ut in quamcunq; ciuitatē uel domū introierimus, dicamus, PAX HVIC DOMVI. & si quidem, inquit, fuerit ibi filius pacis, ueniet super eum pax uestra: si uero non fuerit, pax uestra ad uos reuertetur. Exeuntes autē de domo, uel de ciuitate illa, ut etiam puluerem, qui adhæserit pedibus nostris, excutiamus super eos. Tolerabilius autem erit terræ Sodomorū, & Gomorrhæorū in die iudicij, quā illi ciuitati uel domui. Qd' utiq; ita demum præcepit fieri, si prius in ciuitate uel domo ueritatis sermo prædicetur. Ex quo uel recipientes ueritatis fidem, filij pacis & filij dei fiant, uel nō recipientes arguantur, quā si inimici pacis & dei. Ita ergo & nos magistri instituta seruantes, pacem primo pponimus auditoribus, ut absq; ulla perturbatione possit uia salutis agnosci. Quod si quis pacis uerba non suscipit, neq; adquiescit ueritati: scimus aduersum eum pugnam uerbi mouere, & arguere acrius confutando ignorantiam, & redarguēdo peccata. Necessario igitur pacem proponimus, ut si quis est filius pacis, pax nostra ueniat super eum: Ab eo autem qui se alienū pacis effecerit, regredietur ad nos pax nostra. Non ergo, ut putas, consensu malorū pacem proponimus: nam utiq; cōtinuo tibi dexterā dedissemus: sed ut per

Spe mercedis Christus laboris huius uitæ nobis edulcascuit.

PAX

Bellum uerbi intelligendum in gladio. Matth. 10

Luce 11.

Matth. 10.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

quietem & patientiam differentibus nobis qui sit sermo uerus, facilius ab auditoribus dinoscatur. Si autē dissideas & discordes à temetipso, quomodo stabis? Necesse est ut cadat, qui in semetipso diuiditur. Omne enim regnū in semetipsum diuisum, nō stabit. Ad hæc si quid uidetur, dicito. Et SIMON, stultitiam tuam demiror. Sic nobis magistri tui uerba proponis, quasi certum de eo habeatur quod propheta sit, quē ego perfacile demonstrare possum, multa sibi contraria loquutū. Deniq; ex his, quæ ipse ptulisti, arguam te: ais enim dixisse eum, omne regnū, uel omnis ciuitas diuisa in semetipsa, nō stabit. Et alibi iterū ais eum dixisse, quia ipse miserit gladiū, ut separaret eos, qui in domo sunt, ita, ut diuidatur filius à patre, & filia à matre, & frater à fratre, ut si fuerint in una domo quinq; diuidantur tres aduersum duos, & duo aduersum tres. Si ergo omne quod diuiditur, cadit, iste qui diuisiones facit, cadendi præstitit causas: & si talis est, utiq; malus est. Ad hæc respōde si potes. Et PETRVS: Non temere deroges o SIMON his quæ nō intelligis. Primo ergo respondeam pro eo quod ais, me magistri mei uerba pponere, atq; ex ipsis ea, de quibus dubitatur, absoluerē. Dominus noster mittens nos apostolos ad prædicandum, præcepit nobis ut doceamus omnes gentes, de his quæ mādāta sunt nobis. Neque ergo dicere ea, ut ab ipso dicta sunt, possumus. Non enim dicere, sed docere ea in mādātis habemus, & ex ipsis ostendere, quomodo unumquodq; eorū ueritate subnixum sit. Neq; rursus propriū nobis aliquid dicere permissum est. Sumus enim missi, & necessario qui missus est, illud quod iussus est, nunciat, & uoluntatem mittentis exponit. Nā si aliud dicam, quā præcepit mihi ille qui me misit, falsus ero apostolus, qui non illud dico quod iussus sum dicere, sed quod mihi uidetur: quod qui facit, utiq; se meliōrē uult ostēdere, quā est ille à quo missus est: & est sine dubio præuicator. Si uero ea quæ iussus est prosequatur, eorumq; adsertiones manifestissimas proferrat, Apostoli opus exequi uidebitur. quod ego nunc implere cōtendens, non tibi placeo. Nō ergo reprehendas quod eius, qui me misit proferā uerba: sed si est in illis aliquid, quod nō sit integre dictū, inde me ut arguas, licet: quod tamen nullo modo fieri potest. Aut si non putas eum prophetam esse, hoc primo requiratur. Et SIMON: Non opus habeo hoc discere abs te, sed quomodo sibi ista conueniant. Si enim inconsonans ostendetur, simul etiam propheta nō esse docebitur. Tum PETRVS: Sed si prius, inquit, ostendero eū prophetam, hoc quod uidetur esse inconsonans, nō erit: neque enim ex consonantia quis ppheta esse probatur, quia hoc multis possibile est facere: quod si consonantia prophetā non facit, multo magis nec inconsonantia. Quia ergo multa sunt quæ uidentur quidem inconsona esse nonnullis, habent tamen profundiore ratione in semetipsis consonantiā: sicut & aliqua uidentur habere consonantiam, discussa diligentius, inueniuntur inconsona. Hac de causa aliam non puto rectiorem esse uiam ad horū discrimen, nisi ut prius cognoscamus, si is qui loquutus est ea quæ uidentur inconsona, propheta sit. Si enim inuenitur propheta esse, omnia illa quæ uidentur sibi esse contraria, constat habere con-

Nō pauci sunt etiam hodie Simonēs, quibus hoc est in ore.

Apostolorū est docere, non dicere.

D

Apostolorum opus quale.

Consonantia nō facit prophetā

FRATREM DOMINI, LIBER SECVNDVS

41

A consonantiam, sed nō intelligi. De his ergo probamenta rectius requirentur. Nos enim apostoli illius, qui nos misit, uerba exponere missi sumus, & adfirmare sententias: proprium uero dicere aliquid nō habemus in mandatis, sed uerborū illius, ut dixi, aperire ueritatem. Et SIMON ait: Doce ergo nos quomodo conueniat, ut is qui diuisiones facit, quæ diuisiones cadere faciant eos qui diuiduntur, uel bonus uideat, uel ad hominū salutē uenisse. Et PETRVS: Audi quomodo magister noster omne regnū, & omnem domū diuisam aduersum semetipsam, dixit stare nō posse. Hoc autem cum ipse fecit, uide quomodo ad salutem cedat. In errore positū mundi regnum, uel unamquamq; in eo domum, uerbo ueritatis diuidit, proculdubio ut cadat error, & ueritas regnet. Quod si alicui accidar domui, ut error introductus per aliquem diuidat ueritatem: cum error obtinuerit, certum est ueritatem stare nō posse. Et SIMON: Sed incertū est, utrum magister uester errorem diuidat an ueritatem. Et PETRVS: Istud alterius quæstionis est: sed si constat apud te, quia omne quod diuisum fuerit, cadit: superest ut ostendā, si tantū cum pace audire uis, quod IESVS noster errorem diuideret, ac resolveret, docendo ueritatē. Tum SIMON: Omitte, inquit, sermonē pacis frequenter iterare: quid uero sit qd' sentis, aut credis, breuiter expone. Et Petrus ait: Quid times crebro audire de pace? an ignoras quia perfectio legis pax est? ex peccatis enim bella nascuntur & certamina: ubi autem peccatū nō sit, pax est animæ: ubi uero pax est, in disputationibus ueritas, in operibus iustitia inuenitur. Et SIMON: Videaris mihi nō posse profiteri quod sentis. Et PETRVS: Dicam ex arbitrio, tamen non tuis uersutis coactus. Cupio enim quod salutare & utile est omnibus adduci in notitiam, & ideo pferre quam breuissime nō morabor: Unus est deus, idem qui conditor mundi, iustus iudex, & unicuiq; pro actibus suis quandoq; restituens. Iam uero pro adsertione horum, scio innumera posse uerborū milia cōmoueri. Et SIMON ait: Miror quidem uelocitatem ingenij tui, nō tamen amplector errorem fidei tuæ: prudenter enim præuidisti, qd' tibi cōtradici posset ē turba: ideo etiam ipse professus es quod pro adsertione horū, innumera uerborū milia mouebuntur: nulli enim concordat professio fidei tuæ. Deniq; quod unus sit deus, cuius sit opus mundus, hoc primū quis recipiat? puto quia neq; paganorū quisquam, quamuis ille sit idiota: philosophorum autem omnino nullus, sed ne Iudæorū quidem imperitissimus quisquam & miserrimus, neq; ego ipse qui eorū legem bene noui. Et PETRVS: Omitte, inquit, opiniones absentiu, tibi quid uidetur, præsens præsentī dicito. Tum SIMON: Possum, inquit, exponere quod uere sentio, sed pigriōrē me facit illa consideratio, quia si dixerō, qd' neq; tibi sit consonū, neq; uulgo huic imperito rectū uidetur. Tu quidē quasi obtupefactus, aures cōtinuo obcludens, uelut ne blasphemā polluantur, uertēris in fugam, quia quod respōdeas non inuenies. Populus autē inrationabilis adsentatus tibi, te quidem amplectetur, quasi ea docentem, quæ in usu eis sunt: me uero execrabuntur, ueluti noua quædam atq; inaudita profitentem, meumq; errorem alienis mentibus in-

Nihil propriū dicere Apostoli est.

Veritatis uerbum diuidit homines.

Perfectio legis est PAX.

f

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

serentem. Tum PETRVS: Nunquid non tu in quo nos accusabas ipse ambagibus uteris, nihil habens quod adferas ueritatis: aut si habes, incipe absque circuitionibus, si tantum confidis: & siquidem non placuerint alicui auditorum quae dicis, abscedet: qui uero permanserint, cogentur adsertionibus tuis probare quod uerum est. Incipe igitur quod tibi rectum uidetur, exponere. Et SIMON ait: Ego dico multos esse deos, unum tamen esse incomprehensibilem; atque omnibus incognitum, horumque omnium deorum deum. Tum PETRVS: Hunc, inquit, quem dicis esse incomprehensibilem, & incognitum omnibus deum, ex scripturis Iudaeorum, quae in autoritate habentur, probare potes, an ex alijs aliquibus, quas omnes ignoramus: an ex Graecis autoribus: an ex tuis scriptis proprijs: certe ex quibuscumque uis, dicito, ita tamen ut ostendas eas prius esse propheticas: Ita enim fiet, ut earum indubitata habeatur autoritas.

Et SIMON ait, ex lege Iudaeorum sola adsertiones adhibebo. In omnibus enim, qui religionis curam gerunt, manifestum est totius esse autoritatis hanc legem. Vnumquemque tamen secundum proprium sensum intelligentiam legis huius accipere. Ita enim ab eo, qui mundum condidit, scripta est, ut in ipsa rerum fides habeatur. Vnde siue quis uera, siue etiam falsa proferre uelit, absque hac lege nulla recipietur adsertio. Quia igitur scientia mea plenissime cum lege concordat, recte multos esse pronunciaui deos, quorum unus est eminentior, & incomprehensibilis, ipse qui est deus deorum. Quod autem multi sint dii, ipsa me edocuit lex. Primo quidem ubi ex persona serpentis dicitur ad EVAM, primam mulierem: Quaecumque die manducaueritis de ligno sciendi bonum & malum, eritis sicut dii. hoc est, sicut hi qui hominem fecere. Postea enim quam gustauere de ligno, ipse deus testatur dicens ad reliquos deos: Ecce ADAM factus est sicut unus ex nobis. Sic ergo constat multos esse deos, qui hominem fecerint, quia & initio ita dicit deus ad ceteros deos: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Sed & quod ait: Eijciamus eum, & iterum: Venite descendentes confundamus linguas eorum. Omnia haec multos esse indicant deos, sed & illud scriptum est: Deos non maledices, & principem populi tui non maledices. Et rursum quod scriptum est: Dominus solus ducebat eos, & non erat cum illis deus alienus, multos esse ostendit deos. Sunt & alia plurima quae proferri possunt ex lege testimonia, non solum obscuriora, sed & manifesta, quibus multi esse doceantur dii. Ex quibus unus, ut Iudaeorum populo deus esset, sorte electus est. Ego autem non hunc adfero, sed illum qui etiam huius deus est, quem ne ipsi quidem Iudaei norunt. Neque enim ipsorum est deus, sed eorum qui agnouerint eum. His auditis PETRVS: Nihil, inquit, uerearis SIMON, Ecce enim neque aures claudimus, neque fugimus, sed ad ea quae falso persequutus es, ueritatis sermonibus respondemus. Illud primo adserentes, quia unus est deus, hic ipse Iudaeorum, qui est solus deus, coeli creator ac terrae, qui & omnium, etiam quos dicis deorum, deus est. Si ergo ostendero nullum esse hoc superiorem, sed ipsum esse super omnia, fateberis errorem tuum esse super omnia. Et SIMON: Quid enim, inquit, etiam si ego nolim fateri, qui adsistunt auditores: nonne arguet me nolentem quae

FRATREM DOMINI, LIBER SECVNDVS.

43

A uera sunt profiteri? Ausculta ergo, ait PETRVS, ut scias primo, quod etiam si multi sint dii, ut dicis, Iudaeorum deo subditi sunt, cui neque aequalis quisquam, neque maior esse potest: scriptum est enim, quod ita dicat ad Iudaeos Moyses propheta. Dominus deus uester hic est deus deorum, & dominus dominorum, deus magnus: ita etiam si multi sunt qui dicuntur dii, unus est tamen maior omnium, Iudaeorum deus, qui & deorum deus dictus est. Neque enim quicumque dictus fuerit deus, continuo deus est. Denique & Moyses deus dicitur Pharaonis, & certum est eum hominem fuisse. Et iudices dii appellati sunt, & constat eos fuisse mortales: Simulacra quoque gentium dii appellantur, & omnes scimus, quia non sunt, sed impijs quasi pro poena hoc datum est, ut quia uerum deum cognoscere noluerunt, quaecumque eis forma & imago occurrisset, haberetur ab eis deus. Quoniam unius, ut dixi, qui est omnium deus, agnitionem suscipere recularunt, ideo ergo conceditur eis illos habere deos, qui praestare supplicationibus nihil possunt. Quid enim aut ex anima simulacra conferre hominibus queant, aut animantia, cum potestas omnium apud unum sit? Tribus igitur modis deus quis dicitur, uel quia uere est, uel qui ei qui uere est, ministrat: & ob honorem mittentis, ut plena sit eius autoritas, hoc dicitur iste qui missus est, quod est ille qui misit, ut sapientia factum est de angelis, qui tamen cum apparuerint homini, si sit prudens, & eruditus uir, interrogat eius qui apparuit nomen, ut simul & honorem missi, & auctoritatem mittentis agnoscat. Est enim uniuscuiusque gentis angelus, cui credita est gentis ipsius dispensatio a deo, qui tamen cum apparuerit, quamuis putetur & dicatur ab his quibus praestit deus, tamen interrogatus non sibi dabit ipse tale testimonium. Deus enim excelsus, qui solus potestatem omnium tenet, in septuaginta & duas partes diuisit totius terrae nationes, eisque principes angelos statuit. Vni uero qui in archangelis erat maximus, sorte data est dispensatio eorum, qui praeter ceteris omnibus excelsi dei cultum, atque scientiam receperunt: sed & sancti homines, ut diximus, impiorum efficiuntur dii, tanquam qui potestatem acceperint in eos uitae ac necis: ut de Moysse, & iudicibus supra memorauimus. Propter quod scriptum est de eis: Deos non maledices, & principem populi tui non maledices. Principes ergo singularum gentium dii appellantur. Principum autem deus CHRISTVS est, qui est omnium iudex. Vere ergo neque angeli, neque homines, neque ulla creatura dii esse possunt: quippe qui sub potestate sunt positi, tanquam creati & mobiles: angeli quidem ut qui non fuere & sint, homines autem ut mortales, omnis uero creatura, ut quae solui possit, sed reuera si soluerit ille qui fecit. Et ideo ille solus uerus est deus: qui non solum ipse uiuit, sed & alijs uitam praestat, quam & auferre potest cum uult, propterea ergo clamat scriptura ex persona dei Iudaeorum, & dicit. Videte, uidete, quoniam ego sum deus, & non est alius praeter me: Ego occidam & uiuere faciam: percutiam, & ego sanabo, & non est qui eripiat de manibus meis. Vides ergo quomodo ineffabili quadam uirtute scriptura occurrentes futuris erroribus eorum qui alium deum, praeter eum qui est Iudaeorum, uel in coelis esse, uel in terris, adfirmarent, pronunciat dicens: Dominus deus tuus, deus unus est, in caelo sursum, & in terra deorsum, & praeter

Deutero. 10.

Moyses deus Pharaonis.

Iudices dii. Simulacra deorum pro poena data sunt incredulis.

Tribus modis potest quis deus dici.

Vnaqueque gens proprium habet angelum.

LXXII pars terrae.

Sancti homines dii.

Exo. 22.

Heroes dissit.

Deutero. 32.

Deutero. 4.

Adsertio Simonis de multis dijs.

Legem Iudaeorum admittit Simon.

D

Gene. 3.

Gene. 3.

Gene. 1.

Gene. 11.

Exo. 22.

Deutero. 32.

Sortitione Simonis inter deos fingit.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

ipsum alius nō est. Quomodo ergo tu ausus es dicere aliū esse deū, præter eū, qui Iudæorū est deus? Et iterū dicit scriptura. Ecce dñi dei tui coelū, & coelū coeli, terra, & omnia quæ in eis sunt. Verū tamen patres tuos elegi, ut diligerē eos, & uos post ipsos. Ita ex omni parte ab scriptura munit ista sententia, quia ipse qui mundū creauit uerus & solus est deus: Qd' & si sint alij, ut diximus, qui dicuntur dñi, sub potestate sunt Iudæorum dei: quia ita dixit scriptura Iudæis: Dominus deus noster, hic est deus deorū, & dominorū, hunc etiam solū colendū monet scriptura, dicens: Dominū deum tuū adorabis, & illi soli seruiēs. Et audi Iſraēl, dominus deus tuus deus unus est. Deniq; & sancti spiritū dei repleti, & guttis misericordiæ eius inrorati exclamabāt, dicentes: Quis similis tibi in dñs domine, quis similis tibi? Et iterum: Quis deus præter dominum? & quis deus præter dominū nostrum? Itaq; Moyses ubi proficere populū uidit, paulatim eos ad intelligentiam monarchiæ, & fidem dei unius initiāuit, ut in consequentibus dicit. Nomina deorū aliorū nō cōmemorabis, recordatus sine dubio, quali pœna damnatus sit serpens, qui primus nominauerat deos. Terram deniq; comedere condemnatur, & tali cibo dignū iudicatur ob id, quod primū omniū appellationē deorū introduxit in mundum. Quod & si tu multos deos uis introducere, uide ne exitū serpentis similem fortiaris. Certus autē esto, quod nos huius ausi socios nō habebis, nec decipi nos patiemur abs te. Nec enim proderit nobis ad excusationem in iudicio, si dicamus quod tu deceiveris nos, quia nec primā mulierem excusare potuit male credidisse serpenti: sed morte, quia male crediderit, cōdemnata est. Hac ergo de causā & MOYSES unius dei fidem populo cōmendans, ait: Obserua tibi ipsi ne seducaris à domino deo tuo. Vide quia eodē uerbo utitur, quo & prima mulier in excusatione utebatur, seductā se dicens, sed nihil profuit. Super omnia autem si uerus aliquis surgeret propheta, qui signa & prodigia faceret, suadere autem uelit, ut coleremus deos alios præter Iudæorū deū, nunquam ei credere possemus. Sic enim nos docuit lex diuina, secretū sermonem purius ex traditione cōmendans, ait ergo. Si surrexerit in te propheta, aut somnians somnium, & dederit signa uel prodigia, & euenerint signa illa, uel prodigia: & dixerit ad te, eamus & colamus deos alienos, quos nescitis, nō audietis uerba prophete illius, nec somnium somniatoris illius, quia tentans tentauit uos, ut uideat si diligitis dominū deū uestrū. Propterea ergo & dominus noster signa & prodigia faciens, deum prædicabat Iudæorū, & ideo recte prædicationi eius creditur: tu autem etiam si uere propheta esses, & signa faceres ac prodigia, sicut promittis, & alios adnunciāres deos præter eum qui uerus est, manifestū esset te ad tentationem populo dei fuscitatum, & ideo credi tibi omnino nō potest. Unus est enim uerus, qui est Iudæorū deus, & ob hoc dominus noster IESVS CHRISTVS docebat quærendū esse, non deū quem bene nouerant, sed regnū & iustitiam eius, quam scribæ & pharisæi, suscepta scientiæ clauē, nō concluderant, sed excluderant. Nam si ignorassent uerū deū, nunquam utiq; huius rei scientiam relinquens, quæ erat omniū caput, culparet eos

FRATREM DOMINI, LIBER SECVNDVS.

A rēt eos de paruis & minimis: id est, quod dilatarent fimbrias suas, & primos accubitus in conuiujs uindicarent, & quod in quadrijs stantes orarent, & alia his similia, quæ utiq; ex cōparatione magni huius capitis, ignorantia dei, exigua uidentur & parua. Et SIMON ad hæc ait: Ex uerbis magistri tui conuincam te, quia etiam ipse ignotū quendam omnibus introducit deum: cum enim & ADAM creatorem suū scierit deū, mundi q; cōditorem: & Enoch, quippe qui ab eo translatus est, & Noë, utpote ab eo iussus arcam construere: cūq; & Abrahā, & Isaac, & Iacob, & Moyses, & omnes patres, omnisq; populus, atque omnes gentes nouerint conditorem mundi, & fateantur deū, IESVS uester, qui lōge posterior patribus apparuit, dicit: Nemo nouit filiū, nisi pater: neque patrem quis, nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Ita ergo & IESVS uester alium esse deum incōprehensibilem omnibus, & incognitum fatetur. Tum PETRVS: Contraria, inquit, tibi metipso te proferre non sentis. Si enim & IESVS noster scit istum, quem dicis incognitū deū, ergo iam non à te solo est cognitus. Imò si IESVS noster eū nouit, Moyses quoq; qui & IESVM uenturū esse prophetauit, sine dubio nec ipse ignorauit eum: propheta enim erat, & qui de filio prophetauit, sine dubio cognouerat patrē. Si enim in uoluntate est filij, reuelare patrem cui uoluerit filius, qui ab initio & semper cum patre fuit per singulas quasq; generationes, sicut reuelauit Moyſi patrem, ita & alijs prophetis: quod si est, nulli patrum fuisse eum incognitum constat. Tibi uero qui filiū nō credis, quomodo potuit reuelari pater, qui nulli notus est, nisi cui uoluerit filius reuelare? reuelat autē filius patrem his, qui ita honorificant filium, sicut honorificant patrem. Tum SIMON: Memēto, inquit, quia filiū dixisti habere deum, quod est iniuriæ: quomodo enim habere filium potest, nisi similia hominibus, aut animalibus patiat? sed de his nō est nunc tempus arguere profundam stultitiā tuam. Festino enim de immensitate summæ lucis exponere, & iam nunc audi: Puto esse aliquam uirtutem immensæ & ineffabilis lucis, cuius magnitudo incōprehensibilis habeatur, quam uirtutem etiam mundi conditor ignoret, & legislator Moyses, & magister uester IESVS. Tum PETRVS: Non tibi uideatur amentia res esse, adserere uelle quempiam, quod sit alius deus, quā deus omniū, & dicere, puto esse uirtutem quandam, & prius quā ipsi certū sit quod loquitur, hoc uelle alijs confirmare? Est ne aliquis ita præceptus, qui uerbis tuis credat? in quibus te ipsum uideat dubitantem, & admittat esse aliquam uirtutem incognitā creatori deo, & Moyſi, & prophetis, & legi, & IESV etiam magistro nostro? quæ uirtus ita bona sit, ut nulli uelit innotescere, nisi unī tantū, & hoc tibi talis: Tum deinde si noua est ista uirtus, quomodo nobis nō dat nouū aliquem sensum, præter hos quos gerimus quinq; ut ex ipso ab eo nobis largito nouo sensu, ipsam quæ noua est, capere & intelligere possimus? aut si nō potest largiri, quomodo tibi largita est? aut si tibi reuelauit, cur nō & nobis? Si uero à te metipso intellexisti, quæ ne prophetae quidem sentire, aut intelligere potuerunt. Dic age nobis nunc, quid unusquisq; nostrū cogitat: si enim tantus est in

Matth. 23.

Luce 10.

Virtus incognita Simonis.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

Sextus sensus
præscientiæ.

D

Scōma Petri in
Simonis diuini-
tatem.

Simon infirmū
nostrum deum
cauillatur.

te spiritus, ut ea quæ super ccelos sunt, incognita omnibus, & omnibus incomprehensibilia cognoscas, multo facilius cogitationes humanas, quæ in terris habentur, agnoscis. Quod si cogitationes nostras, qui hic stamus, nō potes scire, quomodo ea quæ nullis esse cognita adfirmas, scire te dicis? Crede autē mihi, quia nunquam scires quid est lux, nisi ab ipsa luce accepisses & uisum & intellectū uidendi, sic & in cæteris: hinc accepta intelligentia, maius aliquid & sublimius somni instar excogitas, occasione tamē ex istis quinque sensibus sumpta, quorū largitori ingratus es. Certus autē esto, qd' donec nō inuenis nouum ali- quē sensum, qui extra hos quinque sit, quibus oēs utimur, nouū adferere nō poteris deū. Et SIMON. Cū quinque sensibus cōstent omnia quæ sunt, nihil nouū addere, uirtus illa cunctis eminentior, potest. Et PETRVS ait, falsum est. Est enim & alius sextus sensus, id est prænoscedi: isti enim quinque sensus scientiæ capaces sunt, sextus autem præscientiæ est, quē habuere prophetae. Tu ergo quomodo potes deū omnibus incognitū nosse, qui nec propheti- cū sensum, qui est præscientiæ, meruisti? Tum SIMON cepit dicere: hanc quam dico uirtutem incomprehensibilē, & eminentiorē cunctis, etiam ipso qui mun- dum condidit deo, neque angelorū quisquam, neque dæmonum nouit, neque lu- daeorum, neque ulla omnino quæ à conditore deo substitit creatura: Quomo- do enim poterat, quam creator ipse nō nouerat, lex me ipsius creatoris edoce- re, cum nec ipsa sciret quod doceret? Et PETRVS: Miror, inquit, quomodo tu ex lege plus potueris discere, quam docere uel scire lex poterat: & quomo- do horū quæ adferere uis probationes dicas te ex lege proferre, cum neque le- gem adferas nosse ea quæ dicis, neque eum qui legem dedit, id est mundi creato- rem? Sed & hoc miror, quomodo tu qui solus hæc nosti, hic modo cū omni- bus stes, breuis atriū huius ambitu circumdatus. Et SIMON uidens cū omni populo ridentem PETRVM. Rides, inquit PETRE, cū sermo de tantis re- bus, & tam eminentibus habeatur. Tum PETRVS: Noli, inquit, indignari SIMON: nihil enim præter promissionem nostram gerimus, neque aures no- stras claudimus, ut dicebas: neque statim ut audiuius à te ineffabilia profer- ri, in fugam uersi sumus, sed ne loco quidem moti. Neque enim uerisimilia sal- tem aliqua proferuntur abs te, quæ nos possint aliquatenus deterrere: aut cer- te aperi nobis intelligentiam dicti huius, quomodo tu ex lege didiceris deum, quem lex ipsa nescit, & quem ipse qui legem posuit ignoret. Et SIMON: Si in- quit, ridendo cessasti, euidentibus adsercionibus comprobabo, Et PETRVS ait: Quin definā, ut possim discere à te, quomodo tu à lege didiceris, quæ lex nescit, & quæ ipse deus legis ignoret. Et SIMON: Audi, inquit, manifestū est omnibus, & ineffabili quadam ratione compertū, unum esse deum, qui sit o- mnium melior, à quo omne quod est, sumpsit exordiū, unde & necessario sub- iecta sunt ei omnia quæ post ipsum sunt, uelut principi omnium & eminentio- ri. Ego ergo cum cognouissem deū hunc qui creauerat mundū, secundū qd' lex docet, in multis esse infirmū: longe autem abhorret infirmitas à perfecto deo, & hunc uidere non esse perfectū necessario aliū esse intellexi, qui esset perfectus,

FRATREM DOMINI, LIBER SECVNDVS.

A perfectus. Hic enim, ut dixi, secundū quod scriptura legis docet, in multis in- firmus esse deprehenditur. Primo quod homo quē plasmavit, nō potuit per- manere talis qualem ipse uoluerat, & quia nec bonus est, qui primo homini posuit legem, ut ab omnibus quidem lignis paradisi ederet, de ligno autē scien- tiæ nō contingeret: sed si gustasset, moreretur. Cur enim uetaret eum uelci, ut sciret quid esset bonum, uel quid malū, ut sciens, mala quidem uitaret, bona uero eligeret? Sed neque ipse hoc cōcessit: & quia ille præter mandatū gustauit, & agnouit quid esset bonū, ac didicit honoris gratia uerenda contegere, in- decorum enim sensit reuelatis pudendis stare ante creatorem suū, ille eum, qui honorem deo deferre didicerat, morte condemnat, & serpenti qui hæc osten- derat, maledicit. Sed utique si lædendus ex hoc erat homo, cur omnino læden- di causam in paradiso posuit? Si uero bonū erat quod in paradiso posuit, nō est boni prohibere à bono. Sic ergo cū is qui hominem fecit & mundum, se- cundū ea quæ lex refert, imperfectus sit, aliū sine dubio dat intelligi qui per- fectus sit. Necessē est enim esse aliquē omnium præstantiorem, propter quē & omnis creatura ordinem suū seruat. Vnde & ego sciens, quia omnimodo ne- cessē est aliquem benigniorem & potentiorē eo, qui legē dedit imperfecto deo, ex comparatione imperfecti, perfectū quid sit intelligens, ex ipsa scriptu- ra deum illum de quo scriptū nō erat, intellexi. Et hoc modo potui o PETRE ex lege discere quod nesciebat lex, quod & si lex nō dedisset indicia, quibus col- ligeretur imperfectus esse deus qui condidit mundū, mihi possibile erat, etiam ex his quæ in hoc mundo geruntur malis, nec emendantur colligere: uel quia impossibilis est creator eius, qui male gesta non corrigit, si nō potest, uel si nō uult auferre mala, ipse malus sit. Si uero neque potest neque uult, nec potens, nec bonus sit, & ex his necesse est colligi, quod alius sit deus omnium præstantior, & potentior. Ad hæc si quid habes dicere, non moreris. PETRVS respon- dit: Solent ista o SIMON absurda aduersum deum meditari, hi qui legē non magistris tradentibus legunt, sed semetipsos doctores habent, & putant se in- telligere posse legem, quam sibi nō exposuit ille, qui à magistro didicerit. Ve- runtamen nunc, ut & nos secundū tuum sensum scripturam legis sequi uidea- mur, quia & impossibilem, & nō bonum dicis ostendi conditorem mundi, quomodo nō uidisti quod ipsdem ipsis reprehensionibus succumbit, & subia- cet etiam ista uirtus tua, quam dicis esse eminentiorem omnium? Eodem nanque modo de ipsa dici potest, quia omnia quæ hic male geruntur, aut impossibilis est, quæ nō corrigit: aut si potest, & nō uult, mala est. Si uero neque potest, ne- que uult, & impossibilis & imperfecta est. Vnde non solum simili culpæ uir- tus ista tua noua, sed & deteriori inuenitur obnoxia, si super hæc omnia etiam cum nō sit, esse credatur. Nam is qui mundum creauit, hoc ipsum quod substi- tit ex opere eius, quo mundū condidit, palam est, sicut etiam ipse confiteris: Ista uero uirtus, quam te solum scire dicis, nullum de se indicium præbet, per quod hoc ipsum saltē quod est & subsistit, possimus aduertere. Quale est er- go, ut derelinquamus deum, in cuius mundo uiuimus, & omnibus ad uitam

Transgressio-
nis causam Si-
mon imputat
deo.

Lex sine magis-
tro non facile
intelligitur.

Iustus est do-
minus si corri-
git, sumus eni
filij.

D
Anima capti-
ue deducta in
mundum.

Impudens men-
daciū Simonis.

necessarijs fruimur, & sequamur, nescio quem, cuius nō solū nihil consequi-
mur boni: sed ne hoc ipsum quidem, quod sit, scire possumus, scilicet quia nec
est: siue enim eum lucem appelles, & luce ista quam cernimus clariorem, no-
men ipsum à mundi conditore mutuaris: siue substantiā dixeris super omnia,
intelligentiam hinc profers cum sermonis augmento: siue mentem, siue boni-
tatem, siue uitam, siue aliud quid memoraueris, hinc uocabula mutuaris. Cū
ergo nihil noui de illa uirtute quam dicis, non solum ad intelligēdum, uerum
ne ad nominandū quidem habeas, quomodo introducis nouum deum, cuius
ne appellationem quidem inuenis nouam? Virtus enim nō solū creator mun-
di dicitur, sed & ministri gloriæ eius, omnisq; militia cœlestis. Non tibi ergo
melius uidetur esse, ut sequamur factorem nostrū deū, tanquam patrem eru-
dientem nos, & imbuentem sicut ipse nouit? Quod & si sit aliquis, ut tu dicis,
benignior omnium deus, certum est, quia nō irascetur nobis: si uero irasci-
tur, malus est. Noster autē deus si irascitur & uindictet, non est malus, sed iustus: pro-
prios enim filios corripit & emendat. Ille uero qui nihil nobiscū habet nego-
tij, si uindicare uelit in nos quomodo bonus erit? supplicia sumēs de nobis, qd'
non derelicto patre nostro ipsum sequuti sumus, inanibus suspicionibus tra-
cti: quomodo ergo iste talis bonus à te adseritur, qui nec iustus intelligi po-
test? Tum SIMON: Tantum ne erras Petre, ut nescias, quia animæ nostræ à
bono deo sunt illo omnium præstantiore, sed captiue deductæ sunt in hunc
mundū. Et PETRVS: Ergo nō est omnibus incognitus, sicut paulò ante di-
cebas, & tamen quomodo indulsit bonus deus captiuitatē fieri animarū sua-
rum, si erat super omnes potentior uirtus? Et SIMON. Ipse misit creatorem
deum, ut conderet mundū, sed ille mundo condito semetipsum pronunciauit
deum. Et PETRVS: Ergo nō ignoratur ab eo qui condidit mundū, ut supe-
rius dixeras, sed nec animæ ignorant eum, siquidem ab ipso abductæ sunt.
Cui ergo iam erit incognitus, si & mundi creator nouit eum, utpote ab ipso
missus, secundum ea quæ tu dicis, & omnes animæ tanquam ab ipso huc uio-
lenter abstractæ? Tum deinde dicas uelim, qui mittebat conditor mundi,
non sciebat eum, qui mittebatur, fidem non seruaturum: si nesciebat, præsci-
us non erat: si uero præscit & passus est, facti huius ipse reus est, qui non uetuit:
quod si non potuit, omnipotens non est. Si uero, quasi bonum id sciens, non
prohibuit, inuenitur ille esse melior qui præsumpsit facere id, quod ille qui
mittebat ignorauit bonum. Et SIMON: Volentes, inquit, ad se uenire sus-
cipit, & ipsis bene facit. Et PETRVS: Nec hoc nouum est, hoc enim facit
& hic, quem mundi creatorem fateris. Et SIMON: Sed bonus deus, tan-
tum si agnoscatur, salutem præstat. Mundi autem conditor exigit etiam legem
impleri. Et PETRVS: Ergo & adulteros, & homicidas saluat, si cognouerint
eum: bonos autē & sobrios, uel misericordes, si nullū de eo indicium capientes,
ignorauerint eum, nō saluat. Magnū bonum prædicas, qui nō tam malos sala-
uet, quam qui bonis nullam misericordiā præstet. Et SIMON: Magnus fanè
labor est agnoscere eum hominī in carne posito. Omnibus enim tenebris te-
trius

A trius, & omni luto grauius est corpus hoc, quo circundatur anima. Et PE-
TRVS: Ergo bonus iste deus quæ difficilia sunt, quærit. Qui autē uere deus
est, faciliora expetit. Dimittat itaq; nos quasi bonus, apud patrem & creatore
nostrum, & quando discesserimus è corpore, & istas, quas dicis, tenebras reli-
querimus, tunc eum facilius agnoscemus, & tunc magis anima conditorē suū
esse intelliget deum, & apud ipsum permanebit, nec ultra diuersis cogitationi-
bus fatigabitur, necq; uolet ad aliam confugere uirtutē, quæ nulli cognita est,
nisi Simoni soli, quæ tantæ bonitatis est, ut nisi quis prius impius extiterit in
parentem suū, ad ipsam uenire nō possit, nescio quomodo hæc uirtus uel bo-
na, uel iusta appellanda sit, cui placere nō potest, nisi quis impie se gesserit in
eū, à quo factus est. Et SIMON: Non est impiū utilitatis gratia, & lucri maio-
ris, confugere ad eum qui opulentioris est gloriæ. Et PETRVS: Si, ut tu ais,
nō est impiū confugere ad alienū, multo magis piū est permanere apud pro-
prium patrem, etiam si pauper sit: aut si non putas esse impium, ut relicto pa-
tre nostro confugiamus ad alium, quia si meliorem, necq; indignari credis pro
hoc creatorem nostrū, multo magis bonus deus nō indignabitur, quod cum
essemus ab eo alieni, non confugimus ad eum, sed permansimus apud creato-
rem nostrū: & puto qd' ex hoc magis conlaudabit nos, quia fidem seruamus
creatori nostro deo: considerans quia & sui ipsius fuisset, nunquam relin-
quentes ipsum, seduci inlecebris potuisset alienis. Nam si quis opulentio-
ribus inlectus pollicitationibus, relicto proprio parente, confugiat ad alienū,
potest fieri, ut iterū relicto eo, ad alium pergat qui maiora promiserit, eò ma-
gis quod ipsius proprius nō erat filius: quippe qui etiā eum, qui ei natura pa-
ter erat, relinquere potuit. Et SIMON: Quid si ab illo sint animæ, & ignorant
eum, & ille est uere pater ipsarum? Et PETRVS: Satis, inquit, ostendis eum
inualidum, nam si potentior, ut ais, omnibus est, nunquam potentiori inuali-
dior spolia detraxisse credendus est: aut si potuit uī ab eo animas deducere in
hunc mundū creator deus, quomodo eas corpore emissas, & captiuitatis uin-
culis resolutas, bonus deus uocabit ad poenam, quæ per ipsius uel desidiam,
uel infirmitatē, abstrahi ad hunc locū, & inuolui corpore quasi tenebris igno-
rantia potuerunt? Videris mihi ignorare quid sit pater & deus, uerū & ani-
mæ unde sint, uel quando, & quomodo factæ, possem dicere, sed hæc nunc ti-
bi aperire fas non est, in tanto errore posito de scientia dei. Tum SIMON: erit
inquit, tempus cū poenitebit te, quod dicentē me de ineffabili uirtute nō intel-
lexeris. Et PETRVS ait: Da ergo nobis, ut sape iam dixi, tanq; nouus deus,
aut qui ab illo descenderis, sensum aliquem nouū, per quem, nouū quem dicis
deum, possumus agnoscere: isti enim quinque sensus, quos nobis dedit creator
deus, creatori suo fidem seruant, nec alium quenquam esse sentiunt deum, hoc
eis ipsa sui præstante natura. Ad hæc SIMON: Adhibe, inquit, animū ad ea
quæ dicturus sum, & facito eum inuisibilibus semitis incedentem, peruenire
ad ea quæ tibi demonstrauero. Ausculta ergo nunc, nunquam ne in cogitatio-
ne positus, extendisti mentem tuam in regiones uel insulas porro positas? & ita

Corpus nostrū
quouis luto
grauius est.

Luce 11.

Nefas est quæ-
dam dici incre-
dulis.

in eis fixus animo mansisti, ut ne praesentes quidem uidere, aut temetipsum scire ubi sederes, prae suauitate eorum, quae habebantur in oculis, posses. Et PETRVS ait. Verum est Simon: hoc mihi frequenter accidit. Et SIMON: Ita & nunc sensum tuum extende in coelum, & iterum super coelum: & uide quia debet esse aliquis locus qui sit ultra mundum, uel extra mundum, in quo neque coelum sit, neque terra, ne umbra horum etiam ibi tenebras operetur. Et ob hoc cum neque corpora aliqua in eo sint, neque ex corporibus tenebrae, necessario sit lumen immensum, & lumen considera cuiusmodi esse possit, cui tenebrae nullae succedunt. Nam si uniuersum hunc mundum, solis huius replet lux, quantum aestimas esse illud incorporeum lumen, & infinitum: tantum sine dubio, ut istud solis lumen, ad illud, tenebrae, & non lux esse uideatur. Haec cum diceret Simon, PETRVS respondit: De utroque ergo patienter ausculta, id est, & de exemplo extendendi sensus, & de immensitate lucis. Scio meipsum o Simon aliquando in cogitatione positum, extendisse sensum meum in regiones, ut ais, & insulas procul positas, easque mente non minus, quam oculis perspexisse. Cum essem Capernaum in captura piscium positus, & sederem supra saxum, hamum setae innexum, & decipiendis piscibus aptatum, habens in manu, ita ut haerentem ei non senserim piscem, dum mens mea per desiderabilem mihi Hierusalem distenta, percurreret, ad quam sane, oblationum gratia & orationum, uigilans frequenter ascenderam. Verum & Caesaream hanc mirari ab alijs audiens, & desiderare solebam. Et eam, in qua nondum fueram, uidere mihi uidebar, & cogitabam de ea quae conueniret de ciuitate magna cogitari, portas, muros, la-uacra, plateas, angiportus, fora, & horum consequentia, secundum ea scilicet quae in alijs urbibus uideram, & in tantum intentione huiusmodi intuitus delectabar, ut uere, sicut ipse dixisti, nec praesentem atque adstantem uiderem, nec ipse ubi sederem nossem. Et SIMON: Modo, inquit, recte dicis. Et PETRVS denique, cum piscem maximum qui hamo inhaeserat, mente occupatus, habere minime sentire. Et id quidem cum hami lineam de manibus meis uiolenter arriperet, stupentem me uidens frater meus ANDREAS, qui mecum sedebat, ac penes casurum, latus fodiens cubitu, uelut dormientem, excitat, dicens. Non uides PETRE, quam magnum piscem coeperis? nunquid nam mente excisdisti, quod sic attonitus stupes? quid est, quod pateris? dic mihi. Et ego indignatus ei paululum, quod me a dulcedine eorum quae intuebar, abstraxerit, respondi nihil me mali pati, sed animo desiderabilem mihi intueri Hierusalem, simulque Caesaream: & corpore quidem cum ipso esse, mente uero illuc penitus auferri. At ille, nescio unde inspiratus, recoditum, & secretum ueritatis protulit uerbum. Desine, inquit, PETRE: quid est quod agis? hi enim qui daemone incipiunt repleti, uel moueri mente, huiusmodi initia habent, per phantasias primo ad iucunda quaeque & delectabilia transferuntur. Deinde ad ea quae non sunt, uanis & inanibus motibus effunduntur. Hoc autem accidit ex languore quodam animae, quod ea quidem quae sunt, non uidet; desiderat uero adducere ad conspectus suos ea quae non sunt. Sed & illis

Lumen immen-
sum supra coe-
los.

Petrus Melan-
cholia obno-
xius fuit.

D

ita accidit, qui phrenesi patiuntur, & uidentur sibi multas imagines uidere, pro eo quod nimietate frigoris uel caloris anima ipsorum conuulsa & emota locis suis, errorem patitur ministerij naturalis. Sed & hi, qui laborant siti, cum in soporem uenerint, flumina & fontes uidere sibi uidentur, ac bibere, hoc autem patiuntur, ariditate intemperati corporis laborantes. Propter quod certum est, haec uitio quodam, uel animae, uel corporis fieri. Denique ut accipias rei fidem, de Hierusalem, quam saepe uideram, dicebam fratri meo, quae loca, quosue conuentus, uisus mihi fuissent uidere. Sed & de Caesarea, quam nunquam uideram, nihilominus contendebam, quod esset talis, qualem mente & cogitatione conceperam. Cum autem uenissem huc, nihil omnino simile respiciens eorum, quae per phantasias uideram: reprehendi memetipsum, & notavi ualde, quia ex alijs quae uideram, portas ei, & muros, aliasque aedes, reuera similitudinem ex alijs capiens, dederam. Neque enim quis potest nouum aliquid, & cuius forma nulla unquam extiterit, cogitare. Nam & si uelit aliquis tauros, cum quinis capitibus, ex sua cogitatione formare, ex istis, quos uidit cum singulis capitibus, illos quinis capitibus fingit. Et tu ergo nunc, si uere aliquid tibi uideris tua cogitatione perspicere, & supra coelos intueri: non dubium quin ex his ea consideres quae in terris positus uides. Aut si putas facile menti tuae accessum esse super coelos, & considerare te posse quae illic sunt, atque immensae illius lucis scientiam capere, puto ei, qui illa potest comprahendere, facilius esse ut sensum suum, qui illuc nouit ascendere, in alicuius nostrum qui adstimus, cor & pectus iniiciat, & dicat: quas in eo cogitationes gerat. Si ergo potes alicuius nostrum, qui tamen non sit erga fauorem tuum occupatus, enunciare cogitationes cordis, poterimus tibi fortasse credere, quod & ea quae super caelos sunt, scire potueris, licet illa multo sint celsiora. Ad haec SIMON: Qui uero, inquit, multas uenas texuisti, audi iam nunc. Impossibile est omne quod ad cogitationem hominis uenerit, non etiam re ipsa ac ueritate subsistere: quae enim non subsistunt, nec speciem habent: quae autem speciem non habent, nec cogitationi possunt occurrere. Et PETRVS: Si omne, inquit, quod ad cogitationem uenire potest subsistit, istum, quem dicis extra mundum esse immensitatis locum, si eum quis in corde suo lumen esse cogitet, alius uero tenebras, quomodo poterit unus atque idem locus secundum eos, qui diuersa de eo cogitarunt, & lumen esse, & tenebrae? Et SIMON: Omitte nunc ista quae ego dixi, tu quid esse putas super caelos dicito. Et PETRVS: Si de uero, inquit, fonte luminis crederes, possem te docere, quid, & quomodo esset quod immensum est, & non phantasia uanam, sed & consequentem & necessariam rationem redderem ueritatis, nec adseritionibus sophisticis, sed legis & naturae testimonijs uterer, ut scires quia immensitatis fide praecipue continet lex. Quod si immensitatis ratio non latet legem, nihil profecto aliud eam latere potest, & ideo falsum est, quod putasti esse aliquid quod ignoret lex. Multo autem amplius nihil latebit eum, qui legem dedit. Nec tamen possum tibi aliquid de immensitate, & his quae sine fine sunt, loqui, nisi prius de his, qui certo sine terminantur coelis, ra-

Phrenetici.

Visibile coelum
resoluetur in
nouissimo die.

Veritas ratio
ne munienda
est.

D

Petri miracula

Clemens exclu-
sus à mensa.

tionem, uel receperis nostram, uel ipse protuleris tuam, quod si de his, quæ certis finibus concluduntur intelligere non potes: multo magis de his quæ sine fine sunt, neque scire aliquid poteris, neque discere. Ad hæc SIMON: Melius, ait, mihi uidetur simpliciter credere, quia deus est, & quia solū istud quod uidemus sit coelum in uniuerso mundo. Et PETRVS: Non ita, inquit, sed unū quidem confiteri cōuenit deum qui uere est: Coelos autem esse qui ab eo facti sunt, sicut & lex dicit: quorū unum coelum sit superius, quo continetur etiam uisibile firmamentum, illud esse perpetuum & æternum, cum his qui habitant ibi. Istud autem uisibile in consummatione seculi resoluendū esse, & transire, ut illud coelum, quod est antiquius & excelsius, post iudiciū sanctis & dignis appareat. Ad hæc SIMON respōdit, hæc ita esse, ut tu dicis, credentibus posset uideri. Ei autem qui horū expectat rationes, impossibile est ex lege proferri, & præcipue de immensitate lucis. Et PETRVS: Noli, inquit, putare nos, quod ex fide sola recipienda esse dicamus, sed ex ratione adferenda. Neque enim tutum est nudæ hæc fidei, absque ratione cōmittere, cum utique ueritas ratione non careat. Et ideo qui hæc ratione munita susceperit, perdere eam nunquam potest: qui uero absque adsertionibus ea suscipit simplicis sermonis adsensu, neque seruare ea tuto potest, neque si uera sint certus est: quia qui facile credit, facile & recedit: qui autem rationem quæsiuit eorū quæ credidit, & accepit, quasi uinculis quibusdam rationis ipsius conligatus, nunquam ab his quæ credidit, diuelli, aut separari potest. Et ideo quanto quis propensior fuerit in expendenda ratione, tanto erit firmitior in conseruanda fide. Ad hæc SIMON: Magnum est, inquit, quod repromittis, ut immensæ lucis æternitas ex lege possit ostendi. Cūq; PETRVS dixisset, quando uolueris, SIMON ait, quoniā hora iam multa est, crastino adstanti mihi & renitenti, si probare potueris, factum esse hunc mundum, & animas esse immortales, habebis me adiutorem prædicationis tuæ. Et cum hæc dixisset, egressus est: sequuta autem est eum ex omni populo qui cū ipso uenerat pars tertia, qui erant quasi mille uiri: cæteri uero flexis genibus prostrabant se Petro, super quos ille inuocato dei nomine, alios dæmonia habentes curauit, alios etiam languentes sanauit, & ita lætantem populum dimisit, mandans ei, ut in crastinum diem maturius cōuenirent. PETRVS uero cum recessissent turbæ, sterni iussit humi subere atrij nudo ubi fuerat disputatum, & recubuit unā cum illis undecim, ego uero cū alijs quibusdam, qui & ipsi initia audiendi uerbi dei acceperant, & erant charissimi, recumbens sumebam cibum. Sed benignissimus PETRVS considerans, ne forte tristitiam mihi inferret ista sequestratio, ait ad me, Non pro superbia o CLEMENS conuiuuiū non ago cum his, qui nondū purificati sunt, sed uereor ne forte mihi quidem noceam, ipsis autem nihil prosum. Hoc enim pro certo scire te uolo, quia omnis qui idola coluit aliquando, & eos quos pagani nominant deos, adorauit, uel de immolatis eorum degustauit, spiritu immundo non caret. Conuiuia enim factus est dæmonum, & participium sumpsit eius dæmonis, cuius in mēte sua speciem, uel timore, uel amore formauit, & per

A & per hæc mundus non est à spiritu immundo, & ideo purificatione indiget baptismi, ut exeat ab eo spiritus immundus, qui interiores animæ ipsius infedit affectus, & quod est deterius, nec, quod intrinsecus lateat, indicatur, ut ne publicatus fugetur. Amant enim isti spiritus immundi inherere corporibus hominum, ut ipsorum ministerio cupiditates suas expleant, & ad ea quæ ipsi desiderant, inclinantes animæ motus, suis eos parere libidinibus cogāt, ut efficiantur ex integro uasa dæmonū. Ex quibus unus est SIMON hic, qui tali quodam morbo comprehensus, nec sanari iam potest, quia uoluntate & proposito ægrotat. Nec contra uoluntatem eius habitat in eo dæmon, & ideo si cum quis fugare uelit & expellere ab eo, cum sit inseparabilis, & ut ita dicam, anima iam eius effectus, uidebitur magis necare eum, & homicidij crimen incurrere. Nemo ergo uestrum contristetur à conuiuio nostro separatus, tempore enim aliquo obseruare debet unusquisq; sanè quanto ipse uoluerit. Paruo enim tempore sequestratur, qui cito uoluerit baptizari, multo autem, qui tardius. Unusquisq; ergo in sua habet potestate, breue aut longum pœnitentiæ suæ tempus exigere, & ideo in uobis est, quando uelitis ad nostram cōuenire mensam, & non in nobis, quibus permissum non est, sumere cum aliquo cibum, nisi prius fuerit baptizatus. Vos ergo magis nos prohibetis à uestro conuiuio, si ad purificandum moras habeatis, & tardius baptizemini. His dictis cum benedixisset, cibum sumpsit. Et post hæc cū gratias egisset deo, ingressus quieuit, si- militer autem & nos omnes, erat enim iam nox.

B

Spiritus immū-
di cur occupāt
homines.

Qui uoluntate
ægrotant, sana-
ri non possunt.

Baptizati non
comedebāt cū
illis.

RECOGNITIONVM

DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRATREM

Domini, LIBER TERTIVS, Rufino Torano Aquileiense interprete.

INTEREA PETRVS gallorū cantibus surgens, & excitare nos uolens, inuenit uigilantes, uespertino adhuc lumine perdurante: cumq; ex more salutauisset, & reledissemus omnes, ita exorsus est, Nihil est difficilius, fratres mei, quam de ueritate apud permixti populi multitudinē disputare. Quod enim est, omnibus, ut est, dici non licet, propter eos qui maligne & insidiosae audiunt: fallere uero non expedit, propter eos qui sincere audire desiderant ueritatem.

Quid ergo faciet cui ad indiscretum populū sermo est, occultet quod uerum est? Et quomodo instruet eos qui digni sunt? sed si merā proferat ueritatem his, qui salutem consequi non desiderant, illi à quo missus est, iniuriam facit, à quo & mandatū accepit, ne mittat uerborū eius margaritas ante porcos & canes, qui aduersum eas, argumētis ac sophismatibus relictantes, ipsas quidem ceno intelligentiae carnalis inuoluant. Latratibus autem suis & responsionibus sordidis, rumpāt & fatigēt praedicatores uerbi dei. Propter quod & ego in plurimis circuitu quodam uerbi utens, tentare nitebar, ne principalem de summa diuinitate intelligentiam, minus dignis auribus publicarem. Et post haec incipiens de patre, & filio, & spiritu sancto, breuiter nobis & euidenter exposuit, ut omnes audientes miraremur, quomodo homines derelicta ueritate, conuersi sunt ad uanitatem. Sed cū inluxisset dies, ingressus est quidam, dicens: Multitudo plurima expectat in atrio, in quorum medio stat SIMON, persuasionibus pessimis praeuenire aures populi cupiens. Et PETRVS statim egressus, stetit in loco in quo pridie disputauerat: omnisq; ad ipsum populū conuersus, cum gaudio intendebat in eum, SIMON uero ubi sensit gaudium esse populū de cōspectu PETRI, & erga affectū eius moueri, obstupescit. Miror hominū stultitiam, qui me magum dicunt, & PETRVM diligunt: cum utiq; olim habentes noticiam mei, me magis diligere deberent, & ideo ex hoc indicio, qui habent sensum, possunt intelligere, quia magis PETRVS magus uideri potest, cum mihi, cui ex cōsuetudine debitus propemodum est, non defertur affectus. Illi autē: cui nullo usu debetur, abundanter expenditur. Et cum multa huiusmodi SIMON diceret, PETRVS salutato ex more populo, ita respondit. Sufficit unicuiq; o Simon ad confutandum cōscientia

Difficile est apud promiscuam plebem de ueritate dicere.

Ceno carnalis intelligentiae corrumpitur scriptura.

SECUNDVS congressus Petri cū Simone.

A scientia sua, quod si hoc miraris, quod noti non solum te non diligunt, sed & oderunt, tui causam disce à me. Cū sis seductor, ueritatē te praedicare profiteris, ob hoc plures, desiderium gerentes discendae ueritatis, amicos habuisti. Sed hi ubi contraria in te quam profitebaris, uiderunt, qui amatores erant, ut dixi, ueritatis, non solum non diligere te, sed & odisse cceperunt. Non autē statim ab eis desertus es, quia uel pollicebaris adhuc te eis ostendere posse, quod uerum est. Donec ergo nondum aderat qui posset ostendere, patiebantur te, ubi uero spes eis doctrinae melioris adfuit, te contemnentes, quod melius intelligunt, nosse desiderant. Et tu quidem nefarijs artibus agens, ab exordio latere te posse credidisti, sed nō lates. Vrgeris enim, & contra spem publicaris, quia non solum ignorasti ueritatem, sed nec audire uoluisti ab his qui eam sciebant. Si enim audire uoluisses, innotuisset utiq; tibi ille sermo eius, qui ait, quia nihil est occultū, quod nō agnosceretur: neq; opertū, quod nō reueletur. Haec & his similia dicente Petro, SIMON respondit: Nolo me uerbis occupes PETRE, repeto abs te, quae hesternō pmileras: dicebas enim ostendere te posse, quia lex doceat de immensitate lucis aeternae, & quod duo tantū sint coeli, & ipsi creati. Sed superius esse lucis illius sedē, in qua solus in aeternū residet ineffabilis pater. Ad illius uero coeli similitudinem, factū esse etiam istud uisibile coelum, quod & transitorū cōfirmabas. Vnū ergo dixisti esse patrem omnium, quia non possunt duo esse immensi, alioqui neuter eorum immensus erit, quia in eo quo alter subsistit, alteri finem subsistendi facit. Si ergo haec nō tantum polliceris, sed & ostendere potes ex lege, omittens plura loqui, hinc incipe. Et PETRVS: Si propter te, inquit, qui ad contradicendū tantummodo uenis, rogarer de his dicere, nunquam à me unū saltem posses audire sermonē. Sed quoniam necesse est agricolam, qui uult bonam terram seminare, nōnulla semina perdere, etiam in petrosis, aut in his, quae ab hominibus conculcanda sunt, uel in dumosis ac repletis sentibus, locis, sicut & magister noster exposuit, diuersitatē ppositi uniuscuiusq; animae per haec indicans, non morabor. Tum SIMON: Videris mihi, inquit, irasci, quod si est, nō necesse est inire cōflictum. Et PETRVS: Video te sentire quod arguendus sis, & uis urbane subterfugere certamen: nam quid uidisti me iratū fecisse in te hominem, tantum populū decipere cupientem? Et cū nihil habeas quod dicas modestiam simulantem, qui & autoritate tua iubes, ut quomodo ipse uis, & non quomodo ordo postulat, controuersia moueatur. Et SIMON: Imperabo mihi ipsi sapientia uti ad imperitiam tuam, ut ostendam te quidem uelle populū seducere, me autem docere quae uera sunt. Sed nunc omitto de immensa luce discutere, quod interrogo te, hoc mihi responde. Cū deus fecerit uniuersa, ut tu dicis, unde est malum? Et PETRVS: Hoc modo interrogare nō est aduersantis, sed interrogantis. Si ergo uis discere cōfiteri, & prius te doceam, quomodo debeas discere: & cum didiceris audire, tunc iam te incipiam consequenter docere: Si uero non uis discere, tanquam sciens omnia, ego prius expono fidem quam praedico, expone & tu, quod tibi uerum uidetur. Et cum manife

Luce 8.

Vnus immensus.

Praedicatoribus, uelut agricolis, nonnulla semina perierunt.

Dimidiū enim facti qui bene cepit habet.

Discipulis pri-
mo imperitia
sua est agnosce-
da.

Fumus nunq-
est sine igne.

Hebr. ei negat
esse malum.
D

Ordine discen-
dum est.

Clement hoc
passim hodie
theologi male
conciliati.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

sta fuerit utriusq; professio, iudicetur ab auditoribus cuius nostrum sermo sit ueritate subnixus. Et SIMON ad hæc respondit: Risus mihi est, ecce qui p- mittit quod me doceat. Verūtamen patiar te, & imperitiam tuam atq; arro- gantiam feram, confiteor, discere uolo, uideam quomodo me poteris docere. Et PETRVS: Si, inquit, uere uis discere, discere hoc primū, quā imperite in- terrogaueris: ais enim cū deus uniuersa creauerit, unde est malum? Ante enī quā hoc rogares, tres interrogandi species præcedebant. Primo, si est malū. Secundo, quid sit malū. Tertio, cui sit, & unde. Ad hæc SIMON: O imperi- tissime, inquit, & ineruditissime, est ne hominū quisquam qui non cōfiteatur, quia sit in hac uita malum? Vnde & ego putans te uel cōmunem omnīū habe- re sensum, interrogauī unde sit malū, non ut discere uolens, qui omnia sciam, abs te præcipue qui nihil noueris: sed ut te ostendam ignarū esse omnīū, & ne putes quia iratus sum quod ita tecū austerius loquor, misratio me habet horū qui adsunt, quos tu decipere conaris. Et PETRVS ait: Multum malus es, si tantas iniurias non iratus facis, sed impossibile est fumum consurgere, ubi ignis non est. Verūtamen dicam, ne te uerbis uidear occupare, quo minus ad ea quæ abs te inconuenienter sunt dicta, respondeā. Ais omnes fateri, quia sit malum, quod utiq; falsum est, nam primo omnīū quia subsistat malū, uni- uersa Hebræorum negat gens. Et SIMON interrupto sermone: Recte, in- quit, faciunt qui dicunt non esse malum. Et PETRVS: Non de hoc nunc p- posuimus dicere, sed quia non omnes dicunt esse malum. Secundum autem erat interrogare te, quid est malū, substantia, an accidens, an actus? sed & alia multa huiusmodi. Et post hæc erga quid, uel quomodo sit, aut cui sit malū utrū deo an angelis, an hominibus pijs, an impijs omnibus, an aliquibus, an sibi ipsi, an nulli? Et tunc interrogares unde sit, utrum nam à deo, an ex nihilo, sem- per ne fuerit, an ex tempore coeperit, utile sit, an inutile, & alia multa quæ hu- iusmodi propositio exigit. Ad hæc SIMON respondet, Ignosce mihi, erra- ui de prima interrogatione, sed puta me nunc primū interrogare, est malū an non? Et PETRVS ait: Quomodo interrogas, quasi discere uolens, an doce- re, an quæstionis mouendæ gratia? Siquidem quasi discere uolens, habeo quod te prius doceam, ut per consequentiam & ordinem doctrinæ ueniens, ex teipso intelligas, quid sit malum. Si uero ut docens proponis, non indigeo abs te doceri, habeo enim magistrū à quo omnia didici. Quod si quæstionis mouendæ, & disputandi gratia, uterq; nostrū prius quod sibi uidetur, expo- nat, & ita certamen habeatur. Neque enim uerū est ut interrogas, quasi discere uolens, & contradicas ut docens, ut post responsionem meam in tuo iudi- cio sit, dicere, si bene, an male dixerim. Propter quod nō potes in loco cōtra- dicentis stans, iudex esse eorū quæ dicimus: & ideo, ut dixi, si certamen haben- dum est, uterq; nostrū quod sentit exponat, & nobis in conflictu positus, reli- giosi auditores hi iusti iudices erunt. Et SIMON: Non tibi uidetur absurdū ut imperitus populus de nostris dictis habeat iudiciū? Et PETRVS, Non ita est: Quod enim uni fortasse minus liquet, inuestigari à plurimis poterit: nam

FRATREM DOMINI, LIBER TERTIVS.

A nam sæpe etiā fama uulgi, prophetiæ speciē tenet. Super hæc aut omnia, præ- lens hic omnis populus amore dei constrictus, hic adstat, ueriq; cognoscendi gratia: & ideo omnes isti, quasi unus habendus est, pro uno eodēq; erga amo- rem ueritatis affectu: sicut ē contrario duo inter se si dissentiant, multi sunt, & diuersi. Si autem uis iudiciū capere, quomodo omnis hic populus qui adstat, quasi unus sit homo, ex silentio eius ipso, & quiete considera: quomodo cum omni patientia, ut uides, etiam antequam discant, ueritati dei honorē deferunt. Nōdum enim maiorem cultum, quem ei deferre debeant, didicerūt. Propter quod spero de clemētia dei, quod religiosum propositum mentis eorum ama- plectetur erga se, & ueritatem prædicanti, uictoriæ palmam dabit, ut manife- stum eis faciat, ueritatis præconem. Tum SIMON: De quo, inquit, uis haberi certamen? dic, ut & ego definiam quod mihi uidetur, & ita quæstio incipiat. Et PETRVS respondit. Siquidem, ut mihi uidetur, facere uis, ego secundum magistrī mei præceptum fieri uolo, qui primo omnīū Hebrææ genti, quam sciebat habere cognitionem dei, & quod ipse esset qui fecerit mundum, præ- cipit, non ut eum quæreret quem sciebat, sed uolūtatem eius iustitiamq; per- quireret: sciens, quia in hominum arbitrio posuit, ut hoc quærentes, in- ueniant, & faciant, atq; obseruent ea de quibus iudicādi sunt. Et ideo iussit nos quærere, non unde sit malum, ut tu pauloante requirebas, sed iustitiam boni dei, regnumq; eius, & omnia, inquit, hæc adijciuntur uobis. Et SIMON: Quo- niam, inquit, Hebræis ista mandantur, uelut recte scientibus deū, & opinan- tibus, quod unus quisq; in suo arbitrio habeat: agere ea de quibus iudicandus est, mihi autē ab illis discrepat sententia, unde uis ut incipiam? Tū PETRVS: Ego, inquit, suadeo primo quærendum esse, si in potestate nostra est scire un- de iudicādi simus. Et SIMON: Nō ita, inquit, sed de deo. Vnde & omnes qui præsto sunt, audire cupiunt. Et PETRVS: Constat ergo apud te, quia est ali- quid in arbitrij potestate facere? hoc tantum si est, & requiramus, ut dicis, de deo. SIMON ad hæc respondit: Nequaquam. Et PETRVS: Si ergo nihil est in nostra potestate, superfluum est nos quærere aliquid de deo: cum in pote- state non sit quærētibz inuenire. Vnde bene dixeram, hoc primo quæren- dum esse, si est aliquid in arbitrij potestate. Tum SIMON: Non possum, in- quit, ne hoc ipsum quidem intelligere, quod dicis: si est aliquid in arbitrij po- testate. At PETRVS: Videns quod ad partē se cōtentiosiorē declinat, supera- ri metuēs, ut quasi in incertū cōfundat omnia. Respōdet: Quomodo ergo scis, quia nō est in hominis potestate scire aliquid, cum hoc ipse scias? Et SIMON: Nescio, inquit, si uel hoc ipsum sciam: Vnusquisq; enī sicut ei fato decernitur, uel sapit aliquid, uel intelligit, uel patitur. Tum PETRVS: Videte, inquit, fra- tres in quæ absurda deciderit Simon, qui ante meum aduētum docebat, quod homines in potestate haberent & sapere, & facere quæ uellent. Nūc in angu- stum redactus necessitate uerborum, negat esse in hominis potestate, aut scien- di aliquid, aut agendi, & tamen audet se doctorē profiteri. Sed dic, quomodo ergo deus iudicat secundum ueritatem unumquemq; pro actibus suis, si age-

Fama uulgi
prophetiæ spe-
ciem habet.

Obseruare
mandata.

Argumentum
Petri esse arbi-
trium aliquate-
nus liberum.

Simon negans
arbitrium ad-
FATVM con-
fugit.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

re aliquid in potestate non habuit: hoc si teneatur, conuulsa sunt omnia, frustra erit studiū sectandi meliora, sed & iudices seculi frustra legibus praesunt, & puniunt eos qui male agunt: non enim in sua potestate habuerunt, ut non peccarent. Vana erunt & iura populorū, quae malis actibus poenas statuunt: miseri erunt & hi qui seruant cum labore iustitiam: beati uero illi, qui in delictis positi, cum luxuria & scelere uiuētes, tyrannidem tenent. Secundū hanc ergo, nec iustitia erit, nec bonitas, nec ulla uirtus: & ut uis, nec deus, sed haec, o SIMON, cur dixeris scio, uolens profecto effugere quaestiones, ne possis manifestius confutari, & ideo ais non esse in potestate hominis sentire aliquid, aut inuenire. Si enim uere hoc ita sensisses, non utique etiam ante aduentum meum apud populū te profitereris doctorem. Ego igitur dico sui esse arbitrij hominem. Et SIMON: Quid est sui arbitrij, dic nobis? PETRVS ad hanc: Si nihil potest disci, cur & audire uis? Et SIMON: Nihil habes ad hoc quod respondeas? Tum PETRVS: Dicam nō a te compulsus, sed ab auditoribus rogatus. Arbitrij potestas est sensus animae, habens uirtutem, qua possit ad quos uelit actus inclinari. Tum SIMON conlaudans PETRVM super his quae dixerat: Vere, inquit, magnifice & incomparabiliter exposuisti, bene enim dicenti tibi debeo testimoniū dare, hoc tamen quod te interrogo nunc, si exposueris mihi, in ceteris omnibus obtemperabo tibi: qd' ergo uolo discere, hoc est, si quod deus uult esse, est: & si quod non uult esse, nō est: de hoc responde mihi. Et PETRVS: Si ignoras quod absurde & incompetenter interrogas, ignoscens tibi ipse exponam: Si autem scis quod inco- sequenter interrogas, nō recte facis. Tum SIMON: Iuro, inquit, ipsam quae- cunq; illa est, summam diuinitatem, quae habet iudiciū & uindictam in eos qui peccāt, quia ignoro quid incompetenter dixerim, & quid in uerbis meis habeatur absurdū, in his duntaxat quae proposui. Ad hanc PETRVS: Quo- niam, inquit, te ignorare confessus es, discere. Interrogatio, tua duobus sibi inui- cem contrarijs, unam sententiā postulauit: etenim omnis motus in duas par- tes diuiditur: ut quaedam necessitate, quaedam uoluntate moueantur: & ea quidem quae necessitas mouet, semper in motu sunt: quae uero uoluntas, non semper, ut uerbi gratia dicam. Solis motus necessitate ducitur, ut statutū com- pleat cursum, omnisq; status coeli, & ministeria necessarijs motibus constant. Homo uero actuū suorū motus uoluntarios gerit. Et ideo alia sunt, quae ob hoc creata sunt, ut in ministerijs suis necessitate deseruiant, nec facere aliud q̄- piam possint, nisi quod eis statutū est: Cum autem expleuerint ministerium, creator omnium qui ita constituit ea, prout uoluerit, conseruat ea. Alia uero sunt ubi potestas est uoluntatis, & in quibus agendi quae uelint, liberū habe- tur arbitriū: Haec, ut dixi, nō semper in eo ordine, quo creata sunt, permanēt, sed prout uoluntas duxerit, & animi iudiciū declinauerit, siue bonis, siue ma- lis studebunt: & ideo bene agentibus munera posuit, male agentibus poenas. Ais ergo tu, si deus uult aliquid esse, & est: & si non uult, non est: scilicet ut si responderē quia quod uult, & est: quod autem non uult, non est, diceres, ergo ipse

LIBERVM
ARBITRI-
VM quid.

D

Due partes
motus.

FRATREM DOMINI, LIBER TERTIVS.

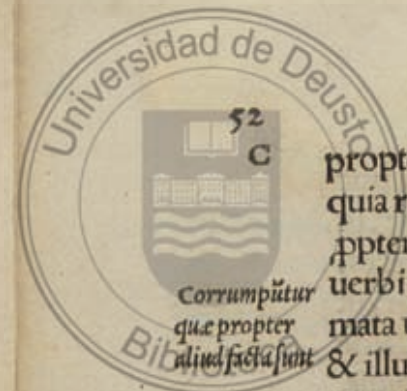
59

A ipse uult esse mala quae in hoc mundo geruntur, quia omne quod uult, hoc & est: quod autem non uult, non est, Si uero respondissem non esse hoc, ut quod uult deus, sit: & quod non uult, non sit. Tum retorto sermone diceres, ergo impossibilis est deus, si quod uult, nō potest, & existeres petulantior, ut qui nihil rectū dixeris, uicisse te crederes. Et ideo ignoras o Simon, & ualde ignoras, quomodo in singulis quibuscq; uoluntas sit dei: quaedā enim uoluit, ut diximus, ita esse, ut aliud esse non possent, quā id quod ab ipso instituta sunt, & his neque praemia, neq; supplicia statuit. Ea uero quae ita esse uoluit, ut in sua potestate habeant, agere quod uelint, his pro actibus ac uoluntatibus suis statuit, ut aut remunerationes mereantur, aut poenas. Cum ergo in duas, ut edocui, partes diuidantur cuncta quae mouētur, secundū eam quam supra diximus distinctionem. Omne quod uult deus, est, quod autem non uult, nō est. Et SIMON ad hanc: Nonne, poterat nos omnes facere tales ut essemus boni, & aliud esse non possemus? PETRVS respondet: & hoc absurde in- terrogas. Si enim nos inconvertibilis naturae fecisset, & immobiles a bono, non essemus uere boni, quia aliud esse non possemus, & non erat nostri pro- positi, quod eramus boni, nec nostrū erat quod agebamus, sed necessitatis na- turae. Quomodo ergo hoc bonum dicitur, quod ex proposito nō agitur: ob hoc autem & prolixioribus indiguit mundus iste temporibus, donec anima- rum, quae praedestinatae sunt, ad expletionem eius numerus impleteretur. Et tunc istud quidem uisibile coelū reuolueretur ut liber. Illud uero quod est su- perius, appareret, & animae beatorū corporibus suis reddita, inducerentur in lucem. Impiorū uero animae, pro immundis actibus suis, spiritu flammeo cir- cundatae, in profundum ignis inextinguibilis mergerentur, per seculū expen- surae supplicia. Haec autem ita esse, uerus nobis propheta testatus est, de quo si uis agnoscere, quia propheta sit, innumeris adserctionibus edocebo. Ex his enim quae ab eo dicta sunt, & nunc singula quae dixit implētur, etiam ea quae futura dixit, creduntur implenda, fides enim futuris, ex his quae iam gesta sunt, datur. At SIMON cui compertum erat, Petrum de prophetiae titulo dilucide assignare rationem, ex quo quaestio omnis absoluitur, sermonem de hoc fieri declinauit. Et respondens ait: Ad ea quae uolo, responde mihi, & dic si uisibi- le istud, ut ais, coelum resoluetur, cur ex initio factum est? Respondit PE- TRVS: Propter hominum praesentem hanc factum est uitam, ut esset inter- iectio quaedam & diuisio. Ne quis forte indignus habitationem coelestī, & dei ipsius sedem uideret, quae his solis qui mundi corde sunt, uidenda praepa- rantur. Nunc autem, id est agonis tempore, inuisibilia esse placuit, ea quae uin- centibus ad praemium destinata sunt. Et SIMON ait: Si conditor bonus est, & mundus bonus, quomodo bonus bona dissoluet aliquando? Si autem qua- si malum resoluit & destruit, quomodo non uidebitur malus qui malum fecit? PETRVS ad hanc: Quoniam, inquit, spopondimus tibi, ne blasphemantem te fugiamus, ipse enim reddes pro his quae loqueris rationem, patienter seri- mus. Audi ergo nunc. Coelū istud quod uisibile est, & pertransit, siquidem

Bruta.

Homines.

Quamobrem
factum illud ut
uisibile coelū sit.

propter semetipsum factum esset, haberet fortasse quod dicis aliquid rationis, quia resolui minime deberet. Si uero propter aliud quid factum est, & non propter se, necessario soluetur: ut illud, pro quo factum uidetur, appareat. Sicut uerbi gratia dixerim, testa ouorum quamuis pulchre facta, & diligenter formata uideatur, necesse est tamen eam frangi, & resolui, ut inde pullus procedat: & illud, pro quo totius ouis forma expressa uidetur, appareat. Ita ergo & huius mundi necesse est transire statum, ut status ille sublimior regni coelestis, effulgeat. Et SIMON: Non mihi uidetur, quia resolui possit caelum, quod a deo factum est. Ab aeterno enim aeterna fiunt, a corruptibili, temporalia & caduca. Et PETRVS: Non ita est, sed a mortalibus quidem omnimodis corruptibilia fiunt, & temporalia; ab aeterno uero non semper corruptibilia, neque semper incorruptibilia, sed prout uoluerit creator deus, ita & erunt illa quae creat. Neque enim sub lege est uirtus dei, sed lex creaturis suis VOLUNTAS eius est. Respondit & SIMON: Reuoco te, inquit, ad primam questionem, dixisti deum nunc quidem nulli esse uisibilem, cum uero resolutum fuerit caelum istud, & supernus ille status regni coelestis obfulserit, tunc eos qui mundi sunt corde, etiam deum uisuros, quae sententia contraria est legi, ibi enim scriptum est deum dixisse: Nemo uidebit faciem meam & uiuet. Et PETRVS respondit: His qui legem, non ex traditione Moyli legunt, contrarius uidetur sermo meus, sed audi quomodo non sit contrarius. Deus uidetur mente, non corpore, spiritu non carne. Unde & angeli qui sunt spiritus, uident deum, & homines ergo, donec homines sunt, deum uidere non possunt. Ex resurrectione autem mortuorum, cum facti fuerint sicut angeli, uidere poterunt deum. Et hoc modo non est sermo meus legi contrarius: neque illud quod magister meus dixit: Beati mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt. Futurum enim tempus ostendit, in quo ex hominibus, angeli fient, qui in spiritu mentis deum uidebunt. Post haec autem uerba multaque alia his similia, cum iuramentis pluribus adfirmare SIMON coepit, dicens: De hoc mihi solo rationem redde, si immortalis est anima, & obsequar in omnibus uoluntati tuae, sed craftino, inquit, nam hodie iam tardum est. Vbi ergo coepit dicere PETRVS: Simon egressus est, & cum ipso perpauca ex sodalibus eius, & hoc praue recundia: Caeteri uero omnes ad Petrum conuersi, genibus positos prosternebant se ante eum, ex quibus aliquanti diuersis languoribus adstricti, aut daemonibus incurati, oratione Petri sanabantur, & discedebant gaudentes, quasi ueri dei doctrinam, simul & misericordiam consequuti. Cum ergo abcessissent turbae, & soli familiares eius remansissent cum eo, stratis humi redditis, ad cubuimus, solitum unusquisque recognoscens locum: sumptoque cibo, cum gratias egissemus deo, quieuiamus. Sequenti uero die, PETRVS ex more ante lucem surgens, iam nos inuenit uigilantes, & paratos ad audiendum. Atque ita exorsus est. Depraecor uos fratres, & conserui mei, ut si quis forte uestrum non potest uigilare, non sibi extorqueat, erubescens praesentiam meam, quia difficilis est subita permutatio. Longo autem tempore si paulatim adfueat, labori non erit quod ex usu uenit. Non enim omnes eiusdem

eiusdem institutionis fuimus, licet processu temporis in unam temperari consuetudinem poterimus, aiunt enim, quod secundum naturae locum obtineat consuetudo. Testem autem deum inuoco, quod non indignor, si quis forte non potest uigilare. Sed hoc magis, si cum totam quis noctem dormiat, per diem non replet id quod omisit in nocte. Necesse est, doctrinae studiis intente & indefinenter operam dare, ut mens nostra dei solius memoria repleatur, quia mentem quam repleuerit memoria dei, maligno in ea non dabitur locus. Cum haec diceret ad nos PETRVS, unusquisque nostrum sollicitate satisfacere, quod olim breui somno satiari, uigilaremus, sed uereremur excitare eum, quia nec deceret, discipulos magistro imperare, quod tamen penes, o Petre, ausi fuimus praesumere, dum cor nostrum, nimio uerborum tuorum desiderio, tripudians, somnum penitus fugaret ab oculis. Sed iterum affectus erga te noster obstitit, & uiolenter te a nobis non tulit excitari. Tum PETRVS: Quoniam igitur audiendi, inquit, desiderio libenter uos adseritis uigilare, uolo uobis ea tantum, quae hesterno sparsim dicta sunt, repetens, diligentius & cum suo ordine explicare. Quod & per singulas quasque disputationes diurnas facere dispono: ut per noctem ubi secretum loci, & temporis datur, si quid forte, ut pote in certamine, minus plene dictum est, id integro ordine, & linea directae explanationis aperiam: Et post haec coepit nobis ostendere, quomodo hesterno haberi debuerit disputatio, & propter contentionem, uel imperitiam contradicentis haberi non potuit. Et ideo sola professione usus sit, atque ea quae ab aduersario dicebantur, tantum destruxerit. Sua uero neque omnia, neque manifeste exposuerit, & singula nobis repetens integro ordine, & plena ratione disseruit. Cum uero iam albesceret dies, egressus ad turbas post orationem, solito ad disputandum constitit loco, & uidens Simonem in medijs turbis stantem, ex more prius salutato populo, ait: Dolori mihi esse fateor, de nonnullis hominibus, qui cum ita ad nos ueniunt, ut discant aliquid, ubi eos docere coeperimus, ipsi rursus magistros se esse profitentur. Et interrogant quidem, ut ignorantes, contradicunt autem ut scientes. Sed fortasse dicat aliquis, quia qui interrogat, ob hoc quidem ut discat interrogat, ubi uero id quod audierit, non ei recte dictum uidetur, necesse est ut respondeat, & haec ei uidetur esse contradictio, quae non est contradictio, sed rei interrogatio. Audi ergo ad haec, totius doctrinae disciplina, certum habet ordinem, & sunt quaedam quae prima tradenda sunt; alia uero quae secundo in loco, & alia tertio, & sic singula quaecumque per ordinem, quae utique per consequentiam tradantur, manifesta sunt. Extra ordinem uero si proferatur, etiam contra rationem dicta uidebuntur. Et ideo in primis ordo seruandus est, si tamen hoc proposito quaeramus, ut possimus quod quaerimus inuenire: Etenim qui rectum initium uiae acceperit, etiam secundum locum consequenter aduertet, & ex secundo tertium facilius inueniet: & quanto ultra processerit, tanto magis ei uia agnitionis apertior fiet, usquequo ad ipsam quo tendit & desiderat urbem perueniat ueritatis. Qui uero imperitus est, & quaerendi uiam nescit, sicut peregrinus uiator, ignorans & errans, si ciue & indigena nolit uti duce:

Vide humanitatem Petri.

Indefinenter opera danda sacris.

TERTIVS confilii Petri cum Simone.

Ordine omnia facienda.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

sine dubio cū aberrauerit à uia ueritatis, extra uitæ ianuas remanebit, & ita nō
 cū atræ tenebris inuolutus, per semitas perditionis incedet. Quia ergo si per
 ordinem quæ quærenda sunt inquirantur, inueniri facillime possunt. Ordinē
 uero requirēdi imperitus ignorat, rectum est ut scienti cedat ignarus, & prius
 mo quærendi ordinem discat: ut ita demum interrogandi, & respondendi in-
 ueniat disciplinā. Et SIMON ad hæc: Non ergo omnium est ueritas, sed eorum
 tantummodo qui artem nouerint disputandi, quod utiq; absurdum est, cum
 æqualiter sit deus omnium, nō omnes æqualiter posse uoluntatem eius agnos-
 scere. Et PETRVS: Aequales, inquit, omnes ab eo facti sunt, & æqualiter
 cunctis dedit capaces esse ueritatis. Verum quod nullus eorum, qui nati sunt,
 eruditus natus sit, sed posterior sit natiuitate eruditio, nulli dubium est. Cum
 igitur natiuitas hominū in eo teneat æquitatem, ut omnes similiter percipien-
 dæ disciplinæ capaces sint, non est in natura, sed in eruditione diuersitas. Aut
 quis nescit, quod ea quæ unusquisq; didicit, priusquam disceret, ignorabat. Et
 SIMON: Vere, inquit, dicis. Tum PETRVS: Si ergo in his artibus, quæ usus
 cōmunis habet; primo discitur, deinde docetur, quāto magis oportet eos qui
 eruditores se profitentur animarum, primo discere, & ita docere. Ne cum sint
 ipsi imperiti, ridiculum uideatur, si alijs se præstituros scientiam repromittāt.
 Tum SIMON: In artibus, inquit, his quæ usus cōmunis habet, uerū est, qd
 unusquisq; nisi didicerit, nesciat. In uerbo uero scientiæ, statim ut audierit quis
 didicit. Et PETRVS: Si quidem per ordinem, & consequenter audiat, potest
 scire quod uerum est, sed qui emendationis uitæ regulam, conuersationisq; ca-
 stioris suscipere recusat, quæ utique sequela est scientiæ ueritatis, scire se, quod
 scit, non uult fateri. Sicut etiam nonnullos uidemus, qui artibus, quas à puero
 didicerant, derelictis, ad alios se actus conferunt, & ut excusatio sit eis desidii
 suæ, culpæ incipiunt artē, uelut infructuosam. Et SIMON: Deberēt omnes
 audientes credere uerum esse, quod audiunt. Tum PETRVS: Qui audierint
 per ordinem sermonem ueritatis, contradicere omnino non possunt, sed sciūt
 uerum esse quod dicitur, si tamen libenter etiam uitæ iustitiam suscipiant. Hos
 uero quos audientes ad bona opera conferre se piget, male agendi libido ad-
 quiescere his quæ recta iudicant, non sinit. Vnde ostenditur positum esse in
 auditorum potestate, eligere utrum malint. Quod si omnes qui audiunt,
 obedirent, naturæ magis esset necessitas, quæ una omnes ageret uia. Sicut em
 suaderi quis non potest, ut fiat breuior, aut longior, quia non sinit uis naturæ.
 Ita & ad ueritatem, si omnes uerbo conuerterentur, aut omnes non conuer-
 terentur, naturæ esset uis, quæ cogebar uerbo omnes cōuerti, aut nullū omni-
 no conuerti. Et SIMON: Doce ergo nos, quid primo oportet discere eū, qui
 ueritatem scire desiderat. Et PETRVS: Ante omnia, inquit, quæri oportet,
 quid sit homini quærenti inuenire possibile. Necessē est enim iudiciū dei
 in hoc stare, si potuit homo bonum facere, & non fecit; & ideo quærēdum est
 hominibus, si habeant in potestate sua quærentes inuenire, quid est bonum,
 & cum inuenerint facere, hoc enim est pro quo iudicandi sunt. Amplius autē
 his

Priusq; doceas
 discendū erit.

BENE VI.
 VERE sequen-
 tia est scientia
 ueritatis.

Eligere est no-
 stri arbitrij.

Primo quæren-
 dum quid sit in
 nostra potesta-
 te.

FRATREM DOMINI, LIBER TERTIVS.

A his solum scire fas est prophetā, & merito: quid enim opus est hominibus sci-
 re, quomodo factus sit mundus? Hæc enim discenda necessario uiderentur, si
 simile ineundum nobis esset artificium. Nūc autem sufficit nobis ad cultū dei,
 ut sciamus, quia ipse fecit mundum, quomodo autem fecerit, quærendum non
 est, quia ut dixi, nō nobis imminet, tanquam simile aliquid facturis, artis ipsius
 scientiam discere, sed neque pro hoc iudicandi sumus, quum non didicerimus
 quomodo factus sit mundus: sed pro hoc tantum, si ignoremus conditorem
 eius. Sciemus autem conditorem mundi iustum, & bonum deum, si eum se-
 mitis iustitiæ requiramus. Nam si hoc tantum sciamus de eo quod bonus est,
 huiusmodi scientia nō sufficit ad salutem. In præsentī enim tempore, bonitate
 eius, & beneficijs perfruuntur, non solum digni, sed etiam indigni. Si uero nō
 tantum bonum, sed etiam iustum cum credamus, & secundū hoc quod de deo
 credimus, in omni uita nostra iustitiam teneamus, etiam bonitate eius in æter-
 num fruemur. Deniq; Hebræis, qui de deo ita opinabatur, quod solū bonus
 esset, dicebat magister noster, ut & iustitiam eius quærerent, hoc est, ut scirēt
 eum præsentī quidem tempore bonum esse, ut omnes in bonitate eius uiuant.
 Iustum uero eum futurum in die iudicij, ut dignis præmia æterna restituat, à
 quibus excludit indignos. Et SIMON: Quomodo potest unum atq; idem, &
 bonum esse, & iustum? PETRVS ait: Quia sine iustitia, bonum quodāmo-
 do uidebitur: boni est enim, solem suum & pluuiam, ex æquo iustis & iniustis
 præbere: sed hoc uideretur iniustū, si bonos malosq; æquali semper sorte cē-
 seret, & nisi frugum causa hoc faceret, quibus perfrui æqualiter omnes, qui in
 hoc mundo nati sunt, conueniret. Sed sicut data à deo pluuiā, ex æquo & fru-
 ges nutrit, & lolium: messis autem tempore, frumenta quidem congregantur
 in horreum, paleæ uero uel lolium igni consumuntur. Ita in die iudicij cum ius-
 ti introducentur in regnum dei, iniusti autem abijcientur foras, tunc etiā ius-
 titia dei ostēdetur. Nam si æqualis permaneret perpetuo malis & bonis, iam
 hoc non solum bonum non esset, sed & iniustum atq; iniquum uideretur, ut
 iusti, & iniusti uno apud eum haberentur ordine meritorū. Et SIMON: Vnū
 est de quo mihi uelim satisfieri. Si immortalis est anima, Nō em̄ possum onus
 subire iustitiæ, nisi prius de immortalitate animæ sciam, quæ utiq; si immorta-
 lis non est, nec prædicationis tuæ poterit stare professio. Tum PETRVS:
 Quæramus, inquit, prius, si iustus est deus, quod si claruerit, integer profecto
 religionis ordo constabit. Et SIMON: Videris mihi tu, qui te iactas disputan-
 di ordinem nosse, nunc contra ordinē respondisse; Me enim rogante ut osten-
 das, si immortalis est anima, tu ais: primo nos quærere oportet, si iustus est de-
 us. Et PETRVS ait: Valde consequenter, & recte se habet. SIMON: Velim
 discere. PETRVS: Audi, inquit, nonnulli hominum blasphemantes deum, &
 omnem uitam suā iniustitiæ uoluptate ducentes, in lætulis suis defuncti sunt,
 consequuti finem uitæ inter suos, & honorabilem sepulturam. Alij uero deū
 colentes, & cum omni iustitia & sobrietate, uitam suam in parsimonia conser-
 uantes, pro iustitiæ obseruatiā, in desertis interiere. Ita, ut ne sepultura quidem

Questions
 inuiles omittē
 desunt.

Satis est scire
 deū esse bonū
 & iustum.

Matth. 6.

Matth. 5.

Matth. 13.

IUSTITIA
 Dei.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

habere digni: Vbi est ergo iustitia dei, si anima immortalis non est, quæ uel si impie egerit, poenas in futuro, uel si pie & iuste, præmia consequatur? Et SIMON ait: Hoc utique est, quod nos incredulos facit, quia multi bene agentes, male pereunt: & rursus, multi impie agentes, longi temporis cum beatitudine uitam finiunt. Et PETRVS: Hoc ipsum, inquit, quod te ad incredulitatem trahit, nobis certam fidem facit, quia iudicium erit. Etenim cum certum sit, deum iustum esse, necessarium & consequens est, aliud esse seculum, in quo unusquisque pro meritis recipiens, iustitiam dei probet. Quod si nunc omnes homines pro meritis suis reciperent, uere nos fallere uidebamur, dicentes futurum esse iudicium. Et ideo hoc ipsum quod in præsentia uita non redditur unicuique pro actibus suis, fidem indubitabilem facit, scientibus deum esse iustum, quia iudicium erit. Et SIMON: Quare ergo mihi non persuadetur? PETRVS ait: quia uerum prophetam non audisti, dicentem: Quærite primo iustitiam eius, & hæc omnia adponentur uobis. Et SIMON: Indulge, inquit, mihi non lenti primo iustitiæ quærere, antequam sciam si immortalis sit anima. Et PETRVS: Et tu mihi hoc unum indulge, quia non possum facere aliter quam me propheta ueritatis edocuit. Tum SIMON: Certum est, inquit, non posse te adserere quod immortalis sit anima, & ob hoc cauillaris, sciens quia si mortalis probetur, radicatus conuellatur religionis istius, quam conaris adserere, tota professio. Et ideo laudo quidem prudentiam tuam, non tamē probo persuasionem: multis enim persuades suscipere religionē, & libidinis subire continentiam, sub spe futurorum bonorum, quibus euenit, ut neque præsentibus perfruantur, & decipiatur futuris. Simul enim ut mortui fuerint, etiam anima pariter extinguetur. PETRVS uero hæc audiens, dentibus frendens, frontemque adterens manu, & profundo dolore suspirans, ait, Astutia serpentis antiqui, ad hominum decipiendas animas, armatus adsistis, & ideo ut serpens sapientior cæteris bestiis, ab initio doctorem te esse professus es. Et rursus, ut serpens multos introducere deos uolebas, super quo confutatus, nullum omnino nunc esse adseris deum. Nam per occasionem, nescio cuius ignoti dei, conditorem mundi deum negasti, sed eum uel malum esse, uel multos habere sibi æquales, uel omnino, ut diximus, non esse deum confirmabas. Post hæc cum etiam in hoc superatus fuisses, animam nunc adseueras esse mortalem. Vt ne futurorum spe recte, iusteque uiuatur. Nam utique si desperantur futura, quid nisi abscidatur misericordia, luxuriæ indulgeatur, & uoluptatibus? ex quibus omnem confurgere iniustitiam constat. Et cum tantæ impietatis doctrinā, miseræ huic introducas mortalium uitæ, te ipsum piū, me impium uocas, quasi qui homines non sinam sub spe futurorum bonorum arma corripere, & impugnare se inuicem, diripere ac subuertere uniuersa, & moliri omnia quæ libido dictauerit. Et quis erit iste uitæ status, qui à te introducit, ut pugnent homines, & impugnentur, ut irascantur, & perturbentur, & semper in metu uiuant? Necessè est enim eos qui alijs inferunt mala, etiam ipsos sperare similia. Vidēs ne te ducē perturbationis, & non pacis: iniquitatis, & non æquitatis existere?

Verum

FRATREM DOMINI, LIBER TERTIVS.

A Verum ego, non quasi qui ostendere non possim immortalem esse animam, simulavi iracundiā, sed misereor animabus hominum, quas tu decipere conaris. Dicam ergo, sed non quasi te cogente: scio enim quomodo dicā, & solus eris qui de hoc non tam persuasionem indigeas, quam cōmonitione, eos, hoc qui uere ignorant, docebo ut conuenit. Tum SIMON: Si irasceris, inquit, non interrogabo, nec audire uolo. Et PETRVS: Tu, siquidem nunc occasionem quæris subterfugendi, habes licentiam, & sine occasione cuiusquam. Omnes enim audierunt te nihil recte dicentē, nec potuisse aliquid confirmare, sed ob hoc tantum interrogasse, ut contradiceres, quod quicuis facere potest. Quid enim difficile est post euidentes adserciones respondere, nihil dixisti. Vt autem scias quia possum tibi uno sermone ostendere, quod immortalis est anima. Interrogo te uerbum, quod omnes norūt, responde mihi, & uno sermone immortalem esse comprobabo. Tum SIMON: qui iam occasionem sibi uisus fuerat inuenisse ex iracundia Petri ut discederet, restitit, pro eo quod mirum ei aliquid promittebatur: & ait, Interroga me, ut tibi respondeam quod omnes norūt, & audiam uno ut pollicitus es sermone, quomodo anima immortalis sit. Et PETRVS: Dicam ita ut præ cæteris omnibus tibi magis probetur. Responde ergo mihi, quid est quod incredulum magis suadere potest, uisus, an auditus? Et SIMON: Visus. Tum PETRVS: Quomodo ergo à me uis discere uerbo, quod tibi re ipsa probatur & uisu? Et SIMON: Nescio, inquit, quomodo dicas. Et PETRVS: Si nescis, perge nunc in domum tuam, & ingressus interiorius cubiculum, uidebis imaginem positam, continentē pueri uiolenter necati effigiem, purpura coopertam, ipsum interroga & docebit te, uel responsione, uel uisu. Quid enim opus est audire ab eo si immortalis sit anima, cum ad stare eam uideas præsentē? Si enim non esset, nec uideri utique poterat. Quod si nescis quam dico imaginē, hinc ē uestigio cum alijs decem uiris, ex his qui præsentibus sunt, eamus ad domum tuam. At SIMON hæc audiens, & conscientia percussus, colore mutato, exanguis effectus est, extimuit enim ne forte si negaret, perscrutaretur domus eius: aut ne indignans PETRVS manifestius eum proderet, & omnibus quis esset, innotesceret, ita respondit: Obsecro te Petre per illum bonum deum qui in te est, ut uincas maliciam quæ in me est, suscipe me ad poenitentiam, & habebis me adiutorem prædicationis tuæ. Nunc enim uere rebus ipsis didici, quia dei ueri propheta es, & ideo secreta hominum solus atque arcana cognoscis. Et PETRVS ait: Videtis fratres Simonem poenitentiam quærentē, paulo post uidebitis eum rursus ad infidelitatem suam reuerti. Putās enim me prophetam esse, pro eo quod publicaui mala eius, quæ in secretis habebat & in occultis, poenitentiam se acturum promisit: Me enim mentiri fas non est: neque ut infidelis hic saluetur, aut non saluetur, ego fallere debeo. Testor enim cælum & terram, quia non prophetice dixi, quæ dixi, uel quæ, quantum possibile erat, turbis audientibus indicaui, sed à quibusdam, qui tunc ei socij fuerant in operibus suis, nunc autem conuersi sunt ad fidem nostrā, quid ei in secreto gestum sit, didici: cognita ergo, non præcognita

visus maxime fidem facit.

visus Simon simulat se poenitentiam acturum.

Memendum non est in gratia proximi.

Spes futura uitæ quid boni adserat.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

loquutus sum. SIMON uero ut hæc audiuit maledictis his, & cōuicijs adgre-
ditur PETRVM, dicēs: O nefandissime omnium, & dolosissime, cui uictoriam
fortuna, non ueritas dedit. Verum ego non pro penuria scientiæ poeniten-
tiam peti, sed ut tu, putans me per poenitentiam discipulū tuum fore, omnia
secreta professionis tuæ concederes mihi: ut ita demum te, cunctis agnitis,
cōfutarem. Sed ut callidus intellexisti quam ob causam poenitudinē simulaf-
sem, & adqueiui, tanquam meum non intellegens dolum. Vt prius me apud
populum exponeres, quasi imperitum: tum deinde præuidens, quod ego ita
populo expositus, necesse habeo indignari & confiteri me non uere poenitu-
dinem gerere, præuenisti ut diceres me ad infidelitatem meam post poeniten-
tiam regressurum, ut omni ex parte uicisse uidereris, & si permanerem in poe-
nitentia quam professus fueram, & si non permanerem, ut tu sapiens credere-
ris, qui ista præuideris. Ego autem deceptus uiderer, quia tuum non præuidi
dolum, tu uero meum præuidens: calliditate usus circumscripsisti me. Sed, ut
dixi, fortunæ est, non ueritatis ista uictoria, scio tamen quid ego ista nō præ-
uiderim, qui adstans loquutus sum tibi per bonitatem meam, & patienter egi
tecū. Nūc autem tibi ostendā diuinitatis meæ potentiā, ut repente procidas,
& adores me. Ego sum PRIMA VIRTUS, qui semper & sine initio sum.
Ingressus autem uterū RACHEL, natus sum ut homo ex ea, quo ab hominib;
bus uideri possem, ego per aërem uolaui, igni commixtus unum corpus effe-
ctus sum, statuas moueri feci, animauī exanima, lapides panes feci, de monte
in montem uolaui, transmeaui, manibus angelorum sustentatus, ad terras de-
scendi. Hæc non solum feci, sed & nunc facere possum, ut rebus ipsis probem
omnibus, quia ego sum filius dei, STANS in æternū, & credentes mihi, simili-
ter stare in perpetuum faciam. Tua autē uerba uana sunt omnia, nec ullum po-
tes opus ostendere ueritatis, sicut & ille qui misit te magus, qui nec seipsum po-
tuit liberare de crucis poena. His dictis à Simone, PETRVS respondit: Ne
agas aliena, tu enim qd' sis magus, ex ipsis quæ gessisti, cōfessus es, & manifesta-
tus. Noster autem magister, qui est filius dei & hominis, manifeste bonus est.
Quod autem uere sit filius dei, quibus oportuit, dictum est & dicitur. Tu au-
tem si non uis confiteri, quod magus es, cum omni hac turba pergamus ad do-
mum tuam, & tunc apparebit quis sit magus. Hæc autem Petro dicente SI-
MON blasphemijs, & maledictis, agere cœpit, ut seditione facta, perturbatis
omnibus, argui non posset, & Petrus, quasi blasphemiae causa secedens,
uictus uideretur. Sed perstitit & arguere eum uehemētius cœpit. Tūc popu-
lus indignatus, Simonem atrio eiectum, extra ianuam domus pepulit, eumq;
depulsum, unus sequutus est solus. Facto autem silētio, PETRVS adloqui po-
pulum hoc modo cœpit: Patienter, fratres, malos ferre debetis, scientes, quia
deus cum possit eos excidere, patitur tamen durare usq; ad præstitutā diem,
in qua de omnibus iudicium fiet; quomodo ergo nos non patiemur, quos pa-
titur deus? Quir autē nō forti animo inlatas ab eis toleramus iniurias, cū suas
ille, qui potest omnia, non ulciscatur? ut & ipsius bonitas, & malorū noscatur
impietas

Simon deser-
tus ab omni-
bus eicitur ex
atrio.

Patienter sunt
mali ferendi.

FRATREM DOMINI, LIBER TERTIVS.

A impietas. Verū si non inuenisset Simonem malignus ministrū sibi, inuenisset
aliū sine dubio. Necesse est enim seculo huic uenire scandala, uæ tamen illi
per quem ueniunt. Et ideo magis defendendus est SIMON, quod uas electionis
factus est maligno, qd' utiq; nō fuisset, nisi potestatem in eum p peccatis prio-
ribus accepisset. Nam inde quid dicam, quod & IESV nostro crediderat, &
quod immortales esse animas, sibi ipse persuasit, quamuis in eo ludatur à dæ-
monibus, tamen persuasit sibi, quod pueri uiolenter necati habeat animam
ministrantem sibi ad quæcūq; uoluerit. In quo uere, ut dixi, à dæmonibus
inluditur, & ideo ego secundum ea quæ ipsi uidebantur, loquutus sum ad eū,
nam & à Iudæis didicit, quia sit iudicium, & ultio proferenda aduersum eos,
qui contra ueram fidem ueniunt, nec poenitudinem gerunt, sed isti sunt qui-
bus malignus, tanquam perfectis in sceleribus, apparet, ut decipiat eos, ne ali-
quando ad poenitentiam conuertantur. Vos ergo quia ad dominum cōuertiti-
mini per poenitentiam, curate ei genua. Hæc cum dixisset, omnis multitudo
genua flexit deo. Et PETRVS respiciens ad cælum, cū lachrymis orabat su-
per eos, ut deus pro sua bonitate suscipere eos dignaretur cōfugientes ad se.
Et postquam orauit, & præcepit ut postera die maturius conuenirent, multi-
tudinē missam fecit. Cum deinde, secundum consuetudinem, cibo sumpto,
queiuius. Igitur PETRVS solita noctis hora consurgens, inuenit nos ui-
gilantes, & cum ex more salutans cōsedisset, primus NICETA ait. Si permit-
tis, mi domine Petre, habeo quod rogē. Et PETRVS: Permitto, inquit, non
solum tibi, sed et omnibus: & non solum modo, sed & semper, ut unusquisq;
quod eum mouet, & partem quam dolet in animo, fateatur, ut possit conse-
qui medicinā. Quæ enim silentio conteguntur, nec innotescunt nobis: uelut
multi temporis uicia difficile curantur: & ideo quoniam tacentibus non faci-
cile potest medela opportuni & necessarij sermonis adhiberi, proferre debet
unusquisq; in quo animus per ignorantiam languet: tacenti uero dare reme-
diū, solius est dei, possumus autē & nos, sed circuitu multi temporis. Necesse
est enim ut sermo doctrinæ ab initio per ordinē currens, & singulis quibusq;
quæstionibus obuians, cuncta aperiat, & cuncta dissoluat, & perueniat etiam
ad hoc quod unusquisque in animo suo requirit, sed hoc, ut dixi, per multum
tempus fieri potest. Nunc autem quod desideras roga. Et NICETA ait:
Vberes tibi gratias ago o clementissime PETRE, uerū hoc est quod dicere
cupio. Quir SIMON, qui aduersatur, facere tanta hæc, & talia potuit? Non
enim mentitus est aliquid ex his, quæ se fecisse professus est. Ad hæc beatus
PETRVS ita respōdit: Deus, qui unus & uerus est, primo germini suo ami-
cos bonos & fideles instituit præparare, sciens autē, quia boni esse nō possunt,
nisi habeant in potestate sensum, quo fiant boni, ut ex suo proposito hoc sint,
qd' uolūt: alioqui nō possunt esse uere boni, si nō pposito, sed necessitate tene-
rēt in bono: potestatem dedit unicuiq; arbitrij sui, ut hoc esse possit, qd' uult.
Et rursum præuidens quia ista potestas arbitrij, alios quidē faceret eligere bo-
na, alios uero mala: & per hoc in duos ordines necessario propagandū esset

Math. 1

Credidisse alio-
quando Chri-
sto Simonē, ex
actis constat a
postolorum ca-
pite 8.

Petri facilitas.

Scrutator est
enim cordium
& renum. Hie
re. 20.

Duo ordines
hominum.

REC OG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

hominū genus, unicuique ordini concessit & locū, & regem, quē uellet, eligere: bonus em rex, bonis gaudet; & malignus, malis. Et quamuis hæc tibi o **CLB** MENS in hoc tractatu, quē de præfinitione & fine disseruerā, plenius exposuerim; tamen & nunc requirenti Nicetæ manifestare me cōuenit, quæ sit ratio, qd' **SIMON**, qui cōtra deū sentit, tanta facere mirabilia potuit. Igitur primo omnium, malus esse iudicat apud deū is, qui requirere nō uult, qd' sibi expedit. Quomodo em talis iste aliū diligit, qui semetipsum nō diligit? aut cui nō iste inimicus erit, qui sibi ipsi amicus esse nō potuit? Vt ergo distinguere, qui bona, & qui eligunt mala, deus quod utile est occultauit hominibus, id est possessionem regni cœlorū, eamque uelut thesaurum secretū reposuit & abscondit, ut ad eam non facile quis possit uirtute, & scientia peruenire propria, famā tamen eius, diuersis nominibus & opinionibus, per generationes singulas ad omnium perduxit auditum, ut si qui forte essent amatores boni, audientes qd' sibi esset utile & salutare, requirerent & inuenirent. Requirerent autem nō à semetipsis, sed ab eo qui occultauit, darique sibi accedendi aditum, & uiam scientiæ precarentur, quæ illis solis panditur, qui eam super omnia mūdi huius diligerent bona. Nec alio quis pacto uel intelligere eam possit, etiamsi prudentissimus uideretur. Hi uero qui neglexissent, quod sibi utile et salutare esset, & inquirere, tanquam seipsos odio habentes, & sibi metipsis inimici, fraudarentur eius bonis, uelut qui diligerent mala. Oportet ergo bonos diligere eam super omnia, id est super diuitias, gloriam, requiem, parentes, propinquos, amicos, & omne quod in hoc mundo est. Qui uero perfecte diligit possessionem hanc regni cœlorū, abijciat sine dubio omnem malæ consuetudinis usum, negligentiam, desidiā, malitiā, iram, cunctaque his similia. Nam si quid horū prætuleris ei, tanquam qui plus dilexeris, propriæ libidinis uitia quam deū, ad possessionē regni cœlestis peruenire nō poteris: quia & uere stultū est, aliquid plus amare quam deū. Siue enim parētes sunt, moriuntur: siue propinqui, nō permanent: siue amici, mutant. Solus est aut deus æternus, & indemutabilis parens. Qui ergo nō uult inquirere qd' sibi utile est, malus est, intantum ut malitia sua ipsum impietatis principē superet. Ille em bonitate dei abutitur ad propositū malitiæ suæ, & sibi placet. Hic aut salutis suæ bona negligit, ut perditione sui malo placeat. Propter hos ergo, qui salutis suæ neglectu placent malo, & eos qui studio utilitatis suæ placere cupiunt bono, paria quædā ad tentationē præsentī huic seculo statuta sunt decē, secundū numerū decē plagarū, quæ inflatæ sunt Aegypto. Cū enim Moyses secundū præceptū dei peteret à Pharaone, ut emitteret populū, & ad testimoniū cœlestis imperij signa ostenderet, proiectā in terrā uirgā, conuersa est in serpentē. Cumque ob hæc **PHARAO** non uellet ad quiescere, utpote habēs arbitrij libertatē, rursum magi similia signa facere uisi sunt, permittente deo, ut propositū regis, probaretur ex arbitrij libertate, si magis crederet signis Moysi, qui à deo missus est, quam his quæ magi uidebātur potius facere, quam faciebant: quos ipso utique nomine intelligere debuerat, non esse operarios ueritatis, quod non à deo missi, sed magi appellabantur, sicut & ratio

Vtilis occultat
nobis deus.

Vnde requirent
da ueritas.

D
Deus pro omni
bus diligendus.

X. paria ad
numerum X.
plagarum con
stituta.

FRATREM DOMINI, LIBER TERTIVS.

69

A tio indicat. Denique usque ad aliquem locū, uisi sunt habere certamen, & post hæc cōfessi de se, cessere meliori. Inducitur ergo plaga ultima, interitus primi tiuorum. & tunc Moyses iubetur populū conspersione sanguinis consecrare, atque ita magna cum prece, oblati etiam muneribus, cum populo rogatur abscedere. Simili ergo modo etiam nunc per me uideo geri. Sicut enim tunc Moyses hortante regem, ut crederet deo, obfistebant magi quasi ostentatione similitum signorum, & à salute incredulos prohibebant. Ita & nunc cum ego exierim docere omnes gentes, ut credant uero deo, **SIMON** magus resistit, eadem agens aduersum me, quæ & illi tunc egerunt aduersum Moysen, ut si qui sunt ex gentibus, qui nō recto iudicio utuntur, appareant. Saluentur autem qui signorum rectū discrimen habuerint. Hæc dicente Petro, **NICETA** respondit: Obsecro te, ut si quid ad memoriā uenit, permittas mihi proferre. Tum **PETRVS** delectatus super studio discipulorū. Dic, inquit, quod uis. Et **NICETA** ait: Quid peccauere Aegyptij, si non crediderunt Moysi, cum & magi similia signa fecerint, etiamsi uiderentur potius fieri, quam ueritate fierent? Nā et si ego fuisset tunc, ex eo quod magi similia faciebant, nōne aut Moysen magum credidisset, aut magos quæ ostendebant, diuinitus facere putasset? quia non mihi uerisimile uideretur, licet per phantasiā, eadem tamen effici à magis posse, quæ ille qui à deo missus est, perpetrabat. Et nunc ergo quid peccant hi qui Simoni credūt, cum uideant eum tanta facere mirabilia: aut nō est mirabile per aërem uolare? igni admixtū, unum corpus effici? facere statuas ingredi? canes æreos latrare? & alia his similia, quæ utique discretionem nescientibus, satis mira sunt, sed & de lapidibus uisus est panes facere, quod si peccat qui signa facientibus credit, quomodo nō peccasse uidebitur & is, qui domino nostro pro signis & uirtutibus credidit? Et **PETRVS** ait: Libenter accipio quod de ueritate adamussim requiris, & impedimenta fidei in anima tua latere non pateris. Vnde & medelam consequi facile potes. Meministi, quod peius omnium esse dixi, cū quis negligit quod sibi expedit discere. Et **NICETA** respondit: Memini. **PETRVS**: Et rursum quod deus occultauit ueritatem suam, ut eam his qui se fideliter sectantur, aperiat. Et **NICETA**: Ne hoc quidē oblitus sum. Tum **PETRVS**: Quid ergo putas, quia in terram defossam absconderit deus ueritatem, & mōtes ei superposuerit, ut ab his qui in profundū fodere ualent, tantūmodo inueniri possit? Non ita est, sed sicut montes & terram cœli ambitu circumdedit, ita & ueritatem charitatis suæ uelamine contexit, ut ille ad eam solus peruenire possit, qui prius ianuā dilectionis diuinæ pulsauerit. Etenim qd' prius dicere cœperā, paria quædā huic mūdo destinasse deū. Ille qui primus ex paribus uenit, à malo est. Qui secundus, à bono. In quo unicuique hominū iusti occasio iudicij datur, siue simplex ille sit, siue prudēs. Nā si simplex est, & crediderit illi qui primus uenit, signis enim & prodigijs motus, necesse est eadem ratione, ut etiā illi qui secundo uenerit, credat: signis enim & prodigijs suadebitur, & nunc sicut prius. Cum uero crediderit huic secundo discet ab eo quod primo illi qui à malo uenit, cre

Exo. 19.

Veritas chari
tatis dei uel
mine testis est.
PARIA quæ
dam mundi.

dere nō debeat, & ita prioris error secundi emendatione corrigitur. Si uero quia primo credidit, secundū recipere noluerit, merito ut iniustus cōdemnabitur: iniustū enim est, ut cū primo propter signa crediderit, secūdo, eadem aut etiam potiora ferenti signa, non credat. Si uero non credidit primo, consequens est, ut uel in secundo moueatur ad credendū. Neque enim intantum animo stertit, ut ingeminatis mirabilibus non ualeat suscitari. Si uero prudēs est, discretionem potest capere signorū. Et siquidē primo credidit, augmentis uirtutum mouebitur ad secundū, & ex cōparatione quæ sint potiora deprehendet, quamuis manifesta habeantur indicia apud eruditos quosq; sicut per ordinis consequentiā demonstrauimus. Si uero tanquam sanus quis, & qui medico non indigeat, non est cōmotus ad primū, rei ipsius perseverantia suscitabitur ad secundū: distinctionemq; signorū & mirabiliū faciet, in hunc modum. Ille qui à malo est, signa quæ facit, nulli profunt: illa uero quæ facit bonus, hominibus profunt. Nā, dic quæso, quæ utilitas est ostendere statuas ambulantes: latrare æreos aut lapideos canes: salire montes: uolare per aërem: & alia his similia, quæ dicitis fecisse Simonē. Quæ autem à bono sunt, ad hominum salutem deferuntur, ut sunt illa quæ fecit dominus noster, qui fecit cæcos uidere, fecit surdos audire, debiles, claudos erexit, languores & dæmones effugauit, mortuos fecit resurgere, & alia his similia, quæ etiam per me fieri uidetis. Ista ergo signa quæ ad salutem hominū profunt, & aliquid boni hominibus conferunt, malignus facere nō potest, nisi in fine mundi tantū. Tunc enim admiscere ei conceditur aliqua etiā de dextris signis, id est, ut uel dæmones fuget, uel ægritudines sanet, & propter hoc, tanquam qui excefferit terminos suos, & in semetipsum diuisus sit, ac semetipsum impugnaverit, destruetur. Et propterea dominus prædixit, in nouissimis temporibus tentationē futuram, talem in qua decipiantur, si fieri potest, etiam electi, confusis scilicet indicijs signorū, perturbari necesse est, etiam eos qui in discernendis spiritibus, ac distinguendis uirtutibus uidentur eruditi. Decem ergo, quæ diximus paria, huic mūdo destinata sunt ab initio seculi, CAIN & ABEL unū fuit par. Secundū uero Gigantū, & Noë. Tertiū Pharaonis & Abraham. Quartū Philistinorū & Isaac. Quintū Esau & Iacob. Sextū magorū & legislatoris Moysi. Septimū tentatoris & filij hominis. Octauū Simonis & meū Petri. Nonum omnium gentium, & illius qui mittetur seminare uerbum inter gentes. Decimū Antichristi, & CRISTI, de quibus paribus aliis uobis per singula latius exponemus. Et cum hæc diceret Petrus, A QUILA ait: Vere assidua doctrina opus est, ut de singulis possit quis scire rationem. At PETRVS: Quis est, qui assiduus sit erga doctrinā, & studiose singula quæq; perquirat: nisi qui animam suam diligit ad salutem, & omnibus renūciat huius mundi negocijs, ut soli uerbo dei uacat, quem solum prudentem iudicat, uerus propheta, uidentem omnia quæ sua sunt, & ementem unam ueram margaritam, & intelligentem quæ sit differentia à temporalibus ad æterna, paruis ad magna, hominibus ad deum. Intelligit enim quæ sit æterna spes apud uerū & bonum deū: quis

Amisus ad quā prodigia exigere conuenit, an ex deo sint.

Signa diaboli qualia.

Matth. 24.

X. paria totius mundi collata inter se.

Matth. 13.

A quis autem est, qui diligit deum nisi qui sapientiam eius cognouit: quomodo autem quis agnoscere poterit sapientiam dei, nisi assiduus sit ad audiendū uerbum eius: ex quo accidit, ut amorem eius concipiat, & digno eum honore ueneretur, hymnis & orationibus ad eum fufis, & in his libentissime requiescēs, summumq; deputans detrimentum, si quando aliquid aliud, uel ad momentū temporis loquatur, aut agat, quia reuera nec potest anima, quæ dei amore repleta est, aliud aliquid intueri, nisi quod ad deū pertinet, nec satiari potest præ amore eius, ea quæ ipsi scit esse placita, meditādo. Hi uero qui affectū eius minime concepere, nec inluminatā charitatem eius gerunt mente, uelut in tenebris positi, lucem uidere non possunt. Et ideo etiam prius quā incipiant requirere de deo, quasi labore oppressi, statim deficiunt, ac tædio repleti, continuo à propria consuetudine rapiuntur ad ea uerba quibus delectantur. Nam de deo audire aliquid talibus tædiosum est & molestū, pro eo, ut dixi, quia mens eorū nullam dulcedinem diuinæ charitatis accepit. Hæc PETRO dicente, dies exortus est, & ecce ueniens quidam ex discipulis Simonis clamabat, dicens. Obsecro te PETRE, suscipe me miserū, à mago Simone deceptum, cui ego uelut coelesti deo intendebar, pro his quæ ab eo fieri mirabilibus uidebam. Auditis tamen sermonibus tuis, cœpit iam mihi homo uideri, & quidē malus. Veruntamen cum hinc exiret, ego eum subsequutus sum solus: nōdū enim ad liquidū impietates eius agnoueram. Cum autē uidisset me subsequentem, beatū me dicens, perduxit ad domum suam: circa mediū uero noctis ait ad me: Omnīū te hominū faciam meliorem, si uolueris usq; ad finem perseuerare mecum, cui cū promississem, exigit à me iuramentū perseverantiæ, eoq; accepto, imposuit super humeros meos polluta quædam & execrabilia secreta sua, ut portarem, & sequi me iussit. Vbi uero uentū est ad mare, nauigium quod forte aderat, ingressus, id à ceruicibus meis quod portare me iusserat, sumpsit. Et paulo post egressus, nihil extulit, certū quod in mare id iecerat: rogabat autem me, ut cum ipso proficiscerer, dicens se Romam petere, ibi enim in tantū placiturum, ut deus putetur, & diuinis publice donetur honoribus. Tunc, inquit, te omnibus diuitijs repletū, si huc redire placuerit, & pluribus sultum ministerijs, mittā. Hæc ego audiens, & nihil in eo, secundū hanc professionem uidens, sed magū & deceptorem esse intelligens, respondi: Quæso te ignosce mihi, quia pedes doleo, & propterea exire à Cæsarea non ualeo, præterea est mihi uxor, sunt paruuli liberi, quos relinquere omnino nō possum. At ille hæc audiens, & ignauia meæ incusans, profectus est cōtra Doram, dicens, Cum audieris quanta mihi gloria erit in urbe ROMA, pœnitebit te. Et post hæc ipse quidem, ut aiebat, ROMA M petit, ego autē confestim redi huc, orans, ut me suscipias ad pœnitentiam, quia ab eo deceptus sum. Cum hæc dixisset is, qui à Simone regressus est, iussit eū PETRVS in atrio residere. Procedens autem ipse, & turbas plurimas uidens, multo plures quā superioribus diebus, stetit in loco solito, & ostendens eum qui à Simone uenerat, sermonem facere hoc modo cœpit. Iste, fratres, quem ostendo uobis, paulo ante ue-

Nemo diligit deū nisi qui sapientiam eius cognouerit.

Simon artis sua mysteria in mare proiecit.

Simon Romā proficiscitur.

Mala prae-
terita
boni con-
sue-
lenda.

D

Zachaeus ordi-
natus episco-
pus apud Cae-
saream a Petro.

Manu im-
posito.

Quales debe-
ant esse episco-
pi.

nit ad me, de Simonis mihi malis artibus nuncians, quo modo ipsam sceleris sui officinam proiecerit in profundum: non quasi poenitentia ductus, sed metuens, ne deprehensus publicis legibus subiaceret. Rogabat autem hunc, ut diceret, munera immensa pollicens, secum manere. Quem cum suadere minime potuisset, tanquam ignauum increpans, dereliquit, ipse uero Romam petens. Cum haec PETRVS indicasset turbis, ipse qui regressus a Simone fuerat, publice stans, singula quaeque cepit populo exponere, de sceleribus Simonis. Et cum grauius ferrent, de his quae audiebant, per artes magicas gesta a Simone, ait PETRVS: Nolite fratres grauius ferre de his quae transacta sunt, sed obseruate de futuris: quae enim transierunt, iam finita sunt, quae uero imminet, periculosa sunt his qui incurrerint, scandala enim nunquam deerunt huic mundo, donec permittitur inimico agere pro uoluntate sua, ut prudentes quique, & intelligentes astutias eius, suscitatos sibi ab eo superent agones. Hi uero qui negligunt discere quae ad salutem pertinent animae suae, iustis ab eo deceptionibus capiuntur. Quia ergo, ut ipsi audistis, SIMON regressus est, aures gentiliolum qui ad salutem uocati sunt, praeuenire, necesse est & me uestigia eius insequi, ut si quid forte ab illo dissipatum fuerit, corrigatur a nobis. Sed quoniam iustum est de uobis maiorem sollicitudinem geri, qui iam intra muros uitae continentini, quia quod adquisitum est, si pereat, damnum infert. Quod autem nondum, siquidem inueniri potuerit, lucrum est, si minus, hoc solum damnum est, quod lucrum factum non est. Ut ergo & uos magis ac magis in ueritate firmemini, & gentes quae ad salutem uocantur, non usquequaque possint nequitia Simonis praeueniri: cogitavi Zachaeum uobis ordinare pastorem, ego uero ipse tres uobiscum permanere menses, & ita proficisci ad gentes, ne amplius morantibus nobis, & sceleribus Simonis usquequaque grassantibus, insanabiles fiant. Haec illo dicente: uniuersus populus fleuit, audiens quod profecturus esset. At PETRVS compassus eis, etiam ipse lachrymas fudit, & in coelum respiciens, ait: Tibi deus qui coelum terramque fecisti, & omnia quae in eis sunt, precem supplicem fundimus, ut confugientes ad te in tribulatione tua soleris: propter affectum enim quem habent erga te, diligunt me, qui ueritatem tuam adnuntiati eis, propter quod miserationis tuae dextera custodi eos: non enim Zachaeus, nec alius quisquam hominum custos esse eis idoneus potest. Haec autem & his similia cum dixisset Petrus, manibus superpositis Zachaeo, orauit ut inculpa-biliter episcopatus sui seruaret officium. Post haec duodecim presbyteros ordinauit, & diacones quattuor, & ait: Zachaeum hunc uobis ordinavi episcopum, sciens eum timorem dei habere, & eruditum esse in scripturis. Quem quasi CHRISTI locum seruantem, honorare debetis, obediens ei ad salutem uestram, & scientes, quod siue honor, siue iniuria, quae ei defertur, ad CHRISTVM redundat, & a CHRISTO ad deum. Audite ergo eum aduentus, & ab ipso suscipite doctrinam fidei: Monita autem uitae a presbyteris, a diaconibus uero ordinem disciplinae. Viduarum religiosam curam gerite, pupillos enixius iuuate: pauperibus misericordiam facite, iuuenes pudicitiam docete.

Et ut

A

Compendium
praecceptorum
Petri ad discipu-
los suos.

Oleo in baptis-
mo usi sunt in
primitiis eccle-
siae.

Et ut breuiter totum dicam, alterutrum uos in quibus res poposcere, sustentate. Deum colite qui creauit coelum & terram, CHRISTO credite, inuicem diligite, misericordes estote ad omnes, non uerbo solo, sed & opere & rebus implete charitatem. Et cum haec atque his similia praecipisset, pronunciauit ad populum, dicens: Quoniam tres menses statui facere uobiscum, si quis uestrum desiderat, baptizetur, ut exutus prioribus malis, de reliquo pro bonis actibus haeres bonorum coelestium, ex gestis propriis fiat. Accedat ergo qui uult ad ZACHAEVM, & ipsi det nomen suum, atque ab eo mysteria audiat regni coelorum. Ieiunijs frequentibus operam impendat, ac semetipsum in omnibus probet, ut tribus his mensibus consummatis, in die festo possit baptizari. Baptizabitur autem unusquisque uestrum in aquis perennibus, non mine trinae beatitudinis inuocato super se, perunctus primo oleo per orationem sanctificato, ut ita demum per haec consecratus, possit percipere de sanctis. Et cum multa dixisset de ratione baptismi, dimissis turbis, ad solitam se recepit mansionem: Ibique adstantibus sibi duodecim, id est: ZACHABEO, & Sophonia, Iosepho, & Michae: Eleazaro, & Phinees: Lazaro, & Helisaeo: me CLEMENTE, & Nichodemo: Niceta, & Aquila, hoc modo proloquutus est. Consideremus fratres quod iustum est: debemus enim auxilium aliquod ferre gentibus, quae ad salutem uocatae sunt. Ipsi audistis quod SIMON praecedere uolens iter nostrum profectus est, quem oportuerat & uestigio insequi, ut sic ubi aliquos subuerrere tentaret, continuo confutaretur a nobis. Sed quoniam iniustum mihi uidetur, ut derelictis his qui iam conuersi sunt ad deum, eorum qui adhuc longe sunt curam praefaramus, rectum puto, tribus mensibus permanere me cum his, qui in hac ciuitate conuersi sunt ad fidem, & firmiores eos efficere: nec tamen illos, qui adhuc longe sunt, penitus neglegere, ne forte si diu uenenis pessimae doctrinae inficiantur, difficilius reuocentur. Et ideo uolo, si tamen etiam uobis iustum uidetur, ut pro Zachaeo, quem hic ordinauimus episcopum, subijciatur in numero Benjamin filius Saba, & pro CLEMENTE, quem decreui mecum semper esse, quia ex gentibus ueniens, audiendi uerbi dei grande desiderium gerit, Ananias filius Saphira. Pro Niceta uero, & Aquila, qui nuper conuersi sunt ad fidem CHRISTI, Rubelus Zachaei frater, & Zacharias structor. Istis ergo quatuor pro his quatuor substitutis, expleri uolo duodecim numerum, ut me in ipsis semper secum esse sentiat Simon. Sequestratis igitur me CLEMENTE, & Niceta & Aquila, ad illos duodecim ait: Volo uos post diem crastinum proficisci ad gentes, & uestigia Simonis insequi, ut omnia quae agit, manifesta mihi faciatis, sed & propositum singulorum diligenter requirite, & me adfuturum sine mora eis adnunciate, & ne multa uobis dicam, per omnia instruite gentes expectare aduentum meum. Cumque haec atque his similia dixisset, etiam uos, inquit, fratres, si quid uobis ad haec uidetur, dicite: ne forte non sit rectum quod mihi soli placet. Tum omnes una uoce conlaudantes eum. Rogamus magis, aiebant, ut pro arbitrio tuo cuncta disponas, & quod tibi ipsi uidetur iubeas;

k

XII. discipuli
Petri mittitur
ad predicandū.

Christiani de-
bent omnia re-
surre ad deum.

Nō facile relin-
quendi sunt pa-
rentes aut uxo-
res Evangelij
pr. etextu.
plusquā x.
m. sunt bapti-
zati uno die.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

hoc enim putamus esse opus integrum pietatis, si quæ tu iusseris, impleamus. Igitur statuto die cum stetissent ante PETRVM, ne arbitreris, aut Petre, paruum nobis indicimur, quod fraudamur non audientes te per mensas tres, sed quoniam hoc expedit agere quod tu iubes, obediemus promptissime, semper ergo uultum tuum in nostro corde retinētes, sicut iussisti, alacres proficiscimur. At ille oratione pro eis ad dominū fusa, emisit eos. Et cum profecti fuissent illi duodecim, qui præmissi sunt, PETRVS ingressus, ex more in loco disputationis stetit. Conuenerat autem populi multitudo, copiosior numerus quam solebat, & omnes cum lachrymis intuebantur eum, pro eo, quod pridie ab eo audissent, profecturum se Simonis gratia. Sed & ipse lachrymantem eos uidens similia patiebatur, licet conaretur occultare, & inhibere lachrymas; prodebat tamen ex tremore uocis, & interruptione sermonis, quod simili angeretur affectu. Veruntamen manu confricans frontem, æquo animo, inquit, estote fratres & misericordes animas uestras consilij ratione solamini, referentes omnia ad deum, cuius solius implenda, & omnibus præferenda uoluntas est. Nam si uerbi gratia ponamus, quod pro affectu quem erga uos gerimus, contra uoluntatem eius agentes, resideamus uobiscum, nunquid non potest missa in me morte, profectioem mihi à uobis inducere longiorē? Et ideo melius est, ut hanc breuiorem cum uoluntate ipsius impleamus, utpote quibus definitum est, in omnibus obedire deo, unde & uos debetis simili obedientia parere ei, quippe qui etiam me, non alia ex causa, nisi pro ipsius amore diligatis. Vt ergo amici dei, uoluntati eius obtemperate, sed & uos ipsi probate quod iustum est. Nunquid nō impium uidebatur, si cum uos Simon deciperet, ego nō uenissem ad uos, detentus à fratribus qui erāt in Hierusalem, & quidem cum haberetis apud uos ZACHAEVM, uirum bonum, & in sermone expeditum? Ita ergo & nunc impium iudicate, si cum exierit SIMON ad gētes impugnādas, quibus nullus omnino defensor est, ego nō subsequar, detentus à uobis. Propter quod obseruemus, ne forte affectu iniusto, uoluntatem maligni faciamus. Interim tribus, ut dixi, mensibus permanebo apud uos: estote adfidei ad audiendum uerbum, & consummatis his, si qui possunt, & uolunt sequi nos, permittitur eis salua pietate. Quod autem dico salua pietate, hoc est, ne quem discessu suo contristet qui contristari non debet, uel parentes relinquens, quos nō oportet, uel uxorem fidelem, uel si quæ sunt huiusmodi personæ, quibus propter deum deferri solatium conuenit. Interea per dies singulos disputans & docens, propositū tempus in doctrinæ labore compleuit. Et cū aduenisset dies festus, super decem milia baptizati sunt. In illis autem diebus epistola mittitur à fratribus qui præcesserant, in qua Simonis scelerata continebantur, quomodo per ciuitates deciperet turbas, & Petrum per singula laceraret, ut cum forte aduenisset, nullus ei adcommoaret auditum, Adiebat enim eum magum esse, & sine deo, iuiuriosum, callidum, imperitū, & impossibilia profitentem. Mortuos enim resurrecturos adserit, quod est, inquit, impossibile. Si qui uero eum cōfutare uelint, occultis ab eo insidijs perimuntur

FRATREM DOMINI, LIBER TERTIVS.

75

A mitur per satellites eius, propter quod, inquit, & ego cum eum superassem, & triumphassem, insidias eius ueritus, fugi, ne forte maleficijs me perimeret, aut mortem meam per insidias elocaret, indicabāt autem maxime eum apud Tripolim demorari. Igitur PETRVS, epistolam recitari populo iubet, & post lectionem adloquutus eos, de omnibus plenissime instruxit. Præcipue tamen ut obedirent Zachæo, quem eis ordinauit episcopum. Sed & presbyteros & diaconos populo, & ipsis nihilominus populum commendauit, simulq; denuncians, quod apud Tripolim hyematurus esset. Cōmendo uos, inquit, gratiæ dei, castino cum uoluntate domini profecturus: per totos aut tres menses quos apud Cæsareā doctrinæ causa exegimus, quæcūq; apud populū disseminabat per diem, hæc nobis secreto lucubrantibus secum, plenius & perfectius explanabat, tanquam fidelioribus, ac sibi liquido probatis. Simul & imperat mihi, quia intellexit me studiosius quæ audire memoria cōmendare, libris singula quæq; quæ memoratu digna uidebantur, cōprehendere, & mittere ad te mi domine Iacobe, sicut & feci parens eius præceptis. Primus ergo liber ex his quos prius misi ad te, continet de uerbo Prophetæ, & de proprietate intelligentiæ legis, secundum id quod Moysei traditio docet. Secundus de principio continet, utrum unum sit principium, an multa, & quod nō ignoret Hebræorum lex, quid sit immenitas. Tertius de deo, & his quæ ab eo instituta sunt. Quartus, quod cum multi dicantur dii, unus sit uerus deus secundū testimonia scripturarum. Quintus, quod duo sint coeli, quorū unum sit istud uisibile firmamentum, quod & transibit, aliud uero æternum & inuisibile. Sextus de bono & malo, & quod bono cuncta subijciantur à patre, malum autem quare, & quomodo, & unde sit, & quod coöperetur quidem bono, sed non proposito bono, & quæ sint signa boni, quæ uero mali, & quæ sit differētia dualitatis & coniugationis. Septimus, quæ sint quæ prosequuti sunt duodecim apostoli apud populum in templo. Octauus de uerbis domini quæ sibi uidentur esse contraria, sed non sunt, & quæ sit horum absolutio. Nonus, quia lex à deo posita est, iusta sit, & perfecta, & quæ sola possit facere pacem. Decimus de natiuitate hominū carnaliū, & de generatione quæ est per baptismū, & quæ sit in homine carnalis seminis successio, & quæ animæ eius ratio, & quomodo in ipsa est libertas arbitrij, quæ quoniam nō est ingenita, sed facta est, immobilis à bono esse non poterat. De his ergo singulis quæ apud Cæsareā disserta sunt à Petro, iubente, ut dixi, ipso, decem cōscripta ad te trāsmisi uolumina. Nos autem die postera, ut statutum fuerat, cum aliquantis qui Petrum sequi decreuerant fidelibus uiris, à Cæsarea proficiscimur.

Negociū scri-
bendi à Petro
Clementi in-
iungitur.

LIBRI RE-
COGNITI-
ONVM.

LIBRI TERTII FINIS.

k 2

RECOGNITIONVM

DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRA-

trem Domini, LIBER QVARTVS, Rufino To-
rano Aquileiense interprete,

C
Dora.

Ptholomais.

Tripolis.
Tyrus.
Sydon.
Berythus.

D
Maro.

Petrus non ce-
pit cibū prius
quā cognouis-
set fratribus
esse hospitij
prospectum.

ROFECTI à Caesarea, ut Tripolim pergeremus,
apud Dorā breue oppidū, primā fecimus mansio-
nem, quia nec longe aberat. Et omnes penē, qui per
sermonem PETRI crediderant, diuelli ab eo satis
ægre habebant, sed pariter incedentes, dum iterū
uidere, iterum complecti iuuat, iterum conferre
sermonem, ad diuersorium peruenimus. Sequenti
uero die uenimus Ptholomaidam, ubi decem dies
demorati. Cum aliquanti uerbum dei recepissent,
nonnulli eorum qui adtentiores uidebantur, & diutius detinere nos doctrinæ
gratia cupiebāt, Tripolim, si hoc uelint, ut sequeretur indicauimus. Similiter
& apud Tyrum ac Sydonam & Berythum fecimus, & his qui plenius deside-
rabant audire sermonem, apud Tripolim nobis hyemandum denūciauimus.
Igitur cum ex singulis ciuitatibus studiose quicq; comitarentur PETRVM,
electorū multitudo plurima ingredimur Tripolim. Continuo autē ante por-
tas ciuitatis fratres, qui præmissi fuerant, occurrunt, & suscipientes nos abdu-
cunt per hospitia quæ præparauerant. Commotio autem & concursus pluri-
mus fiebat in ciuitate, desiderantium uidere PETRVM. Et cū uenissimus ad
domum MARONIS, in qua Petro fuerat præparatū, conuersus ad turbas,
post diem crastinum sermonem se ad eos promisit facturum. Igitur qui præ-
missi fuerant fratres, omnibus qui nobiscum uenerant hospitia diuidunt. PE-
TRVS uero Maronis domum ingressus, cum rogaretur cibum sumere, ne-
quaquam se facturum respondit, nisi prius scisset, si omnes qui eum fuerant co-
mitati, hospitij requiescerent. Comperit autem à fratribus qui præmissi sunt,
quia à ciuibus, pro desiderio quod erga Petrum conceperant, non solum ho-
spitij, sed & omni humanitate suscepti sint, in tantum, ut & contristarentur
aliquanti, quibus defuere quos susciperent. Ita enim omnes paratos fuisse, ut
si multo plures uenissent, adhuc tamen suscipiendos magis quā suscipientes
fuisse defuturos. Super his PETRVS ualde delectatus, conlaudauit, & bene-
dixit eos, ac secum manere iussit. Ipse uero cum lauisset in mari, cibo sumpto,
quieuit in uespera. Et ex more, pullorum cantibus surgens, uespertino adhuc
lumine perdurante, cunctos inuenit uigilantes, eramus aut omnes cum eo se-
decim, Petrus & ego Clemēs, Niceta & Aquila, & illi qui præcesserant duo
decim

A

FRATREM DOMINI, LIBER QVARTVS.

77

decim, salutans itaq; ut solebat PETRVS ait: Hodie quia alijs occupati non
sumus, nobis simus. Et ego quidem uobis, quæ apud Caesareā, post digressum
uestrum gesta sunt, enarrabo. Vos autem mihi quæ hic à Simone perpetrata
sunt, indicate. Et cum de his ab alterutro sermo cederetur, inlucescente die,
ingressi quidam de familiaribus, nunciant Petro, quod Simon ubi eum didi-
cisset ingressum, per noctem profectus esset, Syriam tendens. Turbæ autem
diem hanc, inquit, quam interposuisti eis, desiderio tui longissimum sibi esse
tempus opinantur, deniq; non ferentes stant ante ianuam, inter se inuicem de
his quæ audire cupiunt, conferentes, & te ante præfinitum tempus omnimo-
dis se uisuros sperant, quantoq; magis dies clarescit, multitudines colliguntur,
& audituros se sermonem tuum, nescio unde præsumentes, certissime confi-
dunt. Nunc ergo quod tibi uidetur, iube ut dicamus eis, absurdum nanq; est
tantam multitudinem conuenisse, & discedere cū inuestitia, quippe si respon-
sa eis nulla reddantur. Non enim cogitabunt, quod ipsi statutū non expecta-
uerint diem, sed quod à te magis uideantur esse contempti. Tum PETRVS
admirans, ait: Videtis fratres, quomodo unusquisq; sermo domini propheti-
ce dictus, impletur. Memini enim dixisse eum: messis quidem multa, operarij
autem pauci. Rogate ergo dominum messis, ut eiciat operarios in messem su-
am. Ecce ergo nunc quæ in mysterio prædicta sunt, adimplentur. Sed & quod
dixit, multi uenient ab oriente, & occidente, à septentrione, & meridie, & re-
cumbent in sinibus Abraham, & Isaac, & Iacob, etiam hoc pariter, ut uidetis,
expletur. Propter quod deprecor uos conseruos, & adiutores meos, ut disca-
tis adtentius prædicandi ordinem, & absolutionum uias, ut possitis saluare ani-
mas hominum, quæ occulta dei uirtute, quæ debeant diligere, prius etiā quā
doceantur, agnoscunt. Videtis enim eos, quasi bonos seruos, desiderare eum
quem sibi sperant aduentum sui domini nunciare, ut possint uoluntatem eius,
cum didicerint, implere. Desiderium ergo audiendi uerbi dei, & uoluntatem
eius quærendi, ex deo habent: & hoc est initium doni dei quod gentibus da-
tur, ut possint per hoc doctrinam recipere ueritatis. Sic enim & Hebræorum
populo ex initio datū est, ut diligerent Moysen, & crederet uerbo eius. Quod
ergo fuit proprij muneris à deo erga Hebræorū gentem, hoc nūc uidemus
dari etiam his qui ex gentibus conuocantur ad fidem. Operum uero ratio, po-
testati & arbitrio uniuscuiusq; permittitur, & hoc ipsorū est proprium, hoc
à patre cœlesti donatum est. Sed salus in eo est, ut uoluntatem eius, cuius amo-
rem & desiderium, deo largiente, cōceperis, facias. Ne dicatur ad te ille sermo
eius quem dixit. Quid autem dicitis mihi domine domine, & non facitis quæ
dico? Est ergo proprij muneris à deo cōcessi Hebræis, ut Moysi credāt, Gen-
tibus autem, ut IESVM diligant. Hoc enim indicabat & magister, ubi ait: Cō-
fiteor tibi pater domine cœli & terræ, quia occultasti hæc à sapientibus, &
prudentibus, & reuelasti ea paruulis, per quod utiq; declaratur, quia Hebræo-
rum populus qui ex lege cruditus est, ignorauit eum. Populus autem gentiū
agnouit IESVM & ueneratur, propter quod & saluabitur, nō solum agno-

Simon refor-
midans Petri
conspicuum di-
latur in Syri-
am.

Matth. 9.

Matth. 8.

Proprium He-
bræorum mu-
nus factum est
& gentibus cō-
mune.

Matth. 7.

Matth. 11.

scens eum, sed & uoluntatem eius faciens. Debet autem is qui ex gentibus est, & ex deo habet, ut diligat IESVM, proprii habere propositi, ut credat & Moyse. Et rursus Hebræus qui ex deo habet, ut credat Moyse, habere debet, & ex proposito suo, ut credat in IESVM, ut unusquisque eorum habens in se aliud diuini muneris, aliud propriæ industriæ, sit ex utroque perfectus. De tali enim dicebat dominus noster uiro diuite, qui profert de thesauris noua & uetera. Sed de his satis dictum; urget enim tempus, & populi religiosa deuotio inuitat nos, ad ipsos facere sermonem. Et cum hæc dixisset, requirebat ubi opportunus esset locus ad disputandum. Et MARO ait: Est mihi ædes amplissima, quæ plus quam quingentos recipiat uiros, est & hortus intra domum, aut si in publico aliquo placet loco, hoc magis omnes desiderant, nemo enim est, qui non cupiat uel faciem tuam uidere tantum. Et PETRVS: Ostende mihi, inquit, ædem uel hortum. Et cum uidisset ædem ingrediebatur, ut & hortum perspiceret, & subito omnis multitudo, quasi ab aliquo euocata, cum festinatione ingressa est domum, atque inde ad hortum prorupit, ubi iam stabat Petrus, considerans quis esset aptus ad disputandum locus. Vt autem uidit turbas uelut ingentis fluminis inundasse lenem meatum, ascendens supra basim quandam, quæ forte iuxta horti parietem stabat, primo, religionis more, populum salutauit, quidam autem ex his qui aderant, & multo tempore à demonibus fuerant fatigati, in terram prouult, obsecrantibus spiritibus immundis, ut uel uno die indulgeretur eis in obsessis corporibus permanere, quos PETRVS increpans, iussit abscedere, & sine mora discesserunt. Post hos alij longis afflicti languoribus, rogabant Petrum, ut reciperent sanitatem, pro quibus se supplicaturum domino pollicetur, cum prius sermo doctrinæ fuisset expletus. Sed statim ut promissit, languoribus resoluti sunt, & iussit eos scorsim residere cum his qui à demonibus fuerant curati, quasi post laboris fatigationem. Interea dum hæc aguntur, plurima multitudo conuenit, quos non solum desiderium Petri, sed & sanitatum, quæ perpetrata fuerant, fama pertraxerat. At PETRVS manu quiescere populum docens, & turbas in tranquillitate componens, hoc modo fecit exordium. Incipienti de uero dei cultu facere sermonem, necessarium mihi uidetur, eos qui nondum de hoc aliquid scientiæ consequuti sunt, primo omnium docere, per omnia inculpabilem ponendam esse diuinam prouidentiam, per quam mundus regitur & gubernatur. Hunc autem nobis exordij titulum dedit præsentis operis ratio, & eorum quos dei uirtus sanauit occasio, ut ostendamus quod recta ratione quamplurimi à diuersis demonibus obtinentur, ut per hoc appareat iustitia dei. Inuenietur enim omnium penè malorum mater esse IGNORANTIA, sed iam ueniamus ad causam. Deus cum fecisset hominem ad imaginem & similitudinem suam, operi suo spiramen quoddam, & odorem suæ diuinitatis inseruit, ut per hoc participes facti mortales unigeniti eius, per ipsum etiã amici dei & filij adoptionis existerent, unde & qua uia id possint adipisci, ipse eos, ut propheta uerus, edocuit, sciens quibus actibus hominum delectaretur pater. Vnus itaque apud homines tunc dei

Concurrunt populi ad Petrum nullo uocante.

Oratio Petri.

Principium Christianismi est, credere prouidentiam diuinam, eamque inculpabilem.

Ignorantia mater malorum omnium.

A cultus erat, MENS PURA ET SPIRITVS INCORRUPTVS. Et ob hoc, omnis creatura humano generi fecit inuolabile conseruabat. Ob reuerentiam namque creatoris, nulla aegritudo in eos, nullum uicium corporis, nulla ciborum dominata corruptio est, ex quo fiebat, ut mille annorum ætas in fragilitatem non incideret senectutis. Sed ubi uita laboris expers, bonorum perseverantiam non putauit diuina largitione, sed rerum sorte concessam, & sine ullo sudore diuinæ amoenitatis delicijs perfrui, naturæ debitum, & non dei bonitatis munus accepit, in contrarias per hæc homines & impias cogitationes, ocio docente, perueniunt, putantes deorum sibi uitam, nullis laboribus, nullisque meritis natam. Hinc proficiunt in deterius, ut neque prouidentia dei mundum regi crederent, neque uirtutibus esse aliquem locum, quandoquidem semetipsos scirent, nullis prius bonis operibus adsignatis, oculi ac deliciarum summam tenere, & amicos dei absque ullis laboribus haberi. Iustissimo itaque dei iudicio, in huiusmodi cogitationum uanitate languentibus, labores & afflictiones pro remedio conferuntur. Vbi ergo adfuit labor ac tribulatio, deliciarum & amoenitatis exclusi sunt loco. Terra autem cepit nihil eis sine labore producere, & tunc conuersa in hominibus cogitatio, creatoris sui requirere commonetur auxiliū, & orationibus ac uotis præsidia inuitare diuina. Et ita factum est, ut cultum dei quem pro bonis neglexerant, recuperarent pro malis, & cogitationes in deum, quas peruerterat indulgentia, emendaret afflictio. Sic ergo diuina prouidentia hoc esse utilius hominibus uidens, uias benignitatis & habundantiæ, tanquam quæ læderent, subtrahit ab hominibus, & uexationis iter ac tribulationis inducit. Sed ut ostenderet, quia hæc pro ingratis agerentur, unum quendam ex illis, qui primitus coeperant esse mortales, quod eum gratiæ suæ non immemorem uidit, & quia sperauit inuocare nomen domini, ad immortales transtulit. Cæteris, qui in tantum ingrati extiterunt, ut nec laboribus & tribulationibus emendari & corrigi possint, grauissima morte damnatis. Inuenit tamen & inter ipsos unum quendam cum domo sua iustum, quem reseruaret, præcepto ei dato, ut fabricaret arcam, & in ea, cum diluuio cuncta necaretur, ipse cum his quibus præceptum fuerat, posset euadere, quo impijs inundatione aquarum peremptis, purificationem mundus acciperet, & is qui ad prosperitatem generis fuerat reseruatus, per aquam mundus effectus, mundum denuo repararet. Sed his omnibus gestis, rursus homines ad impietatem uertuntur, & propter hoc à deo ponitur lex quæ uiuendi modum doceret, sed processu temporis, dei quidem cultus & iustitia, ab infidelibus & impijs corrumpitur, sicut paulo post apertius ostendemus. Peruersæ autem & erraticæ religiones introducuntur, quibus se plurima pars hominum per occasionem feriarum, & solennitatum dederunt. Potus instaurantes, & conuiuia, tibiasque ac fistulas, & citharas, ac diuersa genera musicorum sectantes, & semetipsos per omnia temulentia, ac luxuriæ propinantes. Hinc omnis error accepit originem, hinc lucos, & aras, hinc coronas & uictimas reperere, & post ebrietatem, quasi limphaticis motibus agi, ex hoc iam potestas demonijs data, ingre-

Præcipuus cultus dei consistit in mente pura.

Afflictiones dantur aliquando pro remedio.

Enoch.

Noë.

Lex uiuendi à deo data post diluuium.

Festi dies Ethnicorum.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

Apostoli tan-
quam boni ne-
gociatores ue-
rum de cultum
nobis deseruit.

Deus non solum
bonus sed & iu-
stus est.

Quamobrem
demoni gaudeant
immergi
humanis corpo-
ribus.

Math. 23.

diendi huiusmodi mentes, ut choros ducere insanos, & Bacho furere uide-
rentur, hinc fremere dentibus, & mugire de profundis uisceribus inuentum,
hinc terribilis uultus, & ferus in hominibus aspectus, ut is quem temulentia
subuerterat, ac daemon instigauerat, numine repletus à deceptis & erraticis
crederetur. Vnde cum tam multae in hunc mundum falsae & erratae reli-
giones essent introductae, missi sumus nos, deferentes uobis tanquam boni ne-
gociatores, à patribus traditum & conseruatum ueri dei cultum, cuius quasi
semina quaedam uobis haec uerba respergimus, & in uestro iudicio ponimus
quod rectum uidetur eligere. Si enim recipiatis quae nostra sunt, non solum ipsi
incurSIONES daemonis effugere, sed & ex alijs eas effugare poteritis, simul &
aeternorum bonorum premia consequemini. Qui autem contempserint reci-
pere quae dicuntur à nobis, in praesenti quidem uita diuersis demonibus &
aegritudinum uicijs subiacebunt: post excessum autem corporis, etiam animae
eorum cruciabuntur in perpetuum. Deus enim non solum bonus, sed & iu-
stus est, nam si semper bonus sit & nunquam iustus, ut reddat unicuique pro ge-
stis suis, bonum inuenietur iniustum. Iniustum nanque est, si ita apud eum ha-
beat impius, sicut & pius. Igitur daemones, sicut paulo ante diximus, cum oc-
casionibus acceptis, ingerere se potuerunt per malos & turpes actus corporis
hominum, si multo tempore permaneant in eis per negligentiam ipsorum,
quia animae suae quod est utile, non requirunt, necessario cogunt eos habitan-
tium in se daemonum de reliquo facere uoluntates. Quod autem est omnium
deterius, in consummatione seculi, cum daemon ille igni tradetur aeterno, ne-
cessario & anima quae ei paruit, cum ipso aeternis ignibus cruciabitur, una cum
corpore suo quod possuit. Daemones autem habere desiderium immergendi
se corporibus hominum haec causa est. Spiritus sunt habentes propositum con-
uersum ad malitiam, per cibos ergo & potus immoderatos, ac libidinem per-
urgent homines ad peccatum: eos tamen qui peccandi propositum gerunt, qui
dum uidetur necessaria naturae uelle complere, non tenentes modum per ni-
mietatem, ingrediendi in semetipsos demonibus faciunt locum. Donec autem
naturae mensura seruetur, & modus legitimus custoditur, dei clementia ingre-
diendi in homines non eis tribuit facultatem. Vbi uero aut mens ad impietatem
declinauerit, aut corpus immoderatis cibis ac potibus adimplebitur, tanquam
uoluntate & proposito eorum qui se ita negligunt, inuitati, quasi aduersum eos
qui à deo positam legem soluerint, accipiunt facultatem. Videtis ergo quantum
ualeat agnitio dei, & diuinæ religionis obseruantia, quae non solum defendit
credentes ab incurSIONIBUS daemonij, uerum & imperare eos facit his qui cae-
teris dominantur. Et ideo necessarium uobis est qui estis ex gentibus, confuge-
re ad deum, & obseruare uos ab omni immunditia, ut expulsis demonibus, dei
habitatio fiat in uobis. Simul & orationibus commendate uos deo, & interpel-
late eum aduersum impudentiam daemonum: credentes enim, quaecumque petie-
ritis, accipietis. Sed & ipsi daemones quanto uiderint fidem crescere in homine,
tanto ab eo refugiunt, in ea solum parte residentes, in qua adhuc aliquid infir-
mitatis

FRATREM DOMINI, LIBER QVARTVS.

81

A delitatis refederit: ab his uero qui plena fide credunt, absque ulla remotione
discedunt. Anima enim cum uenerit ad fidem dei, coelestis aquae uirtutem con-
sequitur, per quam daemones tanquam scintillam ignis extinguat. Est ergo si
dei mensura, quae si integra sit, ex integro de anima daemones fugat: si uero
minus aliquid habeat, residet adhuc aliquid de portione daemonis in portio-
ne infidelitatis, & est plurimus labor, ut intelligat anima, quando, aut qualiter,
si plene, aut minus plene ex se fugatus sit daemon. Si enim in aliqua parte re-
derit, cum tempus inueniet, cogitationes subiicit cordibus hominum, & illi ne-
scientes unde haec ueniant, suggestionibus daemonum, quasi animae suae sensibus
credunt: suggerunt ergo alijs, occasione corporeae necessitatis delicias sequi,
aliorum iracundiam excusant per abundantiam fellis, aliorum insaniam nigri-
fellis uehementia colorant, sed & stultitiam quorundam pro multitudine phre-
gmatis extenuant. Quod & si ita esset, tamen haec singula molesta corpori esse
non possent, nisi ex ciborum potuumque nimietate, qui cum iusto amplius sumun-
tur, abundantia eorum quam decoquere naturalis non sufficit calor, crude-
scit in uenenum quoddam, idque uisceribus uenisque omnibus sentinae in modum
redundans, motus corporis insanos reddit & turpes. Propter quod in omni-
bus est obtinenda parsimonia, ut neque demonibus locus detur, neque anima ab
eis obfusa, una cum ipsis tradatur aeternis ignibus crucianda. Est & alius error
daemonum, quem subiiciunt sensibus hominum, ut putent se ab his qui dicuntur
dij, perpeti quae patiuntur, quo per haec, sacrificia offerentes & munera, quasi
reproptitantes eos, cultum falsae religionis adfirmant, nos uero refugiant qui
pro salute eorum satagimus, ut ab errore liberentur: sed hoc, ut dixi, faciunt,
ignorantes quod daemones ista sibi suggerant ne saluentur. Est ergo in potestate
uniuscuiusque, quia liberi arbitrij factus est homo, utrum nobis uelit audire ad
uitam, an demonibus ad interitum. Alijs etiam daemones in uisu per diuersas
imagines apparentes, interdum minas intendunt, interdum sanitates incom-
moditatibus pollicentur ut his quos decipiunt, deorum nihilominus de se infe-
rant opinionem, & quod sint daemones ignoretur. Sed nos non latent, scientes
mysterium creaturae, & quam ob causam demonibus haec agere in praesenti
seculo permittatur, ut uel transformari eis liceat in quas uolunt imagines, uel
suggerere prauas cogitationes, uel inferere se per cibos & potum sibi consecra-
tum membris uel corporibus eorum, qui ex eo sumpserint, uel ad idoli alicuius ue-
nerationem somnia uana consingere. Et tamen quis ita sine sensu inuenitur, cui
persuaderi debeat, ut idolum colat, siue illud ex auro, siue ex quolibet metallo
factum sit, cui non palam est id esse illud metallum quod artifex uoluit? Quo-
modo ergo inesse ibi diuinitas putanda est, quod si nolisset artifex, omnino
non esset: aut quomodo inde futura sibi adnunciari sperant, ubi nec praesen-
tium aliquis intellectus est? Quamuis etiam si aliquid diuinarent, non continuo
dij haberi possint: quia aliud est diuinatio, aliud diuinitas. Nam & Phytones
diuinare uidentur, & non continuo dij sunt, denique à Christianis hominibus
effugantur, & quomodo deus est, qui fugatur ab homine? Sed dicis fortasse,

Fides demoni-
bus fugat.

Vicia in natu-
ram aliquando
conferimus.

Daemonij pra-
estigia.

Phytones diui-
natorij spiritus

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

quid quod sanitates efficiunt, & quomodo quis curetur ostendunt? Haec ratione colendi sunt etiam medici ut dii, multos enim sanant, & quanto quis peritior fuerit, tanto plures sanabit. Vnde constat, istos cum sint daemones spiritus, & multo citius scire aliqua, & multo perfectius: non enim ad discendum tarditate corporis degrauantur. Et ideo quae medici longo tempore, & labore plurimo adsequuntur, haec illi, tanquam spiritus, absque mora ulla, & absque difficultate cognoscunt. Non ergo mirum est, si plus aliquid quam homines sciunt, sed hoc intuendum est, quod ea quae sciunt, non ad salutem, sed ad deceptionem proferunt animarum, ut per haec eas cultum falsae religionis edoceant. Sed deus, ne tantae deceptionis error lateret, & errantibus ipse causa uideretur existere, qui tantum eis licere permittit, ut per diuinationes, & per curationes, per somnia decipere homines possint, clementiae suae remedium prouidit hominibus, & distinctionem falsi uerique scire cupientibus, in propatulo posuit. Est ergo ista distinctio, quod a uero deo dicitur, siue per prophetas, siue per uisiones diuersas, semper uerum est. Quod autem a daemonibus praedicatur, non semper uerum est. Est ergo euidentis indicium, non a uero deo dici ea in quibus aliquando mendacium est, in ueritate enim nunquam mendacium est: in his autem qui mentiuntur, potest aliquando & ueritatis aliquid admisceri, per quod mendacia condantur. Quod si dicat aliquis: quid enim opus erat hoc ipsum, ut eis permitteretur, uel aliquando uerum dicere, & per hoc tantum errorem mortalibus introduci? Audi ad haec: si eis nunquam fuisset indultum ueri aliquid dicere, omnino nec praedicarent aliquid, non praedicentes autem, nec quod essent daemones, cognoscerent. Quod si ignorarentur esse daemones in hoc mundo, agonis nostri & certaminis nos causa latuissent, & pateremur palam, quae geruntur in occulto: quippe si agendi tantum aduersum nos, & nihil loquendi facultas eis concessa uideretur. Nunc autem ubi aliquando uera, aliquando falsa dicuntur, debemus agnoscere, ut superius dixi, daemonum, & non dei esse responsa, apud quae mendacium nunquam est. Quod si curiosius quis progrediens dicat. Quid enim opus erat huiusmodi mala a deo fieri, quibus ad subuertendas mentes humanas tanta esset intentio? Haec proponenti respondendum est, requirendum esse primo omnium, si est aliquid in substantia malum. Et quamuis sufficeret dicere ad eum, quia non est conueniens, ut creatura iudicet creatorem, sed illius est iudicare opus alienum, qui autem similis artificij, aut similis potentiae est, tamen circutionibus utamur, absolute dicimus in substantia nihil esse mali. Quod si ita est, substantiarum conditor frustra culpatur. Sed occurrens mihi & dices: Etiam si ex arbitrij libertate in hoc uentum est, nunquid ignorabat ille qui creabat eos, quod in malum declinaturi essent quos creabat? oportuit ergo nec creare eos, quos deuiaturos ab itinere iustitiae praeuidebat. Audi ad haec qui ita proponit, quod huiusmodi adserutionibus illud uoluit ostendere, cur non malitia eorum qui nondum erant, bonitatem uicerit creatoris. Si enim uoles implere numerum & mensuram creationis suae, extimuisset eorum qui futuri erant malitiam, & quasi quia aliam nullam inuenire uiam remedij ac medicinae potuisset, nisi hoc solum ut retra-

Verum a falso
quomodo di-
scernatur.

Iniquum est crea-
torem a creatu-
ra iudicari.

Rom. 9

FRATREM DOMINI, LIBER QVARTVS

83

A heret se a proposito creandi, ne sibi adscriberetur malitia eorum qui futuri erant. Quid aliud per haec doceretur, nisi indigna passio, & indecora fragilitas conditoris: quia ita pertinuit eorum actus qui nondum erant, ut a proposita conditione cessaret. Sed his procul amotis, illud animo contemplemur, quia deus uniuersitatis conditor, conditionis suae futuras differentias praeuidens, unicuique creaturae secundum proprios motus, quos ex arbitrij libertate proferebat, prospexit, & praeuidit diuersos ordines, atque officia differentia, & cum unius essent substantiae omnes secundum creaturae rationem, esset tamen diuersitas in ordinibus & officiis secundum proprios animorum motus, ex arbitrij libertate proferendos. Praeuidebat ergo futuras in creaturis culpas, & iustitiae eius ratio poscebat, ut emendationis causa culpas poena sequeretur. Oportuit ergo esse & poenarum ministros, quos tantum libertas arbitrij in hunc ordinem traheret, praeter haec autem & debuerunt habere quos uincerent hi, qui agones susceperant, coelestium praemiorum. Si ergo nec ea quae putantur mala, uacant ab utilitate, dum uicti his a quibus uincuntur, licet inuiti, praemia aeterna conquirunt. Sed de his ista sufficiant, processu enim temporis etiam secretiora pandentur. Nunc ergo quoniam nondum intelligitis quanta uos ignorantiae caligo circumstet, interim uobis uolo exponere, unde colendi idola exordium mundo huic datum sit. Idola autem dico ex anima simulacra quae colitis, siue lignea, siue fictilia, siue lapidea, uel aerea, uel ex quibuscumque alijs sumpta sunt metallis, horum ergo initium tale est. Angeli quidam, relicto proprii ordinis cursu, hominum fauere uicibus coepere, & libidini eorum quodammodo indignum praebere ministerium, quo illorum opera, suis magis uoluptatibus more gererent, quique ne sponte inclinati uiderentur ad indigna ministeria, docuerunt homines, quod daemones artibus quibusdam obedi-
dire mortalibus, id est magicis inuocationibus, possent, ac uelut ex fornace quadam & officina malitiae totum mundum, subtrahendo pietatis lumine, impietatis fumo repleuerunt. Pro his & alijs nonnullis causis diluuium mundo introductum est, sicut iam in alijs dictum est & dicemus: & omnes qui erant super terras, deleti sunt, excepta Noe familia, qui cum tribus filiis, eorumque uxoribus superfuit, ex quibus unus Cham nomine, quidam ex filiis suis, qui Mesraim appellabatur, a quo Aegyptiorum & Babyloniorum & Persarum ducitur genus, male contemptam magicarum artis tradidit disciplinam, hunc gentes quae tunc erant Zoroastren appellauerunt, admirantes primum magicarum artis autorem, cuius nomine etiam libri super hoc plurimi habent. Hic ergo astris multum ac frequenter intentus, & uolens apud homines uideri deus, uelut scintillas quasdam ex stellis producere, & hominibus ostentare coepit. Quo rudes atque ignari, in stupore miraculi traherentur, cupientes augere de se huiusmodi opinionem, sapientius ista moliebatur, usquequo ab ipso daemone, quem importunius frequentabat, igni succensus concremaretur. Sed stulti homines qui tunc erant, cum debuissent utique opinionem, quam de eo conceperant abicere, quippe quam poenali morte eius uiderant confutatam, in maius eum extollunt. Extructo enim sepulchro ad honorem eius, tanquam amicum dei, ac fulminis ad coelum uehiculo subleuatum,

Daemones mi-
nistri poenarum.

IDOLA.

Magice illusio-
nes unde nate.

Non multo se-
cus Berosus scri-
bit.

Zoroastres li-
bri de magia.

Zoroastres ful-
mine ictus, in-
terijt.

Bibliot. Fulmine isti habiti pro dijs

Nemroth in hi storijs Ninus uocatur.

Ninive.

Vnde Persis ignis quē tātō pere coluerint

Crapula sunt demonum uehicula.

Idolatria origo omnium peccatorū fuit.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

adorare ausi sunt, & quasi uiuens astrum colere. Hinc em̄ & nomē post mortē eius Zoroaster, hoc est uiuū sydus appellatū est, ab his qui post unā generationē Græcæ linguæ loquela fuerāt repleti. Hoc deniq; exemplo, etiam nunc multi eos qui fulmine obierint, sepulchris honoratos tanquam amicos dei colunt. Hic ergo, cum quartadecima generatione coepisset, quintadecima defunctus est, in qua turris ædificata est, & linguæ hominum multipliciter diuisæ sunt. Inter quos primus magica nihilominus arte quasi corusco ad eum delator, rex appellatur quidam Nembroth, quē & ipsum Græci Ninum uocauerunt. Ex cuius nomine Ninive ciuitas uocabulum sumpsit. Sic ergo diuersæ & erraticæ superstitiones ab arte magica initium sumpsere. Etenim quoniā difficile erat humanum genus ab amore dei abstrahi, & absurda atque exanimata simulacra deduci, idcirco excelsioribus usi sunt magi molitionibus, ut astrorum signis ac motibus, tanquam cœlitus & uoluntate dei delatis, ad suadēdos cultus erraticos uerterentur. Et eius quem supra diximus, indignatione dæmonis, cui nimis molestus fuerat conflagrasse, busti cineres, tanquam fulminei ignis reliquias colligētes hi, qui erant primitus decepti, deferunt ad Persas, ut ab eis, tanquā diuinus ē cœlo lapsus ignis, perpetuis conseruaretur excubis, atq; ut cœlestis deus coleretur. Simili exemplo etiam per cætera loca reliqui homines his, quos uel in artibus aliquibus, uel in uirtute fuerant admirati, uel certe in amore plurimo habuerant, templa construere, imagines conlocare, mysteria & cerimonias, ac sacrificia instituere, & per omnia deorū de his famam posteris tradere gestierant, eō præcipue quod, ut supra diximus, phantasijs aliquibus magicæ artis fulti uidebantur, ut inuocatione dæmonū agi ab his aliquid ad deceptionē hominum, moueriq; uideretur. His adiciunt & solennitates quasdam, ac temulentia conuiuia, quibus & homines libentius indulgerent, & dæmones crapulis, tanquam uehiculis inlati, ipsis eorum uisceribus miscerentur, in quibus conlocati ad omnem uoluntatem suam actus hominum, cogitationesq; deflecterent. Huiusmodi igitur ex initio erroribus introductis, eisq; libidine & temulentia, qua carnales homines maxime delectantur, adiutis, religio dei, quæ per continentiam sobrietatemq; constabat, rarefcere inter homines, atque aboleri propemodū coepit. Nam cum ex initio homines, utpote iustum, & omnia cōtinentem deum colentes, neq; peccare auderent, neque iniuriā facere proximis suis, certi quod uniuscuiusq; actus & motus aspiceret deus. Vbi religionis cultus ad simulacra exanima conuersus est, tanquam de quibus certi essent, quod neq; uiderent, neque audirent, neq; mouerentur in aliquo, licenter peccare, & in omne facinus progredi coepere, quippe qui nihil pati uerentur ab his, quos colebant ut deos. Hinc belorum rabies exarsit, hinc prædæ, rapinæ, captiuitates, & libertas in seruitutē redacta, prout quisq; potuit, libidini & cupiditati suæ satisfecit, quamuis satis facere cupiditati nulla uis possit. Sicut enim ignis quanto magis ligna acciperit, tanto amplius accenditur, & inualefcit, ita & cupiditatis rabies, per ea quæ adipiscitur auctior & uehementior efficitur. Propter quod incipite iam meliore

FRATREM DOMINI, LIBER QVARTVS.

A meliore intellectu uobismetipsis resistere, in his quæ non recte cupitis, si quo forte modo reparare in uobis ac restituere possitis illam, quæ ex initio mortali-
libus à deo tradita est, religionis puritatem, & innocentiam uitæ, ut per eam uobis etiam spes bonorum immortalium reparetur, & agatis gratias largitori omnium patri, per eum quem posuit regem pacis, & thesaurum ineffabiliū bonorum, ut in præsentī quidem tempore diluantur peccata uestra per aquā fontis, aut fluminis, aut etiam maris, inuocato super uos trino beatitudinis nomine: ut per hoc non solum fugētur, si intra uos habitant spiritus maligni, uerum etiā cum destiteritis à peccatis, & tota fide, totaq; mentis puritate deo credideritis, etiam ex alijs uos malignos spiritus & dæmones effugietis, atq; à passionibus & languoribus alios liberare possitis. Ipsi enim dæmones sciunt & agnoscunt eos qui se tradiderint deo, & interdum sola eorum præsentia propelluntur, sicut paulo ante uidistis, quomodo cū uocem tantum salutationis fecissemus ad uos, continuo dæmones propter honorem religionis nostræ, exclamare coeperūt, & ne parum quidem temporis potuerūt ferre præsentiam nostram. Nunquid nos alterius sumus naturæ superioris alicuius, & propterea nos dæmones timēt? Vnius eiusdem uobiscū naturæ sumus, sed religione differimus. Quod & si uos esse uultis nō inuidemus, quin potius & hortamur, certosq; esse uos uolumus, quod cum fuerit in uobis eadem quæ in nobis est fides & religio, ac uitæ innocentia, remunerante deo fidem uestram, erit par uobis atque eadem etiam cōtra dæmones potestas & uirtus. Sicut enim is qui acceperit sub se milites, etiā ipse inferior, & illi superiores sint uiribus: tamen dicit huic uade, & uadit; & alij ueni, & uenit; & alij fac hoc, & facit. Hoc autem potest non propria uirtute, sed Cæsaris metu. Ita & fidelis quisq; dæmonibus imperat, etiā si uideatur illi multo esse hominibus fortiores, nō propter suā uirtutem, sed propter dei qui eos subiecit potestati. Nā & quod diximus, ut Cæsar apud omnes milites, & in omnibus castris, atque in omni regno timeatur, cum sit unus & fortassis exiguus uiribus, non nisi potestate dei agitur, qui timorem dat omnibus ut uni obtemperent. Hoc sanè scire uos uolumus, quod dæmon, nisi quis uoluntatibus eius se sponte subdiderit, potestatem aduersum hominem nō habet. Vnde & ipse qui est princeps malitiæ, ad hūc, quem diximus à deo destinatum regē pacis accessit, tentans, & polliceri ei coepit omnē gloriā mundi, quod cum alijs obtulisset decipiēdi causa, adorantē se nouerat. Impius & immemor sui quod est propriū & speciale malitiæ, adorandum se ab eo presumebat, à quo se nouerat destruendū. Dominus ergo noster unius dei cultum confirmans, respondit ei: Scriptum est, dominum deum tuū adorabis, & illi soli seruiēs, qua responsione deterritus, & metuens ne unius & ueri dei repararetur uera religio, festinat continuo emittere in hūc mundū pseudoprophetas, & pseudapostolos, falsosq; doctores, qui sub nomine quidem CHRISTI loquerentur, dæmonis autē facerent uoluntatem. Propter quod obseruate cautius, ut nulli doctorum credatis, nisi qui Iacobi fratris domini ex Hierusalem detulerit testimonium, uel eius quicūq; post ipsum fuerit. Nisi

CHRISTVS rex pacis & thesaurus ineffabiliū bonorū

Dæmones exhorrescunt uere credentes.

Matth. 8.

Matth. 4.

Pseudoprophetae à diabolo.

Christus annus
est, cuius XII.
menses sunt apo-
stoli.

vestis nuptia-
lis in Euange-
lio gratiam ba-
ptismi signifi-
cat.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

enim quis illuc ascenderit, & ibi fuerit probatus quod sit doctor idoneus, & fi-
delis ad prædicandum CHRISTI uerbū, nisi, inquam, inde detulerit testimo-
nium, recipiendus omnino nō est, sed neq; propheta, neq; apostolus in hoc
tempore speretur à uobis aliquis alius præter nos. Vnus enim est uerus pro-
pheta, cuius nos duodecim apostoli uerba prædicamus: Ipse enim est annus
dei acceptus, nos apostolos habens duodecim menses. Qua autem causa uel
mundus ipse factus sit, uel diuersitates, quæ sunt in eo acciderint, & quid ad re-
parationem eius ueniens dominus noster, elegerit nos duodecim apostolos, et
miserit, aliis latius explanabitur. Interim nos iussit exire ad prædicandum, &
inuitare uos ad cenam regis cœlestis, quam præparauit pater in nuptijs filij
sui, & ut demus uobis indumenta nuptialia, quod est, gratia baptisimi, quā qui
fuerit consequutus, tanquam uestimentū mundū, cum quo ei ingrediendum
est ad cenam regis: obseruare debet, ne peccato aliqua ex parte maculetur,
& ob hoc tanquam indignus & reprobis abijciatur. Causæ aut quibus ma-
culetur istud indumentū hæc sunt, si quis recedat à patre, & conditore omnium
deo, alium recipiens doctorem præter CHRISTVM, qui est solus fidelis ac
uerus propheta: quicq; nos duodecim apostolos misit ad prædicandū uerbū.
Et si quis de substantia diuinitatis, quæ cuncta præcellit, aliter quā dignū est
sentiat: hæc sunt quæ usque ad mortem baptisimi polluant indumentū. Quæ
uero in actibus polluant, ista sunt, homicidia, adulteria, odia, auaritia, cupidi-
tas mala. Quæ autem animam simul & corpus polluant, ista sunt, participare
demonū mensæ, hoc est immolata degustare, uel sanguinem, uel morticinū,
quod est suffocātū, & si quid illud est quod dæmonibus oblatū est. Hic ergo
uobis sit primus gradus ex tribus, qui gradus triginta ex se gignit mādāta. Se-
cundus uero qui sexaginta. Tertius qui centū, sicut aliis uobis de his plenius
exponemus. Et hæc cum dixisset, ac præcepisset ut die postera ad eundem lo-
cum maturius cōuenirent, turbas dimisit, quibus recedere nolentibus, ait PE-
TRVS: Donate mihi hanc gratiā, propter hesterni itineris labores, & nunc
discedentes, die crastina maturius cōuenite, & ita cum lætitia discessere.

At PETRVS paululū me secedere præcipiens orationis causa,
iubet post hæc in loco horti, quem umbra contegebat, accu-
bitum sterni, & unusquisq; ex more recognoscens pro-
prii ordinis locum, cibum sumpsimus. Tum de-
inde quia supererat adhuc aliquātulum diei,
de mirabilibus domini cōloquutus no-
bis, cum uespere factō ingres-
sus in cubiculum
quieuit.

LIBRI QVARTI FINIS.

RECOGNITIONVM

DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRA-

trem Domini, LIBER QVINTVS, Rufino To-
rano Aquileiense interprete.

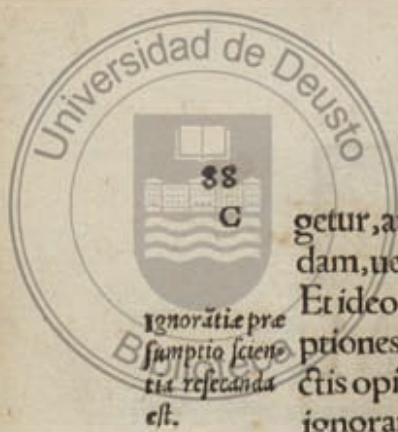

SEQVENTI autem die, paulo citius quā solebat
confurgens PETRVS, inuenit nos dormientes,
quod ubi sensit, quasi ipse adhuc dormire uolens,
silentium sibi fieri iussit, ut nobis quiescendi facul-
tatem daret. Vbi aut resecti somno exurreximus,
inuenimus eum oratione facta, intra cubiculū ope-
rientem nos. Et cum iam esset crepusculum, salu-
tans ex more, breuiter adloquutus est, & cōtinuo
ad consuetum locum docendi gratia procedit, ubi
cum uidisset ad audiendum plurimos conuenisse, primo religionis ritu pace
eis inuocata, dicere hoc modo cœpit: Deus creator omnium, ex initio ad ima-
ginem suam hominem fecit, eiq; dominationem terræ, marisq;, & aëris ipsius
dedit, sicut & uerus nobis propheta narrauit, & ipsa rerum ratio docet, solus
enim est rationalis, & consequens est, ut ratio inrationabilibus dominetur.
Hic ergo ab initio cum adhuc iustus esset, cunctis uicijs, & omni fragilitate su-
perior erat: ubi autem peccauit, sicut hesterno die docuimus, & factus est ser-
uus peccati, simul & fragilitati efficitur obnoxius. Quod idcirco scriptū est, ut
sciant homines, quia sicut ex impietate passibiles facti sunt, ita per pietatē pos-
sunt esse impassibiles, uerum & parua in deum fide aliorum passiones curan-
tes. Ita enim uerus propheta nobis promisit, dicens: Amen dico uobis, quia si
habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis mōti huic, transi hinc, & transi-
bit. Huius uocis etiam uos ipsi documēta accepistis, hesterno enim die uidistis
quomodo adstantibus nobis, dæmones cū passionibus quas hominibus in-
uexerant, transierūt & fugati sunt. Quia ergo alij quidem homines patiuntur,
alij patientes sanant, causa sine dubio uel patiendi, uel curandi noscenda est,
quæ nō alia esse, quā patientibus quidem infidelitatis, curantibus uero fidei
demonstratur. Infidelitas enim dum non credit futurū iudiciū dei, peccandi
licentiam præbet, peccatum uero hominē passionibus obnoxium facit. Fides
autem futurum esse dei iudiciū credens, continet homines à peccato, nō pec-
cantes uero non solum liberi sunt à dæmonibus & passionibus, uerū & alio-
rum dæmones & passiones fugare possunt. Ex his ergo omnibus colligitur,
quod origo totius mali ab ignorantia descendat, & ipsa sit malorum omnium
mater, quæ incuria quidem & ignauia gignitur, negligentia uero alitur & au-

Homo in statu
innocentie su-
perior erat om-
ni fragilitate
Matth. 7.

CAUSA

Ignorantia ma-
ter omnium ma-
lorum.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

getur, atq; in sensibus hominum radicatur, quam si quis forte doceat effugandam, velut antiquis & hæreditarijs sedibus, moleste & indignanter auellitur. Et ideo paululum laborandum nobis est, ut indagantes ignorantie præsumptiones scientiæ ratione refecemus, in his præcipue qui in aliquibus minus rectis opinionibus præuerti sunt, per quas, quasi sub specie alicuius scientiæ, ignorantia in eis uehementius radicata est: nihil enim grauius quam si id quod ignorat quis scire se credat, & defendat uerum esse quod falsum est, quod tale est, quale si quis ebrius sobrium se putet, & agat quidem cuncta ut ebrius, sobrium se tamen & ipse putet, & dici à cæteris uelit. Ita sunt ergo & hi qui ignorantes quod uerum est, speciem tamen alicuius scientiæ tenent, & mala quasi bona gerunt, atq; ad perniciem, quasi ad salutem festinant. Propter quod ante omnia properandum est ad agnitionem ueritatis, ut possimus quasi lumine nobis inde succenso, errorum tenebras depellere: grande enim malum est, ut diximus, ignorantia, sed quia substantiam non habet, facile ab his qui studiosi sunt, effugatur. Non enim aliud est quidem ignorantia, nisi non agnouisse, quod expedit, ubi autem agnoueris, perit ignorantia. Quæri ergo magnopere debet agnitionis, quam nemo alius potest assignare, nisi uerus propheta. Hæc enim porta est uitæ, uolentibus ingredi, & iter operum bonorum, pergentibus ad ciuitatem salutis. Si quis sanè audiens sermonem ueri prophetae, uelit recipere aut nolit, & amplexiones eius, id est mandata uitæ, habet in sua potestate. Liberi enim sumus arbitrij, nam si hoc esset, ut audientes eum iam non haberet in potestate aliud facere quam audierant, uis erat quædam naturæ, per quam liberum non esset ad aliam migrare sententiam. Aut si rursus ex audientibus nullus omnino reciperet, & hoc naturæ uis erat, quæ unum aliquid fieri cogeret, & alteri parti non daret locum. Nunc autem quia liberum est animo in quam uelit partem declinare iudicium suum, & quam probauerit eligere uiam, constat euidenter inesse hominibus arbitrij libertatem. Igitur priusquam audiat quis, quod ei expedit, certum est quia ignoret, & ignorans uult & desiderat quod non expedit agere, propter quod pro hoc non iudicatur. Cum uero audierit causas erroris sui, & rationem ueritatis acceperit, tunc si permanferit in his erroribus, quibus dudum præuentus, recte iam uocabitur ad iudiciū poenas daturus, cur uitæ eius spatium, quod ad bene uiuendum accepit, in ludibrijs cōsumpsit errorum. Qui uero audiens hæc libenter accipit, & gratulatur bonorū sibi doctrinam fuisse delatam, requirit intentius, & discere nō desinit usquequo cognoscat, si est uere aliud seculum, in quo bonis præmia præparata sunt: & cum certus de hoc fuerit, gratias agens deo, quod sibi ueritatis lumen ostenderit, de cætero dirigit actus suos in omnibus operibus bonis, quorū sibi in futuro mercedem certus est præparatam per omnia, demirans & stupens cæterorū hominū errores, & quod ante oculos positam ueritatem nemo uideat. Ipse tamen gaudens suæ per diuitijs sapientiæ, quas inuenit, insatiabiliter eis perfrui cupit, & exercitio bonorū operū delectatur, festinans ad seculum futurū mundo corde, & pura conscientia peruenire, ubi etiam uidere deum regem omnium possit. His autem omnibus

FRATREM DOMINI, LIBER QVINTVS.

89

A omnibus carere nos & fraudari sola facit ignorantia. Dum enim ignorant homines quantum boni habeat scientia, ignorantia malum de se non patiuntur excludi, nesciunt enim quanta sit in horum permutatione diuersitas. Propter quod consilium do unicuique discendum, libenter præbere aurem uerbo dei, & cum amore ueritatis audire quæ dicimus, ut mens optimo semine suscepto, per bonos actus lætos adferat fructus. Nam si me docente ea quæ ad salutem pertinent, recipere quis abnuuit, & animo prauis opinionibus occupato oblitescere nititur, non ex nobis, sed ex semetipso habebit pereundi causam. Debet enim iusto iudicio examinare quæ dicimus, & intelligere quia uerba loquimur ueritatis. Ut cognitis his quæ sunt, ut sunt, & in bonis actibus dirigens uitam suam, regni cælorum possit particeps inueniri, subiiciens sibi carnis desideria, & dominus eorum factus, ut ita demum etiam ipse fiat dominatoris omnium iucunda possessio. Nam qui permanet in malo, & seruus est mali, non potest effici portio boni, donec permanet in malo: quia ab initio, ut ante diximus, duo regna statuit deus, & potestatem dedit unicuique hominum, ut illius regni fiat portio, cui se ad obediendum ipse subiecerit. Et quia definitum est apud deum, non posse unum hominem utriusque regni esse seruum, omni studio date operam, in boni regis fœdus ac iura concurrere. Propter hoc denique uerus propheta cum esset præsens nobiscum, & quosdam ex diuitibus negligentes erga dei cultum uideret, huius rei ita aperuit ueritatē. Nemo potest, inquit, duobus dominis seruire, non potestis deo seruire, & mammonæ, mammona patria eorum uoce diuitias uocans. Hic ergo est uerus propheta, qui in Iudæa nobis apparuit, ut audistis, qui stans publice sola iussione faciebat cæcos uidere, surdos audire, fugabat demones, agris sanitatem reddebat, & mortuis uitam. Cumque nihil ei esset impossibile, etiam cogitationes hominum peruidebat, quod nulli est possibile nisi soli deo, hic adnuciatum regnum dei, cui nos de omnibus quæ dicebat, tanquam uero propheta credidimus, firmitatem fidei nostræ, non solum ex uerbis eius, sed & ex operibus adsumetes, quia & dicta legis, quæ ante multas generationes de præsentia eius exposuerat, in ipso consignabantur, & imagines gestorum Moysei, & ante ipsum patriarchæ Iacob, ipsius per omnia typum ferebant. Tempus quoque aduentus eius, hoc est, ipsum in quo uenerat prædictum ab eis constat, & super omnia quod esset à gentibus expectandus, sacris literis cōprehensum est, quæ in eo pariter uniuersa cōpleta sunt. Quod autem Iudæorum propheta prædixit eum à gentibus expectandum, supra modum in eo fidem ueri confirmat. Si enim dixisset à Iudæis expectandum non aliquid eximium prophetasse uideretur, quod à contribuli populo, & à propria gente speraretur, is cuius aduentus ad salutem mundi fuerat repromissus, uideretur enim magis consequentiæ ratio esse, ut hoc fieret, quam magnificentia prophetalis. Nunc autem cum propheta dicunt omnem illam spem quæ de salute mundi repromittitur, & nouitate regni, quæ instituenda per CHRISTVM est, atque omnia quæ de eo indicantur, ad gentes esse transferenda, iam non secundum consequentiam rerum, sed incredibili quodam uaticinationis euentu magni-

Matth. 6.
Mammona quid
significet.

Moyse & Iacob
typi Christi
fuerunt.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

ficentia prophetica confirmatur. Iudæi namq; ex initio adfore aliquando hūc uirum, per quē cuncta repararentur uerissima traditione susceperant, & quotidie meditantes ac prospicientes, quando eius fieret aduentus, ubi adesse eum uiderunt, & signa ac prodigia, sicut de eo scriptum fuerat, adimplentem, inuidia excæcati agnoscere nequiuērūt præsentem, in cuius spe lætabantur absentis, intelleximus tamen pauci nos qui ab eo electi sumus. Hoc autē providentia dei factū est, ut agnitio boni huius etiam gentibus traderetur, & hi qui nunquam de eo audierant, nec à prophetis didicerant, agnoscerent eum. Illi uero qui quotidianis meditationibus agnouerant, ignorarent. Ecce enim per uos nunc qui præsentis estis, & desideratis audire doctrinā fidei eius, & agnosce-
re quis, & quomodo, & qualis sit eius aduentus, pphetica ueritas adimpletur.
Hoc est enim quod prædixerūt prophetæ, quia à uobis quærendus esset, qui de eo nunquam audistis. Et ideo uidentes in uobis ipsis prophetica dicta compleri, huic uni recte creditis, hunc recte expectatis, de hoc recte inquiritis, ut non solum expectetis eum, sed & hæreditatem regni eius credentes consequamini, secundū quod ipse dixit, quia unusquisq; illius sit seruus, cui se ipse subiecerit. Propterea ergo euigilate, & dominū, deumq; nostrū uobis adscribite, dominū qui & cœli ac terræ dominus est, & ad ipsius uos imaginem ac similitudinem reformat, sicut ipse uerus propheta docet, dicens: Estote misericordes, sicut & pater uester cœlestis misericors est, qui oriri facit solem suū super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Hūc ergo imitamini, & hūc timete, sicut mandatū datur hominibus: Dominū deum tuū adorabis, & ipsi soli seruiēs. Expedi enim uobis huic uni domino seruire, ut per ipsum cognoscetes unum deum, à multis quos inutiliter timebatis, liberemini. Qui enim creatorem omnium non timet deum, sed eos timet quos ipse manibus suis fecit, quid nisi uano & inutili semetipsum obnoxium facit timori? uilioremq; se & abiectiorem reddit, quā sunt illa ipsa, quorū timorem mente concepit. Quin potius per bonitatem eius, qui uos inuitat, redite ad priorē nobilitatem uestrā, & ex bonis actibus, quod ipsius creatoris uestri imaginem portetis, ostendite, ut ex contemplatione similitudinis ipsius etiam filij eius esse credamini. Incipite ergo à sensibus uestris abijcere uanas idolorū species, atq; inutiles & inanes timores, ut simul etiam conditionē possitis iniquæ seruitutis effugere. Domini etenim uestri effecti sunt illi, qui ne serui quidē utiles uobis esse potuissent. Quomodo enim simulacra exanima, uel ad seruitutem uobis uiderentur idonea, cum neq; audiant, neque uideant, neq; aliquid sentiant? nisi quod ipsa saltem materia ex qua facti sunt, siue auri, siue argenti, uel etiam æris aut ligni, cum possit uobis ad usus necessarios prodesse, uos ex ea formando deos, ociosam per omnia eā atq; inutilē reddidistis. Nos ergo adnunciamus uobis uerū dei cultū, simulq; monemus & hortamur cultores, ut per bonos actus imitentur eū quem colūt, & ad imaginē ac similitudinē eius, ut superius diximus, redire festinent. Velim autem dicerent mihi hi qui idola colunt, si optant similes fieri his quos colunt, uult ne aliquis uestrū sic uidere, quomodo illi uident? & sic

Inuidia Iudeo-
rum erga Chri-
stum.

Ioannis 8.

Lucæ 6.

D

Matth. 4.

Colentes simu-
lakra exanima
sunt ipsis statu-
is stupidiore.

Similes erimus
deo, si opera
eius imitamur.

Liber
biti

FRATREM DOMINI, LIBER QVINTVS.

91

A sic audire quomodo illi audiūt, sic habere sensum quomodo illi habent? Ab-
sit hoc ab unoquoq; audientiū, hoc enim maledictū potius & conuicium cre-
dendū est homini, qui imaginem dei in se gerit, etiā si similitudinem perdidit.
Quales ergo dij habendi sunt isti, quos imitari execrabile sit cultoribus suis,
quorum similitudinem habere contumelia est? Quid ergo? soluite simulacra
inutilia, & facite uasa utilia, soluite ociosam pigramq; materiā, & facite huma-
no usui apta ministeria. Sed non sinunt, inquit, leges humanæ. Bene, quia hu-
manæ leges, & non ipsorum uirtus. Quomodo ergo dij sunt qui humanis legi-
bus & non suis uiribus defenduntur? sicq; & à furibus, canū uigilijs, & clau-
strorum munitionibus conseruantur, & hoc si fuerit argentea, uel aurea, uel
etiā aerea; nam lapidea & fictilia, ipsa sui uilitate muniuntur, nemo em̄ lapideū
aut fictilem deum furatur. Vnde miserabiliores uidētur hi quibus preciosius
metallum pericula uiciniora conquirunt: qui ergo furari possunt, qui ab homi-
nibus custodiri, qui consari & appendi, & malleis cædi, isti hominibus sen-
sum habentibus dij debent uideri? O in quantā miseriam mortaliū decidit
intelligentia. Nam si mortuos timere summæ stultitiæ ducitur, quid iudice-
mus de his qui deterius aliquid quā sunt mortui timent? Ista enim simula-
cra nec in mortuorū numero habenda sunt, quia nunquam uixerunt, præse-
renda sunt eis etiam sepulchra mortuorū, quoniam licet nunc mortui sunt, ha-
buerunt autem aliquando uitam. Isti autem quos colitis, nec eam quidē, quæ
est omnibus teterrima, ranarū ac bubonū uitā aliquando gesserunt. Sed quid
opus est de his plura memorare, cum sufficiat dicere ei qui adoratur ea: Non ui-
des quia quem adoras non uidet? audi, quia quem adoras, nō audit? & intel-
lige, quia non intelligit? opus enim mortalis manus est, & necessario sensu ca-
ret. Tu ergo adoras insensibilem, cum unusquisq; habens sensum, nec ea quidē
credat adoranda quæ à deo facta sunt, & habent sensum, id est solem, & lunā,
uel stellas, omniāq; quæ in cœlo sunt, & super terram. Iustum enim putant,
non ea quæ pro mundi ministerio facta sunt, sed ipsorū, & mundi totius crea-
torem debere uenerari: gaudent enim etiam hæc, cum ille adoratur & coli-
tur, nec libenter accipiunt, ut honor creatoris creaturæ deferatur. Exceptus
enim est dei solius cultus, qui solus increatus est, omnia autem cætera factura
eius sunt. Sicut ergo proprium est eius qui solus non est factus deum esse, ita
omne quod factum est, deus uere non est. Ante omnia ergo intelligere debe-
tis deceptionem serpentis antiqui, & callidas eius suggestiones, qui quasi per
prudentiā decipit uos, & uelut ratione quadā serpit per sensus uestros, atque
ab ipso uertice incipiens, per interiores dilabitur medullas, lucrū magnū com-
putans deceptionē uestrā. Interferit ergo sensibus uestris opiniones quorū-
cunq; deorū, tantū ut uos ab unius dei reuocet fide, sciens peccatū uestrū, suū
esse solatiū. Ille enim pro nequitia sua, ab initio terrā edere condemnatus est,
propter eū quem de terra adsumptū, iterū resoluī fecit in terrā, usq; ad tempus
quo animæ uestre per ignem traductæ reparentur, sicut alijs de hoc plenius
edocebimus. Ex ipso ergo sunt omnes errores & ambiguitates, quibus ab

Dij gentium
ociosi.

Rane præse-
rendas dijs gen-
tilium.

Honor creato-
ris non debet
creaturæ defer-
ri.

Peccata nostra
solatio sunt da-
monibus.
Quare serpens
cōdemnatus sit
terram comē-
dere.

Ignorantia nō
excusabit in
die iudicij.

D

Loqui de deo
per comparas-
tiones huma-
nas nefas est.

Deus quale no-
men.

unius dei fide & credulitate conturbamini. Et primo omnium subiicit cogita-
tionibus hominum, ut ne audiant uerba ueritatis, per quæ malorum ignoran-
tiam fugent. Et hoc facit quasi occasione alterius scientiæ, adseuerans eis illam
opinionem qua utuntur plurimi, ut putent se reos futuros nō esse, si in ignorā-
tia fuerint, nec reddituros esse rationem pro his quæ non audierint, & ideo à
uerbo declinare eos suadet auditum. Sed accipite cōtra hæc, ipsa per semet-
ipsam ignorantia, ualidissimum uenenum est, quod sufficiat animam, nulla
extrinsecus quæsitā adiectione, perimere. Et ideo nemo est qui ignorans, per
hoc quod ignorat euadat, sed certū est quod intereat. Naturaliter enim pecca-
torum uis interimit peccatorem. Sed quoniam iudicium rationabile erit, tam
ignorantiæ, quàm uniuscuiusq; peccati causa & origo requiretur. Is ergo qui
scire noluit, quomodo possit uenire ad uitam: sed maluit ignorare, ne per hoc
reus fieri uideretur, ex hoc ipso iam quasi qui scierit & habuerit scientiam, iudi-
catur. Agnouit enim quid esset quod nolebat audire, & nihil ei cōferet ad ex-
cusationem serpentis artificio quæsitā calliditas, cū eo enim erit ei ratio quem
non latet cor. Vt autem scias quia ignorantia per semetipsam generat interitū,
anima cū discesserit à corpore, si talis exeat quæ ignoret eum à quo creata est,
à quo in hoc mundo omnia quæ usibus suis erant necessaria, consequuta est,
tanquā ingrata & infidelis à regni eius luce proijcitur. Subiicit iterū nequissi-
mus serpens aliam hominibus opinionem, quam plures uestrū proferre so-
lent. Vnum esse & nos dicimus deum, qui est omnium dominus, sed & isti, in-
quiūt, dii sunt. Sicut enī unus est Cæsar, & habet sub se multos iudices, uerbi
gratia præfectos, consules, tribunos, & cæteras potestates, simili arbitramur
modo, cum unus sit maior omnium deus, etiam istos ad similitudinem earum,
quas diximus, potestatum ordinatos esse in hoc mundo deos, illi quidem maio-
ri subiectos, nos tamen, & quæ in hoc mundo sunt, dispensantes. Audite ergo
ad hæc, quomodo in his ipsis quæ ad deceptionem proponitis, ueritatis ratio-
nibus confutemini. Dicitis quia locū Cæsaris teneat deus, iudicium uero eius
& potestatum speciem seruent hi qui dicuntur dii: seruare ergo, ut proposui-
stis exemplū Cæsaris, & scitote quia sicut nulli ex iudicibus, uel administrato-
ribus Cæsaris, id est præfectis, uel proconsulibus, uel ducibus, uel tribunis, fas
est Cæsaris nomen imponi, alioquin & ille qui suscepit, & illi qui detulerint,
pariter interibunt. Ita & de hoc debetis aduertere, quod si quis nomen dei ali-
cui quàm præter ipsum imposuerit, & ille receperit, unum eundemq; sortien-
tur interitum, multo deteriore sorte quàm ministri Cæsaris. Hic enim qui de-
linquit in Cæsarem, interitum suscipiet temporalem: qui uero in unum, qui so-
lus & uerus est deus delinquit, in seculū luet poenas, & merito, ut qui nomen
quod est unicū, iniuriola conditione uiolauerit. Quamuis hoc ipsum DEVS
non nomen sit dei, sed hominibus interim uocabulū istud quasi pro nomine
eius concessum est, quod tamen, ut dixi, cum contumeliose tractatur, ad uerū
eius nominis refertur iniuriā. Deniq; ueteres Aegyptiorū qui de coelesti cur-
su, & astrorū natura rationem sibi uisi sunt reperisse, obsidente sensus eorum
dæmone,

A dæmone, omnibus nihilominus contumelijs nomen incōmunicabile subiece-
rūt. Nam alij eorū bouem, qui Apis dicitur colendū tradidere, alij Hircū, alij
Gattas, nonnulli Ibin, quidā Serpentē. Piscem quoq; & Cæpas, & Cloacas,
Crepitus uentris, pro numinibus habendos esse docuerunt, & alia innumera-
bilia, quæ pudet etiam nominare. Hæc dicente PETRO, riserunt omnes qui
audiebamus. Et PETRVS: Ridetis, inquit, uos aliorū dedecora, quia longa
consuetudine propria nō uidetis. Nam Aegyptiorū quidem stultitiam meri-
to ridetis, qui muta animalia, ipsi cum sint rationabiles, colunt. Audite tamen
quomodo & illi uos irrideant, aiunt enim: Nos uiuentia colimus animalia,
licet moritura, uos uero quæ nunquam omnino uixere, hæc colitis, & adora-
tis. Addunt præterea etiam illud, figuras esse, & allegorias uirtutum quarun-
dam, quibus adiutricibus regatur hominum genus, sed pudoris perfugio hæc
& nonnulla his similia connectentes, errorem suum uelare nituntur, sed non
est nunc tempus Aegyptijs respondere, & derelicta cura præsentium, absentium
medicari languores. Certum nanque indicium est, uos ab huiusmodi agri-
tudine haberi alienos, qui eam non doluistis ut propriam, sed risistis ut alienā.
Sed redeamus ad uos, quibus placet haberi deum ut Cæsarem, deos autem ut
ministros, & procuratores Cæsaris, sequimini me attentius, & modo uobis
ostendam latebras serpentis, in argumenti huius curuis anfractibus colloca-
tas. Certum apud omnes esse debet, & indubitatum de deo, quia à nullo factus
est, sed ipse fecit uniuersa, nihil ex facturis suis posse cœquari, neque enim
ita quis irrationalis inueniri potest, qui putet quod conferri possit factura
factori. Si ergo humana mens non solū ratione, sed & naturali quodam mo-
tu, recte hanc opinionem tenet, illud dici deum, cui conferri aut exæquari ni-
hil potest, sed quod cunctis emineat, & cuncta repellat. Quomodo nomen il-
lud quod super omnia esse creditur, recte his creditur dari, quos ad ministe-
rium & procuracionem humanæ uitæ putatis esse dispositos. Sed & illud ad-
demus, mundus hic sine dubio factus est, & est corruptibilis, sicut etiam post-
modum latius ostendemus, interim & factum eum & corruptibilem constat.
Si ergo mundus deus dici non potest, & recte non potest, quia corruptibilis
est, quomodo partes mundi dei nomen accipient? quod enim totus non po-
test esse mundus, multo magis non erit pars eius. Igitur si redeamus ad exem-
plum Cæsaris, uidete quàm longe erretis, Cæsari eiusdem licet naturæ homi-
nem cuius ipse est, conferri tamen neminē licet deo, qui hoc ipso quod à nul-
lo factus, sed ipse fecit omnia, cuncta supereminet, cōferri debere aliquem cre-
ditis. Sed Cæsaris quidem nomē nulli alij audetis imponere, quia reum suum
statim punit, dei uero audetis, quia reum suum punire propter poeniten-
tiam differt. Per alios item serpens ille proferre uerba huiusmodi solet.
Nos ad honorem inuisibilis dei imagines uisibiles adoramus, quod certissime
falsum est. Si enim uere uelitis dei imaginem colere, homini bene facientes, ue-
ram in eo dei imaginem coleretis. In omni enim homine est imago dei, non in
omnibus uero similitudo, sed ubi benigna anima est, & mens pura. Si ergo

Apis
Hircus
Gatta
Ibis
Serpens
Piscis
Cæpe
Cloaca
Crepitus uen-
tris.
Animalia quæ
sint uirtutum
symbola me-
lius est colere
quàm statuas
exanimas.

Vere colere
imaginē dei est
HOMINI
benefacere.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

uere uultis honorare imaginem dei, nos uobis quod uerū est aperimus, ut homini qui ad imaginem dei factus est bene faciatis, honorem & reuerentiā deferatis, esurienti cibum, sitienti poculū, nudo indumentum, aegro ministerium, peregrino hospitium, & in carcere posito necessaria ministretis, & hoc est quod uere deo delatum reputabitur. Haec autem in tantū ad honorem dei imaginis cadunt, ut qui ista non fecerit, contumeliā imagini diuinā intulisse credatur. Quis ergo iste honor dei est, per lapideas & ligneas formas discurrere, & inanes atque exanimas figuras, tanquam numina uenerari, & hominem in quo uere imago dei est spernere? imo potius certi estote, quod qui homicidium facit, aut adulterium, & quicquid in hominū poenam, uel iniuriam geritur, in his omnibus dei imago uiolatur. Magna enim impietas in deum est, laedere hominem: omne ergo quod ipse pati non uis, cum facis alij, imaginem dei iniquis mœroribus fecdas. Intelligite ergo, quia latentis intrinsecus serpentis est ista suggestio, quæ persuadet pios uos uideri posse, cum insensibilia colitis, & non uideri impios, cū sensibiles & rationabiles laeditis. Sed ad hæc alio nobis serpens ore respondet, & dicit, si nolebat hæc esse deus, utique non erant. Nondū uobis dico, quomodo ad uniuscuiusque mentis probationē, in hoc mūdo permittuntur esse multa contraria, sed illud est quod nunc interim conuenit dici, si secundū uos omne quod adorandum erat, esse non debuit, nihil penē futurum erat in hoc mundo. Quid enim est quod reliquistis, quod non adoratis, solem, lunam, stellas, aquam, terram, montes, arbores, lapides, homines? nihil horum est quod non adorastis. Oportuit ergo, iuxta uocem uestram, nihil horum fieri à deo, ne haberetis quod possitis adorare, sed ne homines quidem ipsos esse oportuit, qui adorarent. Vere hoc est quod desiderat ille qui intra uos latet serpens, nulli uestrum parcat, nullum uult effugere de interitu, sed nō ita erit. Audite enim, quia non delinquit illud quod adoratur, sed ille qui adoratur. Iustum namque est apud deum iudiciū, & aliter iniuriā patientem iudicat, aliter inferentem. Sed dicis, oportebat ergo eos qui adorant, quod nō licet adorari, statim periri à deo, ne & alius hoc faceret. Sed nōne es tu prudentior deo ut ei cōsilia suggeras? scit ille quid faciat. Omnibus etenim in ignorantia positus patientiā præstat, quia misericors & pius est, & præuidet, quia ex impijs multi efficiuntur pii, & ex ipsis qui impura figmenta, & pollutas imagines uenerantur, nonnulli conuersi ad deum, & reuocantes se à peccatis, & agentes bona opera, perueniunt ad salutem. Sed debuimus, inquit, omnino nec ad cogitationem istam uenire, ut hæc faceremus. Ignoratis quid est libertas arbitrij, & latet uos quia ille uere bonus est, qui suo proposito bonus est. Qui autem necessitate retinetur in bono, bonus non potest dici, quia non est suum quod est. Quia ergo in unoquoque libertas est in electione bonorum uel malorum, ipse sibi uel præmia, uel interitum querit. Imo, inquit, quicquid cogitamus, deus nobis adducit ad mentem. Quid agitis o homines? blasphematis: si enim omne quod cogitamus ipse nobis adducit ad mentem, ipse ergo nobis cogitationes adulterij suggerit, & auaritiæ, & blasphemiae, omnisque luxuriæ? Desinite quaeso

Fuisse ergo
Christians le-
gem hanc præ-
cipuā, testatur
Aelius Lamp-
Quod tibi non
uis fieri, alteri
ne feceris.

Quis consilia-
rius eius fuit?
Ro. 11.

Deus malorum
non est autor.

FRATREM DOMINI, LIBER QUINTVS.

A quaeso ab huiusmodi blasphemijs, & qui sit deo dignus honor intelligite. Nec dicatis, ut solent quidam uestrū, quia deus mortalium honore non indiget. Ille quidem uere nullius indiget, sed uos debetis agnoscere, quia uobis prodest honor, quæ deo defertis. Quid enim tam execrabile, quā si gratiā referre nesciat homo proprio cōditori? Sed melius, inquit, facimus nos, qui & ipsi, & omnibus cum ipso gratias agimus. In hoc subuersionem salutis uestræ nō intelligitis. Tale est enim hoc, quale si quis æger ad medelam sui, medicū pariter & uenenarios inuitet, cum illi nocere quidem possint, curare non possint, uerus autem medicus, uenenis illorum recuset sua medicamenta miscere, ne aut perniciēs bono, aut sanitas nocentibus adscribatur. Dicis ergo, indignatur, aut inuidet deus si cū ipse benefaciat, alijs gratiæ referantur. Etiam si non indignetur, non uult tamen erroris autor existeret, ut sui operis beneficio inani idolo fides detur. Quid certe tam impium, tam ingratum, quā à deo beneficiū consequi, & reddere lignis ac lapidibus gratiam? Propter quod expergiscimini, & intelligite salutem uestram, deus enim nullius indiget, neque aliquid requirit, neque in aliquo læditur, sed nos sumus qui aut iuamur, aut lædimur in eo quo grati, aut ingrati sumus. Nam deo quid confertur ex laudibus nostris? aut quid auferitur ex blasphemijs? nisi quod deus animam sibi gratias agentem, proximā sibi & familiarē facit, ingrata uero, malus possidet dæmon. Sed & illud scire uos uolo, quod aduersum huiusmodi animas, non ipse deus per se ultionē profert, sed uniuersa creatura eius insurgit, & poenas de impijs sumit: & quamuis in præsentī seculo dei bonitas æqualiter pijs & impijs, mūdi lucem ac terræ ministeria largiatur, tamē non absque dolore sui lucem sol impijs præbet, ceteraque elementa exhibent seruitutem. Denique interdum etiam cōtra bonitatem conditoris, fatigata sceleribus impiorum uincuntur elementa, & inde est quod aut terræ fructus corrumpitur, aut aeris temperies temeratur, aut supra modum ardor solis incenditur, uel imbriū, ac frigorū uis immensa diffunditur. Inde lues & fames, & mortis facies diuersa percurrit, festinat enim creatura in impios mouere uindictam. Dei tamē bonitas reprimit ea, & ab indignatione impiorum refrenat, ac suæ misericordiæ obedire cogit, magis quā peccatis hominū & sceleribus inflammarī, expectat enim patientia dei, dum in hoc corpore sunt, hominū conuersionem. Quod si qui ad exitum uitæ in impietate perstiterint, tum iam discedens anima quæ immortalis est, pro impietatis suæ perseuerantia luet poenas. Immortales namque sunt etiam impiorū animæ, quas ipsi fortasse uelint pariter cum corporibus suis finire, sed non ita est, perfert enim ignis æterni sine fine supplicia, & ad perniciem sui naturā non habet moriendi. Sed fortasse dicetis mihi, terres nos PETRE. Et quomodo uobis dicemus quæ in re sunt? nunquid tacentes adnūciare possumus ueritatem? quæ sunt, aliter quā sunt proferre nescimus. Quod si taceamus, causam uobis pernitiosā ignoratiæ nos dabimus, & satisfaciemus latenti intra uos, & obsidenti sensus uestris serpenti, qui hæc uobis callide suggerit, ut semper uos inimicos faciat deo. Sed nos ad hoc missi sumus, ut prodamus uobis latebras eius, & absoluētes inimic

Quomodo de-
us nostro hono-
re nō indiget.

Nihil ingratis
us quā grati-
am ligno habe-
re, quā debe-
bas deo.

Creatura se ab
impijs ulciscun-
tur.

Episcopis non
est tacendum.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

citias, reconciliemus uos deo, ut ad ipsum conuertamini, & placeatis ei in operibus bonis. Inimicitiae namque sunt homini ad deum, inrationabilis & impius sensus, prauumque propositum, maxime cum uidetur sibi scire aliquid, & est in ignorantia. Vbi autem abiectis his, eadem uobis placere coeperint, quae deo placeant, & eadem displicere uobis, atque ea coeperitis uelle, quae uult deus, tunc uere amici eius dicemini. Sed fortassis aliqui ex uobis dicent: nihil curae est deo de rebus humanis, & cuius ne ad notitiam quidem possumus peruenire, quomodo ad amicitias perueniemus? Quod deus curam gerat humanarum rerum, ipsius mundi gubernatio testis est, cui sol quotidie deseruit, cui imbres ministrant, cui fontes, flumina, uentique, & omnia famulantur elementa, quae quanto potiora ab hominibus uidentur, tanto curam dei esse erga homines indicant. Nisi enim potestate excelsi, nunquam potiora inferioribus ministrarent; & per hoc non solum curam deus erga homines, sed & grandem quendam habere docetur affectum, quorum ministerio tam praecleara mancipauit elementa. Quod autem etiam ad amicitias dei perueniant homines, exemplo nobis sunt hi quorum precibus tantum indulgit, ut clauderet imbribus caelum cum uellent, & rursum cum peterent, relaxaret, & multa alia uoluntatem suam facientibus, praestitit, quae non nisi amicissimis praestarentur. Sed dices, quid enim laeditur deus si & ista colantur a nobis? Si quis uestrum honorem patri debitum, a quo plurima beneficia consequutus est, alij deferat, & alienum atque extraneum, quali patrem colat, non tibi uidetur impius existere in patrem, & exheredatione dignissimus? Alij dicunt, impium est si non colamus ea quae nobis tradita sunt a patribus nostris, & religionem praeruaricamur a maioribus datam. Hac ratione si cuius pater latro fuit, aut si cuius leno, a patribus sibi traditam consuetudinem mutare non debet, nec ad meliorem uiam a paternis erroribus reuocari, & impiu ducitur, si quis non cum parentibus peccet, aut cum ipsis impius perseueret. Alij dicunt, non debemus molesti esse deo, & ipsum semper aut miseriarum querelis, aut petitionum nostrarum necessitatibus onerare. Quam stulta & absque omni sale responsio, molestum deo putas, si ei pro beneficijs suis gratias agas? cui molestum non putas, si pro ipsius muneribus, lignis & lapidibus gratias referas? Et quomodo, cum forte imber longa serenitate suspenditur, omnes ad caelum oculos tendimus, & ab omnipotente deo pluiarum munera flagitamus, omnesque cum paruulis ad deum fuis precibus, miserationes ipsius exoramus? Sed reuera ingratae animae cum impetrauerint, cito obliuiscuntur, collectis enim messibus aut uindemijs, continuo ad furda & muta simulacra primitias frugum deferunt, & pro his quae deus concessit, in templis aut lucis uota persoluunt, & ibi sacrificia daemonijs offerunt, atque accepta gratia, permutant gratiae largitorem. Sed quidam dicunt, haec laetitiae gratia, & ad releuandos animos instituta, & ad hoc inuenta, ut humana mens aliquantulum curis & moeroribus relaxetur. Videte quomodo ipsi accusatores estis eorum quae geritis, si haec leuandi moeroris & laetitiae capiendae causa reperta sunt, quomodo in lucis & syluis inuocationes daemonum fiunt, quomodo in-

Providentia diuina cognoscitur ex rerum ordine.

Dicitur est hoc de Helia, de quo 3. Regum.

D

Maiores insinuat sunt imitanda, si Christo non repugnet.

Resti dies gentium.

FRATREM DOMINI, LIBER QUINTVS

97

A sani rotatus hominum, sectionesque membrorum, & abscisiones uerendorum, quomodo in his furor rabidus concipitur, quomodo inuitatur insania, quomodo mulieres sparsis crinibus furibundae iactantur, unde stridor & fremitus dentium, unde mugitus cordis & uiscerum, & omnia illa quae uel simulata, uel etiam ministerio daemonum compaginata, ad terrorem stultorum, & ignorantium hominum proferuntur, haec leuandi animi gratia fiunt, an potius opprimendi? Nondum sentitis neque intelligitis, latentis intra uos serpentis haec esse consilia, qui uos per inrationabiles errorum suggestiones, a ratione ueritatis abducit, ut uos libidinis & concupiscentiae, ac totius dedecoris seruos teneat ac ministros. Sed ego clara uos omnes praedicationis uoce contestor, quod est contrario religio dei ad sobrietatem uos reuocat & pudicitiam, a luxuria ac furore iubet esse continentes, & per patientiam ac mansuetudinem, refecare lapsus iracundiae, proprijs esse contentos, & uirtute parsimoniae, ne egestate quidem compulso aliena diripere, sed in omnibus seruare iustitiam. Ab idolorum uos immolatione penitus remouere: per haec enim inuitatis daemones ad uosmetipsos, & introeundi eis aditum sponte praebetis, & ex hoc iam uel furoris causas, uel illiciti amoris accipitis. Hinc omnis impietatis origo descendit, hinc homicidia, adulteria, furta, & seminarium malorum omnium flagitiorumque concipitur, dum profanis libaminibus & odoribus indulgetis, ac locum dominandi in uos, & ius quodammodo obtinendi malignis spiritibus datis. Ingressi enim sensus uestros, quid nisi quae libidinis, quae iniustitiae, quae crudelitatis sunt operentur, & ad omnia uos quibus ipsi delectantur, subigant obedire? permittente reuera hoc deo pati uos ab eis iusto quodam iudicio, ut ex ipso dedecore actuum sensuumque uestrorum, intelligatis quam indignum sit daemonibus, & non deo esse subiectos. Hinc & ad indecoros, & foedos actus per amicitias daemonum peruenitur. Hinc usque ad ipsius uitae perniciem, uel per flammam libidinis accenditur, uel per iracundiae rabiem, aut nimietatem tristitiae peruenitur, ut saepe notum est, etiam manus sibi intulisse nonnullos, quod, ut diximus, iusta quadam dei sententia fieri ab his non prohibetur, ut & quibus se subdiderint intelligant, & quem deseruerint recognoscant. Sed dicit aliquis, passionibus istae interdum accidunt etiam his qui deum colunt. Non est uerum, etenim nos illum dei dicamus esse cultorem, qui uoluntatem dei facit, & legis praecepta custodit. Apud deum enim, non ille qui apud homines Iudaeus dicitur, Iudaeus est: neque qui gentilis uocatur, ille gentilis est, sed qui deo credens legem impleuerit, ac uoluntatem eius fecerit, etiam si non sit circumcissus. Verus dei cultor est is, qui non solum ipse a passionibus liber est, uerum & alios ab eis liberos reddit, etiam si sint ita graues, ut montibus coaequantur, per fidem qua credit deo, transfert eas, sed & montes uere cum arboribus suis, si necesse sit, per fidem transfert. Qui autem uidetur quidem colere deum, sed neque fide plena, neque operibus mandatorum munitur, sed est peccator, pro peccatis locum dedit in semetipso passionibus, quae ad poenam peccantium constitutae sunt a deo, ut ab eis per inflata supplicia, exigat debita peccatorum, & purgatiores eos ad iudicium illud

Vera religio dei in quibus sita.

Rom. 10.

Verus dei cultor, per fidem omnia potest.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

C omnium generale perducant, si tamen castigationem eorum nō deserat fides. Nam infidelium castigatio in præsenti uita iudiciū est, quo alieni existere incipiunt à futuris bonis; deū uero colentiū castigatio, cū pro peccatis quæ acciderint eis infertur, cōmissi ab eis exigit debitum; ut præuenientes iudiciū, in præsenti seculo peccati debitū soluant, & liberentur uel ex parte media ab æternis, quæ illic præparatæ sunt, pœnis. Sed hæc ita esse nō recipit, qui non credit futurū esse iudiciū dei, & ob hoc præsenti seculi uoluptatibus obligatus, ab æternis excluditur bonis. Et ideo nos non negligimus prædicare uobis, quæ salutis uestre scimus esse necessaria, & qui sit uerus dei cultus ostendere, ut credentes deo, per opera bona possitis unā nobiscū futuri seculi hæredes existere. Quod si nondum apud uos certum est, uera esse quæ dicimus, interim pro hoc primo nō debetis ægre accipere & infesti esse, quia quæ putamus bona, hæc uobis adnunciamus, & quod uobis salutare esse credimus, hoc etiam uobis conferre non inuidemus, omni, ut dixi, studio laborātes, quo cohaeredes uos bonorum, quæ ipsi nobis euentura credimus, habeamus. Vtrum aut pro certo uera sint quæ adnunciamus uobis, nō aliter scire poteritis, nisi ut obediētes his quæ mandantur, ipso rerum exitu, & beatitudinis certissimo fine doceamini. Et ideo etiā si latens intrinsecus serpēs, sensus uestros mille deprauandi artibus occupet, & impedimenta mille subiiciat, quibus à salutarī doctrīna uestrum declinet auditū, eō magis obistere ei debetis, & spretis eius suggestionibus ad audiendum à nobis uerbū, suscipiendamq; doctrinā frequētius conuenire, quia nemo potest discere aliquid qui nō docetur. Cumq; hæc dixisset, iussit sibi eos qui languoribus, uel dæmonibus urgebantur, offerri. Et imposuit eis manus cum oratione, atq; ita turbas dimisit, admonens, ut ad audiendū uerbum, diebus quibus inibi demoraturus esset, frequentarēt. Ideo ubi turbæ abscessere, PETRVS aquis quæ in horto fluebant corpus diluens, unā cū cæteris uolētibus, humi sterni iussit sub arbore quadam, cuius umbra erat plurima, & recumbere nos secundū ordinem apud Cæsaream statutū præcepit.

Atq; ita cibo sumpto, Hebræorū ritu gratias agens deo, quia adhuc aliquantulū diei supererat, iubet nos de quibus uelimus percontari.

Cūq; essemus omnes cū eo uiginti, unicuiq; de quo quærere uoluit explanauit, quorum singula quæq; libellis comprehensa tibi ante iam misi. Vespere autem iam facto ingressi hospitium cum ipso, suis quicq; locis requieuiimus.

LIBRI QVINTI FINIS.

Libelli isti non extant.

RECOGNITIONVM

DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRATREM Domini, LIBER SEXTVS, Rufino Torano Aquileiense interprete,

A BI uero rarefcentibus tenebris primum dies cœpit proferre crepusculum, PETRVS orationis gratia hortum ingressus, exinde egrediens atque ingrediens, uelut excusare nobis uidebatur, quod tardius solito euigilans uenisset ad nos, aiebat ergo: Vbi ueris tempus longiorem fecerit diem, necesse est ut nox breuior fiat, si quis ergo studiorum causa noctis aliquid occupare desiderat, non in omnitempore easdem horas obseruare debet

ad uigilandum, sed eadem temporis spatia, siue breuior, siue longior sit nox dormiendo consumere, & curare magnopere, ne præsumens ex his spatijs quæ habere ad studendū solet, addat somno, & uigilandi tempus imminuat. Obseruandum namq; & illud est, ne forte si nondum decoctis cibis interrūpan tur somni, indigestum corpus adgrauet mentē, & crudos adhuc exhalans spiritus, interiorem sensum cōfutum reddat ac turbidū. Rectū ergo est, ut competentī etiam pars ista quiete foueatur, quo possit sufficienter his, quæ sibi debentur, corpus expletis, iustum in reliquis menti exhibere ministeriū. Et cum hæc dixisset, plurimis iam consueto in horti loco ad audiendum congregatis, pcessit PETRVS, & salutatis ex more turbis, dicere hoc modo cœpit. Quoniam quidem sicut terra cultore neglecta, spinas & tribulos necessario producit, ita sensus uester longi temporis incuria, multas & noxias opiniones rerum, & intelligentias falsæ scientiæ germinauit. Opus est nunc multa diligentia ad excolendum rus mentis uestre, ut id sermo ueritatis, qui est uerus & diligens cordis colonus, adfiduis excolat disciplinis. Vestrū ergo est præbere ei obediētiā, & occupationes ac sollicitudines superfluas amputare, ne bonū uerbi semen enecet noxium germen. Potest enim fieri, ut multi temporis negligentiam, breuis & adidua reparet diligentia, incertū namq; est uniuscuiusq; uitæ tempus, & ideo festinandū est ad salutem, ne forte cunctantē mors repentina præueniat. Et ob hoc acrius intendendū est, ut dū est temporis spatiū, collecta malæ consuetudinis uicia rescētur. Quod nō aliter facere poteritis, nisi ut irascamini quodāmodo aduersum uosmetipsos, pro his quæ inutiliter gessistis ac turpiter. Hæc enim est iusta & necessaria iracundia, qua unusquisq; in his quibus errauit & perperam gessit, indignatur, & semetipsum inculat, ex qua

Indigestio uitanda.

Concio Petri.

Euangelii colonus cordis nostri est.

REC. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

indignatione accenditur in nobis ignis quidam, qui uelut agro sterili immis-
sus, consumptis & excoctis radicibus pessimae uoluptatis, bono semini uer-
bi de fecundioris cordis praeprarat glebam. Puto autem quod satis dignas
habeatis causas iracundiae, ex quibus iustissimus ignis iste coalescat, si con-
sideretis in quantos uos errores deduxit ignorantiae malum, quantosque lapsus,
& quanta praecipitia ad peccandum dedit, a quantis uos bonis abstraxit, & in
quae praecipitauit mala, & quod est super omnia grauius, quod uos in futuro
seculo aeternis poenis obnoxios fecit. Nonne pro his omnibus, ubi uobis ueri-
tatis lumen obfudit, ignis iustissimae indignationis accenditur, & iracundiae
deo placitae intra uos confurgit incendiū: quo consummatur, & radicitus inte-
reat omne germen, si quod forte intra uos mala concupiscentiae pullulauit.
Vnde & ipse qui misit nos, cum uenisset, & omnem mundum uidisset ad malitiam
declinasse, non continuo pacem ei in erroribus posito dedit, ne eum confirma-
ret in malis, sed ignorantiae eius ruinis scientiam ueritatis opposuit. Ut si forte
resipiscerent, & lumen ueritatis aspicerent, deceptos se, & in praecipitia erroris
abstractos merito dolerent, & iracundiae salutaris ignem aduersum decepti-
cem sui conciperent ignorantiam. Ob hoc itaque dicebat: Ignem ueni mittere in
terram, & quem uolo ut accendatur. Est ergo pugna quaedam, quae gerenda
nobis est in hac uita, sermo enim ueritatis & scientiae, necessario separat homi-
nes ab errore & ignorantia, sicut saepe uidimus putrefactas & emortuas cor-
poris carnes, a connexionem uiuentium membrorum ferro secante separari. Tale
ergo aliquid est quod agit ueritatis agnitio: necesse est enim, ut salutis causa
filius, uerbi gratia qui sermonem receperit ueritatis, a parentibus separatur in-
credulis: aut rursus, pater separatur a filio, aut filia a matre. Et hoc modo inter
propinquos & consanguineos credentes, atque incredulos, scientiae & ignoran-
tiae, ueritatisque & erroris pugna confurgit. Et ob hoc iterum dicebat qui nos mi-
sit: Non ueni pacem mittere in terram, sed gladium. Quod si dicit aliquis, & quo-
modo iustum uidetur separari a parentibus? Audi quomodo, quia si cum ipsis
in errore permaneant, neque illis proderunt, & ipsi cum illis pariter interibunt.
Iustum igitur & ualde iustum est, separari eum qui saluari uult, ab eo qui non
uult. Sed & illud aduerte, quia non ex illis qui rectius intelligunt, uenit ista sepa-
ratio, illi enim uolunt esse, pariter & prodesse eis, & docere meliora. Sed est istud
proprium ignorantiae uicium, ut confutantem se ueritatis lucem non ferat ha-
bere de proximo, & ideo ex illis ista nascitur separatio. Nam qui scientiam uerita-
tis accipiunt, quia bonitatis plena est, tanquam a bono deo datam, cupiunt eam,
si fieri potest, cum omnibus habere communem, etiam cum his qui oderunt eos &
persequuntur, sciunt enim, quia peccati ipsorum causa ignorantia est. Pro-
pterea denique ipse magister cum ab his qui ignorabant eum, duceretur ad cru-
cem, orabat patrem pro interfectoribus suis, & dicebat: Pater remitte eis pecca-
tum, nesciunt enim quid faciunt. Imitantes quoque discipuli magistrum, etiam
ipsi cum paterentur, similiter pro interfectoribus suis orabant. Quod si discipli-
na nobis est, orare etiam pro interfectoribus, & persecutoribus nostris, quo-
modo

FRATREM DOMINI, LIBER SEXTVS.

101

A modo non etiam parentum & propinquorum persecutiones ferre, & pro con-
uersione eorum orare debemus? Tum deinde etiam illud diligentius conside-
remus, quae sit nobis causa parentes diligendi. Pro eo, inquit, quod uitae no-
strae uidentur autores. Autores quidem uitae nostrae parentes non sunt, sed mi-
nistri: non enim uitam praebent, sed ingrediendi nobis ad hanc uitam exhi-
bent ministerium: autor autem uitae, unus & solus est deus. Si ergo autorem ui-
tae diligere uoluerimus, illum nobis sciamus esse diligendum. Sed illum, inquit,
cognoscere non potuimus, istos autem & nouimus, & in affectu habemus. Esto,
non potueris cognoscere quid sit deus, quid tamen non sit deus, per facile scire
potuisti. Nam quomodo latere potuit hominem quod lignum, aut lapis, aut aes,
uel alia huiusmodi materia, deus non sit? Quod si in his quae facile deprehen-
dere potuistis, animum ad discutiendum noluitis intendere, certum est quia in agni-
tione dei impediti estis, non impossibilitatis, sed ignauiae uicio, nam si uoluissetis,
ex his ipsis inutilibus simulacris, profecto accepissetis intelligentiae uiam.
Certum est enim quia per ferrum facta sunt simulacra, ferrum uero per ignem
confectum est, qui ignis aqua extinguitur, aqua autem per spiritum mouetur,
spiritus autem a deo initium habet. Sic enim dicit MOYSES propheta: In prin-
cipio fecit deus coelum & terram, terra autem erat inuisibilis & incognita, & te-
nebrae erant super abyssum, & spiritus dei erat super aquas, qui spiritus iussu
dei, quasi ipsa conditoris manu, lucem separauit a tenebris, & post illud inuisi-
bile coelum, istud uisibile produxit, ut superiora quidem habitaculum faceret an-
gelis, inferiora uero hominibus. Propter te ergo dei iussu, aqua quae erat super
faciem terrae secessit, ut terra tibi produceret fructus, cui etiam humorum uenas
latenter inseruit, ut tibi ex ea profluerent fontes, & flumina. Propter te produ-
cere iussa est animantia, & omnia quae tuo usui uoluntati que seruirent. Aut non
propter te uenti spirant, ut ex ipsis conciperis fructus tibi terra parturiat? Non
propter te imbres profluunt, & tempora uicissitudines mutant? Non propter
te sol oritur, & occidit, & mutationes luna perpetitur? Propter te mare exhi-
bet famulatum suum, ut tibi ingrato cuncta subiaceant. Nonne pro his omni-
bus ista erit ultionis poena, quia horum omnium largitorem, quem ante omnia
& agnoscere & uenerari debuistis, solum praeteris ignorastis? Sed & nunc
eisdem uos ad intelligentiam uestram duco: uidetis etenim quod omnia gignuntur
ex aquis, aqua uero per unigenitum ex initio facta est, unigeniti uero omni-
potens deus caput est, per quem tali ordine, quo supra diximus, peruenitur ad
patrem, cum autem peruenitis ad patrem, agnosces hanc esse uoluntatem eius, ut
per aquas quae primae creatae sunt, denuo renascaris. Qui enim regeneratus
fuerit per aquam, bonis operibus adimpletis, haeres efficitur eius a quo in incor-
ruptione regeneratus est. Propter quod paratis animis accedite, quasi filii ad
patrem, ut peccata uestra diluantur, & causa eorum sola ignorantia fuisse pro-
betur apud deum. Nam si post agnitionem horum permanetis in incredulitate,
uobis iam perditionis uestrae causa, & non ignorantiae reputabitur. Nec putes
quod etiam si omnem pietatem colas, omnemque iustitiam, baptismum uero non

Parentes mini-
stri sunt nobis
ad uitam.

Hoc est quod
opinor impulit
Dionysium scri-
bere de Theo-
logia negatiua

Gen. 1.

Propter homi-
nem omnia crea-
ta sunt.

Baptismus ne-
cessarius.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

accipias, spem possis habere apud deū, imò potius maiore pcena dignus eris, qui bona opera non bene operatur, confertur enim meritum homini ex bonis gestis, sed si ita gerantur sicut deus iubet. Deus autem iussit omnem colentem se baptismo consignari, quod si tu reniteris, & tuæ uoluntati magis quam dei obtemperas, contrarius sine dubio & inimicus es uoluntati eius. Sed dices fortasse, quid confert aquæ baptismus ad dei cultū? Primo quidem, quia qd' deo placuit impletur, secūdo quia regenerato ex aquis, & deo renato, fragilitas prioris natiuitatis, quæ tibi per hominem facta est, amputatur, & ita demum peruenire poteris ad salutem, aliter uero impossibile est. Sic enim nobis cū sacramēto uerus propheta testatus est, dicēs: Amen dico uobis, nisi quis denuo renatus fuerit ex aqua, non introibit in regna ccelorū. Et ideo ad accelerate, est enim in aquis istis misericordiæ uis quædā, quæ ex initio ferebatur super eas, & agnoscit eos qui baptizantur sub appellatione triplicis sacramenti, & eripit eos de supplicijs futuris, quasi donū quoddā offerēs deo, animas per baptismū cōsecratas. Confugite ergo ad aquas istas, solæ sunt em̄ quæ possint uim futuri ignis extinguere, ad quas qui moratur accedere, constat in eo infidelitatis adhuc idolum permanere, & ab ipso prohiberi ad aquas quæ salutem conferūt, properare. Siue enim iustus sis, siue iniustus, baptismus tibi per omnia necessarius est. Iusto quidem, ut adimpleatur in eo perfectio, & regeneratur deo: In iusto uero, ut peccatorū quæ gessit in ignorantia remissio concedatur. Omnis bus ergo festinandum est sine mora renasci deo, quia incertus est uniuscuiusq; exitus uitæ. Cū autē regeneratus fueris per aquā ex operibus bonis, ostēde in te similitudinē eius, qui te genuit patris. Agnouisti enim deū, honora patrem, honor autem eius est, ut ita uiuas sicut ipse uult. Vult autē ita uiuere, ut homicidium, adulterium nescias, odium, auaritiā fugias, iram, superbiam, iactantiā respuas, & execreris inuidiam, cæteraq; his similia penitus à te ducas aliena. Est sanè propria quædam nostræ religionis obseruantia, quæ nō tam imponitur hominibus, quā proprie ab unoquoq; deum colente causa puritatis expetitur. Castimonie dico causa, cuius species multæ sunt, sed primo ut obseruet unusquisq; ne menstruatae mulieri misceatur, hoc enim execrabile ducit lex dei. Quod et si lex de his nō admonuisset, nos ut cantari libenter uoluere mur in stercore? Debemus amplius aliquid habere animalibus, utpote rationabiles homines, & celestium sensuum capaces, quibus summi studij esse debet, ab omni inquinamento cordis conscientiam custodire. Bonū est autem & puritati conueniens, etiam corpus aqua diluere. Bonū uero dico, non quasi principale illud in quo mens purificatur, sed quod sequela sit illius boni hoc in quo caro diluitur. Sic enim & magister noster quosdam phariseorum & scribarum, qui uidebantur esse cæteris meliores, & à uulgo separati, increpabat: dicens eos hypocritas, quia ea solum quæ hominibus uidebantur purificabāt, corda uero quæ solus deus aspicit, inquinata relinquebāt & sordida. Ad quosdam ergo ex ipsis non ad omnes dicebat: Vae uobis scribæ & pharisei hypocritæ, quia mundatis calicis & paropsidis quod deforis est, intus autem plena sunt

Joan. 3.

D

Castimonie
multæ species.
Leuitici 18.
Vetus exemplar
cantari habebat,
in alio non
erat omnino,
suspicio autem
legendum can-
terij.

Matth. 23

FRATREM DOMINI, LIBER SEXTVS.

A sunt sordibus. Phariseæ cœce, emūda prius quod intus est, & quod deforis est, erit mundum. Vere enim si mens mundetur luce scientiæ, cum ipsa fuerit munda ac splendida, tunc etiam eius qui deforis est hominis, ipsa necessaria curam gerit, id est carnis suæ, ut & ipsa purificetur. Vbi autem ista quæ deforis est purificatio carnis negligitur, certum est ibi neque de puritate mentis, ac munditia cordis curam geri: ita ergo fit ut is quidem qui intrinsecus mundus est, mundetur sine dubio & extrinsecus. Non semper autem is qui mundatur extrinsecus, etiam intrinsecus mundus est, uidelicet cum agit hæc ut hominibus placeat. Sed & illa species castimonie obseruanda est, ut ne passim, & libidinis solius causa feminis coeat, sed posteritatis reparandæ gratia. Quæ obseruantia cum in nonnullis etiam pecudibus inueniatur, pudoris est si non ab hominibus rationabilibus, & deum colentibus obseruetur, in tantū autem castimonie, uerum dei cultum tenentibus, per has quas supra diximus, aliasq; horum similes species, cōseruanda est, ut etiam apud eos qui à diabolo adhuc in erroribus detinentur, adtentius obseruetur: est em̄ & apud illos nō nulla obseruantia castimonie. Quid ergo quod errantes custodiebatis, hoc nō obseruabitis emendati? Sed fortasse dicet aliquis uestrum: Oportet ergo nos omnia quæ fecimus dū coleremus idola custodire? Non omnia, sed quæcūq; bene fiebant, hæc etiam nunc conuenit obseruari, quia si quid recte sit ab his, qui in errore sunt, certum est id à ueritate sumptū. Quia & si quid in uera religione nō recte sit, non est dubium quin ab errore mutuatum sit, bonū namq; etiam si ab errantibus gestum fuerit, bonū est. Et malum, etiam si ab his, qui ueritatem sequuntur gestum fuerit, malū est. Aut nunquid ita delipemus, ut si uideamus cum qui idola colit, esse sobrium, nos qui deū colimus, sobrii esse recusemus, ne eadem facere quæ ille qui colit idola uideamur? Non ita est, sed sit nobis studiū, ut si illi qui errant, homicidiū non faciunt, nos ne irascamur quidem, & si illi adulterium nō admittunt, nos ne concupiscamus quidem alienā mulierem, si illi amant proximos suos, nos diligamus etiam inimicos nostros, si illi mutuo dant his qui habēt unde reddant, nos etiam his demus à quibus recipere non speramus. Et per omnia nos qui æterni seculi hæreditatem speramus, debemus præcellere eos qui præsens tantū seculum norūt, scientes quia si opera illorum nostris operibus conlata, in die iudicii similia inueniantur ac paria, confusio nobis erit, quod æquales inuenimur in operibus, his qui propter ignorantiam condemnantur, & nullam spem futuri seculi habuerunt. Et uere digna confusio est, ubi nihil amplius gessimus ab his quibus amplius intelleximus. Qd' si confusio nobis erit, æquales eis inueniri in operibus bonis, quid erit nobis si inferiores nos, ac deteriores examinatio futura reperiat? Audite ergo quomodo de his nos ipse uerus propheta docuerit, ad eos enim qui negligunt audire uerba sapientiæ, ita ait: Regina austri surget in iudicio cū generatione hac, & condemnabit eam, quia uenit à finibus terræ, audire sapientiam SALOMONIS, & ecce plusquam Salomon hic, & non audiunt. Ad eos uero qui de malis actibus gerere pcenitentiam detrectabāt, ita ait: Viri Ninie

Studendum est,
ut simus intus
mundi.

Christiani qui
bus modis eth-
nicos uincere
debeant.

Luce 11.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

uitae surgent in iudicio cū generatione hac, & condemnabunt eam, quia poenitentiam egerunt in praedicatione IONAE, & ecce plus quā Iona hic. Vides ergo quomodo eos qui erudiebantur ex lege, adductis ad exemplum illis qui ex gentili ignorantia ueniebant, & ostendens eos nec illis aequales esse, qui in errore positi uidebantur, ex ipsa tantum comparatione cōdemnat. Ex quibus omnibus sermo quem proposuimus adprobatur, ut castimonia, quae aliis quatenus etiā ab his, qui in errore sunt positi, custoditur, multo purius & adtentius per singulas qualq; sicut supra ostendimus, species à nobis, qui ueritatem sequimur teneatur, eō magis quō apud nos obseruatiō eius praemia aeterna posita sunt. Haec & his similia cum dixisset, turbas dimisit, & ex more cum familiaribus suis cibo sumpto, quieuit. Hoc autē modo per tres cōtinuos menses, cum uerbum dei doceret, & plurimos conuerteret ad fidem, ad ultimum ieiunare me iussit, & post ieiunium in fontibus, qui contigui habentur mari, perennis aquae mihi baptismum dedit. Cumq; pro regenerationis gratia diuinitus mihi conlata, feriat cum fratribus & laicis laeti egissemus. PE-

Clemens baptizatur à Petro.

D

TRVS eos qui ad praecedendum fuerant ordinati, proficisci Antiochiam iubet, atque ibi tres alios expectare menses, quibus profectis, ipse eos qui fidem domini plene receperant, deducēs ad fontes, quos mari contiguos supra diximus, baptizauit, & eucharistiam frangens cum eis; MARO-

Maro ordinatus est episcopus.

NEM qui eum hospitio receperat, perfectū iam in omnibus, constituit eis episcopū, & duodecim cum eo presbyteros, simulq; diaconos ordinat. In-

Ministeria ecclesiae disposita à Petro.

stituit etiam ordinem uiduorum, atque omni ecclesiae ministeria disponit.

Vniuersosq; admonet MARONI episcopo, in omnibus quae praeciperet obedire, & ita cunctis competenter dispositis, cū trium mensium tempus fuisset expletū, ualedicentes

his qui erant apud Tripolim, Antiochiam proficiscimur.

LIBRI SEXTI FINIS.

RECOGNITIONVM

DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRATREM Domini, LIBER SEPTIMVS, Rufino Torano Aquileiense interprete.

A GRESSI tandem etiā Tripolim Phoenicis urbem, primā in Hortosiade haud pcul à Tripoli, facimus mansionem, ubi sequenti quoq; die remorati, quia omnes penē qui domino crediderant, dum diuelli à PETRO nequeūt, illō usq; sequuti sunt, inde Antharadū uenimus. Sed quod multi nos comitarentur, ait PETRVS ad Nicetam simul atq; Aquilam: Quoniam quidē plurimae fratrum turbae nobiscū sunt, & ingredienti singulas qualq; urbes, nō parum inuidiae contrahimus, uidetur mihi prouidendum, ut neq; ipsis ingrātū sit, si prohibeantur sequi, neq; nobis pompae alicuius excitet malignus inuidia. Censeo itaq; te Nicetam atq; Aquilam praecedere nos cū ipsis: ita, ut etiā uos in duas partes diuisam multitudinem ducatis, ut sparsim magis quā sub una cōgregatione iter agentes, singulas qualq; introeamus gentium ciuitates. Scio aut quia triste uobis uidetur, quod uidemini à me, duorum saltem dierum spatio separari: credite mihi, quia quā mēsurā diligitis me, decuplo amplior mihi quoque erga uos affectus est, sed si pro affectu, quem ad inuicem gerimus, non faciamus quae conuenientia & honesta sunt, inrationabilis huiusmodi amor uidebitur. Et ideo nequaquam titulo charitatis imminuto, quae utilia uidetur ac necessaria procuremus, maxime cū nullus dies possit intercedere, quo nō dispurationibus meis interesse possitis. Per singulas enim qualq; nobiliores prouinciarum ciuitates, proposui, sicut etiam uos scitis, ter nos docendi gratia residere menses. Nunc ergo Laodiciam, quae est urbs proxima, praecedite me, & ego post biduum aut triduum, quantum ad propositum meum spectat, insequar uos. Opprimini autem me ad proximum portae ciuitatis stabulum, & inde iterū similiter, cum dies ibi aliquot transegerimus, praecedetis me ad ultiores ciuitates, & hoc uos facere per singulas cupio, declinandae quantum in uobis est, inuidiae gratia. Et ut fratres qui nobiscum sunt, uestri prouidentia, per singulas ciuitates parata inueniētes hospitā, minus uagari uideantur. Haec dicente PETRO, necessario adquiescunt, dicentes: Nō ualde nos contristat hoc agere quae à te iubemur, quia omnia & bene agere, & bene consulere, per CHRISTI prouidentiam electus es, sed & una die, aut si multum biduo, quāuis grande sit, in hoc omni spatio non uidere dominū nostrū PETRVM, tamen tolerabile est. Consideramus enim quid patiantur illi duodecim fratres

Cauet Petrus
ne peregrina-
tio sua speciem
ullā tumultus,
id quod facile
poterat fieri
præberet.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

nostri, qui præcedunt nos, & mensem penè integrum ex tribus mēsis, quibus per unamquamq; urbem resides, tanto bono auditus tui, uisionisq; fructu dantur, ut ergo iubes, quia recte omnia iubes, agere non morabimur. Et his dictis, præcessere, acceptis mandatis, ut extra urbem adloqueretur fratres qui secum iter agebant, ne constipati & quasi cū tumultu, sed sparsim & in binos diuisi, ingrediatur ciuitates. Verum ubi illi profecti sunt, ego CLEMENS ualde gauisus sum, quod me secum esse fecit, & aio ad eum: Deo gratias ago, quod me nō prēmisiisti cum alijs, nam tristitia interissem. Tum PETRVS: Et quid fiet, inquit, si necessitas exegerit mittere aliquo doctrinæ gratia, separatus à me pro utilitate morieris? nec tibi metipsi imperabis ferre patienter quæ necessitas imposuerit? Aut ignoras, quia amici semper simul sunt, & licet corporibus separentur, memoria tamen iunguntur: sicut è contrario nōnulli corporibus unā positi, animis diuiduntur. Et ego respondi: non putes mi domine, hæc me inrationabiliter pati, sed certa & causa & ratio est, huius erga te affectus mei. Te enim solum pro omnibus meis affectibus habeo, pro patre, pro matre, pro fratribus: super hæc aut omnia est, qd' mihi salutis causa, & agnoscendæ ueritatis tu solus existis. Sed & illud non mihi in postremo habetur loco, quod iuuenilis ætas quæ in me est, concupiscentiarū insidijs subiacet, & uereor esse sine te, cuius solam præsentiam omnis luxuria, quamuis ratione careat, erubescit. Licet confidam de misericordia dei, quod etiam sensus meus, ex his quæ per doctrinam tuam concepit, aliud iam aliquid ad cogitationem recipere nō possit. Præterea memini te apud Cæsaream dixisse, ut si quis uult me salua pietate comitari, comitetur. Salua autem pietate dicebas, ut neminem contristaret, cui secundū deū deberet adhærere, uerbi gratia, ne uxorem fidelem relinqueret, uel parentes, uel alias huiusmodi personas, à quibus ego ualde liber sum, & ideo aptus ad sequendū te, atque utinā mihi concedas, ut tibi etiam serui ministeriū exhibeam. Tum PETRVS ad hæc ridens, ait: Et quid putas CLEMENS, quod nō te ipsa necessitas mihi faciat seruum? Nam quis mihi poterit alius sternere sindones, & stragula pulchra componere? Quis seruare anulos, & indumenta, quæ assidue mutare debeā præparabit? Quis etiam cocis imperabit, & diuersa atque electa pulmenta providebit, quæ arte scitissima & uaria præparatur: & omnia illa quæ hominibus molliter institutis, imò potius cupiditati eorū uelut immanissimæ cuidam bestię iniustis quæsitæ sumptibus conuectantur. Sed fortasse quamuis mecum positus uidearis, nō agnoueris uitam meam, panis mihi solus cum oliuis, & raro etiam cum oleribus, in usu est. Indumentū autem hoc est mihi quod uides, tunica cum pallio, et hæc habens, aliud nihil requiro, hoc mihi sufficit, quia mens mea non ad hæc præsentia, sed ad illa quæ æterna sunt aspicit, & ideo nihil me rerū præsentium, uisibiliumq; delectat. Vnde tuū quidem erga me bonū animū amplector & miror, ac te magis laudo, quomodo cum sis uir, ex consuetudine multæ abundantiae ueniens, tam cito transferre & aptare te potueris, ad hanc uitam nostram, quæ solis necessarijs utitur. Nos enim à puero, id est ego & frater germanus meus

Tenuitas &
parsimonia
Petri.

FRATREM DOMINI, LIBER SEPTIMVS.

107

A nus meus, ANDREAS nō solum orphanus, sed & ualde pauperes creuimus, & necessitate operarij esse consueuimus. Vnde & nunc facile uexationes itinerū ferimus, sed potius si mihi adquiesceres & permitteres, ego magis homo operarius facilius tibi possem serui implere ministeriū. At ego hæc audiens, contremui, & lachrymæ mihi continuo proruperunt, quod talem mihi sermonē dixerit uir tantus, quo omnis mūdus habetur inferior. Tū ille lachrymantem me uidens, causam percontatur. Cui ego respondi: Quid tantū in te peccauit, ut me tali sermone onerares? Et PETRVS: Si malū est, inquit, quod dixi ut seruiam tibi, tu prior peccasti hoc mihi dicendo. Et ego: Non est, inquam, simile, me enim decet hoc tibi facere, tu autem qui dei summi præco ad saluandas animas hominum missus es, graue est ut hoc mihi dicas. Et PETRVS: Adquiescerem tibi, inquit, nisi dominus noster, qui ad salutem totius mundi uenit, & qui erat omni creatura nobilior, seruire passus esset, ut nos suaderet, nō erubescere fratribus nostris seruorū exhibere ministeriū. Tum ego si puto quod possim te uincere, ualde stultus sum, uerū tamen ago gratias prouidentiae dei, quod parentū loco habere te merui. Tum PETRVS: Nemo enim, inquit, uere ex genere tibi superest? Respondi, sunt quidem multi potentes uiri ex Cæsaris prosapia uenientes, nam patri utpote ppinquo suo, & unā educato, nobilis adæque familiæ Cæsar ipse iunxit uxorem, ex qua duos geminos ante me filios suscepit, nō ualde, ut aiebat pater, sibi inuicem similes, ego enim eos nō adeo sciebam, sed ne matris quidem ualde memor sum, sed quasi per somnium, ita tenuiter uultus eius speciem recolo. Mater ergo mea Mattidia, pater Faustianus uocitatus est: fratrum aut meorum alter Faustinus, alter Faustus dicebatur. Interea cū ego quinq; uixdū essem annorū, mater sicut à patre didici somniū uidit, quo moneretur, nisi cū duobus filijs suis geminis, confestim urbem fuisset egressa, & abfuisset annis decem, ipsam pariter cum liberis interitu exitiabili periturā. Tum pater, qui tenere diligeret filios, adiunctis seruis & ancillis, ac sumptibus sufficienter præbitis, nauimpositos cum matre filios, Athenas mittit erudiendos, me sibi solū filiū ad solatiū retinens, & in hoc quidem gratias agens, quia nō etiam me imperauit somniū pariter cū matre discere. Anno aut cōpleto, pater misit ad eos Athenas homines & sumptus, scire simul cupiens quid agant, nec tamen redeunt qui missi sunt. Tertio rursus anno, inuestigatissimus pater mittit alios cū pecunijs, qui quarto anno regressi, nūciant neq; matrem se, neq; fratres uidisse, sed neq; Athenas eos omnino peruenisse, neq; usquam alicuius saltem qui cū ipsis fuerat, uestigiū repertum. Pater hæc audiens, & multa tristitia obstupescens, nesciens quo tenderet, aut ubi quæreret, unā mecum descendit ad portū, & requirere à nautis cepit sic, ubi aliquis eorum uidisset aliquando ante quatuor annos corpus mulieris, cum duobus paruulis eiecūm. Cum multi multa dicerent, nec aliquid nobis rati elucesceret, tam immensum pelagus perscrutantibus, pro multo tamen affectu pater quem erga suos gerebat, pascebatur uanis spebus, donec uisum est ei, ut me sub procuratoribus ordinatum Romæ relinqueret, annorū cum essem duo-

Petri & Andree pauperes.

Matth. 10.

Clementis prosapia.

Mattidia, Faustianus, Faustinus, Faustus.

Religioni olim
sicut & hodie
imputata sunt
incommoda, si
que euenerat.

In uetustissimo
codice legitur
Aradum, quae
lectio mihi pro
batur. Quamuis
non ignoret, uel
ex libro quinto
Plinij posse ex
Antaradum legi.
Opera Phidiae.

D
Iucunda egressus
sq. Clementis.

decim, & ipse pergeret ad requirendum, flens itaque descendit ad portum, & nauem conscendens profectus est, ex eo usque in hodiernum, neque literas eius accepi, neque si uiuat, aut defunctus sit noui. Sed magis suspicor, quia & ipse obierit, aut tristitia uictus, aut naufragio, anni etenim uiginti elapsi sunt, quibus haec geruntur, & ne nuncius quidem de eo ad me aliquis uenit. PETRVS haec audiens, ex affectu lachrymas fudit, & ad eos qui aderant familiares ait: Haec si quis in dei cultu positus pertulisset, quae huius pertulit pater, statim homines religioni adscriberent erumnarum causam, quae cum accidit miseris gentilibus, malorum causam fato adscribunt. Miseros autem dico eos, quia & hic uexantur erroribus, & ab spe futura fraudantur, dei enim cultores cum haec patiuntur, ad purgationem peccatorum cedit eis, quod perferunt patienter. Post haec dicta, unus ex adstantibus Petrum rogare coepit, ut die crastina maturius ad insulam proximam, quae sex non amplius stadiis aberat, Aradum nomine pergeremus, uidendi in ea gratia mirum aliquod opus, columnas uitreas magnitudinis immensae: cui PETRVS, ut erat clementissimus, adquiescit, sed monuit nos, ut cum nauem descendissemus, non una omnes concurrere ad uidendum: nolo enim, inquit, notari uos a turba. Cum ergo die postera nauis sub momento horae uenissemus ad insulam, continuo ad locum in quo erant columnae mirabiles properamus. Erant autem in aede quadam positae, in qua Phidiae opera permagna habebantur, quibus intento unusquisque nostrum detinebatur aspectu. PETRVS uero ubi solas columnas miratus est uitreas, nequaquam raptus picturae gratia, egressus uidit pro foribus mulierculam quandam stipem ab introeuntibus deposcentem, quam attentius considerans ait: Dic mulier, quod tibi membrum corporis deest, quod huic te iniuriae subiecasti, ut stipem petas, & non potius manibus tuis, quas a deo accepisti operas, cibum quaeras? At illa suspirans ait: Utinam mihi quidem essent manus quae moueri possent, nunc autem species tantum seruata est manuum, nam ipsae sunt emortuae, & meis moribus debiles & sine sensu redditae. Et PETRVS: Quae inquit, fuit causa, ut hoc tibi tantum mali ipsa conferres? Ignauia, inquit, nec aliud quicquam: si enim fuisset in me aliquid uirtutis, potui uel praecipio uti, uel profundo maris iniicere memetipsam, & finem dare doloribus meis. Tum PETRVS: Ecquid putas, ait, mulier, quod qui semetipsos perimunt, a suppliciis liberantur: nisi quia maioribus subiaceant poenis animae eorum, qui sibi ipsis intulerint manus. At illa: Utinam, inquit, istud mihi certum fieret, quia uiuunt animae in inferno, libenter amplecterer etiam poenas ferre mortis inflatae, tantum ut dulces mihi natos horam saltem unam uiderem. Et PETRVS: Quid tantum istud est, quod te tam graui afficit tristitia scire uelim? Si enim doceres me causam, possem tibi & ego euidenter ostendere o mulier, quod in inferno uiuant animae, & pro praecipio uel profundo, possem tibi dare medicamentum aliquod, ut sine cruciatu ualeas uitam finire. Tunc mulier promissione hac gratanter accepta, coepit dicere: Genus quidem mihi & patria quae sit, nec credi facile, nec dici necessarium puto, sed causam tantum sufficit doloris exponere, cur

A re, cur moribus meis meas ipsa debiles reddiderim manus. Ego generosis orta parentibus, & potentis adaeque uiri sortita matrimonium, duos suscepi geminos liberos, & post hos unum alium. Sed frater uiri mei, inlicito in me amore uehementer exarsit: mihi autem cum super omnia chara esset pudicitia, & neque tanto sceleri adquiescere, neque uiro uellem flagitium fratris aperire, cogitavi quatenus & ego impolluta euaderem, & fratrem inimicum & hostem non facerem fratri, ne genus omne, quod erat nobilis familiae, in obprobrium darem. Patria ergo & urbe, cum duobus meis geminis discedere statui, donec incestus amor conquiesceret, quem forte praesentiae meae palparet & inflammaret aspectus, alius sane filius, quatenus patri maneret ad solatium cogitavi. Sed ut haec ita fieri possent, somnium finxi, quasi adstante mihi per uisum quodam numine, & dicente, ut cōfestim cum geminis meis urbe discederem, & tam diu abessem, donec redire me ipse praeciperet: quod si non facerem, cum liberis omnibus me pariter perituram, & ita factum est. Statim enim ut somnium uiro enarraui, extimuit, & sociatis mihi duobus filiis, seruis quoque & ancillis, pecunia etiam abundanti data, nauigare Athenas iubet, ubi simul & erudire liberos possem, mansura, inquit, ibi usque quo uisum fuerit ei qui praecipit exire, ut redeas ad nos. Interea nauigans una cum meis natis, uentorum uiolentia ad hos infelix nocturno naufragio depulsa sum locos, & cum omnes interissem, adreptam me crudelem, supra saxum quoddam uehementior fluctus eiecit, ubi cum sederem ea sola spe, qua meos possem forte natos inuenire, in profundum me non

B praecipitavi, tunc cum adhuc perturbata anima, & doloribus ebría facere hoc & audebat & poterat. Verum ubi dies exortus est, & ego cum clamore & ululatu infelicium natorum circumspicerem, sicubi uel eiecta possem uidere cadauera, miseratione commoti quidam ex his qui me uiderant, primo per perlagus, tum etiam circa littora requirunt, si quem forte de meis infantibus inuenirent. Sed ubi nusquam ullus inuentus est, miserantes me mulieres loci, consolari coeperunt, enarrantes singulae suas quaeque miseras, ut ex similitudine calamitatum solatium caperem, quod me magis contristabat, non enim tale mihi erat ingenium, ut aliorum mala, mea esse solatia ducerem. Et cum me multae hospitio cuperent recipere, una quaedam paupercula hic habitans, extorsit mihi tugurio eius succedere, dicens, fuisse sibi uirum nauam, eumque in mari adolescentem defunctum, sibi ex eo die cum multi eam accipere in coniugium cuperent, amore uiri uiduitatem fuisse chariorē. Erunt ergo, inquit, nobis communia, quaecumque manibus nostris operantes, quaerere poterimus, & ne longa ac minus utili narratione utar, libenter habitavi cum ea, propter affectum fidei quam seruauerat uiro. Sed non multo post, mihi infelici laceratae dudum moribus, resolutae sunt manus, & illa quae me susceperat, incurrit paralyin, & domi in lecto iacet. Illarum autem mulierum quae prius miserabatur, refrixit affectus, nos ambae debiles, ego, ut uides, sedeo stipem petens, & si quid forte quaesiero, sit unus duarum infeliciu cibis. Ecce iam quae mea sunt, sufficienter audisti, tu nunc, quid moraris implere quod promiseras, & dare medicamentum? quo possit absque

Exemplum pudicitiae in mare Clementis.

Athenae.

Naufragium mulierculae.

REGOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

cruciati, ut ais, utraq; nostrum miserabilis uitae sortem finire. Haec dicente muliere, multa PETRVS cogitatione distractus, uelut attonitus stabat, & ego CLEMENS superueniens, dudum inquam, per omnia discurrens, quarebā te, & nunc quid facimus? At ille praecipit mihi ut ad nauiculam praecederem, ibi me, inquit, operire; & quia contradici ei non poterat, quod iussit impleui. Ipse uero, ut mihi cuncta posterius enarrauit, suspicione quadam pulsatus, requirerebat a muliere genus, & patriam simul, & nomina filiorum, quae si mihi, inquit, dixeris, dabo continuo medicamentū. At illa, quasi uim sustinens, quia neq; fateri haec uolebat, & medicamenti cupida erat, finxit alia ex alijs, & ait se quidem esse Ephesiam, uirum aut Siculū, sed & filiorum nomina, similiter immutauit. Tum PETRVS, putans eam uerū respondisse, ait: Heu mulier, putabam, inquit, grande aliquod gaudium hodierna nobis die oriturū, suspicabar enim te esse quandam mulierem, de qua similia quaedā nuper ad fidem didici. At illa adiurabat eū, dicens: Rogo te, ut indices mihi quae ista sit, ut scia, si est ulla inter mulieres me infelicio. Tum PETRVS, fallere nesciens, & miseratione commotus, coepit dicere: Est quidam adolescens inter eos, qui me sequuntur, religionis & sectae gratia, Romanus ciuis, qui mihi enarrauit, quod patrē habuerit, & duos geminos fratres, ex quibus nullus ei superest. Mater, inquit, mea, sicut a patre didici, somniū uidit, ut Romana urbe ad tempus excederet cum duobus geminis natis, ne forte exitiali interitu deperirent, quae cum discessisset, nusquā terrarum ultra comparuit. Pater uero suus, post haec ad inquisitionem uxoris ac filiorū profectus, nec ipse inuenitur. Haec cum dixisset PETRVS, mulier stupore percussa corruit. Tum PETRVS continere eam, & consolari coepit, ac requirere quid esset causae, aut quid pateretur. At illa uix aliquando spiritū reuocans, ac semetipsam ad gaudij, quod sperabat magnitudinem reparans, simulq; adfricans uultum, hic, inquit, est quem dicis adolescens. At PETRVS, ubi rem intellexit: Dic, inquit, mihi tu prior, nam uidere eum non poteris. Tum illa: Ego, inquit, sum adolescentis mater. Et PETRVS: Quod ei nomen est? At illa: CLEMENS ait. PETRVS: Ipse est, & ipse erat, qui paulo ante mecum loquebatur, & quem iussi ad nauem praecedere. Tū illa, procidēs ad pedes Petri, rogare coepit, ut festinaret ad nauem. Et PETRVS: Si mihi, inquit, seruas fidem, ut facias qd' dico. At illa: Omnia, inquit, facio, tantū mihi, inquit, ostende unicum meum natum, puto enim me per ipsum, & geminos meos uidere. Et PETRVS: Cum uideris, inquit, eum, modo interim dissimula paululū, usquequo egrediamur ab insula. Ita, inquit, faciam. Et tenens manū eius PETRVS, adducebat eam ad nauem. Quē ego uidens manū dantem mulieri, ridere coepi, accedens tamen honoris eius gratia, pro ipso coepi uelle subicere manū meā, & sustentare mulierem: simul autem, ut manum eius contigi, ululatu ingenti reddito, in amplexus meos inruit, & maternis me consecretari osculis coepit. At ego ignorans omne negociū, quasi infanientem mulierē repellebam, simul & cū uerecundia licet, indignabar tamen quodammodo aduersum Petrum. At ille: Desine, inquit, quid a

Mater Clementis post diuinā peregrinationē, filiū casu reperit.

o fili

FRATREM DOMINI, LIBER SEPTIMVS.

111

A o fili CLEMENS, noli repellere tuā matrē. Ego uero, ubi haec audiui, continuo lachrymis suffusus, concidi supra iacentem matrem, & osculari eam coepi. Si mul' enim ut audiui, paulatim uultū eius reuocabam ad memoriam, & notior mihi intuenti tanto magis fiebat. Multitudo interim cōueniebat plurima, audiens quod mulier quae ad stipem petēdam sedebat, recognita esset a filio suo, uiro quodam bono. Et cum uelimus confestim enauigare ex insula, mater ait ad me: Fili dulcissime, rectum est, ut ualedicam mulierculae, quae me suscepit, est enim egēs, & paralytica, iacens in lectulo. Quibus auditis Petrus, & omnes qui aderant, admirati sunt bonitatem, ac prudentiam sceminā, & continuo iussit PETRVS abire quosdā, & deferre mulierem in lectulo, ubi iacebat. Cūq; fuisset adlata, & in medio turbae adstantis posita, in conspectu omnium PETRVS ait: Si ueritatis ego sum praeco, ad confirmandam fidem horū omnium qui adstant, ut sciant, & credant, quia unus est deus, qui coelum fecit, ac terram, in nomine IESV CHRISTI filij eius, surgat haec mulier. Et statim, ut haec dixisset, surrexit sana, & procidit ad pedes Petri, atq; amicam suā, ac familiarem osculis petens, percontabatur ab ea, quid istud esset negocij. At illa breuiter omnem ei ordinem agnitionis exposuit, ita, ut etiam turbae adstantes mirarentur. Tum PETRVS: De fide dei ac religionis institutis, quod ad se pertinebat, in quantum tempus pariebatur, loquutus ad turbas, addit etiā hoc, ut si quis uellet de his diligentius noscere, Antiochiam ueniret, ubi tribus, inquit, mensibus statuimus residere, ut quae ad salutem pertinet, discat. Si em, inquit, negociandi causā, aut militandi patriam relinquunt homines, ac parentes, & longas peregrinationes subire nō metuūt, pro uita aeterna tribus saltem mensibus peregrinari, cur onerosum uideatur ac difficile? Cumq; haec & alia his similia dixisset, ego mulieri quae susceperat matrē, & sanitatem receperat per Petrum, mille drachmas donauī, & praesentibus cunctis, cōmēdaui eam cuidā uiro bono, primario illius oppidi, qui & libenter se facturū, quod imperabamus spopondit. Sed & alijs quibusdam aliquantulū pecuniae distribui, & illis mulieribus, quae aliquando solata dicebantur in miserijs matrem meam, quibus & gratias retuli, & post haec unā cum matre enauigabamus Anthradū. Cumq; uenissemus ad hospitium, mater requirere coepit a me, quonam deuenisset pater. Cui ego: Ad te, inquam, requirendam profectus, ultra non redijt. At illa audiens, suspirauit tantū, grande em pro me gaudium habens, reliquos solabatur mcerores. Die autem postera sedens unā cum uxore Petri, iter agebat nobiscum, & uenimus Balaneas, ubi triduo remorati, inde adcessimus Patho, & post hoc Gabala, & sic Laodiciam peruenimus, ubi ante portas occurrunt nobis Niceta & Aquila, & osculantes, nos abducunt in hospitium, PETRVS autem uidens amplam ciuitatem & splendidam: Dignum est, inquit, remorari nos in hac diebus decem, aut etiam amplius. Tum NICETA cum AQUILA requirebant a me, quae esset mulier haec ignota. Et ego respondit: mater mea est, quam mihi redonauit deus per dominum meū Petrū. Haec cum ego dixissem, cuncta eis PETRVS per ordinem coepit exponere, & ait:

Petrus sanat paralyticam.

Que summa paulo plus cōstitit q' XXX. III. aureos Rhemenfes.

UXOR PETRI unā erat in peregrinatione.

REG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

Cum uenisset Aradum, & ego uos praecedere iussissem, profectis uobis eadem die Clemens, cum incidisset sermonis occasio, genus suum mihi exposuit ac familiam, & quod parentibus esset orbat, duosque habuisset priores se geminos fratres; & sicut mihi, inquit, pater enarrauit, somnium uidit aliquando mater, quo iussa est cum geminis suis, ex urbe ROMA proficisci, ne subito & pariter interirent. Cumque somnium patri indicasset, ille qui tenero filios diliget affectu, nequid forte mali paterentur, uxorem pariter ac filios, nauim cum omnibus necessariis impositos, emittit Athenas erudiendos. Post haec mihi semel & iterum qui requirerent, nusquam ullius ne uestigium quidem reperit. Ipse ad ultimum pater ad inquirendum proficiscitur, & usque ad praesens, ne ipse quidem usquam est. Haec cum mihi CLEMENS enarrasset, accessit ad nos quidam, rogans, ut ad insulam Aradum quae uicina erat, accederemus, uidentis gratia columnas uitreas mirae magnitudinis, adque uentum est ad locum, ceteri omnes interiora aedis ingressi, mihi animus, nescio ob quam causam, ingrediendi ultra non dedit. Sed dum illos foris opperiebat, mulierem hanc considerare cepi, qua parte membrorum esset debilis, ut non labore manuum uitum quereret, sed mendicitatis pudorem subiret, requiro ergo ab ea causas. Illa nobili se ortam genere, & nobili nihilominus uiro in matrimonio fuisse iuncta fatetur, cuius frater, inquit, in me illicito amore inflammatus, fraternum thorum pollueret cupiebat. Quod ego abhorrens, & rursum, de tanto scelere uiro indicare non audens, & ne bellum fratribus, & obprobrium generi indicerem, magis ex patria discedere iudicavi, cum duobus geminis filiis meis, iunioris puero ad solatium patri relicto. Et ut haec, inquit, honesta specie fieret, cogitavi somnium fingere, & dicere uiro, adstitisse mihi nuntium quoddam per uisum, & dixisse ut cum duobus geminis meis cōfestim ex urbe proficiscerem, usquequo ab ipso audirem, quando redire deberem. Quibus auditis, credidisse aiebat uirum, & Athenas se geminis cum liberis emisisse inibi erudiendis. Sed tempestate graui ad hanc insulam fuisse depulso, ubi contracta nauis, se fluctu excussam supra saxum quoddam, ob hoc solum mortem distulisse, donec, inquit, infelicium natorum meorum saltem emortua membra complecterer, ac sepulturae mandarem. Sed cum dies fuisset exortus, & turbae conuenissent, miseratione moti proiecerunt mihi indumentum. At ego infelix fletibus multis rogabam, ut requirerent, sicubi infeliciū natorum possint inuenire corpusculum. Ego autem omne corpus meum dentibus lanians, planctibus & ululatibus nihil aliud clamabam, nisi ubi mihi infelici Faustus est, ubi Faustinus? Et cum haec diceret Petrus, NICETA & AQUILA subito adsurgunt, & stupefacti perturbati ceperunt, dicentes: Dominator domine & deus omnium, uerane haec sunt, an somnium est, quod agitur? Tum PETRVS: Nisi, inquit, nos insani sumus, haec uera sunt. At illi paululum remorati, & confricantes faciem, aiunt: Nos sumus Faustinus & Faustus. Sed & ab initio, cum narrare cepisti, statim in suspicionem incidimus, ne forte ad nos pertinerent, quae dicebantur, rursus tamen considerantes, multa similia accidere in uita hominum, reticimus, licet

cor no

FRATREM DOMINI, LIBER SEPTIMVS

115

A cor nostrum spe aliqua pulsaret, aspicebamur ergo ad finem sermonis, ut si ad integrum de nobis esse constaret, tum sciremur. Et cum haec dixissent, lachrymantes ingrediebant ad matrem, cum reperissent quiescentem, & cōplecti uellet, prohibuit PETRVS, dicens: Sinite me prius praeparare animos matris, & ita uos afferre ei, ne forte multo & subito gaudio mente excidat, & sensus eius turbet, maxime quia nunc etiam somno occupata stupet. Igitur mater exurrexit e somno, adlocuit eam PETRVS, dicens: Scire te uolo mulier religionis nostrae obseruantiam. Nos unum colimus deum, qui fecit mundum, huius & legem seruamus, quam mandauit in primis, ipsum colendum, & nomen eius uenerandum, parentes honorandos, pudicitiam iustitiamque seruandam. Sed & illud obseruamus, mensam cum gentilibus non habere communem, nisi cum crediderint, & recepta ueritate baptizati fuerint, ac trina quadam beati nominis inuocatione consecrati, & tunc cum eis cibum sumimus. Alioquin etiam si pater aut mater sint, aut uxor, aut filii, aut fratres, non possumus cum eis mensam habere communem. Quia ergo religionis causa praecipua hoc facimus, non tibi iniuriosum uideatur, quod non potest filius tuus una tecum sumere cibum, usquequo eadem tibi sit, quae illi sententia fidei. Quibus illa auditis, & quid, inquit, uetat hodie me baptizari? quae etiam priusquam te uiderem, illos quos dicunt deos, penitus auersata sum, quod mihi frequenter & penitus quotidie sacrificium sibi praestare potuerunt nihil. Nam de pudicitia quid dicam? cum me neque tunc deliciae deceperint, neque nunc egestas peccare cōpulerit. Satis autem puto innotuisse tibi, quantus mihi exinde fuerit amor pudicitiae, quae ut euaderem illiciti amoris insidias, somnium finxi, ut cum duobus meis geminis peregrinarem, & hunc solum filium meum Clementem, ad solatium patri reliqui. Si enim mihi duo uix sufficiebant, quanto magis contristasset patrem, si nullum penitus habuisset? Erat enim miser, graui affectu erga filios, ita, ut uix ei somni autoritas extorqueret. Faustinum & Faustum Clementis huius fratres, mihi concedere, & ipse solus contentus esset Clemente. Haec illa cum diceret, ultra non ferentes fratres mei, inruunt in cōplexus matris, cum multis lachrymis, & osculatur eam. At illa, quid uult, inquit, hoc esse? Tum PETRVS: Nolo turberis mulier, constans esto, isti sunt Faustinus & Faustus filii tui, quos in profundo perisse dicebas, quomodo autem uiuant, & quomodo in illa horribili nocte de profundo euaserint, & quemadmodum alius ipso Niceta, & alius Aquila dicatur, ipsi tibi exponere poterunt, & una tecum etiam nos audiemus. Vbi haec PETRVS dixit, mater nimio gaudio intercepta corruit, & tandem aliquando reparata, atque in semetipsam regressa, ait: Obsecro uos dulcissimi filii, dicite mihi, quae acciderint uobis post illam feralem, & crudelissimam noctem. Tum NICETA cepit dicere: In illa nocte o mater, cum nauis fuisset resoluta, & nos innitentes fragmento cuidam tabularum, per pelagus iacta remur, uiri quidam, quibus per profundum latrocinari artificium est, repertos imposuerunt nos nauiculae suae, & remis undarum uortices superantes, diuersis itineribus Caesarem Stratonis perduxerunt, ibique adfligentes nos fame, uerberibus, metu, utine quod esset in uero proderemus, immutatis etiam nostris nominibus uendiderunt nos cuidam uiduae, honestae admodum feminae, Iustae nomine, quae cum emisisset, habuit loco filiorum, ita, ut etiam graecis nos literis, & liberalibus

Mortuos enim legimus aliquot subito gaudio. FIDEI Christi stianae compendium.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

adtentissime erudiret. Vbi uero adoleuimus, etiā philosophorū studijs operā dedimus, quo possimus religionis diuinæ dogmata, philosophicis disputationibus adferentes, confutare gentiles. Simoni autē cuidā mago, qui nobiscū unā educatus est, pro amicitijs & puerili cōsuetudine adhæsimus, ita, ut penē ab eo decipi possemus. Fertur em̄ in religione nostra sermo de propheta quodā, cuius ab omnibus, qui religioni huic deseruiūt, speraretur aduentus, per quē immortalis & beata uita, credentibus danda, p̄mittitur. Hūc ergo nos putabamus Simōnē, sed hæc tibi mater, opportunius exponēt. Nos interim cū penē iam deciperemur à Simone, quidā collega domini mei Petri, Zachæus nomine, monuit ne falleremur à mago, sed obtulit nos adueniēti Petro, ut ab ipso quæ erāt sana & perfectā doceremur, qđ & tibi optamus euenire, sicut & nobis cōcessit deus, ut possimus etiā cibū, & mensam habere cōmunē, hinc ergo fuit mater, qđ nos à piratis raptos, tu in mari defunctos esse credidisti. Cū hæc dixisset Niceta, mater nostra, p̄cidit ad pedes Petri, rogās & obsecrans, ut & seipsam & hospitā suā euocaret sine mora, ac baptizaret, utīne una, inquit, die damnū patiar cōsortij & societatis natorū meorū. Similiter autē & nos filij eius rogabamus Petrū. At ille quid putatis, inquit, quia ego immisericors sum solus, & nolo uos matris cōuiuio sociari: sed necesse est eam uel una die ieiunare prius, & ita baptizari, & hoc quia sermonē ab ea quendā audiui, per quem mihi fides eius claruit, & qui iudiciū dedit credulitatis eius, alioqui multis eam diebus oportebat ante instrui & doceri. Et ego quæso te, inquā, domine mi Petre, dic quis est iste sermo, quē dicis dedisse tibi iudiciū fidei eius? Et Petrus ille sermo est quo rogauit, ut & hospita sua, cuius beneficijs uicē reddere desiderat, simul baptizet cū ipsa. Nō autē rogaret, ut illi quā diligit præstaretur hæc gratia, nisi credidisset qđ magnū aliquod in baptismo munus esset. Vnde & ego reprehēdo plurimos, q̄ cū ipsi baptizent & credāt, nihil tamē dignū fide agunt cū his quos diligūt, id est uxoribus, uel filijs, uel amicis, quos nō ad hoc hortant, qđ ipsi adsequuti sunt, siquidē uere crediderint quod æterna uita per hoc donatur. Deniq; si eos ægrotare uideāt, aut periculo alicui carnaliter subiacerē, dolēt & lugent, quia in hoc certi sunt eis imminere perniciē. Ita ergo, si & de hoc certi essent, qđ qui deū nō colūt, manet eos p̄cna ignis æterni, quādo cessarēt monētes & cohortātes: Aut si obliterēt, quomodo nō lugerēt eos & plangerēt, certi æterna eis imminere supplicia: Nūc ergo illā quidē mulierē euocabimus, postmodū & uidebimus, si amat fidem religionis nostræ, & prout cōsequēs fuerit agemus. Hæc autē quoniā fideliter sentit de baptismo, ieiunet uel una die ante baptismū. At illa: Cū iuramento satisfaciebat, præsentē uxore dñi mei Petri, q̄ ex quo recognouerit filiū, præ multo gaudio cibū capere omnino nequerit, nisi hesternā die calicē aquæ solū biberit. Testabat autē & uxor Petri dicēs ita esse. Et Aquila ait: Quid ergo obstat, cur nō baptizet? Tū PETRVS subridēs: Sed nō est, inquit, hoc ieiuniū baptismi, qđ nō p̄pter baptismū ieiunātū est. Et NICETA: Sed forte, inquit, uolēs deus matrē nostrā nec una die agnitis nobis separari à cōsortio mēse nostræ, præordinauit hoc ut ante ieiunaret. Sicut em̄ pudicitia seruauit in ignorātia, ut p̄ficeret ei ad baptismū

Veram fidē petrus in his qui in specie credēbant desiderat.

Uxor Petri.

FRATREM DOMINI, LIBER SEPTIMVS.

115

A ptismi gratiā, ita ieiunauit anteq̄ sciret ieiunij rationē, ut p̄ficeret ei ad baptismū, & statim ab initio agnitionis nostræ nobiscū pariter mēse cōsortio frueret. Tū PETRVS: Nō nos, inquit, uincat malignus, occasione accepta per afectionē matris, sed magis uos & ego uobiscū, hodie ieiunemus cū ipsa. & crastino baptizabitur, neq; em̄ iustum est ad gratiam personæ alicuius & amicitia, resolui & extenuari præcepta ueritatis. Non ergo pigeat nos magis laborare cum illa, quia omne mandatum præterire peccatum est. Doceamus autem sensus nostros corporales, qui extrinsecus sunt, seruire interioribus sensibus, & non interiores sensus, qui quæ dei sunt sapiunt, cogamus sequi exteriores, qui quæ carnis sunt sapiūt. Propter hoc em̄ & dominus mandatū dedit, dicēs: Quicūq; uiderit mulierē ad cōcupiscendā eam, iam mœchatus est eā in corde suo. Et his addidit, si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eū, & abijce abs te, expedit em̄ tibi ut unū mēbrorū tuorū pereat, quā totū corpus tuum mittat in gehennā ignis. Nō dixit scandalizauit te, ut posteaquā peccaueris, tūc abijcias causā peccati, sed si scandalizat te, hoc est, ut antequā pecces, causā peccati puocantis te, & irritatis absceidas. Ne quis autē uestrū putet fratres, qđ mēbrorū amputationē mādauerit dominus, propositū in hoc uult refecari, nō mēbra, & causas quæ ad peccandū inliciūt, quo cogitatio nostra aspectus uehiculo subuecta, ad amorē dei sensibus corporeis inuisa cōtendat. Nec carnalibus oculis, uelut lasciuientibus equis, & extra mādatorū uia currū declinare cupiētibus, relaxet frena, & habenas indulgeat. Sed reuocet aspectū corporis ad arbitriū mētis, & oculos nostros, quos deus operis sui inspectores esse uoluit & testes, nō patiat fieri lenones mali desiderij. Et ideo cedāt legi dei, tū corporeis sensibus, quā interna cogitatio, & illius uolūtati ministrēt, cuius se opera esse intelligūt. Igitur ut ordo mysterij poscebat & ratio, die postera baptizat in mari, & regressa ad hospitū, omnibus cōsequenter mysterijs religionis imbuit. Aderamus autē & nos filij sui, Niceta & Aquila, & ego Clemēs. Et post hæc simul cū ea prandimus, & simul glorificauimus deū, referētes gratias studijs, & doctrinæ Petri, qui nobis ostendit per occasionē matris, quomodo pudicitia bonū nō pereat apud deū. Sicut ē cōtrario impudicitia, inquit, etiāsi nō statim tamē licet tarde, nō effugit poenā. In tantū autē pudicitia, inquit, deo placita est, ut etiā his qui in errore sunt positi, nō nihil gratiæ in præsentī cōferat uita. Nā futura beatitudo illis solū reposita est, qui per gratiā baptismi pudicitia iustitiamq; seruauerint. Deniq; exēplo est huic rei etiā hoc, qđ erga matrē uestrā gestū est, cuius salus hæc omnis pro mercede pudicitia reparata est, ad quā custodiendā & cōseruandā, nō sufficit sola cōtinentia, sed ubi senserit quis insidias, & deceptionē parari, cōtinuo sicut ab ignis impetu, aut incurso canis rabidi refugiat, nec cōfidat qđ huiusmodi insidias possit facile aliquis philosophando, aut palpādo cohibere: sed, ut dixi, effugiendū est, & longe abscedendū, sicut fecit & uestra mater, uere & integre bonū diligens pudicitia. Propter qđ & cōseruata uobis est, ac uos illi, insuper autem & æternæ uitæ agnitione donata. Cum hæc & multa alia his similia dixisset, uespere facto, requieuiimus.

Ieiunium ante baptismum.

Matth. 5.

Matth. 5.

Erucere oculū quid sit.

Post baptismū imbuitur Matia religionis mysterijs.

Pudicitia laus.

RECOGNITIONVM

DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRA-

trem Domini, LIBER OCTAVVS, Rufino To-
rano Aquileiense interprete.

C
Lauit in mari
priusquam ora-
rent discipuli.

OSTERA autem die PETRVS mane adsumptis
fratribus meis, & me, descendit ad portu, ut in ma-
ri lauaremus, & post hoc ad locu quendam secre-
torem secessimus, orationis gratia. Senex aut qui-
dam pauper, & ut apparebat ex habitu, operarius,
curiose ex occulto obseruare nos cepit, ut uideret
quid ageremus in secreto positi. Cumq; nos oran-
tes uidisset, expectauit donec exiremus, & salutans
nos, ait: Si no agre accipitis, & quasi curiosum me,

aut importunum notatis, uelim uobiscu coterre sermonem, quia habens mise-
rationem uestri, sub specie ueritatis errare uos nollem, & habere metum de
his, quae non sunt, aut si putatis esse aliquid ueri, tradite etiam mihi. Si ergo pa-
tienter accipitis, possum uos paucis edocere, quae recta sunt: si uero molestum
est, pergami, & meos actus agam. Cui PETRVS respondit: Dic age, quod tibi
uidetur bonum, & libenter accipimus, siue id uerum, siue etiam falsum sit: am-
plexandus enim es, quia quod tibi bonum uidetur, tanquam pater pro filiis so-
licitus, commonere uoluisti. Tum senior cepit dicere: In mari uos lauisse uidi,
& post hoc ad secretum secessisse locum, obseruans ergo de occulto, quid in

D
secreto ageratis, orantes inspexi: miseratus igitur errorem uestru, operiri coe-
pi, usquequo egressos adloquerer, & docerem, ne erretis in huiusmodi obser-
uantia, quia neq; deus est, neq; cultus hic aliquis est, neq; prouidentia in mun-
do, sed fortuitus casus, & Genesis agunt omnia, sicut ego ex meipso manifestis-
sime coperi, in disciplina Matheseos praeteris eruditus. Nolite ergo errare,
siue enim oretis, siue non oretis, quod Genesis uestra continet, hoc erit uobis.
Et ego CLEMENS, nescio quid corde pulsabar, multa quasi nota mihi reco-
lens in eo: bene enim ait quidam, quia quod ex aliquo natum est, etiam si mul-
to tempore abfuerit, nunquam tamen scintilla propinquitatis extinguitur. Cee-
pi ergo interrogare ab eo, quis, & unde esset, uel quomodo ortus? At ille ad
haec respondere nolens: quid, ait, hoc pertinet ad ea quae dixi uobis. Sed pri-
mo, si uidetur, sermo de his quae proposuimus habeatur, & post haec, si ita res
poposcerit, nomen, & genus, ac patriam, & caetera quae haec sequuntur, inuice
nobis, ut amici amicis, poterimus aperire. Mirabamur tamen omnes eloquen-
tiam uiri, & grauitatem morum, tranquillitatemq; sermonis. PETRVS aut
sensim

A
sensim sermocinando incedens, opportunu ad conloquendum prospicit locu.
Et cum peruidisset iuxta portum recessum quendam secretu, residere nos fe-
cit, & ita primus ipse incipit, nec contemptu senis habuit, neq; despexit, quod
uilis ei amictus esset & sordidus, ait ergo: Quoniam quide uideris mihi uir eru-
ditus esse, & misericors, ex eo quod adisti nos, & quod tibi bonum uidebatur,
caelatu nobis esse noluisti. Volumus & nos tibi quae nobis bona & recta cre-
duntur exponere, quae si tibi minus uera uidebuntur, etia tu nostru erga te bo-
nu propositu, libenter suscipe, sicut & nos tuum. Et cu haec diceret PETRVS,
plurima multitudo conuenit. TUSENEX: Fortassis, inquit, contristat uos praes-
entia multitudinis. Et PETRVS: Nequaquam, inquit, nisi hoc solu uereor,
ne forte disputantibus nobis, cum palam facta fuerit ueritas, tu uerecundia pa-
tiaris, pro praesentia multitudinis cedere & adquiescere his, quae uera dici in-
tellexeris. Ad haec SENEX ait: Ego no ita stultus consenui, ut intelligeris qd
uerum est, abnuam id ad uulgi gratia. Coepit ergo PETRVS dicere: Viden-
tur mihi hij qui loquuntur uerbum ueritatis, & qui inluminant animas homi-
num, similes esse radijs solis, qui ut processerint, & apparuerint mundo, cae-
lari ultra aut occultari nullatenus possunt, dum non tam uidentur ab homi-
nibus, quam uidere omnibus praestant. Vnde & bene a quodam dictum est
ad ueritatis pracones: Vos estis lux mundi, & non potest ciuitas abscondi su-
pra montem posita, neq; accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed
super candelabru, ut omnibus luceat qui in domo sunt. Et SENEX: Bene ualde
dixit, quisquis ille est. Sed exponat aliquis uestrum, quod sibi sequendu uide-
tur, ut ad certum prospectum emittamus sermones nostros. No enim sufficit
ad inueniendam ueritatem destruere ea quae diuerso dicuntur, sed & ipsum
proferre in medium, quod possit, qui e diuerso est, impugnare. Ut ergo parti
sit aequa congressio, rectum mihi uidetur, ut prius, quid uterq; nostrum defen-
dat, enunciet, & si placet, ipse primus incipiam. Ego dico, non secundum dei
prouidentiam gubernari mundum, quia multa in eo iniuste & inordinate ge-
ri uidemus, sed Genesim dico esse, quae omnia agit & continet. Ad haec, cum
PETRVS respondere uellet, NICETA praeueniens, ait: Indulgeat mihi do-

Petrus non des-
pexit eos qui
uel parum ido-
nea adferrent.

Hec opinor
fuit causa cur
uulgus eruditia
disputationi-
bus abesse no-
luerint.

Matth. 5.

Epicureorum
sunt haec comen-
ta.

Petri eruditio.

B
minus meus Petrus ad haec respondere, & non uideatur proterui, quod iu-
uenis cu sene habear, sed ut filius cu patre conloquar. Et SENEX: No solum
tu, inquit, fili quod tibi uidetur ut prosequaris uolo, sed & si qui ex sodalibus
tuis, si qui etiam de adstantibus uidetur scire aliquid, incunctanter proferat, li-
benter accipimus, conlatio enim plurimorum facilius ea quae ignorantur in-
ueniet. Tum ergo NICETA respondit: No me aestimes pater temere fecisse,
qd inserui me sermonibus domini mei Petri, sed magis pro honore eius hoc
mihi facere uisus sum. Homo enim dei est plenus totius scientiae, quae ne Grae-
ca quidem latet eruditio, quia spiritu dei repletus est, quem nihil latet. Sed quia
ipsi de coelestibus loqui couenit, ego de his quae ad Graecorum loquacitatem
pertinent respondebo. Postea uero, quam a nobis Graecorum more fuerit di-
sputat, atq; ad id uentum, ubi exitus nullus appareat, tunc ipse quasi scientia

repletus, aperte & dilucide rerum nobis omnium patefaciet ueritatem, ut nō solum nos, sed & omnes qui præsto sunt auditores, uia ueritatis agnoscat. Et ideo nunc ipse quasi arbiter sedeat, ut cum unus aliquis ex nobis cesserit, tunc ipse suscipiens, indubitata sententiam ferat. Hæc cum dixisset Niceta, hi qui cōuenerant, inter semetipsos conloquebantur. Hicne est ille, quem audiebamus PETRVS, illius qui in Iudæa apparuit, & signa ac uirtutes plurimas fecit, discipulus probatissimus? Et intendentes in eum, cum timore ac ueneratione ingenti stabant, tanquam boni serui honorem domino deferentes. Quod ubi PETRVS sensit, ait ad eos. Attentius audiamus, rectū tenētes iudicium de his quæ dicuntur ab utroq; & post ipsorū cōflictū, quod necessariū uisum fuerit, addemus & nos. Et cū hæc dixisset PETRVS, gauisæ sunt turbæ, NICE-
TA uero dicere hoc modo adgressus est. Definisti pater, qd' non per dei prouidentiam mundus regatur, sed omnia Genesi subiaceant, uel quæ ad mores uni uiscuiusq; uel quæ ad gesta pertinent. Ad quæ statim quidē potui respondere, sed quia iustū est seruare ordinem, definimus & nos quid teneamus, sicut ipse fieri rogasti. Ego dico prouidentia dei gubernari mundum, his duntaxat quæ gubernatione eius indigent. Vnus est enim omnia tenens, qui & mundum fecit, iustus deus unicuiq; secundū gesta sua quandoq; redditurus. Ecce habes & nostram definitionē, nunc quod uis prosequere, uel mea destruens, uel tua adserens, ut & ego his quæ à te prosequeretur, occurrā. Aut si me uis priorem dicere, nō morabor. Et SENEX respondit, Siue tibi placet fili prius dicere, siue hoc magis placet ut ego dicam, nihil interest, apud eos præcipue, qui bona uenia disputant. Dic tamen tu prior, libenter accipio, atque utinam possis etiā quæ à me dicenda sunt prosequi, atque his quæ contraria sunt, obijcere, & ex utrorumq; conlatione ostendere ueritatem. NICETA respondit: Si uis, inquit, possum etiā tuas partes dicere, & ad hæc respōdere. Et SENEX: Ostende mihi prius, quomodo potes scire ea quæ nondum loquutus sum? & ita tibi credam, quod partes meas prosequi possis. Et NICETA: Secta, inquit, tua & sententia quam definisti, manifesta est his qui eruditi sunt in huiusmodi disciplinis, certaq; est eius cōsequentia. Et quia ego nō sum ignarus quæ sint definitiones philosophorū, ex his quæ proposuisti, quid consequatur agnosco, maxime quia præ cæteris philosophis, Epicuri scholas frequētaui. Frater autē meus Aquila, magis Pyrrhonios sequutus est. Alius autē frater noster Platonicos & Aristotelicos, itaq; cum eruditis tibi auditoribus sermo est. Tum SENEX: Bene, inquit, & consequenter docuisti, quomodo ex his quæ propositæ sunt definitionibus, etiam ea quæ cōsequuntur aduerteres. Sed ego amplius aliquid professus sum, quàm sentit Epicurus, quia introduxi Genesim, eamq; causam omnium gestorum hominibus posui. Cumq; hæc senex dixisset, ego CLEMENS aio ad eum: Audi pater, si te frater meus Niceta obtinuerit, quia non sine dei prouidentia mundus agitur, in ista parte quæ superest de Genesi, ego tibi potero respondere, est enim mihi notitia huius scientiæ. Et cū hæc dixissem, frater meus Aquila: Quid necesse est, inquit, ut eum patrē uocemus, cum

Adserciones
Nicetæ contra
Senem.

Niceta Epicu-
reus olim.
Pyrrhonius su-
it Aquila, id
est Pyrrhonis
asselas qui de
lectum rerū su-
stulerat.

A cum in mandatis habeamus, neminem super terram patrē uocare? Et post hæc respiciens ad senem: Non iniuriose, inquit, accipias pater, quod fratrem meum culpauit, quia te patrē uocaret, habemus enim tale mandatum, ne aliquem nomine isto uocitemus. Cumq; hæc dixisset Aquila, risit omnium adstantium coetus unā cū Senæ & Petro. Aquila autē requirente causam, cur omnes riserint, aio ad eum, quod tu in quo alios culpas, id ipse facis, qui senem appellaueris patrē. At ille negabat, dicens: Vere nescio si eū patrē uocaui. Interea PETRVS mouebatur suspicionibus quibusdam, sicut ipse nobis enarrauit postmodum, & respiciens ad Nicetam, expedi, inquit, quod proposuisti. Tum NICETA hoc modo exorsus est: Omne quod est, aut simplex est, aut compositum: quod simplex est, caret numero, diuisione, colore, differentia, asperitate, lenitate, pondere, leuitate, qualitate, quantitate, & ob hoc etiam sine: Quod uero compositum est, aut ex duobus, aut ex tribus, aut etiam ex quatuor compositum est, aut certe ex pluribus: & quæ composita sunt, necessario etiam diuidi possunt. Et SENEX audiens hæc: Optime, inquit, & doctissime dicis fili. Et NICETA: Igitur illud quod simplex est, & his omnibus caret, quibus solui quod subsistit, potest, sine dubio incomprehensibile & immensum est, neq; initium ullum, neq; finem sciens, & ideo unum & solum est, & sine autore subsistens. Quod autem compositū est, & numero, ac diuersitati diuisioniq; subiacet, necessario autore aliquo cōpositum est, atq; in unam speciem diuersitas congregata. Quod ergo immensum est, bonitate pater est, uirtute conditor. Neq; ergo condendi uirtus in immenso cessare potuit, neq; bonitas ociari, sed ad substituenda ea quæ sunt, bonitate, ad componenda & firmanda, uirtute prouocatur. Substituuntur ergo & cōponuntur quædam, ut diximus, ex duobus, uel ex tribus, quædam uero ex quatuor, alia ex pluribus. Sed quoniā nunc nobis de mūdi ratione quæritur, & de substantia eius, quam ex quatuor elementis esse compositā constat, cui omnes illæ decem differentiæ, quas supra comprehendimus accidunt, ab his inferioribus incipientes gradibus, ad superiora ueniemus. Via enim nobis ad intellectualia & inuisibilia, ab his quæ uidemus & cōtrectamus datur, sicut continetur in Arithmeticis disciplinis, ubi cum de diuinis quæritur, ab inferioribus ad superiores numeros ascenditur. Cum uero de præsentibus & uisibilibus ratio exponitur, de superioribus ad inferiores numeros ordo dirigitur: Aut nō ita est? Et SENEX ait: Valde bene prosequeris. Et NICETA: De mundi nunc ergo ratione prosequendū est, cuius prima quæstio in duas partes diuiditur. Quæritur enim utrum factus sit, an nō? & si quidem nō est factus, ipse erit illud ingentum ex quo omnia: Si uero factus est, de hoc rursus quæstio in duas partes scinditur: Vtrum nam ex seipso factus est, an ab alio? & si quidem à semetipso est, excluditur sine dubio prouidentia, si prouidentia nō recipitur, frustra animus ad uirtutem prouocatur, frustra iustitia custoditur, quippe si non est qui iusto pro meritis aliquando restituat. Sed ne anima quidem ipsa immortalis uidebitur, si eam post absolutionē corporis, nullius prouidentia excipiat di-

Matth. 23.

Simplex.

Compositum.

Immensum.

Per inferiora
ad superiora
peruenitur.

spensatio. Nam si doceatur esse prouidentia, & per ipsam factus esse mūdus, alia rursus quæ discutiantur occurrunt: equiretur enim quomodo sit prouidentia, utrū generaliter erga omnia, an specialiter erga partes, an & generaliter erga partes, an & generaliter erga omnia, & specialiter erga partes. Generalis autem intelligitur hoc modo, quasi ab initio deus faciens mundum, ordinem dederit rebus, & cursum statuerit, & ultra eorū curam quæ geruntur, habere cessauerit. Specialis uero erga partes, hoc modo est, ut quorundā quidam uel hominum, uel locorum prouidentiam gerat, quorundam uero non gerat. Generalis autē omnium, & specialis partium simul, hoc modo est, quasi & ab initio omnia fecerit deus, & usq; ad finem per singulos quoscq; prouidentia gerat, & unicuiq; reddat pro actibus suis. Prima ergo illa propositio quæ dicit, quia ab initio deus fecerit omnia, & cursu atq; ordine rebus imposito, de reliquo nihil ad se reuocet, secundū Genesim geri cūcta confirmat. Ad hoc ergo primo respōdebimus, & his præcipue, qui deos colunt, & Genesim defendunt, qui utiq; cum immolant dijs, & exorant eos, sine dubio contra Genesim se impetraturos aliquid sperant, & per hoc Genesim solunt. Cum uero ridēt qui ad uirtutē prouocant, & ad continentiam cohortantur & dicunt, quia nemo potest facere aliquid, aut pati, nisi quod ei fato decretum est, omnem profecto cultum diuinitatis abscidunt. Quid enim colas eos, à quibus promereri nihil possis, quod non patiat ratio decreti. Hæc interim aduersus illos dicta sint. Ego uero mundum dico à deo factum, & ab ipso quandoq; esse soluendū, ut ille appareat, qui æternus est, & ad hoc factus, ut semper sit, & dignos se, recipiat iudicio dei. Quod autem sit alius inuisibilis mūdus, qui hunc uisibilem intra semetipsum contineat, postea quā de uisibili mundo discusserimus, tūc & ad illum ueniamus. Nunc interim, quia factus sit mundus iste uisibilis, testantur etiam philosophorū plurimi sapiētes uiri. Sed ne uideamur quasi egeni tes adsertionibus, uti uoluisse testibus, de principijs eius si uidetur quæramus. Corporeum esse mūdū hunc uisibilem, eo ipso quod est uisibilis, satis cōstat, omne autem corpus duas recipit differentias, aut enim cōnexū est & solidū, aut diuisum & separatum. Et siquidem cōnexum fuit & solidū corpus, ex quo mundus factus est, & per diuersas species partesq; secundum differentias sui, corpus illud partitum est & diuisum, necesse est intelligi, fuisse aliquem, qui corpus quod erat cōnexum & solidum dirimeret, atq; in partes multas duceret, formasq; diuersas. Aut si ex diuersis dispersisq; corporū partibus, omnis mundi hæc moles composita est & compaginata, necesse est nihilominus intelligi, fuisse aliquem qui in unū dispersas colligeret, & diuersas rebus species induceret. Equidē plures philosophorū hoc magis sensisse scio, quod ex uno corpore, quam illi materiam uocant, diuisiones ac discretiones conditor fecerit deus, quod tamē ex quatuor simplicibus, & in unū temperamento quodam diuinæ prouidentia, admixtis constaret elemētis. Nam illud superfluo à quibusdam dictum puto, quod simplex corpus, id est absq; ulla coniunctione, sit mundi, cum cōstet nec corpus posse esse quod simplex est, neq; misceri posse,

Contra Gentes
sim ratio.

D

Philosophi etiam
aliquot mūdum
esse creatū
cōstituerunt.

Atomos intelligit.

Materia.

aut

A aut propagari, uel solui, quæ omnia utiq; mundi corporibus uidemus accideri. Quomodo em̄ soluere si esset simplex, nec haberet intra se aliud à quo resolui ac diuidi posset, quod si ex duobus aut tribus, uel etiā ex quatuor constare corpora uidentur, cui non etiam exiguum habenti sensum manifestū sit, quod fuerit aliquis, qui in unum plura collegerit, & temperamētū moderatione seruata, ex diuersis partibus solidum corpus effecerit. Hunc igitur nos conditorem mundi dicimus deum, hunc agnoscimus uniuersitatis autorem. Nam Græcorū philosophi de principijs mūdi quærentes, alius alia incessit uia, deniq; Pythagoras elementa principiorū, numeros esse dicit, Callistratus qualitates, Alcmeon contrarietates, Anaximandrus immensitatem, Anaxagoras æqualitates partium, Epicurus atomos, Diodorus amere, hoc est ex his in quibus partes non sunt, Asclepiades oncos, quod nos tumores uel elationes possumus dicere, Geometrae fines, Democritus ideas, Thales aquam, Parmenides terram, Zenon, Empedocles, Plato, ignem, aquam, aërem, terram, Aristoteles etiam quintum introducit elemētum, quod acato nomaston, id est, incompellabile nominauit, sine dubio illum indicans, qui in unum quatuor elementa cōiungens, mundum fecerit, siue igitur duo. Siue tria, siue quatuor, aut etiam plura sint, uel innumera, ex quibus mundus constat, omni ex parte, qui plura in unum collegerit, & rursus collecta in diuersas species duxerit, ostēditur deus, & probatur per hæc, non potuisse machinam mundi sine opifice, & prouifore constare. Sed & hoc ipso qd' in coniunctione elementorū deficiente altero, aut abundante, cætera resoluuntur & concidunt, ostenditur ex nihilo accepisse principium. Nā uerbi gratia, si deficiat in aliquo humor, nec aridum stabit, humore enim pascitur aridum, sicut & frigus calido, in quibus, ut diximus, si alterū deficiat, penitus cuncta soluiuntur, & in hoc originis suæ, quæ ex nihilo facta sunt, produuntur indicia. Quod si materia ipsa probatur esse facta, quomodo partes eius & species, ex quibus mundus constat, uidebuntur infectæ. Sed de materia & qualitatibus, nō est nunc dicendi locus, hoc solum docuisse sufficiat, deum esse omnium conditorem, quia neq; si solidum & connexum fuit corpus, ex quo mundus constat, dirimi & discerni sine conditore, neque si ex diuersis & discretis partibus in unum collectū est, congregari & misceri sine artifice potuit. Igitur si mundi cōditor deus esse à me euidenter ostenditur, qui erit Epicuro locus introducēdi atomos, & adserendi quod ex corpusculis insensibilibus, non solum sensibilia corpora, sed & mentes intellectuales ac rationales fiant. Sed dices, ut Epicuro uisum est, continuationes atomorū in desinenti cursu uenientium per immensa & sine fine tempora miscentium se, atq; in unum conglobantium, corpora solida efficiuntur. Non uenio ad hæc ut rem fabulosam, & inepte cōpositam dicam, uideamus magis si quaecumq; istud est, potest stare quod dicitur. Aiunt em̄ corpuscula ipsa quæ atomos appellāt, diuersis esse qualitatibus, & alia quidē humida, & ob hoc graua, ac deorsum tendentia, alia uero arida & terrena, atq; ob hoc nihilominus graua, alia aut ignea, & ob hoc rursus semper nitentia, alia uero frigida, & ob hoc pigra &

Pythagoras.
Callistratus.
Alcmeon.
Anaximandrus.
Anaxagoras.
Epicurus.
Diodorus.
Asclepiades.
Geometrae.
Democritus.
Thales.
Parmenides.
Zenon.
Empedocles.
Plato.
Aristoteles.

q

C semper media. Quomodo ergo cum alia semper sursum tendant, utpote ignea, & alia semper deorsum, utpote humida & arida, alia uero media, & non aequali cursu incedant, coire simul potuerunt, & unum corpus efficere? Si quis enim de superioribus, uerbi gratia minutissimas paleas, & ad eandem magnitudinem minutissimi plumbi particulas deorsum iaciat, nunquid poterat, quamuis aequales sint magnitudine, leues paleae partes plumbi particulas consequi? longe enim uelocius ad imum grauiora perueniunt. Ita ergo & atomi etiam, si magnitudine aequales sint, pondere tamen inaequales, nunquam poterunt, quae leues sunt, consequi grauiore: quod si consequi non possunt, sine dubio nec misceri, nec corpus efficere. Tum deinde si indefinenter feruntur, & semper ueniunt, & rebus quarum iam mensura integra constat adduntur, quomodo stare uniuersitas potest, cum tam immensis ponderibus noua semper pondera cumulentur? Sed & illud requiro, si paulatim coeuntibus corpusculis extruebatur hic quae uidemus ambitus caeli, quomodo non in eo illico cum coeurgeret contruit? si quidem hians machinae ipsius summitas nullis suffulta repagulis stringeretur. Sicut enim hi qui aedificiorum tholos in circulum instruunt, nisi conclusionem medij uerticis strinxerint, uniuersum pariter soluitur. Ita & mundi circulus quem tam decora specie collectum uidemus, si non subito & sub uno diuiniae uirtutis rotatu, potentia conditoris effectus est, sed paulatim concurrentibus atomis & instruementibus, non ut ratio patebat, sed ut fortuitus incidisset euentus, quomodo non prius quam colligi posset & concludi, dilapsus est & dissolutus? Ad haec etiam illud requiro, quod sit munimen, super quod tam immensae molis iacta sint fundamenta? Et rursus illud ipsum quod dixeris munimen, super quid iaceat? Et iterum illud aliud super quid? & eo usque interrogando progrediar, donec responsio ad nihil & inane perueniat. Quod si dicat aliquis, quia atomi igneae qualitatis coniunctae, sibi corpus unum fecerunt, & quia ignis qualitas non deorsum, sed sursum tendit, imposita mundi mole, ad superiora semper nitens ignis natura subuectat. Ad haec respondebimus: Quomodo potuerunt atomi igneae qualitatis, quae semper ad superiora contendunt, in inferiora descendere, & in profundo, ac sub omnia demerso inueniri loco? Cum itaque grauiore quaeque, id est terrena uel humidae qualitates praueuiant, ut diximus, leuiore, unde & caelum, uelut superiore fabrica igneis atomis, quae & leuiore sunt, & sursum semper fugiunt, adserunt structa: neque ergo fundamenta ignis, aut alia ulla habere mundus potest, neque atomis grauioribus cum leuioribus, id est his quae deorsum semper praecipitant, & his quae semper sursum fugiunt, societas aut copaginatio ulla conueniat. Igitur quod impossibile sit ex atomorum coniunctione, corpora mundi solidari sufficenter dictum, & quod non potuerint insensibilia corpora, etiam si ulla ratione coire & conecipi potuissent, formas dare corporibus & mensuras, uel membra fingere, uel qualitates efficere, uel exprimere quantitates, quae utique omnia modulatione sui manu testantur artificis, & opus rationis ostendunt, quam rationem ego uerbum & deum appello. Sed dicet aliquis haec a natura fieri, iam in hoc de nomine controuersia est. Cum enim constet mentis esse, & rationis opus,

A opus, hoc quod tu naturam uocas, ego deum conditorum uoco, constat nec potuisse nec posse uel corporum species tam necessarijs distinctiōibus institutas, uel animorum sensus inrationabili opere, & quod sensu careat effici. Quod si idonei tibi testes uidentur philosophi, Plato de his testatur in Timaeo, ubi de mundi factura discutiens requirit, utrum nam semper fuerit, an initium sumpserit? & pronunciat quia factus sit: Visibilis enim, inquit, est & palpabilis atque corporeus, omnia autem quae huiusmodi sunt, facta esse constat: Quod autem factum est, alique quem habet sine dubio autorem, a quo factum est: hunc ergo, inquit, factorem parentemque omnium, & inuenire difficile est, & inuentum uulgo enarrare impossibile. Haec quidem Plato dicit, sed & si ipse alijque Graecorum philosophi, de factura mundi silere uoluissent, nonne omnibus intellectum habentibus, palam esset? quis enim est exigui saltem sensus homo, qui cum cernat domum, omnia quae ad usus necessaria sunt habentem, cuius cameram in sphaerae gyrū uideat collectam, eamque uario splendore, & diuersis imaginibus depictam, luminariibus praecipuis & maximis adornatam: quis, inquam, est, qui huiusmodi fabricam uidens, non statim pronunciet, a sapientissimo & potentissimo artifice esse constructam? Et ita quis inuenietur insipiens, cum caeli opus inspiciat, splendorem solis cernat, ac lunae, astrorum cursus, & species, & uias certis rationibus & temporibus uideat definitas, non tam a sapiente haec artifice, & rationabili, quam ab ipsa sapientia & ratione clamet effecta? Quod & si secundum alios Graecorum philosophos audire uis, & mechanicis imbutus es disciplinis, de excelsis quae traduntur, non te sine dubio latent. Ponunt enim sphaeram aequaliter ex omni parte collectam, & ad omnia similiter respicientem, atque a centro terrae aequis spatijs distinctam, ipsaque sui aequalitate ita stabilem, ut eam in nullam partem declinare undique aequalitas collecta permittat, & ita a nullo fulcramento subuecta sustentatur sphaera, quod si uere hanc habeat similitudinem mundi machina, euidentem est opus in ea diuinum. Si uero, ut alijs uisum est, super aquas posita sphaera, uel super ipsas fertur, uel in ipsis uoluitur, etiam sic magni in ea artificis opus declaratur. Sed ne de his quae non omnibus palam sunt, incerta uideatur adsertio, ad ea ueniamus quae neminem latent, quis astrorum cursus tanta ratione disposuit, ortusque eorum & occasus instituit, certisque & demensis temporibus unicuique tenere caeli ambitum dedit? Quis ad occasum alijs etiam redire in ortum permisit? Quis imposuit modum cursibus solis, ut horas, & dies, & menses, & temporum uicissitudines, diuersis motibus signet? & nunc hyemem, inde uer, astatem, post & autumnum, certa cursus sui dimensione discernat, & semper eisdem uicibus anni orbem inconfusa uarietate constringat? Quis inquam tanti ordinis moderatrice, non ipsam dei pronunciet sapientiam? Et haec quidem secundum illa nobis dicta sint, quae de excelsorum disciplinis traduntur a Graecis. Quid autem & de his quae uel in terris uel in mari uidemus, nonne euidenter edocemur, dei in his non solum opus esse, sed & prouidentiam? Nam quod in terra montes excelsi, certis quibusque habentur in locis, ut ex his uelut compressus & coangustatus aer, ordinatione dei cogatur & exprimitur in uentos,

Plato in Timaeo mundum testatur creatum.

A cursu astrorum probat prouidentiam.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

ex quibus & fructus germen concipiant, & æstiuus ardor temperiē sumat, cū plades ignitæ solis ardoribus incāduerint. Sed dices: Cur & ardor solis ut tēperies regat? & quomodo fruges humanis ulibus necessariæ matureſcerēt? Sed & illud aduerte, quod ad axem meridianū, ubi plus est caloris, nō multa datur nubium constipatio, nec abundans copia imbrum funditur, ne morbus habitantibus generetur, humidæ enim nubes, si calore rapido coquantur, ærem corruptum, & pestiferum reddunt. Sed & terra calidū imbrēm suscipiēs, nō nutrimenta segetibus, sed perniciem præbet, in quo quis dubitat, opus esse diuinæ prouidentiae? Deniq; Aegyptus, quia Aethiopiciis ē uicino flagrat ardoribus, ne insanabiles corruptelas aëris imbrum necessitate susciperet, campi eius non pluuiam nubibus ministratam, sed terrenum quodāmodo imbrēm Nilo inundante suscipiunt. Quid de fontibus dicemus, & fluuijs? qui perenni in mare fluunt meatu, & per diuinam prouidentiam, nec illis abundans deficit cursus, nec mare tantas aquarum recipiens copias, ullum sentit augmentum, sed in eadem mensura, & ea quæ conferunt, & ea quæ ibi conferuntur elementa perdurant. Sed dicis mihi, falsa aqua naturaliter consumit fluentum dulce, quod ei fuerit infusum, & in hoc ergo manifestum est prouidentiae opus, ut falsum faceret illud elementum, in quod cursus omnium aquarū, quas ad usum hominibus præstiterat, declinauit, ut ne per tanta seculi spatia, repletus maris alueus, inundationē perniciosam terris & hominibus redderet. Nec ita quisquam insipiens erit, ut hanc tantam rationem, tantamq; prouidentiam ab inrationabili natura arbitretur esse dispositam. Quid autem de uirgultis? quid de animalibus dicam? nōne per prouidentiam factum est, ut cū senecta temporis resoluerent, uirgulta quidem uel plantis, uel seminibus quæ ipsa dederint, animalia uero per progeniem reparentur, & mira quadā dispensatione prouidentiae, nascituro pecori lac præparatur in uberibus, ac statim ut natum fuerit, nullo docente, scit ubi alimoniae suæ horrea requirat. Gignuntur autem non solum mares, sed & feminae, ut ex utroq; possit rursus constare posteritas. Sed ne, ut putant homines, uideretur hæc naturæ quodam ordine, & nō dispensatione fieri conditoris, pauca quædam ad indicium & documentum prouidentiae suæ, mutato ordine genus seruare iussit in terris, uerbi gratia, ut per os conciperet Coruus, & per aurē Mustela generaret, ut aues nonnullæ sicut Gallinæ, interdum oua uel uento, uel puluere cōcepta parerēt, alia quædam animalia marem uicibus alternis in feminam uerterēt, & sexum per annos singulos cōmutarent, ut Lepores & Hienæ, quas Beluas uocant. Alia etiā ex terra orirentur, atq; inde sumerent carnē, ut Talpæ, alia ex cinere, ut Viperæ, alia ex putrefactis carnibus, ut Vespæ quidē equinis, Apes autē bubulis, alia ex fimo bouum, ut Scarabei, alia ex herbis ut de ocimo Scorpius, & rursus herbæ ex animalibus, ut ex cornu cerui uel capræ apij & asparagi. Et quid opus est plura enumerare, in quibus diuinā prouidentia, mutato ordine eo, qui à natura datus putatur, multimodis differentijs natiuitatem animalium constare uoluit, ex quibus non inrationabilis rerum cursus, sed ipsius dispensatus

Rare pluuiæ ad axem meridianum quare sint.

Calidi imbres pestilētes sunt.

Nilus Aegypti pro pluuiis est.

Aqua marina ineffabili prouidentia falsa est.

D

Virgulta.

Quedam mutato naturæ ordine gignuntur

Corui.

Mustela.

Gallinæ.

Lepores.

Hienæ.

Beluæ.

Talpæ.

Viperæ.

Vespæ.

Apes.

Scorpij.

Apium.

Asparagus.

FRATREM DOMINI, LIBER OCTAVVS.

A ratione doceretur? aut non & in hoc plenissimum demonstratur opus diuinæ prouidentiae, ubi ex terra & aqua, ad uitam hominū semina iacta reparantur? Quæ cum terræ fuerint mandata, uolūate dei humorē quē susceperit gleba, uelut uberibus suis seminibus immulget: aquis enim inest quædam uis spiritus à deo dati ex initio, cuius opere, habitus futuri corporis, in ipso statim semine formari incipit, & per culmum spicamq; restitui, turgescit etenim ex humore seminum grano, per angustos quosdam uenarū meatus uis illa spiritus, quæ inesse aquis data est, utpote incorporea transcurrent, ad incrementū semina suscitāt: & crescentium species format. Ministerio igitur humidi elementi, cui uitalis ille spiritus insitus semper & ingenuus est, efficitur ut non solum reparetur, sed ut per omnia similis species, & forma his quæ iacta fuerint seminibus redeat. Quæ ratio, cui uel breuem sensum habenti, per inrationabilem naturam, & non per diuinam sapientiam constare uidebitur? Deniq; etiā hæc ad similitudinem humanæ natiuitatis formata sunt: uidetur enim terra uulua locum tenere, cui semen inieciū per aquæ & spiritus uim, sicut supra diximus, & formatur, & alitur. Sed & in hoc admiranda est diuina prouidentia, quod uidere nos quidē & agnoscere fecit, quæ fiunt, quomodo autem & qualiter fiant, in secreto posuit & in occulto, ut non indignis ad agnitionem subiacent, sed dignis & fidelibus, cū meruerint patefiant. Ut autem rebus ipsis & exemplis probemus, nihil omnino ex terrena substantia seminibus dari, sed totū ex elemento aquæ & spiritus qui inest ei, uirtute constare. Pone mihi uerbi gratia in cratere aliquo amplissimæ magnitudinis, iniici terræ talēta centū, & seminētur in eo diuersæ species seminum, uel holerum, uel etiam uirgultorum, his præbeatur ad rigandum aqua sufficiens, & per annos plures habeatur ista diligentia, congregentur autem semina quæ collecta fuerint, uerbi gratia frumenti, uel hordei, aliarumq; specierum per singulos annos seorsim, donec uniūscuiusq; seminis aceruus, ad centum talētorum pondus ascendat, tū etiam arbores auulsa radicitus adpendantur, & his omnibus ex cratere sumptis, si adpendatur terra, centum sua nihilominus talēta salua restituet. Vnde ergo dicemus omne illud pondus, omnemq; quantitatem seminum diuersorum, atq; arborum surrexisse? nōne euidenter apparet quia ex aquis? Terra enim quod suū est integrū tenet, aqua uero quæ per singula iniecta est, nūquam prorsus est, obpotentem diuinæ conditionis uirtutē, quæ per unā aquæ speciem tantorum seminum, uirgultorumq; & substantias reparat, & species format, & genus scenore multiplicato custodit. Ex quibus omnibus satis abundē patere puto, artificij sensu, & non inrationabili naturæ opere cuncta effici, & uniuersa constare. Sed ueniamus adhuc si uidetur, etiam ad nostram, id est ad hominis substantiam, qui est paruus in alio mundus, & consideremus quanta sit ratione cōpositus, & ex hoc præcipue sapientiā cōditoris intelliges, qui cum ex diuersis substantijs constet, id est mortali & immortalī, per artificē prouidentiam conditoris, societatem diuersitas non refugit, & quidem longe à se substantijs, Alia nanq; de terra adsumitur, & à conditore formatur, alia

Terra humor, in tantum uberibus concipit.

Terra uulua habet speciem.

Experimentū aqua & spiritus omnia conflare.

Semen ex medullis.

Ossa in corpore humano sunt pro columnis.

Proportio corporis humani.

Ideo præciso res dicti.

Molares.

D

Iecur.

Splen.

Intestina quare humida.

Vulua.

REGOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

nero ex immortalibus substantijs datur, nec tamen ei per huiuscemodi conjunctionem honor immortalitatis infringitur, nec ut quibusdam uidetur affectus quibus ad hæc singula moueri possit. Nā corpus quod ex ossibus & carnibus constat, initium sumit ex semine uiri, quod ē medullis calor eliciens, uulua quasi terræ consignat, cui inhærens ex fonte sanguinis, paulatim rigatū in carnem & ossa producit, atq; in speciem auctoris iacti seminis reformatur. Et uide in hoc artificis opus, quomodo ossa uelut columnas quasdam, quibus caro sustentetur ac portetur, inseruit. Tum deinde æqualis ex utraq; parte, id est dextera ac læua, mensura seruetur, ut congruat pes pedi, & manus manui, digiti quoq; digitis, ut singuli ad singulos tota æqualitate concordent, sed & oculus oculo, & auris auri, quæ non solū consona sibi & concordantia, sed & uisibus necessarijs apta formantur. Manus quidem ut operi commodæ sint, pedes ut gressibus, oculi ut uisibus seruiant, supercilijs excubijs custoditi, aures ad audiendum ita formatae, ut cimbalo similes, suscepti uerbi repercussum sonitū altius reddāt, & usq; ad sensum cordis emittant. Lingua autē ad loquendum in lisa dentibus, plectri reddat officium, ipsi uero dentes alij ut incidant & diuidant cibos, & interioribus tradant, interiores uero ut in modū molæ conficiant & comminuant, quo oportunius stomacho traditi coquantur, unde & molares appellati sunt. Sed & nares cōmeandi flatus, & reddēdi ac recipiendi gratia factæ sunt, ut in nouatione spiritus, calor naturalis qui ex corde est, uel accendi uel refrigerari, cum res poposcerit queat pulmonis officio, qui pectori inhærens datus est, ut mollicie sui palpet & foueat cordis uigore, in quo uidetur uita consistere, uita dico, non anima. Nam quid dicam de substantia sanguinis, quam uelut fluuius ex fonte procedens, & uno prius alueo inuectus, tū deinde per innumeras uenas, quasi per arēas deriuatus, totam humani corporis terram, uitalibus rigat fluentis, iecoris opere ministratus, quod ad efficacitū digestionis ciborum, atq; in sanguinem mutandorū in dextro latere iacet. In sinistro uero splenis est locus, qui trahere ad se & purgare quodammodo sordes sanguinis possit. Intestinorum quoq; ratio quanta est, quæ idcirco longis nexibus in circulatorum ordinata sunt modum, ut susceptas digestiones ciborū paulatim egerant, quo neq; ad subitum inanes efficiant locos, & his qui superadditi fuerint nō impediatur cibis. Membranae autē in modum idcirco factæ sunt, ut ex ipsis ea quæ intrinsecus sunt, humorem sensim suscipiant, quo neq; subito effusus exinanisset interna, neq; densiore cute prohibitus, arida quæ extrinsecus habetur efficeret, & totam hominis fabricam sitis necessitate turbaret. Porro uero seminea positio, & uulua sinus ad recipiendū germen, & conseruandum, uiuificandūq; commodissimus, quem non ratione & prudentia effecta esse, quæ facta sunt suadeat, quod in ea solum parte membrorū, a uirili specie femina discrepat, qua posteritas fata suscipitur, & fouetur. Et rursus uiril habitus ea tantummodo membrorū parte immutetur, qua ei uis ferendi & generandi hominis inest, & in hoc magnum quidem testimoniū prouidentia datur, ex necessaria diuersitate membrorū, sed ibi maius ubi in habitus similitudine.

FRATREM DOMINI, LIBER OCTAVVS.

A tudine, usus diuersitas, & officij uarietas inuenitur. Nam mamillæ uiris æque sunt ac feminis, sed seminarum solæ sunt, quæ lactis munere replentur, ut statim ubi genuerint, apta sibi paruulus inueniat nutrimenta. Quod si tanta ratione uidemus in homine membra disposita, ut cum in cæteris omnibus similis habitus uideatur, in his tantummodo discrepent, in quibus usus diuersitatem requirit, & neq; in uiro aliquid superfluum aut egens, neq; in femina quod desit uideamus, uel quod abundet, quis ex his omnibus non euidenter agnoscat rationis opus, & sapientiam conditoris? His ad stipulatur etiam cæterorū animalium rationabilis diuersitas, & suo quodq; usui ministerioq; conueniens. Hæc testatur & arborum uarietas, herbarumq; diuersitas, tam specie uariata, quam succis. Hæc adserit & permutatio temporum, in quatuor distincta uicissitudines, & certis horis, diebus, mensibus, annum circulus claudens, & ne unam quidem horā statuta rationis excedens; hinc deniq; etiā mundi ipsius ætas certa & stabili ratione, concepto annorum numero censetur. Sed dices, quando mundus factus est, & quare tam tarde? Hoc possis obtendere etiam si ante factus fuisset, diceret enim, cur non & ante hoc, & ita immensa secula transcendens, semper possis requirere cur non & ante hoc? sed nobis nunc sermo non de eo est, sed si omnino factus est. Si enim factū constat, necessario potentis & summi artificis opus est, quod si constat, quando eum facere uoluerit, sapientis artificis arbitrio iudicioq; relinquendum est. Nisi uideatur tibi omnis hæc sapientia, quæ tam immanem mūdi machinā struxit, & singulis quibusq; rebus, formas & species dedit, quarum habitum non decori solum conuenientem, sed & futuris uisibus aptissimum & necessarium poneret, hoc eam solū fu-
B gerit, quo tam magnificæ cōditionis opportunū tempus adsumeret. Est apud illum profecto certa ratio, sunt euidentēs causæ, cur, & quando, & qualiter fecerit mundū, quas hominibus, quibus hæc quæ ante oculos posita sunt, & de eius prouidentia contestantur, inquirere & intelligere pigrū fuit, aperiri utiq; non oportuit: quæ enim in occulto habentur, & intra sapientia sensus, uelut intra regios thesauros recondita sunt, nemini patent, nisi his qui ab illo didicerint, apud quem signata sunt hæc & reposita. Deus ergo est qui fecit omnia, & ipse à nemine factus est, qui autem Naturā pro deo nominant, & per naturā facta esse cūcta testantur, latet eos appellationis suæ error. Si enim naturā inrationabilem putāt, stultissimum est, rationabilem facturam ab inrationabili factore progredi. Si uero ratio est, id est logos, per quam facta cōstat uniuersa, superfluo nomen immutant, ubi de conditoris ratione profitentur. Ad hæc si quid habes pater, prosequere. Hæc cū Niceta dixisset, **SENE** X ita respondit: Tu quidem fili prudenter, & fortiter prosequutus es, in tantum ut melius dici posse de prouidentia non putem. Sed quoniam hora iam multa est, crastino ad hæc quæ persequutus es, respondere aliqua uolo, de quibus si mihi satisfeceris, gratia me fateor debitore. Et his à sene dictis, surrexit **PETRVS**; Quisdam uero ex adstantiū Laodicensium primas, rogabat Petrum & nos, ut Senis indumenta quæ habebat sordida & scissa mutaret, quæ Petrus & nos am-

Questiones in
utiles & curio-
se omittantur.

Ignoratur quæ
dam ab homini-
bus cum laude.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

plexi, & conlaudantes pro honesta & optima uoluntate sua, dicebamus: quia nec nos ita insipientes sumus & impij, ut cui tam preciosa uerba concedimus, non multo magis etiam hæc quæ ad usus corporeos sunt necessaria præbeamus, quæ eum & libenter suscepturum credimus, tanquam à filijs patrem, sed & tectum nobis & uitam communē fore credimus. Hæc cū nos diceremus, & ille primarius ciuitatis, summa ui, & blandimentis plurimis auellere à nobis cuperet Senem, nos uero eò uehementius retineremus, omnis populus adclamauit ut illud magis fiat, quod ipsi placet Seni, & cū silentium factū fuisset, SENEX iuramento præuenit, dicens: Hodie apud nullum manebo, neq; ab aliquo quicquam suscipiā, uti ne alterius delectio alterius tristitia fiat, hæc enī postmodum si uisum fuerit, fieri possunt. Et cū hæc dixisset Senex, PETRVS ait ad primarium ciuitatis: Quoniā nostri præsentia, bonam uoluntatem tuam ostendisti, tristem te non oportet abscedere, sed accipiemus abs te gratiā pro gratia, domum tuā nobis ostēde, & præpara eam ut crastino disputatio, quæ futura est habeatur, & si qui uolunt adesse ad audiendum permittantur. Quæ cum audisset primas ciuitatis, ualde gauisus est, sed & omnis populus libenter audiuit. Cumq; discessissent turbæ, domum suam ostēdit, discedere autem & SENEX cœpit: Ego tamē uni ex pedisequis meis imperaui clam subsequi uestigium Senis, & discere ubi maneret. Nos autē cum redissemus ad hospitium, enarrauimus omnia fratribus, quæ nobis cum Sene habita sunt, & ita ex more cibo sumpto requieuiimus. Die autem postera PETRVS mature surgens, suscitauit nos, & perreximus pariter ad locum secretum, in quo & pridie orationis causa fueramus, atq; inde post orationē dū ueniremus ad constitutā domum, in itinere monebat nos, dicens: Audite me conserui dilectissimi, bonū est ut unusquisq; uestrum secundum quod potest, prosit accedentibus ad fidē religionis nostræ, & ideo non uos pigeat secundū sapientiam, quæ uobis per dei prouidentiam conlata est, differentes instruere ignaros & docere, ita tamē ut his quæ à me audistis & tradita sunt uobis, uestri tantum sermonis eloquentiam societis. Nec aliquid proprium, & quod uobis non est traditum proloquamini, etiamsi uobis uerisimile uideatur. Sed ea, ut dixi, quæ ipse à uero propheta suscepta uobis tradidi, prosequamini, etiamsi minus plenæ adsertionis esse uidebuntur. Hinc enim sæpe contingit declinare quosdam à ueritate, dū speciē sibi uerioris & ualidioris ueritatis, proprijs cogitationibus reperisse se credunt. His à PETRO dictis, libenter annuimus, dicentes ei: Nihil nos acturos, nisi quod ipsi uideretur. Tum ille: Ut ergo, inquit, sine periculo exerceamini, me coram disputate singuli, ita ut unus alij succedat, ac suas unusquisque explicet quæstiones. Nunc ergo, quoniam hesternum die Niceta sufficēter disseruit, hodie sermonem faciat Aquila, & post Aquilam, Clemens, inde ego, si tamen etiam me res poposcerit aliquid addere. Interea dum huiusmodi sermones cedimus, ad domum uentū est, in qua suscipiens nos paterfamilias, introducit ad locum quendam, in similitudinem theatri collectum, & pulchre exadificatum, in quo turbas plurimas ex tempore noctis operientes nos reperi-

Pedisequi Clementis.

D

Petrus sermo-
ni ueritatis ni-
hil uult addi ni-
si eloquentiā.

FRATREM DOMINI, LIBER OCTAVVS.

129

A rimus, inter quos & Senex qui pridie nobiscum disputauerat. Itaque me-
ditum habentes Petrum, ingredimur etiam nos, circumspicientes sicubi cer-
neremus Senem, quem prior Petrus uidens in medio turbæ latitantē, euoca-
uit ad se, dicens: Clariorem multis animam possidens, cur in occulto lates, &
uerecundia contegeris? accede huc magis, & quæ tibi uidentur exequere. Vbi
hæc dixit PETRVS, statim turbæ locum dare cœperunt Seni. Cumq; ac-
cessisset, ita cœpit: Eorum quæ die hesternum prosequutus est iuuenis, etiamsi
uerba non memini, sensum tamen, & ordinem teneo, & ideo necessarium pu-
to propter eos qui hesternum non adfuerunt, Anacephaleos in facere eorum quæ
dicta sunt, & breuiter cuncta repetere, ut etiā si me aliquid effugerit, ab eo qui
prosequutus est præsentem, commonear. Hic ergo fuit hesternæ disputationis
sensus, quod omnia quæ uidentur, quoniam certa mensura & arte, formaq; ac
specie constant, sine dubio à sapiente uirtute facta esse, ut rationis ipsius prou-
dentia mundus regatur, etiamsi nobis ea quæ geruntur in mūdo, minus recte
geri uideantur. Consequitur autē, ut si creator omnium deus est ac mens, sit etiā
iustus: quod si iustus est, necessario iudicat: si iudicat, necesse est, ut homines de
suis actibus iudicentur: & si de actibus suis unusquisq; iudicatur, erit ergo in-
ter iustos, & peccatores iustū quādoq; discrimen. Hæc fuit, ut opinor, totius
uerbi continentia. Si ergo ostendi potest, quod mens ac ratio cuncta condide-
rit, consequens est & ea quæ sequuntur, ratione & prouidentia geri. Si uero na-
tura imprudens & cæca gignit uniuersa, perimitur sine dubio iudicij ratio, nec
B discussio peccatorum, ac benefactorū remuneratio sperabitur, ubi iudex non
est. Quia ergo omnia in hoc pendent, & huic capiti adhærent, non indigne-
mini, si forte paulo latius discuti hæc & pertractari uoluerō. In hoc enim mihi
ad omnia quæ proponuntur, uelut prima ianua clauditur, & ideo hanc mihi
ante omnia aperiri uolo. Nunc ergo audite quæ dico, & respondeat mihi si
quis uestrum uolet: non enim erubescam discere, si audiero quod uerū est, &
recte dicenti adquiescere. Igitur hesternum à te habitus sermo, qui adferebat qd'
arte, & mensura, & ratione cuncta constarent, non ualde me suadet, mentem
rationemq; esse quæ fecerit mundum, multa enim habeo, quæ ostendam cō-
petenti mensura, ac forma, & specie constare, nec tamen per mentem condi-
ta ac rationem. Tum præterea uideo multa incondite, inconsequenter, iniuste
geri in mūdo, & sine Genesis cursu nihil fieri posse, quod post omnia etiam ex
meipso manifestissime adprobabo. Hæc cum SENEX diceret, AQVILA re-
spōdit. Quoniam ipse proposuisti, ut ad ea quæ diceret haberet copiā respō-
dendi qui uelit, concedit mihi frater meus Niceta hodie facere sermonem. Et
SENEX: Prosequere, ait, fili, ut uis. Et AQVILA respondit: Promisisti quod
ostenderes multa esse in mundo quæ formam ac speciem æquali ratione col-
lectam gerant, quæ tamen constet non effici per conditorem deū. Nūc ergo
quod promisisti ostende. Et SENEX: Ecce arcum uidemus in cœlo, circulum
tenere omni mensura collectum, & habere speciem ueri, quam fortassis nec
mens condere, nec describere ratio potuisset, nec tamē hic ab aliqua mente fit.

Prima ianua
ad agnitionē
dei.

r

REC OG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

Ecce in breui totū proposui, responde ad hæc. Tū A Q V I L A : Nō continuo, inqt, si quid ex typo & forma exprimit, id intelligit à ratione esse, ac sine mēte nō fieri posse, quoniam typus ipse qui exprimit figuras ac formas, nō sine mente factus est. Verbi causa, cera si adfigat sculpro anulo, imaginē quidē & figurā sumit ex anulo, qui sine dubio sensu caret, sed anulus qui exprimit effigie, manu artificis sculptus est, & mēs fuit ac ratio, quæ typū anulo dedit. Ita ergo & arcus exprimit in aēre, sol em̄ nubibus rarefcentibus radios suos imprimēs, & humori núbilo uelut ceræ molli adfigens orbis sui typū, arcus speciē reddit, & efficit hoc ipsa, ut dixi, repercussio splendoris solis in nubibus, atque ex illis fulgorē circuli eius reddēs: fit aut̄ hoc nō semper, sed cū opportunitatē sui, humectæ nubes rarefcentō præstiterint. Vnde & rursus cū densantur nubes & coeunt, arcus forma resoluit, & exolefcit, deniq; nunquā sine sole & nubibus arcus appareret, sicut nec sine typo & cera, & alia huiusmodi materia exprimitur imago. Non ergo mirū est, si conditor deus ex initio fecit typos, ex quibus nūc formæ expriment ac species. Simile aut̄ hoc & illi, quod ab initio deus elementa insensibilia creauit, quibus ad reliqua omnia formanda, & explicanda uteretur. Sed & qui statuas formāt, typū prius luci uel ceræ fingunt, & ex ipso redditur statuæ effigies: tum deinde & umbra redditur ex statuā, quæ umbra per omnia formā ac similitudinē statuæ gerit. Quid ergo, dicemus insensibile statuā formare umbrā, tam diligenti, quam ipsa statuā est, ratione collectā, an illi sine dubio adscribetur umbræ collectio, qui & statuā finxit. Si ergo tibi uidet̄ hoc ita se habere, & sufficit quod de hoc dictū est, ad alia inquirenda ueniamus, aut si aliquid adhuc deesse putas, repetamus. Et S E N E X ait: Volo ut repetas de hoc, sunt em̄ & alia multa quæ similiter fieri uideo, nam & fructus arborū simili modo pulchre formati, & in rotundū mire collecti nascuntur, & foliorū species ingenti decore formatur, atq; exquisita arte uiridis mēbrana contextitur. Tū præterea pulces, mures, lacertas, & his similia, nunquid & hæc dicemus à deo fieri? Vnde ex his uilioribus, cōiectura capitur meliorū, quod nequaquam mentis arte formentur. Bene, inquit A Q V I L A, de foliorum textura, & de paruis animalibus colligis, qđ ex his fides etiam melioribus deroganda sit, sed non te ista decipiant, ut putes quasi duabus solis manibus operantē deū, non posse uniuersa complere quæ fiūt, sed memeto quomodo hesternō tibi frater meus Niceta respōdit, & mysteriū ante tempus aperuit, uere quasi cū patre loquens, & cur & quomodo fiant hæc, quæ inutilia uident, exposuit. Et S E N E X: Cur ista inutilia, uoluntate illius summæ mentis fiant, uelim à te audire. Si, inquit, liquido apud te cōstat, qđ mentis & rationis opus in ipsis est, tū demū tibi etiā cur facta sunt, dicere nō pigebit. & qđ iuste facta sint edocere. Ad hæc S E N E X respōdit: Nō possum fili, ea quæ uident ex arte formata, dicere per mentē fieri, propter cætera quæ iniuste & inordinate fieri uidemus in mūdo. Si te, inquit A Q V I L A, ea quæ inordinate fiunt, dicere qđ per prouidentia dei facta sint nō sinunt, cur non ea quæ ordinate fiūt, dicere te qđ à deo facta sint cogunt? & quia inrationabilis natura, opus rationabile proferre non

Arcus in celo
ex repercussio
ne solis.

Contemptissimā
quæq; animalia
à deo creantur.

FRATREM DOMINI, LIBER OCTAVVS

131

A re non possit. Certū est em̄, nec omnino negamus, quia in hoc mundo quædā ordinate, quædā inordinate fiunt, ea ergo quæ rationabiliter fiunt, crede qđ per prouidentia fiunt, quæ uero inrationabiliter & inordinate, quia naturaliter eueniant & fortuito accidunt. Miror autē nō aduertere homines, quia ubi sensus est, possunt res ordinate fieri & inordinate, ubi autem nullus est sensus, neutrum omnino effici; nam ratio ordinem facit, ordinis autē cursus si contrarium quid acciderit, quod ordinem turbet necessario inordinatum aliquid profert. Et S E N E X: Hoc ipsum mihi à te ostendi uolo. Nō, inquit, morabor A Q V I L A. Duo uisibilia signa monstratur in cælo, unū solis, aliud lunæ, hæc sequuntur & alia quinq; stellæ, diuerfos & proprios singulæ explicantes cursus. Hæc ergo deus posuit in cælo, quibus aëris temperies pro ratione temporum dispenseretur, & ordo uicissitudinū permutationumq; seruetur. Horū autem ipsorū ministerio, & si quando pro peccatis hominum plaga & correptio terris iniicitur, perturbatur aër, lues animantibus, corruptio frugibus, pestilens per omnia mortalibus annus inducitur: & ita fit, ut uno eodemq; ministerio, & seruetur ordo & corrumpatur. Etenim palām est incredulis & imperitis, quod cursus solis utilis & necessarius mundo, per prouidentia datus semper ordinatus habeatur. Lunæ uero ad cōparationē cursus solis, in augmentis & detrimentis suis apud imperitos inordinati cursus uidentur & incōpositi. Nam sol certis distinctionibus & ordinatis mouetur: ex ipso enim sunt horæ, ex ipso dies cum ascenderit, ex ipso etiam nox cū occiderit, ex ipso menses & anni numerantur, ex ipso uicissitudines temporū fiunt, dū ad superiora conscendens uer temperat: ubi autē ad summū cœli uenerit, æstiuos accendit calores, decidens rursus autumnī temperiem reddit, ubi uero ad inferiorem redierit circulum, ex glaciali compage cœli, rigorem nobis hiberni frigoris derelinquit. Sed de his aliis latius differemus. Nūc interim, cum sit iste minister bonus, ad uicissitudines temporum moderandas, tamen ubi secundum uoluntatem dei correptio mortalibus datur, incandescit acrius, & urit mundum uel hemetioribus flammis. Similiter autem & lunæ cursus, atque hæc quæ imperitis uidetur inordinata permutatio, incrementis frugum, & pecudum, omniumq; animantium commoda est: augmentis enim eius detrimentisq; mira quadā prouidentia arte, omne quod gignitur, alitur & crescit, de quibus latius profectus qui possemus, & aperire de singulis rationem, nisi nos propositæ quæstionis ordo reuocaret. His tamen ipsis eisdemq; ministerijs, quibus gignitur, aluntur, augentur uniuersa, cum fuerit iusta aliqua ex causa ordinis instituti mutata temperies, corruptio oritur & intemperantia, ut in homines, sicut supra diximus, castigatio dei uolūtate procedat. Sed fortasse dices: quid, qđ in ista cōmuni castigatione similia impij patiūtur & pijs? Verū est, etiam nos fatemur, sed pijs castigatio ad profectum cedit, ut in præsentī uita afflictī, purgatiore ueniant ad futuram, in qua perpetua eis requies præparata est. Simul autem ut & impij aliquantulum ex ipsorum castigatione proficiant, aut iusta in eos feratur iudicij futuri sententia, cum in eisdem castigationibus, iusti qui

Oyamobre pij
cum impijs alio
quando adfligantur.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

Calamitates
nobis in uindi-
ctā date sunt.

Morbi crescūt
perinde ut pec-
cata hominū.

Seres innocen-
tes.

D

Peccatum dilu-
uio uictus est
deus.

dem gratias egerint deo, iniusti autē blasphemauerint. Igitur cum in duas par-
tes rerum diuidatur opinio, quod alia per ordinem, alia cōtra ordinem fiant.
Ex his quidem quæ secundum ordinem fiunt, oportuit credi esse prouidentia:
de his uero quæ contra ordinem geruntur, causas require ab his qui eas per
doctrinā prophetica didicere: quibus enim innotescere potuit sermo propheti-
cus sciunt quando & ob quam causam erugo, grando, pestilentia, & horū si-
milis per singulas quasque generationes exorta sint, & ex quibus peccatis hæc
ad uindictam data sint, unde humano generi causa tristitia, unde gemitus ac
dolores acciderint, unde etiā tremoris languor aduenerit, & quod hæc ab ini-
tio fuerit uindicta paricidij. Nam ab origine mundi nihil horum fuit, sed ex
impietate hominum initium mala ista sumpsere, & inde semper crescentibus
iniquitatibus, & malorum numerus creuit. Sed idcirco diuina prouidentia iu-
diciū erga omnes statuit, quia præsens seculū nō erat tale, in quo unusquisque
posset pro meritis dispensari. Non ergo ex his, quæ pro peccatis hominū mun-
do acciderunt, malis, illa contēplanda sunt, quæ ab initio cū nullæ malæ causæ
existerēt, bene & ordinate instituta sunt: denique ad iudiciū eorū quæ ab initio
fuerē inueniuntur nonnullæ gentes, alienæ ab huiusmodi malis. Nā Seres quia
caste uiuunt, expertes habentur horum omnium, quia neque post conceptum
adiri ultra apud eos feminam fas est, neque cum purgatur, carnibus ibi immun-
dis nemo uescitur, sacrificia nemo nouit, secundū iustitiā omnes sibi ipsi iudi-
ces sunt. Idcirco igitur neque castigantur istis plagis quas supra diximus, & plu-
rimum temporis in uita durantes, absque aegritudine finiunt uitā. Nos autē mi-
seri uelut cum serpentibus pessimis habitantes, cum hominibus dico iniquis,
perferimus necessario cū ipsis afflictionum plagas in hoc mūdo, sed spem ge-
rimus, ex consolatione futurorum bonorū. Si propter iniquitates, inquit S E-
NEX, aliorū cruciantur etiā iusti, oportuit deū tanquam prouisorem iubere ho-
minibus, ut non facerent ea, ex quibus necesse esset cum iniustis affligi etiam
iustos, aut facerent emendationem aliquam, aut purificationem mundo adhi-
berēt, iussit, inquit A Q V I L A, deus hæc, & dedit præcepta per pphetas, quo-
modo homines uiuere deberent, sed & hæc contempserunt, imō uero & eos
si qui forte obseruare cupiebant, diuersis iniurijs afflixerūt, donec etiam ipsos
à proposita obseruatione deicerent, & ad incredulitatis nihilominus uer-
terent turbam, sibi que similes efficerent. Propterea denique ab initio cum fuisset
omnis terra maculata peccatis, deus diluuiū mundo induxit, quod uos sub Deu-
calione factum dicitis, & tunc unum quendam iustū cum filiis suis in arca re-
seruauit, & cum eo omnium seminum, omniumque animantium genus. Et tamē
etiam qui ex ipsis nati sunt, tempore intercedente, rursus similia prioribus
agunt: obliuioni enim quæ acciderant data sunt, ita, ut posterī ne hoc ipsum qui-
dem crederent, quod diluuiū factū est. Vnde & statuit deus in præsentī secu-
lo ultra nō fieri diluuiū, alioqui secundum rationem peccatorum, necesse erat
etiam per singulas generationes hoc fieri infidelitatis gratia, sed magis indulsit
per singulas gentes, angelos quosdam agere principatum, qui malis gaudent,
quibus

FRATREM DOMINI LIBER OCTAVVS.

133

A quibus tamen ea conditione potestas aduersum unūquemque mortalium da-
ta est, si prius se ipse quis peccando eis fecisset obnoxium, donec adueniret ille
qui bonis gaudet, & compleretur per ipsum numerus iustorum, & per omnē
mundum crescente multitudine piorum, aliqua ex parte reprimeretur impie-
tas, & innotesceret omnibus, quia omne quod bonum est, à deo fit. Ex arbitrii
autē libertate unusquisque hominū dū incredulus est de futuris, per malos actus
incurrit mala. Et hæc sunt quæ uidentur in mundo contra ordinem geri, qui-
bus causas, ut essent, infidelitas dedit. Miranda igitur per omnia est diuinæ
prouidentiae dispensatio, quæ his qui initio fuerint, bonam quidem uiam uitæ
incedentibus, bonis incorruptilibus dedit perfrui: ubi uero peccauerūt, ma-
li originē peccato pariente sumpserunt. Et unicuique bono quasi quodam con-
iugij coedere, ex parte peccati sociatum est malū, quoniam quidē humano fan-
guine terra polluta est, & aræ dæmonibus succensæ, aërem quoque ipsum ince-
sto sacrificiorum fumo temerant, & ita demum corrupta prius elemēta, ho-
minibus corruptelæ uicium, uelut radices ramis ac fructibus tradiderūt. Vi-
de ergo in hoc, ut dixi, quā iuste uiciatis rebus prouidentia diuina succurrit,
ut quoniam bonis dei, mala quæ ex peccato originē sumpserant, sociata sunt,
duabus his partibus, duos principes poneret, & ei qui bonis gaudet, bonorū
ordinem, qui ad fidem prouidentiae suæ, credētes adducere statuit: ei uero qui
malis gaudet, ea quæ contra ordinē & inutiliter geruntur, ex quibus sine du-
bio etiam prouidentiae fides in dubiū ueniat, & habita est per hoc à iusto deo
iusta diuisio. Hinc ergo est quod cum ordinatus astrorum cursus, fidem faciat
manu artificis conditum mundum, rursus conturbatio aëris, aura pestilens,
fulminum uagi ignes, prouidentiae opus refellant. Habent enim, ut diximus,
singula quæque bona, cōtraria & coniuncta sibi mala, ut fecundis imbribus,
grando inimica est, ut rori placido, rubiginis est sociata corruptio, ut uentis
lenibus, procellarū turbines iūcti sunt, fructuosas arboribus, infructuosæ; her-
bis utilibus, noxiæ, animalibus mitibus, fera & perniciofa cōnexa sunt. Hæc
autē omnia posita sunt à deo, pro eo quod hominibus uoluntas arbitrii à bono-
rum proposito discessit, & declinauit ad mala, igitur in omnibus mundi rebus
habetur ista diuisio: & sicut sunt pii, ita & impij, ut sunt prophetae, ita & falsi
prophetae. Sed & apud gentes sunt philosophi, sunt & falsi philosophi, ludæo-
rum quoque circūcisionem Arabicae gentes, aliaque plurimæ ad ministeriū suæ
impietatis imitati sunt. Sic & diuino cultui est contrarius dæmonum cultus, &
baptismo, baptismus, & legi, leges, & apostolis, pseudapostoli, & doctori-
bus, falsi doctores. Et inde est unde apud philosophos, alij adserant prouidentia,
alij negant, alij unum deum, alij plures defendunt. Vsq; ad hoc res denique ac-
cessit, ut cum uerbo dei fugentur dæmones, per quod esse prouidentia decla-
ratur, inuenerit ars magica ad infidelitatem confirmandā, quomodo etiā hoc
ex contrarijs imitetur. Sic serpentum uenena mitigare carminibus inuentum,
& uerbo ac potestati dei contrarias inducere sanitates. Angelis quoque dei con-
traria reperit ars magica ministeria, animarum suscitationes contra hæc, & si

Omne bonū à
deo.

Malum bono
tanquam ex se
dere adheret.

Arabes circum-
cisionē iudæo-
rum imitati

ARVSVS
multarū rru.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

gimenta demonum ponens. Et ne multa enumerando, sermonem longius traham, nihil omnino est quod fidem prouidentiae faciat, & non habeat e contrario aliud ad infidelitatem paratum, & ideo qui ignorant istam diuisionem rerum, pro his quae a semetipsis discordant in mundo, non putant esse prouidentiam. Sed tu pater, quasi uir sapiens, ex ista diuisione elige partem quae ordinem seruat, & fidem prouidentiae facit, & non solum sequaris illam partem quae contra ordinem currit, & prouidentiae derogat fidem. Ad haec SENEX respondit: Da mihi uiam fili qua possim ex duobus istis ordinibus, quorum alter adferit, alter refutat prouidentiam, unum aliquem in meis sensibus confirmare. Rectum, inquit AQVILA, habenti iudicium facile discrimen est, nam & hoc ipsum, quod ais, ordo & inordinatio, ab artifice fieri potest, nam uerbi gratia ponamus de excelsa rupe abruptum saxum in praecipitium ferri, idque in illis solo in multa fragmenta comminui, nunquid euenire ullo modo potest, ut in illa multitudine fragmentorum, inueniatur unum saltem fragmentum, in quo perfecta aliqua species per omnia habeatur ac forma? Et SENEX respondit: Non potest. Quod si adsit, inquit AQVILA, signorum artifex, excisum de monte saxum manu artificis & sensu rationabili formare in quam uelit speciem potest. Et SENEX: Verum, inquit, istud est. Ergo, ait AQVILA, ubi sensus non est rationabilis, nulla species ex integro formari potest, ubi autem sensus est artifex, ibi & forma, & informitas esse potest. Vbi gratia, si excidat de monte saxum artifex cui formam uelit imponere, necesse est, ut id primo informe cedat & barbarum, tum deinde paulatim excudens, & ad librari suae artis exculpēs, exprimat formam quam mente conceperit. Ita ergo ex informitate uel deformitate, artificis manu peruenitur ad formam, & utrumque ab artifice procedit, simili igitur modo, & ea quae in mundo geruntur, per artificis prouidentiam fiunt, etiam si minus ordinata uideantur. Et ideo, quia tibi duae istae innotuerunt viae, earumque accepisti diuisiones, fuge infidelitatis uiam, ne forte perducatur te ad illum principem, qui malis gaudet, sequere fidei uiam, ut peruenire possis ad regem illum qui bonis hominibus gaudet. Ad haec SENEX respondit: Cur autem & princeps ille qui malis gaudet factus est, & unde factus est, aut non est factus? AQVILA ait: Alterius temporis est iste tractatus, uerum ne expers abeas etiam huius responsionis, pauca tibi de hoc quoque insinuabo. Praescius omnium deus ante constitutionem mundi, sciens quia futuri homines alij quidem ad bona, alij uero ad contraria declinabunt, eos qui bona eligerint suo principatui, & suae curae sociavit, atque haereditatem sibi eos propriam nominavit, eos uero qui ad mala declinarent, angelis regendos permisit, his qui non per substantiam, sed per propositum cum deo permanere noluerunt, inuidiae & superbiae uicio corrupti, dignos ergo dignorum principes fecit. Ita tamen eos tradidit, ut non habeant potestatem in eos faciendi quod uolunt, nisi statutum sibi ab initio terminum transeant. Hic est autem statutus terminus, ut nisi quis prius fecerit demonum uoluntatem, demones in eo non habeant potestatem. Et SENEX ait: Magnifice prosequutus es fili, superest nunc ut dicas unde est substantia mali: si enim

Quaedam inordinatae sunt.

Demonibus sit in nobis locus per preceptorum dei transgressionem.

FRATREM DOMINI LIBER OCTAVVS.

135

A si enim a deo facta est, fructus malus radicem culpabilem docet, uidetur enim & ipsa malae naturae, si uero coaeterna fuit haec substantia deo, quomodo potest quod aequaliter ingentum & coaeternum est, alteri esse subiectum? Non semper fuit, inquit AQVILA, sed neque si ex deo facta est, continuo necesse est, etiam conditorem eius talem uideri, quale est illud, quod ab eo factum est, nam substantias quidem deus fecit omnium. Sed si rationalis mens quae a deo facta est, nequaquam conditoris sui legibus acquiescit, & modum statutae sibi temperantiae excedit, quid hoc ad conditorem spectat? uel si aliqua est ratio hac superior, ignoramus: neque enim de singulis ad perfectum scire possumus, & de his praecipue pro quibus non sumus iudicandi cur ignoremus. Ea uero pro quibus iudicandi sumus, facilima sunt ad intelligendum, & penes uno sermone absoluntur. Omnis enim propemodum actuum nostrorum in eo colligitur obseruantia, ut quod ipsi pati nolumus, ne hoc alijs inferamus: sicut enim ipse occidi non uis, caueas oportet, ne alium occidas. Et sicut tuum non uis uiolari matrimonium, nec tu alterius macules thorum; furtum pati non uis, nec ipse facias, & intra hanc regulam humanorum gestorum singula quaeque concurrunt. Tum SENEX. Ne aegre, inquit, accipias fili, quod dicturus sum, sermones tui quamuis ualidi sint, non possunt tamen flectere me ut credam, fieri aliquid posse, extra Genesim. Scio enim omnia mihi necessitate Genesim accidisse, & ideo suaderi mihi non potest, quia uel bene, uel male agere in nostra potestate sit: & si actus nostros in potestate non habemus, non potest credi futurum esse iudicium, per quod uel malis poenae, uel bonis praemia tribuantur. Denique quoniam te imbutum uideo in huiusmodi disciplinis, pauca tibi ex ipsa arte proferam. Si, inquit AQVILA, ex ipsa disciplina adstruere aliquid cupis, frater meus Clemens tibi diligentius respondebit, qui plenius scientiam mathesis adigit, ego enim alijs uis adserere possum, quod actus nostri in nostra sint positi potestate, ista autem quae non didici, praesumere non debeo. Cum haec Aquila dixisset, ego CLEMENS, craftino, inquam, dices pater ut uoles, & audiemus libenter, nam & te puto grate habiturum, quod cum his tibi erit sermo, qui expertes non sunt eius quam prouideris disciplinae. Cum ergo placuisset inter me & Senem, ut sequenti die disputatio nobis de ratione Genesim haberetur, utrum omnia ex ea fierent, an esset aliquid in nobis, quod non Genesim, sed animi iudicium gereret, PETRVS surrexit, & sermonem facere hoc modo coepit: Mihi mihi admodum est, quod res quae facile inueniri possunt, homines exquisitis cogitationibus ac uerbis difficiles faciunt, & hi maxime qui uidentur sibi sapientes, quique uolentes dei uoluntatem comprehendere, quasi homine utuntur deo, imo & si quid minus, nam hominis consilium uel sensum scire nemo potest, nisi ipse prodat quid cogitauerit, sed neque parte quis discere potest, nisi multo tempore a magistro fuerit imbutus, quanto magis inuisibilis & incomprehensibilis dei, neque sensum, neque opus scire quis potest, nisi ipse mittat prophetam, qui enarret consilium suum, & uiam conditionis exponat, in quantum discere hominibus fas est. Vnde ridiculum puto, cum naturalibus uis de uirtute dei

CHRISTIANI quaedam tu tuus ignorant, quam inuestigant.

Clemens Matheseos fuit doctor.

Obscurat quaedam homines ex industria.

Ridiculum est loqui humano more de rebus diuinis.

REC OG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

homines iudicant, & putant hoc quidē ei esse possibile, illud uero impossibile, aut hoc maius, illud minus, ignari omnium, qui cum sint homines iniusti, iudicant deum iustum, artificem imperiti, incorruptibilem corrupti, factura factorem. Et nolo putetis, quia hæc dicens iudicandi de rebus perimo facultatē, sed consilium do ne per diuina quis incedēs, sine fine incurrat errores. Et ideo non solum sapientibus, sed & omnibus hominibus, qui desiderium gerūt agnoscendi quod sibi expedit, suadeo, ut requirant uerum prophetam, quia ipse solus est, qui nouit omnia, & scit quid, & quomodo unusquisque querat. Inest enim intra uniuscuiusque nostrum mentem, sed in illis quidem, qui desiderium dei agnitionis, & iustitiæ eius nullum gerunt, occiditur. In his uero qui quod animæ suæ expedit querunt, operatur & scientiæ lumen accendit. Propter quod primo omnium hunc requirite, quē si non inueneritis, ab alio uos agnituros aliquid non speretis. Inuenitur autē cito ab his qui ueritatis amore perquirunt, & quorum anima præoccupata nō tenetur in malitia: adest enim his qui eū in innocentia spiritus sui desiderant, qui per patientiam sustinent, & suspiria de profundo cordis, ueritatis amore producant, fugit autem maleuolas mentes, quia ut propheta, cognoscit cogitationes uniuscuiusque. Et ideo nemo putet eū per prudentiam suam inuenire posse, nisi, ut supra diximus, mentem suā omni nequitia uacua effecerit, atque agnitionis eius desiderium purum & fidele conceperit. Vbi enim talem se quis præparauerit, ipse, ut propheta, uidens præparatam mentem, sponte se adhibet ad agnoscendum. Si quis igitur uult omnia discere, non per singula discutiens, neque enim poterit, cum sit mortalis, dei inuestigare consilium, & ipsam immensitatem perscrutari, sed si discere, ut diximus, omnia desiderat, uerum prophetam requirat. Quem cum inuenerit, nō quaestionibus & disputationibus, neque argumentis cū eo agat, sed si quid responderit, si quid pronunciauerit, hoc certum esse, nō potest dubitari. Et ideo queratur uerus propheta ante omnia, & eius uerba teneantur, in quibus illud tantummodo discutiendum unicuique est, ut satisfaciatur sibi, si uere prophetica eius uerba sunt, id est, si indubitata fidem continent futurorum, si tempora definita consignant, si rerum ordinem seruant, si non quæ prima sunt, nouissima, & quæ in nouissimis gesta sunt, prima narrarunt, si nihil uersutum, nihil magica arte ad decipiendum compositum continent, aut si non quæ alijs reuelata sunt, ad se transferant, admixtis mendacijs. Et cum his omnibus recto iudicio discussis, uerba cōstiterint esse prophetica, ita demum credi eis de omnibus quibus dixerint, & responderint debet. Etenim consideremus diligentius opus diuinæ prouidentiae, nam quod philosophi introduxerunt uerba subtilia quædam & difficilia, ita ut ne ipsa quidem uocabula sermonum, nota esse omnibus possent & intelligibilia, deus eos qui sibi artifices uerborum uidebantur, per omnia imperitos esse erga agnitionem ueritatis ostendit: simplex enim est, & manifesta, ac breuis rerum scientia, quæ per uerum prophetam traditur, quā isti per deum incedentes, & serupeas uerborum difficultates, tota ignorauerunt uia. Igitur uerecundis & simplicibus mentibus, cū uiderint fieri quæ prædicta

FRATREM DOMINI LIBER OCTAVVS.

137

A dicta sunt, satis abundeque sufficit, ut de certissima præscientia, certissimā scientiam capiāt, & de cætero requiescant, euidenti agnitione ueritatis adsumpta, cætera omnia æstimatione tractantur, in quibus firmum esse nihil potest. Quis enim sermo est, qui non recipiat contradictionem? & quæ argumentatio est, quæ non possit alia argumentatione subverti? & inde est quod ad nullum finem scientiæ & agnitionis per huiusmodi disputationem peruenire homines possunt, priusque finem uitæ inueniunt, quā quaestionum. Et ideo cū in his omnia habeantur incerta, ad uerum prophetam ueniendum est, quem deus pater uolens ab omnibus diligi, hæc quæ homines induxerunt, in quibus nihil potest adprehendi, uoluit penitus extinguere, ut eo magis iste quaereretur, & quam illi obcluserant, hic hominibus uiam ueritatis aperiret. Propter hunc enim deus etiam mundum fecit, & ab ipso mundus repletur, unde & querentibus se adest ubique, etiam si in ultimis terræ finibus queratur. Si uero nō pure eū quis, nec sancte, neque fideliter querat, intra ipsum quidem est, quia ubique est, & intra sensus omnium inuenitur: sed, ut supra diximus, infidelibus dormit, & absens habetur his, a quibus esse non creditur. Cūque hæc & alia huiusmodi PETRVS de uero propheta profertur, quutus esset, turbas dimisit. Sem nem uero, cum rogasset plurimum permanere nobiscum, obtinere nō potuit, sed & ipse discessit, alia die, sicut placuerat rediturus. Et post hæc nos unā cū Petro ingressi hospitium cibo & quiete solito utimur.

Multis prius uita finis est quam quaestio num.

LIBRI OCTAVI FINIS.

S

RECOGNITIONVM

DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRATREM DOMINI, LIBER NONVS, Rufino Torano Aquileienſe interprete.

A

SEQUENTI die PETRVS unā nobiſcum mature ad locū, in quo pridie habita fuerat diſputatio, properauit, atq; ibi cum plurimas iam ad audiendum cōueniſſe turbas, & Senem cum eis uideret, ait ad eum: Hesterno die o Senex, cum Clemente placuerat ut hodie ſermo fieret, & aut tu oſtenderes nihil extra Geſim fieri, aut Clemēs doceret Geſim non eſſe. Ad hæc SENEX reſpondit: & quid placuerit memini, & tua uerba teneo, quæ

poſt pactiones loquutus es, quibus docuiſti impoſſibile eſſe homini ſcire aliqd, niſi à uero ppheta didicerit. Et PETRVS: Neſcis, inquit, quomodo dixerim, ſed nunc te ego commonebo: de uoluntate dixi, & conſilio dei, quam habuit priuſquā mundus eſſet, & quo conſilio fecerit mundum, tempora ſtatuert, legem dederit, iuſtis ad bonorum remunerationem futurum ſeculum promiſerit, iniuſtis pœnas ex iudicij ſententia ſtatuert, hoc ego dixi conſiliū, & hanc uoluntatem dei, ab hominibus inueniri non poſſe, quia nemo hominū poteſt ſenſum dei cōiecturis & æſtimatione colligere, niſi propheta ab eo miſſus enunciet. Non ergo de quibuſcunq; diſciplinis, aut ſtudijs dixi, quia inueniri ſine propheta, aut ſciri non poſſunt: quippe qui ſciam & artiſcia, & diſciplinā ſciri, & exerceri ab hominibus, quas non à uero propheta, ſed à magiſtris hominibus didicerint. Quoniam ergo te profeſſus es gnarum eſſe poſitionis ſyderum, & ſtellarū curſus, ex quibus conuinceret Clementem, quod Geſi omnia ſubiaceant, aut ab ipſo diſceres, quod per prouidentiam reguntur uniuerſa, & eſt etiā aliquid in nobis, hoc expedire uos cōuenit. Ad hæc SENEX reſpondit: Iam quidem neceſſarium nō erat huiuſmodi mouere quæſtiones, ſi poſſibile eſſet nobis à uero propheta diſcere, & audire definita ſentētia, quia ſit aliquid in nobis, & in arbitrij poſitum libertate, ualde enim me ſermo tuus mouit heſternus, in quo de uirtute prophetica diſputaſti, unde & ego aſſentio, & confirmo ſententiam tuam, quia nihil poteſt ab homine certum indubitatumq; cognosci, cui & exiguum uitæ tempus eſt, & breue ac tenue ſpiramen, quo retineri uidetur in uita. Veruntamen quoniam priuſquā de prophetica uirtute aliquid audirem, pollicitus uideor Clementi, ut oſtenderē, quia omnia ſubiecta ſunt Geſi, aut ab ipſo diſcerem, quia eſt aliquid & in nobis, præſtet mihi

Senſum domini nemo nouit.

B

Quedam poſſunt ſciri ab hominibus abſq; propheta.

Tempus uitæ breue.

FRATREM DOMINI, LIBER NONVS.

139

A mihi ipſe in hoc gratiam, ut primus incipiat, & quæ obijci poſſunt, proponat & abſoluat, ego em, ex quo paucis à te audiui de uirtute prophetiæ, magnitudinem præſcientiæ conſiderans, obſtupui fateor, nec omnino recipiendum quicquam cenſeo, quod coniecturis & æſtimatione colligitur. Et cum hæc Senex dixiſſet, ego CLEMENS dicere ita cœpi: Deus per filium ſuum creauit mundum, tanquam duplicem domū, interiectu firmamenti huius, qd̄ cœlum appellatur, diſtinctam, & in ſuperiori quidem angelicas habitare uirtutes, in iſto autem uiſibili mūdo, naſci hominum multitudinem dedit, ex quibus eligeret amicos filio ſuo, cum quibus lætaretur, & qui ei tanquam ſponſo, dilecta ſponſa pararentur. Verum uſq; ad nuptiarum tempus, quod eſt præſentia ſeculi uenturi, ſtatuuit uirtutem quandam, quæ ex his quæ in hoc mundo naſcuntur, eligat & cuſtodiat meliores, ac ſeruet filio ſuo, ſequeſtratos in loco quodam mūdi, qui extra peccatum eſt, in quo iam ſunt aliquanti, qui ibi uelut ſponſa, ut dixi, decora, ad ſponſi præſentiam præparantur. Nam mūdi huius, & præſentis temporis princeps, adultero ſimilis eſt, qui mentes hominū corrumpit, ac uiolat, & à deſiderio ueri ſponſi ſeducēs, inlicit ad aliena deſideria. Sed dicit aliquis: quid ergo neceſſe erat iſtum principē fieri, qui à uero principe mentes hominū declinaret? Quoniā deus qui, ut dixi, filio ſuo amicos uoluit præparare, non eos tales eſſe uoluit, qui neceſſitate naturæ, aliud quid eſſe nō poſſent, ſed qui arbitrio ſuo, & uoluntate boni eſſe deſiderarent, quia nec laudabile eſt, qd̄ non eſt deſiderabile, nec bonū iudicatur, quod nō propoſito expetitur, nihil em laudis eſt id eſſe, à quo te mutari naturæ neceſſitas nō ſinat.

B

Prouidentia ergo dei, hominū multitudinem naſci in hoc mundo uoluit, ut ex pluribus, eligerentur qui iuſtam diligerent uitā. Et quia præſentē mūdū præuidit, non aliter poſſe, niſi diuerſitate & inæqualitate cōſtare, ſecundum præſentium rerum diuerſitates, unicuiq; menti libertatem motuum dedit, & hunc principem poſuit, quo ea quæ contraria uidentur agitante, electio meliorum uirtutis opere conſtaret. Sed ut planius fiat quod dicimus, per ſingula exponemus: Nunquid omnes, uerbi gratia, oportebat eſſe in hoc mundo reges, aut principes, aut dominos, aut pædagogos, aut legiſperitos, aut geōmetras, aut aurifices, aut piſtores, aut fabros, aut grammaticos, aut diuites, aut agricolas, aut holitores, aut piſcatores, aut pauperes? hæc certū eſt, quia omnes eſſe nō poterāt. Omnia tamen hæc officia, & multo plura, præſens uita hominū requirit, & ſine his tranſigi nō poteſt, eſt ergo neceſſaria in hoc mūdo inæqualitas. Non em poteſt eſſe rex, niſi habeat quos regat, & quibus imperet: nec poteſt eſſe dominus niſi habeat cui domineſcat, & cætera ſimiliter. Sciēs ergo conditor à nullo ſpōte ueniri ad agonē, dū refugit labor, hoc eſt, ad exercēdas artes iſtas quas ſupra diximus, per quas uel iuſtitia uniuiuiuſq; uel miſericordia manifeſtari poteſt, corpus homini ſecit, qd̄ ſamē, & ſitim, & frigus reciperet, ut reficendi corporis cauſſa cōpulſi homines, ad omnes, quas ſupra expoſuiſmus, artes, uiētus neceſſitate deſcenderēt. Cibi em & potus atq; indumētū gratia, ſingulas qualq; artes expetere edocemur. Et hic iā uniuiuiuſq; mentis poſitū

Coniecturis nō relinquatur locus in rebus diuinis.

NOTA

Diabolus tanq̄ adulter ſponſas Chryſti uiolat.

Non omnes omnia eſſe poſſunt.

Venter artis magiſter eſt.

C declaratur, utrum necessitate famis & frigoris, per furta & homicidia, ac per iuria fartiatur, perque alia huiusmodi scelera: an iustitiam, misericordiam, continentiamque custodiens, artis studio & manuum labore, imminenti necessitate expleat ministerium. Si enim cum iustitia & pietate, ac misericordia, necessitate corporis transigat, uelut propositi agonis uictor, amicus filij dei, & electus abscedit. Si uero per fraudes, per iniquitates, & scelera, concupiscentijs deseruit corporalibus, principibus mundi, atque omnium demonum amicus efficitur, a quibus etiam hoc edocetur, ut stellarum cursibus, malorum suorum adscribat errores, quod non nisi proposito ac uoluntate delegit. Etenim artes cogente, ut diximus, cibi ac potus uoluptate, discuntur & exercentur, quae uoluptas, cum adcesserit unicuique ueritatis agnitio, infirmior efficitur, succedente parsimonia: quantus enim sumptus est, aqua & pane utentibus, & hunc a deo sperantibus? Est ergo, ut diximus, necessaria quaedam in dispensatione mundi inaequalitas, dum omnes quidem homines, non omnia possunt scire, uel implere artificia, usu tamen & ministerio omnium, penes omnes indigent, & ob hoc necesse est alium operari, alium operanti praebere mercedem, alium seruire, alium dominari, alium regi, alium regere, sed hanc inaequalitatem quae mortalium uitae necessaria subsequuta est, diuina providentia in occasione iustitiae, misericordiae, humanitatisque conuertit, ut dum haec inter homines aguntur, sit unicuique causa iuste agendi cum eo, cui merces operis exoluenda est, & faciendi misericordiam cum eo, qui debilitate fortassis, aut penuria intercedente, debitum soluere non potest. Sed & humane agendi cum his qui conditione uidentur obnoxij, mansuetudinem quoque conseruandi erga subiectos, & omnia prorsus gerendi secundum legem dei; dedit enim legem, iuuans per hoc humanas mentes, ut facilius erga unumquodque qualiter agi deberet, aduerterent, qua uia effugerent malum, & qua ad futura tenderent bona, & ut in aqua regenerati per opera bona, ignem uetustae natiuitatis extinguerent. Prima enim nostra natiuitas, per ignem concupiscentiae descendit, & ideo dispensatione diuina. Secunda haec per aquam introducit, quae restinguat ignis naturam, & coelesti spiritu anima inluminata, metu primae natiuitatis abijciat, si tamen ita de reliquo uiuat, ut nullas omnino mundi huius uoluptates requirat, sed sit tanquam peregrinus & aduena, atque alterius ciuitatis ciuis. Sed fortasse dicas, quia in his quidem, in quibus naturalis necessitas, exigit artium operumque ministerium, potest unusquisque habere in potestate, seruare iustitiam, & modum, uel desiderijs, uel actibus quae uelit imponere. Quid de aegritudinibus dicemus, & infirmitatibus, quae accidunt hominibus, & quod demonibus nonnulli urgentur, & febribus, & frigoribus, nonnulli etiam furore aguntur, & mente excidunt, & omnia illa, quae innumeris casibus premunt mortalium genus? Ad haec dicemus, si consideret quis totius ministerij rationem, haec illis, quae supra exposuimus, iustiora esse pronuntiabit: Deus enim hominibus naturam dedit, per quam & doceri possint de bono, & obistere malo, id est, ut & artes possint discere, & obistere uoluptatibus, ac praeferre in omnibus legem dei, & ob hoc uirtutes quaedam

Necessitati corporis ita inscriuendum est, ne interim desigamus quicquid, quod proximo oblit.

Parsimonia Christianis magnum uectigal est.

Inaequalitas illa in mundo, pro occasione est, nobis misericordiae.

Duae natiuitates hominum.

Parandus nobis pro hospitio est, non domo.

Natura hominum capax boni.

A dam contrarias, oberrare mundum hunc, & oblectari nobiscum permittit, propter causas quae iam superius dictae sunt, ut ex earum certamine, oriatur iustis palma uictoriae, & meritum praemiorum. Ex istis ergo accidit interdum, ut si qui incontinenter egerint, & non tantum obistere, quam cedere atque in semetipsis dare eis uoluerint locum, noxia earum adspiratione generetur intemperata, & uiciosa progenies. Dum enim totum libidini indulgetur, & obseruatio nulla coeundi est, illorum sine dubio demonum, quibus haec perurgentibus fiunt, uicia & fragilitates suscipit importuna generatio. Et ideo pro huiusmodi uicijs natorum, obnoxij erunt parentes, qui legem seruare concubitus noluerunt, licet sint & aliae causae secretiores, quibus his malis obnoxiae efficiuntur animae, quas nunc proferre temporis non est. Tamen oportet unumquemque agnoscere legem dei, ut ex ea generandi obseruantiamumat, & immunditiae causas declinet, ut possit mundum esse quod gignitur. Neque enim fas est, ut non in plantandis quidem uirgultis, uel in seminandis frugibus, opportunum tempus quaeratur, terra purgetur, atque omnia quae conuenit praeparantur, ne forte semen iactum laedatur & pereat, & in solo homine, qui est super haec omnia, serendi obseruatio nulla habeatur, nulla cautela. Sed quid, quod nonnulli, inquit, cum in prima aetate absque uicio fuerint corporali, processu temporis incurrunt haec mala, ita ut aliquanti etiam uiolenter praecipitentur in mortem? Etiam de his uicina, & penes eadem ratio est, illae enim, quas diximus contrarias humano generi potestates, ad uniuscuiusque cor, per multas & diuersas concupiscentias inuitantur quodammodo, & ingrediendi accipiunt locum, estque haec in illis uis & potestas, quae hortetur & incitet tantum, non quae cogat, & perficiat. Si ergo quis adquiescat eis, ut etiam agat ea quae male desiderat, consensus sui & actus, mercedem perditionis & pessimae mortis inueniet. Si uero futurum iudicium cogitans, metu ipso fuerit repressus, & reuocauerit se, ne actu impleat, quod mala cogitatione concepit, effugiet non solum perniciem praesentem, sed & futura supplicia. Omnis enim causa peccati, similis uidetur esse stuppae pice oblitae, quae ubi calorem ignis acceperit, statim inflammatur, huius uero ignis incendium opera esse demonum intelligantur. Si ergo inueniatur quis peccatis & concupiscentijs tanquam pice oblitus, ignis ei facillime dominatur. Si uero non peccati pice, sed aqua purificationis & regenerationis infusa sit stупpa, ignis in ea demonum non ualebit accendi. Sed dicet aliquis: & quid faciemus iam nos, quos contigit peccatis sicut pice oblitos? respondebo, nihil aliud nisi ut festinetis ablui, quo expurgetur a uobis ignis materia, per inuocationem sancti nominis, & de reliquo futuri iudicii metu, concupiscentias refrenetis, atque aduersarias potestates, cum forte ad sensus uestros accesserint, tota obstinatione pellatis. Sed dicis: si in amorem quis inciderit, quomodo se poterit continere, etiam si ante oculos suos, ipsum ignis fluuium, quem pyriphlegetonta nominat uideat? Haec excusatio est eorum qui conuerti ad poenitentiam nolunt. Denique nunc nolo pyriphlegetonta adducas in medium, hominum tibi propone poenas, & uide quantum ualeat metus, potest ne quisquam, cum pro amoris crimine

Christiano perpetui est certamen contra uicia.

Hereditaria sunt liberis multa uicia corporis a parentibus.

Causa peccati similis est stuppae oblitae pice.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

Metus fidei cō
iunctus.

Climasterici
anni Astrolo-
gorum.

Deus solus no-
uit quemadmo-
dum fiant pec-
cata, non ergo
in his quicquā
temere ab ho-
mine definitum
est.

ad supplicium ducitur, & ad stipitem conligatur urendus, in illo tempore eius quam amavit, uel desiderium capere, uel speciem ante oculos proponere? Nequaquā, inquit, uides ergo, quia praesens metus, refecat iniqua desideria. Quod si credentes deo, & futurum iudicium, poenamque ignis aeterni confitentes, non se continent a peccato, certum est quod non plena fide credunt: si enim certa sit fides, certus fit & timor: si uero minus aliquid est in fide, relaxatur & metus, & tunc locum inueniunt introeundi contrariae potestates, quarum persuasio- nibus cum adqueuerint, necesse est, ut & potestati earum obnoxij fiant, & ipsis persuadentibus agantur ad praecipitia peccati. Igitur Astrologi ignoran- tes huiusmodi mysteria, putant stellarum cursibus ista contingere, unde & his qui accedunt ad eos, ut de futuris aliquid consulant, respondentes falluntur in plurimis, nec mirum, non enim sunt prophetae, sed usu multi temporis autores eorum perfugium quoddam, in his quibus decipiebantur, inueniunt, & clima- teras quasdam introducunt, ut de rebus incertis, scientiam fingant. Clima- teras enim dicunt, quasi periculi tempus, in quo interdum perimatur quis, in- terdum non perimatur, ignorantes quod non stellarum cursus haec, sed daemo- num gerit operatio, qui ad astrologiae errorem confirmandum, deseruiantes, cal- culis mathesis decipiunt homines ad peccandum, ut cum uel deo permittente, uel legibus exigentibus, peccati dederint poenas, uerum dixisse uideatur astro- logus, & tamen falluntur etiam in hoc: si enim cito conuersi fuerint ad poeni- tentiam, & futurae poenae recordationem conceperint ac metum, conuersis ad deum per gratiam baptismi, resoluitur poena mortis. Sed dicet quis, multi & homicidium, & adulterium, & alia scelera commiserunt, & nihil mali passi sunt. Hoc quidem raro accidit hominibus, tamen nescientibus consilium dei, frequen- ter uidetur accidere, deus autem qui nouit uniuersa, scit quomodo, & quare peccet, qui peccat, & quae unumquemque causa ducat ad peccatum. Hoc tamē generaliter agnoscendum est, quod si qui non ita mente, ut actibus mali sunt, proposito incitato ad peccandum deuoluuntur, his uelocior & magis in praesenti uita redditur poena, ubique enim & semper deus prout competere iu- dicat, unicuique pro actibus suis reddit. Eorum uero, qui proposito exercent malitiam, ita ut interdum etiam in eos saeuiant, a quibus bona consequuti sunt, & nullam recordationem capiunt ad poenitentiam, differunt poenas in futurum, non enim merentur isti, sicut illi, de quibus supra diximus, in praesenti uita sce- lerum suorum finire uindictam, sed permittitur eis praesens tempus implere, ut uolunt, quia emendatio eorum non est iam talis, quae temperalibus indigeat castigationibus, sed quae aeterni ignis in inferno exigat poenas, quorum animae ibi poenitentiam quaerent, ubi inuenire non poterunt. Quod si in hac uita po- ssi, illas quas ibi patiuntur poenas, ante oculos posuissent, refrenassent utique de- sideria, & nullo pacto decidissent in peccatum. Multum enim potest sensus in anima, ad refecandas omnes eius cupiditates, maxime cum coelestium scientiam coeperit, per quam lumine ueritatis accepto, ab omni obscuritate malorum actuum declinauit. Sicut enim sol omnes stellas splendore sui fulgoris obtun- dit &

FRATREM DOMINI, LIBER NONVS.

143

Cognitio ueri-
tatis ut sol, mē-
tem inluminat

A dit, & contegit, ita & mens per scientiae lucem, omnes concupiscentias animae inefficaces reddit & ociosas, futuri iudicii memoriam super eas tanquam ra- dios suos emittens, ita ut ne apparere quidem ultra in anima queant. Quod au- tem timor dei multum ualeat ad deprimendas concupiscentias, cape humani timoris exemplum: Quotus quisque est, qui non inter homines concupiscat alie- na, & tamen metu poenae quae legibus statuta est, refrenatur, & continentius agit? Regi propter metum gentes subiacent, & armatus paret exercitus. Serui cum sint ualidiores dominis suis, propter metum tamen imperia perferunt do- minorum. Bestiae ipsae ferae metu mitescunt. Tauri ualidissimi, iugo colla sub- mittunt, & immanes elephanti magistris obtemperant per timorem. Sed cur humanis uramur exemplis, cum etiam diuina non desint? nonne terra ipsa sub praeepti metu permanet, quod etiam motu sui & tremore testatur? Mare sta- tutum terminum seruat, angeli pacem custodiunt, stellae ordinem tenent, & fluminis meatus, daemones quoque certum est timore in fugam uerti. Et ne per sin- gula sermonem longius producamus, intueri quomodo unumquemque timor dei continens, cuncta in harmonia propria, & ordinis sui compage custodiat. Quanto magis ergo certi esse debetis, quia & daemonum concupiscentiae, quae in cordibus uestris oriuntur, admonitione timoris dei extingui possunt, & pe- nitus aboleri, cum etiam ipsi incentores concupiscentiae, metu sibi dominan- te diffugiant. Haec ita se habere sciens, si quid tibi respondendum uidetur, inci- pe. Tum SENEX: Sapienter, inquit, filius meus Clemens aptauit prosequu- tionem suam, ita ut nihil nobis ad haec dicendum reliquerit, uerum omnis eius sermo, quem de natura hominis disseruit, hanc habet continentiam, quia cum eo quod inest libertas arbitrii, est extrinsecus & aliqua causa mali, ex qua per diuersas concupiscentias incitantur quidem homines, non tamen coguntur ad peccatum, pro eo, inquit, quod multo his ualidior est timor qui obstat, & im- petus desideriorum refrenet, ut cum naturales motus deciderint, effugatis his, qui eos incitant & inflammant daemonibus, peccatum non possit admitti. Sed me haec non adducunt ad fidem, conscius enim mihi sum quorundam, ex qui- bus bene noui, quia compaginatione stellarum, homines aut homicidae, aut adulteri fiunt, caeteraque perpetrāt mala. Similiter autem & honestae ac pudicae feminae, ut bene agant inde coguntur, denique cum Mars centrum tenens, in do- mo sua ex tetragono respexerit Saturnum cum Mercurio ad centrum, Luna ueniente super eum plena, in Genesi diurna, efficit homicidas, & gladio casu- ros, sanguinarios, ebriosos, libidinosos, daemoniosos, secretorum perscruta- tores, maleficos, sacrilegos, & si qua sunt his similia, praecipue cum bonarum stellarum nulla respexerit. Sed & ipse rursus Mars ad Venerem schæma tetra- gonum habens, ex parte ad centrum non respiciente aliquo bonorum, adul- teros efficit, & sorores & filias & matres in coniugium adducit. Venus cum Lu- na in finibus & domibus Saturni cum Saturno, si fuerit adtestante Marte, effi- cit mulieres quidem uiragines, ad agriculturam, ad structuram, & ad omne opus uirile promptas, misceri quibuscumque uoluerint, & non argui a uiris pro adul-

Genethliacorum
de aspectibus
uirtutis.

terio, nulla uti mollitie, non unguentis, non uestibus, non calciamentis mulie-
bribus, sed uirorum forte agentes, uiros autem esse ut feminas, nec quicquam
uirile gerere, cacodæmon Venus cum Marte si sit in ariete, efficit è contrario
mulieres, si sit in capræcornu aut aquario. Cūq; multa de his Senex prosequu-
tus esset, & unumquodq; schema mathesis, stellarum quoq; positiones enume-
rasset, uolens per hæc ostendere, quia timor non sufficiat refrenare concupi-
scentias, ego rursus respondi, uere pater doctissime & eruditissime prosequu-
tus es, & ipsa me ratio inuitat, aliquid ad ea quæ à te disserta sunt, respondere,
quoniamquidem scientia mihi mathesis nota est, & libenter cum erudito uiro
habeo sermonem. Accipe ergo ad ea quæ dixisti, ut euidenter agnoscas Gene-
sim ex stellis omnino non esse, & quia possibile sit obfisti aduersum impugna-
tionem dæmonum, ab his qui confugiunt ad deum, ac sicut prædixi, non solū
per timorem dei naturales cohiberi concupiscentias posse, sed & per timorem
hominum, sicut iam nunc edocebimus, leges sunt in unaquaq; regione uel re-
gno ab hominibus positæ, siue scriptura, siue etiam usu durantes, quas nemo
facile transgreditur. Deniq; primi Seres qui initio orbis terræ habitant, neque
homicidium, neq; adulterium, neq; scortū nosse, neq; furtum cōmittere, neq;
idola uenerari, & in illa omni regione quæ est maxima, neq; templum inueni-
tur, neq; simulacrum, neque meretrix, neq; adultera, neq; fur ad iudiciū de-
ducitur, sed neque occisus ibi homo fertur aliquando, & tamen nullius liber-
tas arbitrij secundum uos à stella Martis ignita, ut ferro uteretur ad hominis
necem, nec Venus cum Marte posita, alienum matrimonium compulit uicia-
ri, cum utiq; apud eos, per singulos dies Mars medium cœli circulum teneat.
Sed est apud Seres legum metus uehementior, quàm Genesis constellatio. Sunt
similiter & apud Bactras in regionibus Indorum immensæ multitudines Bra-
gmanorum, qui & ipsi ex traditione maiorum moribus, legibusq; concordi-
bus, neq; homicidium, neq; adulterium committunt, neque simulacra colūt,
neque animantia edere in usu habent, nunquam inebriantur, nunquam mali-
tiose aliquid gerunt, sed deum semper timent; & quidem cū cæteri Indorū &
homicidia, & adulteria committant, & simulacra colant, & inebrientur, atque
alia huiusmodi flagitia exerceant. Sed & in ipsius Indiæ nihilominus occiduis
partibus, regio quædam est, ubi hospites cum inciderint, capti immolantur &
comeduntur, & neq; bonæ stellæ uetuerunt eos ab huiusmodi flagitijs, & ab
execrandis cibis, neque malignæ stellæ compulerunt Bragmanas, ut aliquid
agerent mali. Et rursus mos apud Persas, matres accipere in coniugium, & so-
rores & filias, & sub illo omni axe incesta Persæ ineunt matrimonia. Ac ne for-
te liceat his qui mathesim sequuntur, uti illo perfugio quo dicūt, certas quasdā
esse plagas cœli, quibus propria quædam habere conceditur, ex ipsa Persarū
gente aliquanti ad peregrina profecti sunt, qui Magusæi appellantur, ex qui-
bus usque in hodiernum sunt alij in Media, alij in Parthia, sed & in Aegypto
nonnulli, plures autem in Galatia, & Phrygia, qui omnes incestæ huius tradi-
tionis formam indeclinabilem seruant, ac posteris custodiendam transmittūt,
etiam

Timent pecca-
re maliformidi-
ne poenæ.

D
Seres.
Bactra.
Bragmani.

Scythauros
eos esse ex li-
bro quinto Pli-
nij adparet.
Persæ.

Magusæi.

A etiam cum plagam cœli mutauerint, nec tamen eos Venus cū Luna in finibus
& domibus Saturni, cum Saturno adtestante etiam Marte, compulit habere
inter cæteros Genesim. Apud Gelos quoq; mos est, ut mulieres agricolætur,
ædificent, & omne opus uirile perficiant, sed & miseri quibus uolunt licet,
nec incusantur à uiris, aut adulteræ appellantur, passim enim concubitus mi-
scent, & præcipue cum hospitibus, unguenta nesciunt, non induuntur ueste
fucata, nō calceis, è contra uiri Gelonū ornantur, pectuntur, indumentis mol-
libus & uarijs induuntur, auro compositi, unguentisq; delibuti, & hæc non
pro dissolutione uirium, sunt enim bellicosissimi, & uenatores acerrimi, nec ta-
men uniuerse Gelonū mulieres, in capræcornu aut aquario cacodæmonem
Venerem nascentes habuere, neq; uiri eorum in ariete cum Marte Venerem
positā, per quod schema, effeminatos & dissolutos nasci adserit uiros Chalda-
ica disciplina. Porro uero in Susis, mulieres unguētis, & quidem optimis utun-
tur ornamentis, comptæ ex lapidibus preciosis, ministerijs quoq; ancillarum
fultæ procedunt, multo maiore ambitione quàm uiri, nec tamen pudicitia co-
lunt, sed indifferens eis cum quibuscunq; uoluerint usus est, & seruis & hospi-
tibus, tali licentia à uiris permessa, & non solum non culpantur pro hoc, sed &
dominantur in uiros. Nec tamen omnium Genesis mulierum Susidarū in medie
tate cœli, cum Ioue & Marte Venerem in Iouis domibus habent. In ulteriori-
bus oriente partibus, si puer muliebri se substernat iniuriæ, cum agnitum fue-
rit, à fratribus, aut parentibus, uel quibuslibet proximis interficitur, nec sepul-
tura donatur. Et rursus apud Gallos lex prisca constituit, nuptum tradi publi-
ce pueros, nec obprobrium ex hoc aliquod duci, & nunquid possibile est, ut
omnes qui tam turpiter succumbunt apud Gallos, Luciferū cum Mercurio in
domibus Saturni & finibus Martis habuerint? In Britannia partibus, plures
uiri unam habent uxorem, in Parthia multæ mulieres unum habent uirum, &
utraq; orbis pars, moribus suis atque institutis obsequitur. Amazones omnes
non habent uiros, sed sicut animalia, semel in anno circa uernale æquinoctiū
proprijs egressæ terminos, finitimæ gentis uiris miscetur, solennitatem quan-
dam per hoc obseruantes, ex quibus cum conceperint, redeunt, & si marem
pepererint, abijciūt, feminas nutriūt. Cumq; unius temporis sit omnium partus,
absurdum est, ut in maribus quidem putetur Mars cum Saturno in tempore
æquis esse portionibus, in feminarum uero Genesi nunquam. Sed neq; Mer-
curiū cū Venere habuisse in domibus proprijs positū, ut uel pictores sibi, uel
sculptores, uel trapezitas efficiat, aut in domibus Veneris, ut unguentarios,
uel uocales, uel poetas, pducatur. Apud Sarracenos & superiores Libes & Mau-
ros, & circa ora maris Oceani habitantes, sed & in extremis Germaniæ parti-
bus, & apud Sarmatas, & Scythas, atq; oēs quæ sub axe Septentrionis iacent,
pontici litoris gentes, & in Chrysea insula, nunquam inuenitur trapezita, nec
sculptor, aut pictor, aut architectus, aut geometres, aut tragædus, aut poeta,
ergo deficit apud eos Mercurij, Venerisq; constellatio. Ex omni orbe terrarū
Medi tantummodo summa obseruantia, adhuc spirantes homines, canibus de-

Gelonum gens
talis qualis est
apud Soli. Pan-
dea.

Susidæ mulie-
res.

Gallos lege
pueri nuptum
tradebantur.

Britanni multi
unam uxorem
habent.
Parthi singuli
multas habent
uxores.

Amazones se-
mel in anno mi-
scentur uiris.

Mauri.
Germani.
Sarmatæ.

Canes Medis
sunt pro sepul-
tura.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

uorandos abijciunt, & non ob hoc Martem cum Luna per diurnā Genesim in cancro positos habent. Indi mortuos suos incendunt, cum quibus & uxores defunctorum, sponte se offerentes exuruntur. Sed nō ideo omnes quæ uiuæ incenduntur Indorum mulieres, in nocturna Genesi sub terra habent solē cum Marte in partibus Martis. Germanorum plurimi laqueo uitam finiunt, nec idcirco omnes Lunam cum hora, Saturno & Marte circūcinctas habent, sed non in omni gente, & in omni die per omnem diuersitatē Genesim nascuntur homines. Ex quibus omnibus apparet, quia metus legum in unaquaq; regione dominatur, & arbitrij libertas, quæ est hominibus insita per spiritum: obtemperat legibus, nec cogere potest Genesim aut Seres homicidium cōmittere, aut Bragmanos carnibus uesci, aut Persas incesta uitare, uel Indos nō exuri, aut Medos nō à canibus deuorari, Parthos nō habere plures uxores, aut mulieres Mesopotamiæ nō seruare pudiciā, Græcos non exerceri palestris, Gallorum pueros nō pati muliebria, uel gentes barbaras Græcorum studijs institui, sed, ut diximus, unaquaq; gens suis legibus utitur pro libertatis arbitrio, & decreta Genesim, legum seueritate depellit. Sed dicet aliquis eorum qui in disciplina mathesis eruditi sunt, Genesim in septem partes dirimi, quæ illi climata appellant, dominari uero unicuiq; climati, unam ex septē stellis, & istas quas exposuimus diuersas leges, non ab hominibus positas, sed ab istis principibus secundum uniuscuiusq; uoluntatem, & hoc quod stellæ uisum est, legem ab hominibus obseruatā. Ad hæc ergo respōdebimus quod primo quidem non est in septem partes orbis terræ diuisus: tum deinde, & si ita esset, in una parte & in una regione inuenimus multas differentias legū, & ideo neq; septē sunt secundū numerum stellarum, neque duodecim secundum numerū signorum, neq; x x x. & v l. secundū numerū decanorum, sed sunt innumera. Meminisse autē debemus eorū quæ supra enumerata sunt, quod in una India regione sunt, & qui hominum carnibus uescantur, & sunt qui etiam à peccudibus uel auib; omnibusq; animantibus abstineant. Et quia Magisæi nō solum in Perside matres ac filias accipiunt in matrimoniū, sed & in omni gente ubicunq; habitauerint, malorū suorū incesta instituta custodiunt. Tū præterea & innumeras gētes memorauimus, quæ penitus studia nesciūt literarū, sed & aliquāti sapiētes uiri, ipsas leges in nōnullis cōmutauerūt locis, aliæ uero etiā sponte pro sui uel impossibilitate, uel inhonestate derelictæ sunt. certe qd' in promptu est noscere, quanti imperatores gentiū quas uicerant leges, & instituta mutarunt, & suis eas legibus subiecerūt, quod euidenter à Romanis factum docetur, qui omnem penē orbem, omnesq; nationes proprijs primo & uarijs legibus institutisq; uiuentes, in Romanorū ius & ciuilia scita uerterunt. Superest ergo ut & stellæ gentiū, quæ à Romanis uictæ sunt, climata sua partesq; perdiderint. Addā adhuc rem, quæ possit etiā ualde incredulis satisfacere, Iudæi omnes qui sub lege Moyse uiuunt, filios suos octaua die absq; ulla dilatione circumcidunt, & infantis teneri sanguinem fundunt, à seculo autē nullus ex gentibus hoc die octaua perpeffus est, & è contra Iudæorū nullus omni-

lit.

A sit. Quomodo ergo in hoc ratio Genesim stabit, cū per cunctas orbis terræ partes, omnes Iudæi admixti gentibus uiuant, & octaua ferrū perferat die, unius in membri loco, & nemo gentiliū, sed ipsi soli, ut dixi, hoc faciunt, nō stella cogente, nec perfusione sanguinis perurgente, sed lege religionis adducti, & in quocunq; orbis loco fuerint, hoc est eis insigne uernaculū? Sed & quod unū nomen omnibus inest ubicunq; fuerint, nunquid & hoc per Genesim uenit? & quod nunquam apud eos infans natus exponitur, & quod septimo quoq; die omnes ubicunq; fuerint, oculū gerunt, nec iter incedunt, nec igni utuntur. Quid est ergo, quod nullū Iudæorū in illa die cogit Genesim, aut iter agere, aut ædificare, aut uendere aliquid, aut emere? Quinimō & maiorem fidem rerum præsentium dabo, ecce enim ex aduentu iusti & ueri prophetæ, uixdū septem anni sunt, in quibus ex omnibus gentibus cōuenientes homines ad Iudæam, & signis ac uirtutibus quæ uiderat, sed & doctrinæ maiestate permoti, ubi receperunt fidē eius, abeuntes ad regiones suas, illicitos quosq; gentiliū ritus, & incesta spreuere cōiugia. Deniq; apud Parthos, sicut nobis THOMAS, qui apud illos euangelij prædicat scripsit, nō multi iam erga plurima matrimonia diffunduntur, nec multi apud Medos canibus obijciūt mortuos suos, neq; Persæ matrū cōiugijs, aut filiarū incestis matrimonijs delectantur, nec mulieres Sydes licita ducūt adulteria, nec potuit ad crimina Genesim cōpellere, quos religionis doctrina prohibebat. Ecce ex hoc ipso conijce, & de his de quibus sumus locis, coniecturam cape, quomodo fama tantū perferente ad aures hominum, quod propheta in Iudæa apparuit, qui signis & uirtutibus doceret homines unū colere deum, omnes paratis, intentisq; animis expectabant, etiam ante aduentū domini mei Petri, ut sibi aliquis quæ docuisset ille qui apparuit, nunciaret. Sed ne multa enumerare uideamur, dicam quo debeant cuncta cōcludi, cum deus iustus sit, & ipse fecerit hominū naturā, quomodo poterat fieri, ut ipse poneret Genesim contrariam nobis, quæ nos cogeret ad peccatū, & rursus ulcisceretur ipse peccantes? Vnde certū est, quod nō aliam ob causam deus siue in præsentī, siue in futuro seculo peccatorem punit, nisi quia scit eum potuisse uincere, sed neglexisse uictoriā: infert enim & in præsentī seculo uindictam in homines, sicut in eos fecit, qui diluuiū perierūt, qui utiq; omnes una die, imō una hora extincti sunt, cum certum sit non eos esse secundum Genesim ordinē, una hora natos, absurdissimū est autē dicere, quia ex natura nobis accidat pati mala, si nō prius peccata præcesserint. Et ideo si salutis curā gerimus, ante omnia scientiæ debemus operā dare: certi qd' si mens nostra in ignorantia perseueret, nō solū Genesim mala, sed & alia extrinsecus quæcunq; dæmonibus uisa fuerint, perferemus, nisi metus legū & futuri iudicij, obfistat omnibus desiderijs, & impetū peccatū refrenet. Nam & humanus timor multa bona, multa etiā mala agit, quæ Genesim nescit, sicut supra ostēdimus. Triplici igitur modo mens nostra erroribus subiacet, ex his quæ per malā consuetudinē ueniūt, uel ex his quæ corpus naturaliter suggerit desiderijs, uel ex his quæ cōtrariæ potestates perurgēt, sed his singulis obfistere & repugnare habet in na-

Vernaculū in
signe Iudæis
est circūcisio.

Sabbatum Iu
deorum.

Thomas apud
Parthos euang
gelizabat.

Quare deus
punit.

Tres errorum
fontes sunt.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

tura sua mens, eū ei obfulserit ueritatis agnitio, per quā scientiā timor futuri iudicii datur, qui sit idoneus animae gubernator, & qui eam possit à concupiscentiarū praeceptis reuocare. Quia ergo sint haec in nostra potestate, sufficienter dictū est: Nūc & tu Senex, si quid habes quod ad haec respondeas, incipe. Plenisime, ait, ostendisti fili, sed ego, sicut dixi ex initio, omni huic incōparabili adser-
D tioni tuae, à ppria cōsciētia phibeor accommodare cōsensum. Notui em̄ & meā Genesim, & cōiugis meae, & scio ea quae unicuique nostrū dictabat Genesis accidisse, & ab his quae rebus & operibus cōperta sunt mihi, nūc uerbis transferri non possum. Denique quoniam te adprime imbutū uideo in huiuscemodi disciplinis, audi coniugis meae thema, & inuenies schema, cuius exitus accidit, habuit enim Martem cum Venere super centrum, Lunā uero in occasum in domibus Martis, & finibus Saturni, quod schema adulteras facit, & seruos proprios amare, in peregrinatione, & in aquis defungi, quod & ita factū est, incidit namq; in amorem serui, & periculum simul atque obproprium metuens, fugit cum ipso, & peregre profecta, ubi amoris suo satisfecit, periit in mari. Et ego respondi: Vnde scis quia peregre seruo suo sociata est, & in eius cōsortio posita defungitur? Et **SENE**X: Certissime, inquit, scio reuera non quia nupserit seruo, quippe qui neq; hoc quidem quod eū amaret agnouerā, sed postquam profecta est, frater meus mihi enarrauit, dicens, quod primo quidem ipsum adamasset, sed ille quia erat honestus utpote frater, noluit thorum fratris incesti macula polluere. Sed illa me uerens, & obprobrium nō ferens infelix: neq; enim imputandum ei est, quod eam Genesis facere compulit, finxit somnium, & ait ad me: Adstitit mihi quidam per uisum, qui iussit me cum duobus geminis meis sine mora ex urbe proficisci. Haec ergo cum audissem pro salute eius filiorūq; sollicitus, confestim ipsam & liberos exire feci, unum qui erat iunior, mihi retinui, hoc enim qui responsa in somnis dederat, permisisse dicebat. Tū ego **CLEMENS** intelligens quod ipse fortassis est & pater meus, lachrymis oppletus sum, fratres quoq; meos uolentes psilire & aperire rem, prohibuit **PETRVS**, dicens: Quiescite quoadusq; mihi placuerit, respondēs ergo **PETRVS**, ait ad Senem: Quod nomen erat iuniori filio tuo? At ille ait: Clemens. Et **PETRVS**: Si tibi, inquit, hodie coniugem tuam castissimā consignauero, cum tribus filiis tuis, credis quia potest pudica mēs motus inrationabiles superare, & quod omnia quae à nobis dicta sunt uera sint, & Genesis nihil sit? Et **SENE**X: Sicut impossibile est, inquit, te exhibere quod promissisti, ita impossibile est extra Genesim fieri aliquid. Tum **PETRVS**: Testes, inquit, habere uolo omnes hos, qui praesentes sunt, me tibi hodie coniugem tuā, cum tribus uestris liberis uiuentem pudicissime traditurum, & iam nunc accipe fidem rerū ex eo, quod omnē causam multo diligentius scio, quā tu cuncta, quae tibi per ordinem quae gesta sunt enarrabo, ut & tu cognoscas, & qui praesentes sunt discant. Et cum haec dixisset, cōuersus ad turbas, ita coepit: Hic quem uidetis o uiri in hac ueste pauperrima, Romanae urbis est ciuis, ex genere ipsius Caesaris descendens, nomen ei Faustianus, uxorem quoq; nobilissi-

Senex ille qui
Faustianus di-
cebat, inueni-
tur pater Cle-
mentis.

FRATREM DOMINI, LIBER NONVS.

149

A mam Mathidiam nomine sortitus est, ex qua tres filios suscepit, quorū duo ge-
mini, unus autē qui erat iunior, cui nomen Clemens, hic est. Et cū hoc dixisset, digito me ostendit, gemini autem filij eius, sunt isti, Niceta & Aquila, quorum alius Faustinus uocabatur prius, & alius Faustus. Simul autem ut nomina nostra enunciauit Petrus, Senex resolutis membris omnibus, quasi interceptus concidit. Nos autem filij inruentes super eum, complectebamur & osculabamur, uerentes simul ne spiritum reuocare nō possit. Et cū haec fierent, populus quidem admiratione ipsa obstupefactus est. **PETRVS** autē surgere nos à cōplexibus patris, ne eum necaremus iubet, & ipse adprehensa manu eius, quasi de somno quodam profundo eleuans eum, & paululum recreans, omnia quae gesta fuerant secundū ueritatem coepit exponere, quomodo frater eius in amo-
B rem inciderit Mathidiae, & illa cum esset pudicissima, illicitum fratris amorē uiro indicare noluerit, ne uel bellū fratribus, uel obprobriū generi indiceret, sed sapienter somniū finxerit, quo ex urbe iubetur excedere cum geminis filiis, iuniorē apud patrē relicto. Vtq; nauigantes naufragiū ui tempestatis incurrerint, & ad insulam Antharadū nomine expulsi, Mathidia quidem supra saxum quoddā fluctu iactante proiecta sit, gemini uero liberi rapti à piratis & Caesaream perducti, religiosae cuidam feminae uenundati sunt, quae eos in filiorū loco habens, liberaliter edocuerit & erudiri fecerit, eorumq; nomina piratae immutauerint, & Nicetam alium, aliū Aquillam uocitauerint. Vtq; post haec studiorū & consuetudinis causa Simoni adhaeserint, atq; ab eo ubi magum & deceptorem uiderunt, auersi accesserint ad Zachaeū, & ut post haec lociati sunt sibi. Sed & Clemens quomodo ex urbe agnoscedae ueritatis causa profectus, per Barnabae notitiā Caesaream uenerit, sibiq; innotuerit & adhaeserit, utq; ab eo sit de fide religionis edoctus. Sed & qualiter apud Antharadum mendicantem repererit & recognouerit matrem, utq; omnis insula in eius recognitione gauisa sit, & de pudicissimae hospitaē contubernio, atq; eius per semetipsum colata sanitate, & de liberalitate Clementis in eos qui erga matrem benefici extiterant. Vtq; post haec Niceta & Aquila requirentes quēnā esset peregrina mulier, cum audissent à Clemente omne negociū, se esse geminos eius filios Faustiniū exclamauerunt, & Faustum, omnemq; historiā quae eos egerit, patefecerint, utq; post haec matri cautius ne subito gaudio interciperetur, ipso insinuante oblatus sit Petro. Sed cum haec in auditu Senis, narratione gratissima turbis exponeret Petrus, ita ut audientes gestorū miraculis, & humanitatis miseratione lachrymarent, nescio unde audiens mater de recognitione patris, cursu concito inruit in mediū nostri cum clamore, dicēs: Vbi est meus uir, meus dominus Faustianus, qui tam multis temporibus affligitur, ambulans per urbes singulas, & me quaerens. Haec cum illa quasi amens clamaret, & circumspiceret, Senex accurrens cum multis lachrymis, amplecti & constringere eam coepit. Et cum haec gererentur, Petrus rogauit turbas ut discederent, dicens inuerecundū esse ultra persistere, sed dandū eis locū familiarius inuicem se uidendi, craftino autem hic, inquit, si qui uestrū uolunt, con-

Queda enim
in matrimonio
licet recte, pa-
rum tamen ue-
recunde, & de
core in publi-
co sunt.

Puella a demo
nio liberatur
ex Petri in
gressu.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

ueniant ad audiendum uerbū. His à Petro dictis, secesserunt turbæ, & cū uel
lemus nos quoq; ire ad hospitium, dominus domus ait ad nos: Turpe est & im
pium tales ac tantos uiros manere in stabulo, cum ego omnem penè domum
uacantem habeā, lectosq; stratos quamplurimos, & quæ necessaria sunt pa
rata. Sed Petro cōtradiciente, uxor patrisfamilias unā cum liberis suis prostra
bat se ante eū, & exorabat dicens, Obsecro te, mane apud nos. Sed ne sic qui
dem adquiescebat Petrus, donec filia eorum qui rogabant ab immundo spiri
tu temporibus multis uexata, & cathenis uincta quæ fuerat intra cōclauē clau
sa, effugato à se dæmone, & ostijs patefactis cum cathenis suis ueniens, procu
dit ad pedes Petri, dicens: Rectum est mi domine, ut agas hodie hic salutaria
mea, & non contristes neque me, neque parentes meos. PETRO autē requi
rente cathenarū sermonumq; eius causam, parentes præter spem læti effectū
de filiae sanitate, & uelut stupore quodam adtoniti, ipsi quidem dicere neque
unt, adstantes autem famuli aiunt: Hæc à septimo ætatis anno, dæmone occu
pata, omnes qui accedere tentassent ad eam scindere, dilaniare moribus, etiā
disrumpere, & hoc per uiginti annos usque ad præsens facere nunquam desti
tuit, nec ab aliquo potuit curari, sed ne accedere ad eam quisquam ualebat,
multos enim inutiles reddidit, alios & peremit, omnibus enim ui
ris ualidior erat, sine dubio uiribus dæmonis nisa. Nunc au
tem ut uides, ex præsentia tui dæmon quidem fugit, ostia
uero quæ summo cum munimento clausa fuerant,
aperta sunt, & ipsa sana stat ante te rogans, ut
diem salutarium suorū lætum & ipsi, &
parentibus facias, & maneat apud
eos. Hæc cum ita unus ex fa
mulis enarrasset, & ipsæ
cathenæ de mani
bus eius ac
pedi
bus fuissent
sponte resolu
tæ, PETRVS cer
tus quod per ipsum sani
tas hæc reddita sit puellæ, ad
quieuit manere apud eos. Sed & il
los qui remanserant in hospitio, unā cum
uxore sua transire iussit, & unusquisq; acceptis
seorsum cubiculis mansimus, atq; ex more cibo sum
pto, redditisq; laudibus deo, suis singuli requieuius locis.

LIBRI NONI FINIS.

RECOGNITIONVM

DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRA

trem Domini, LIBER DECIMVS, Rufino To
rano Aquileiense interprete.

ANE autem exorto sole, ego CLEMENS & NI
CETA atque AQVILA unā cum PETRO, ueni
mus ad locum in quo Pater simul cū matre requie
scebat: & cū adhuc eos dormientes reperissemus,
p foribus cōsedimus, ubi PETRVS talibus apud
nos sermonibus utitur: Audite me dilectissimi cō
serui, scio quia grandem habetis affectū erga patrē
uestrū, uereor ergo ne ante tempus eū perurgea
tis iugum religionis suscipere, nondum ad id para
tum, ad quod forte pro uestri gratia uideatur adquiescere, sed hoc non est fir
mum, quod enim propter homines fit, probabile non est, & cito dilabitur.
Ideoq; uidetur mihi, ut cōcedatis ei anno uno uiuere pro arbitrio, in quo po
test iter agens nobiscū, dum nos alios docemus, etiam ipse simpliciter audire,
& audiens, siquidem agnoscendæ ueritatis rectū propositū gerit, ipse rogabit
ut suscipiat religionis iugū, aut si non placet ei recipere, permaneat amicus. Hi
enim qui non id ex corde suscipiunt, cum coeperint ferre nō posse, non solum
abijciunt quod susceperant, sed quasi pro excusatione infirmitatis suæ, incipi
unt uiam religionis blasphemare, & male loqui de his quos nequaquam sequi
aut imitari potuerunt. Ad hæc NICETA respondit: Non contradico domi
ne mi Petre rectis & bonis consilijs tuis, sed dicere aliquid uolo, ut per hoc di
scam quod nescio. Quid si intra annū hunc, quo differri eum iubes, moriatur
pater noster: descendet in infernū uacuus, & cruciandus in æternū. Tum PE
TRVS: Amplector, inquit, benignū erga patrem propositū tuum, & ignosco
tibi de his quæ ignoras. Quid enim censes quia si quis putatur iuste uixisse, iste
cōtinuo saluabitur: Nō putas eum discutiendū ab eo qui occulta hominū no
uit, quomodo iuste uixerit, ne forte ritu gentiliū institutis eorū & legibus pa
rens, uel pro amicitijs hominū, aut pro sola consuetudine, aut qualibet alia ex
caussa, uel necessitate, & non propter ipsam iustitiam, neq; propter deū? Qui
enim propter solū deum, & iustitiā eius iuste uixerint, ipsi ad æternā requiem
uenient, & perpetuitatem regni cœlestis accipient. Salus enim non ui adquiri
tur, sed libertate, nec per hominū gratiā, sed per dei fidem. Tum præterea co
gitare debet, quia deus præsciū est, & nouit si hic suus est: quod si nouit eum
non esse, quid faciemus ad ea quæ ex initio statuta sunt ab eo? In quo autem

Homines non
sunt urgedi ad
fidem.

Quod in speci
em fit eorū ex
animo, non est
diuturnum.

Qui propter
solū deū iuste
uixerint, salua
buntur.
PRAEDE
stinatio.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

possum, consilium do, cum euigilauerit, & sederimus nos quasi aliquid discere uolentes, pponite ex his dūtaxat quæ illi expedit discere, & dum nos loquimur inter nos, ille instruitur. Sed tamen primo quiescite, ut si forte ipse uideatur aliquid interrogare, quod si fecerit, aptior erit sermonis occasio, si uero ipse nihil quærit, nos ab alterutro, sicut dixi, discere aliquid uolentes, rogemus uicissim, mihi ita uidetur, eū uobis quid placeat dicite. Cumq; conlaudassemus eius rectū consilium, ego CLEMENS aio, in omnibus rebus plurima ex parte ad initiū respicit finis, similisq; principijs rerum exitus datur, spero ergo etiā circa patrem nostrū, quoniam per te deus bona initia dedit, his congruū scēp dignū largiatur & finem. Veruntamen etiam illud suggero, si ut dixisti, coeperimus præsente patre, quasi inter nos aliquid tractandi, uel discendi gratia loqui, tu mi domine Petre nō debes eum locum agere, quasi qui discere aliquid debeas, hoc enim si uideat, fortasse magis offendetur, certus est enim, te omnia scire diligenter, sicut & uere est: quale ergo erit, si te uideat ignorantiam simulantem? hoc eum, ut dixi, magis lædere poterit, nescientem consiliū tuū. Sed nos quidem fratres inter nos habētes, si in aliquo dubitemus, à te quæstioni nostræ finis congruus detur, nam & si te cunctantem uideat, aut dubitantem, tūc uere putabit, quod apud nullū erit scientia ueritatis. Et PETRVS ad hæc respondit: Omittamus hæc, & siquidem dignū est, ut ingrediatur ianuam uitæ, deus occasionem competentem dabit, eritq; initiū ex deo, & nō ex homine. Et ideo sicut prius dixi, permittite eum iter agentem nobiscum, audire nos aliquid disputantes, sed quoniam festinantes uos uidi, idcirco dixi opportunitatem quærendam, quam cū dederit deus, uos quoq; ad ea quæ dixero obtemperare mihi. Hæc nobis sermocinantibus, uenit puer dicens, uigilare iam patrem, & cū uellemus ingredi ad eum, ipse uenit ad nos, & osculo nos saluans, cum resedissemus, ait: Licet ne percunctari, si quid uolet quis, an secundū Pythagoricos tacendum semper est? Et PETRVS: Nos ne silere semper, neq; percunctari cogimus accedentes ad nos, sed relinquimus ipsorū libertati, facere ut uolunt, scientes quod qui curam gerit salutis suæ, si in parte aliqua sentit animæ suæ dolorem, tacere nō patitur. Qui uero negligit salutem suam, si interrogare cogatur, nihil ex hoc utilitati eius confertur, nisi hoc solū, ut studiosus esse uideatur & diligēs. Quamobrem tu si quid discere uis, require. Et SELEX ait: Est quidam sermo apud Græcorum philosophos uehemens ualde, qui dicit in uita hominū, re ipsa neq; bonū esse aliquid, neq; malū, sed quæ uidentur hominibus, usu & consuetudine præsenti uitæ, hæc aut mala dicunt, aut bona. Nā neq; homicidiū reuera malū est, quia animā uinculis carnis absoluit, deniq; aiunt, & iusti quicq; iudices, peccantes perimunt. Quod si homicidium scirent malum esse, nō utiq; id iusti homines facerent. Neq; adulteriū malum esse dicunt, si enim ignoret uir, aut non curet, nihil aiunt mali est. Sed neque furtum malum esse, quod enim deest alicui, aufert ab alio qui habet, quod quidē oportebat libere sumi & publice, sed quia occulte fit, in hoc magis illius à quo clam aufertur inhumanitas redarguitur. Cōmunis enim usus omnium

Finis plerunq;
cum principio
conuenit.

Aduertat theologi.

D

Hi erāt qui in
differentiā in-
uenerunt, quo-
rum præter alios
Cic. sepe
meminit.

Homicidiū,
Adulteriū,
Furtum inter
Christianos ap-
pellari nō dece-
bat.

FRATREM DOMINI, LIBER DECIMVS.

153

A omnium quæ sunt in hoc mundo, omnibus esse hominibus debuit, sed per iniquitatem alius hoc sūm dicit esse, & alius illud, & sic inter mortales diuisio facta est. Deniq; Græcorū quidam sapientissimus hæc ita sciens esse, ait: Cōmunia debere esse amicorū omnia, in omnibus autem sunt sine dubio & coniuges, & sicut nō potest, inquit, diuidi aer, neq; splendor solis, ita nec reliqua quæ cōmuniter in hoc mundo data sunt, omnibus ad habendū diuidi debere, sed habēda esse cōmunia. Hæc aut dicere uolui, quoniā quidē cupio me inclinare ad bene agendū, & nō possum bene agere, nisi prius didicero quid sit bonū, quod si intelligere potuero, ex ipso etiam quid sit malū, hoc est, huic contrariū aduertam. Verum ad hæc quæ dixi, unū ē uobis respondere uolo, non Petrū, nō enim dignū est, ab illo uerba & doctrinam cum quæstionibus capere, sed ille si quid pronunciauerit, hoc absq; aliqua retractatione teneatur. Et ideo ipse nobis seruetur quasi arbiter, ut si ubi disputatio nostra exitum non inuenerit, ipse quod sibi uisum fuerit pronuncias, indubitātū finem rebus dubijs imponat. Et nunc ergo possem sola eius sententiā contentus credere, si quid ei uideretur, quod & ad ultimū faciam, uolo tamen prius uidere, si est possibile disputando inuenire quod quæritur. Placet ergo ut CLEMENS primus incipiat, & ostendat si est aliquid in substantia & actibus bonū uel malū. Ad hæc ego respondi, quoniam quidē à me uis discere, si est aliquid natura, aut actu bonum uel malum, an potius usu præuentis hominibus, bona quædam & alia uidentur mala, pro eo quod diuisionē inter se rerū fecere cōmunium, quæ deberēt, ut ais, ita esse cōmunia, ut aer & splendor solis, puto quod nō debeam tibi aliunde adseritiones adhibere, nisi ex his disciplinis quibus ipse uteris, & quas ipse confirmas, ut indubitata tibi sint quæ dicuntur. Omnium elementorū & stellarum certos ponitis fines, quasq; stellas dicitis in quibusdam absq; noxia coire, sicut in coniugijs, in alijs uero noxie misceri, sicut in adulterijs. Et dicitis quædam generalia esse omnium, quædam uero nō omnium, neq; generalia. Sed ne plura disputatio fiat, breuiter & de re dicā: Terra quæ arida est, cōiugio & admixtione indiget aquæ, ut possit generare fructus, qui sine uita hominibus non est, est ergo hæc legitima coniunctio, e contra si aut pruinae frigus terræ miscetur, aut calor aquis, huiusmodi coniunctio corruptelam facit, & hoc in talibus adulteriū est. Et PATER respondit: Sed sicut elementorū uel stellarū inconsonæ coniunctionis statim proditur noxa, ita deberet & adulteriū statim ostendi quā malū est. Et ego aio, hoc mihi primo confirma, si ut etiam ipse cōfessus es, ex incongrua & inconsona admixtione efficiuntur mala, & istud in consequentibus requiret. Et PATER ait, ut se habet rei natura ita ais fili. Tū ego respōdi, quia ergo discere cupis de his, uide quāta sint quæ mala esse apud neminem dubitātur. Nō tibi uidetur malū esse febris, incendiū, seditio, ruina cædes, uincula, supplicia, dolores, luctus, & his similia? Et PATER uerū est, inquit, fili hæc mala esse, & ualde mala, aut certe qui negat hæc esse mala, patitur ea. Et ego respondi, quia ergo cum eo mihi sermo est, qui in astrologica disciplina eruditus est, secundū ipsam tecū agam, ut de his quæ tibi in usu sunt,

AMICORUM
omnia communia,
Platonis
uox est.

Coniunctio
quisq; est ex ea
ipsa arte cui pe-
culiariter dedi-
tus est.

Inter aquā &
terram coniun-
gium est.

Adulteria in
elementis.

Saturnus qui hic humidus dicitur, uno omnium astrologorum & meo dicorū nostratum ore, siccus putatur.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

accipiens rationem, citius adquiescas. Audi nunc ergo, confessus es mala esse ea quae supra diximus, id est, febres, incendia, & his similia, haec secundum uos à malitiosis stellis fieri dicunt, id est ab humido Saturno, & calido Marte, horum uero contraria, à benignis fieri stellis, id est, à temperato Ioue & humida Venere, aut non ita est. Et Pater respondit: Ita est fili, nec aliter fieri potest. Tum ego, quia ergo à bonis stellis Ioue dico & Venere, bona fieri dicitis, uideamus unaquaeque malarum stellarum cum admixta fuerit bonis, quid est quod efficit, & illud esse intelligamus malum. Etenim nuptias facere Venerem ponitis, quae si Iouem habeat in schemate suo, pudicas efficiat, Ioue autem non respiciente, si adfuerit Mars, corrumpi nuptias per adulterium pronuntiat. Et Pater: Ita se, inquit, habet. Ego respondi: Ergo malum est adulterium, quandoquidem ex malarum stellarum admixtione committitur, & ut compendiosius explicemus omnia, quae dicitis ex malarum admixtione stellarum bonas perpeti stellas, mala esse sine dubio pronuntianda sunt. Istae ergo stellae quarum admixtione diximus febres, incendia, & cetera his similia effici mala, ipsae secundum uos etiam homicidia, adulteria, & furta operantur, propter uos etiam & stolidos ipsae efficiunt. Et Pater: Vere, inquit, breuiter & incomparabiliter ostendisti, quia sint mala in actibus, sed hoc adhuc uelim, quomodo iuste iudicat deus eos qui peccant, sicut uos dicitis, si peccare eos Genesis cogit. Tum ego respondi: Vereor dicere tibi aliquid pater, quia in omni te honore haberi à me decet, alioquin erat quod possem dicere si deceret. Et PATER ait: Dic quod tibi occurrit fili, etiam si iniuriosum uidetur: non enim tu, sed quaestiois ratio iniuriam facit, sicut pudica mulier intemperanti uiro, si pro salute indignetur & honestate. Et ego respondi: Si prima quaeque inter nos confirmata & confessa non bene retineamus, sed semper quae definita sunt resoluantur, per obliuionem uidebimur telam texere Penelopes, ea quae texuimus resoluentes, & ideo debemus aut non facile adquiescere, prius quam diligenter examinetur sermo propositus, aut si iam adqueuimus, & confirmata sententia est, seruare semper quod semel definitum est, ut possimus & de alijs quaerere. Et PATER ait: Bene dicis fili, & scio quam ob causam dicis, quia hesterno die de naturalibus disputans causis, ostendisti quia uirtus quaedam maligna, transformans se in ordinem stellarum, humanas concupiscentias exagitat, diuersis modis prouocans ad peccatum, non tamen cogens, aut efficiens peccatum. Cui ego respondi: Bene: quia & meministi, & cum memineras errasti. Et PATER: Ignosce, inquit, fili, nondum enim usum multum in his habeo, nam & hesterni sermones tui ueritate ipsa concluderunt me, ut tibi adquiescerem, in conscientia tamen mea sunt, quasi quaedam reliquiae febrium, quae paululum me à fide quasi à sanitate retrahunt, discrutior enim quia scio multa mihi, imò penè omnia accidisse secundum Genesim. Et ego respondi: Audi ergo pater quae sit mathesis natura, & facito secundum ea quae dico tibi. Vide mathematicum & dic ei primo, quia talia quaedam mihi acciderunt mala in illo tempore, unde ergo aut quomodo, aut per quas mihi acciderint stellas discere uolo: Respondebit tibi sine dubio, quia tempora tua malitiosus suscepit Mars,

FRATREM DOMINI, LIBER DECIMVS.

A Mars, aut Saturnus, aut aliquis eorum apostaticus fuit, aut aliquis annu tutum aspexit ex diametro, aut coniunctus, aut in centro, uel alia his similia respondebit: addens, quia in his omnibus aliquis aut asyndetus fuit cum malo, aut inuisibilis, aut in schemate, aut extra haeresim, aut deficiens, aut non contingens, aut in obscuris stellis, & multa alia his similia, secundum rationes proprias respondebit, & de singulis assignabit. Post hunc alium adito mathematicum, & dicito contraria, quia illud mihi boni contigit in illo tempore, tempus autem hoc idē dicito, & require ex quibus partibus Genesis hoc tibi euenerit boni, & tempora, ut dixi, eadem quae de malis interrogaueras, custodito. Cumque tu felleris de temporibus, uide quanta tibi inueniet schemata, per quae ostendat quod tibi in illis temporibus euenire debuerint bona, impossibile enim est hominum Genesim tractantibus, non in omni quam dicunt regione stellarum semper inuenire quasdam bene positas stellas, & quasdam male: circulus enim est aequaliter ex omni parte collectus secundum mathesim, diuersas & uarias accipiens causas, ex quibus occasionem capiant dicendi quod uolunt. Sicut enim fieri solet ubi omnia aliqua uiderint homines, & nihil certi intelligunt, cum aliquis occurrerit exitus rerum, tunc ad ea quae acciderint, aptant etiam somnii uisum, ita est & mathesis, antequam aliquid fiat, certi nihil pronuntiat, postea uero quam aliquid acciderit, rei iam gestae colligunt causas. Denique frequenter cum enarrauerint, & aliter res acciderit, semetipsos increpant dicentes, quia illa fuit stella quae impediuit quae occurrit, & non uidemus ignorantes, quia error eorum non ex artis imprudentia, sed ex totius causae inconuenientia descendit, ignorant enim quae sint, quae facere quidem concupiscamus, non tamen indulgeamus concupiscentijs. Nos autem qui mysterij huius didicimus rationem, scimus & causam, quia libertatem habentes arbitrij, interdum concupiscentijs obstitimus, interdum cedimus, & ideo humanorum gestorum incertus est exitus, quia in libertate pendet arbitrij. Nam concupiscentiam quidem, quam operatur maligna uirtus, potest indicare mathematicus, sed si concupiscentiae huius actus uel exitus impleri possit, nec ne, quia in arbitrij libertate est, sciri ante effectum rei à nullo potest. & hoc est quod ignorantes astrologi inuenerunt sibi ut climacteras dicerent, rei scilicet incertae perfugia, sicut hesterno plenissime ostendimus. Ad haec si quid tibi dicendum uideat, dicito. Et PATER: Nihil uerius, inquit, fili his quae prosequutus es. Cumque haec loqueremur inter nos, nunciauit quidam plurimum stare populū foris, qui audiendi gratia conuenerint. & Petrus iussit his ingrediendi copiam dari, erat enim locus opportunus & amplius. Cumque ingressi fuissent, ait ad nos Petrus: Si quis uult uestrum, faciat ad populū sermonem, & de idololatria disserat, cui ego CLEMENS respondi, multa benignitas tua, & erga omnes lenitas, ac patientia indulget nobis, ut audeamus loqui coram te, & rogare quae uolumus, & ideo, ut dixi, morum tuorum mansuetudo inuitat omnes, & adhortatur salutaris doctrinae praecepta suscipere, hoc ego usque ad praesens apud nullū aliū uidi, nisi apud te solū, apud quem inuidia nulla est, neque indignatio, aut quid tibi uidetur? Et PETRVS non solum haec ex inuidia aut indignatio,

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

ne ueniunt, sed interdum inest aliquibus uerecūdia, ne forte de his quæ pro-
ponuntur, plene respondere nō possint, & refugiunt imperitiæ notam. Sed nō
debet pro hoc quis uerecundiam pati, quia nec est aliquis hominū, qui profite-
ri debeat omnia se scire, unus enim est qui scit omnia, ipse qui & fecit omnia. Si
enim magister noster diem & horam, cuius etiā signa prædixit, nescire se pro-
fessus est, ut totum reuocaret ad patrem, quomodo nos turpe ducemus, si ali-
qua nos ignorare fateamur: cum magistri in hoc habeamus exemplū. Hoc ta-
men unum profiteamur scire, quæ à uero propheta didicimus, ea autem à uero
propheta nobis esse tradita, quæ sufficere humanæ scientiæ iudicauit. Tum
ego CLEMENS dicere ita cœpi: Apud Tripolim cum contra gentiles dispu-
tares, domine mi Petre, ualde miratus sum te, qui à patribus Hebræo ritu, &
obseruantijs propriæ legis imbutus, græcæ eruditionis studijs in nullo inquit
natus es, quomodo tam magnifice, & tam incomparabiliter profectus sis,
ita ut etiam quædam de historijs deorū quæ in theatris decantari solent, con-
tingeres, uerū quoniam sensi tibi ipsas fabulas, & blasphemias eorum minus
esse notas, de his si placet, aliqua in auditu tuo repetēs, ab ipsa origine differā.
Et PETRVS: Dic, inquit, bene facis iuuare prædicationē nostrā. Tum ego,
dicam igitur quia iubēs, nō ut docens, sed quā stultas de dijs suis opiniones
habeant gentiles, in mediū proferēs. Cumq; uellem dicere, Niceta labrū mor-
dicus stringens, innuebat mihi ut tacerē; quem cū uidisset PETRVS, ait, Cur
ingenium liberale, & generosam lædere uis naturam, ut in honorem mei, qui
nullus est, tacere eum uelis? Aut nescis quia si omnes gentes postquam audie-
rint à me prædicationem ueritatis, & crediderint, uelint se ad docendum con-
ferre, mihi maiorem paritū gloriā, siquidē gloriæ me cupidū putas? Quid
enim tam gloriosum, quā CHRISTO discipulos præparasse, nō qui tace-
ant & soli salui fiant, sed qui loquantur quæ didicerunt, & multis prosint, uti-
nam quidem & tu Niceta, sed & tu dulcissime Aquila iuuaretis me ad prædi-
candum uerbū dei, eō magis quo ea in quibus errant gentiles, bene uobis com-
perta sunt, & nō solum uos, sed & omnes qui audiūt me, opto, ut dixi, ita audire
& discere, ut & docere possint, multis nanq; adiutoribus indiget mundus,
quibus homines ab errore reuocentur. Cumq; hæc dixisset, ait ad me: Tu er-
go Clemens exequere quæ cœpisti. Et ego continuo subiunxi, quoniam, ut
dixi, apud Tripolim disputans, multa de dijs gentiū utiliter, & necessario dis-
seruisti, cupio de origine eorum ridicula te coram exponere, ut neque te lateat
uanæ huius superstitionis cōmentū, & auditores qui adsistūt erroris sui pro-
bra cognoscant. Aiunt ergo qui sapientiores sunt inter gentiles, primo omniū
Chaos fuisse, hoc per multū tempus exteriores sui solidans partes, fines sibi &
fundum quendā fecisse, tanquam in oui immanis modū formamq; collectū,
intra quod multo nihilominus tempore, quali intra oui testam, forum uiuifica-
tumq; esse animal quoddam, disruptoq; post hæc immani illo globo, pro-
cessisse speciem quandam hominis duplicis formæ, quam illi Masculo-feminā
uocant, hunc etiam Phanetam nominarunt, ab apparendo, quia cum apparui-
ssent,

Clementis ora-
tio de genealo-
gia deorū gen-
tilium.

Chaos poëticū
oui speciem ha-
bit.

Masculo-femina

FRATREM DOMINI LIBER DECIMVS.

157

A issent, inquit, tunc etiam lux effulsit, & ex hoc dicunt progenitā esse Substan-
tiam, Prudentiā, Motum, Coitum, ex his factū Cœlū & Terram. Ex Cœlo sex
progenitos mares, quos & Titanas appellant, similiter & de Terra sex feminas,
quas Titanidas uocitarunt, & sunt nomina eorum quidem, qui ex Cœlo orti
sunt hæc, Oceanus, Coeus, Crios, Hyperion, Iapetos, Chronos, qui apud nos
Saturnus nominat. Similiter & earū quæ de Terra ortæ sunt, nomina sunt hæc,
Thya, Rheia, Themis, Mnemosine, Thetis, Hebe, Ex his omnibus qui primus
fuerat de Cœlo natus, primā Terræ filiā accepit uxore, secundus secundā, & cæte-
ri similiter per ordinem. Primus ergo primā duxerat, propter eam deductus
est deorsum, secunda uero propter eum cui nupserat, ascendit sursum, & ita sin-
guli per ordinem facientes, manserunt in his qui eis nuptiali sorte obuenerant
locis. Ex istorū cōiunctionibus, alios quoq; innumeros adserunt progenitos,
sed de illis sex maribus, unus qui dicitur Saturnus, qui in coniugium acceperat
Rheam, & cū responso quodam cōmonitus esset, quod qui ex eo nasceretur
fortior ipso futurus esset, regnoq; eum depelleret, omnes qui ei nascerentur fi-
lios, deuorare instituit. Huic ergo primus nascitur filius, quē Aiden appella-
runt, qui apud nos Orcus nominatur, quē pro caussis, quibus supra diximus,
adsumptū deuorat pater. Post hunc secundū genuit, quem Neptunū dicunt,
quemq; simili modo deuorauit. Nouissimum genuit eum, quem Iouem appel-
lant, sed hunc mater miserans Rheia, per artem deuoratori subtrahit patri, &
primo quidem ne uagitus pueri innotesceret, Corybantas quosdā, cymbala
fecit ac tympana percutere, ut obstrepente sonitu, uagitus nō audiretur infan-
tis. Sed cum ex uteri imminutione intellexisset pater, editū partum, expetebat
ad deuorandū, tunc Rheia lapidem ei offerens magnū. Hunc genui inquit. At
ille accipiens absorbit, & lapis deuoratus eos quos primo absorbuerat filios,
trahit & cōegit exire: primus ergo procedens descendit Orcus, & inferiora,
hoc est inferna occupat loca. Secundus utpote illo superior, super aquas detru-
ditur, is quem Neptunū uocant. Tertius qui arte matris Rheæ superfuit, ab
ipsa, capræ superpositus, in cœlū emissus est. Hactenus anilis gentiliū fabula
& genealogia processerit, sine fine enim est, si uelim omnes generationes eo-
rum quos deos appellant, & impia gesta proferre. Sed exempli gratia omissis
cæteris, unius quem maximū & præcipuū habent, quemq; Iouem nomināt,
flagitiosa gesta replicabo. Hunc enim cœlū dicunt tenere, tanquā cæteris me-
liorem, qui statim ut adoleuit, sororem propriam, quam Lunonē dicunt, dux-
xit uxorem, in quo utiq; statim fit similis pecude, Iuno Vulcanū parit, sed, ut
tradunt, nō ex Ioue conceptū. Ex ipso autem Ioue Medeam genuit, quam re-
sponso accepto, quod qui ex ea nasceretur fortior ipso esset, & regno eum de-
pelleret, assumens etiam ipse deuorat, & rursum genuit de cerebro quidē Mi-
neruam, de femore uero Liberū. Post hæc Thetidem cum adamasset, aiunt
Prometheū pronunciaſſe ei, quod si cōcubuisset cum ea, qui ex ea nasceretur,
fortior esset patre, & ob hoc ueritus, Peleo cuidam dat eam in matrimoniū,
dehinc Persephone, quæ ei ex Cerere fuerat suscepta miscetur, ex qua Diony-

φαινόμενον ἐντὶ
ἀπ' αὐτοῦ ἐστὶ.

Titanes.

Saturnus.
Rhea.

Orcus.
Neptunus.
Iupiter.

Flagitia Iouis.

Iuno.

Minerva.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

sum genuit, qui à Titanis discriptus est, sed recordatus, inquit, ne forte pater
suus Saturnus alium filium generaret, qui etiam se fortior nasceretur, regnoq;
depelleret, obpugnare adgreditur patrē unā cū fratribus eius Titanis, quibus
obpressis, ad ultimum etiam patrem in uincula cōiecit, defectaq; eius genitalia
in mare proiecit, sed cruor qui defluxit ex uulnere susceptus, fluctibus & fre-
quenti collisione in spumā uersus, procreauit eam quam dicunt Aphroditē,
quamq; apud nos Venerem appellant, ex huius concubitu quæ erat utiq; so-
ror, hunc ipsum Iouem ferunt genuisse Cyprin, ex qua aiunt & Cupidinē na-
tum. Hæc quidem de incestis eius, audi nunc & de adulterijs, Europā Oceani
coniugem uitiat, ex qua nascitur Dodonæus. Helenā Pandionis, ex qua nascit
Musæus. Eurynomen Asopi, ex qua nascit Ogygius. Hermionen Oceani, ex
qua nascunt Charites, Thalia, Euphrosine, Aglaia. Themis sororē suā, ex qua
nascitur Horæ, Eurinomia, Dice, Irene. Themisto Inaci, ex qua nascitur Ar-
chias. Idean Minois, ex qua nascit Asterion. Phænissam Alphionis, ex qua na-
scit Endymion. Io Inachi, ex qua nascitur Epaphus. Hippodamiā. & Isionē
Danai filias, quarum unam Hippodamiā Olenus, Isionē uero Orchome-
nus siue Chryses habuit. Carinean Phœnicis, ex qua nascitur Critomaris, quæ
fuit sodalis Dianæ. Callisto Lycaonis, ex qua nascitur Orcas. Lybeē Munian-
ti, ex qua nascitur Belus. Latonam, ex qua nascitur Apollo, & Diana. Leanidā
Eurymedontis, ex qua nascitur Coron. Lysitheat Euueni, ex qua nascitur He-
lenus. Hippodamiā Bellerophontis, ex qua nascitur Sarpedon. Megaciten
Macarei, ex qua nascitur Thebe, & Locrus. Nioben Phoronei, ex qua nasci-
tur Argus, & Pelasgus. Olympiadā Neoptolemi, ex qua nascitur Alexan-
der. Pyrrham Promethei, ex qua nascitur Helmetheus. Protogeniam & Pan-
doram Deucalionis filias, ex quibus genuit Aethelium, & Dorum, & Melerā,
& Pandorum. Thauruciam Prothei, ex qua nascitur Nympheus. Salaminam
Asopi, ex qua nascitur Saracon. Taygeten, Electran, Maian, Plutiden Athlan-
tis filias, ex quibus genuit ex Taygete quidem Lacedæmonem, ex Electra
Dardanum, ex Maia Mercuriū, ex Plutide Tantalum. Pthian Phoronæi, ex
qua genuit Achæum. Chalceam nympham, ex qua nascitur Olympus. Cha-
ridiam nympham, ex qua nascitur Alchanus. Cloridam, quæ fuit Ampegi, ex
qua nascitur Mopsus. Cotonian Lesbi, ex qua nascitur Polimedes. Hippoda-
mian Aniceti, Chryfogeniā Penei, ex qua nascitur Thissæus. Sed & alia sunt
plurima eius adulteria, ex quibus nec progeniem suscepit, quæ enumerare sa-
tis longum est. Verū ex his omnibus quas enumerauimus, nonnullas transfor-
matus, utpote magus, uitiavit. Deniq; Antiopem Myctei uersus in Satyrū cor-
rupit, ex qua nascitur Amphyon & Zethus. Alcmēnam mutatus in uirū eius
Amphitrionē, ex qua nascitur Hercules. Eginam Asopi mutatus in aquilam,
ex qua nascit Eacus. Sed & Cānimenē Dardani, mutatus nihilominus in aquī-
lam stuprat. Manthean Phoci, mutatus in ursum, ex qua nascit Arctos. Dana-
en Achrysi, mutatus in aurū, ex qua nascit Perseus. Europen Phœnicis, mu-
tatus in taurum, ex qua nascitur Minos & Rhadamantus, Sarpedonq; Eury-
medulam

FRATREM DOMINI, LIBER DECIMVS.

159

A medulam Achelai, mutatus in formicā, ex qua nascitur Myrmidon. Thalian
Aetnan nympham mutatus in uulturem, ex qua nascuntur apud Siliciam Pa-
lisci. Imandram Geneani apud Rhodiū, mutatus in imbrē. Cassiopiam, ex qua
nascitur Anchinus. Lædam Thefi, mutatus in Cynū, ex qua nascit Helena.
& iterum eandem mutatus in stellam, ex qua nascuntur Castor & Pollux. La-
miam mutatus in upupam. Mnemosynen mutatus in pastorem, ex qua nascun-
tur Musæ nouem. Nemēsin mutatus in anserem. Semelen Cadmian muta-
tus in ignem, ex qua nascitur Dionysius. Ex filia autem sua Cerere, genuit Per-
sephonem, quam & ipsam corripit mutatus in draconem, sed & Europam
patruī sui Oceani uxorem, & sororem eius, Eurynomen adulterat, & pa-
trem punit, & Pluten Athlantis filij sui adulterat filiam, ex qua natū sibi filium
Tantalum damnat. Ex Larissæ etiam Orchomenij genuit Tityonem, quē &
ipsum supplicij tradidit. Dianam Ixionis filij sui diripiēs uxore, ipsum peren-
nibus subiicit poenis, & penē omnes quos ex adulterijs genuit filios, uolentæ
mortis conditione damnavit, quorum & sepulchra penē omnium manifesta
sunt. Ipsius deniq; paricidæ, qui & patruos peremit, & uxores eorū uiciavit,
sororibus stuprū intulit, multiformis magi sepulchrū euident est apud Cre-
tenses, qui tamen sciētes & cōfidentes infanda eius atq; incesta opera, & omni-
bus enarrantes, ipsi eū confiteri deum non erubescunt. unde mirum mihi &
ualde mirum uidet, quomodo is qui super omnes mortales scelere & flagitijs
eminet, sanctū, & quod est super omne bonū, nomen acceperit, ut pater deo-
rum atq; hominum uocaretur, nisi forte ille qui malis hominū gaudet, eū quem
sceleribus eminere supra cæteros uidit, supra cæteros ei honorem cōferre in-
felices animas suasit, ut ad imitationē malorū inuitaret uniuerfos. Sed & filio-
rum eius, qui apud eos dii putantur, sepulchra singulis quibuscq; in locis mani-
festissime demonstrantur. Mercurij apud Hermopolim, Cypriæ Veneris
apud Cyprum, Martis in Thracia. Liberi apud Thebas, ubi discriptus tradi-
t, Herculis apud Tyrum, ubi igni crematus est. In Epidaurō Aesculapij, quicq;
omnes non solum ut homines defuncti, sed ut nequā homines puniti pro sce-
leribus docentur, & tamen ab stultis hominibus, ut dii adorantur. Quod si ar-
gumentari uolunt, & magis hæc loca ortus eorū quā sepulturæ uel mortis
adfirmant, ex uicinis & adhuc recentibus gestis, priora & uetera conuincen-
tur, cum docuerimus adorari ab eis eos, quos etiam ipsi homines & defun-
ctos, uel potius punitos esse profitentur, uerbi gratia ut Syri Adonem, Agy-
ptij Osirin, Ilienſes Hectorem, apud Leuconessum Achillem, apud Pon-
tum Patroclum, apud Rhodum Alexandrum Macedonē, multosq; alios per
diuersa loca, singuli ut deos colunt & adorant, quos homines mortuos fuisse
nō dubitant. Vnde consequens est etiam priores simili errore prolapsos, mor-
tuis hominibus, qui forte uel potentia aliquid, uel artis habuerunt, maximeq;
si phantasijs magicis in stuporem stolidos homines adduxerant, honorē con-
tulisse diuinum. Iam hinc additum est, ut & poëtæ elegantia uerborum, com-
menta erroris ornarent, & suauitate dicendi immortales effectos esse ex mor-

Ex Mnemosy-
ne, Musæ.

Habet hoc idē
Lactantius, ex
hoc opinor
quedā mutas
tus, nam series
argumētūq; ra-
tio hoc omnino
clamat.

Ita si dū est, ut
deorum nume-
rus firmē ultra
hominū incre-
uerit. Plin.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

talibus persuaderent, imò & amplius aliquid, ex hominibus aiunt stellas fieri, & arbores, & animalia, & flores, & aues, fontesq; ac fluuios, & ni uerbositas uideretur, omnes penè stellas, quas ex hominibus effectas adserunt enumerare, uel arbores, uel fontes, ac fluuios possem, exempli tamen causa singula saltem ex singulis memorabo. Andromedam Cephæi, in stellam dicunt esse conuersam, Danaen Ladonis fluuii filiā, in arborem commutatā, Hiacyntum Apollonis dilectū in florem, Callisto in sydus quod Arcton uocant. Progenem & Philomelā cum Tereo in aues, Thysben apud Ciliciam in fontē, & Piramū inibi in fluuiū resolutos, omnesq; penè, ut dixi, uel stellas uel arbores, fontesq; ac fluuios, floresq; & animalia, uel aues, aliquando homines fuisse cōfirmant. At PETRVS hæc audiens, ait: Ergo secundum ipsos antequam homines mutarentur in stellas, uel cætera quæ enumeras, & cælum sine stellis erat, & terra sine arboribus & animalibus, nec fontes, nec flumina, nec aues erāt, & quomodo ipsi homines uixerunt sine his, qui in hæc postmodū mutati sunt, cum constet nec potuisse prorsus sine his uitam ducere homines in terris? Et ego respondit: Sed ne ipsum quidem cultum deorum suorum obseruare consequenter norunt, unusquisq; enim eorum quos colunt, habet aliquid sibi dicatum, a quo debent se continere cultores, ut puta Mineruæ oliuam, Ioui caprā ferunt dicatam, Cereri semina, Libero uinum, Osyri aquam, Hammoni arietem, Dianæ ceruum, Syrorū demoni piscem & columbā, Vulcano ignē, & unicuiq; ut dixi, est aliquid proprie dicatum, a quo oportebat abstinere se cultores, ad honorem eorum quibus dicati sunt. Nunc autem singuli ab uno aliquo se obseruantes, pro unius honore cæteros omnes iratos habent, quos utique si placare uelint, pro honore omnium, abstinere se ab omnibus oportebat, ut ante diem iudicii iusta a semetipsis sententiā cōdemnati, morte miserrima per inediā deperirent. Verum ad propositum reuertamur, quæ, malū, ratio est, imò quæ amentia mortaliū possidet mentes, ut hominem quem impium, scelestū, profanum, Iouem dico incestum, patricidam, paricidam, non solum sciunt esse, sed & publice in theatris cantant, hunc ut deum colant & adorēt. Aut si pro his gestis deus esse meruit, ergo & si quos audiunt homicidas, adulteros, paricidas, incestos, etiam nūc debent ut deos adorare. Sed quod in alijs execrant, scire omnino nō possum, cur in illo uenerētur. Et PETRVS respondit: Quoniam te nescire dicis, discere a me cur in illo facinorosa gesta uenerentur, primo quidem, ut cum ipsi similia egerint, acceptos se ei futuros sciāt, utpote quæ imitantur in flagitijs. Secundo quod hæc literis scite recondita, & uersibus eleganter inserta ueteres reliquerunt. Et nunc puerilis eruditionis obtentu, cū eorum notitia teneris & simplicibus adhæserit mentibus, reuelli ex eis atq; abijci difficulter potest. Hæc cū dixisset Petrus, NICETA respondit: Nō putes domine mi Petre, non habere eruditos quosq; gentiliū uerisimilitudines quasdam, quibus adstruant hæc quæ culpabilia uidentur, & probrosa, quæ quidem ego non ut confirmans errores eorum dico: absit enim a me, ut hoc uel ad cogitationem meā ueniat, sed tamen scio esse apud prudentiores ipsorum defension

Singuli dij quæ
dā habent pro
prie sibi dicata

D

Vel unus Te
rentianus Che
res satis locu
ples erit testis
hoc ita esse, is
enim quod in
uirginem sibi
permisit, Iouis
se exemplo se
esse excusat.

FRATREM DOMINI LIBER DECIMVS.

161

nes quasdam, quibus adstruere & colorare solent hæc, quæ uidentur absurda. Et si tibi placet, ut aliqua ex his proferam, quæ ex parte aliqua retineo, ut iubes faciam. Cumq; PETRVS permisisset, NICETA hoc modo coepit: Omnis sermo apud Græcos, qui de antiquitatis origine conscribitur, cum alios multos, tum duos præcipuos autores habet. Orpheum & Hesiodū. Horum ergo scripta in duas partes intelligentiæ diuiduntur, id est secundum literam, & secundum allegoriam, & ad ea quidem quæ secundū literam sunt, ignobilis uulgi turba confluxit. Ea uero quæ secundū allegoriam constant, omnis philosophorum & eruditorū loquacitas admirata est. Orpheus igitur est, qui dicit primo fuisse Chaos sempiternū, immensum, ingeniū, ex quo omnia facta sunt, hoc sanè ipsum Chaos nō tenebras dixit esse, nō lucem, nō humidum, nō aridum, nō calidum, nō frigidū, sed omnia simul mixta, & semper unū fuisse, informe aliquando, tamen quasi ad ouī immanis modum, per immensa tempora effectā peperisse, ac prouulisse ex se duplicem quandam speciem, quam illi Masculoseminam uocant, ex contraria admixtione huiusmodi diuersitatis speciem concretam, & hoc esse principiū omniū, quod primum ex materia puriore processerit, quodq; procedens discretionem quatuor elementorū dederit, & ex duobus quæ prima sunt elementis, fecerit cælū, ex alijs autem terram, ex quibus iam omnia participatione sui inuicem nasci dicit & gigni. Hæc quidē Orpheus. Subiungit autem his & Hesiodus, post Chaos statim Cælū dicens factum esse, & Terram, ex quibus ait progenitos illos undecim, quos interdū & duodecim dicit: ex quibus sex mares, quinque feminas ponit, nomina autem dat maribus, Oceanus, Cocus, Chrius, Hyperion, Iapetus, Chronus, qui & Saturnus. Item feminas, Thya, Rhea, Themis, Mnemosine, Thetis, quæ nomina per allegoriam hoc modo interpretantur: Numerum quidem undecim uel duodecim, ipsam dicunt primam naturā, quam & Rheam a fluendo dictā uolunt, reliquos autem decem accidentia eius dicunt, quas & qualitates appellant: duodecimū tamen addunt & Chronum, quem apud nos Saturnū dicunt, hunc pro tempore accipiunt. Saturnū ergo & Rheam tempus ponunt, & materiam, quæ ubi cū humido, & arido, & calido, & frigido tempore fuerint admixta, omnia generat. Hæc ergo, inquit, primo omniū tempore multo cōcreta genuit quandam quasi bullā, quæ ex spiritu qui in aquis erat, paulatim collecta intumuit, & aliquanto tempore circumacta per superficiem materiæ, ex qua quasi ex uulua processerat, rigore frigoris obdurata, & glacialibus augmentis semper increfcens, abrupta tandem demergitur in profundū, ac pondere ipso pertracta, in infernū descendit. Et quia inuisibilis facta est, Aides appellata est, qui & Orcus, uel Pluto nominatur. Cumq; de superioribus mergeret in inferna, locum confluendi humido præbuit elemento, & pars crassior, quæ est terra, aquis cedentibus patefacta est. Hanc ergo aquarum libertatem, quæ prius bulla obtegente premebatur, postquam illa inferni sortita est locum, Neptunū esse appellatū. Post hoc cum elementū frigidum per concretionem glacialis bullæ, ad inferiora fuisset absorptum, & aridum fuisset, humi

Orpheus.
Hesiodus.

Cæli & Terre
filij.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

dumq; discretum, nullo iam impediēte elementum calidum ignis, utpote uigore & leuitate ad superiora conuolauit aëris, spiritu & procella subuectum. Hanc ergo procellam quæ *καταιγίς* græce appellatur, ægam, id est capram dixerunt, & ignem qui ad superna cōscendit, Iouem; & ideo eum capra subuectum cōscēdisse Olympum dicunt. Ipsum uero Iouem Græci quidem à uiuendo, uel uitam dando, nostri à iuuādo nominatū uolunt. Hanc ergo esse uiuentem substantiam ferūt, quæ in superioribus posita, ui caloris uelut cerebri ambitu, ad se trahens cuncta, & cuiusdam temperamenti moderatione cōponens, de capite dicitur genuisse sapientiā, quam Mineruā uocant, quæ à Græcis *Ἀθηνᾶ*, propter immortalitatem nominata est, quæ quia pater omnium per sapientiam suam cuncta condidit, & ex ipso capite eius, & principali omnium genita dicitur loco, & temperata admixtione elementorum, uniuersum formasse mundū, & adornasse perhibet. Igitur species quæ materiæ inditæ sunt, ut fieret mundus, quia ui caloris constringuntur, Iouis uiribus contineri dicuntur. Quæ quoniam sufficēter se habent, nec ultra addi sibi indigēt aliquid noui, sed unumquodq; seminis sui posteritate reparatur, uinctæ esse à Ioue Saturni manus dicuntur, quia nihil noui iam, ut dixi, ex materia tempus producit, sed calor seminum, secundū sui speciem cuncta restituit, nec ultra Rheæ partus, hoc est, ppago materiæ fluentis ascendit, & ideo ipsam primā elementorū diuisionē, abscisionē Saturni nominant, quasi qui ultra mundū generare non possit. Nam de Venere hoc modo allegoriam tradunt, ubi aiunt ætheri subiectum est pelagus, cum percussus aquis splendor, cœli gravior refulsisset, uenustas rerū quæ ex aquis pulchrior apparuerat, Venus nominata est, quæ Aetheri tanquam fratri suo sociata, quod concupiscibile decus effecerit, Cupidinem genuisse memorata est. Hoc ergo modo per allegoriam Chronū quidem, qui est Saturnus, tēpus esse, ut diximus, tradunt, Rheam materiā, Aiden id est Orcum, inferni profundum, Neptunū aquam. Iouem ætherem, id est caloris elementum. Venerem uenustatem rerum. Cupidinem cōcupiscentiā, quæ inest rebus omnibus, per quam posteritas reparatur, uel etiam rerum ratio, quæ sapiēter inspecta delectat. Hera, id est Iuno, aër iste medius qui de cœlo usq; ad terram descendit, ponitur. Diana, quam ipsam Proserpinam dicūt, aërem inferne tradunt. Apollinem ipsum etiam Solem dicunt, circumeuntem polum. Mercurium uerbū, quo ratio de singulis quibuscq; reddatur. Martem intemperatum ignem, qui cuncta consumat. Sed ne singula enumerando immoremur, ad hanc allegoriæ speciem, de unoquoq; eorum quos colunt, in quibus secretior de talibus inest peritiā, honestas sibi uidentur, & iustas reddere rationes. Hæc cum Niceta dixisset, A Q V I L A respondit: Valde mihi uidetur quisquis ille est autor & inuētor horū, impius extitisse, si hæc quæ grata & honesta uidentur abscondit, & superstitionis suæ ritum, in dedecorolis & turpibus obseruantijs conlocauit, cum ea quæ secundum literam scripta sunt, manifeste inhonesta sint, & turpia, & tota religionis eorum obseruantia, in ipsis constet, ut per huiusmodi scelera & impietates, deos suos quos colunt, doce-

ant

FRATREM DOMINI, LIBER DECIMVS.

163

A ant imitari. Nam in istis allegorijs quæ eis utilitas erit: quæ quamuis honesta finguntur, nullus tamen ex eis aut usus ad cultū pertuenit, aut ad mores emendatio. Vnde magis constat, quod prudentes uiri cum uiderent communē superstitionem tam probrosam esse, tam turpem, nec tamen corrigendi modū aliquem, uel scientiam didicissent, quibus potuerunt argumentis, & interpretationibus conati sunt res inhonestas honesto sermone uelare, & nō, ut dicūt, honestas rationes, inhonestis fabulis occultare: quod si esset, nunquam utique ipsa eorum simulacra, atq; ipsæ de eis picturæ, cum suis uicijs & criminibus formarentur. Nō cynus adulter Leda, nec taurus formaretur Europæ, & in mille monstra eum, quem putant meliorem omnibus, uerteret. Quod utiq; si magni & sapientes, qui sunt apud eos uiri, fictum scirent esse, nō uerum, nonne impietatis arguerent & sacrilegi, eos qui ad iniuriam deorum huiusmodi aut picturam ponerent, aut sculperet simulacra: deniq; regem temporis sui, depingant in bouis forma, uel anseris, uel formicæ, uel uulturis, & scribant super, regis sui nomen, atque huiusmodi uel statuam, uel imaginem conlocent, & iniuriam facti sentiēt, & uindictæ magnitudinem. Sed quoniam uera hæc magis sunt, quæ publica turpitudine testatur, & ad excusationē à uiris prudentibus, sermonibus honestis quæsitæ sunt, & concinnata uelamina, idcirco nō solum nō prohibentur, sed & ipsis mysterijs Saturni filios deuorantis, & occultati pueri, per Corybantū & cymbala, & tympanorū sonitus, exprimuntur imagines. De abscisione uero Saturni, quæ maior erit probatio ueritatis, quā ut in honorem dei sui, simili infelicitatis sorte abscidantur etiam cultores? Cum ergo hæc manifeste cernantur, quis tam exigui sensus, imò tam stolidi inueniatur, cui non palam sit, hæc magis uera esse de infelicibus dijs, quæ infeliciores cultores etiam corporum suorū uulneribus, & abscisione testantur? Quod si, ut dicunt, hæc ita honeste & pie gesta, tam inhoneste ritu ministrant & impio, sacrilegius pfecto est, quisquis ille, uel ex initio hæc tradidit, uel nunc male tradita persistit implere. Quid autē & de libris dicimus poetarū, nōne oportuerat eos, si honesta & pia deorum gesta, turpibus fabulis infamarunt, abijci protinus, atq; in ignem dari, ne persuaderent teneræ adhuc ætati puerorum, Iouem ipsum deorum principem, paricidam erga parentes, incestum erga sorores & filias, impurum etiam in pueros extitisse. Venerem cum Marte, adulteros, & omnia illa quæ iam superius dicta sunt. Aut quid tibi uidetur domine mi Petre? Tunc ille respondit: Certus esto dulcissime Aquila, quia omnia per bonam dei prouidentiam gesta sunt, ut non solum infirma, & fragilis, uerum & turpis esset causa quæ futura erat contraria ueritati. Si enim ualidior & uerisimilior fuisset erroris adsertio, haud facile quisquam qui in eo deceptus esset, ad iter ueritatis rediret: si enim nunc cum tam multa probra & dedecora de dijs gentium proferuntur, uix aliquis turpem derelinquit errorem, quanto magis si esset ibi aliquid honestum & uerisimile? Difficulter namque transfertur anima ab his, in quibus à prima ætate præuentus est, & ob hoc, ut dixi, diuina prouidentia factum est, ut erroris substantia, & infirma

Allegoria de dijs gentilijs, ad uelāda dedecora corū inueniuntur.

Prouidētia dei omnia sunt infirma et palam inhonesta, quæ ueritati repugnant.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

Niceta discipuli
nariū gētilium
doctissimus
erat.

Allegoria ele-
gantissima coe-
nae deorū quae
apud poetas de-
scribitur.
Selecti sunt hij
teste August.
de ciui. dei.

Inde etiā nomē
quidam Mercu-
riū inuenisse te-
stantur.

esset ut turpis, sed & cetera omnia simili modo, competenter & commo-
de dispensat diuina prouidentia, licet nobis ignorantibus rerum causas, bonae
& optimae dispensationis diuinæ non liqueat ratio. Cum hæc Petrus dixisset,
ego CLEMENS Nicetam rogabam, ut aliqua de allegorijs gentilium, quas
diligenter adtigerat, agnoscendi gratia exponeret, utile enim est, ut cum gen-
tilibus disputamus, etiam ista nos minime lateant. Et NICETA: Si, inquit, per-
mittit dominus meus Petrus, possum dicere. Tum PETRVS: Hodie, inquit,
permisi uobis dicere aduersum gentiles ut nostis. Et NICETA ait: Dic ergo
Clemens, de quibus audire uelis. Cui ego aio: Quomodo tradunt de deorum
ecena gētilis, quam in Pelei nuptijs habuerunt, & Thetidis: quæ dicunt esse Pa-
ridē pastorem, & quas ponūt in Iunone, Minerua & Venerē, quæ apud eum
iudicantur, quem uel Mercurium, uel quod malum, & cetera quæ per ordi-
nem consequuntur, enarra nobis. Tum NICETA: Cœnæ deorū causa hoc
modo se habet. Conuiuī mundum tradunt, discumbendi ordinem deorum,
stellarum positionem, quos Hesiodus cœli & terræ primos filios nominat, in
quibus sex mares, & sex feminas, ad duodecim signorum numerum referunt,
quæ uniuersum circueunt mundum, dapēs autem conuiuī, rationes esse &
causas rerum tradunt, dulces & concupiscibiles, quæ qualiter regatur & gu-
bernetur hic mundus, ex signorum positione, & astrorum cursibus colligun-
tur. Ad libertatis tamē conuiuī modum, dicunt ista constare, pro eo quod po-
testatem habeat uniuscuiusq; sensus, si uelit degustare aliquid ex huiusmodi sci-
entia, aut si nolit, & sicut in conuiuio nemo cogitur, sed uescēdi libertas penes
unumquemq; est, ita & philosophandi ratio, pendet in uoluntatis arbitrio. Dis-
cordiam, concupiscentiam carnis dicunt, quæ insurgit aduersum propositū
mentis, & philosophandi impedit studium, ideo denique & tempus illud esse
aiunt, in quo de nuptijs agitur. Peleum uero & Thetidem nympham, aridum
& humidum ponunt elementum, ex quorum admixione substantia corporū
constat. Mercurium uerbum esse tradunt, per quod sensui doctrina cōfertur.
Iunonem pudicitiam. Mineruā fortitudinem. Venerē libidinē dicunt. Pa-
ridem sensum. Si ergo aiunt, accadat in homine barbarum esse, & imperitum
sensem, & rectum iudicium nescientem, sprete pudicitia, & uirtute, libidini
palmam, quod est malum, dabit, per quod non solū sibi, sed & ciuibus & uni-
uersæ genti subuersio & perniciēs aderit. Hæc ergo licet illis componere ex
qualibet materia uisum sit, tamen aptari ad omnem hominem possunt, quia si
quis pastorem & rusticū atq; imperitū habeat sensum, nec uelit erudiri, ubi
corporis calor de libidinis suauitate suggererit, continuo spretis studiū uir-
tutibus, & scientiæ bonis, ad uoluptates corporum animum confert. Et hinc
est unde impacata bella consurgunt, urbes ruunt, patriæ concidunt, sicut &
Paris, rapta Helena, ad mutuum Græcos & Barbaros armauit exitium. Et PE-
TRVS conlaudans prosequutionem eius, ait: Multas ut uideo, ingeniosi ho-
mines, ex his quæ legunt, uerisimilitudines capiunt, & ideo diligenter obser-
uandum est, ut lex dei cum legitur, non secundum propriū ingenij intelligen-
tiam

FRATREM DOMINI, LIBER DECIMVS.

165

A tiam legatur. Sunt enim multa uerba in scripturis diuinis, quæ possunt trahi
ad eum sensum, quem sibi unusquisq; sponte præsumpsit, quod fieri nō oportet.
Non enim sensum quem extrinsecus attuleris alienum, & extraneum de-
bes querere, quem ex scripturarum autoritate confirmes, sed ex ipsis scri-
pturis sensum capere ueritatis, & ideo oportet ab eo intelligentiam discere scri-
pturarum, quæ eam à maioribus, secundum ueritatem sibi traditam, seruat, ut
& ipse possit ea quæ recte suscepit, competenter adserere. Cum enim ex diui-
nis scripturis integram quis suscepit, & firmam regulam ueritatis, absurdum
nō erit, si aliquid etiā ex eruditione cōmuni ac de liberalibus studijs, quæ for-
te in pueritia adigit, ad adseritionem ueri dogmatis conferat, ita tamen ut ubi
uera didicit, falsa & simulata declinet. Et cum hæc dixisset, ad patrem nostrū
respiciens ait: Tu ergo senex siquidem salutē animæ tuæ consulis, ut cum cor-
pore fuerit resoluta, pro breui hac conuersione, requiem inueniat sempiternā,
require de quibus uis, & consule ut possis si quid in te est dubitationis abijce-
re, incertum enim est etiam iuuenibus uitæ tempus, senibus autē iam nec in-
certū est, nō enim dubitatur, quin quantumcūq; est quod putatur superesse,
breue sit. Et ideo tam iuuenes quā senes oportet de conuersione, & pœniten-
tia ualde esse sollicitos, & satagere ut de reliquo ornent animam suam orna-
mentis dignissimis, id est dogmatibus ueritatis, decore pudicitiae, splendore iu-
stitiae, candore pietatis, alijsq; omnibus quibus comptam decet esse rationabi-
lem mentem. Tum præterea declinare à consortijs inhonestis & infidelibus,
& societates habere fidelium, atq; illos frequentare cōuentus, in quibus, de pu-
dicitia, de iustitia, de pietate tractatur. Orare semper deū ex corde, & ab ipso
petere quæ decet à deo posci, ipsi gratias agere, ueram pœnitentiam gerere
præteritorum gestorum. Aliquantulum etiam, si possibile est, per misericor-
dias pauperum iuuare pœnitentiā, per hæc enim facilius uenia dabitur, & in-
dulgenti citius indulgetur. Quod si prouectioris ætatis sit is, qui ad pœniten-
tiam uenit, eō magis gratias agere debet deo, quod postquā fractus est omnis
impetus cōcupiscentiæ carnalis, scientia ueritatis accepta, nulla ei imminet pu-
gnā certaminis, per quam insurgentes aduersum animam, reprimat corporis
uoluptates. Superest ergo in agnitione ueritatis, & misericordiæ operibus
exerceri, ut adferat fructus dignos pœnitentiæ, nec putet quia in tēporis lon-
gitudine documentum conuersionis ostenditur, & non in deuotionis ac pro-
positi firmitate, deo enim manifestæ sunt mentes, qui non temporum rationē
colligit, sed animorum, ipse enim probat si quis agnita ueritatis prædicatione
non distulit, neq; tempus negligendo consumpsit, sed statim, & si dici potest
eodem momento, præterita perhorrescens, futurorum desiderium cœpit, &
in amorē regni ecclesiæ exarsit. Propter quod nemo uesterū ultra dissimulet,
nec retro respiciat, sed ad euangelij regni dei libenter accedat. Nō dicat pau-
per, quia cum diues factus fuero, tunc conuertar, non requirit à te deus pecu-
niam, sed animū misericordem, & piā mentem. Neq; diues conuersionem
suam differat, pro sollicitudine seculari, dum cogitat quomodo dispēset abun-

Petrus ne quidē
cognitionem fa-
bulariū dānat,
sed uetat id fieri
in scripturis
quod indulge-
mus nobis etiā
cū gratia in fa-
bulis.

Dies mortis
incertus.

Matth. 6.

Retro respice-
re, est moras
texere, aut causā
sari aliud quod
prius te agere
expediāt.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

dantiā frugū, neq; dicat intra semetipsum, quid faciam, ubi recondam fructus meos: neq; dicat animae suae, habes multa bona reposita in annos multos, epulare, latere: nā dicere ei, Stulte, hac nocte auferetur abs te anima tua, & quae praeparasti cuius erunt? Itaq; festinet ad poenitentia omnis aetas, omnis sexus, omnisq; conditio, ut uitam consequatur aeternam. Iuuenes quidem in eo grati sint, quod in ipso impetu desideriorum, ceruices suas iugo subiiciunt disciplinae. Senes & ipsi laudabiles, quia multi temporis consuetudinem, in qua male praeventi sunt, pro dei timore commutant. Nemo ergo differat, nemo cūctetur: quae enim causa cunctandi est ad bene agendum? aut times, ne cum benefeceris, ibi remunerationem non inuenias ut putasti? & quid senties detrimenti, si benefeceris gratis, nōne etiam sola in his sufficeret conscientia? Quod si inueneris, ut praesumis, nōne pro paruis, magna, & pro temporalibus, aeterna recipies? uerum ego haec propter incredulos dixi. Nos autem quae praedicamus, ita se habent, quia nec aliter esse possunt, quae prophetica uoce promissa sunt. Si quis uero cupit examullim ueritatem nostrae praedicationis agnoscere, conueniat ad audiendum, & quid sit uerus propheta cognoscat, & tunc deum omnis in eo cessabit ambiguitas, si tamen non obstinatis animis resistat his, quae uera esse compererit. Sunt enim quidam qui quolibet modo, ad hoc tantum respiciunt, ut uincant, & laudem pro hoc magis quam salutem quaerant, quibus non eueniat uel dici aliquid, ne & sermo nobilis patiatur iniuriam, & iniuriae suae reum aeterna morte condemnet. Quid enim est in quo aduersari praedicationi nostrae quis debeat? aut in quo contra ueri honestiq; fidem sermo praedicationis nostrae deprehenditur? qui dicit honorandū esse deum, & patrem omnium conditorem, eiusq; filium, qui solus eum & uoluntatem eius nouit, cuiq; soli de omnibus credendū est, quae praecipit: solus enim est lex, & legislator, & iudex iustus, cuius lex decernit, honorandū esse deum, dominum omnium, per uitam sobriam, castam, iustam, misericordem, & in ipso solo omnem conlocandam spem. Sed dicet aliquis etiam a philosophis huiusmodi praeepta dari: Nihil est simile, nā de iustitia quidē ab eis, & sobrietate mandatur, sed remuneratorem deum, gestorum bonorum malorumq; nō norunt, & eo leges & praeepta eorum, accusatorem tantummodo publicum uitant, conscientiam uero purificare nō possunt: quid enim timeat in occulto peccare, qui occultorum esse arbitri & iudicē nescit? Addunt praeterea philosophi in praeeptis suis, etiam deos, qui sunt daemones, honorandos, quod solum, etiam si in alijs probabiles uiderentur, grauissime eos potest impietatis arguere, & proprijs condemnare sententijs, qui unū quidem esse pronūciant deum, pro adsentatione tamen erroris humani, plures mandent colendos. Aiunt autem & illud philosophi, deum nō irasci, nescientes quid dicant. Ira enim mala est, ubi mentem turbat, ut rectū consiliū perdat, illa uero quae malos punit, perturbationem menti nō infert, sed unus, ut ira dixerim, idemq; affectus est, qui & bonis praemia, & malis retribuit poenam: nam si bonis & malis bona restituat, & simili remuneratione erga pios utatur, & impios, iniustus potius quam bonus ui-

Cōscientia bene actae uitae per se satis est, etiā si nulla sit post mortem remuneratio.

Nōnullis non sunt cōmittenda uerba uitae, ne iniuriam patiatur prophetia.

Inter salubria philosophorum, & Christi praeepta quid intersit.

Dei non irasci quorsum pertineat. Ira nō semper mala est praeterquam quam Acaedemici bene à natura datam esse dicebant.

FRATREM DOMINI, LIBER DECIMVS.

167

A nus uidebitur, sed ais, nec deus debuit facere malū. Verum dicis, neq; facit, sed qui ab eo creati sunt, dum iudicandos se esse non credūt, indulgentes uoluptatibus suis, a pietate & iustitia deuoluti sunt. Sed dicis, si iustū est punire malos, statim ut male agunt, puniri debent. Tu quidē bene festinas, sed ille quia aeternus est, & quem nihil latet, & quanto nullus ei finis, tanto & prolixa patientia est, & non ad uelocitatem uindictae, sed ad salutis respicit causas, delectatur enim non tam morte, quam cōuersione peccantis. Ideo deniq; & sanctū baptisma largitus est hominibus ad qd' si quis uenire festinet, & de reliquo maneat emendatus, delentur ex eo omnia peccata, quae per ignorantiam cōmissa sunt. Nam philosophi quid contulerunt uitae mortaliū, dicendo hominibus nō irasci deū? nempe ut docerēt eos nullū habere uindictae alicuius, uel iudicij metum, & per hoc tota peccantibus frena laxarent. Aut quid illi humanū genus iuuauit, qui dixerunt nō esse deum, sed casu omnia, & fortuito agi? nōne ut haec audientes homines, & arbitantes nullū esse iudicem, nullū prouisorē rerum, ad omne facinus, quod uel furor, uel auaritia, uel libido dictasset, neminem uerendo praecipites agerentur? Nam illi multū reuera iuuauit mortaliū uitam, qui dixerunt nihil posse sine Genesi fieri, scilicet ut unusquisq; peccati sui causam, Genesi adscribens, semetipsum in sceleribus suis pronūciaret innoxium, dum crimen suū nō poenitendo diluit, sed factum culpando congeminat. Nam de illis quid dicam philosophis, qui deos colendos esse introduxerunt, & tales deos, quales paulo ante audistis: quid fuit aliud decernere, nisi ut uicia, nisi ut crimina, nisi ut flagitia colerentur? Pudet, miseretq; me uestri, si creditis quod indigna haec esse & impia, atq; execrabilia, aut nō deprehendistis haecenus, aut deprehensa & intellecta, mala p bonis & optimis coluistis. Tum praeterea & illud quale est, quod praesumpserunt nonnulli philosophorum, uel de deo loqui, cū sint mortales, & opinione sola de inuisibilibus dicere, uel de mundi origine, ubi nō aderant cum fieret, uel de fine eius, uel de animarum in infernis dispensatione & iudicio, nescientes quia praesentia quidem & uisibilia nosse, hominis est rationabilis? Praeterea uero, & futura, & inuisibilia scire, solius propheticae praescientiae est. Non ergo haec cōiecturis & opinionibus colligenda sunt, in quibus ualde falluntur homines, sed fide propheticae ueritatis, sicut se habet haec nostra doctrina. Nos enim nihil ex nobis loquimur, nec humana aestimatione collecta adnunciamus, hoc enim decipere est auditores. Sed ueri prophetae autoritate nobis tradita, & manifesta praedicamus. De cuius praescientia & uirtute prophetica, si quis, ut dixi, ad liquidum uult documenta suscipere, sollicitus conueniat, & impiger sit ad audiendum, & euidentes dabimus probationes, quibus uim propheticae praescientiae, nō solum auribus audire, sed & oculis etiam uidere, ac manu cōrectare se credat. De quo cū certā fidem conceperit, iugum iustitiae & pietatis absq; ullo labore suscipiet, tantamq; in eo sentiet suauitatem, ut non solum nihil ei laboris inesse causetur, uerū & amplius aliquid addi sibi desideret, & imponi. Cūq; haec & alia his similia dixisset, & nōnullos ex his qui aderant infirmos, & dā-

Prolixa patientia dei.

Ioan. 12.

Vicia uelut pro dijs.

De rebus diuinis loqui, humanis cōiecturis q̄ frivolum.

RECOG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

monibus obsessos curasset, gratulantes, & deum conlaudantes turbas dimisit, præcipiens eis ut ad eundem locū, etiam consequentibus diebus audiendi gratia conuenerent. Cumq; domi iam inter nos essemus, ac præpararemus ad edendū, ingressus quidā nūciat Appionem Plistonicensem, cum Anubione nuper uenisse ab Antiochia, & hospitari cū Simone. Tum PATER audiens, gauisus est, & ait Petro: Si permittis, uolo ire & salutare Appionem, & Anubionem, quia ualde amici mihi sunt. Fortassis attem Anubionem etiā suadere potero disputare cum Clemente de Genesi. Et PETRVS: Permitto, inquit, & laudo quod amicos colis; ueruntamen considera, quomodo per prouidentia dei omnia tibi ex sententia concurrunt, ecce enim nō solū affectio tibi propria deo præstante reparata est, sed & amicorum præsentia procuratur. Et PATER: Vere, inquit, aduerto ita esse, ut dicis. Et cū hæc dixisset, abiit ad Anubionem. Nos autem cū Petro positi per totam noctem interrogādo de diuersis, & discendo ab eo, delectatione ipsa doctrinæ, & suauitate uerborum perui Giles mansimus. Et cum iam auror esceret, Petrus intuens me ac fratres meos, ait: Miror quid uisum sit patri uestro. Cumq; hæc diceret superuenit Pater, & inuenit Petrum nobis de se loquentem. Cumq; salutasset, satisfacere cœpit, & causam exponere, ob quam foris mansisset. Nos autem respicientes ad eum, expauimus, uultum in eo Simonis uidētes, uocem tamen Patris nostri audiebamus. Cumq; refugeremus eum, & execraremur, stupebat pater quod tam austere cum eo ageremus & barbare. Solus tamen PETRVS erat, qui uultum eius naturalem uidebat, qui & ait ad nos: Cur execramini patrem uestrū? Cui nos unā cum matre respondimus: Hic nobis Simon uidetur, uocē habens patris nostri. Et PETRVS: Vobis quidē uox eius quæ maleficijs mutata nō est, sola nota est, mihi autem etiā uultus eius, qui alijs arte Simonis mutatus appareret, Faustiniāni patris uestri notus est, & intuens patrem ait: Causa quæ coniugem tuā conturbat, ac filios hæc est, species uultus in te nō uidetur illa quæ fuit, sed facies execrandi Simonis in te apparet. Et cum hæc diceret, ingressus quidam ex his qui Antiochiam precesserunt, dicebat ad Petrū: Scire te uolo domine mi Petre, quia Simon apud Antiochiam publice multa faciens signa, & prodigia, nihil aliud populo persuasit, nisi quæ ad tui odium pertinet, magū te nominans, maleficum, homicidam, & in tantum eos aduersum te odium concitauit, ut magnopere desiderant, si te usquam inuenire queant, etiam carnes tuas deuorare, & ob hoc nos qui præmissi sumus, uidentes ualde commotam contra te ciuitatem, occulte in unum conuenientes, considerabamus quid fieri oporteret. Cumq; nullū uideremus exitum rei, superuenit Cornelius centurio, missus à Cæsare ad præsidem Cæsareæ, publici negotij gratia, hunc aduersimus ad nos solum, causamq; ei qua mœsti essemus exponimus, ac si quid posset, ut iuuaret, hortamur. Tum ille promptissime repromittit, se eum protinus fugaturum, si tamen consilio eius etiam nos adniteremur, cumq; nos polliceremur impigre cuncta gesturos, ait: Cæsar in urbe Roma, & per prouincias maleficos inquiri iussit ac perimi, ex quibus plurimi iā perempti sunt. Ego igitur

D
Transforma-
tio Simonis
in Faustiniā-
num in altera
editione quam
Rufinus ut me-
liorē sequutus
est, non con-
tinetur, & que
nec mihi satis
probetur. Sed
quia uetustissi-
mus codex qui
Basileæ est in
bibliotheca Ca-
nonicorum id
habet, libuit
præmonere le-
ctorem.

Cornelius cen-
turio is qui as-
sum X. iustus
& timens deū
dicitur.

FRATREM DOMINI, LIBER DECIMVS.

A igitur diuulgabo per amicos, me ut istum magū caperem, uenisse, & ob hoc missum à Cæsare, quo etiam hic cum cæteris suis socijs puniatur. Vestri ergo qui cum ipso sunt, occulte quasi undecumq; audierint, dicent ei quod ego ad ipsum capiendum missus sim, & certum est, quod cū audierit, fugiat, aut si uos aliquid melius uidetis, dicite. Quid plura, ita factum est à nostris, qui cum ipso erant, explorandi gratia simulati. Vbi didicit Simon uentū esse ad se, tanquam ingens sibi beneficium conlatum ab eis accipiens, in fugam uersus est. Discedens igitur ex Antiochia, cum Athenodoro huc uenit, sicut audiuius, hoc ergo uilum est nobis omnibus qui præcessimus, ut interim nunc ascendas Antiochiam, usquequo uideamus si illo discedente, odiū quod de te populo seminauit, aliqua ex parte uacuetur, cum hæc insinuasset is qui de Antiochia uenerat, PETRVS respiciens ad patrem nostrū ait, Faustiniāne, à Simone mago transformatus est uultus tuus, sicut apparet, putās enim quod à Cæsare quære retur ad poenam, tertius fugit, & suū uultum tibi imposuit, si forte tu pro ipso capereris, & ad mortē duci possis, ut filiis tuis tristitia moueret. PATER uero ubi hæc audiuit, cum lachrymis exclamans: Recte, inquit, aestimasti Petre, nam & Anubion, quia mihi ualde amicus erat, sub mysterio quodam mihi indicare cœperat de insidijs eius, sed infelix nō credebam, quia nihil in eum cōmiseram mali. Cumq; omnes unā cum patre tristitia & lachrymis ageremur, interea & Anubion uenit ad nos, indicans nobis Simonē fugisse, per noctem Iudæam petentem. Videns autem patrem nostrū plangentem & lamentantē se, ac dicentem infelicem me, qui eum magum audiens nō credebam, quid mihi misero accidit, ut una die recognitus ab uxore, & filijs, latari nō potuerim cū eis, sed ad priores miseras quas in errore pertuli, reuolutus sum? Mater autem multo grauius sparsis & laceratis crinibus plangebatur, nos quoq; in permutatione uultus patris stupentes, nec quid rei esset intelligere poteramus. Sed & Anubion omnes nos ita uidens affligi, uelut mutus stabat. Tunc PETRVS nos intuens filios eius, ait: mihi credite, quod hic ipse est pater uester, propter quod & moneo uos, ut quasi patrem seruetis eum. Dabit enim deus occasionem aliquam qua deposito Simonis uultu euidentem patris uestri, id est suā recuperare possit effigiem. Et ad patrem conuersus ait: Ego tibi permiseram salutare Appionem, & Anubionem, quos tibi amicos à puero fuisse dixeras, non tamen ut cum Simone loquereris. Et PATER: Peccaui, inquit, fateor, Tum Anubion: Et ego, inquit, cū ipso rogo & deprecor te, ut ignoscas seni, uiro bono, & generoso, seductus est infelix, & ludibrio factus, à nominato mago: dicam enim quomodo res gesta est: Vbi uenit ad salutandos nos, cōtigit ut in ipsa hora circumstaremus Simonem, audientes eum dicentem quod fugere uelit, in ipsa nocte: audisse enim se, quod uenerint quidam etiam ad hanc Laodicæ ciuitatem, qui eum ex præcepto imperatoris comprehenderent: uelle autem se in hunc qui nuper ingressus est Faustiniānū, omnem conuertere furorem. Et ait ad nos, tantū, inquit, uos facite eum cenare nobiscū, & ego

Simō in Iudæā
fugit.

REC OG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

ungenitum quoddam componam, quo cenatus perungat faciem suam, ut ex eo meum uultum omnibus habere uideatur, uos autem herbae cuiusdam succo facies perungimini prius, ut non fallimini de immutatione uultus eius, ita ut exceptis uobis, alijs omnibus Simon esse uideatur. Et cum ille haec diceret, aio ad eum: Et quid tibi ex hoc facto confertur lucrif? Tum SIMON primo, inquit, ut ipsum comprehendant qui me quaerunt, & me definant quaerere. Si uero punitus fuerit a Caesare, ut luctum maximū habeant filij sui, qui me derelicto, confugerunt ad Petrum, & sunt modo adiutores ipsius. Ego autem confiteor tibi Petre quod uerum est, timui tūc Faustiniāno indicare haec: sed neq; spatium nobis ipse Simon dedit, ut possemus secretius loqui, & plenius ei consilium Simonis aperire. Interea circa mediam noctem, SIMON in Iudaeam petens aufugere, deduxit autē eum Athenodorus & Appion, ego autem simulaui inaequalitatem corporis, ut dormire manens, facerem hūc uelocius ad uos redire, si forte possit aliquo modo occultari apud uos, ne ab his qui Simonem quaerunt comprehensus, ad Caesare perducatur, & pereat gratis, & nunc sollicitus pro ipso, ueni uidere eum, & redire antequam superueniant illi qui deduxerunt Simonem. Et cōuersus ad nos ANUBION ait: Ego Anubion patris uestri uerum uultum uideo reuera, quia peructus sum prius ab ipso Simone, sicut narrauit nobis, ut oculis meis uera Faustiniāni facies appareret, unde satis stupeo & admiror artem Simonis magi, quod uos stantes modo non agnoscitis patrem uestrum. Flentibus autem patre & matre, ac nobis omnibus pro his quae acciderant, motus miseratione etiam Anubion flebat. Tum PETRVS misericordia permotus, restitutum se promittit faciem patris nostri, dicens ad eum: Audi Faustiniāne, cum nobis prius utilitatis aliquid contulerit error iste transformati uultus tui, & ministrauerit ad ea quae uolumus, tunc ego ueram tibi uultus tui imaginem reddam, si tamen prius quae a me tibi fuerint imperata, profligaueris. Cumq; pater meus impleturum se cuncta quae iuberet, omni promitteret pacto, tantum ut propriā recuperaret effigiem. PETRVS ita cepit: Ipse auribus tuis audisti quod unus ex his qui praemissi fuerant, regressus ex Antiochia, nunciauerit quomodo Simon ibi positus, turbas aduersum me concitauerit, atque in odium mei totam inflammauerit ciuitatem, magum me & homicidam, ac deceptorem confirmans, in tantū ut desiderent, si me uideant, etiam carnes meas deuorare. Fac ergo quod ego dico tibi relinquens apud me Clemētem, praecede nos Antiochiam cum coniuge tua, & Fausto ac Faustino filijs tuis. Sed & alios mittam tecum, quos mihi uidebitur, qui obtemperēt his quae praecepero. Cū ergo unā cum ipsis Antiochiam ueneris, quandoquidem Simon uideris, publice stans praedica poenitentia tuam, & dic, Ego SIMON denuncio uobis & confiteor me omnia sefellisse de Petro: ille enim neque seductor est, neque magus, neque homicida, neque horū aliquid quaecunq; contra eum loquutus sum, sed dixi illa omnia furore cōmotus. Obsecro ergo uos ipse ego qui dudum caussas odij

Nec illa habentur in nonnullis codicibus, nec mihi arident.

FRATREM DOMINI, LIBER DECIMVS.

171

A odij uobis contra eū dederam, ut nihil tale de eo sentiat, sed deponite odiū, cessate ab indignatione, quia uere a deo ad salutem mundi, missus est discipulus ueri prophetae, & apostolus. Propter quod suadeo, hortor, & moneo, ut ipsum audiat, ipsi credatis praedicanti uobis ueritatem, ne forte si spreueritis eum, ipsa etiam subito ciuitas uestra pereat. Quam uero ob causam haec nūc uobis confitear, indicabo, hac nocte angelus dei corripuit me impium, & cur inimicus essem ueritatis praconi, uehementissime flagellauit. Deprecor ergo uos, ut etiam si ego ipse post haec ueniens ad uos, aliquid tentauero aduersum Petrum dicere, ne suscipiatis nec credatis. Cōfiteor enim uobis, ego magus, ego seductor, ego deceptor fui, sed poenitentia ago, licet enim per poenitentia priora male gesta delere. Cum haec PETRVS intimaret patri, ille respondit: Scio quid uelis, ne labores ultra, intellexi enim & noui, quid oporteat, cū ad locum uenero prosequi. Et PETRVS iterū suggererat ei, dicens: Cum ergo ueneris ad locū, & uideris populū ex sermone tuo conuerti, & depositis odijs recipere desiderium nostri, mitte & manda mihi, & statim ueniam. Cū autem uenero, sine mora alienū hunc a te uultū effugabo, & tuum propriū qui tuis omnibus notus est reddam. Et his dictis fratres meos proficisci cum ipso iubet, ac Matidiam matrem nostrā, & quosdā ex familiaribus simul. Sed mater recusabat proficisci simul, & aiebat: Quasi adultera mihi futura uideor, si uultui Simonis cōiuncta sim, qd' etsi cogar simul ire, impossibile tamē est ut in eodē lectulo cum ipso iaceam, sed nescio si proficisci simul adquiescam. Et cum ualde renueret, Anubion hortari eam cepit, dicens, crede mihi & Petro, sed & ipsa uox non tibi Faustiniānū esse persuadet coniugem tuū, quem uere non minus ego diligo quā tu. Denique etiam ego ipse uobiscū ueniam. Et cū haec dixisset Anubion, promisit mater simul se profecturam. Tum ego, competenter, aio, deus negocia nostra componit, habentes enim nobiscū & Anubionē astrologū, cum quo si Antiochiam uenerimus, de Genesi adtentius disputabimus. Cumq; post medium noctis pater noster, cū his quos iusserat Petrus, & Anubione profectus esset, mane priusquā procederet ad disputandum Petrus, regressi sunt illi qui deduxerunt Simonem, id est Appion & Athenodorus, & uenerunt ad nos requirentes patrem meum. PETRVS uero ubi cognouit, iussit eos introire. Et cū consedissent: ubi est, aiunt, Faustiniānus? PETRVS respondit, nescimus: Vespere enim postquā ad uos uenit, ultra nulli suorum uisus est, hesterno tamen die mane Simon uenit, quaerens eum, & quia nihil illi respondimus, nescio quid ei uisum sit, Faustiniānum se esse dicebat, quod cum ei nemo crederet, flets & dolens comminabatur perempturum semetipsum, & post haec abiit ad mare uersus. Haec cum audisset Appion & qui cum ipso erant, ululatum dederunt grandem, dicentes: Quid hoc fecistis, cur non recepistis eum? Et cum uelit Athenodorus dicere mihi, quia ipse erat Faustiniānus pater tuus, Appion praueuiens eum: Cōperimus, inquit, a quodam qui cum Simone profectus est, ipso Faustiniāno deprecante eum, pro eo

REC OG. DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM

quod nollet filios suos uidere, quia Iudaei erat. Nos ergo cum audissemus haec, uenimus eum hic requirere, sed quia hic non est, apparet quia uere dixit, qui nunciauit eum cum Simone profectum, hoc ergo nunciamus uobis. Ego autem CLEMENS ubi intellexi consiliū Petri, quia uoluerit eis suspensionem dare, quod ab ipsis quaerendus esset senex, ut timerent & fugerent, coepi iuuare consiliū eius, & aio ad Appionem: Audi charissime Appion, nos quod bonū credimus, etiam patri tradere uolumus, quod si noluerit recipere, sed magis, ut di eis, exhorrescēs nos fugit, asperū sit fortasse quod dico, nec nos de eo curamus. Et cum haec dixissem, quasi execrantes crudelitatem meam discedunt, uestigia Simonis, ut sequenti die comperimus, insequentes. Interea cum Petrus ex more quotidie populum doceret, & uirtutes multas ac sanitates efficeret, post dies decem, uenit quidam nostrorum ab Antiochia, missus à patre, adnūcians nobis quomodo publice staret pater, Simonem quidem qui in uultu uidebatur accusans, Petrum uero immensis laudibus praefereus, & omni populo commendans, ac desiderabilem faciens, ita ut omnes ex eius sermone mutati, desiderarent eum uidere, multos autem tantū in Petri amorem uenisse, ut saeuirent in patrem, quasi in Simonem, & manus ei uelint iniungere, uelut qui tantū mali commisisset in Petrū: propter quod, aiebat, adpropera, ne forte perimatur, in timore enim magno positus, uelociter misit me, ut sine mora uenias, quo uiuentem eum occupes, simul & crescenti erga tui desiderii ciuitati, opportunus appareas. Aiebat etiā quomodo mox ut urbē Antiochiam pater ingressus esset, quasi ad Simonem, omnis populus ad eum collectus est, & coepit omnibus confiteri publice secundū ea quae populi restauratio flagitabat, nam quaecunque omnes simul nobiles, & diuersi simul diuites ac pauperes conuenissent, sperantes aliqua ab eo more solito prodigia posse fieri, omnes hac uoce adloquitur: Diu est quod me Simonem infelicissimū hominum patientia diuina sustinet: nam quicquid in me mirati estis, non ueritatis mysterio, sed daemonum mendacijs & artibus gestum est, ut uestram fidem euerterem, & meam animā condemnarem. Confiteor me omnia de Petro fuisse mentitū, ille enim neque magus, neque homicida unquam fuit, sed à deo ad salutem uestram omnium missus est, quem si ex hac hora contemnendū putaueritis, certū sit apud uos, quod possit ipsa ciuitas uestra repente deperire. Quae autē causa sit, ut haec uobis ultro confitear, ab angelo dei hac nocte uehementer correptus sum, & cur ei inimicus extiterim, uehementissime flagellatus. Deprecor ergo uos, ut si ego ipse ex hac hora aperuero os meum contra eum, projiciatis me ab aspectu uestro, ille enim immundus daemon, saluti hominum inimicus, per os meum contra ipsum loquitur, ne per eum uos pertingatis ad uitam. Quid enim ars magica per me uobis potuit uirtutis ostendere? Canes feci aereos latrare, & statuas mouere, figuras mutare hominum, & subito ab aspectibus hominū absentari, & per haec debuiſtis artem magicam execrari, quae ut uobis miraculum inane praetenderem, animas uestras diabolicis laqueis innodabat, ne crederetis Petro,

Faustinianus
subditicius Si-
mō Antiochie
plebem Petro
reconciliat.

D

FRATREM DOMINI, LIBER DECIMVS.

173

A Petro, qui & languentes in nomine eius, à quo missus est curat, & daemones fugat, ac caecos inluminat, & paralyticis salutem reddit, & mortuos suscitatur. Haec & his similia multa prosequente, execrari coepit populus, & dabant fletum & gemitum, quia peccassent in Petrum, credentes eum esse magum, & impium. Eodem uero die ad uesperam restituta est in Faustiniano facies propria, & accessit ab eo aspectus Simonis magi. Audiens autem Simon uultum suum in eo ad Petri gloriam profecisse, festinus praue nit Petrū, & agere cupiens arte sua, ut Faustiniano eius similitudo recederet, cum iam hoc iuxta uerbum apostoli sui CHRISTVS impleſset. Videntes autem Niceta & Aquila post praedicationem necessariam, paternam faciem restitutam, gratias agentes deo, non eum permiserunt ulterius adloqui populū. Simon autem coepit, licet occulte, per amicos suos & familiares ambulare, & amplius Petro derogare quā antea. Tunc omnes expuentes in faciem eius, expulerunt eum de ciuitate, dicentes. Tu eris reus mortis tuae, si ulterius loquutus contra Petrū, huc tibi credideris esse ueniendū. Quibus cognitis, Petrus postera die conuenire populo iubet, & uno ex his qui sequebantur eum, ordinato eis episcopo, alijs etiam presbyteris, baptizatis quoque plurimis, & omnibus qui erant uexati languoribus, uel daemoneſus ſanitati redditis, demoratus ibi aliud tridū, cunctis rite compositis, ualedicens eis, proficiscitur à Laodicia multum desiderabilis Antiochenſi plebi, & coepit per Nicetam & Aquilam tota ciuitas audire, quia PETRVS aduentaret. Omnis autem populus Antiochiaē ciuitatis, audiens Petrum uenire, occurrerunt ei, & penē omnes maiores natu, & nobiles cinere aspersi in capite, poenitentiam agentes, qui cōtra praedicationē eius, magū Simonem suscepissent. Haec & his similia prosequentes, offerūt ei uexatos languoribus, & daemoneſus fatigatos, paralyticos quoque, & diuersa pericula patiētes, & erat infinita multitudo simul languentiū. Quos uidēs Petrus, non solum poenitudinem agere, quod de eo male sensissent per Simonem, uerum etiā & iam integrā fidem exhibere iubebat deo, ut etiam omnes, diuersas aegritudines patientes, crederent per eum posse saluari. Expandit ad coelum manus suas, & cum lachrymis orationem effundens, gratias referens deo dicebat: Benedicte pater praedicande, qui omne uerbū & promissum filij tui adimplere dignaris, ut cognoscat omnis creatura, quia tu solus deus in caelo & in terra. Haec & his similia dicens, ascendit in eminentiori loco, & iussit ante se poni omnē multitudinē aegrotantiū, quos omnes hac uoce adloquutus est. Similem uobis hominem me esse uidentes, nolite putare quod à me possitis recuperare salutem uestrā: sed per eum qui de caelo descendens, ostendit creditibus sibi, integram animā & corporis medicinā, unde uox uestra testem habeat hunc omnem populum, quia ex toto corde creditis in domino IESV CHRISTO, ut sciant etiam seipsos ab ipso posse saluari. Cumq; omnis multitudo infirmantiū una uoce clamaret, hūc esse uerum deum, quem Petrus adnunciat, subito immensum lumē gratiae dei in medio plebis apparuit, & coe-

Faustiniano na-
tina facies resti-
tuitur.

Simon eiectus
Antiochia.

Deo est referre-
dum acceptū,
si quid gesum
fuerit ab homi-
nibus paulo di-
uini.

RECOG. DIVI CLEMENTIS LIB. DECIMVS.

perunt paralytici currere ad pedes Petri sani, caeci recuperato visu clamare, claudi restaurato gressu gratias agere, languentes recepta sanitate gaudere; nonnulli etiam solo flatu uiuentes, iam sine sensu & sine uoce recuperati sunt, omnes quoque lunatici, & pleni daemonis liberati sunt. Tantam itaque spiritus sanctus in illa die gratiam suae uirtutis ostendit, ut omnes à minimo usque ad maximum una uoce confiterentur dominum, & ne multis immorer. Intra septem dies, plusquam decem milia hominum credentes deo, baptizati sunt, & sanctificatione consecrati, ita, ut omni auditis desiderio, Theophilus qui erat cunctis potentibus in ciuitate sublimior, domus suae ingentem basilicam, ecclesiae nomine consecraret, in qua Petro apostolo constituta est ab omni populo cathedra, & omnis multitudo cotidie ad audiendum uerbum conueniens, credebat sanae doctrinae, quam sanitatum efficacia adfirmabat. Tunc ego CLEMENS cum fratribus meis, & matre patrem adloquimur, utrum aliqua infidelitatis in eo reliquiae remansissent. At ille: Venite, ait, & uidebitis coram Petro, quantum in me fidei creuerit incrementum. Tunc accedens FAVSTI

VII. M. baptizantur.

Cathedra Petri.

D Faustianus. quantum promouit in fide

NIANVS, procidit ad pedes Petri dicens: Semina uerbi tui quae ager meae mentis accepit, iam nata sunt, atque ita ad secundam maturitatem prouecta sunt, ut nihil desit, nisi ut à paleis me spiritali illa tua desecres falce, & reponas me in horreo dominico, facies me mensae diuinae participem. Tum PETRVS cum omni alacritate apprehendens manum eius, tradidit eum mihi Clementi, & fratribus meis, dicens: Sicut tibi patri filios restituit deus, ita & patrem filij restituit deo. Indixit autem ieiunium omni plebi, & ueniente die dominica, baptizauit eum, atque in medio populo, ex conuersione eius materiam sumens, omnes casus eius exposuit, ita, ut omnis ciuitas quasi angelum eum suspiceret, & non minore ei gratiam quam apostolo exhiberet.

RECOGNITIONVM DIVI CLEMENTIS
LIBRI DECIMI ET VLTIMI FINIS.

IN ERVDITAS SIMVL

ET CHRISTIANAS ALIQVOT EPISTOLAS VET-
terum pontificū, qui à Christo nato annis CCC. Roma-
nae ecclesiae praefuerunt, 10. Sighardi praefatio.

INTER eos quorū egregia sunt in nostra secula merita,
humanissime lector, hi mihi potissimū uidentur bene no-
bis consulere, qui huc operam suā cōdicunt, ut pietas, cu-
ius iam diu ne nomen quidem satis tenuimus, q̄ proxime
hominibus cōmendetur, & inde hauriatur maxime, ubi
de impostura ne quidem tantula possit in mentē uenire suspicio. Eiusmo-
di uero sunt libri quos nunc bibliacos uocamus, & ut quisq; his propius
accesserit, quales fuisse in animum nobis inducimus eos, qui ipsis partim
apostolorum temporibus uixere, partim tam fuere uicini, ut id quod ad
CHRISTI ecclesiā, moresq; pie formādos pertineret, ab ipsis apostolis,
tanq; per manus acceperint. In quorū numero haud dubie antiquissimi
quicq; pontifices Ro. fuere, eos dico qui à CHRISTO nato annis plus mi-
nus CCC. sed praefuerunt, uiri cum uitae sanctimonia insignes, tum sin-
gulari eruditione praediti. In quorū uita, doctrina, moribus, ut nō sit cui-
quam procliue quicquam arroderē, ita uidentur me hercle digni, quorū
scripta in hunc usq; diem, quod ego saltem sciam, orbi incognita, in mani-
bus habeantur: praesertim cū pleraq; hodie ecclesiae eiusmodi uideantur,
quae cum ferri diutius non possint, uix tamen appareat, ita rebus passim
exulceratis, ratio qua possint corrigi. Et qui id agere ingrediantur, non
paulo sint & impudēiores & stolidiores, quā illi ipsi qui uulgo credun-
tur, legibus in nos suis plus sibi satis indulgisse, atq; in his omnibus & feren-
dis & antiquandis, magis in cōsilio ambitionē, auaritiā, tyrānidisq; affe-
ctationē habuisse, quā rei Christianae bene administrandae studiū. Qd'
ut donem de nōnullis, nec enim obscurū id est, nec tale quod à quouis ne-
gari possit, non tamen largiar, omnibus fuisse eandem mentē, ipsq; prae-
pue qui diuum Petrum secuti, in extrema rerū omniū inopia, cū despera-
tissimis hominū moribus confligentes, cōtra insidias, insultus improborū,
atq; exquisita tormentorū genera, in quae pro CHRISTI gloria uolentes
inciderunt, nihil animi habuisse mihi persuadeo, quā ut officiū, quod tot
nominibus uiderant CHRISTVM Petro cōmendasse, pro dignitate ad-
ministrarēt. Quos epistolae illae, locupletissimi animorū testes, satis uindi-
cant ab hijs uicijs, à quibus, fateor, nō ita multū abhorruerunt ij, qui an-

IO. SICHARDI IN PONTIF. EPIST. PRAEFATIO

nis ab hinc aliquot, Vicarios se Christi pfecti sunt. Eos uero nostra aetate cū quidam in ordinem cogere instituunt, a ceremonijs tanq̃ auspicio exordiantur. & qd̃ minime oportebat, malarū causam cū optimis quibusq̃ cōiungūt, ut uideantur frustra laboraturi, q̃cūq̃ iā populo persuadere cōtendāt. fuisse unq̃ bonū pontificē, eō qd̃ quādā cū essent antiquitus honestis de causis recepta, & libere, ea coeperint durius exigere, tanq̃ p̃sum nouit̃ pōtīfices. Nec interim cōsiderāt, quod ea quae tum sunt a Christianae religionis proceribus cōstituta, ad istius aetatis geniū ita fuerūt attēperata, ut uel ceremonijs, uel affectata etiā pietatis specie, paucitati Christianorū duxerint succurrendū. Nūc uero cū huc uentū est dei benignitate, ut lenocinijs eiusmodi amplius non debeat esse locus, quis neget, posse quādā iure optimo, adeoq̃ bono nostro mutari. Nec em̃ hac una in re tam stulte ueterū debemus esse tenaces, ut prae his, quae humanitus ad hoc poterant seculū magis ē re nostra accōmodari, fastidiamus. Imō hoc uel unicū debebat esse ecclesiae antistitibus studiū, ne quid hic inolescere per negligentia sinerent, quod fidei nostrae remora adferret. Et inolita per occasionem abrogarent, si qua modo eius essent generis, quibus iam cū usus nullus esset, superuacaneū nihilo tamen minus locū uiscepissent, ne cum scedis nōnullis abusibus patrocīnamur, de his etiam in dubiū ueniamus, sine quibus ne quidem ullo pacto id quod CHRISTIANI dicimur, tueri poterimus. Nam abrogandarū ceremoniarū, tanta nōnullos libido incessit, ut in uniuersum citraq̃ delectū omnes pessundare gestiant. Quod ut cōsequantur, nunq̃ tamen defuturi sunt, qui tanq̃ loco motis, alias succenturiāt, easq̃, ut ferē sūt, deteriores. Etenim inter multos hodie sacra tractantes, quoniam quaelo quilibet est, qui nō angue peius oderit id omne, quod uel ceremoniae specie habet. eō qd̃ aliō sunt forte detortae, quā essent ab initio institutae. At quid non potius rem ad fontes reuocant, & in uiam redigūt, qd̃ suapte natura frugi erat, at seculi uitio fermentatū est? Mea ergo in his, alijsq̃ id genus rebus haec est sententia, ut principio spectandū putem, si ne uel mica honestae frugis in his, qd̃ si uel tantulā deprehenderis, nō id tolli ē medio, quemadmodū ingressi sunt nōnulli facere, sed quoad fieri potest, quamemendatissimū prorogari cupiā. Ad hoc uero utamur, si quibus alijs, certe Epistolis illis tanq̃ amulli, quae, ut alia taceā sanē plurima, tanta sunt scriptae eruditione ac prudentia, ut plane magnā me a bonis omnibus grauiā initurū confidā, nimirū ea p̃ferens, quae citra inuidiā, id qd̃ fuit mihi magnopere optandū, poterāt pōtīfices, episcopos, presbyteros, demū omnes sui officij admonere. Et simul ueluti digito uiam ostendere, qua possint, ipsis etiā pontificibus auctoribus, nōnulla tollere, in quae tāto uidemus quosdā stomacho uociferari. Et desinant tandē rerū imperiti impetū facere in ea, quae sunt tanto non modo seculorū, sed & ecclesiarū inter se cōsensu asserta. Nec interim puto quenq̃ esse paulo cordatiorem, qui neget per ceremonias quasdā ueluti nebulas stare, ne clare agnoscatur CHRISTVS, ita ut maxime expediebat. Eas tamen si tollas, cogas plebē per se animi, iudicijq̃ expertē, plane obbrutescere, dū altissimarū rerū, ut quas assequi nequeat, cogitationē abiicit, & illis quae utcūq̃ CHRISTVM eis adumbrant, interdicatur. Sed iam qd̃ felix, faustūq̃ sit isto nostro labore frui, & Vale.

ARGVMENTVM PRIMAE EPISTOLAE
CLEMENTIS, PER IO. SICHARDVM.

Non admodū his repugnauerim qui epistolam istam Clementis, Recognitionibus praefigenda censuerūt, ut quae a Rufino latinitate donata sit ante Recognitiones. Attamen cum in praefatione ad Gaudentiū episcopū, Rufinus eius rei ipse meminerit noliteq̃ uersionis tempus obseruari, uisum fuit subiniquū, auctori iniuriam facere, praesertim huc nos serie historiae inuitate. Nam quid est uerisimilius, quā tum demum ad constituendum ecclesiae statum Petrum animum adieciisse, cum iam uideret mortis diem adpetere. Quod uero Clemens hic se primū a Petro episcopū Romanae ordinatum asserit, a Rufino est satis superq̃ excusātū, dum Apostoli & Episcopi peculiaria munera, inter se differre dicit.

DIVI CLEMENTIS

AD IACOBVM FRATREM DOMINI EPISTOLA PRIMA, RVFINO TORANO
AQUILEIENSE INTERPRETE.

A

CLEMENTIS Iacobo fratri domini, & episcopo episcoporū, regenti Hebraeorum sanctā ecclesiā in Hierosolymis Sed & omnibus ecclesijs quae ubiq̃ dei puidētia fundatae sunt, cum praesbyteris & diaconibus, & ceteris omnibus fratribus, pax sit semper. Notū tibi facio domine, quia SIMON PETRVS qui uerae fidei merito, & integre praedicationis

obtentu, fundamentū esse ecclesiae definitus est, quā de causa, etiā domini ore diuino cognominatus est Petrus, qui fuit primitiae electionis domini, apostolorū primus, cui & primo deus pater filiū reuelauit, cui & CHRISTVS comperenter beatitudinem contulit, qui & uocatus est, & electus conuiuia domini, & comes electus, tanquam bonus & probatissimus discipulus, qui occidentem obscuriorem mundi plagam, uelut omnium potētior, inluminare praecipus est, quiq̃ integre potuit implere praecipum. Sed quousq̃ sermonem protraho, fugiens indicare quod triste est, quod quidem necesse est, licet tarde p̃ferre. Hic deniq̃ ipse Petrus qui pro immensa charitate, quā erga omnes homines gerebat, palam cum omni fiducia, aduersante etiam tyranno totius mundi, bonum praedicare nō destitit, & regē omnium seculorum per orbem terrae, & usq̃ ad ipsius Romanae huius urbis notitiam, ut etiā ipsa saluaretur, inuexit: hic inquam, pro pietate patiēdo praesentē uitam finiuit. In ipsis aut diebus, quibus uitae finem sibi imminere praesensit, in conuentu fratrum positus, adprehensa manu mea, repente cōsurgens in auribus totius ecclesiae, haec protulit uerba. Audite me fratres & conserui mei, quoniā sicut edoctus sum

Petri nomen unde.

Neronē intelligit sub quo etiam passus est.

EPISTOLA DIVI CLEMENTIS,

EPISCOPO
RVM DO
TES.

Qui uerbo
presunt per
tor medicos de
bent imitari id
qd' 1. Corin.
2. Paulus scrip
ptum reliquit.

Vocatione eni
quisq; sua ope
riatur.

D

ab eo qui misit me domino & magistro IESU CHRISTO, dies mortis meae instat: CLEMENTEM hunc episcopum uobis ordino, cui soli meae praedicationis & doctrinae cathedram credo, qui mihi ab initio usq; ad finem comes in omnibus fuit, & per hoc ueritatem totius meae praedicationis agnouit, qui in omnibus tentationibus meis socius extitit, fideliter perseverans, quae ex praeteritis expertus sum deum colentem, & homines diligentem, castum, discendi studiis deditum, sobrium, benignum, iustum, patientem, scientem ferre nonnullorum etiam ex his qui in uerbo dei instruuntur iniurias. Propter quod ipsi tradidit a domino mihi datam potestatem ligandi & soluendi, ut de omnibus quibuscuq; decreuerit in terris, hoc decretum sit & in coelis. Ligabit enim quod oportet ligari, & soluet quod expedit solui, tanquam qui ad liquidum ecclesiae regulam nouerit. Ipsum ergo audite, scientes quia quicumq; contristauerit doctorem ueritatis, peccat in CHRISTVM, & patrem omnium exacerbat deum, propter quod & uita carebit. Ipsum autem qui praestitit ceteris, oportet medici uicem agere, & non ferre bestiae furore commoueri. Haec eo dicente, ego proci dens ad pedes eius rogabam, excusans me, & declinans honorem cathedrae, simul & potestatem. At ille respondens: Pro hoc, inquit, ne me rogaueris, hoc enim fieri statutum est mihi, & eo magis quo excusas, quia haec cathedra cum qui cupit eam & audaciter expetit, non requirit, sed ornatum moribus, & in uerbo dei eruditum. Quod si esset alius melior, qui mihi adiutor tam sedulus adstitisset, aut tam plenae doctrinae meae ratione coepisset, sed & ecclesiasticas dispositiones a me tam plene didicisset, habens alium talem, non te cogerem bonum opus suscipere nolentem. Superfluum ergo est alium quaerere, cum primitias eorum qui ex gentibus per me saluantur, & praecipue huius urbis, te primum obtulerim deo. Sed & aliud intueri, quia si periculum peccati times, suscipere refugis ecclesiae gubernacula, certus esto quia amplius peccas, qui populum dei, uelut in fluctibus positum & periclitantem, cum possis iuuare subterfugis, tui tantummodo habens considerationem, & non quod in commune, & omnibus expedit puidens. Sed certus esto, quod necesse est te suscipere omne periculum, quia nec ego pro salute omnium, ab obsecrando cessabo. Quanto ergo citius mihi adqueueris, tanto me citius moeroris & tristitiae labore releuabis. Noui etiam hoc o Clemens, quod tibi taedia & molestias, pericula etiam & obprobria ineruditum uulgi, indocilisq; concilium, quae tu tamen scio quod fortiter & constanter feras, respiciens ad illam spem, quae tibi apud deum patientiae praeparat coronam. Sed & illud te cupio mecum iusta ratione perspicere, quando maxime opera tua indiget CHRISTVS, nunc cum inimicus aduersum sponsam eius commouet bellum, nam in futuro tempore, quando iam CHRISTVS post uictoriam triumphabit, nec ultra ullius ope indigebit. Quis non etiam parui sensus intelligat, quod istud est temporis, in quo operam tuam CHRISTVS requirit? Totam igitur mentem in praesente necessitate praebere operam tuam, & auxilium in praesentibus exhibere regi optimo, remunerationes magnificas post uictoriam reddituro. Libenter ergo suscipe episcopatus officium, eo maxime quod ecclesiasticas

dispen

AD IACOBVM FRATREM DOMINI.

5

A dispensationes a me probabiliter didicisti, ut salus eorum, qui per nos confugerunt ad deum, nequaquam uacillet. Veruntamen & breuiter te de ipsius dispensationis ordine coram omnibus commoneo necessarium duco. Te quidem oportet inreprehensibiliter uiuere, & summo studio niti, ut omnes uitae huius occupationes abijcias, ne fidei iussor existas, ne aduocatus litem fias, ne uel in ulla aliqua occupatione prorsus inueniaris mundialis negotii cuiuscumq; occasione perplexus: neque enim iudicem aut cognitorem secularium negotiorum hominem die te ordinare uult CHRISTVS, ut ne praefocatus praesentibus hominum curis, non possis uerbo dei uacare, & secundum ueritatis regulam, discernere bonos a malis. Ista namque opera, quae tibi minus congruere superius exposuimus, exhibeant sibi inuicem discentes, id est laici, & te nemo occupet ab his studiis, per quae salus omnibus datur. Sicut enim tibi impietatis crimen est, neglectis uerbi dei studiis, sollicitudines suscipere seculares, ita unicuique laicorum peccatum est, nisi inuicem sibi etiam in his, quae ad communis uitae usum pertinent, operam fideliter dederint. Te uero securum facere ex his, quibus non debes uacare, omnes communiter elaborent, quod si forte a semetipsis hoc laici non intelligunt, per diaconos edocendi sunt, ut tibi solius ecclesiae sollicitudinem derelinquant, quo ipsam, ut dignum est, dispensare sufficias, & ueritatis uerbo abundantius possis & studiosius deferuire. Si enim mundialibus curis fueris occupatus, & te ipsum decipies, & eos qui te audiunt, non enim poteris quae ad salutem pertinent, plenius singulis quibusque distinguere. Et ex eo fit, ut & tu tanquam qui non docueris quae ad salutem hominum pertinent puniaris, & discipuli per ignorantiam pereant. Idcirco ergo tu quidem ad hoc solum uacato, uti opportune, & sine intermissione, doceas uerbum dei, per quod salutem consequi possint. Illi uero cum tanta reuerentia tua uerba suscipiant, ut qui sciant legatum te & praekonem esse ueritatis, & quodcumque ligaueris super terram, esse ligatum in caelo, & quaecumque solueris, etiam & ibi esse soluta, quandoquidem & tu, ut dixi, quae oportet ligabis, & quae expedit solves. Ad te quidem qui praesentia ista sint monita, & his similia. Ad praesbyteros uero sint ista, ante omnia ut pudicitiae studentes, adolescentes nuptiis iungant, quo calore feruentis aetatis coniugali lege praeueniant, sed ne in prouectioribus quidem curam habere huiusmodi negligant, quia in multis, etiam cum senuerit corpus, concupiscentia uiget. Ne forte ergo fornicationis labes occasione accepta, tanquam uenenum pessimum serpat in uobis, cauere & anteuenire necessarium est, ne quod in uobis adulterij occultum coalescat incendium, & quod in omnibus peccatis adulterio grauius: secundum namque in poenis obtinet locum, quoniam quidem primum illi habent, qui aberrant a deo, etiam si sobriae uixerint. Propter quod uos o praesbyteri ecclesiam excolite, & adornate sponsam CHRISTI ad pudicitiam. Sponsam autem dico omnem ecclesiam, id est, congregationem creditum, quae si pudica fuerit inuenta ab sponso suo, ingentibus ab eo donis & muneribus honorabitur, & uos uelut ministri sponsae, & amici sponsi, ingenti gaudio ac laetitia perfruemini. Si uero sponsa haec reperta fuerit commaculata

Oportet episcopum esse irreprehensibilem. 1. Timo. 3.

Episcopus renunciet omnibus huius mundi negotiis, ut soli uerbo dei uacare possit.

Diaconorum officium.

Episcopis ecclesiarum tantummodo cura demandatur.

Ligandi potestas data est episcopis, cum ligant quod ligare debet.

Praesbyterorum in ecclesia functio.

Incredulitas maximum peccatum est, secundum uero est adulterium. Sponsa Christi ecclesia est.

A 3

EPISTOLA DIVI CLEMENTIS,

peccatis, ipsa quidem tanquam indigna tradetur a regalibus thoris. Vos autem poenas dabit, si forte per uestram negligentiam, uel desidiam obreperit contagio sceleris peccati. Idcirco igitur ante omnia sobrietatis & pudicitiae sollicitudinem gerite: ualde enim apud deum graue crimine ducitur fornicatio, cuius species quidem sunt plures, sicut & ipse uobis Clemens diligenter exponet. Verumtamen prima species adulterij est, uirum propria solummodo uxore non esse contentum, & mulierem non proprio tantum seruire se uiro. Si ergo castus fuerit quispiam, potest & humanus & misericors fieri, per quod & ipse aeternam a deo misericordiam consequatur. Sane sicut adulterium uenenum cunctis malis perniciosius est, ita amor fraternus, & charitas totius boni fastigium tenet. Et ideo diligite omnes fratres uestros, & cum religione ac misericordia respicite ad omnes. Orphanis exhibite uosmetipsos parentes: Viduis uirorum curam impendite, cum omni castitate quae necessaria sunt praebentes: Iuniores tamen uiduas nuptijs copulate, his qui ignorant artificia, exquirite honestas aliquas occasiones, quibus uictum necessarium quaerant, artificibus uero opera prouidete, debilibus misericordiam facite. Scio autem haec omnia facturos uos, si charitatem praeter ceteris ante omnia in uestro corde defigatis, cuius charitatis recipiendae & habendae maximus erit fomentum, si frequenter inter uosmetipsos communem cibum uestrum mensamque faciat, & in quantum unusquisque praeualeat, crebrius panes ac sales suos cum suis fratribus sumat. Per haec enim praecipue charitas comparatur, & causa totius boni in huiusmodi communione consistit. Vbi autem pax & bonitas, ibi & salus. Propter quod communes facite cibos uestros, cum his qui secundum deum fratres sunt, quia per haec temporalia officia, pacis & charitatis fructibus, gaudia aeterna mercamini. Multo autem sollicitius esurientes reficite, & sitientibus potum date, nudis uestimentum, aegrotos uisitate, & eos qui in carcere sunt, prout possibile est iuuate, peregrinos satis prompte in domibus uestris suscipite. Et ne omnia nunc singillatim dicam, omne bonum, ipsa per se si in uobis fuerit charitas, facere uos docebit. Sicut enim contrario eos qui a salute alieni sunt, omne malum facere, odium docet. Si qui ex fratribus negocia habent, inter se apud cognitores seculi non iudicent, sed apud presbyteros ecclesiae, quicquid illud est dirimatur, & omnimodo obediant statutis eorum. Super omnia autem auaritiam fugite, quae homines, occasione praesentis lucri, ab aeternis separat bonis. Pondera, mensuras, stateras per locis quibusque acquiritur, ita demum solcite & diligenter implebitis, si futurum dei iudicium sine intermissione in uestro corde uoluatis. Quis enim peccare poterit, si semper ante oculos suos dei iudicium ponat, quod in fine mundi certum est agendum, ut tandem qui in hac uita bene egere, consequantur reposita bona, peccatores autem ut consequantur praeparatas & reconditas poenas, de quibus ita futuris dubitare omnino non possumus: siquidem haec omnia ita esse uentura, uerus nobis propheta praedixerit. Unde & uos qui estis ueri prophetae discipuli, abijcite a cordibus uestris ante omnia, discordias & animorum dissensiones, ex quibus omne

AD IACOBVM FRATREM DOMINI.

7

A opus malum procedit, & benignitatem ac simplicitatem tota mente seruare. Quod si forte alicuius cor, uel liuor, uel infidelitas, uel aliquod malum ex his quae superius memorauimus, latenter inreperit, non erubescat qui animae suae curam gerit, confiteri haec huic qui praest, ut ab ipso per uerbum dei, & consilium salubre curetur, quo possit fide integra, & operibus bonis poenas aeternae ignis effugere, & ad perpetuae uitae praemia peruenire. Diacones uero ecclesiae, tanquam oculi sint episcopi, oberrantes & circumlustrantes cum uerecundia, actus totius ecclesiae perscrutantes diligentius, si quem uideant uicinum fieri praecipitio, & proximum esse peccato, ut referat haec ad episcopum, ut commoneri ab eo possit is qui in praecipitium lapsus est, uti reuocet & non corruat in peccatum. Neglentiones quoque, & eos qui rarius ad audiendum uerbum dei accedunt, nec solcite ad episcopi tractatum ueniunt, ipsi commoneant & hortentur. Si enim assidui sint ad audiendum, non solum uitae aeternae ex salubri commotione capient lucra, uerum & quaecumque illae sunt tristitiae uel moerores, qui ex praesentis uitae necessitatibus, & cladibus temporum ueniunt, quaecumque malorum sermonibus, in corde suo ueluti iacula defixa circumferunt, abijcientur omnia praedicatione ueritatis, & uitae aeternae doctrina & eruditione purgata. Alioquin si multo tempore auditum subtrahant a uerbo dei, ut remaneant in cultu uitiorum, sine dubio deum dimisere, ac sensibus occupati, & quod aliud nisi ad ignem talis haec terra praeparabitur. De his ergo, ut diximus, diaconibus cura sit. Sed & eos qui secundum carnem aegrotant, solcite perquirant, & plebi, si forte ignorat, indicent de his, ut & ipsi uisitent eos, & quae necessaria sunt praebent eis, cum conscientia eius qui praest, quod tamen etiam si clam fecerint, non peccabunt. Sed & de peregrinis similiter episcopo suggerant refouendis, & cetera his similia, quae ad cultum ecclesiae, & disciplinam eius pertinent, diaconis curae sint. Qui catechizant, hoc est, qui uerbo instruunt incipientes, hi primo oportet instructi sint, de anima enim agitur hominum, & oportet eum qui docet, & instruit animas rudes, esse talem, ut pro ingenio discipulorum semetipsum possit aptare, & uerbi ordinem pro audientis capacitate dirigere. Debet ergo ipse adprime esse eruditus & doctus, inreprehensibilis, maturus, impauidus, sicut ipsi probabitis fore Clementem hunc post me. Multum est autem, si ego nunc de singulis, quae unusquisque habere debeat, prosequar. Veruntamen illud est quod praeter ceteris ab omnibus uobis cupio in commune seruari, ut concordiam teneatis, per quam solam potestis portum quietis intrare, & ciuitatem regis summi, quae pax nominatur, habitare. Similis namque est omnis ecclesiae status nauis magnae, quae per undosum pelagus, de diuersis locis & regionibus uiros portat, ad unam potentis regis urbem properare cupientes, sit ergo nauis huius portus dominus ipse omnipotens deus, gubernator uero sit CHRISTVS. Tu deinde pro reti, officium episcopus impleat, presbyteri nauarum, diacones dispensatorum teneant locum. Hi qui catechizant nauologos conferantur, epibatis autem totius fraternitatis multitudo sit similis, ipsum quoque mare hic mundus habeatur, uentorum uero uarietates & turbinum, diuersis tentationibus conse-

Confiteri est consilium petere.

Diacones episcoporum sunt oculi.

Episcopus eruditus.

Nam et pacis urbs Hierusalem aliquoties in sacris libris dicitur.

Status ecclesiae comparatur nauis.

Fornicationis multa species.

et inquit quidam dicitur quodammodo in hoc uerbo illud.

D istam communem mensam Christianorum, Agapam dictam fuisse, a dilectione testatur Tertull. in apolog.

Factum id est procul dubio quo maior in esset ordini sacerdotum autoritas, dum scilicet inter se malitiam suam cum quiete componere, quam traduci apud iudices seculi, quod successu temporis in abusum etiam ut multa alia bene instituta, de lapsum est.

EPISTOLA DIVI CLEMENTIS,

C rantur, persequutiones ac tribulationes & pericula fluctibus exequatur. Terreni uero spiritus, qui uel de torrētibus, uel de conuallibus spirāt, pseudoprophetarum & pseudodoctorum improbae doctrinae uerba ducatur. Promontoria uero & loca confragosa, hi qui in potestatibus seculi sunt iudices, & pericula minantur ac mortes. Bithalassa uero loca, quae duplicibus undae fallacis aestibus uerberantur, dubijs mente & de promissionum ueritate nutantibus conferantur, atque his qui in rationabili fidem nostram ratione discutunt. Hypocritae uero & dolosi, pyratibus similes habeant. Iam uero rapidus uortex & tartarea Charybdis, & saxa inlisa naufragia, ac mortiferae submersiones, quod aliud aestimanda sunt? Restat igitur quo haec naus cursu prospero, tuta possit portum desideratae urbis intrare, ita deo precem fundere nauigantes, ut mereantur audiri. Audiri autem a deo ita demum merebitur, si operationes ipsae bonis moribus, & bonis operibus adiuuentur. Sed ante omnia, cum quiete & silentio epibatae, id est, laici in suis unusquisque resideant locis, ne forte per inquietudinem & inconditos inutilesque discursus, si passim uagari coeperint, uel ab officio suo nautas impedian, uel in alterum latus per inquietudinem eorum naus pressa demergat. Nautologi de mercedibus comoneant, & nihil omnino quod ad diligentiam, uel disciplinam pertinet, diacones negligant. Praesbyteri uelut nautae, aptent singula ad instructionem nauis diligenter, & instruant quae in suo tempore requirenda sunt. Episcopus tanquam per retia uigilanter & solite gubernatores uerbo custodiat CHRISTI. Saluator dominus, gubernator ecclesiae suae, diligatur ab omnibus, & ipsius solius praecceptis ac iussis credat & obediat omnis ecclesia, deo quoque indefinenter supplicetur a cunctis de prosperitate uentorum. Nauigantes omnem tribulationem, & omne periculum sperent, tanquam immane profundum mundi istius, & uitae humanae pelagus nauigantes, in quo & esuriendum sit & sitiendum, nuditatem quoque ferendam, morbos etiam corporis, & aegritudines tolerandas. Insuper & hominum insidijs ac dolis saepe laborandum, quippe qui & dispergendos se non nunquam nouerint, sed aliquando etiam congregandos. Vomitus quoque & saggillationes ferendas, cum ex confessione peccatorum, & reiectione criminum, uelut male congregati in uisceribus fellis, iactura facienda est, & abiicienda prorsus e corde, omnis intrinsecus latens amaritudo peccati, si qua forte ex desideriis iniquis, uelut ex cibis noxijs congregata est. Quam utique cum euouerit quis & abiecerit, ingentis aegritudinis liberabitur morbo, si tamen post uomitum, quae ad sanitatem pertinent sumat. Veruntamen scitote cuncti, quod supra omnes uos laboret episcopus, quia unusquisque uestrum suum proprium fert laborem, ille uero & suum & singulorum. Propter quod Clemens, tanquam qui omnibus praesse te noueris, singulos prout potueris iuuas, & singulos releuas, quia & singulorum onus ac sollicitudinem portas. Unde & ego nunc tibi iniungens dispensationem, scio quod accipiam gratiam magis quam praesto. Sed esto confidens, & fortiter ferens, certus quia laboris tui meritum recipies, cum ad portum quietis incolumem hanc perduxeris nauem, ibi mercedes & praemia pro omnium salute

AD IACOBVM FRATREM DOMINI.

A salute suscipies, si hic pro omnium incolumitate uigilauerit, itaque si te multi ex fratribus, propter rigorem iustitiae odio habuerint, ex eo quidem non laederis, sed ex huiusmodi odijs amor tibi conciliabitur dei. Et ideo satage, & refuge lauderis ab iniquis, & ne a pessime agentibus diligaris, sed potius ut propter iustam dispensationem & aequissimam regulam disciplinae, a CHRISTO conlaudari merearis. Haec cum dixisset, & his similia quamplurima, rursum respiciens ad populum, dixit: Sed & uos charissimi fratres & conserui mei, huic qui praesidet uobis ad ueritatem docendam, in omnibus obedite, scientes quod si quis hunc contristauerit, CHRISTVM, qui ei docendi credidit cathedram, non recipit, & tanquam qui CHRISTVM non suscepit, nec deum patrem suscepisse iudicabitur, & ideo nec ipse suscipietur in regno caelorum, propter quod satagite, ad omnem collectam & congregationem semper conuenire, ut non uelut negligentes & desidiosi, a CHRISTO iudice condemnemini. Conuenientes uero semper ad Clementem, omnes date operam pro ipso sentire, & summo studio fauorem uestrum erga ipsum dependere, scientes quod propter singulos uos ipsum magis solum infestat inimicus, & in ipsum maiora suscitatur bella. Oportet ergo uos summo studio niti, ut omnes erga illum uinculo amoris innexi, plenissimo erga eum inhaereatis affectu. Sed & uos quoque ipsi, unanimes in omni concordia perdurate, quo facilius etiam illi obedire omnes pariter inconcussa unanimitate possitis, per quod & uos salutem consequi, & ille obtemperantibus sibi, promptius impositi oneris pondus uehere queat. Etiam ex uobis ipsis intelligere debetis, si qua sint quae ipse propter insidias hominum malorum, non potest euidentius & manifestius proloqui, uerbi gratia, si inimicus est alicui pro actibus suis, uos nolite expectare, ut ipse uobis dicat, cum illo nolite amici esse, sed prudenter obseruare debetis, & uoluntati eius absque comonitione obsecundare, & auertere uos ab eo, cui ipsum sensistis auersum. Sed nec loqui his, quibus ipse non loquitur, ut unusquisque qui in culpa est, dum cupit omnium uestrum amicitias reparare, festinet citius reconciliari ei, qui omnibus praest, & per hoc redeat ad salutem, cum obedire coeperit praesidenti. Si uero quis amicus fuerit his, quibus ipse amicus non est, & loquutus fuerit his, quibus ipse non loquitur, unus est & ipse ex illis, qui exterminare dei ecclesiam uolunt, & cum corpore uobiscum esse uideatur, mente & animo contra uos est, & est multo nequior hostis hic, quam illi qui foris sunt, & euidenter inimici sunt. Hic enim per amicitiarum speciem, quae inimici sunt gerit, & ecclesiam dispergit ac uastat. Et cum haec dixisset in medio coram omnibus, manu mihi imposuit, & in cathedra sua, ingenti uerecundia fatigatum me copulit. Cumque sedissem, haec ad me rursum loquutus est: Deprecor te CLEMENS coram omnibus qui praesentes sunt, ut postea quam, sicut naturae debitum est, uitae praesentis finem fecero, Iacobo fratri domini descripta breuiter, uel quae ad initium fidei tuae expectant, uel etiam quae ante fidem omnino gesseris mittas. Sed & qualiter mihi ab initio usque ad finem, comes itineris & actuum fueris, quaeque per singulas ciuitates me disputante sollicitus auditor exceperis, quippe in praedicatione

Inuidiam ex iustitia constat non magnificiant uerbi dei praecones.

Causa cur excommunicatis non loquantur illi qui Christus in uolunt cense

EPISTOLA DIVI CLEMENTIS,

cationibus meis uerborū fuerit ordo & actū, sed & qui me finis in hac urbe repererit, sicut dixi, omnia q̄ potes breuissime cōprehensa, ad ipsum te destinare nō pigeat. Nec uerearis ne forte multū de meo exitu cōtristandus sit, cū me id pro pietate sustinere nō ambigat. Erit autem ei grande solatiū, cum didicerit, quod post me nō imperitus uir aliquis, aut indoctus, aut ignorans diuini uerbi mysteriū, ecclesiastici ordinis disciplinā, uel doctrinā regulam nesciens, susceperit cathedram meam. Scit enim quia si indoctus & inscius, officiū doctoris accipiat, sine dubio discipuli & auditores ignorantia tenebris obuoluti, in interitū demergentur. Vnde & ego domine mi IACOBE, cum hæc ab eo præcepta susceperim, necesse habui implere quod iusserat, indicans tibi, & de his ipsis simul, & de illis breuiter cōprehendēs, qd per singulas quasq̄ urbes digrediens, aut in prædicationis sermone ptulerit, aut in gestorū uirtute perfecit, quamuis tibi de his plurima iam, & plenius ante descripta, ipso iubente trāsmiserim, sub eo titulo quem ipse præcepit adfigi. Id est Clemētis itinerarium prædicationis Petri, sed & nūc iam exponere quæ præcepit incipiam.

EPISTOLAE PRIMAE FINIS.

ARGUMENTVM SECVNDÆ EPISTOLÆ
CLEMENTIS, PER IO. SICHARDVM.

Postq̄ ordines ministeriorum in Ecclesia, quos per capita, ut uisum fuit nascenti Christianismo cōuenire, Clemēs digesserat, propius aliquāto nūc officia docet, & luminam Christianæ uitæ totam compendio complectitur. Præter alia tamen eorū officiū quale esse debeat ostendit erga Episcopos, qui uitæ ab hijs præcepta capiūt. Per occasionem hic principes, magistratus, plebem, ipsosq̄ adeo episcopos obtestans, ne scripturæ diuinæ ita se adcomodent, ut alienū aliquem sensum, & Christo indignum aliunde afferant, sed ex ipsa scriptura, autore uero Propheta, exculpant. Vnde uidetur plane epistola illa, præter alias faciem habere synceræ illius doctrinæ primitiue ecclesiæ, quā tamē hac tempestate, tantis errorū & dissidiōrū fluctibus factati, uix per transfennam agnosceimus amplius. Porro admonendus est lector, ea quæ hic legūtur pulcherrime cōmixta, tanquam cumulo, hæc eadem in Recognitionū libris sparsim legi, ut uerisimile uideatur mihi, hanc à studio aliquo Clemētis conscriptā potius, quā ab ipso Clemēte, quod tamen nec urgere nos magnopere debet, magis de re sollicitos, quā autore, cū extra controuersiam sit, eiusmodi hanc esse epistolā, quæ uel publice in ecclesijs legi possit.

DIVI CLEMENTIS

AD IACOBVM FRATREM DOMINI EPI
STOLA SECVNDÆ, RVFINO TORANO
AQVILEBIENSE INTERPRETE.

LEMENS urbis Romæ episcopus, omnibus cōepiscopis, presbyteris, diaconibus, ac reliquis clericis, & cunctis principibus, omnibusq̄ generaliter fidelibus, benedictio charitatis & gloria, in gratia dei quæ data est nobis in CHRISTO IESV domino nostro. Urget nos fratres multus amor uester, & religiosa inuitat deuotio, quia debitores sumus, ut quædam uobis scribamus. Vobis ergo qui sacerdotio domini frui min, & in specula estis positi, plus scire oportet, ut subditos uobis populos pleniter docere possitis, eisq̄ ad regna celorū ducant præbere domino annuente ualeatis. Vnde & ipsa per se ueritas ait: Vobis datū est nosse mysteriū regni dei, cæteris autem in parabolis. Propter quod consiliū do unicuiq̄ uesterū cōstanter docere uerba diuina, & discipulis libenter accomodare auram uerbi dei. Vestrū em̄ qui legatione CHRISTI fungimini, est docere populos, eorū uero est uobis obedire ut deo. Si autem uobis episcopis nō obediere omnes presbyteri, diaconi, ac subdiaconi, & reliqui clerici, omnesq̄ principes tam maioris ordinis, quā & inferioris, atq̄ reliquæ populi tribus, & linguæ nō obtemperauerint, nō solum infames, sed extorres à regno dei & consortio fidelium, à liminibus sanctæ dei ecclesiæ alieni erūt. Nam uesterū est eos instruere, eorū uero est uobis obedire, ut deo, cuius legatione fungimini, dicente domino. Qui uos audit, me audit; & qui uos spernit, me spernit: & qui uos recipit, me recipit: & qui me recipit, recipit eū qui me misit. Nihil enim iniustius uel inhonestius est, quā filios patribus rebelles, aut clericos uel laicos, doctoribus, seu discipulos magistris inobediētes uel proteruos existere. Nouimus enim primū hominem per inobediētiā cecidisse. Idcirco omnes hoc uitium summo opere cauere monemus: Et quia dominus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, dominus noster mittens nos uice sua loco apostolorū ad prædicandū, præcepit nobis docere omnes, omnesq̄ nobis fideliter obediētes, ut ipsi, existerēt, quoniā nec aliter terra pariet fructus suos, nisi culta receperit semē, & inrigata germinauerit, & pariet quæ est paritura. Sic & omnis homo, qui libenter nō receperit uerbū dei, illudq̄ in corde suo germinare nō siuerit, ac minime crediderit doctoribus & episcopis suis, nō beneuolus, sed rebellis, atque inobediens extiterit, fructū nō germinabit, nec pariet, sed similis arbori illi erit, de qua dominus ait: Omnis arbor quæ nō facit fructū bonum excidetur, & in ignem mittetur. Primus enim pontifex AARON chrismate cōpositionis perunctus, princeps populi fuit, & tanquam rex, primitias & tributum per capita accepit à populo, & iudicandi plebem sortē suscepit, de mūdis, immundisq̄ iudicabat. Sed & si alius ex ipso ungento perunctus est uir

tute inde concepta, etiā ipse rex, aut propheta, aut pōtifex fiebat. Quod si temporalis gratia. & ab hominibus composita, tantū potuit, intellige iam quantum sit illud unguentum, quod à deo de uirgulto uitæ prolatum est, cum hoc quod ab hominibus factū est, tam eximias inter homines conferat dignitates. Quid enim in præfenti seculo propheta gloriosius, pōtifex clarius, rege sublimius? Omnis enim pontifex sacro chrismate perunctus, & in ciuitate constitutus, scripturis sacris eruditus, charus & preciosus hominibus oppido esse debet, quem quasi CHRISTI locum tenentem, honorare omnes debent, eiūq; seruire, & obediētes ad salutem suam fideliter existere, sciētes quod siue honor, siue iniuria quæ ei defertur, in CHRISTVM redūdat, & à CHRISTO in deum. Audire ergo eum attentius oportet, & ab ipso suscipere doctrinam fidei, monita autem uitæ à presbyteris inquirere, à diaconibus uero ordinem disciplinæ. Propter quod deprecor uos conseruos, & adiutores meos, ut discatis attentius animarū curam quærere, & pro omnibus stare, maxime tamen pro his qui in cultu diuino laborant. Ecclesiariū omnium curam habetote, seruicij eorum adiutorium præbete, uiduarum religiosam curam gerite, pupillos, enixius iuuate, pauperibus misericordiam facite, iuuenes pudicitiam docete: & ut breuiter totum dicam, alterutrū uos, in quibus res poposcerit, sustentate. Deum colite, qui creauit cælū & terram, & CHRISTO credite, in uicem uos diligite, & misericordes estote in omnes, non uerbo solo, sed opere & rebus replete charitatem. Agitote pro uiribus conserui dilectissimi, quia bonum est, ut unusquisq; uestrum secundū quod potest, prosit accedenti bus ad fidem religionis uestre. Et ideo non uos pigeat secundum sapientiam, quæ uobis per dei prouidentiam collata est, instruere ignaros & docere. Desiderium ergo habere omnes erga doctorem ueritatis, eumq; ut oculos suos amare oportet, quia ipsum & docere condecet: hoc em̄ à patre cœlesti ei donatum est. Sed & salus in eo est, ut uoluntatem eius, cuius amorem & desiderium, deo largiente, conceperint, faciant. Si quis ergo fidelis uoluerit existere, & desiderat baptizari, exutus prioribus malis, de reliquo p̄ bonis actibus hæres cœlestium ex gestis proprijs fiat. Accedat autem qui uult ad sacerdotem suum, & ipsi det nomen suum, atque ab eo audiat mysteria regni cœlorū, ieiunijs frequentibus operam impendat, ac semetipsum in omnibus probet, ut tribus mensibus iam consummando, in die festo possit baptizari. Baptizetur autem unusquisq; in aquis perennibus, nomine trinitæ beatitudinis inuocato super se, perunctus primū oleo per orationē sanctificato, ut ita demū per hæc consecratus, possit percipere locum cum sanctis. Nullus enim propter obprobrium senectutis, uel nobilitatem generis, aut iuuentutis, à paruulis & minus eruditis (si quis forte est) utilitatis aut salutis inquirere aliquid negligat. Qui em̄ rebelliter uiuit, & discere atq; agere bona recusat, magis diaboli quàm CHRISTI membrum esse ostenditur, & potius infidelis quàm fidelis monstratur. Quomodo ergo nō omnibus hoc amabile est, cunctisq; exoptatum, ut quæ ignorat discat, & quæ didicerit doceat? Charissimum nanq; est, quod neque

Misericordes
simus opere,
non uerbis.

D

Baptizari uolentes
quid facere debeant.

amicitia, neq; regni sublimitas homini debet esse preciosior ueritate, quia nihil est preciosius anima. Dominus autem creator omnium, ex initio ad imaginem suam hominem fecit, eumq; dominatorem terræ, marisq; & aeris ipsius dedit, ueritatemq; inquirere præcepit, sicut uerus nobis propheta enarrauit, & ipsa rerum ratio docet. Solus enim homo est rationalis, & consequens est, ut ratio inrationabilibus dominetur. Hinc enim ab initio, cum adhuc iustus esset, cunctis uiribus, & omni fragilitate superior erat: ubi autem peccauit, & factus est seruus peccati, simul & fragilitati efficitur obnoxius. Quod idcirco scriptum est, ut sciant homines, quia sicut ex impietate passibiles facti sunt, ita per pietatem possunt esse impassibiles, & nō solū impassibiles, uerum & parua in deum fide, aliorū passionibus curantes. Ita enim uerus ipse propheta promisit, dicens: Amen amen dico uobis, si habueritis fidem sicut granū sinapis, dicetis monti huic transi hinc, & transiet. Huius uocis etiā uos ipsi documenta accepistis, etiam facta quædā per magistros nostros, ipsos uidelicet apostolos non ignoratis, quia instantibus nobis, eorum meritis, dæmones cum passionibus quas hominibus inuexerant, transierunt & fugati sunt. Quia ergo alij quidē homines patiuntur, alij patientes curant, causa sine dubio uel patiendi uel siurandi noscenda est, quæ non alia esse in patientibus, quàm quidē infidelitatis, curantibus uero fidei demonstratur. Infidelitas enim dū non credit futurū dei iudicium, peccandi licentiā præbet, peccatū uero hominem passionibus obnoxium facit, fides autem, futurum esse dei iudicium credens, continet homines à peccato. Non peccantes uero, non solū liberi sunt à dæmonibus & passionibus, uerū & aliorū dæmones & passionibus fugare possunt. Ex his em̄ omnibus colligit, quod origo totius mali, ab ignorantia descēdat, & ipsa sit maiorū omnium mater, quæ incuria quidē & ignauia gignit, negligentia uero alicui & augetur, atq; in sensibus hominū radicitur, dū amatur. Quā si quis forte doceat effugandā, uelut antiquis & hæreditarijs sedibus, moleste & indignanter auellit. Et ideo paululū laborandū nobis est, ut indignātes, ignorantie præsumptionem scientiæ ratione refecemus. In his præcipue, qui in aliquibus minus rectis opinionibus præuenti sunt, per quas quasi sub specie alicuius scientiæ, ignorantia in his uehementius radicata est. Nihil enim grauius, quàm si id quod ignorat quis, scire se credat, & defendat uerū esse, quod falsum est. Quod tale est, quale si quis ebrius, sobrium se putet, & agat quidem cūcta ut ebrius, sobrium se tamen & ipse putet, & dicat cæteris uelit. Ita sunt ergo & hi qui ignorantes quod uerū est, speciem tamen alicuius scientiæ tenent, & mala quasi bona gerant, atq; ad perniciem, quasi ad salutem festinant. Propter quod ante omnia properandum est ad agnitionem ueritatis, ut possimus quasi lumine nobis inde succēso, errorum tenebras depellere. Grande enim malum est, ut diximus, ignorantia, sed quia substantiā non habet, facile ab his qui studiosi sunt effugatur. Nō em̄ aliud est ignorantia, nisi nō agnouisse qd' expedit, ubi aut agnoueris ignorantiam, quæri magnopere debet ueritatis agnitio, quàm nemo alius assignare potest, nisi uerus propheta. Hæc enim porta est uitæ, uo

Gen. 1.

Matt. 17.

Ignorantia maior est in his qui scientiam præ se ferunt.

Ignorantia qd. Episcopi omnibus insciunt.

lentibus ingredi, & uia operum bonorum pergentibus ad ciuitatem salutis. Si quis sane audiens sermonem ueri prophetae, uelit recipere aut nolit, & amplecti onus eius, id est mandata uitae, habet in sua potestate. Liberi enim sumus arbitrij, nam si hoc est, ut audientes, seu iam non haberent in potestate aliud facere, quam audierant, uis erat quaedam naturae, per quam liberum non esset, ad aliam migrare sententiam. Aut si rursus ex audientibus nullus omnino reciperet, & hoc naturae uis erat, quae unum aliquid fieri cogeret, & alteri parti non daret locum. nunc autem quia liberum est animo, in quam uelit partem declinare iudicium suum, & quam probauerit eligere uiam, constat euidenter inesse hominibus arbitrij libertatem. Igitur priusquam audiat quis, quod ei expedit, certum est, quia ignoret, & ignorans, uult & desiderat quod non expedit agere, propter quod pro hoc non iudicatur. Cum uero audierit causas erroris sui, & rationem ueritatis acceperit, tunc si permanserit in his erroribus, quibus dudum fuerat praeuentus, recte iam uocatur ad iudiciū, daturus poenas, quia uitae huius spacium, quod ad bene uiuendū accepit, in ludibrijs consumpsit errorum. Qui uero audiens haec libenter accipit, & gratulatur bonorum sibi doctrinam fuisse delatam, requirat intentius, & discere non desinat, usquequo cognoscat, si est uere aliud seculum, in quo bonis praemia praeparata sunt, & cum certus de hoc fuerit, gratias agat deo, quod sibi ueritatis lumen ostenderit, de cetero dirigat actus suos in omnibus operibus bonis, quorum sibi in futuro mercedem certus est praeparatam. Admirans per omnia & stupens ceterorum hominum errores, & quod ante oculos positam ueritatem nemo uideat, ipse tamen gaudens super diuitijs sapientiae quas inuenit, infacibiliter his persuadetur, & exercitio bonorum operum delectetur, aestimans ad seculū futurum mundo corde, & pura conscientia peruenire, ubi etiam uideri deum regem omnium possit, his autem omnibus carere nos, & fraudare sola facit ignorantia. Dum enim ignorant homines, quantum boni habeat scientia, ignorantiae malum de se non patiuntur excludi: nesciunt enim quanta sit in horum permutatione diuersitas, propter quod consilium do unicuique discendum, libenter praebere aurem uerbo dei, & cum amore ueritatis audire quae dicimus, ut mens optimo semine suscepto, per bonos actus laetos afferat fructus: Nam si me docente ea quae ad salutem pertinent recipere quis abnuuit, & animo prauis opinionibus occupato, obsistere nititur, non ex nobis, sed ex se metipso habebit pereundi causam. Debet enim iusto iudicio examinare quae dicimus, & intelligere, quia uerbo loquimur ueritatis, ut cognitis his quae sunt, & in bonis actibus dirigens uiam suam, regni coelorum possit particeps inueniri, subiiciens sibi carnis desideria, & dominus eorum factus, ut ita demum etiam ipse fiat dominatoris omnium iucunda possessio. Nam qui permanet in malo, & seruus est mali, non potest esse portio boni, donec permanet in malo, quia ab initio, ut antea iam diximus, duo regna statuit deus, & potestatem dedit unicuique hominum, ut illius regni fiat portio, cui se ad obediendum ipse subiecerit. Et quia definitum est apud deum, non posse unum hominem utriusque regni esse seruum,

unum, omni studio date operam, ut in boni regis aulam ualeatis iure concurrere. Propter hoc denique uerus propheta cum esset praesens nobiscum, & quosdam ex diuitibus negligentes erga dei cultum uideret, huius rei ita aperuit ueritatem: Nemo potest, inquit, duobus dominis seruire. Et non potestis deo seruire & mammonae, mammona patria eorum uoce diuitias uocans. Hic ergo uerus propheta, qui in Iudaea nobis apparuit, ut audistis, qui stans publice, sola iussione faciebat caecos uidere, surdos audire, fugabat daemones, aegris sanitatem reddebat, & mortuis uitam, cumque nihil ei esset impossibile, etiam cogitationes hominum praeuidebat, quod nulli est possibile, nisi soli deo. Hic annunciauit regnum dei, cui nos de omnibus quae dicebat, tanquam uero prophetae, credimus firmitate fidei nostrae. Non solum enim ex uerbis eius, sed ex operibus assumptis, quia dicta legis quae ante multas generationes de praesentia eius exposuerunt, in ipso consignantur, & imaginem gestorum Moyses, & ante ipsum patriarcha Iacob, ipsius per omnia typum gerebant. Tempus quoque aduentus eius, hoc est ipsum in quo uenerat, praedictum ab his constat, & super omnia quod esset a gentibus expectandus, sacris literis comprehensum est, quae in eo pariter uniuersa completa sunt. Quod autem Iudaeorum propheta praedixit eum a gentibus expectandum, supra modum in eo fidem firmat. Si enim dixisset a Iudaeis expectandum, non aliquid eximium prophetae uideretur, quod a contri-

A buli populo, & a propria gente speraretur, cuius aduentus ad salutem mundi fuerat repromissus, uideretur enim magis consequentiae ratio esse, ut hoc fieret, quam magnificientia prophetalis. Nunc autem cum prophetae dicant, omnem illam spem quae de salute mundi repromittitur, & nouitatem regni quae instruenda per CHRISTVM est, atque omnia quae de eo indicant, ad gentes esse transferenda, iam non secundum consequentiam rerum, sed incredibili quodam uaticinatus euentu, magnificientia prophetica confirmatur. Iudaei nanque ex initio affore aliquando hunc uirum, per quem cuncta reparentur, uerissima traditione susceperant, & quotidie meditantes ac prospicientes, quando eius fieret aduentus, ubi adesse eum uiderunt, & signa ac prodigia, sicut de eo scriptum fuerat adimplentem, inuidia excacati, agnoscere nequiuerunt praesentem, in cuius spem laetabantur absentis. Intellexerunt tamen sancti apostoli qui a deo electi sunt, & nos qui post ab eis electi sumus. Hoc autem providentia dei factum est, ut agnitio boni huius, etiam gentibus traderetur, & hi qui nunquam de eo audierant, nec a prophetis didicerant, agnoscerent eum, illi uero qui quotidianis meditationibus euauerant, ignorarent. Ecce enim per uos nunc qui praesentes estis, & desideratis audire doctrinam fidei eius, & agnoscere quis, & quomodo, & qualis sit eius aduentus, prophetica ueritas adimpletur. Hoc enim est quod praedixerant prophetae, quia a uobis quaerendus esset, qui de eo nunquam audistis. Et ideo uidentes in uobis ipsis prophetica dicta compleri, huic uni recte credentes, hunc recte expectatis, de hoc recte inquiritis, ut non solum expectetis eum, sed & haereditatem regni eius credentes consequamini, secundum quod ipse dixit, quia unusquisque illius sit seruus, cui se ipse subiecerit. Prop

Matth. 6.

Patriarchae
Christi typum
gesserunt.

Prophetiae auctoritas ex rebus non uerisimilibus probatur.

Duo regna.

EPISTOLA SECUNDA DIVI CLEMENTIS.

terea ergo uigilate, & dominū deumq; nostrum uobis conscribite dominū, qui & cœli ac terræ dominus est, & ad ipsius uos imaginem, ac similitudinem reformate, sicut ipse uerus propheta docet dicens: Estote boni & misericordes, sicut & pater uester cœlestis misericors est, qui oriri facit solem suum super malos & bonos, & pluit super iustos & iniustos. Hūc ergo imitami, & hunc time, & sicut mandatum datur hominibus, dominum deum tuum timebis, & illi soli seruias. Infidelibus quidem dormit dominus, & absens habet his, a quibus esse non creditur, & mandatis eius nō obediunt, atq; odibilis uidetur quasi dormire dominus, quia pro peccatis suis non exaudiuntur. Porro ipse a deo donū summi muneris cōsequitur, qui per iustitiæ & præceptorū eius semitas incedēs, suis doctoribus, qui recte episcopi intelliguntur, libenter obediūt. De quibus & beatus Petrus, instructor & ordinator noster, princeps apostolorum, manifeste cunctos audientes instruebat dicens: Videntur mihi qui loquuntur uerbum ueritatis, & qui illuminant animas hominū, similes esse radijs solis, qui ut processerint & apparuerint mundo, cœlari ultra aut occultari nullatenus possunt, dum nō tam uidetur ab hominibus, quā uide re omnibus præstāt. Vnde & bene ipsa per se ueritas, ad ueritatis præcones ait: Vos estis lux mundi, & non potest ciuitas abscondi supra montē posita, neq; accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrū, ut omnibus luceat qui in domo sunt. Si quis ergo his obediērit, deo, ut dictū est, magnum munus offert, qui autem his restiterit, aut inobediens extiterit, non his, sed domino saluatori nostro, cuius legatione funguntur, resistit. Propter quod primum est omnium, iustitiā dei regnūq; eius inquirere, & suis iussionibus obtemperare, iustitiā quidem, ut recte agere doceamur, regnum uero, ut quæ sit merces posita laboris & patiētiæ, nouerimus, in quo est bonis quidem æternorum bonorū remuneratio, his autem, qui contra uoluntatem eius egerūt, pro uniuscuiusq; actis poenarum digna restitutio. Hic ergo, hoc est in præsentī uita positū, oportet uos agnoscere uoluntatem dei, ubi & agendi & sacrificandi est locus. Vnaquæq; etenim res suum tempus habet & locū, operum hic locus est, tempus uero est meritorū seculū futurum. Ne ergo impediamur ordinem locorū ac temporū permutantes, primo quæ sit dei iustitiā requiramus, uitam quā interim acturi abundātib; ac bonis operibus repleamus, quo possimus ad regnū dei, tanquam ad urbem maximam peruenire, deus enim his qui recte sentiunt, per ipsa opera mundi quæ fecit manifestus est, ipsius creaturæ suæ utens testimonio. Et ideo cū de deo dubitatio est, eū requirētes inuenire possimus, non uelocitate pedū, sed bonorū operum uelocitate currētes, ut ipso duce, nullū uitæ huius patiamur errorē. Si enim ipsum sequentes, ingredi merebimur illam quo peruenire cupimus ciuitatem, omnia iam de quibus quæritur, oculis uidebimus, tanquā hæredes omnium facti. Intelligite itaq; uiam esse hunc uitæ nostræ cursum, uiatores eos qui nos instruunt, uel qui bona opera gerunt, portam uero prophetam, de quo dicimus, urbem regnū esse, in quo residet omnipotens pater, quem soli uidere possunt, hi qui

AD IACOBVM FRATREM DOMINI.

A qui mundo sunt corde. Nō ergo uobis difficilis uideatur huius itineris labor, quia in fine eius requies erit, nam & ipse uerus propheta, ab initio mundi per seculum currens festinat ad requiem. Adest enim nobis omni die, & si quando necesse est, apparet, & corrigit nos, ut obtemperantes sibi ad uitam perducat æternam. De his autem qui negligunt uiam suæ salutis, & ob hoc nō bene fideles, & præceptis eius suorumq; pontificum iussionibus inobedientes uel contumaces eis existant, dominus noster IESVS CHRISTVS mittens discipulos suos, præcepit nobis, dicens: In quamcūq; ciuitatem aut domum introieritis, dicite: Pax huic domui: & si quidem fuerit, inquit, ibi filius pacis, ueniet super eum pax uestra: si uero nō fuerit, pax uestra ad uos reuertetur. Exeuntes aut de domo uel de ciuitate illa, etiā puluerē qui adhæserit pedibus nostris excutiamus super eos, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorū in die iudicii, quā illi ciuitati uel domui. Quod utiq; ita demum fieri præcepit, si prius in ciuitate uel domo ueritatis sermo prædicetur, ex quo uel recipientes ueritatis fidem filij pacis, & filij dei fiant, uel non recipientes, arguantur quasi inimici pacis & dei. Ita ergo & nos magistri instituta sectantes, pacem primo proponimus auditoribus, ut absq; ulla perturbatione possit uia salutis agnosci. Qd' si quis pacis uerba nō suscipit, neq; adquiescit ueritati, scimus aduersum eos pugnam uerbi mouere, & urgere acius confutando ignorantiam, & redarguendo peccata: Necessario igitur pacem proponimus, ut si quis est filius pacis, pax nostra ueniat super eum, ab eo autem qui se alienū pacis effecerit, regredietur ad nos pax nostra. Et si iterū in mādatīs habemus, ut uenientes ad ciuitatem, discamus prius quis in ea dignus sit, ut apud eum cibum sumamus: quanto magis cōuenit noscere, quis, qualisue sitis, cui immortalitatis uerba credenda sunt. Solliciti em̄ & ualde solliciti esse debemus, ne margaritas nostras mittamus ante porcos, sed & alias ob causas utile est uitæ huius habere notitiā. Si enim sciam quia in his de quibus non potest dubitari, quod bona sint, emendatus est & inculpabilis, hoc est, si sobrius, si misericors, si iustus, si mitis & humanus est, quæ bona esse nullus ambigit, tunc consequens uidebitur, ut ei qui obtinet bona uirtutum, etiam quod deest fidei & scientiæ conferatur, & in quibus maculari uidetur eius uita, quæ est in reliquis probabilis emendetur. Si uero in his quæ palam sunt, peccatis inuolutus permanet, & inquinatus, non me oportet aliquid de secretioribus, & remotis diuinæ scientiæ proloqui, sed magis obtestari, & cōuenire eum ut peccare desinat, & actus suos a uitijs emendet. Quod si ingesserit se & prouocauerit nos dicere, quæ eum minus recte agentē, nō oporteat audire, prudenter eum debemus eludere. Nam nihil omnino respondere, auditorū causā utile non uidetur, ne forte æstimēt nos responsionis penuriā declinare certamen, & fides eorum lædatur non intelligentia præpositi nostri. Magna contumelia & graue nobis erit peccatū, si ita desipiamus ut uideamus eū qui idola colit, esse sobriū, nos qui deum colimus sobriū esse recusemus, non hoc sit inter nos, sed magnū habeamus studiū, ut si illi qui errant, homicidiū nō faciunt, nos nec irascamur

Matth. 4.

Hec Petri uerba habentur in lib. recogn.

Matth. 5.

D

Matth. 6.

Deus per creaturas cognoscitur, ad Rom. 1.

Matth. 10.

Matth. 7.

EPISTOLA SECVNDA DIVI CLEMENTIS.

quidem. Et si illi adulterium non cōmittunt, nos nec concupiscamus quidem alienam mulierem. Si illi amant proximos suos, nos diligamus etiam inimicos nostros. Si illi mutuo dant his qui habent unde reddant, nos etiam his demus à quibus accipere non speramus. Et per omnia nos quia aeterni seculi hāreditatē speramus, prācellamus eos qui prāsens tantum seculum norunt: scientes quia si opera illorū nostris operibus conlata, in die iudicij similia inueniantur ac paria, cōfusio nobis erit, quod aequales inuenimur in operibus, his qui propter ignorantiam condemnantur, & nullam spem futuri seculi habuerunt. Et uere digna confusio est, ubi nihil amplius gessimus ab his quibus amplius intelleximus. Qd' si cōfusio nobis erit, aequales his inueniri in operibus bonis, quid erit nobis si inferiores nos ac deteriores examinatio futura reperiat? Audite ergo quomodo de his nos ipse uerus propheta docuerit, ad eos autē qui negligenter audiunt uerba sapientiae ita ait: Regina austri surget in iudicio cū generatione hac, & condemnabit eam, quia uenit à finibus terrae audire sapientiam Salomonis, & ecce plus quā Salomon hic, & nō audiunt. Ad eos uero qui de malis actibus gerere poenitentiam detrectabant, ita ait: Viri Niniuitae surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt eam, quia poenitentiam egerunt in praedicatione Ionae, & ecce plus quā Iona hic. Videtis ergo quomodo eos qui erudiebantur ex lege, adductis ad exemplū illis qui ex gentili ignorantia ueniebant, & ostendens eos nec illis aequales esse qui in errore positi uidebantur, ex ipsa tantū comparatione condemnat. Ex quibus omnibus, sermo quem proposuimus approbatur, ut castimonia quae aliqua tenus etiam ab his qui in errore sunt positi, custoditur, multo purius & attentius, & per singulas qualq; sicut supra ostendimus, species à nobis qui ueritatem sequimur teneat, eō magis quō apud nos obseruantiae eius praemia aeterna sunt posita. Aliter enim nemo saluus esse poterit, nisi obseruationibus pro uiribus operā dederit. Deus uos in sua uoluntate, unūquemq; in suo ordine semper custodiat fratres, & sibi placere in omnibus concedat, Amen.

IN TERTIAM EPIST. DIVI CLEM. ARG. PER IO. SICHARDVM.

Contra insidias hareticorū, quibus iam tū cōperat omnia esse infesta, attentos iubet Clemēs esse episcopos, ut doctrina ueritatis obstruat aditus lupis, qui poterat per occasiones in gregē domini grassari. Eos uero qui aliō iam fuerat quorundā persuasionibus traducti, quā Christianae regulae praescriptū ferret, & palam quorundā pseudoprophetarū decretis subscripserat, obtestatur, ne tanq; traslugae, ab eorū stent partibus, quorū tota, pfectio, ignorantiae nebulis adumbrata, nullū pertineat, nisi ut subuertant qui iam pulchre uidebant sibi in cognitione ueri prophetae pmouisse. Atq; hic in ignorantiam, ut qua uix sit pestis ulla capitalior, totis uiribus inuehit, etq; debere dicit, qd' à uero, erga quod nostropre sumus ingenio melius affecti, abhorreamus, & nostra culpa aeternis nos supplicijs obnoxios faciamus. Per contentionē uero cognitionē ueritatis nobis ita cōmēdat, ut putet parentū, quibus alioqui uita debeatur, respectū nō tantū esse oportere, ut in eorū gratiā diutius q; sit nostrae salutis integrum in ignorantia permaneamus. Ne uero habeant contentionū studiosi, quod morbo suo praetextat, addit, eā dissidij ansam nō eos, q; iam uero prophetae nomen dederint, quae situros, sed qui ignorantia praepotantes, alijs hoc ipsum inuident, unde inuiti licet, cōguntur tamen proficisci salutem pendere.

DIVI CLEMENTIS

AD IVLIVM ET IVLIVM EPISCO.

POS EPISTOLA TERTIA.

ALEMENS Romanae urbis episcopus, charissimis fratribus IULIO & IULIANO, ac reliquis cōsodalibus nostris gentibusq; quae circa uos sunt. Oportet fratres omnes doctores, qui ad salutem animarum instituti sunt, & ad lucrandas animas episcopi sunt consecrati, pro cunctis sollicitudinem gerere, & errantes ad uiam ueritatis, & ad portū salutis reducere. Et licet propter gentes quae circa uos sunt, in modico uos errasse contigerit, melius tamen est redire ad ueritatis uiam, quā diutius in ipso errore perdurare. Quoscūq; enim de his, qui uos errare fecerunt, uel de his, qui adhuc uerbum prauaricationis non audierunt, potestis, uobiscum adsumite, & ad uiam ueritatis reducite, ne infructuosi, sed fructuosi domino inueniamini. Quoniam quidem sicut terra cultore neglecta, spinas & tribulos necessario producit, ita sensus uester longi temporis incuria, multas & noxias opiniones rerum, & intelligentias falsae scientiae germinauit. Opus est nunc multa diligentia, ad excolendum rus mentis uestrae, ut hunc sermo ueritatis, qui est uerus & diligens cordis colonus, assiduus excolat disciplinis. Vestrū ergo est praebere obedientiam, & occupationes, ac sollicitudines superfluas amputare, ne bonū uerbi semen, enecet noxium germen. Potest enim fieri, ut multi temporis negligentiam, breuis & assidua reparet diligentia. Incertū namq; est uniuscuiusq; uitae tempus, & ideo festinandum est ad salutem, ne forte cunctantes mors repentina praeueniat, & hoc acrius adnitendū est temporis spatio, ut dū est tempus, collecta malae cōsuetudinis dediscamus, qd' nō aliter facere poteritis, nisi ut irascamini quodāmodo aduersum uosmetipsos, pro his quae inutiliter gessistis ac turpiter. Haec enim est iusta & necessaria iracūdia, ut unusquisq; in his quibus errauit & perperā gessit indignetur, & semetipsum accuset, ex qua indignatione accenditur in nobis ignis quidam, qui uelut agro sterili immisus, cōsumptis & excoctis radicibus pessimae uoluntatis, bono semini uerbi dei fecundiores cordis praearet glebam. Puto autem quod satis dignas habeatis causas iracundiae, ex quibus iustissimus ignis cōcaleseat, si cōsideretis in quantos uos errores deduxerit ignorantiae malū, quantosq; lapsus, & quanta praecipitia ad peccandū dederit, à quantis uos bonis abstraxit, & in quae praecipitauit mala, & quod est super omnia grauius, quod uos in futuro seculo aeternis poenis obnoxios fecit. Nōne pro his omnibus ubi uobis ueritatis lumen effulsit, ignis iustissimae indignationis accenditur? & iracundiae deo placitae intra uos consurgit incendium, quo consummatur & radicitus intereat omne germen, si quod forte intra uos malae cōcupiscentiae pullulauit. Vnde & ipse qui misit nos, cū uenisset, & omnē mundū uidisset ad malitiam declinasse, nō continuo ei pacem in erroribus posito dedit, ne eum cōfirmaret in malis, sed

Animus humanus confertur agro, qui in uia sordescit.

EPISTOLA TERTIA DIVI CLEMENTIS,

ignorantiae eius ruinis, scientiam ueritatis opposuit, ut si qui forte relapsi essent, deceptos se & in praecipitia erroris abstractos merito dolerent, & iracundiae salutaris ignem aduersum deceptricem suam conciperent ignorantiam. Ob hoc

Math. 22. itaque dicebat: Ignem ueni mittere in terram, quem uolo ut accendatur. Est ergo pugna quaedam quae gerenda nobis est in hac uita, sermo enim ueritatis & scientiae, necessario separat homines ab errore & ignorantia. Sicut saepe uidemus putrefactas & mortuas corporis carnes, a connexionem uiuentium membrorum ferro secante separari, tale ergo aliquid est, quod agit ueritatis ignorantia. Necessesse est enim ut salutis causa filius, uerbi gratia, qui sermonem receperit ueritatis, a parentibus separetur incredulis, aut rursus pater separetur a filio, aut filia a matre. Et hoc modo inter propinquos & consanguineos credentes atque incredulos, scientiae atque ignorantiae, ueritatisque & erroris pugna confurgit. Et ob hoc iterum dicebat qui nos misit: Non ueni pacem mittere in terram, sed gladium. Quod si dicit aliquis, & quomodo iustum uidetur separari filios a parentibus? Audi quomodo, quia si cum ipsis in errore permaneant, neque illis proderunt, & ipsi cum illis pariter interibunt. Iustum igitur & ualde iustum est, separari eum qui foeda uult, ab eo qui non uult. Sed & illud aduerte, quia non ex illis qui rectius intelligunt, uenit ista separatio, ille enim uult inter esse pariter & prodesse his, & docere meliora, sed est istud proprium ignorantiae uicium, ut confutantes se ueritatis lucem, non ferat habere de proximo, & ideo illis ista nascitur separatio. Nam qui scientiam ueritatis accipiunt, quia bonitatis plena est, tanquam a bono deo datam, cupiunt eam, si fieri potest, cum omnibus habere communem, etiam cum his qui oderunt eos, & persequuntur. Sciunt enim peccatum ipsorum causam ignorantiae esse. Propterea idem ipse magister, cum ab his qui ignorabant eum duceretur ad crucem, orabat patrem pro interfectoribus suis, & dicebat: Pater, dimitte his peccatum, nesciunt enim quid faciunt. Imitantes quoque discipuli magistrum, etiam ipsi cum paterentur, similiter pro interfectoribus suis orabant. Quod si disciplina nobis est orare etiam pro interfectoribus & persecutoribus nostris, quomodo non etiam parentum, & propinquorum persecutiones ferre, & pro conuersione eorum orare debemus? Tum deinde etiam illud diligentius consideremus, quae sit nobis causa parentis diligendi: Pro eo, inquit, quod uitae nostrae uidetur autores.

Luce 23.

Parentes ministri sunt ad uitam.

Autores quidem uitae nostrae parentes non sunt, sed ministri, non enim uitam praebent, sed ingrediendi nobis ad hanc uitam exhibent ministerium, autor autem uitae unus & solus est deus. Si autem autorem uitae diligere uolumus, illum nobis esse diligendum sciamus. Sed illum, inquit, cognoscere non potuimus, istos autem & nouimus, & in affectu habemus. Esto non potuerit cognoscere quid sit deus, quid tamen non sit deus per facile scire potuistis, nam quomodo latere potuit hominem quod lignum, aut lapis, aut aes, uel alia huiusmodi materia non sit? Quod si in his quae facile deprehendere potuistis, animum ad discutiendum nolulistis intendere, certum est quia in agnitione dei impediti estis, non impossibilitatis, sed ignauiae uitio. Nam si uoluissetis, ex ipsis inutilibus simul-

lachris

AD IVLIVM ET IVLIANVM EPISCOPOS.

21

A lachris profecto accepissetis intelligentiae uiam. Certum est quia per ferrum facta sunt simulachra, ferrum uero per ignem confectum est, qui ignis aqua extinguitur, aqua autem per spiritum mouetur, spiritus autem a deo initium habet. Sic enim dicit Moyses propheta: In principio fecit deus coelum & terram, terra autem erat inuisibilis, & incomposita, & tenebrae erant super faciem abyssi, & spiritus dei erat super eam. Spiritus iussu dei quasi in ipsa conditoris manu lucem separauit a tenebris, & post illud inuisibile coelum, istud uisibile produxit, ut superiora quidem habitaculum faceret angelis, inferiora uero hominibus. Propter uos ergo iussu dei aqua quae erat super faciem terrae secessit, ut terra uobis produceret fructus, cui etiam humorum uenas latenter inseruit, ut uobis ex ea profluerent fontes, & flumina. Propter uos producere iussa est animalia, & omnia quae uestro usui, uoluntati, seruirent. Aut non propter uos uenti spirant, ut ex ipsis concipiens fructus uobis terra parturiant? Non propter uos imbres perfluunt, & tempora uicissitudines mutant? Non propter uos sol oritur & occidit, & mutationes luna perpetitur? Non propter uos mare exhibet famulatum suum, ut uobis ingratis cuncta subiaceant? Nonne pro his omnibus iusta erit ultionis poena, quia horum omnium largitor, quem ante omnia & agnoscere, & uenerari debulistis, solum praeteris ignoratis? Sed & nunc uos ad hanc intelligentiam eius ducor, uidetis etenim quod omnia gignuntur ex aquis, aqua uero per unigenitum ex initio facta est, unigeniti uero omnipotens deus caput est, per quem tali ordine, ut supra diximus, peruenitur ad patrem. Cum autem peruenieritis, agnoscite hanc esse uoluntatem eius, ut per aquas quae primae creaturae sunt, denuo renascamini. Qui enim regeneratus fuerit per aquam, bonis operibus repletus, haeres efficitur eius a quo in incorruptione generatus est. Propter quod paratis animis accedite quasi filii ad patrem, ut peccata uestra diluantur, & causa eorum sola ignorantia fuisse probetur apud deum. Nam si post agnitionem horum permanetis in incredulitate, uobis iam perditionis uestrae causa, & non ignorantiae reputabitur. Nec putetis quod etiam si omnem pietatem colatis omnemque iustitiam, baptismum uero non accipiat, spem possitis habere apud deum, imo maiori poena digni eritis, qui bona opera non bene operati estis, confertur enim meritum boni hominis, ex bonis gestis, sed si ita gerantur sicut deus iubet. Deus autem iussit omnem colentem se baptismo consignari, quod si renueritis, & uestrae uoluntati magis quam dei obtemperetis, contrarii sine dubio & inimici estis uoluntati eius. Sed dicis fortasse: Quid confert aquae baptismus ad dei cultum? Primo quidem quia quod deo placuit impletur, secundo, quia regenerati ex aquis & deo, renouata fragilitas prioris natiuitatis, quae uobis per hominem facta est, amputatur, & ita demum peruenire poteritis ad salutem, aliter impossibile est, sic enim nobis cum sacramento uerus propheta testatus est dicens: Amen dico uobis, nisi quis denuo renatus fuerit ex aqua uiua, non introibit in regnum coelorum. Et ideo accelerate, est enim in aquis istis misericordia eius quaedam, quae ex initio ferebatur super eas, & agnoscit eos qui baptizantur sub appellatione triplicis

Gene. 1.

Baptismus quod prodest.

Ioan. 3.

EPISTOLA TERTIA DIVI CLEMENTIS,

sacramenti, & eripit eos de suppliciis futuris, quasi donum quoddam offerens deo, animas per baptismum consecratas. Confugite ergo ad aquas istas, solae sunt enim quae possunt uisum futuri ignis extinguere, ad quas qui moratur accedere, constat in eo infidelitatis adhuc idolum permanere, & ab ipso prohiberi ad aquas, quae salutem conferunt, properare. Siue enim iustus, siue sit iniustus, baptismum per omnia necessarium est: iusto quidem, ut adimpleatur in eo perfectio, & regeneretur deo: Iniusto uero, ut peccatorum quae gessit, remissio concedatur. Omnibus ergo festinandum est sine mora renasci deo, & demum consignari ab episcopo, id est septiformem gratiam spiritus sancti percipere, quia incertus est uniuscuiusque exitus uitae. Cum autem regeneratus fuerit per aquam, & postmodum septiformi spiritus gratia ab episcopo, ut memoratum est, confirmatus, quia aliter perfectus esse Christianus nequaquam poterit, nec sedem habere inter perfectos, si non necessitate, sed incuria aut uoluntate remanserit, ut habeat quod a Petro accepimus, & ceteri sancti apostoli praecipiente domino docuerunt, & demum ex operibus bonis ostendit in se similitudinem eius, qui cum genuit patris. Post haec uero agnoscat deum honorare, honor autem eius est, ut ita uiuat, sicut ipse uult. Vult autem unumquemque ita uiuere, ut homicidium & adulterium nesciat, odium & auaritiam fugiat, iram, superbiam, iactantiam respuat, & excretur, inuidiam quoque, & cetera his similia penitus a se ducat aliena. Est sane propria quedam nostrae religionis obseruatio, quae non tam imponitur hominibus, quam proprie ab unoquoque deum colente causa puritatis expetit. De castimoniae dico cautela cuius species multae sunt, sed prima, ut obseruet unusquisque ne menstruatae mulieri misceatur, hoc enim execrabile dicit lex dei, quod etsi lex de his non admonuisset, nos ut canterius libenter uoluermus in stercore. Debemus aliquid amplius habere animalibus, utpote rationabiles homines, & coelestium capaces sensuum, quibus summum studium esse debeat, ab omni inquinamento cordis conscientiam custodire. Bonum est autem & puritati conueniens, etiam corpus aqua diluere. Bonum uero dico non quasi principale illud in quo mens purificatur, sed quod sequens la sit illius boni hoc in quo caro diluitur. Sic enim & magister noster quoddam pharisaeorum & scribarum, qui uidebantur esse ceteris meliores, & a uulgo separati, increpat, dicens eos hypocritas, quia ea solummodo quae hominibus uidebantur purificabant: corda uero, quae solus deus aspiciat, inquinata relinquebant & sordida. Ad quosdam ergo ex ipsis non ad omnes dicebat: Vae uobis scribae & pharisaei hypocritae, quia mundatis calicis & paropsidis quod deforis est, intus autem plena sunt sordibus: pharisae caece munda prius quod intus est, & quod deforis est erit mundum. Vere enim si mens munda luce scientiae, cum ipsa fuerit munda ac splendida, tunc etiam eius qui deforis est hominis, ipsa necessario curam gerit, id est carnis suae, ut & ipsam purificet. Vbi autem ista quae foris est purificatio carnis negligitur, certum est ibi neque de puritate mentis ac munditia cordis curam geri. Ita ergo sit ut is qui intrinsecus mundus est, mundetur sine dubio & extrinsecus: non semper is qui mundatur extrinsecus, etiam intrinse-

ad uulgo hodie
appellamus confirmationem.

D
Christiani quae
da per se ipsi,
non admoniti le-
gibus faciunt.

Matth. 23.

CUS

ECCLESIAE. HIERSOLYMITARVM.

23

A etis mundus est, uidelicet cum agit haec ut hominibus placeat. Sed & illa species castimoniae obseruanda est, ut ne passim & libidinis solius causa feminis coeat quis, sed posteritatis reparandae gratia, quae obseruantia cum etiam in nonnullis pecudibus inueniatur, pudori est si non ab hominibus rationabilibus, & deum colentibus obseruetur, ergo omnes peccauerunt, & egent auxilio dei. Propter quod charissimi sectamini semper charitatem, & emulamini meliora & spiritualia, & adiuuate uos inuicem, ut deo semper in omnibus placere ualeatis, Amen.

IN QVARTAM DIVI CLEMENTIS EPISTOLAM ARGV. PER IO. SICHARDVM.

B Iremur uero, si libet, quaedam tanto seculorum intervallo alio decidisse, quam sunt instituta, quaedam uero penitus in desuetudinem abiisse, cum ex hac epistola non obscure liceat cognoscere, illam mensam, totiusque cultus rationem, quam inter se Christiani peculiarem habuere, paulatim sensuisse, ipsis etiam Clementis temporibus, apparetque eam obsoleuisse citius, quam esset paulo propius cognita, magna enim epistolae pars in eo consumitur, ut in memoriam redigat id uitae generis, quod non temere a dilectione apud Graecos nomen inuenit, quae refrigerante sensum precia uitae pessumiere, & ut quidque fuit honestius institutum. At deum immortalem quantulo post apostolos tempore? Eiusmodi autem tum fuit Christianorum uita, quemadmodum in actis apostolicis describitur, ut sublata priuatarum rerum nomenclatura, in publicum quicquid usque esset abierit, indeque ut uita fuit cuiusque necessitas postulare, expensum ab episcopo tanquam a economo. Res fuit per se honesta, ut uix alia atque, sed quae lucricupidioribus fenestram quodammodo aperuerit, qua ad diuitias, quas pro rudibus ducere debebant, per fas atque nefas aspirarent. Dispertiebant enim ueteres illi pontifices, ut de quorum fide nemini esse dubium posset, prout omnium ratio tulit, tantumque abfuit, ut eorum quicquam abraderent, ut etiam uitam si quod opus fuisset, impendere nihil essent grauati. Vbi sunt re honestissima posteriores aliquot pontifices ad quaestus aucupium, & quod in hunc usum publico addiceretur, ceptum est primo decimari, paulo post, ubi res successit, & uita illa lautior arrisit, & sordium eos piguit, abiecta fronte palam pro suo omne id habuerunt, quod erat uisibus omnium destinatum, Nihil addam amplius, ne argumentum scribens, imprudenter hic, quod nolim, Camarinam istam commoueam.

Mensa enim illa
Christianorum
uita dicitur.

DIVI CLEMENTIS

EPISTOLA QVARTA AD ECCLESIAM
HIERSOLYMITANAM.

ILECTISSIMIS fratribus & co-discipulis, Hierosolymis cum charissimo fratre Iacobo coepiscopo habitantibus, CLEMENS episcopus. Communis uita fratres omnibus est necessaria, & maxime his qui deo irreprehensibiliter militare cupiunt, & uitam apostolorum, eorumque discipulorum imitari uolunt. Communis enim usus omnium, quae sunt in hoc mundo, omnibus esse hominibus debuit, sed per iniquitatem, alius hoc suum dicit esse, & alius

EPISTOLA QVARTA DIVI CLEMENTIS,

illud, & sic inter mortales facta diuisio est. Denique Græcorum quidam sapien-
tissimus, hæc ita sciens esse ait, Communia debere esse amicorū omnia, & sicut
non potest, inquit, diuidi aer, neque splendor solis, ita nec reliqua quæ comu-
niter in hoc mundo omnibus data sunt ad habendū, diuidi debere, sed habenda
esse cōmunia. Vnde & dominus per prophetā loquitur, dicēs: Ecce quā
bonum, & quā iocundū habitare fratres in unū. Istius enim consuetudinis
more retento, etiam apostoli, eorumque discipuli, ut prædictum est, unā nobis
scū & uobiscū cōmunē uitā duxere. Vnde bene nostis, erat multitudinis eorū
cor unum, & anima una, nec quisquam eorū aut nostrum, de his quæ posside-
bat, aliquid suū esse dicebat, sed omnia illis & nobis erant cōmunia, nec quis-
quam egens erat inter nos. Omnes uero qui domos uel agros possidebāt, uen-
debant eos, & precia eorū, & reliquas res quæ habebant, afferebant, ponē-
tes ante pedes apostolorū. Sicut nobiscū quidam uesterū cognouerunt, & ui-
derunt, & diuidebantur singulis prout cuique opus erat. Ananias autem uir au-
sterus, & Zaphira uxor eius, qui mentiti sunt apostolis de precio agrorum
suorū quos uendiderant, nobis præsentibus in conspectu omnium circumstan-
tium, à conspectu apostolorū, propter peccatū eorū & mendaciū quod fece-
runt, mortui delati sunt ambo. Cætera quæ de talibus cognouimus & uidi-
mus, nec recordatione, nec demonstratione digna sunt, quapropter hæc no-
bis cauenda, sed & omnibus prædicanda sunt. Relatū est etiam nobis, quod
quidam uestris in partibus cōmorantes, aduersantur sanis doctrinis, & prout
eis uidetur, nō secundū traditionem patris, sed iuxta aliū sensum docere uiden-
tur. Multas enim quidam, ut audiuius, uesterarū partium, secundū ingenium
hominū, ex his quæ legunt uerisimilitudines capiunt, & ideo diligenter obser-
uandum est, ut lex dei cum legitur, nō secundū propriam ingenij intelligentiā
legatur uel doceat: sunt enim multa uerba in scripturis diuinis, quæ possunt
trahi ad eū sensum, quem sibi unusquisque sponte præsumpsit, sed fieri nō oportet:
nō enim sensum extrinsecus ab alteris alienū, & extraneum debetis quæ-
rere, aut quo modo ipsum scripturarū autoritate confirmetis, sed ex scriptu-
ris sensum cauere ueritatis. Et ideo oportet ab eo intelligentiam discere scriptu-
rarum, qui eam à maioribus secundū ueritatem sibi traditā seruauit, & ipse
possit ea quæ recte suscepit cōpetenter asserere. Cum enim ex diuinis scriptu-
ris, integram quis & firmam regulam ueritatis suscepit, absurdū nō erit si ali-
quid ex eruditione cōmuni, ac liberalibus studijs, quæ forte in pueritia attigit,
ad adseritionem ueri dogmatis cōferat, ita tamen ut ubi uera didicit, falsa & si-
mulata declinet. Incertū est enim, etiā iuuenibus uitæ tempus, senibus autem
nec incertū est: nō enim dubitatur quin quantumcunque est quod putatur su-
peresse, breue sit. Et ideo tam iuuenes, quā senes oportet de conuersione &
pœnitentiā ualde esse sollicitos, & satagere, ut de reliquo ornent animam suam
ornamentis dignissimis, id est dogmatibus ueritatis, decore pudicitiae, splen-
dore iustitiæ, candore pietatis, alijsque omnibus quibus comptam decet esse ra-
tionabilem mentem. Vnde consiliū dantes, uestram prudentiam hortamur,
ut ab

AD IULIUM ET IULIANVM EPISCOPOS.

A ut ab apostolicis regulis non recedatis, sed cōmunem uitam ducentes, & scri-
pturas sacras recte intelligentes, quæ domino sunt placita, uos ea salubre ad-
implere satagatis, ut oratione assidua, cum dei gratiam merueritis, tunc sine su-
spicione mali inter uos uota possint celebrari festiua. Deus autē pacis sit cū
omnibus uobis, Amen.

ARGVMENTVM SEQVENTIS COMPENDIOLI
DIVI CLEMENTIS, PER IO. SICHARDVM.

C Commodum cum iam Anacleti epistolas adornarem, bona fortuna in istud com-
pendiolum Clementis, præter spem aliudque omnino agentes incidimus. Et li-
cet dolerem tam sero eius factā copiam, nimirū cui fueram sine dubio delaturus pri-
mas, si in tempore contigisset, gratulabar tamen mihi hanc felicitatem, quæ etiam alie-
no tempore, & cum iam uix esset locus reliquus, casu esset obiecta, cum tale ego nihil
cogitarem. Nam incunabula, ut ita dixerim, totius fidei tractat, atque ab ipsa infantia
Christianismo destinatum edocet, nec ferè quicquid est admonitione dignū, in quo nō
tanquam in amœnissima diuerticulo excurrat. Quamobrem cum ubique diuinā quandā
cum summa pietate eruditionem coniunxisse uideatur, hic ita me deus bene amet se-
ipsum uincit. Atque utinam aliquando fiat, ut iussis quorundā nenij, quibus nunc per-
strepunt omnia, longum ualere, illa malint Christianæ fidei candidati admirari, un-
de & meliores, nec paulo uero doctiores euadere poterunt.

COMPENDIOLVM

FIDEI CHRISTIANAE QVAM POTVIT
fieri breuissime descriptum à diuo CLEMENTE,
RVFINO Aquileiense interprete.

P ENITEMINI, & ueram agite pœnitentiam. Omnes ergo
homines qui Christiano censentur uocabulo, patrem &
filium & spiritum sanctum, unum deum & dominū uera-
citer credere & confiteri, cumque tota mente, & toto corde,
& tota uirtute diligere, & proximos suos tanquam semetipsos,
docibilesque usque ad perfectam doctrinam, ad hæc perficien-
da summopere oportet. Fides enim & dilectio, totius bonitatis est fundamen-
tum, sine fide autem placere deo nemo poterit. Christo itaque resurgente, &
ascendente in cœlum, misso sancto spiritu, cōlata apostolis scientia linguarū,
adhuc in uno positi, symbolum, quod fidelis nūc tenet ecclesia, unusquisque quod
sensit dicendo, condiderunt, ut discēdētes abinuicem, hanc regulā per omnes
gentes prædicarent. Summam ergo totius fidei catholice recensentes, in qua
& integritas credulitatis ostenditur, & unius dei omnipotentis, id est sanctæ tri-
nitatis æqualitas declaratur, & mysterium incarnationis filij dei, qui pro salute
humani generis à patre de cœlo descēdēs, de uirgine nasci dignatus est. Quo-
que ordine, uel quando mortem pertulerit, quomodo sepultus surrexerit, &
in carne ipsa ad cœlos ascenderit, ad dexteram patris cōfederit, & iudex uen-
turus sit, Ac qualiter remissionem peccatorū, sacro baptismo renatis cōtule-
tur sit.

Fides fundamē-
tum omnium uir-
tutum.

Summa Chris-
tiane fidei.

rit, & resurrectionem humani generis in eadem carne in uitam æternam futuram, sic docuerunt: Symbolum enim græce, latine collatio dicitur, quod hoc prædicti sancti apostoli, inter se per spiritum sanctum salubriter, ut dictum est, condiderunt, dicitur & indicium, quod per illud is qui recte crediderit, indicatur. Ergo cunctis credentibus, quæ continentur in præfato symbolo, salus animarum, & uita perpetua bonis actibus præparatur. Et quod in primordio eiusdem symboli præponitur: Credo in deum patrem omnipotentem, præclarum fidei testimonium & fundamentum in prima fronte monstratur, quia saluus esse poterit, qui recte crediderit. Credere enim oportet accedere ad deum, quoniam corde creditur ad iustitiam, ore confessio fit ad salutem. Vnde ait propheta: Credidi, propter quod loquutus sum. Et illud: Iustus ex fide uiuit. Et nisi credideritis non intelligetis. Ergo sanè in rebus humanis nullum opus incipitur, nisi labor omnis ad effectum uenire credatur, unde credendum est in deum, à quo tam præsens uita, quam futura tribuatur. Deus autem appellatio est substantiæ sempiternæ, siue timoris diuini, igitur deus sine principio, sine fine, simplex, incorporeus, & incomprehensibilis. Patrem autem cum audis, agnosce quod habeat filium ueraciter genitum, sicut possessor dicitur, qui aliquid possidet, & dominus, qui habet cui dominetur. Deus ergo pater, secreti sacramenti uocabulum est, cuius uere filius est, uerbum, & speculum, & character, & imago uiuens patris uiuentis, in omnibus patri similis, eiusdem naturæ, & in diuinitate genitus, & genitori per omnia coæqualis. Nec quaeratur quomodo genuit filium, quod & angeli nesciunt, prophetis incognitum est, unde illud dictum est. Generationem eius quis enarrabit? quam secretam originem, cum proprio filio nouit ipse solus, qui genuit. Nec à nobis deus discutiendus est, sed credendus, qui in nobis ipsis nescimus quod sapimus, quomodo sapientia, ingenium, aut intellectus, consilium, aut mens nostra generat uerbum. Sed sufficit nosse, quia lux genuit splendorem, sicut ait propheta: In splendoribus sanctorum, ex utero ante luciferum genui te. Et illud: Hic deus noster, & non reputabitur alter ad eum, & post in terra uisus est, & inter homines conuersatus est. Diligere ergo deum unumquemque ex toto corde, & tota anima, ut præfixum est, & tota fortitudine oportet, & proximum tanquam semetipsum, respondente domino cuidam scribarum, ac dicente: Primum omnium mandatum est: Audi Israël, dominus deus tuus, deus unus est. Et diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota uirtute tua. Hoc est primum mandatum. Secundum autem simile est illi: Diliges proximum tuum tanquam teipsum. Maius horum aliud mandatum non est, quod maius est omnibus hominibus locustomatibus & sacrificijs. Vnde & in ueteri testamento scriptum habet: Quod tibi fieri non uis, alteri ne feceris. Et dominus ait: Omnia quaecumque uultis, ut faciant uobis homines, & uos facite illis similiter. Quibus utriusque mandatis, per unum malitia compescitur, & per alterum benignitas propagatur, ut ne malum quis inferat, sed bonum impendat: primum ut caueat lædere, secundum ut norit bonum præstare. Si enim fratrem quem uides non diligis, deum quem non

A non uides, quomodo potes diligere? Sic ergo docet nos exercere curam nostram, & sic diligere nos, ut non negligatur dilectio proximi, quia dei dilectio morti comparatur, dicente Sapietia. Valida est dilectio ut mors, idcirco quia sicut mors uiolenter separat animam à corpore, ita dilectio dei uehementia sui, debet separare animam à mundano & carnali amore: qui enim, inquit dominus, diligit me, mandata mea seruabit. Nam qui dei præcepta contemnit, deum non diligit. Vnde scriptum est: Nolite putare quod maneatis in dilectione mea, si non seruaueritis præcepta mea, neque enim regem diligimus, si odio leges eius habuerimus. Neque etiam ex toto corde poterit is deum diligere, qui nescitur erga proximum carere dilectione, quia per dilectionem proximi, peruenitur ad charitatem CHRISTI, quoniam, ut præmissum est, his duobus præceptis, tota lex pendet & prophetæ. Docibiles ergo, qui perfecti docti non sunt ad hæc peragenda, oportet omnes esse, ut & ipsi docti sint, & alios prudenter instruere, & perfecte possint docere, iuxta Daniele prophetam, qui ait: Populus autem sciens deum suum, obtinebit & faciet, & docti in populo docebunt plurimos. Omnes docere promptos, ut etiam iam dictum est, qui docti sunt, esse oportet, sed sacerdotes doctiores cæteris in populo necesse esse dicebat, quia si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt. Sacerdotes uero sal terræ, & mundi lumen dicens, præcipiebat ipsis præ cæteris in splendore operum patrem glorificare deum, de quibus dominus ait: Beati estis cum maledixerint uobis, & persequuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduersum uos, metientes propter me, gaudete & exultate, quoniam merces uestra copiosa est in cælis, sic enim persequuti sunt prophetas, qui fuerunt ante uos. Vos estis sal terræ, quod si sal euauerit, in quo salietur? id ad nihilum ualet ultra, nisi ut foras mittatur, & conculcetur ab hominibus. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita, neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed supra candelastrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt, ut qui ingrediuntur, lumen uideant. Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant bona opera uestra, & glorificent patrem uestrum, qui in cælis est. Episcopos autem per singulas ciuitates, ad quas ille non miserat, & doctos, & prudentes sicut serpentes, simplicesque sicut columbas, iuxta domini præceptum nobis mittere præcepit, quod etiam facere iam cœpimus, & domino opem ferente, facturi sumus. Vos autem per uestras dioceses episcopos sacrate, & mittite, quia nos ad alias regiones, quod ipse iussit agere, curabimus. Aliquos uero ad Gallias, Hispaniasque mittimus, & quosdam ad Germaniam & Italiam, atque ad reliquas gentes dirigere cupimus. Vbi autem ferociores & rebelliores gentes fore cognouerimus, illuc dirigere sapientiores & feruiores necesse duximus, qui quotidie non cessent diuina seminare semina, & multos CHRISTO domino lucrari, & ad rectam fidem, & uiam ueritatis perducere, ut plures manipulos domino ualeant præsentare. In illis uero ciuitatibus in quibus olim apud Ethnicos primi flammæ eorum, atque primi legis doctores erant, episcoporum primates poni, uel patriarchas ordinauit, qui reliquorum episcoporum iudicia, & maiora, quod

In singulis ciuitatibus maiusculis singulis episcopis sint.

ties necesse fuerit, negocia in fide agitarent secundū dei uoluntatem, sicut constituerūt sancti apostoli, & ita, ut ne quis iniuste perichitetur, definirent. In illis autem ciuitatibus, in quibus dudū apud prædictos erāt Archisflamines, quos tamen minoris ducebant quā memoratos Primates, archiepiscopos institui præcepit, qui nō tamen Primatum, sed Archiepiscoporum fruerentur nomine. Episcoporum quoque iudicia, ut superius memoratum est, & maiora ecclesiarum negocia, si ipsi reclamauerint, aut fortassis aliquem timorē, aut hos, aut illos suspectos habuerint, ad iam dictos Primates seu Patriarchas, ne quis innocentem periret, trāsferri iussit. In singulis uero reliquarum ciuitatū, singulos & non binos uel ternos, aut plures episcopos constitui præcepit, qui nō Primatum, aut Archiepiscoporum, aut Metropolitanorū nomine, quia matres ciuitatum non tenent, sed episcoporum tantum uocabulo insignirentur, quoniam nec inter ipsos apostolos par institutio fuit, sed unus omnibus præfuit. Hoc tamen præuidendum instituit, ne in uillis, aut castellis, aut modicis ciuitatibus instituerentur episcopi, ne uile nomen eorum fieret. Episcopos ergo uicem apostolorum gerere, dominum docuisse dicebat, & reliquorum discipulorum uicem tenere presbyteros debere. Et si quis aliquem ex his scandalizaret, grauissimam illi poenam inferri deberi. Cūctos se inuicem diligere, & adiuuare debere, & neminem ab adiutorio fratris se substrahere docebat. Homicidas uero & adulteros, & cūctos criminalibus nexibus implicitos, & eos qui ipsis forte æquales non essent, ab illorum uexatione & accusatione, iubēte domino, prohibebat: & nō nisi a cōæqualibus aliquid eis inferri, quia discipulū supra magistrum esse, aut ullam ei iniuriā irrogare, nullatenus decet. Infames quoque oēs, & quos administratores legū seculi non recipiunt, & cūctos illis subditos esse præcipiebat, & cūctorū etiā sacerdotū uitā, superiorē, sanctioremque, ac discretā a secularibus & laicis hominibus esse. Et spirituales quosque atque sacerdotes, super carnales ac laicos semper constituendos docebat, quoniam pro minimo nobis esse debet, ut a talibus arguamur & iudicemur, uel ab alio humano die. Maiores uero a minoribus, nec accusari, nec iudicari ullatenus posse dicebat, quoniam non solum diuinas, sed & leges seculi hoc inhibere constaret. Omnes ergo legum diuinarum sponte uiolatores, & sacrarū institutionum perturbatores, ecclesiastica indignos regula, & sancta cōmunione iudicabat. Operatores uero earundem, eisque obediētes, utrarumque ac ceterorū honore dignos esse dicebat, unde & prophetas in testimoniū sumebat: *Esai. 1.* Audite cœli & auribus percipe terra, quoniam dominus loquutus est: Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Cognouit bos possessorē suū, & asinus præsepe domini sui, Israël autem nō cognouit me, populus meus nō intellexit. Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis, dereliquerunt dominum, blasphemauerunt sanctum Israël, abalienati sunt retrorsum, super quo percussam uos ultra addentes præuaricationem, omne caput languidū, & omne cor mœrens, a planta pedis usque ad uerticem non est in eo sanitas. Vulnus & liuor, & plaga tumens non est circūligata,

A gata, nec curata medicamine, neque fota oleo. Terra uestra deserta, ciuitates uestræ igne succensæ, regionem uestram coram uobis alieni deuorant, & desolabitur sicut in uastitate hostili, & derelinquetur. Væ, inquit, qui dicitis bonum malum, & malum bonum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, & nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius siti exaruit. Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque ullo termino, & descendunt fortes eius & populus eius, & sublimes gloriosusque eius ad eū, & incuruabitur homo, & humiliabitur uir, & oculi sublimium deprimētur, & exaltabitur dominus in iudicio, & dominus sanctus sanctificabitur in iustitia. Carnales spiritualibus resistere prohibebat, & de his qui ceruices suas contra magistros & seniores suos erigebant, in exemplū adducebat: Detracta est ad inferos superbia tua, cecidit cadauer tuū, subter te sternetur tineæ, & operimentum tuū erunt uermes. Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris: corruisti in terrā qui uulnerabas gentes: qui dicebas in corde tuo: in cœlum ascēdam, supra astra dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti in lateribus aquilonis: ascēdam super altitudinem nubium, similis ero altissimo. Veruntamen ad infernū traheris, in profundum laci, qui te uiderint, ad te inclinabuntur, teque prospiciēt: Nunquid iste est uir qui cōturbauit terram, qui concussit regna, qui posuit orbem desertum, & urbes eius destruxit, uinctis eius nō aperuit carcerē: Ebrietatem oppido prohibebat, ebriosos corpore & animo mortuos esse dicēs, de quibus & in exemplum aiebat. Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectam, & potandū usque ad uesperam, ut uino aestuetis. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & uinum in conuiujs uestris, & opus domini non respiciitis, & opera manuum eius non consideratis. Et iterum: Væ qui potentes estis ad bibendum uinum, & uiri fortes ad miscendam ebrietatem, qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiā iusti aufertis ab eo. Propter hoc sicut deuorat stipulam lingua ignis, & calor flammæ exurit, sic radix eorū quasi fauilla erit, & germen eorum ut puluis ascendet: abiecerunt enim legē domini exercitū, & eloquium sancti Israël blasphemauerunt. Ideo iratus est furor domini in populo suo, & extendit manum suam super eum, & percussit eum, & conturbati sunt mōtes, & facta sunt morticina eorum quasi stercus in medio platearum. In omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta. Nullum etiam presbyterum, in alicuius episcopi parrochia aliquid agere debere absque eius permissu uolebat, sed & cūctos presbyteros proprijs episcopis in omnibus absque mora, instituyente domino, obedire. Nullum item aliena concupiscere aut præsumere eorum, sed unumquemque suis sibi que cōmissis contentum abire oportere. Neminem etiā quicquam alteri facere, nisi quod sibi uellet fieri, instruebat. Sanctam quoque ecclesiā immaculatam, omnes seruare debere euāgelizabat, cuius clauēs episcopos nominabat, ipsi enim habent potestatem claudere cœlū, & aperire portas eius, quia clauēs cœli facti sunt: *Esai. 5.* *Esai. 14.* *Esai. 5.* *4. Reg. 9.* *Clauēs cœlorū sunt penes episcopos.*

DIVI CLEMENTIS COMPENDIOLVM

& qui eos tangit, tangit pupillam oculi eius. Et quanta poena dignus sit is qui eos scandalizat, ipsum dominum docuisse dicebat, ubi ait: Qui scandalizat unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendat mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum inferni. Vae mundo ab scandalis: necesse enim est ut ueniant scandala, ueruntamen uae homini illi, per quem scandalum uenit. Si autem manus tua uel pes tuus scandalizat te, abscide eum & proijce abs te: bonum est tibi ad uitam ingredi debilem uel claudum, quam duas manus uel duos pedes habentem, mitti in ignem aeternum. Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum & proijce abs te: bonum est tibi unum oculum habentem, in uiam intrare, quam duos oculos habentem, mitti in gehennam ignis. Videte ne contemnatis unum ex his pusillis. Amen dico uobis, quaecumque alligaueritis super terram, erunt alligata & in caelo: & quaecumque solueritis super terram, erunt soluta & in caelo. Iterum dico uobis, quia si duo ex uobis consenserint super terram, de omni re quaecumque petierint, fiet illis a patre meo, qui in caelis est: ubi enim sunt duo uel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Et iterum per prophetam loquitur, dicens. Expauit, inquit, caelum super hoc, & horruit amplius uehementer dicit dominus: O intolerabilem malignitatem, o linguam iniquitatem loquentem contra deum, & mentem in altitudinem cornu extollentem. Et iterum. Impone homo tuae linguae ostium & seram, cessa cornu in altitudinem extollens, & loquens iniquitatem aduersus deum & proximum tuum. Quousque insultas patienti CHRISTO & fratribus? Sic autem peccantes in fratres, & percutientes eorum infirmam conscientiam, in CHRISTVM grauius peccatis, & rei iudicio effecti, infames efficiemini, & iuste expellimini. Et iterum per prophetam loquitur, dicens: Vos autem sacerdotes domini uocabimini ministri dei uestri, dicetur uobis: Fortitudinem gentium comederis, & in gloria eorum superbiets. Pro confusione uestra duplici & rubore, laudabunt patrem eorum. Propter hoc in terra sua duplicia possidebunt, & laetitia sempiterna erit eis: quia ego dominus diligens iudiciu, & odio habens rapinam in holocaustu, & dabo opus eorum in ueritate, & foedus perpetuum feriam eis, & sciatur in gentibus semen eorum, & germen eorum in medio populorum. Omnes qui uiderint eos cognoscent eos, quia isti sunt semen cui benedixit dominus. Gaudes gaudebo in domino, & exultabit anima mea in deo meo, quia induit me uestimento salutis, & indumento iustitiae circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatum monilibus suis. Sicut enim terra profert germen suu, & sicut hortus semine suu germinat, sic dominus deus germinabit iustitiam, & laudem coram uniuersis gentibus. Eos autem a solo domino, aut iudicandos, aut remouendos, & non ab alijs, idcirco astruebat, quia sui sunt, & non alterius. Et quis est, qui alterius iudicet seruum? nam si ista non patiuntur homines, nec deus deorum, & dominus dominantium haec ullatenus patitur. Vnde & prophetas eius rei testes pferebat, per quos dominus loquitur, dicens: Ecce excoxi te, sed non quasi argentum, elegi te in camino paupertatis, propter me faciam, ut non blasphemet, & gloriam meam alteri non dabo. Audi me

DE FIDE ET ORDINE CHRISTIANORVM.

31

A me iacob & israel, quem ego uoco. Ego ipse, ego primus, & ego nouissimus. Manus quoque mea fundauit terram, & dextera mea mensa est caelos. Ego uocabo eos & stabunt simul. Me insulae expectabunt, & brachium meum sustinebunt. Salus autem mea in sempiternum erit, & iustitia mea non deficiet. Audite me qui scitis iustum, populus meus, lex mea in corde eorum. Nolite timere obprobria hominum, & blasphemias eorum ne metuatis. Sicut enim uestimentum, sic comedet eos uermis, & sicut lanam, sic deuorabit eos tineas. Salus autem mea in sempiternum erit, & iustitia mea in generatione generationum. Et iterum: Abscondita est uita mea a domino, & a deo meo iudiciu transibit. Nunquid nescis aut non audisti? Deus sempiternus, deus qui creauit terminos terrae non deficiet, neque laborabit, nec est inuestigatio sapientiae eius. Qui dat lasso uirtutem, & ijs qui non sunt, fortitudinem & robur multiplicat. Deficient pueri & laborabunt, iuuenes in infirmitate cadent. Qui autem sperant in domino, mutabunt fortitudinem, & assument pennas sicut aquilae. Current & non laborabunt, ambulabunt & non deficient. Transeat ad me insulae, & gentes mutant fortitudinem. Accedant, & tunc loquantur, simul ad iudiciu propinquemus. Eos autem qui illos uexant, aut amouere, aut damnare nituntur, dominus per prophetam damnat, & usque ad satisfactionem eorum, etiam ecclesiae damnatos esse declarat, ubi per prophetam ait: Talia elegerunt in uis suis, & in abominationibus anima eorum delectata est. Vnde & ego eligam illusiones eorum, & damnationem adducam eis, quia loquutus sum eis, & non audierunt, feceruntque malum in oculis meis, & quae nolui elegerunt. Audite uerbum domini qui tremitis ad uerbum eius, dixerunt fratres uestri odientes uos, & abijcietes propter nomen meum, glorificetur dominus, & uidebimus in laetitia uestra, ipsi autem confundentur. Non enim laborabunt frustra in conturbatione praesules mei, quia semine benedictionum domini est. Anteque clament ego audiam, & adhuc illis loquentibus ego exaudiam. Ad glorificandum se & diuina mandata seminanda & euangelizanda, eos dominus eligit, & non ut prohibeantur aut perturbentur, quoniam qui eos laedit, eum laedit cuius legatione funguntur. Praedicare suggererat eos assidue, & mandata domini sine intermissione annuciare, opera eorum bona, coram hominibus monstrare, & conscientiam bonam coram deo habere, omnesque principes terrae & cunctos homines illis obedire, & capita sua submittere, eorumque adiutores existere, ut omnes pariter fideles & cooperatores legis dei monstrarentur, ne de eis dicatur: Confundentur & erubescant omnes, qui pugnant aduersum te, & erunt quasi non sint. Et peribunt uiri qui contradicunt tibi, querens eos, & non inuenies uiros rebelles tuos, & erunt quasi non sint, & ueluti consumptio hominis, bellantes aduersum te. Omnes ergo qui illis contrariuntur, ita damnatos & infames usque ad satisfactionem esse uoluit, & si non conuertantur, liminibus ecclesiae extorres esse praecipit. Homicidiorum uero tria genera dicebat, & poenam eorum parrem esse. Nam sicut homicidae interfectores fratrum, ita & detractores fratrum, eisque obediens, homicidae sunt, quia & qui occidit, & qui odit fratrem suum,

Esai. 51.

Esai. 40.

Esai. 66.

Esai. 41.

Homicidij tria genera sunt.

Comunia que
dam Christiani
na fidei.

DIVI CLEMENTIS COMPENDIOLVM

& qui detrahit, pariter homicidā esse monstrat scriptura. Omnes etiam a carnalibus desiderijs, quae militant aduersus animam abstinere, & bonam corū conuersationē ac innocentē, omnibus monstrare postulabat, & ex corde cunctos attentius se inuicem diligere, & uerā fraternitatē inter se habere. Quotidiana uero illius praedicatio, circa reliqua diuina mandata, haec est, quam ad eius praecipuum, etiam tibi frater charissime significare curauim. Bonorum, inquit, operum inter caetera semina ac negocia sunt, quantum unusquisque sapit. & potest totius intimi cordis, ut praetactum est, uisceribus deum diligere, & proximum uelut seipsum, abnegare seipsum sibi, ut IESVM CHRISTVM dominum nostrum sequatur, & nihil eius amoris praeponeat. Veritatem corde & ore profiteri, & totā spem suam deo semper committere. Actus uitae suae omni hora custodire, & eum in omni loco deū respicere, firmiter scire. Cogitationes malas cordi suo aduenientes, mox ad CHRISTVM allidere, & facerdotibus domini manifestare. Os suū a multo uel prauo colloquio custodire. Et uerba uana aut mendacia nō dicere, quia os quod mentitur, occidit animā. Verba diuina libenter audire, & sacerdotibus suis obtemperare, obediētesque esse. Praedicationi & orationi ac lectioni frequēter incumbere, & eleemosynas ueras perficere. Desideria carnis nō amare, nec propriā facere uoluntatē. Boni aliquid in se cum uiderit, deo, nō sibi attribuere. At malum, a se factum cognoscere, sibi quē ipsi imputare. Multū loqui nō amare, sed custodire labia sua, ne dolum aut malum loquantur, diem iudicii timere, gehēnam expauescere, uitāque aeternā omni concupiscentia desiderare. Non occidere, non adulterare, non furtum facere, non rem proximi concupiscere, non falsum testimoniū dicere, sed omnes homines honorare. Corpus custodire, uanasque & caducas nō amplecti delicias. Ieiuniū & uigilias sanctas amare, pauperes recreare, nudos uestire, infirmos uisitare, mortuos sepelire, & diligēter eorum exequias peragere, pro eisque orare, & eleemosynas erogare, dolentes consolari, & suis bonis refovere, & a malis actibus se alienum efficere. Non esse superbū, non uiolentū nec multum edacem, non somnolentū, non pigrū, non murmuratorem, nō detractorem, quia qui detrahit, nō solum se, sed & multos alios occidit. Irā non perficere, nec iracundiae tempus reservare, dolum in corde non tenere, nec pacem falsam praetendere, charitatē non derelinquere, nec iurare, ne forte in periurium, quod absit, incurratur. Malum pro malo nō reddere, nec iniuriā facere, sed factam patienter tolerare. Inimicos diligere, maledicentes se nō rursum maledicere, sed magis benedicere, & persecutionē pro iustitia sustinere. Castitatem amare, & nullū odio habere, quia qui odit fratrem suū, ipse homicida est. Elationem fugere, zelum malū non habere, inuidiam nō exercere, nec contentionem diligere, cum discordantibus ante solis occasum in gratiam redire, & de dei misericordia nunquam desperare, seniores uenerari, & iuniores diligere. Episcopi, sacerdotes suos, ac cunctos reliquos ecclesiae ministros, atque omne plebem sibi commissam, uerbo diuino & mandato instruere, atque dirigere, hosque omnes suos episcopos, cum omni uirtute, ut proprios oculos amare, quia

DE FIDE ET ORDINE CHRISTIANORVM.

33

A quia oculi sunt illorum, corū praecipuis in omnibus obedire, etiam si ipsi aliter (quod absit) agant, memores sancti illius dominici praecipui: Quae dicunt, facite, quae autem faciunt, facere nolite. Ipsi autem episcopi si exorbitauerint, ab istis nō sunt reprehendendi uel arguendi, sed supportandi, nisi in fide errauerint. Illi ergo super istos sunt, nō autem isti super illos, quoniam maior a minore nec argui, nec iudicari potest. Nullus se extollat erga doctores, ac magistros suos, quia discipulus supra magistrū esse nō debet, neque potest. Nullus uelit dici sanctus antequam sit, sed prius sit, quo uerius dicatur. Praecepta domini, doctorumque ac magistrorum, factis quotidie adimplere, & in CHRISTI nomine pro inimicis orare oportet: obedientia enim & humiliatio quae magistris exhibetur, domino exhibetur. Timor domini delectabit, & dabit laetitiam & gaudium in longitudinem dierū. Timenti deū bene erit in extremis, & in die defunctionis suae benedicetur. Vae dissolutis corde, qui nō crediderunt deo, & resistunt mandatis eius, & inobedientes ac contumaces sunt ijs, qui eius legatione funguntur, & ideo nō proteguntur ab eo. Vae his qui perdiderunt sententiam, qui dereliquerunt uias rectas, & diuerterunt in uias prauas, & quid facient cum inspicere coeperit dominus? Qui timent dominū, non erunt increduli uerbo eius: & qui diligunt illum, obseruabunt uiam illius. Qui timēt dominū, inquirent quae beneplacita sunt illi: & qui diligunt eum, replebuntur lege ipsius. Qui timent dominū, praeparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas. Qui timent dominum, custodient mandata ipsius, & patientiam habebunt usque ad aduentū illius, dicentes: Si poenitentia non egerimus, incidemus in manus dei, & nō in manus hominū: secundum enim magnitudinem illius, sic & misericordia eius cum ipso est. Venite, inquit, filij audite me, timorem domini docebo uos. Currite dum uitae lumen habetis, ne tenebrae mortis uos comprehendant. Omnis qui uult uitam, & cupit dies uidere bonos, prohibeat linguam suam a malo, & labia sua ne loquantur dolum, diuertat a malo, & faciat bonum, inquireat pacē & persequatur eam, quia oculi domini super iustos, & aures eius ad preces eorum. Vultus autem domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum. Propterea nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, sed laetamini in domino & exultati iusti, & gloriamini omnes recti corde. Quia multi ueniēt ab oriente & occidente, domino dicente, atque a septentrione ac meridie, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob. Propter quod pater charissime, promoue, ut doceant attentius hunc praedicationis ordinē, & absolutionis diem, ut saluentur animae hominum, quae occulta dei uirtute, quem debeant diligere, prius quam doceantur, agnoscunt, operum uero ratio, potestati & arbitrio uniuscuiusque permittitur, & hoc ipsorum est proprium: desiderium uero habere erga doctorem ueritatis, hoc a patre coelesti donatum est. Sed salus in eo est, ut uoluntatem eius cuius amorem & desiderium, deo largitore, concederis, efficias, ne dicatur ille sermo eius ad nos, quem ipse dixit: Quid autem dicitis me domine domine, & nō facitis ea quae dico: Est ergo proprii muneris,

Episcopi si in fi
de errauerint,
admonēdi sunt
a quibuslibet.

Eccle. 1.

Eccle. 2.

Psalm. 39.

Psalm. 31.

Matth. 9.

DE LIBE
RO ARBI
TRIO.

Luce 6.

E

DIVI CLEMENTIS COMPENDIOLVM

ut sit unusquisque, put dominus noster dederit, perfectus in ecclesia, mittensque semina diuina, ut de nobis non praedictus sermo, sed ille dicatur quem alibi dixit dominus noster: Ideo, inquit, nobis doctus in regno coelorum, similis erit homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua & uetera. Nullus ergo, inquit, impediat ordinem, aut locum occupet irrationabiliter, uel temporum permuet uices, sed primo quae sit iustitia eius, quae uoluntas, requiramus, ut bonis operibus, ac dei gratia repleamur. Deus enim is qui recte sentiunt, & bona agunt, praesto est, quoniam illis manifestat seipsum; nam si quis uelit ante quam actus suos emendet, de is requirere, quae non potest inuenire, stulta & inefficax erit huiusmodi inquisitio. Tempus enim breue est, & in iudicio dei gestorum causa agitur, non quaestio: ideoque ante omnia hoc quaeramus, quid nos, aut qualiter oporteat agere, ut aeternam uitam consequi mereamur. Nam si exituum hoc uitae tempus, per inanes occupemus & inutiles quaestiones, inanes sine dubio & uacui ab operibus bonis pergemus ad deum, ubi iudicium operum nostrorum fiet. Vnaquaeque etenim res suum tempus habet, & locum, operum hic locus, hoc tempus est, meritorum seculum futurum. Currant igitur per uiam mandatorum dei, & ab eorum, & praceptorum domini institutis, & a spiritus sancti doctrina non recedatur. Quapropter praeparanda sunt corda nostra ac corpora, sancte mandatorum eius, suorumque episcoporum ac praedicatorum obediencia militatura, ut suae gratiae subeat nobis auxilium ministrare, & fugientes gehennae poenam, ad uitae ualeamus omnes peruenire aeternam. Haec itaque pater charissime Iacobe, ab ore beatissimi Petri iubentis excepi, tibi, ut optabas, insinuare studui, ut seruari omnia immaculata praecipias, quia ecclesiastica non oportet negligenter, sed diligenter expleri negocia. Haec ergo praeccepta nemo credat absque sui periculo negligenda, aut dissimulanda, quia iudicio dei ignis aeterni tormenta sustinebit, qui ecclesiastica decreta neglexerit. Qui uero te audierit, ut iusserat minister CHRISTI IESU, gloriam accipiet. Qui autem te non audierit, imo loquentem dominum per te, ipse sibi damnationem accipiet. Curandum igitur & attendendum est nobis omnibus, ut quod perpetuum est exeret, & CHRISTI passionibus per patientiam participemus, atque regni eius mereamur esse consortes, Amen.

IN PRIMAM EPISTOLAM ANACLETI ARGUMENTVM, PER IO. SICHARDVM.

Magni referre D. Paulus non ab re existimat, quam quisque suae doctrinae habeat autorem. Nec ita multo secus Tertullianus, de praescriptionibus contra haereticos, hoc plus esse cuique deferendum censet, quo saniore sit is, atque meliore nixus suae sententiae principe. Indeque esse quod Clementem pro se quisque pluris facere debeat, nam is ut doctrinae suae instituta a Petro hausit, ita praerogatiuam quodammodo docendi ab eo tulerit. Atque ita demum cuiuslibet ecclesiae dignitatem esse colligendam, si quamplurimos autorum habuerit similes. Ea in re quis non uidet, Anacletum esse, qui cum Clemente sit antiquior, quem hoc nomine uel maxime suspicere debeamus. Eius enim episcopatus, cui magna innocentia & 11. annis praefuit, cum in Domitiani cruentissimi impera-

EPIST. ANACLETI OMNIBVS ECCL. SCRIPTA

35

imperatoris tempora incidisset, qui hanc sibi operam poposcerat, ut ferro igneque, quod in se erat, Christianorum penuriam ad internitionem redigeret essentque non pauci defectionem iam, ob diuturnum periculorum metum, cogitantes. Eos ad patientiam Anacletus animat, adfirmans eam esse, quae ueluti militari tellera, eius nos imperatoris esse milites testemur, ad cuius sumus imaginem creati. Vbi autem hoc se euicisse putat, dilectionem proximi, ut quae patientiae umbra sit, illis commendat, exemplo Christi, qui cum fratrum nomen unice nobis conciliare studeret, ex aequo uoluit & dici, & esse omnium parens.

PRIMA ANACLE.
TI EPISTOLA, OMNIBVS ECCL.
SIIS SCRIPTA.

A NACLETVS seruus CHRISTI IESU, in sede apostolica domino seruiens, episcopis omnibus & ceteris cunctis fidelibus, qui coaequalem nobiscum sortiti sunt fidem. Gratia uobis, & pax, atque consolatio multiplicentur a domino in ecclesia. Benedictus deus, & pater domini nostri IESU CHRISTI, qui secundum magnam misericordiam suam, regenerauit nos in spem uiuam, per resurrectionem CHRISTI IESU ex mortuis, in hereditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & inmarcescibilem, conseruatam in coelis, in uobis qui in uirtute dei custodimini per fidem & salutem, paratam reuelari in tempore nouissimo, in quo exultabitis, etsi modicum nunc oportet contristari in uariis tentationibus, ut probatio uestrae fidei multo preciosior sit auro, quod per ignem probatur, si tamen in tribulationibus experti, probati inueniamini. Patientes estote dilectissimi, quia patientia probationem operatur, probatio uero spem, spes autem non confundit. Ecce agricola expectat preciosum fructum terrae, patienter ferens donec accipiat temporaneum & ferotinum. Si agricolae haec patienter serunt pro temporalibus fructibus, quanto magis uos pro aeternis patientes esse debetis. Estote ergo patientes & confirmate corda uestra, ut adueniente iudice CHRISTO, laeti & probati esse ualeatis. Nolite ingemiscere in alterutrum, ne iudicemini, ecce iudex ante ianuam assistit, exemplum capite huiusmodi laboris & patientiae, prophetas, qui loquuti sunt in nomine domini, etenim beatificamus qui sustinuerunt. Sufferentiam lob audistis, & finem domini uidistis, quoniam misericors & miserator est deus. Tribulationes uestras audiuius fratres tam per uestros, quam & per aliorum apocrypharios, super quibus ualde dolemus, uobisque copatimur, & auxilium ferre, prout ipse largitus fuerit, qui pro nobis non solum tribulatus, sed etiam passus est, parati sumus. Nolite mirari charissimi, qui persecutiones patimini, quasi non ui uobis aliquid contingat, sed comunicantes CHRISTI passionibus gaudete, ut & in reuelatione gloriae eius, gaudeatis exultantes. Si exprobamini in nomine CHRISTI, beati eritis, quoniam quod est honoris, gloriae, & uirtutis dei, & qui est spiritus, super uos requiescet. Nemo autem uestrum patiatut qualis homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor, si autem ut Christus

Rom. 8.

* Deest hic uerbum, quale est, uobis continget, aut simile.

DIVI ANACLETI EPISTOLA

Libro nono re
cognitionum.

D

1. Petr. 2.

Psal. 33.

Iaco. 2.

Apostate.
Prouerb. 6.

stianus, non erubescat, glorificet autem deum in isto nomine, quoniam tem-
pus est ut incipiat iudicium de domo dei. Si autem primum à nobis, quis finis
eorum qui nō credunt dei euangelio? & si iustus uix saluabitur, impius & pec-
cator ubi apparebunt? Itaq; & ij qui patiuntur secundum uoluntatem dei, fi-
deli creatori commendāt animas suas in beneficiis. Nam & ait CLEMENS
beatus antecessor noster, similis est ecclesiae status nauis magnae, quae per un-
dosum pelagus, diuersis elocis & regionibus uiros portat, ad unam potentis
regni urbem properare cupientes. Sit ergo nauis autor huius, dominus ipse
omnipotens deus, gubernator uero sit CHRISTVS. Tamē deinde pro rete
officium episcopus impleat, presbyteri nautarum, diaconi dispensatorum lo-
cum teneant, hi qui catechizant nautologis conferantur, epibatis autem totius
fraternitatis multitudo sit similis. Ipsum quoq; mare hic mūdus habeatur, uen-
torum uero uarietates & turbinum, diuersis tentationibus cōferantur. Perse-
quutiones, tribulationes, siue pericula, fluctibus exaequētur. Terreni uero spi-
ritus, qui de torrensibus uel conuallibus spirant, pseudoprophetarum, & sedu-
ctorum, seu prauae doctrinae uerba docentes. Promontoria uero & loca cō-
fragosa, hi qui in potestatibus sunt, seculi iudices, & pericula minantur ac mor-
tes. Bithalassa uero quae duplicibus undae fallacis aestibus uerberatur, dubijs
mente & repromissionum ueritate nutantibus conferantur, atq; his qui irra-
tionabili fidem nostram ratione discutunt. Hypocritae uero & dolosi piratis
similes habeantur, iam uero rapidus uortex, & tartarea carybdis, & saxi illisa
naufragia, ac mortiferae submersiones, quid aliud aestimanda sunt quam pec-
cata? Restat igitur ut haec nauis cursu prospero tuta possit portum desideratae
urbis intrare, & ita deo precē fundere, ut nauigantes mereantur audiri. Au-
diuimus fratres quod quidam & detrahunt & accusant sacerdotes dei, cupi-
entes eos damnari, non intelligentes forsitan, quod iniuria sacerdotum, ad
CHRISTVM pertinet, cuius uice funguntur, nec hoc aspiciūt, quod beatus
princeps apostolorum, instructor noster ait: Deponentes igitur omnem ma-
litiam, & omnem dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones,
sicut modo geniti infantes rationabiles, sine dolo lac concupiscite, ut in eo cre-
scatis in salutem. Et dominus per prophetam, inquit: Qui uult uitam diligere,
& uidere dies bonos, coërecat linguam suam à malo, & labia eius ne loquantur
dolum. Qui autē ista transgrediuntur, profecto transgressores legis dei, & con-
temptores, atq; inobedientes eius praeceptis existūt. Vnde & beatus Apосто-
lus ait: Si diligitis proximos sicut uosmetipsos, benefacitis: si autem personas
accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege quasi transgressores. Et beatus
apostolus ac praecessor noster CLEMENS, uir apostolicus, & spiritu dei ple-
nus, cum reliquis sanctis collegis suis statuit dicēs: Accusandi uel testificandi li-
centia denegetur, qui Christianae religionis & nominis dignitatē, & suae legis,
uel sui propositi normam, aut regulariter prohibita, neglexerint, transgresso-
res enim sponte legis suae, eiusq; uiolatores, apostatae nominantur: omnis enī
apostata refutandus est, & ante reuersionē suam nō in accusatione recte agen-
tium

A tium, aut testimonio suscipiendus, quia uir duplex animo inconstans est in o-
mnibus utijs suis. Quicunq; autem, ut ait iacobus apostolus, totam legem ser-
uauerit, offendit autem in uno, factus est omniū reus. Qui enim dixit, nō mee-
chaberis, dixit & nō occides: quod si nō meechaberis, occides autem, factus
es transgressor legis. Sic loquimini, & sic facite sicut per legem libertatis inci-
pientes iudicari, iudiciū enim sine misericordia illi qui nō fecit misericordiā,
superexaltat autem misericordiae iudiciū. Et dominus ait: Nolo mortem pec-
catoris, sed ut conuertatur & uiuat, & multa alia horum similia: nemo enim,
inquit Apostolus, nostrū sibi uiuit, & nemo sibi moritur: siue ergo uiuimus,
siue morimur, domini sumus. In hoc enim CHRISTVS mortuus est, & re-
uixit, ut & mortuorū & uiuorū dominetur: tu autē quid iudicas fratrem tuū?
aut tu quare spernis fratrem tuū? omnes enim stabimus ante tribunal dei: Scri-
ptum est enim, uiuo ego dicit dominus, quoniam in eo flectetur omne genu,
& omnis lingua confitebitur deo. Nō ergo amplius inuicem iudicemus, sed
hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculū fratri uel scandalum. Scimus enim
quia multū derogatio praeuaret, quando derogator creditur fidedignus. Ideo
fratres uarijs detractationibus nō oportet labefactari iudices, & primates ec-
clesiae, sed magis apostolorū & doctorū regulis informari & roborari. Vnde
iustum est, omnes in uniuerso Romanorum orbe doctores legis, ea quae legis
sunt, recte sapere, & operari, & nō regulas nascentis ecclesiae confundere, aut
fidem, ac doctrinam apostolorū uarijs maculare doctrinis, nec fratres infesta-
re. Si autem omnia in hoc seculo uindicta essent, locum diuina iudicia nō ha-
berent: superuacuis enim ad beneficia laborat impendens, qui solem certat fa-
cibus adiuuare. Ideo si aliquis putat deo in hoc placere, quod seruos suos ac-
cusat, & ut meliores fiant, dicit se hoc agere, in uanum laborat, & plus inuidiae
stimulis agitur, quam charitatis, quoniam gratiae plenitudo adiectione nō in-
digeret, nec ulla requirit cōmendationis augmenta. Erigit ergo doctores consci-
entia sua, & si quando, incertis temporū statibus opponuntur, sustinent mala,
quae scire magis sunt adscribenda quam meritis. Datā enim scimus satanae po-
testatem, ut seruos CHRISTI cribraret, ut qd' de tritico inueniri possit, hor-
reis iungeretur, & quod de his ad ignium alimenta transirent. Ad uos specia-
liter dictū est: Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri uestro, dare
uobis regnum. Venit inter uos gladius perfidorum, ut marcida ecclesiae mem-
bra refecaret, & ad coelestem gloriam sana perduceret. Quos habeat CHRIS-
TUS milites, certamen ostendit, qui triumphū mereantur per bella. Scimus
autem multos ob id infestare doctores, ut eos perdant, & propriae uoluntatis
placita adimpleant. Nō propterea tamen doctores, inquantū uires suppetūt,
à recta aemulatione & bona intentione recedere debēt, sciētes quia beati pau-
peres qui persecutionem patiuntur propter iustitiā. Nihil autē pastore mi-
serius, qui luporū laudibus gloriatur, quibus si placere uoluerit, atque ab his
amari dilexerit, erit hinc ouibus magna perniciēs. Nullus ergo pastor place-
re lupis & gregibus omniū potest, perdit enim laboris memoriam, mens terre.

Iac. 2.

Ezech. 33.

Rom. 14.

Luca 2.

Milites Chris-
ti certamē pa-
lam faciet

DIVI ANACLETI EPISTOLA.

nis obligata carceribus, sicut artium in suo quacumque opere inuenitur mater instanti-
tia, ita nouerca eruditionis est negligentia. Nullus ergo praedictum alteri faciat,
neque quod sibi fieri non uult, exerceat. Nemo dictum de aliquo inueniat, quod
in eius actibus non agnoscat. Ego autem labefactam non solum quietem meam, sed
& salutem iniquorum ualitudine, & rumorum procellis agnosco, potens est di-

1. Petr. 2.

CHRISTVS passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, & reliqui pa-
tres, nisi ut sequamur tam doctrinam eorum, quam & exemplum, & patiamur
aduersa pro CHRISTO, & cum patribus atque cum fratribus crucem portemus,
eorumque tribulationibus compatiamur, ut CHRISTI ueri discipuli in-

Luce 9.

ueniamur, qui dicit: Qui uult uenire post me, abneget semetipsum, & tollat
crucem suam, & sequatur me. Praesumptio est, si dominorum beneficia famu-
li non sequantur, obsequium ergo aestimandum puto, quod pariturus impen-
do. Quid est hoc, quod plus creditur filii uocabulum ualere, quam obsequium?

Non sufficit
nos filiorum no-
mine gloriarī,
nisi & amemus
patrem.

& non quaeritur quid in amoris lance promoueas, sed quale ad praedictum
aestimanti nomen opponas, cum apud prudentes frustra solem dicimus, nisi
exhibeat quod uocatur. Ego uero uolo errore meo alienas culpas asserere, ut
factum quod doleo, amisisse conuincar. Odisti, inquit, dominus per prophetam,

Psal. 54.

omnes operantes iniquitatem, perdes loquentes mendacium. Virum sangui-

D

num & dolosum abominabitur dominus, ego autem in multitudine mise-
ricordiae tuae: Introibo in domum tuam, adoraboque in templo sancto tuo in
timore tuo: Domine deduc me in iustitia tua, propter inimicos meos, dirige an-
te faciem meam uiam tuam. Non est in ore eorum rectum, interiora eorum in-
sidiae: Sepulchrum patens est guttur eorum, linguam suam lenificant, conde-
mna eos deus: Decidant a consilijs suis iuxta multitudinem scelerum eorum, &
expelle eos, quoniam prouocauerunt te: Et laetentur omnes qui sperant in te,
in seculum laudabunt te: Et proteges eos, & laetabuntur in te qui diligunt no-
men tuum, quia tu benedicis iusto: Domine ut hasta placabilitatis coronabis
eum. Deo enim perfecte sacrificantes, non debent uexari, sed portari, consolari,
atque ab omnibus uenerari. Ipsi autem quando domino sacrificant, non solum hoc
agere debent, sed testes secum adhibeant, ut domino perfecte, in sacratis deo sa-
crificare locis probent, ait namque autoritas legis diuinae: Vide ne offeras holo-

Diaconi, ab o-
culis sunt epi-
scoporum.

causta tua in omni loco quem uideris, sed quem elegit dominus deus tuus. Episco-
pus deo sacrificans, testes, ut praefixum est, secum habeat, & plures quam alius sacer-
dos: sicut enim maioribus honoris gradibus fungitur, sic maiori testimonij in-
cremēto indiget. In solennioribus quippe diebus, aut VII. aut V. aut III. dia-

OMNES
COMMV
NICENT.

conos, qui eius oculi dicuntur, & subdiaconos atque reliquos ministros secum ha-
beat, qui sacris induti uestimentis, in fronte & a tergo, & presbyteri de regione
dextra leuamque, contrito corde & humiliato, ac prono stent uultu, custodien-
tes eum a maliuolis hominibus, & consensum eius praebent sacrificio. Pera-
cta autem consecratione, omnes communicent, qui noluerint ecclesiasticis care-
re liminibus, sic enim & apostoli statuerunt. Seruite, inquit dominus per pro-
phetam,

OMNIBVS ECCLESIIIS SCRIPTA.

39

A phetam David, in amore & exultate ei cum tremore. Adorate pure, ne forte ira-
scatur & pereatis de uia, ille enim non perit de uia, qui recte graditur, & praece-
pta custodit maiorum. Doceri ergo omnes oportet, qui domini sacerdotio fun-
guntur, ut & caeteros instruant, & sibi proficiant. Scriptum est autem, qui docti
fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudiunt mul-
tos, quasi stellae in perpetuas aeternitates, & alibi: Populus autem sciens deum
suum, obtrinebit & faciet, & docti in populo docebunt multos. Ipsa enim ueritas
per se infert, & dicit: Beatus est qui non fuerit scandalizatus in me, ille pro-
cul dubio scandalizatur in deo, qui recte non docet, & qui eius scandalizat epi-
scopum, uel sacerdotem, impie namque agentes sunt impij, neque intelligent
omnes impij, porro docti intelligent, omnes enim in inuicem humilitatem in-
nuate, quia deus superbis resistit, humilibus dat gratiam. Nolite, inquit Ioan-
nes apostolus, omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex deo est, quoniam
niam pseudoprophetae exierunt in mundum. Et idem ipse alibi ait: Vos quod
audistis ab initio, in uobis permaneat, si in uobis permanserit, quod ab initio au-
distis, & uos in filio & patre manebitis. & haec est repromissio, quam ipse pol-
licitus est nobis, uita aeterna. Haec scripsi uobis de his qui seducunt uos, &
unctio quam accepistis ab eo, maneat in uobis. Et non necesse habetis ut ali-
quis doceat uos, sed sicut unctio eius docet uos de omnibus, & uerum est, &
non est mendacium, & sicut docuit uos, manete in eo, ut cum apparuerit, ha-

Psal. 2.

Dan. 11.

Dan. 11.

Math. 11.

1. Ioan. 4.

B iustus est, scitote quoniam & omnis qui facit iustitiam, ex ipso natus est. Videte
qualem charitatem dedit nobis pater, ut filij dei nominemur, & simus, propter
hoc mundus non nouit nos, quia non nouit eum, charissimi nunc filij dei sumus,
& nondum apparuit, quid erimus? Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei
erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est, & omnis qui habet spem hanc in
eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est. Omnis qui facit peccatum, & iniquita-
tem facit, & peccatum est iniquitas, & scitis quia ille apparuit, ut peccata tolle-
ret, & peccatum non est in eo. Omnis qui in eo manet, non peccat, & omnis qui
peccat, non uidit eum, nec cognouit eum. Filioli, nemo uos seducat, qui facit
iustitiam, iustus est, sicut & ille iustus est. Qui facit peccatum, ex diabolo est,
quoniam ab initio diabolus peccat, in hoc apparuit filius dei, ut dissoluat ope-
ra diaboli. Omnis qui natus est ex deo, peccatum non facit, quoniam semen
ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex deo natus est. In hoc ma-
nifesti sunt filij dei, & filij diaboli, omnis qui non est iustus, non est ex deo, &
qui non diligit fratrem suum, quoniam haec est annuntiatio quam audistis ab initio,
ut diligamus alterutrum. Non sicut Chaitan, qui ex maligno erat, & occidit fra-
trem suum, & propter hoc occidit eum, quoniam opera eius maligna erant, fratris
autem eius iusta. Nolite mirari fratres, si odit uos mundus, nos scimus, quoniam
translati sumus de morte in uitam, quoniam diligimus fratres, qui non diligit,
manet in morte. Omnis qui odit fratrem suum, homicida est, & scitis, quoniam
omnis homicida non habet uitam aeternam in se manentem. In hoc cognoui-

1. Ioan. 8.

1. Ioan. 9.

DIVI ANACLETI EPISTOLA

Conscientiano
stra arguit nos
delinquentes.

Imago dei mul-
tarum nos uir-
tutū a. imonere
decebat.

D

Psal. 92.

Psal. 54.

mus charitatem dei, quoniam ut ille pro nobis animā suā posuit, ita & nos pro
fratribus animas ponere. Qui habuerit substantiā mundi, & uiderit fratrem suū
necessitatem habere, & clauerit uiscera sua ab eo, quomodo charitas dei ma-
net in eo? Filioli mei, nō diligamus uerbo neque lingua, sed opere & ueritate.
In hoc cognoscimus quoniam ex ueritate sumus, & in conspectu eius suade-
mus cordi nostro: quoniam si reprehenderit nos cor nostrū, maior est deus
corde nostro, & nouit omnia. Charissimi, si cor nostrū nō reprehenderit nos,
fiduciam habemus ad deum, & quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quo-
niam mandata eius custodimus, & ea quae sunt placita coram eo, facimus. Et
hoc est mandatū, ut credamus in nomen filij eius IESU CHRISTI, & dili-
gamus alterutrum, sicut dedit mandatū nobis, & qui seruat mandata eius, in illo
manet, & ipse in eo, & in hoc scimus quoniam manet in nobis, de spiritu quem
dedit nobis. Et sicut deus creator, qui hominem ad similitudinem suam crea-
uit, charitas est, bonus, iustus, patiens, atque mitis, & misericors, & reliqua
uirtutum sanctarum insignia, quae de ipso leguntur, ita homo creatus est, ut
charitatem haberet, ut bonus & iustus, ut patiens atque mitis, mundus, & mi-
sericors foret. Quas uirtutes, quanto plus quisque in seipso habet, tanto pro-
pior est deo, & maior est, atque sui conditoris gerit similitudinem. Si uero,
quod absit, aliquis per deum uirtutum, & diuortia criminum, ab hac nobilissi-
ma sui conditoris similitudine deuius aberrat, tunc fiet de eo quod scriptum
est, & homo cum in honore esset, non intellexit, & comparatus est iumen-
tis insipientibus, & similis factus est illis. Quis maior honor potuit homini
esse, quam quod ad similitudinē sui factoris conderetur? & eisdem uirtutum ue-
stimentis ornaretur, quibus & conditor, de quo legitur: Dominus regnauit, de
core indutus est, id est omnium uirtutum splendore, & totius bonitatis decore
ornatus. Vel quod maius hominis potest esse dedecus, aut infeliciores miseria,
quam ut hac similitudinis gloria sui conditoris amissa, ad informem & inratio-
nabilem brutorum iumentorum delabatur similitudinē? Quapropter quisque dili-
gentius attendat primae conditionis suae excellentiam, & uenerandā sanctae
trinitatis in seipso imaginē agnoscat, honoremque similitudinis diuinæ, ad quē
creatus est, nobilitatem morū, & sacrationem uirtutum, dignitatem meritorum ha-
bere contendat, ut quando apparuerit qualis sit, tunc similis ei appareat, qui se
mirabiliter ad similitudinem suam in primo Adam condidit, mirabilis usque in
secundo reformauit. Omnis igitur homo qui ad imaginem dei factus est, illū
debet imitari, cuius ad imaginem conditus est, illius debet sequi uestigia, qui
eum ad imaginem suam condidit. Consiliarius uero ac protectorem meliorem
reperire nō poterit, quā illum qui eum ad imaginē suam condidit, qui eum
precioso sanguine suo redemit, & propter eum homo fieri nō est dedignatus.
Quem procul dubio inueniet, si in eum totā spem suam, iuxta Psalmistae uo-
cem proiecerit, ait namque: Prosterne super dominū charitatem tuam, & ipse te
enutriet, nec dabit in aeternū fluctuationē iusto. Omnis enim homo sua cau-
sa deficiens, & in suis haesitans consilijs, quaerit sibi amicum fidelem, in cuius cō-
silijs

OMNIBVS ECCLESIIIS SCRIPTA.

41

A filijs confidat, qui in sui diffidebat, & talem fiduciam habet in illo, ut omne se-
cretum sui pectoris ei pandat & aperiat. Quid dulcius est, quam habere illum
cum quo omnia possis loqui ut tecum? Si ista cū omnibus sunt, quanto ma-
gis cum deo hoc est agendū, qui omnes uult saluos fieri, & neminem perire?
Nam si ueraciter deum credimus, eumque diligimus ut debemus, & proximū
sicut nosmetipsos, in eumque totā spem proiecerimus nostrā, ipse nos eripiet,
& consolabitur. Et sicut per angelū suum, Abacuc prophetā cum prandijs
in sacum leonū ad Danielelem uatem misit, & Philippū unum de septem diaco-
nibus, ad eunuchum, ita dabit uobis liberationem & consolationem. Haec se-
ctamini charissimi, & nulli unquam nocete. Fratres estis, inuicem uos diligite,
ut ueri domini dici & esse mereamini: nam qui rancida corda uiuorum inficit,
malitiā inter homines spargit: & qui detrahit fratri suo, homicida est: & qui
abstulerit aliquid patri uel matri, dicitur, hoc peccatū non est, homicidae parti-
ceps est. Pater noster sine dubio deus est, qui nos creauit: mater uero nostra
ecclesia, quae nos in baptismo spiritaliter regenerauit. Ergo qui CHRISTI
pecunias, & ecclesiae rapit, aufert, uel fraudat, homicida est, atque homicida an-
te conspectū iudicis esse deputabitur. Qui rapit pecuniā proximū sui, iniquita-
tem operatur: qui autem pecuniā, uel res ecclesiae abstulerit, sacrilegiū facit.
Priuilegia enim ecclesiarum & sacerdotū, sancti apostoli, iussu saluatoris, inteme-
rata & inuiolata omnibus decreuerūt manere temporibus. Leges ecclesiae apo-
stolica firmamus autoritate, & peregrina iudicia summouemus: Vnde & mē-
tionem faciens Loth, per Moysen loquitur, dicens: Ingressus est, inquit, ut
aduena, nunquid ut iudices. Vnaquaeque enim prouincia tā iuxta ecclesiasticas
quam iuxta seculi leges, suos debet iustos, & nō iniquos habere iudices, & nō
externos, nisi apostolicae huius sedis decreuerit autoritas, quatenus quicumque
causā habuerit, apud suos iudices iudicetur, & nō ad alienos causa uagan-
di stimulante proteruita, suam despiciens patriā transeat, sed ad duodecim eius-
dem prouinciae iudices, ad quorum iudiciū omnes causae ciuitatū referuntur,
deferatur negotiū. Si autem fuerit ecclesiasticū, apud episcopos, interueniente
primato, si maior causa fuerit: Si uero minor, Metropolitano: Si uero fuerit
seculare, apud eiusdem ordinis uiros, iudicio tamen episcoporum: cum apostolus
priuatorum Christianorum causas, magis ad ecclesias deferri, & ibidem sacerdo-
tali iudicio terminari uoluit. Omnis enim oppressus, libere sacerdotū, si uolue-
rit, appellet iudiciū, & a nullo prohibeatur, sed ab his fulciatur, & liberetur.
Si autem difficiles causae, aut maiora negocia orta fuerint, ad maiorem sedem
referantur. Et si illic facile discerni nō poterint, aut iuste terminari, ubi fuerit
summorū congregatio cōgregata, quod per singulos annos bis aut ter fieri so-
let & debet, iuste & deo placite coram patriarcha, aut primato ecclesiastico,
& coram patrio, secularia iudicentur negotia in cōmune. Quod si difficiliore
forte fuerint quaestiones, aut temporū uel maiorum iudicia, aut maiores causae
fuerint, ad sedem apostolicā, si appellatū fuerit, appelletur: quoniam hoc apo-
stoli statuerunt, iussione saluatoris, ut maiores & difficiliore quaestiones sem-

Cic. de amicitia

Dan. 14.
Actu 8.

Pecunias eccle-
siae appellat,
quae essent col-
late iuristim ad
publicū usum.

XII. iudices
cuiusque prouin-
cie.

In honore hoc
est factum pro-
fessionis, ne qui
pro Christi a-
more omnia
posse habere uis-
deri uellent, in
dici, publica
nosset.

F

DIVI ANACLETI EPISTOLA

C per ad sedem referantur apostolicā, super quā CHRISTVS uniuersam con-
struxit ecclesiam, dicente ipso ad beatū principem apostolorū Petrū: Tu es,
inquit, Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Sit ergo fra-
tres constantia uestra aduersus contentiones eorū, qui aduersa sapiunt, & nō
quæ dei sunt, & erit fortior petra, cōstantia uestra, sicut scriptū est: Ne timea-
ritis ab eis, & neq; terreamini à facie eorū qui corpus occidunt, animā autem
non possunt occidere. Quod autem in aure auditis, prædicate in lumine, illū
timentes qui potest animā & corpus occidere, & mittere in gehennā. Fratres
mei in carne enim ambulantes, nō secundū carnem militamus, arma enim mi-
litæ nostræ, nō carnalia, sed potentia ad destructionē munitionū, consilia de-
struentes, & omnem exaltationem extollentem se aduersum scientiam dei, &
in captiuitatem redigentes, omnem cogitationem in obsequiū CHRISTO
perducentes. De cætero fratres cōfortamini in domino, ut in potentia fortitu-
dinis eius, & pax uobis multa, & gratia à deo & dño nostro IESV CHRI-
STO ministretur. Amplectimur & osculamur, ac si præsentem, charitatē ue-
stram, in unitate spiritus, & in uinculo pacis & charitatis CHRISTI; pro-
pter quod charissimi expectantes satagite immaculati, & inuolati inueniri in
pace, & domini nostri longanimitatē salutē arbitramini. Sicut & charissimus
frater noster PAVLVS, secundū datam sibi sapientiā scripsit uobis, sicut in
omnibus epistolis loquens in eis de his, in quibus sunt quædam difficilia intel-
lectu, quæ indocti & instabiles deprauāt, sicut & cæteras scripturas ad suam
perditionem. Vos igitur fratres præscientes custodite, ne insipientiū errore
transducti, excidatis à propria firmitate: crescite uero in gratia & cognitione
domini nostri IESV CHRISTI & saluatoris. Vos aut charissimi, memo-
res estote uerborū quæ prædicta sunt ab apostolis dñi nostri IESV CHRIS-
TI, qui dicebant uobis, quoniam in nouissimo tempore uenient illudores,
secundū sua desideria ambulantes in impietate, hi sunt qui segregant semet-
ipsos, animales, spiritū non habentes. Vos autem charissimi superædificantes
uosmetipsos sanctissimæ uestre fidei in spiritu sancto orantes ipsos uos in di-
lectione dei seruate, expectantes misericordiā domini nostri IESV CHRIS-
TI, in uitam æternā. Et hos quidē arguite Iudaicos, illos uero saluate de igne
rapientes, alijs autē miseremini in timore, odientes eam, quæ carnalis est, ma-
culatā tunicā. Ei autem qui potens est uos cōseruare sine peccato, & cōstitue-
re ante cōspectū gloriæ suæ immaculatos, in exultatione soli deo saluatori no-
stro, per IESVM CHRISTVM dominū nostrum, gloria, magnificentia,
& imperiū, & potestas ante omnia secula, & nunc & in omnia secula seculo-
rum, Amen.

IN PRIMAM EVARISTI EPISTOLAM ARGV-
MENTVM PER IO. SICHARDVM.

Diu multumq; de receptis ecclesiæ institutis cogitantem, torsit me aliquandiu il-
la in speciem ambitiosa, de diaconis ceremonia, præsertim cui ne ullæ ueteris il-
lius

PRIMA EVARISTI EPISTOLA

43

Alius functionis reliquæ apparet. Eam tamen ut nō libuit indicta causā cōdemna-
re, ita uisa est insolentior, quā ut credi à quoquam facile possit apostolos habuisse
autores. Reliqua enim ecclesiæ ex magna parte eius sunt loci, ut etiā ociosa pleriq;
uideantur, ipsæ tamen qualescunq; ruinæ satis declarant, quā ab honesto principio
degenerauerint. Hæc autem sola, extra cæterarū propè omniū sortē, regum quendā
imitata apparatū, in eo tantū occupata est, ut nō modo episcoporū, eos dico qui in ec-
clesiis hodie sacrificant, iussa capeillant, uerū & ad nutū inseruiant. Deosculantur enī
manus, mouent capita, deducunt, reducunt ad altaria, atque demū hic omnia licet cō-
spicere, quæ uel in potentissimi regis aula poterāt accidere. Anacleti autem epistolā
cū legissem, & eam quæ nunc in manibus est Euaristi, statim animaduerti circa dia-
conos usu uenisse, quod nusquā nō, nimirū ab honestis partibus, rem in mollitiē quan-
dam decidisse, & à loco quem poterat cū dignitate tueri, in nugas quasdam plus quā
pueriles uocatam. Præter alia enim, quæ essent diaconorū curæ credita, hoc erat non
postremū, ut obseruarent tanquam excubitores, episcopos omnibus modis rebus sa-
cris intētos, atque hac de causā de se parum sollicitos, ne aduersariorū incurusione, id
quod factum fuisse uerisimile est, sacra turbarentur, aut aliquā ipsis rei sacræ operan-
tibus noceretur. Proinde istiusmodi insidijs cum essent omnia suspecta, fuisse aliquan-
diu ab oculis episcoporū. Nūc cum altissima sit, quod huc pertinet, securitas, poterāt
illa pulchre abrogari, ne, quod solet fieri, dum illa paulo acutioribus risum mouent,
dent etiam occasionē, quæ de maximis quibusq; nihilo melius sentiant. Hactenus de
diaconis. Cæterū quod ad matrimoniū pertinet, docet Euaristus ea tantummodo ra-
ta esse debere, quæ teste populo, solenni ritu essent peracta, oblatiōe antea facta. Hic
nō dubito exoriturus, qui tanquam anile, hoc quicquid est rei, putet abijciendū. His
uelim in memoriā ueniat nostrorū seculorū sinistritas, quo uix utcunq; durāt nuptiæ
his auspicijs, quæ ab Euaristo præscribunt exorsa. Quid ergo futurū existimamus, si
clandestino id fiat assensu, remotis arbitris: cū facile cuiq; esset, quod recepiisset uxori
iniciari, aut pro re nata excludere omnino quam habuisset usurariam. Oblationū
uero eiusmodi quæ fiebant nuptiarū die, meminit etiam Tertullianus in eo libello cui
titulū fecit De corona militis, cū scilicet quædam cōferrent in mensam, quæ in eccle-
sia tum publice pauperibus seruiebat, ut & ad illos tanquam partes celebritatis huius
perueniret, unde reficerentur. Eius nimirum rei sunt in hunc usq; diem, nisi fallor, in
Germania, ex ipsa uetustate durantiæ uestigia. A sacro enim ut primū fuerint cū no-
ua nupta reuerſi domū, pro ipsis foribus, missilia quædam in cōfluentem turbā, quæ
officij gratia comitat, pro cuiusq; facultatibus mittunt.

Leuitæ hodie
uocantur.

PRIMA EVARISTI
EPISTOLA AD ECCLESIAM AFRICANAM.

DILECTISSIMIS fratribus, uniuersis Africæ regionis epi-
scopis, EVARISTVS. Cōsulentibus uobis fratres charis-
simi, quid super his quæ in uestris continebantur scriptis, ui-
sum nobis esset, uel quid docilis ratio persuaderet, aut quid
à beatīs apostolis nobis traditū, aut custoditum remaneret,
optantes, ut retulistis, nostris instrui documētis. Siquidem
dilectio uestra normam sequuta prudentiū, ad sedem apostolicam referre ma-
luit, quasi ad caput, quid deberet de rebus dubijs custodire, potius quā usur-
patione præsumere. Diaconi, qui quasi oculi uident esse episcopi, in unaquaq;
F 2

VII. diaconi
in qualibet ci-
uitate.

PRIMA EVARISTI EPISTOLA

ciuitate, iuxta apostolorum constituta, septem debent esse, qui custodiant episcopum praedicantem, ne ipsi ab insidiatoribus quoquomodo infestentur suis, aut uerba diuina detrahendo, aut insidiando polluantur, uel despiciantur, sed ueritas spiritali redoleat seruire, pax praedicata labijs, cum uoluntate animi concordet. Similiter custoditum & traditum habemus, ut uxor legitime uiro iungatur, aliter enim legitimum, ut a patribus accepimus, & sanctis apostolis, eorumque successoribus traditum inuenimus, non sit coniugium, nisi ab his qui super ipsam feminam dominationem habere uidentur, & a quibus custoditur, uxor petatur, & a parentibus, propinquioribus, sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus & oblationibus a sacerdote benedicatur, & a paranympis, ut consuetudo docet, custodita, & sociata a proximis, tempore congruo perita, legibus detur, & solenniter accipiat, & bi duo uel triduo orationibus uacent, & castitatem custodiant, ut bonae soboles generentur, & domino suis in actibus placeant. Taliter enim placebunt, & filios non spurios, sed legitimos atque hereditabiles generabunt. Quapropter filij charissimi, & merito illustres fide catholica suffragante, ita peracta legitima scitote esse coniugia, aliter uero praesumpta coniugia, aut adulteria, aut contubernia, aut stupra, uel fornicationes, potius quam legitima coniugia esse non dubitate. Si uoluntas propria suffragauerit, & uota succurrerint legitima: nam fructus diuinus est, praeccepta diuina custodire, & a quoque discedere praesumptionem fieri nulli dubium est. Cur ergo indignum est unitate ecclesiae custodiri statuta, eadem si omnes pariter & sentiamus & pronunciemus? Si aliter enim praesumpta fuerint, perdunt profecto ipsi transgressores seipsos, qui semetipsos decipiunt. Haec cuncta, recitata per omnes Africanas ecclesias, scripta dirigite, & istis connectite quas adiunximus literas prophetarum. Vnde his qui inique laudantur, si quid tale probari poterit, iudicium fiat, & inhibita coercantur, & praeterita mala, & illicita coniugia coercantur, & admissa digna seueritate corripiantur. De caetero uero cauantur alia per omnes ecclesias, ne ecclesiae sanctitatem, per uestram fatigata negligentiam, perdat privilegia, quae est per uiros uenerabiles consequuta. De his uero quibus ab insidiatoribus fatigamini, unde & nos consulere inter caetera uoluistis, eo quod sint quidam qui arbitrantur de patre solo dictum esse, quia ipse solus habet immortalitatem, & lucem habitat inaccessibilem, ita eos apostolicis repercutite ferulis, & diuinis redarguite praecceptis. Non enim solus pater sine filio, lucem inaccessibilem habitat, quia ubi pater est, ibi etiam filium esse indubitabili fide credendum est: nam si solus pater sine filio, quod dicere nefas est, lucem habitat inaccessibilem, necesse est ut sequestratam pater a filio habeat mansionem. Quod si ita est, quoniam modo idem filius ad dexteram patris stans, a beato martyre Stephano dicitur conspici. Sed nec pater solus dicitur sedibus contineri, absit hoc a sensu fidelium, CHRISTO in unitate fidei adherentium: quoniam sicut non obest filio, cum solus pater dicitur lucem inaccessibilem habitare, ita non obest patri, cum sapientia, quae est filius, gyrum coeli sola dicitur circuire. Pater itaque cum sit inuisibilis, & in-

Coniugia quae
sunt legitima.

Haec de
se inaccessibili

Affum 7.

ECCLESIIIS AFRICANIS SCRIPTA.

45

A Singenitus, in filio uisus apostoli testimonio comprobatur, & in filio, a se inenarrabiliter genito, mansisse ac requiescente monstratur. Ipso filio in propheta loquente: Qui genuit me, requieuit in tabernaculo meo. Et in euangelio: Pater in me manens facit opera haec. Et deum nemo uidit unquam, nisi unigenitus filius, qui est in sinu patris. Si in sinu patris erat filius ab initio, & ex corde patris uerbum bonum eructatum est, quomodo in corde paterno consistens, lucem cum eodem non inaccessibilem habitasse credendus est? Numquid pater absque ulla luce in filio potuit commanere, aut in tabernaculo filij sine eodem potuit requiescere? Cum idem filius candor sit aeternae lucis, & speculum sine macula deitatis, quam Salomon super salutem suam dilexisse se dicit, in cuius specie semper delectari gestiuit: Super salutem & speciem, inquit, dilexi illam, & pro luce proposui habere eam, quoniam inextinguibile est lumen eius. Hanc igitur lucem Dauid propheta desiderans, anxius proclamabat dicens: Emitte lucem tuam & ueritatem tuam, & iterum: In lumine tuo uidebimus lumen. Cuius igitur luminis claritate, filius seipsum in morte tribus discipulis praestendit, qui metu mortis perterriti, prostrati in faciem, finem sibi uitae adesse senserunt. Hanc, inquam, lucem in se fuisse demonstrans filius proclamabat, & ut in eadem incederent, discipulos praemonebat: Dum lucem habetis, inquit, ambulate in luce. Et iterum: Ego sum lux huius mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen uitae aeternae. Et Euangelista: Erat lux uera quae illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Si haec lux quae creditur

B tibus permittitur, in filio esse probatur, & cum aeterno aeterna esse dicitur, quomodo a uobis ab inaccessibili luce patris separatur? Si enim filius deus uerus, & uita aeterna est, sine dubio in hac luce simul cum patre habitare credendus est, quam nullus modo nostrum, hoc mortali corpore constitutus, potest aliquatenus contueri, sed cum apparuerit, tunc uere illum uidebit, sicut est qui eius conspectibus dignus fuerit coaptari. Et non sicut Moyses, caeterique prophetae per enigmata & figuram, sed ipsam ueraciter in filio, secundum apostolum, contuebitur deitatis imaginem. Nam si hunc eundemque prophetarum testimonio subsequenter sereno mentis intuitu inuestigare uolueris, inuenies filium non posse ab hac luce patris penitus separari: quoniam cum solus filium dixerit in terra cum hominibus conuersatum, patrem ab illo non fieri alienum. Si testimonium enim hominum accipimus, testimonium dei maius est: quoniam hoc est testimonium dei quod maius est, quia testificatus est de filio suo. Qui credit in filium dei, habet testimonium quod testificatus est de filio, & hoc est testimonium, & uitam aeternam dedit nobis deus, & haec uita in filio eius est. Qui habet filium, habet uitam: qui non habet filium dei, non habet uitam. Haec scribo uobis, ut sciatis, quoniam uita aeterna nam habebitis, qui creditis in nomine filij dei, & haec est fiducia quam habemus ad eum, quia quodcumque petierimus, secundum uoluntatem eius, audit nos, & scimus quia audit nos quicquid petierimus. Scimus quoniam habemus petitiones quas postulemus ab eo: qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei uita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem,

Ecc. 24.

Ioan. 14.

Ioan. 1.

Psal. 44.

Sap. 17.

Psal. 42.

Ioan. 17.

Ioan. 12.

Ioan. 1.

Petentes secum
dum uoluntatem
dei, exaudi-
mur.

ALTERA EVARISTI EPISTOLA.

non pro illo dico ut roget quis: omnis iniquitas peccatū est, & est peccatū ad mortem. Scimus quia omnis qui natus est ex deo, nō peccat, sed generatio dei conferuat eum, & malignus nō tangit eum. Scimus quia ex deo sumus, & mū- dus totus in maligno positus est. Et scimus quoniam filius dei uenit, & dedit nobis sensum, ut cognoscamus uerum deū, & simus in uero filio eius, hic est uerus deus, & uita aeterna. Hæc fratres prædicate, hæc omnibus nunciate, uos uero inuicem exhortamini, perfecti estote, semperq; gaudete: pacem autem sectamini omnes, & deus pacis & dilectionis erit uobiscū. Deo autem & patri nostro gloria in secula seculorū, Amen. Data IX. Cal. Aprilis Valente & Vetere VV. CC. COSS.

Lego doctissi-
morum uirorum
iudicio, Viris
Clarissimis co-
sulibus.

IN ALTERAM EVARISTI EPISTOLAM AR-
GUMENTVM, PER IO. SICHARDVM.

Ecclēsiā, cuius sancti modulatissima inter se proportionē membra sunt, Christū constituit hæc epistola caput & sponsum, cuius dicto ita per omnia iubet spon- sam esse audientē, ut in animū nihil sibi facere inducat, nisi id ex summa mariti uolun- tate fiat. Eius uero sponsæ paranymphe quodammodo, episcopos facit, quibus hoc datum est negotij, dent operam ne ullæ adulterij speciei obnoxia fiat. Adulterij autē tum de se præbet suspensionem, cū præ nugis quibusdam hominū, segnius obit quod à uero marito in mandatis habet, aut cum pastorū partes his credas, quorum fidem in leuitisculis nō sis ad plenum ante periclitatus. Qui cū hoc maxime spectare debebat, ut à procorum lenocinijs tuta esset sponsa, uolentes accersunt discrimina, ex perniciē ouium, Christi q; coniuge cōstuprata preclum, atq; si dijs placet, popularē etiā plau- sum sperantes. Ceterū accusationis episcoporū, quoniam nulla epistola non me- minit, & propediem aliās erit opportunior locus, quo id tractem exquisitius, satis fue- rit, si in præsentia rem ueluti suspensa manu attingam. Non quilibet temere est ad eorum infectionem admittendus, nisi illustria quædam bene actæ superioris uitæ extent exempla, ne litem aliqui maleuolentia non re ipsa adducti, intendere malint, quā iusto sacramento contendere. Quod autē circa episcopos obseruari uult Eua- ristus, uelim posset eadem opera persuaderi omnibus iudicibus, quemadmodū enim innocens esse nullus poterit, dicere Iuliano Casare, si accusasse sufficeret, ita tranquille uiuere nunquam satis licebit, si quibushibet promiscue sit præbitum hoc accusationis tanquam telum, quod impune in optimos quosq; pro libidine detorqueant.

ALTERA EVARISTI
EPISTOLA AD FRATRES AEGYPTI.

IVARISTVS urbis Romæ episcopus, omnibus per Aeg- yptum domino conglutinatis fratribus in domino salutē. Vnum nos fratres sentire oportet & agere, ut sicut legimus, in nobis unū cor, & una anima esse pbeatur. Scimus nanq; sicut & à patribus accepimus, CHRISTVM esse caput, cuius & membra sumus: ipse enim sponsus, & ecclesia spon- sa, cuius filij nos sumus, & ideo unū patrem habemus deum in ecclis. Sacerdo- tes uero uice CHRISTI legatione funguntur in ecclesia, & sicut ei sua est cō- iuncta sponsa, id est ecclesia, sic episcopi iunguntur ecclesiæ unicuiq; propora- tione

Christi sumus
membra.

Ecclesiæ spon-
sus est Christus

A tione sua: Et sicut uir nō debet negligere uxorem suam, sed diligere, & caste custodire, & amare, atq; prudenter regere, sic & episcopus debet ecclesiā suā. Et uelut uxor quæ sub manu est uiri, obedire debet uiro suo, eumq; amare, & diligere, ita debet etiam ecclesia episcopo suo in omnibus obedire, eumq; ama- re, & diligere ut animā suam debet, quia illud fit carnaliter, istud spiritualiter. Et sicut uir nō debet adulterare uxorem suam, ita nec episcopus ecclesiā suam, id est ut illam dimittat, ad quā sacratus est, absq; inuitabili necessitate, aut apo- stolica uel regulari mutatione, & alteri se ambitu coniungat. Et sicut uxori nō licet dimittere uirū suum, ut alteri se, uiuente eo, matrimonio societ, ut eū adul- teret, licet fornicatus sit uir eius, sed iuxta apostolū, aut uiro suo debet reconci- liari, aut manere innupta, ita ecclesiæ non licet dimittere, aut ab ea segregare episcopū suum, ut alterū uiuente eo accipiat, ut fornicationis aut adulterij cri- men incurrat. Nā si adulterata fuerit, id est si se alteri episcopo iunxerit, aut su- per se alterū episcopum adduxerit, aut esse fecerit, uel desiderauerit, per acerr- mam poenitentia, aut suo reconcilietur episcopo, aut innupta permaneat. Vnde & dominus in euangelio loquitur, dicens: Si quis uiderit mulierem ad cō- cupiscentiam, iam incechatus est eam in corde suo. Episcopū uero oportet op- portune & importune, atq; sine intermissione ecclesiā suam docere, eamq; pru- denter regere, & amare, ut à uitijs se absteineat, & salutem consequi possit æter- nam. Et illa cum tanta reuerentia, eius doctrinā debet suscipere, eumq; ama- re & diligere, ut legatum dei & præconem ueritatis: quia attestante ueritate, quodcunq; ligauerit super terram, erit ligatū & in cœlo, & quodcunq; solue- rit super terram, erit solutū & in cœlis. Nimis timenda est fratres hæc sen- tentia, & præuidendū uobis, ne offendatis eos, qui tantā à domino habent po- testatē. Et ideo potius obediendi, diligendi, & summopere sunt uenerandi, nō detrahendi, uel lacerandi, aut eniciendi, sed amandi, ipso dicente domino: Qui uos audit, me audit, & qui uos spernit, me spernit. Ideo & uobis omnibus fi- delibus scribimus fratres, ut ab his uos caueatis, & posteris uestris non malū, sed bonū exemplū relinquatis, quoniam iniuria episcoporū ad CHRISTVM pertinet, cuius uice funguntur. Audiuius enim quosdam à uobis infamaros, & dilaceratos episcopos, à ciuitatibus propulso, quia alibi episcopi constitui nō possunt, nisi in ciuitatibus nō minimis, & alios in eis ipsis uiuentibus cōsti- tutos: Ideo hæc uobis scribimus, ut sciatis hoc fieri nō licere, sed proprios re- uocari, & integerrime restitui debere: illos uero qui adulterina foeditate suas sponsas, quas & uxores eorū præfixo tenore esse intelligimus, tenent, ejci ut adulteros atq; infames fieri, eosq; ab ecclesiasticis honoribus arceri iubemus. Si autem aduersus eos aliquā quærelam habueritis, his peractis, inquirendū erit & autoritate huius sanctæ sedis terminandū. Et ne omnia nunc singillatim dicamus, omne bonū, si ipsa per se in uobis fuerit, charitas facere uos docebit, sicut è contrario eos qui à salute alieni sunt, omne malū facere odium docet. Vnde & uos qui ueri dei estis discipuli, abijcite à cordibus uestris ante omnia discordias, & animorū dissensiones, ex quibus omne opus malū procedit, &

Collatio episco-
pi & boni ma-
riti.

Viris datū est
aliquid etia ad
scelera ipsius mu-
lieribus maius,
atq; hoc ob di-
gnitatē sexus,
& creationis,
ita in legibus
xij. tab. mulier
in adulterio si
sit deprehensa,
ius sit uiro occi-
dendi eam, ui-
rum aut depre-
hensum, mulie-
rē ne quidē di-
gito attingat.
Nec multo alio-
ter est in Deut.

Charitas opti-
mus est bono-
rū præceptor.

ALTERA EVARISTI EPISTOLA

benignitatem ac simplicitatem tota mente seruate. Veruntamen scitote cuncti quia supra omnes uos laboret episcopus, quia unusquisque uestrum suum proprium fert laborem, ille uero & suum, & singulorum. Et ideo sicut ille pro uobis omnibus, ita & uos omnes pro eo summopere laborare debetis: in tantum ut si etiam necesse fuerit, animas uestras pro eo ponatis, sicut & ipse animam suam pro uobis, si necesse fuerit, ponere debet, ipso dicente saluatore: Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Vos uero obedite eis, & uigilate pro eis, quia ipsi peruigilant, quasi rationem pro animabus uestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, non gementes. Non est itaque a plebe, aut uulgaribus hominibus arguendus, uel accusandus episcopus, licet sit inordinatus, quia pro meritis subditorum, disponitur a deo uita doctorum, exemplo Dauid peccantis, ad comparationem principum, qui ex merito plebis praeuaricatur. Sacerdotes enim exquirere debent peccata populorum, & sagaci sollicitudine unumquemque probare, iuxta testimonium domini ad Hieremiam dicentis: Probatores, inquit, dedi te populo meo robustum, & scias & probabis uiam eorum. Ideo ista dico, quia insidiator sapissime solet conuertere in malum, & in electis ponit maculam. Vnde si qui sunt uituperatores, aut accusatores episcoporum, uel reliquorum sacerdotum, non oportet eos a iudiciis ecclesiae audiri, ante quam eorum discutatur aestimationis suspicio, uel opinio, qua intentione, qua fide, qua temeritate, qua conscientia, quoue merito, si pro deo, aut pro uana gloria, aut inimicitia, uel odio, aut cupiditate ista sumpserint nec ne. Haec omnia fideliter sunt perscrutanda, & diligenter pertractanda: Nam sunt nonnulli qui praepositos suos peruerses reprehendunt, si uel parum ipsis molesti extiterint, idcirco recto oculo primates ecclesiarum utiliter praeuideant, ne quisquam eorum innocens uexetur, aut scandalizetur, intendentes sententiae domini, quae ait: Si quis scandalizauerit unum de pusillis istis, melius est illi ut suspendat mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris, & reliqua. Deus omnipotens ut nos a praecipitantis sententiae prolatione compesceret, cum omnia nuda & aperta sint oculis eius, mala tamen Sodomae noluit audita iudicare, prius quam manifeste agnosceret, quae dicebantur. Vnde ipse ait: Descendam & uidebo utrum clamorem qui uenit ad me, compleuerint, an non est ita, ut sciam. Deus omnipotens cui nihil absconditum est, sed omnia ei manifesta sunt, etiam ante quam fiant, non ob aliud haec & alia multa, quae hic prolixitatem uitantes, non inferuimus, per se inquirere dignatus est, nisi ut nobis exemplum daret, ne praecipites in discutendis & iudicandis negotiis essemus, & ne mala quorundam prius praesumamus credere, quam probare. Cuius exemplo monemur, ne ad proferendam sententiam unquam praecipites simus, aut temere, indiligenterque indiscussa quaecumque quoquomodo iudicemus, dicente ueritatis uoce: Nolite iudicare, ut non iudicemini, in quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini. Nam mala audita nullum moueant, nec passim dicta absque certa probatione quisquam unquam credat, sed ante audita, diligenter inquirat, ne praecipitando quiddam aliquis agat. Si enim dominus omnium Sodomorum mala, quorum clamor ad coelum usque perueniat,

Ioan. 10.

Mali episcopi
et principes ex
peccatis nostris
nobis con
tingunt.

Hier. 6.

D
Haec sunt causas
cur discreta
etiam hodie ha
beant iudicia,
quod nonnulli
iam odio pro
fessionis, crimi
na episcopis im
pingeret, a qui
bus alienierat

Gen. 18.

Ne simus ad in
dicandum praeci
pites.

FRATRIBVS AEGYPTI.

49

A herat, omnia sciens prius, nec credere, nec iudicare uoluit, quam ipse ea cum si delibus testibus diligenter inuestigans, quae audierat, opere ueraciter cognosceret. Multo magis nos humani & peccatores homines, quibus incognita sunt occulta iudicia dei, haec praecauere, & nullum ante ueram iustamque probationem iudicare, aut damnare debemus: manifeste apostolo dicente Paulo, qui ait: Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? suo enim domino stabit aut cadet. Vnde per prophetam Dauid, dominus loquitur, dicens: Nolite exaltare in excelsum cornu uestrum, loquentes in ceruice ueteri: Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque a solitudine montium: sed deus iudex hunc humiliabit, & hunc exaltabit, quia calix in manu domini, & uino meraco ad plenum mixtus, & propinabit ex eo: Veruntamen feces eius potabunt uiuentes omnes impij terrae: Ego autem annuntiabo in sempiternum, psallam deo Iacob. Et alibi idem ait propheta: Ab increpatione tua deus Iacob, confopitus est & currus & equus, tu terribilis, & quis stabit aduersum te? extitit ira tua: De caelo auditu fecisti iudicium, terra timuit & tacebit: Cum surrexerit ad iudicandum deus, ut saluos faciat omnes mites terrae. Et Apostolus ait: Mihi uindicta, ego retribuam. Et alibi idem inquit Apostolus: Sufficit unicuique oburgatio, quae fit a pluribus, ita ut magis donetis & consolemini, ne forte abundantiori tristitia absorbeatur qui in angustia est. Propter quod obsecro uos, ut confirmetis in illo charitatem. Et dominus in euangelio ait: Dilige dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus uiribus tuis, & proximum tuum sicut teipsum: dilectio enim proximi malum non operatur. Propter quod, iuxta Apostolum, inexcusabilis es homo omnis qui iudicas: in quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas, eadem enim agens quae iudicas: scimus enim quoniam iudicium dei est secundum ueritatem in eos qui talia agunt. Existimas autem hoc o homo omnis qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudicium dei? an diuitias bonitatis eius, & patientiae, & longanimitatis contemnis? ignorans, quoniam benignitas dei ad poenitentiam te adducit: Secundum duritiam autem tuam, & impoenitens cor, thesaurizas tibi iram, in die irae & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet unicuique secundum opera eius.

Rom. 14.

Psal. 74.

Psal. 75.

Rom. 12.
2. Cor. 1.

Rom. 2.

In uetustissimo codice, quo sumus usi, deerant aliquot paginae, quod effecit ut inchoatam haberemus istam Euaristi epistolam, & Alexandrum autem & Paphnogen.

IN FRAGMENTVM ALEXANDRI ARGVMENTVM, PER IO. SICHARDVM.

Diuinitus ferè ita est comparatum, ut quo quidque est melius, hoc plures habeat periculi causas. Et quemadmodum ueteri prouerbio dici consueuit, bonum uirum solere uel murem mordere, ita in libros, ut quisque est maioris precij, indulsit sibi plusculum tanquam iure suo, malus quidam genius. Pessimorum enim librorum uidemus ubique magnam prouentum, eorumque miram impunitatem. Bonorum autem inopiam maiorem quam cuique sit facile creditum, atque illa ipsa paucitas quibus infurijs non est exposita: ut interea taceam blattas, tineas, puluerem, sitim, fatalia librorum incommoda, quibus non poenitenda librorum pars interijt, quotam librorum denique partem superesse huic publi-

G

FRAGMENTVM EPISTOLAE ALEXANDRI.

ex calamitati uidemus, quae Germaniam nunc propemodum exhaustit. Id uero quod superest, tanquam singulari se scelere obligarit, quam miseris modis discerpitur, torquetur, dum quisque ingenio suo fauens, audacia pro sapientia uti mauult. Nondum ergo constitui cui imputem epistolae iacturam, quod unum possumus, dolemus non licere integras exhibere his, quibus hanc qualemcumque industriam uolebamus probari. Cogitent interim candidi lectores, non minus esse ingenuum bene uoluisse, quam praestitisse, praesertim cum in manu non sit sarcire, quod uel temporum iniuria intercidit, uel ex industria a quibusdam noxae deditum est. Id uero quod extat, uersatur in laude trinitatis, quam tamen inenarrabili uia unitatem esse contendit.

FRAGMENTVM EPISTOLAE ALEXANDRI PER QVAM ERVDITVM,

C
Esaie 6.

IDEM quoque sanctae trinitatis sic docendam a patribus accepimus, uobisque tradendam subditis destinamus. Esaïas namque propheta ait: Vidi dominum sabaoth sedentem super thronum excelsum, & seraphim stabant in circuitu eius, sex alas uni, & sex alas alteri: Duabus uelabant faciem, duabus autem uelabant pedes, & duabus uolabant, & clamabant ad alterutrum, dicentes. Sanctus, sanctus, sanctus, dominus deus sabaoth. Si trinitas non est, quare tertio sanctus dixerunt? Aut si unitas non est, quare sub trina repetitione unum deum ac dominum intimarunt? Si trinitas non est, cur in Genesi dicitur, dixit deus, fecit deus, & benedixit deus? Si trinitas non est, quare tertio deus, & deos plurali numero non commendauit? Si trinitas non est, quare in Exodo dictum est tertio: Domine, domine, domine miserator & misericors? Si unitas non est, quare dum tertio domine diceret, postea miserator, & misericors, singulariter dicit, & non miserratores, ut plures ostenderet imitauit? Si trinitas non est, cur Abraham ad ilicem Mambræ sedes, uelut occurrens uni, domine dixit, & non ut uiderat, tribus salutationis obsequium reddidit. Si trinitas non est, cum Moyse deus Abraham, deus Isaac, & deus Iacob diceretur, cur unitatem ostendens hoc mihi nomen est dixit, non hæc sunt nostra nomina designauit? Si trinitas non est, quare Dauid tertio dixit: Benedicat nos deus deus noster, benedicat nos deus? Si unitas non est, quare cum deum tertio nominasset, benedicat dixit, & non benedicant adiunxit? Si trinitas non est, cur Esaïas denuo dicit, dominus deus sabaoth, deus Israël, qui sedes super cherubim? Si unitas non est, quare qui sedes dixit, & non qui sedetis astruxit? Si trinitas non est, quare in Regnorum libro dicitur, dominus deus omnipotens, dominus deus Israël, sermones tui fideles sunt? Si unitas non est, quare tui dicitur, & non uestri potius intimatur? Si trinitas non est, cur in psalmo cantatur: Domine deus uirtutum deus Israël, intende ad uisitandas omnes gentes? Si unitas non est, quare intende posuit, & non intendite intimaui? Si trinitas non est, quare in Apocalypsi tertio dicit, sanctus dominus deus omnipotens, qui est, & qui erat? Si unitas non est, quare non qui sunt, & qui erant pluraliter designatur? Si trinitas non est, quare in Deuteronomio dictum est: Dominus deus tuus misericors est, & audiet uocem tuam? Si unitas

non

FRAGMENTVM EPISTOLAE ALEXANDRI.

51

A non est, quare audiet, & non audient intimaui? Si trinitas non est, quare in Hysur dicitur libro, deus deus eorum est? Si unitas non est, quare est dixit, & non sunt more loquutionis induxit? Si trinitas non est, quare Helias adorando, domine domine deus Israël, ostende quia tu es deus meus dixit? Si unitas non est, quare ostende, & non ostendite posuit? Si trinitas non est, cur Mardocheus orando, domine domine deus omnipotens, omnia in potestate tua sunt dixit? Si unitas non est, quare in tua posuit, & non in uestra significauit? Si trinitas non est, cur etiam Iudith orando dixit, domine domine deus omnipotens omnium uirtutum, respice in orationem meam? Si unitas non est, quare respice, & non respicite designauit? Si trinitas non est, quare in Hieremia dicitur, dominus deus uester deus uerax est? Si unitas non est, quare uerax est dixit, & non ueraces potius intimaui? Si trinitas non est, cur in Apocalypsi scriptum est, dominus deus & spiritus prophetarum misit angelum suum, ostendere seruis suis quae oportet fieri cito? Si unitas non est, quare cum patrem & filium & spiritum sanctum nominasset, misit dixit, & non miserunt, sub * praetaxato trium personarum & nominum introduxit? Si trinitas non est, quare in Deuteronomio dicitur, dominus deus uester hic est deus? Si unitas non est, quare hic est, & non hi sunt plurali numero designauit? Si trinitas non est, quare in eodem dicitur libro, dominus deus tuus, deus magnus & potens est? Si unitas non est, quare magnus & potens singulariter nominantur? Si trinitas non est, cur Tobias cum filium suum in Rages ciuitatem, cum Raphaëlo angelo mitteret, benedicens eos ita dixisse docetur.

B Deus Abraham, deus Isaac, deus Iacob, ipse impleat benedictionem suam in uobis? Si unitas non est, quare ipse impleat dixit, & non ipsi impleant intimaui? Postremo si trinitas non est, quare dominus discipulos suos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti uniuersas gentes disposuit baptizare? Si unitas non est, quare in nomine dixit, & non nominibus praecipiendo perdocuit? Si trinitas non est, quare apostolus Paulus ait: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia? Si unitas non est, quare ex ipso posuit, & non ex ipsis astruxit? Si enim certo certius uolueritis unitatem, trinitatemque agnoscere, a saepe dicto doctore gentium apostolo, poteritis uniuersa condiscere, & sequi catholicam fidem, & horum reprobare prauitatem. Gratia domini nostri IESU CHRISTI, inquit, & charitas dei, & communicatio spiritus sancti, ipse est pater & filij & spiritus sancti gratia, & sic fidem sanctae trinitatis, & intelligere, & discere, domino adiuuante, pleniter potestis. Idcirco ergo charissimi, fidei regulas iuxta huius epistolae finem posuimus, ut in eius confessione fideliter perseueremus, & domino auxiliante bonum finem habere mereamur. Quicumque ergo uoluerit amicus esse seculi huius, inimicus dei constituitur. Aut putatis, quia inaniter scriptura dicit? Ad inuidiam concupiscit spiritus qui habitat in uobis, maiorem autem dat gratiam: propter quod dicit: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Subditi igitur estote deo, resistite autem diabolo, & fugiet a uobis. Appropinquate domino, & appropinquabit uobis: & munde uobis manus peccatores, & purificate corda uobis duplici animo: Miseri estote, & lugete, & plorate

G 2

PRIMA ALEXANDRI EPISTOLA.

te, risus uester in luctum conuertatur, & gaudiū in moerorem: Humiliamini in conspectu domini, & exaltabit uos. Nolite detrahare alterutrum fratres mei, quia qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum, detrahit legi, & iudicat legem: si autem iudicat legem, non est factor legis, sed iudex. Vnus est enim legislator & iudex, qui potest perdere & liberare: tu autem quis es qui iudicas proximum? Agite nunc diuites, plorate ululantes in miserijs uestris, quæ aduenient uobis: diuitiæ uestre putrefactæ sunt, & uestimenta uestra à tineis comesta sunt: Aurum & argentum uestrum eruginauit, & erugo eorum in testimonium uobis erit, & manducabit carnes uestras sicut ignis: Theaurizastis uobis iram in nouissimis diebus. Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones uestras, qui fraudatus est à uobis clamat, & clamor eorum in aures domini Sabaoth introibit. Aepulati estis super terram, & in luxurijs enutristis corda uestra in die occisionis condemnastis & occidistis iustum & non resistit uobis. Væ fratres his per quos tribulant, uos uero quantum amplius tribulamini, tantum purgationes atque beatiore efficiamini, si tamen ipsa tribulatio patienter fuerit supportata. Vnde & ipsa ueritas per se dicit: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Et alibi: Beati eritis cum uos oderint homines, & persecuti fuerint, & eiecerint nomen uestrum tanquam malum: gaudete in illa die, quoniam merces uestra multa est in celo. DATA IX. CAL. AVGVSTI. Traiano & Eliano VV. CC. COSS.

FRAGMENTI EPISTOLAE ALEXANDRI FINIS.

IN SECVNDAM ALEXANDRI EPISTOLAM ARGVMENTVM, PER IO. SICHARDVM.

ORationum quanti sint fructus, declarat hæc epistola, ad quas magnopere nos inuitat, eam tamen magis celebrat, quæ comuni multorum inter se adfectione fit. Si enim Christianis debent omnia esse communia, uotis etiam communibus, quibus impetremus quod uolumus, opus esse docet. Si qui uero, ut necesse est in promiscua multitudine aliquando accidere, episcopos in ministerio importunius interpellant, aut turbant, eos arcendos aliquandiu à Christianorum commercio ducit, ut uel isthoc pacto, ad cor reuerfi, Christo lucrifiant. Proinde ad dilectionem mutuam hortatur, cum alios, tum ipsos maxime episcopos, ut communibus auxilijs, secuto fidei, & gladio uerbi hostes profligant, aut in ditionem redigant. In eo certamine, ut humanitus ferme fit, si quæ ex fratribus uiderint durius acceptum, aut ab aduersarijs præuolentibus proscriptum, iubet eos qui integri etiam dum sunt condolare, ut ethnicos, si nullis alijs machinis debellare possint, patientiæ tamen & concordie inter se glutino labefactent. Non enim raro patientia plus proficitur, quam si uel omnia omnium generum tormenta adhibeas, præsertim si animus nullius mali sibi conscius, innocentia pro muro uti poterit.

SECVNDA ALEXANDRI EPISTOLA OMNIBVS FRATRIBVS SCRIPTA.

ALECTISSIMIS fratribus, omnibus episcopis, per diuersas constitutas regiones, ALEXANDER episcopus. Nulli fratres dubium est, quia boni à malis semper persecutionem patiuntur & tribulantur, propter quod nos humiliari oportet sub potenti manu dei, ut liberet nos in tempore tribulationis: Nam sicut leo rugiens circuit, quærens quem deuoret, sic diabolus non cessat circuire & quærere, quos ex fidelibus perdat, & maxime illos, quos ardiores in seruitio saluatoris, eique familiares inuenerit. Familiares dico eos quos sibi sacrari, & in ordine apostolatus constitui uoluit. Ipsi enim pro populo interpellant, & peccata populi commendant, quia suis precibus & oblationibus ea delent atque consumunt: qui quanto digniores fuerint, tanto facilius pro necessitatibus quibus clamant exaudiuntur. Multum enim, ut ait beatus apostolus Iacobus, ualet deprecatio iusti assidua: qui enim uos persequitur, ipsum, cuius uice legatione fungimini, persequitur. Quia sicut ipse filius dei mediator fuit dei & hominum, ita & uos eius uice, in ecclesia estis constituti, ut inter deum & homines legatione fungimini. Si quis autem legationem uestram impedit, non unius, sed multorum profectum auertit. Et sicut multis nocet, ita à multis arguendus est, & bonorum societate arcendus, & quia dei causam impedit, & statum conturbat ecclesie, ideoque ab eius liminibus arceatur ab omnibus, talis est cauendus, & non in comunione fidelium, usque ad satisfactionem recipiendus. Est enim statum olim, ut qui statum conturbat ecclesie, ab eius liminibus arceatur, nec cum fidelibus comunice, qui eorum bona auerit. Vos ergo si dilectionem habueritis adinuicem, & unanimes fueritis, facile tales superare poteritis. Si uero, quod absit, discordes fueritis, & canino dente uos derodere ceperitis, non solum eos non superabitis, sed & uobis ipsis nocebitis, atque ab eis superabimini, & innocentes forte peribitis. Qui autem ex uestro collegio fuerit, & ab auxilio uestro se subtraxerit, magis schismaticus quam sacerdos esse probabitur. Ecce, inquit propheta, quam bonum, & quam iocundum habitare fratres in unum. Illi uero non in unum habitant, quia fratrum se solatio subtrahunt, & quod deterius est, fratribus insidias præparant, aut laqueos ponunt. De his enim & eorum similibus dominus per Oseam prophetam loquitur dicens: Propter uos lugebit terra, & infirmabitur omnis qui habitat in ea: In ea bestie agri, & uolucres coeli, sed & pisces maris congregabuntur: Verumtamen unusquisque non iudicet, & non arguatur uir: Populus enim tuus sicut ini qui contradicunt sacerdoti: Et corruet hodie, & corruet etiam propheta tecum: Nocte tacere feci matrem tuam, conticuit populus meus, eo quod non habuerit scientiam: Quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi: Et quia oblita es legis dei tui, obliuiscar filiorum tuorum, qui peccauerunt mihi: Gloriam eorum & ignominiam commutabo, peccata populi comedent, & ad

1. Petri 5.

Iacobi 5.

Excommunicatio.

Canino dente arrodere.

Osee 4.

TERTIA ALEXANDRI EPISTOLA.

iniquitatem eorū subleuabunt animas eorū, & erit sicut populus, sic sacerdos, & uisitato super eum uias eius, & cogitationes eius reddam ei, & comedent, & nō saturabuntur, fornicati sunt, & nō cessauere, quoniam dominū dereliquerunt in non custodiendo. Hæc caute fratres, & bona semper agere festinate, quia in hoc cognoscent omnes, dicit dominus, quoniam mei estis discipuli, si dilectionem habueritis adinuicem. Bonum est namque procul dubio, & omnibus timentibus deum desiderabile, cohibere dissensiones & altercationes, fratribusque subuenire, & inuicem nō ridere, sed adiuuare. Nos ergo qui discipuli domini, & dici & esse cupimus, portare crucem CHRISTI, & compati fratribus debemus, & nō quascūque eis insidias aut foueas præparare quia tale nomen nō meretur, qui fratribus foueam parat. Nolite errare fratres, quia deus non irridetur. Huius rei gratia uobis dominus cōmisit ecclesiam suam, ut pro omnibus laboretis, & cunctis oppressis opem ferre non negligatis. Vnde & dominus per prophetam loquitur, dicens: Hæc dicit dominus, iudicate mane iudiciū, & eruite ui oppressos de manu calumniantis, ne forte egrediatu-
D quali ignis indignatio mea, & succendatur, & nō sit qui extinguat. Vos ergo qui in summa specula à domino constituti estis, attendere eos, & opprimere oportet, qui inter fratres seditiones & scādala excitāt, ne simul cum eis pereatis. Salutate omnes qui recte laborāt in euangelio CHRISTI, & iuste gubernant nauē eius, ne cohabitantes in ea mergantur, aut suffocentur. Salutat uos omnis apostolica ecclesia in domino. Amen. DATA IX. CAL. NOVEMBR. Traiano & Eliano VV. CC. COSS.

IN TERTIAM ALEXANDRI EPISTOLAM ARGUMENTVM, PER IO. SICHARDVM.

Quale debeat esse episcoporum officium, docet hæc Alexandri epistola, nempe ut omne uitæ tempus in cognitione diuinarū scripturarū collocent. Atque ex ea leges uitæ hominibus præscribant. Sicut enim ut credam facile adducor, ex incertis scripturarū quædam in ecclesiā redundasse, non ita ex præscripto Christi, ita in spem uenio rem christianam, & melius, & constantius habituram, si id studiū quod in prophetis quibusdam rebus consenscit, incipiant episcopi atque presbyteri legi diuinæ addicere, ut qui Christi legatione funguntur, eius etiam mandata in procinctu habeant, cuius titulo præ cæteris apud homines conspicui sunt.

TERTIA ALEXANDRI EPIST. OMNIBVS PRESBYTERIS SCRIPTA.

ALEXANDER episcopus omnibus diuino sacerdotio fungentibus, pax & misericordia multiplicetur, & sapientia atque bona uoluntas in omnibus augeatur, & fructificetur à domino. Gratia dei sumus, fratres charissimi, id quod sumus, idcirco nobis prouidendū est, & oppido decertandū, ne in ea uacui inueniamur, sed eadem nobis cooperante gratia, fructū domino plurimum reportemus,

1. Cor. 17.

TERTIA ALEXANDRI EPISTOLA.

Aportemus, quod aliter fieri nō potest, nisi sapientiam scrutando, eiusque præcepta lectionibus & hymnis meditando, atque eo adminiculante implendo; orando, uigilando, & uoluntatem eius, in quantum ipse largitus fuerit, perficere studeamus. Nec enim negligendam gratiam nobis dominus dedit, sed fideliter exercendam tribuit. Dilectio enim sine simulatione in nobis esse & apparere debet: quia omnis qui odit fratrem suū, homicida est: qui uero diligit eū, in deo manet, & deus in eo. Vnde Apostolus ait: Nolite iudicare fratres in inuicem, sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculū fratribus uel scandalū. Et dominus inquit: Quod tibi nō uis fieri, alteri ne facias. Et alibi: In hoc cognoscent omnes, quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad inuicem. Et Salomon ait: Sacrificiū salutare est, attendere mandatis, & discedere ab omni iniquitate: Summa enim iniquitas est fratres, detrahere & accusare. Vnde scriptū est: Omnis qui detrahit fratri suo, homicida est, & omnis homicida non habet partē, aut hæreditatē in regno dei. Et alibi: Cauete uos fratres charissimi, ne participes efficiamini, quod absit, malis eorū: & nō solū uos caute à talibus, sed & alios cauere ab eis, & auertere docete. De his enim dñs ait per prophetā Michæā: Vae qui cogitatis inutile, & operamini malū in cubilibus uestris, in luce matutina faciunt illud, quoniam contra deū est manus eorū. Et cōcupierūt agros, & uolēter tulerūt, & domos rapuerūt, & calumniabant uirū & domū eius, uirū & hæreditatē eius. Idcirco hæc dicit dñs: Ecce ego cogito super familiam istam malū, unde nō auferetis colla uestra, & nō ambulabitis super perbi, quoniam tempus pessimū est. In die illa sumetur super uos parabola, & cantabitur canticū, cum suauitate dicentiū: Depopulatione uastati sumus, pars populi mei cōmutata est. Quomodo recedis à me, cū reuertatur qui regiones nostras diuidat. Propter hoc nō erit tibi mittens funiculū sortis in cœtu domini. Ne loquamini loquentes: Non stillabit super istos, non cōprehendet confusio, dicit dominus Iacob: Nunquid abbreviatus est spiritus domini, aut tales sunt cogitationes eius? Nōne uerba mea bona sunt cum eo qui recte graditur? Et cōtrario populus meus in aduersariū cōsurrexit: Desuper tunicā palliū sustulistis, eos qui transiebant simpliciter, conuertistis in bellum. Et contra de his qui accusantur uel tribulantur, per Naum prophetam confortans eos, sic loquitur dominus: Et confortans in die tribulationis, & sciens sperantes in se. Et diluuiū prætereunte cōsummationem faciet loci eius, & inimicos eius persequentur tenebræ. Quid cogitatis contra dominū, cōsummationem ipse faciet: Nō cōsurgit duplex tribulatio, quia sicut spinæ se inuicem cōplectuntur, sic conuiuiū eorum pariter potantiū: Consumuntur quasi stipula ariditate plena: Ex te exibat cogitans contra dominū malitiam, mente pertractans præuocationē. Hæc dicit dominus. Si reperti fuerint ita plures, sic quoque adtondenē & pertransibit: Affligi te, & non affligā te ultra. Facile est fratres uerbo fallere hominē, sed nō deum, sapiens non est qui nocet, nec uir linguosus in malū se dirigit in terra. Nihil uero mali uult qui fidelis est, malo enim & prauo ingenio fides aliena est, ait Apostolus, de infidelium ignoran-

Scrutari scri-
pturas.

Rom. 14.

1. Ioan. 13.

1. Ioan. 3.

Ad Ephes. 5.

Mich. 2.

Naum 2.

XISTI EPISTOLA

ria. Si enim cognouissent, nunquam dominū gloriæ crucifixissent: crucifigunt enim dominū qui eum in sacerdotibus suis persequuntur, quia crux à cruciatu dicitur: magnū uero cruciatū sustinet qui uim patitur. Sed tamen qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, ecce ait Iudas apostolus, ueniet dominus in nubibus suis facere iudiciū, & perdere omnes impios, & arguere omnem carnē de omnibus operibus impietatis eorū. Hæc fratres ualde timenda sunt, & perpendenda, ne ueniens unusquisque ad iudiciū, poenā cū impijs recipiat, sed cum iustis gloriā, quod pius dominus præstare dignetur, qui uiuit & regnat per secula cuncta. DATA CAL. MAI, Eliano & Vetere VV. CC. COSS.

IN XISTI EPISTOLAM ARGVMENTVM,
PER IO. SICHARDVM.

Xistus ab apostolis sextus Rom. episcopus, trinitatis mysterium paucis attingit uerius quam tractat, cui tanquam rei peruulgatæ, & quæ extra controuersias aleam esse debeat, ab omnibus, quotquot Christiano censemur uocabulo, assentiendum docet, aperte hoc præ se ferens, ut de rebus, quarū agnitio nō ad plenum nostræ imbecillitati constare possit, potius pie & liberaliter suspicemur, quam ut curiosius & ob id incautius inuestigemus. Quod enim nostræ salutis interest, id fermē totū situm est loco illustri, ut nec possit ignorari etiam ab his qui uel huius pfectionis limen ingressi fuerint. Trinitati autem sacrosanctæ, indiuiduam coniungit unitatem, ita ut tantundem deferatur filio, quantum patri, nec sit quicquam honorificū patris, quod nō idem filio cōpetat, quod usque adeo uisum est indignū Ebionitis, ut gradibus aliquot superiorem fecerint patrem, filium autem intervallo quodam sequentem. Porro nec defunt alij qui dum anxie magis quam pie huic rei insudant, in admirabilem illam trinitatem, tanquam in scopulos impigerunt. Iudiciorum uero quia huc usque ex industria nō meminimus, & nulla est omnino epistola, quæ nō obiter saltem eorum mentionem iniiciat, dicam semel, sed prolixius paulo. A secularibus, ita enim loquuntur, nō donant alicuius criminis insinuari episcopum, nisi de accusatoris iam antea fide, integritate, sit apud nos testatū. Est hoc equidem uel maximū ueteris innocentie argumentum, quod cū à bonorū essent criminationibus, suapte innocentia satis muniti, secularibus uero tantū occurrēdū ducerent. Ne uero hic quenq; secularium nomen torqueat, uideo eos hoc uocabulo dicere uoluisse, quos ferē sycophantas hodie appellant, qui cum à fide christiana essent remoti, magni quiddam se cōsequutos existimabant, si confecto pro tempore crimine, negociū episcopis facerent, & tanquam remoram insicerent, quo minus possent ex animi sententia ministerio uerbi inferuire.

XISTI EPISTOLA DE
VNITATE DEI, OMNIBVS FRATRIBVS SCRIPTA.

QUONIAM in deo patri & dño nostro IESV CHRISTO dilectis fratribus, in charitate domini nostri IESV CHRISTI, XISTVS Romanæ urbis archiepiscopus, salutem. Charissimi mi fideliter agite in omnibus, ut fideles & non infideles inueniamini. Nolite imitari malū, sed quod bonū est agite, quia qui bene agit, ex deo est, qui autē male, nō ex deo, sed ex diabolo est. Fidē enim rectam

A rectā uos tenere oportet, ut dissidentes ab apostolica non sitis doctrina. Illū enim uerū deū, patrē & filiū, & ex pphetis, & ex apostolis prædicatū, à quibus etiā spiritū sanctū credimus nō esse discretū, Esaiā propheta dicente: Ego sum deus, & nō est alius præter me, Et per meipsum iuro, quia exiit ex ore meo ueritas, & sermo meus nō reuertetur, quia mihi inclinabitur omne genu, & omnis lingua iurabit per dñm, dicens: Iustitia & gloria ad eū ueniet. Et ut in hoc testimonio patrē simul & filiū fuisse cognoscatis, Paulū apostolū audite, dicentē: Vt in nomine IESV omne, inquit, genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernū, & omnis lingua cōfitear, quia dominus IESVS CHRISTVS in gloria est dei patris omnipotentis. Quod si secundum aliquos filius minor est patrē suo, ergo minorata est & gloria patris in filio. Et ubi est quod in Salomone scriptura loquitur, dicens: Sicut etiam in conspectu eorum, inquit, magnificatus es in nobis, ita in conspectu uestro magnificaberis in illis, & cognoscant te sicut & nos cognouimus, quoniam non est deus præter te domine. Diligenter attende, & agnosce filium esse, qui magnificabitur in iudicio, dum uenerit uiuos & mortuos iudicare. Item Esaias: Audite domus Iacob & residui domus Israël, qui egredimini ex utero, & erudimini à puero usque ad senectutē, ab initio ego sum, & quousque senescatis ego sum, ego uos feci, & ego sustineo, ego remittam, ego suscipiam dicit dominus. Et iterū: Ego sum deus, præter me nō est alius deus, annūcians nouissima priusquam fiant. Audite me Iacob & Israël quem ego feci, ego sum dñs deus tuus, & non est alius præter me. Item alibi: Ego sum dominus primus, & ego nouissimus, & in ea quæ superuentura sunt in nouissimo ego sum. Item ibi: Ego sum deus qui te creauit, qui te audiui, & cōmuniui dextera mea. Et unitatem patris & filij assignās, loquitur dicens: Ego testis uester, dicit dominus deus, & puer meus tu quem ego elegi, ut sciatis & credatis, quia ego sum, & ante me nō fuit alius deus, & post me nō erit. Vñ hi, qui nō sanē sapiūt, eligant ē duobus, aut fateantur patrem & filiū unum deū, aut si solum patrem deū esse contendunt, ergo illi dominus IESVS CHRISTVS deus filius, non erit deus, quia scriptum est: Ante me nō est alius deus, & post me nō erit. Si secundū tales ita est, cur Apostolus talia prædicat, & eundem filiū deū super omnia benedictū insinuat. quorū patres, inquit, ex quibus CHRISTVS secundū carnem, qui est super omnia benedictus in secula. Item Esaias dicit: Dominus deus Israël qui liberauit eum de Aegypto: ego sum primus, & ego post hæc, & præter me non est deus, sicut ego sum qui llet & uocet, & præparet mihi ex quo hominem feci in hoc seculo. Item alibi. In te est deus, & nesciebam, & nō est alius præter te. Tu enim es deus, & nesciebam, deus Israël saluator unus deus. Nō sunt pater & filius: sed est deus in quo es dicitur. Deus pater quē aliū deū nō esse propheta sæpenumero protestatur & Hieremias: Hic deus noster, ait, & nō applicabitur alter ad eum, qui inuenit omnem uiam sciētiae, & dedit eam Iacob puero suo, & Israël dilecto suo, post hæc in terris uisus est, & inter homines conuersatus est. Et in Salomone habetur: Miserere nobis deus omnium, &

XISTI EPISTOLA DE VNITATE DEI.

ostende nobis lumen miserationis, & immitte timorem tuū super gentes, quæ nō exquisierunt te, ut cognoscāt quoniam nō est alius deus, nisi tu. Item alibi. **Deut. 4.** Domine deus Israël, nō est tibi similis in cœlo sursum. Et in psalmo: Quoniam quis deus præter dominū, aut quis deus præter deū nostrū? Et in Genesi: Et pluit dominus à domino ignem & sulphur super Sodomā & Gomorrhā, & evertit ciuitates illas. Si solus pater deus est, qui pluit ignē & sulphur à domino super prædictas ciuitates, uel eas auertit, quæso responde. Et in Deutero. Dominus solus deducebat eos, & non fuit cū illis deus alienus. Et Paulus apostolus: Vnus deus qui iustificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem. Et ad Corinth. Deus erat in CHRISTO, mundū reconcilians sibi. Et iterum: Non est deus nisi unus. Et ad Gal. Mediator autē unius non est, deus autem unus est. Et unitatem patris & filij & spiritus sancti demonstrans, Ephe sijs scribens, ita cōfirmat: Sufferentes inuicem in charitate, solliciti seruate unitatem spiritus in uinculo pacis, unū corpus & unus spiritus, sicut uocati estis in una spe uocationis uestre, unus dominus, una fides, unum baptisma, unus deus. Si enim non sanē sapientes, unitatem fidei uoluerint simpliciter desipere, ex hoc itaq; testimonio, in uno spiritu poterunt simul patris & filij unitatē cōdiscere. Patrem igitur, ut superius comprehensum est, in diuinis literis genitū pprie positū, nec legere possunt penitus, nec probare, sed quia id ipsum fides exigit christiana, absq; ulla dubitatione ingenitus creditur, qui tamen secundum seriem scripturarū, in filio à se genito, uisus esse monstrat. Cæterum placuit propter malorū hominum infestationem, ut in accusatione domini ministrorum, primo persona, fides, uita, & conuersatio blasphemantiū enucleatim perscrutetur. Nā fides omnes actus præcedere debet, quia dubius in fide infidelis est, nec eis omnino est credendum, qui ueritatis fidem ignorant, nec recte conuersationis uitam ducunt, quoniam tales facile & indifferenter lacerāt, & criminantur recte & pie uiuentes. Ideo suspicio eorū discutienda est primū & corrigēda, neq; accusatoribus suspectis, uel de inimicorū domo pdeutibus est credendū. Erant enim quidam qui prius uidebantur esse ex nobis, sed non erant: si uero essent ex nobis, mansissent utiq; nobiscū, & non conturbassent fratres. Exacuerunt enim, ut ait propheta, linguas suas sicut serpentes, uenenū aspidum sub labijs eorum. Quapropter hi respuendi sunt, si incorrigibiles apparuerint, & uitandi, ne domino decipiant famulantes. State ergo dilectissimi super uias, aspicientes & interrogantes de semitis domini antiquis, & uidete quæ est uia bona & recta, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus uestris. DATA XVII. CAL. MAI. sub Adriano & Vero.

IN EPISTOLAM HYGINI ARGVMENTVM,
PER IOANNEM SICHARDVM.

Commendaturus nobis humilitatem, animiq; submissionem Hyginus, ut auspicatius id faciat, à capite Christo rem repetit, qui cum esset in forma dei, non rapinam arbitratus est, ut esset deo similis, sed semetipsum inaniuit, forma serui sumpta, in similitudine hominū constitutus, & figura repertus ut homo, humiliavit seipsum, factus

PRIMA HYGINI EPISTOLA.

56

A factus obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis, dicente diuo Paulo ad Philip penes. Eius autem cum omnis uita, rerumq; gestarū series, sit nobis ad imitationem proposita, tamen ægre reperies aliud, in quo propius erga nos diuinæ uoluntatis affectum agnoscas, quā quod extra omnē huius mundi iniuriā positus, uolens tamen pro hominum salute, omnes calamitates subierit, suo nos exemplo inuitans, ut quo simus superiores, hoc nos geramus submissius.

PRIMA HYGINI
EPISTOLA CATHOLICA.

HYGINVS in CHRISTI nomine almæ urbis Romæ episcopus, cunctis apostolica fide & doctrina uigentibus, salutem. Charissimi, Deus filiū suū misit in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatū in carne, ut iustitia legis impleretur. Filius nō secundum deitatem solam à patre missus est, sed secundū carnem, quam clemēter & pie pro nobis assumere nō dedignatus est. Nam quod semetipsum exinanita maiestatis suæ potentia, id est se filiū miserit, Apostolus contestat, qui ait: Semetipsum exinanuit, formā serui accipiens, & humiliavit semetipsum, factus obediens usq; ad mortem, mortem autē crucis. Et Esaias: Nō legatus neq; angelus sed ipse dominus ueniet, & saluabit eos. Item alibi: Palam apparui non quærentibus me, Et Hieremias: Dereliqui domū meam, & dimisi hæreditatem meam, ueni & factus sum illis in obprobriū. Et in Michæa: Ecce dominus ueniet, & cōmouebuntur montes sub eo. Et in Zacharia: Gaude & exulta filia Sion, quia ecce uenio ego, & cōmorabor in medio tui, dicit dominus. Et Apostolus ad Timoth. : Humanus sermo, & omni acceptione dignus, quoniam CHRISTVS IESVS uenit in hūc mundū, peccatores saluos facere. Et Michæas: Ecce subito ueniet in templo sancto suo dominus quem uos quæritis, & angelus testamenti quem uos uultis. Et in euangelio: Non ueni uocare iustos, sed peccatores in pœnitentiam. Item alibi: Quid nobis, & quid tibi IESVS fili dei, uenisti ante tempus perdere nos? Item alibi: Ego ueni ut uitam habeant, & abundantius habeāt. Item alibi: Nemo ascendit in cœlū, nisi qui de cœlo descēdit, filius hominis qui est in cœlo. Nunquid in his tantis ac talibus testimonijs, quibus se filius dei à semetipso uenisse testatus est: poterit quis dicere, ab alio, & nō à semetipso uenisse? dum manifestū est eum qui carnē nostram dignanter assumpsit, uolūtariē & nō ab alio missus aduenerit: nam qui in patre manens, ubiq; potentia sua consistit, quō à patre mitteretur omnino non habuit. Quoniam nulla pars cœlorū ac terræ, à conspectu patris excipitur, ubi secundum uos à patre filius mitteretur. Et Paulus: Renouamini, inquit, spiritu mentis uestre, & induite nouū hominē, qui secundū deum creatus est, in iustitia & sanctitate ueritatis. Et ad Hebræos: In eo enim qui passus est, ille tentatus est, nam potēs est ei qui tentat auxiliari. Vnde sanctæ uocationis semper cœlestis participes, considerate apostolū, & pontificem confessio-

Ad Philip. 2.

Esaiæ 35.

Esaiæ 65.

Hiere. 20.

Zach. 1.

1. Tim. 1.

Luce 5.

Matth. 8.

Ioan. 10.

Ad Ephes. 4.

Hebr. 2.

PRIMA HYGINI EPISTOLA.

nis nostrae IESVM fidelem existentē ei qui creauit eum. Et ad Coloss. Nunc autem deponite & uos uniuersa, iram, indignationem, malitiāq; ex ore uestro non procedat: Nolite mentiri inuicem, expoliantes uos ueterem hominem cū actibus suis, & induite nouū, eū qui renouatur in agnitione secundum imaginem eius qui creauit eum. Nunquid is qui uniuersam creaturam uisibilem ppria potestatis uirtute procreauit ac fecit, seipsum antea aut postmodū, quod dicere nefas est, creauit uel facere potuit? Et dominus in euangelio ait. **Ioh. 14.** Qui me uidet, uidet & patrem. Et iterum: qui me odit, & patrem meū odit. **Ioh. 15.** Et iterum: Ut omnes honorificent filium, sicut & honorificant. Et iterum: Ut sint in uobis unum, sicut & nos sumus unum: tu in me, & ego in eis. Et iterum: **Ioh. 14.** Omnia mea tua sunt. Et iterum: Ego in patre, & pater in me. Et iterum: Pater in me manēs, facit opera hęc. Et Ioannes euangelista ait. In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbū. Et iterum ipse alio loco: Tres sunt, inquit, qui testimonium perhibent in terra, aqua, sanguis, & caro: Tres in nobis sunt qui testimonium perhibent in cœlo, pater, uerbū, & spiritus, & hi tres unum sunt. Nos itaq; in natura deitatis, quia unum sunt pater & filius, nec patrem credimus aliquid tempore præcessisse, ut maior sit filio, nec filium postea natum esse, ut deitate patris minoretur. Nos enim supernæ memores disciplinæ, qualem cūq; cadentibus dexteram porrigimus, & à ruinæ præcipitio quos possumus releuamus, & defensiones atq; adminiculum totis uiribus præbere cupimus. Certe uel si mens sit recti cōscientiæ uin dicta, dignus est qui alij existit causa periculi, qui uero innocentē uel fratrem, quocūq; ingenio persequitur, ipse in iugulū mortis impingit, ut ait diuinus & beatus præco: Noli detrudere ne eradiceris: noli accusare, ne accuseris: noli iudicare, ne iudiceris: quia in quo iudicio iudicaueris, iudicabitur de te. Nemo creditur nō odisse, quorū rebellionē non læditur. Dicit enim dominus: Omne regnū in se diuisum, non stabit: & omnis scientia & regula aduersum se diuisa, non stabit. Ideoq; necesse est ut concorditer salubres suscipiatis hortatus, nihil per contentionem agentes, sed ad omne studiū deuotionis, unanimēs diuinis & apostolicis constitutionibus uos præparetis. DATA XVII. OCTOBRIIS, Magno, & Camerino COSS.

IN ALTERAM HYGINI EPISTOLAM ARGUMENTVM, PER IO. SICHARDVM.

Athenienses, quos etiā dū circa idola pueriliter ineptire uidit, familiariter admonet Hyginus hac epistola, ut tandem dediscant idolorū cultū, & à putribus, ut Lactantius appellat, dijs gentiū, ad uerū deum animos adplicent: Quos uero eousq; in fide promouisse cognouerat, ut præ uero deo idola contemnerent, certo cōsilio ab eorum cōmercio, qui admoniti ad uerū prophetæ cognitionem proficere nollent, sibi temperare iubet, ne mali huius contagio ex cōuictus familiaritate clanculū serpens, eos etiā inficiat, qui Christū quidem amplexi, quauis tamen persuasione poterant aliorum impelli. Si enim abluti baptismo, ex professionis præscripto, cum illotis nō uescebantur: Et si cōmissum est apostolis, ut prædicationis gratia uenientes in ciuita

tes,

ALTERA HYGINI EPISTOLA.

61

Ates, uideant qui sint digni apud quos cibum capiant, quanto magis cōuenit, ab eorū cōmunionē esse nos immunes, quibus gratum esse nihil plane potest, nisi quod morē suum respiciat: Et quia pleriq; Christianorū grauer ob id audirēt, atq; asperius in idola loquuti, passim etiā exularent, iubet bono animo diem iudicii expectare, ut tanta mercedis spe, leuiores fiant, quæ ethnicis, ridiculis suis dijs excæcati, in Christianos stantiebant.

ALTERA HYGINI
EPISTOLA ATHENIENSIBVS SCRIPTA.

HYGINVS episcopus Atheniensibus salutem. Multa mihi fiducia est apud uos fratres, & multa gloriatio pro uobis, repletus sum consolatione, superabundo in omni tribulatione uestra. Tribulor enim quando de uobis audio quod non oportet. Consolor uero quoties ea inter uos fieri cognouero, quæ bonos Christianos decet implere. Nolite fratres iugū ducere cū infidelibus. Vnde doctor gentium loquitur, dicens: Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate, qui autem templo dei consensus cum idolis? Vos enim estis templum dei uiui, sicut dicit dominus, quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo, & ero illorū deus, & ipsi erūt mihi in populos. Si em̄ deus angelis peccatibus nō pepercit, sed cathenis noctis in infernū detractos, in tartarū tradidit ad iudiciū cruciandos reseruari, & originali mūdo nō pepercit, sed octauū Noë iustitiæ præconem custodiuit, diluuiū mūdo impiorū inducens, & ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorū in cinerem redigēs, euerfione damnauit, exemplū eorum qui impie acturi sunt ponens: quid putatis iniquis & impijs persecrantibus in nequitia eorū erit? Iustum uero Loth oppressum à nefandorum iniuria & cōuersione eruit, aspectu enim & auditu iustus erat, habitās apud eos qui in diem de die animam iustam iniquis operibus cruciabāt. Nouit dñs pios de tentatione eripere, iniquos uero in diem iudicii cruciandos reseruare, magis autem eos qui post carnē in concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationēq; contemnunt, audaces, sibi placentes, sectas nō metunt facere, blasphemantes. Vnde enim erroris societatem, uel à sui propositi tramite recedentem, aut apostolicæ sedis iussionibus inobedientem suscipere nō possumus, nec impedire recte credentes, uel sanctorū patrum suorū iussionibus obtemperantes permittimus, quia inter infideles magna debet esse distinctio. Si deus, fratres, iustis nō pepercit, qd de nobis peccatoribus fieri putatis? Custodite uos ab omni inquinamento carnis & corporis ut salui sitis in aduentu domini. Illud autem hoc nō lateat uos, ut ait Apostolus charissimi, quia unus dies apud deum sicut mille anni, & mille anni sicut unus dies, non tardat, dominus promisit. Sed patienter agit propter uos, nolēs aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti. Adueniet autem dies domini ut fur, in qua cœli magno impetu transient, elementa uero calore soluentur. Cū hæc igitur omnia dissoluenda sunt, quales oportet uos esse in sanctis conuersationibus, & pietate.

H 3

Corrupta hæc adeo erant, ut non adpareret quomodo possent restitui.

2. ad Cor. 6.

Gen. 7.

2. Petri 2.

2. Petri 3.

1. Thess. 5.

SOTERI EPISTOLA.

tibus expectantes & properantes in aduentu diei, per quem cœli ardentes soluntur, & elementa ignis ardore tabescent. Nos uero cœlū & nouam terrā, & promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat. Deus autē omnis gratiæ, qui uocauit nos in æternā suam gloriam in CHRISTO IESU, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitq; ipsi gloria & imperium in secula seculorum, Amen. DATA X. CAL. MAR. Magno & Camerino COSS.

IN SOTERI EPISTOLAM, ARGVMENTVM PER IO. SICHARDVM.

Diuersitas naturarū in Christo efficit, ut proprie loquētes alio atq; alio modo de humana natura, atq; diuina dicāt. Eō enim quod deus est, in scripturis genitus, homo uero, factus dicitur. Ea autem prædicata, ut scholasticorū more loquar, maxime huc cōducunt, ut intelligamus de rebus diuinis circumspecte pronuntiandū esse. Sunt enim omnium professionū usq; ad carbonariam, solennes dicēdi ritus, quos misere graue sit piaculū. Et si qualibet ars etiam mechanica, consecrata quadam & peculiariter habet nomina, quibus inter se ipsam artibus initiati utunt, multo religiosius profecto obseruandum est in sacris, ne dum illoto de tantis rebus ore loquimur, ipsis uideamur etiam cerdonibus stultiores, qui de artis suæ mysterijs, non nisi uerecunde loqui consueuerunt.

SOTERI EPISTOLA

EPISCOPIS CAMPANIAE SCRIPTA.

DOTER apostolicæ sedis archidiaconus, Campanis omnibus salutem in domino. Gaudere uos oportet fratres, qd' diuina largiente gratia, familiares domini uocamini, eiusq; sacerdotij dignitate fungimini. Nunc autē rogo uos, ut circa plebes uobis cōmissas laborare dignemini, & fructuosos manipulos domino reportare nitamini. Paulus enim apostolus de hīde loquitur, ita dicens: Quod ante promiserat per prophetas suos, in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secundū carnem. Item ipse ad Galatas: Postquam autem uenit plenitudo temporis, misit deus filium suum, natum ex muliere, factum sub lege. Et ad Philip. In similitudinem hominū factus, & habitu inuentus ut homo. Et Psalm. Infirmata est in paupertate uirtus mea, & ossa mea conturbata sunt, & super omnes inimicos meos factus sum obprobriū. Item: Obluioni traditus sum tanquam mortuus à corde, factus sum tanquam perditus. Et idem: Tanquam prodigiū factus sum multis, & tu adiutor fortis. Et idem: Vt iumentū factus sum apud te, & ego semper tecum. Et idem: Mater Sion dicet homo, & homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Et idem: Factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber. Et idem: Et factus sum obprobriū illis, uiderunt me, & mouerunt capita sua. Et idem: Vigilauī, & factus sum sicut passer solitarius in tecto. Et in euangelio: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis.

Filius

EPISCOPIS CAMPANIAE SCRIPTA.

63

A Filius igitur secundū carnem dicitur factus: nam secundū diuinitatem, à patre nusquam legitur factus, sed genitus. Dum enim pater loquitur, filius loquitur, & cum filius loquitur, pater in illo loquens documentis cœlestibus cōprobatur, Paulo attestāte, qui ait: Multis partibus, multisq; modis olim deus loquutus est patribus in prophetis, nouissime autem loquutus est nobis in filio. Et ut eundem filiū, excepto patris præcepto, doceam fuisse loquutū, ex Esaiæ prophetae uolumine proferimus documentū. Hæc dicit dominus, in illa die sciet populus meus, quoniam ego sum ipse qui loquebar in seruis meis prophetis, euāgelizās auditiū pacis, & ecce adsum. Item alibi: Cogitauī & loquutus sum & adduxi, & creauī, & feci. Et apostolus: An experimentū queritis eius qui in me loquitur CHRISTI: Et in psalm. Loquebar in testimonijs tuis in conspectu regū, & nō confundebar. Et ipse dominus in euangelio cœco à se illuminato dicit: Et uidisti eum & loquitur tecū ipse est: Verba quæ ego loquutus sum uobis, spiritus & uita sunt. Et ad patrē, ego ad te uenio, & hoc loquor in mundo. Et iterū Iudæis dicit: Loquor uobis, & nō audistis, si autem uenerit alius, illum audietis. Et iterū: Hæc loquutus est dominus in gazophylatio, docēs in templo, & nemo apprehendit eum, quia nondū uenerat hora eius. Ecce in his omnibus quæ dicta sunt, non docetur filius præcepto patris fuisse loquutus, sed magis propriū exercuisse in loquendo sermonem. Esaias quoq; propheta ait: Hæc dicit dominus, ego feci terram sensu meo, & hominem super eam, ego solidauī cœlū manu mea, ego omnibus syderibus mandauī ut lucerent in cœlo. Item ibi sic dicit dominus: Qui constituit cœlū & terrā, & fecit eam, ipse finibit eam. Item alibi. Ego primus, & ego in æternū, manus mea fundauit terram: Dexterā mea solidauit cœlū. Item ibi. Ego feci terram in fortitudine mea, & in brachio excelso. Et in Hieremia: Dominus fecit terram in uirtute sua magna, & crexit orbem terræ in sapientia & prudentia sua, extendit cœlum & posuit sonū aquæ in cœlo. Defendite charissimi rogamus contra maleuolos homines inconcussam ecclesiæ statum, ut uos CHRISTI dextera defendat in æuū. DATA NON. & Aquilino VV. CC. COSS.

IN EPISTOLAM VICTORIS ARGVMENTVM PER IO. SICHARDVM.

DE sacramentorū administratione non satis conuenerat episcopis Africæ, ob id post longas, easq; capitales dissensiones, res uidebat in apertū bellū eruptura. Necesse est enim quotiescunq; de rebus summis controuertitur, & quæ uenerari nos decebat, scurriliter deridenda, ppinemus, ut quod mutuae inter nos concordie causa donatū sit, simultatū fiat seminariū. Nam cū per baptismi, corporisq; dominici, atq; aliarū rerū cōmunionē, Christus amicitias uellet coalescere, atq; in oēm posteritatem propagari, accidit ut inexpliabiliū odiorū fierent initia. Quod tū maxime solet contingere, quādo de administratione pugnat, & usus rei in dubio est. Quāobrem eos qui ppiū sibi quendam administrationis sacramentorū modū excogitauerant, abhorrentem ab Euangelij regula, hortatur Victor, ueluti in nullā orbis partem, pro hominū salute nō intentus, ut depositis contentiōibus in gratiam redeant, potiusq; cogitent sacramentorū cōmoda, quā litium studiosi aucupentur causas, quibus ex industria dissideant.

In uetustissimo codice de erat alterius consue lis nomen.

VICTORIS EPISTOLA

EPISCOPIS AFRICANIS SCRIPTA.

VICTOR Rom. ecclesiae & urbis archiepiscopus, uniuersis episcopis per Africam constitutis, in domino salutem. Semper enim in aeterno consilio dei mansit, humani generis incommutabiliter praedeterminata reparatio, sed ordo rerum per dominum IESUM CHRISTUM temporaliter gerendarum, dispositione uerbi diuini sumpsit exordium. Quapropter oportet uos fratres unanimes adminiculum uicissim ferre, in recta ergo fide, & in sacramentis diuinis non discrepare, sed concordare esse. Quia licet pauci sitis, malorum comparatione, si tamen concordare fueritis, facile auxiliante domino uestris insidiatores superabitis: si uero discordes, quod absit, fueritis, non superabitis, sed superabimini. Perlatum est enim ad nostram sedem aliquos uestrum nocere fratres uelle, & ut cadant decertare. Similiter in sacramentis discrepare, & ob id contentiones, & emulationes inter uos fieri, a quibus dissensionibus concordare, & opem ferre uicissim mandamus. Nam si hoc agere cito neglexeritis, & uicissim reconciliari non studueritis, ab apostolica sedis, & totius ecclesiae communione uos pellere non dubitatis. Nec adtenditis charissimi, qualiter dominus tales per Esaiam prophetam comminatus est, dicens: Dominus enim loquutus est uerbum hoc, luxit & defluxit terra, & infirmata est: defluxit orbis, & infirmata est altitudo populi terrae, & terra interfecta est ab habitatoribus suis, quia transgressi sunt leges, mutauerunt ius, dissipauerunt seculum sempiternum. Propter hoc maledictio uorabit terram, & peccabunt habitatores eius. Ideoque insaniunt cultores eius & relinquuntur homines pauci. Luxit uindemia, infirmata est uitis, ingemuerunt qui laetabantur corde. Cessauit gaudium tympanorum, quieuit sonus laetantium, conticuit dulcedo cytharae. Cum cantico non bibent uinum, amara erit potio bibentibus illam: Attrita est ciuitas uanitatis, clausa est omnis laetitia, & translatus est gaudium terrae. Relicta est in urbe solitudo, & calamitas opprimit portas: Quia haec erunt in medio terrae, in medio populorum. Quomodo si paucae oliuae quae remanserunt excutiantur ex olea, & racemi cum fuerit finita uindemia. Hi leuabunt uocem suam atque laudabunt, cum glorificatus fuerit dominus hinc inde de mari: Propter haec in doctrinis glorificate dominum, in insulis nomen domini dei Israel. Et dominus in oratione quam discipulos suos docuit orare, ait: Pater noster qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum. In bonis & iustis hominibus, sanctificatur nomen domini, & in malis, blasphematur. Et ipsa per se ueritas ait: Si offers munus tuum ad altare, & recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & postea offeres munus tuum. Nullis uero liceat doctrinam euangelicam deferere, & sacerdotali honore gaudere.

DATA CAL. SEPTEMB. Laterano &
Rufino VV. CC. COSS.

Esai. 24.
D

Matth. 6.

Matth. 5.

IN ZEPHYRINI EPISTOLAM, ARGVMENTVM PER IO. SICHARDVM.

65

A

In legibus non solum ueteribus, sed & nostratibus cautum est, ne quicquam nobis aut in rem, aut in dignitatem hominis permittamus liberius, prius quam sit iudicio de his pronuntiatus. Et cum in primis hoc sit legum ingenium, ut uno ore omnibus loquatur: Erant qui Christianis hoc negari contenderent, tanquam his quos, cum nouam & in speciem ridiculam religionem inueherent, merito suo deus hominesque odissent. Atque ob id a nummariis quibusdam iudicibus, praedae infantibus, conductitij quidam accusatores, & circumforanei allegabantur, qui simul atque in uulgus absurdum aliquid commentum, domi per insidias confectum, sparsissent de Christianis, in eorum fortunas mox fiebat impetus, qui non modo criminum non fuerant conuicti, sed ne litis quidem esset dies denunciata. Appellat Zephyrinus leges diuinas ac humanas, quibus tanquam uinculis cum publica tranquillitas confirmetur, non licere ait, ut eiciantur malis modis, mulcentur fortunis, conijciantur in carceres, quales quales fuerint professione, nisi de criminibus iam ante constiterit. Et quia tot essent ubique paratae insidiae presbyteris etiam innocentibus & eruditissimis, facile suspiciens quid demum esset futurum de indoctis, & quorum uitae ratio non constaret, admonet idem ut in electione nouorum presbyterorum sint circumspicendi, adhibeantque iudicium, ne parum eruditos huc loci prouehant, aut indignos. Vellem equidem uel sero paterentur sibi episcopi nostrae tempestatis persuaderi, ut aduigilarent quoad fieri posset, ne sine delectu obuium quicquam in presbyterorum numerum referrent, quibus, dicam libere, cum debemus optimarum quarumque rerum interitum, tum & ipsi episcopi contemptum, durius hoc fortassis est, at uerum, in quem, dum gratiosius student uideri & clementes nimium, inciderunt. Quod ergo pro temporis ratione a Zephyrino de eruditione & uitae innocentia est dictum, quid prohibet quo minus nostri seculi rationem considerantes, de numero statuatur? Quis enim non uidet ministeriorum numerum, hoc enim est eorum nomen in sacris receptum, propemodum creuisse ultra eorum numerum quibus inseruire debebant? At hic interim usque adeo nihil est uidere seruile, ut ipsi sint aliquando tyrannis nocentiores, mentiar uero nisi satis hoc ille status rerum per se clamet. Olim multitudo principum Cariam, hodie sacrificulorum indoctorum, totum ferme orbem in bella coniecerat, a quibus ita nos asseruit bonus quidam genius, ut uideantur de integro capitalius exoritura, nisi tandem episcopi hoc esse incipiant, quod nomine praeseferunt.

B

ZEPHYRINI EPISTOLA

LA DE PATIENTIA CATHOLICA.

ZEPHYRINVS Romanae urbis archiepiscopus, omnibus fratribus per Aegyptum in domino militantibus, Salutem. Tanta a domino huius sanctae sedis & apostolicae ecclesiae fundatore, & beato Petro principe apostolorum, accepimus fiduciam, ut pro uniuersali, CHRISTI sanguine redempta ecclesia, impigro laboremus affectu, & omnibus domino famulantibus succurramus, & cunctis pie uiuentibus apostolica autoritate operamur. Omnes qui in Christo uolunt pie uiuere, necesse est, ut ab impijs & dissimilibus patiantur, tanquam stulti & insani, ut meliores & purgatores efficiantur, qui temporalia perdunt, ut percipiant aeterna. Eorum uero despectio, & irrisio in ipsos retorquetur qui eos affligunt, & contumelijs afficiunt, cum

Accusandi sunt
in integrum re
stituendi.

Matth. 5.

Esai. 51.

D

Psal. 43.

Prover. 12.

Ioan. 13.

& abundantia eorū in egestatem, & superbia transierit in confusionem. Num
ciatum est enim nobis per apocrysiarios uestros, quosdā fratrum nostrorum, epi
scoporū uidelicet, ab ecclesijs & sedibus proprijs pelli, suaq; eis auferri supel
lectilia, & sic nudos & expoliatos ad iudicia uocari, quod omni ratione caret,
cū statuta Apostolorū, eorumq; successorū, & praecepta imperatorū, ac cō
stitutiones legum idipsum provideant, & apostolicae sedis autoritas idipsum
fieri nolit. Praeceptū est ergo in antiquis statutis, episcopos electos atq; suis re
bus expoliatos, ecclesias pprias recipere, & primo sua omnia eis reddi, & de
mum si quis eos iuste accusare uoluerit, a quo periculo facere: Iudices esse de
cernentes episcopos recta sapientes, & in ecclesia conuenientes, ubi testes es
sent singulorū qui oppressi uidebantur, nec prius eos respondere debere, quā
omnia sua eis & ecclesijs eorū legibus integerrime restituantur. Nec mirū fra
tres, si uos persequuntur, cum caput uestrum CHRISTVM dominum nos
strum, usq; ad mortem sint persequuti, ipsae tamen persequutiones patienter
portandae sunt, ut eius discipuli esse cognoscimini, p quo & patimini. Vnde
& ipse ait: Beati qui persequutionem patiuntur propter iustitiam. His sufful
ti suffragijs nō multū debemus timere obprobriū hominū, neque eorū ex
probrationibus uinci, quoniam hoc nos dominus iubet, per Esaiam prophe
tam dicens: Audite me qui scitis iudiciū populus meus, in quorum cordibus
lex mea est. Nolite timere obprobriū hominum, & blasphemias eorum ne ti
meatis. Considerantes quod in psalmo scriptū est: Nōne deus requirit ista?
ipse enim nouit abscondita cordis, & cogitationes talium hominū, quoniam uanae
sunt. Vane autem loquutus est unusquisq; ad proximum suum, labia dolosa,
& in corde loquuti sunt mala. Qui dixerunt, lingua à nobis sunt, quis noster
est dominus? Nam si haec in memoria retinerent, minime ad tantam prosili
rent iniquitatem. Non enim propter probabilem & paternā doctrinam hoc
faciūt, sed ut suam exerceant in seruos dei uindictam. Scriptum est nanq;: Via
stulti recta in oculis eius, & sunt uiae quae uidentur hominū iustae, nouissima
autem earū deducūt ad mortem. Nos enim qui haec patimur iudicio dei, haec
reseruare debemus, qui reddet unicuiq; secundū opera eius, qui etiam minia
stros suos intonuit dicens: Mihi uindictam ego retribuā. Vos enim in recta
fide & operibus, bona uoluntate succurrite uicissim, nec aliquis à supplemen
to fratri subtrahat manum, quoniam in hoc, ait dominus, cognoscent omnes
quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad inuicē. Vnde & ipse per
prophetam loquitur dicens: Ecce quā bonū & quā iocundū habitare fra
tres in unum. Spirituali dico habitaculo, & concordia quae in deo est & unita
te fidei, huius delectabilis secundū ueritatem inhabitaculi, qui uidelicet in Aa
ron magis decorabatur, atque sacerdotalem induentibus dignitatem, sicut una
gentum super caput principalem intellectū irrigans, & usq; ad ipsam extre
mam scientiam deducens. In hoc enim habitaculo benedictionis aeternā uia
tam promissit dominus. Huius igitur propheticæ uaticinationis meritum am
plectentes, praesentem fraternam syllabam extrahentibus bonū est detrahere,
aut

A aut* Paulo secundū uulgare fabulā excutere palam. Absit, nō sunt nostra ista,
haec em auertat diuinitas, iusto iudicio dei plerunq; peccatoribus potestas sit
qua sanctos ipsius persequantur, ut qui spiritu dei uiuantur & aguntur, fiant
per laborum exercitia clariores, ipsis tamen qui eos persequuntur, atq; detra
hunt, erit proculdubio, uae uae uae illis qui detrahunt seruis dei, quia detractio
eorum ad eum pertinet, cuius ministerium agunt & uice funguntur. Oramus
autem ostiū circūstantiae, qui neminem perire, aut labijs suis pollui uolumus
eorū moribus imponi, & uerbū minime nociuū concipere, nec ore proferre.
Vnde & dominus per prophetā loquitur, dicens: Dixi custodiam uias meas
ut nō delinquam in lingua mea. Dominus omnipotens, & huius unigenitus
filius, & saluator noster IESVS CHRISTVS, hoc uobis tribuat incitamen
tum, ut omnibus uiribus quibus potestis succurratis, & eorum, ut dignū est,
iniurias, uestras aestimetis, maximū adminiculū eis uerbis & factis praebatis,
ut eius discipuli inueniamini ueri, qui fratres ut se, omnibus diligere praecipit.
Ordinationes uero presbyterorū & leuitarū tempore congruo, & multis co
ram astantibus solenniter agite, & pbabiles ac doctos uiros ad hoc opus con
stituite, ut de eorum societate & adiumento plurimū gaudeatis. Ponite indefi
nenter corda uestra in uirtute dei, & enarrate haec & caetera diuina uerba in
progenies alteras, quoniam hic est deus noster in aeternum, & ipse reget nos
in secula. DATA VIII. CAL. NOUEMB. Saturnino & Gallicano, CC.

Boni & docti
debent eligi in
presbyteros.

B IN EPIST. VRBANI ARGV. PER IO. SICH.

IN hunc usque diem fuere Christianis inter se omnia cōmunia, eo modo quē Acta
Apostolorū praescribūt, nempe ut uendentes agros ac possessiones, id precij quod
ex rebus diuenditis cōflauerant, pro se quisq; in mediū proferret, ne esset uspiam gen
tium quod cogitationes Christo per omnia destinatas auerteret. Ausus est Urbanus
quā feliciter ipse uiderit, nōnihil immutare hic, id tamen quod existimauit bono fu
turum Christianis, & nō precium agrorū in cōmunem usum, ut solitum est fieri, de
ferri, sed agros ipsos satius putat incorporari, hoc enim uerbo utar, ecclesijs, ut nō so
lum diurnos ex his caperent fructus, sed & contra ingruentem rerū penuriam, quod
forte poterat accidere, essent annuo prouentu securi. Episcopos autē tanquam patres
familias constituerunt, qui diuiderent ea quae annuo proueniret pro cuiusq; usu. Hic,
ut opinor, nō est difficile cōiectatu, qui factū fuerit ut senim ueteri oblitterato more,
omnia illa apud paucos quosdam subsederint, atq; eiusmodi plerunq; ad quos si recte
agerentur omnia, ne quidem eorū minima portio peruenire debebat. Apparet & hic
nisi fallor, ratio, qua spes fiat posse quaedam longe lateq; à ueteri instituto delapsa, re
uocari ad frugem.

VRBANI EPISTOLA

DE RERVM COMMVNIONE.

VRBANVS episcopus, omnibus Christianis in sanctificatione spi
ritus, in obedientiam & asperionem sanguinis CHRISTI, salutē.
Decet omnes Christianos charissimi, ut cum imitentur cuius no
men sortiti sunt. Quid pdest, fratres mei, ait Apostolus Iacobus, si

C fide quis dicat se habere, opera autem non habeat. Nolite plures magistri fieri fratres mei, scientes quoniam maius iudicium sumpturi sumus, in multis enim offendimus omnes, qui sapiens & disciplinatus est, inter uos ostendat ex bona conuersatione operam suam in mansuetudine sapientiae. Scimus uos non ignorare quia haecenus uita communis inter bonos Christianos uiguit, & adhuc gratia dei uiget, & maxime inter eos qui in sorte dei sunt electi, id est clericos, sicut in actibus apostolorum: Multitudinis autem credentium erat cor & anima una, nec quisquam eorum quae possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia, & uirtute magna reddebant apostoli testimonium resurrectionis IESU CHRISTI domini, & gratia magna erat in omnibus illis. Nec enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, uendentes afferebant precia eorum quae uendebant, & ponebant ante pedes apostolorum. Diuidebantur autem singulis prout cuique opus erat. Ioses autem qui cognominatus est Barnabas ab apostolis, quod est interpretatum, filius consolationis, Leuites, Cyprius genere, cum haberet agrum, uendit illum, & attulit precium, & posuit ante pedes apostoli, & reliqua. Videntes autem sacerdotes summi, & alij, atque leuitae, & reliqui confideles, plus utilitatis posse afferre, si haereditates & agros quos uendebant, ecclesiis, quibus praesidebant episcopi, traderent, eo quod ex sumptibus eorum, tam praesentibus quam futuris temporibus, plura & elegantiora possent ministrare fidelibus, communem uitam ducentibus, quam ex precio ipsorum, ceperunt praedia & agros, quos uendere solebant, matricibus ecclesiis tradere, & ex sumptibus eorum uiuere. Ipsae uero res in ditione singulorum parheciarum episcoporum, qui locum tenent apostolorum, erant & sunt usque adhuc, & futuris semper debent esse temporibus. E quibus episcopi & fideles dispensatores eorum, omnibus communem uitam degere uolentibus, ministrare cuncta necessaria debent, prout melius potuerint, ut nemo in eis egens inueniatur. Ipsae enim res fidelium oblationes appellantur, quia domino offeruntur. Non ergo debent in alijs usibus quibus ecclesiasticis, & praedictorum Christianorum fratrum, uel indigentium conuerti, quia uota sunt fidelium, & precia peccatorum, atque ad praedictum opus explendum domino tradita. Si quis autem, quod absit, secus egerit, uideat ne damnationem Ananiae & Saphirae percipiat, ut reus sacrilegij efficiatur, sicut illi fuerunt, qui precia praedictarum rerum fraudabant, de quibus legitur in Apostolorum actibus. Vir autem quidam, nomine Ananias cum Saphira uxore sua, uendit agrum & fraudauit de precio agri, conscia uxore sua, & afferens partem quandam, ad pedes Apostolorum posuit. Dixit autem Petrus Ananiae: Cur tentauit satanas cor tuum mentiri spiritui sancto, & fraudare de precio agri? Nonne manens tibi manebat, & uenundatum in tua erat potestate? non es mentitus hominibus, sed deo. Audiens autem Ananias haec uerba, cecidit & expirauit, & factus est timor magnus in omnes qui audierant. Surgentes autem iuuenes amouere eum, & efferentes sepelierunt. Factum est quali horarum trium spacium, & uxor ipsius, nesciens quod factum fuerat, introiuit. Respondit autem ei Petrus:

Ioses Barnabas dictus.

Matrices ecclesiarum.

Episcopi dispensatores erant rerum communium.

Res ecclesiarum quod debeant in sumi.

AA. 5.

A trus: Dic mihi, si tanti agrum uendidistis? At illa dixit: Etiam, tanti. Petrus autem ad eam: Quid utique conuenit uobis tentare spiritum domini? Ecce pedes eorum qui sepelierunt uirum tuum, ad ostium & efferent te. Confestim cecidit ante pedes eius & expirauit. Intrantes autem iuuenes, inuenerunt illam mortuam, & extulerunt ad uirum suum. Et factus est timor magnus in uniuersam ecclesiam, & in omnes qui audiebant haec. Haec fratres ualde cauenda sunt & timenda, quia res ecclesiae non quasi propriae, sed ut communes, & domino oblatae, cum summo timore non in alio quam in praefatos usus sunt fideliter dispensandae, ne sacrilegij reatum incurrant, qui eas inde abstruunt quod traditae sunt. Et quod peius est, anathema maranatha fiant, & si non corpore ut Ananias & Saphira fecerunt, qui mortui ceciderunt, anima tamen quae potior est corpore, mortua & alienata a consortio fidelium cadat, & in profundum Baratri labatur. Vnde attendendum est omnibus, & fideliter custodiendum, & illius usurpationis contumelia depellenda, ne praedia secretis coelestibus dicata, a quibusquam inuentibus uexentur. Quod si quis fecerit, post debitae ultionis sacramentum, quae erga sacrilegos iure promenda est, perpetua damnetur infamia, & infernali carceri tradatur, aut exilio perpetuae deportationis uratur, Quoniam iuxta Apostolum tradere oportet huiusmodi hominem satanae, ut spiritus saluus sit in die domini. Memoratis ergo augmentationibus ac cultibus, in tantum ecclesiae, quibus episcopi praesident, domino adminiculante creuerunt, & in tantis maxima pars earum abundat rebus, ut nullus sit in eis communem uitam agens indigens, sed omnia necessaria ab Episcopo, suisque ministris percipit. Ideo si aliquis extiterit, modernis aut futuris temporibus, qui hoc auellere nitatur, iam dicta damnatione feriatur de sede episcopi. Quod autem sedes in episcoporum ecclesiis excelsae constitutae & praeparatae inueniunt in throno, speculationem & potestatem iudicandi & soluendi atque ligandi a domino sibi datam materiem docent. Vnde ipse saluator in euangelio ait: Quaecumque ligaueritis super terram, erunt ligata & in coelo. Et alibi: Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta erunt. Ideo ista praetulimus charissimi, ut intelligatis potestatem episcoporum uestrorum, in eisque dominum ueneremini, & eos ut animas uestras diligatis: & quibus illi non communicant, non communicetis: & quos eiecerint, non recipiatis. Valde enim timenda est sententia episcopi, licet iniuste liget, quod tamen summopere prauidere debet. Vos autem hortantes monemus omnes qui Christianitatem suscepistis, & a CHRISTO uocabulum christianum suscepistis, ne in aliquo christianitatem uestram irritam faciatis, desponsionem, quam domino in baptismo fecistis, firmiter teneatis, ne reprobi, sed condigni coram eo inueniamini. Et quicumque uestrum communem uitam susceptam habet, & nouit se nihil proprium habere, uideat ne pollicitationem suam irritam faciat, sed hoc quod domino est pollicitus, fideliter custodiat, ne damnationem, sed praemium sibi adquirat: quoniam satius est non uouere, quam uotum prout melius potest, non perficere: grauius enim puniuntur, qui uotum fecerunt, aut fidem perceperunt:

1. Corin. 5.

Episcoporum sedes quia altiores sunt, admonent eos speculare.

Votum pauperum tunc habet a presbyteris originem.

EPIST. VRBANI DE BONIS CHRISTIANORVM.

SAPIEN-
TIA CAR-
NIS.

ad Timo. 5.

Manuum im-
positio post bap-
tismū hodie ap-
pellatur confir-
matio.

D

runt, & uotum nō perfecerunt, aut male uitam finierunt, quā illi qui sine uo-
to aut fide mortui sunt, & tamen bona egerūt opera. Ad hoc enim sensum ra-
tionabilem naturæ munere & secundum natiuitatis reparationē suscepimus,
ut secundū Apostolū, magis quæ sursum sunt sapiamus, nō quæ super terrā,
quia sapientia huius mundi, stultitia est apud deum. Quid aut suadet, charissi-
mi, sapientia huius seculi, nisi nocitura quærere, & amare peritura, negligere sa-
lutaria, pro nihilo reputare perpetua. Cupiditatē cōmendat, de qua dicitur ra-
dix omnium malorum est cupiditas, quæ in primis hoc malum habet, quod dum
ingerit transitoria, abscondit æterna, & dum foris posita conspicit, intra se la-
tentia non introspicit, & dū aliena quærit, sectatori suo semetipsum reddit alie-
num. Ecce quid suadet seculi sapientia, uiuere in delicijs. Vnde dicitur: Vidua
quæ in delicijs est, uiuēs mortua est. Suadet ergo mollissimis suauitatibus pec-
catis, uicijs, & flammis nutrire carnem, cibi & uini intemperatā animā pre-
mere, ac uitam spiritus intercludere, & cōtra se hosti suo de se gladiū ministra-
re. Ecce quid suadet seculi sapientia: ut qui boni facti sunt, mali esse malint, &
per errorem mentis, fieri etiam studeant peccatores, & nō cogitant illam terri-
bilem dei uocem, cum exurentur peccatores sicut scēnū. Omnes enim fideles
per manus impositionē episcoporum, spiritū sanctum post baptismū accipere
debēt, ut pleni Christiani inueniātur. De spiritu sancto accipimus ut spiritales
efficiamur, quia animalis homo nō percipit ea quæ sunt spiritus dei, quia cum
spiritus sanctus infunditur cor fidele ad prudentiam, ad cōstantiam dilatur.
De spiritu sancto accipimus, ut sapiamus inter bonū malumq; discernere, ius-
ta diligere, iniusta respicere, ut malitiæ ac superbiæ repugnemus, ut luxuriæ
ac diuersis illecebris, & scedis indignisq; cupiditatibus resistamus. De spiritu
sancto accipimus, ut amore & gloriæ ardore succensi, erigere ē terris mentē
ad superna & diuina ualeamus. DATA NON. SEPTEMB. Antonio &
Alexandro VV. CC. COSS.

IN EPIST. PONTIANI ARG. PERIO. SICHAR.

PACIS cōmoda enumerat in hac epistola Pontianus, atq; ad eam nos summo stu-
dio hortatur. Eō quod angelorū hanc fuisse uocem in sacris legamus, Gloria in
excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis, ut quam Christus uoluerit
nobis unice cōmendatam. Præterea de officio episcopi in fine pauca quædam dicit,
quæ abunde declarant, quā sint alia ingressi uia ueteres illi & germani pontifices
atque nostri.

PONTIANI EPISTO-
LA CATHOLICA.

Luce 2.

PONTIANVS sanctæ & uniuersalis ecclesiæ episcopus, omni-
bus recte deum colentibus, & diuinum cultum amantibus, salutē.
Gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ uolunta-
tis. Hæc uerba charissimi nō hominū sunt, sed angelorū, & nō hu-

PONTIANI EPISTOLA.

71

Amano sensu excogitata, sed ab angelis in ortu saluatoris adnunciata. Quibus
indubitanter ab omnibus intelligi potest, qd' nō malæ uoluntatis, sed bonæ,
pax sit à domino data. Vnde & dominus per prophetam loquitur, dicens:
Quam bonus deus Israël, his qui recto sunt corde. Mei autem penē moti sunt
pedes, penē effusi sunt gressus mei, quia æmulatus sum contra iniquos pacem
impiorū uidens. De bonis uero ipsa per se ueritas ait: Beati mūdo corde, quo-
niā ipsi deum uidebunt. Mundi enim non sunt corde, qui mala cogitant, aut
nocua aduersus fratres suos, quia nihil mali uult qui fidelis est. Fidelis ergo ho-
mo magis amat audire quæ oportet, quā dicere quæ nō oportet. Et si quis
fidelis est, uideat ne male loquatur, aut cuiquam insidias ponat. In hoc ergo di-
scernuntur filij dei, & filij diaboli: filij namq; dei, semper cogitant & agere con-
tendunt quæ dei sunt, & fratres indefinenter adiuuant, & nulli nocere uolūt,
& filij diaboli econtra mala & nocua semper meditantur, quia opera eorum
mala sunt. De quibus loquitur dominus per Hieremiā prophetā, dicens: Lo-
quere iudicia mea cum eis super omni malitia eorum, propterea iudico adhuc
uobiscum, ait dominus, & cum filijs uestris disceptabo. Ecce ego fingō cōtra
uos malum, & cogito contra uos cogitationem. Hæc, fratres, ualde sunt timen-
da, & ab omnibus cauenda, quoniam super quem iudiciū dei ceciderit, non
exiet impunitus. Et ideo unusquisq; præuideat, ne hoc machinetur aut agat in
fratre, qd' ipse pati noluerit, & nec in suspicionē ueniat homo fidelis, ut dicat
aut faciat ea quæ pati nō uult. Vnde suspectos aut inimicos, aut facile litigan-
tes, & eos qui nō sunt bonæ conuersationis, aut quorū uita est accusabilis, &
qui rectam nō tenent & docent fidem accusatores, & antecessores nostri apo-
stolica repulerūt autoritate, & nos submouemus, atq; temporibus futuris ex-
cludimus, ne libeter labi possint, quos nos tenere & saluare debemus, ne, qd'
absit, prædictū dei iudiciū, nō tantum super utrosq; ueniat, sed nos eorum ui-
tio, quod deus auertat, pereamus. Scriptum est enim: Rectorem te posuerūt,
curam illorū habe, ut læteris propter illos, & ornamentū gratiæ accipias co-
ronam, & dignationem consequaris correctionis, uerbum enim nequam im-
mutabit cor, ex quo quatuor partes oriūtur, bonum & malū, uita & mors, &
dominatrix est assidua lingua. Pro talibus prædicti uitandi admodum sunt, &
priusquam prædictæ enucleatim examinentur opiniones, & ab eis alieni in-
ueniantur, nō sunt suscipiendi: quoniā sacrificiū salutare est attendere manda-
tis, & discedere ab omni iniquitate, beneplacitū est domino recedere ab omni
iniquitate, & laudatio, recedere ab iniustitia. Quoniam scriptū est: Dilige pa-
ximum, & coniunge fidem cum illo, quoniā si denudaueris absconsa illius, nō
prosequeris post eum. Sicut em̄ homo qui perdit amicum suum, sic qui perdit
amicitiā proximi sui. Et sicut qui dimittit aūē de manu sua, sic qui dereliquisti
proximū tuum, & nō eum capies: Nō illū sequaris, quoniā longe abest: Effu-
git enim quasi caprea de laqueo, quoniā uulnerata est anima illius. Ultra eum
non poteris colligare, & maledicta est concordia. Denudare autem amici my-
steria, dispensatio est animæ infidelis. Annuēs oculo fabricat iniqua, & nemo

Psal. 72.

Matth. 5.

Hier. 18.

Ecl. 32.

Ecl. 27.

PONTIANI EPISTOLA CATHOLICA.

Grum abijciat. In conspectu oculorū tuorū conculcabit os suū, & super sermo-
nes tuos admirabitur. Nouissime autem peruertet os suum, & in uerbis tuis
dabit scandalū: Multa audiui, & nō coequaui ei, & dominus odiet illū. Qui
in altum mittit lapidē, super caput eius cadit, & plaga dolosi diuidet uulnera.
Qui fodit foueam, deciderit in illam: & qui statuit lapidem proximo, offendit
in eo, & qui laqueum alij ponit, peribit in illo. Facienti nequissimū consiliū su-
per ipsum deuoluetur, & nō agnoscat unde adueniat illi. Illusio & imprope-
rium superborū & uindicta, sicut leo insidiabit illi. Laqueo peribunt, qui ob-
lectantur casu iustorū: dolor autē consumet illos ante quā moriantur. Ira &
furor utraq; execrabilia, & uir peccator cōtinens erit illorum. Qui uindictā
uult, à deo inueniet uindictā, & peccata illius seruans seruabit. Relinque pxi-
mo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini
seruat iram, & à deo quærit medelam: In hominem similem sibi nō habet mi-
sericordiam, & de peccatis suis deprecatur altissimum. Ipse dū caro sit, seruat
iram, & propiciationē petit à domino. Quis exorabit pro delictis illius? Me-
mento nouissimorum, & desine inimicari, tabitudo enim & mors imminet in
mandatis. Memorare timorem domini, & nō irascaris proximo. Memorare
testamenti altissimi, & despice ignorantia proximi. Abstine te à lite, & minues
peccata. Homo enim iracundus incendit litem, & uir peccator turbabit ami-
cos, & in medio pacem habentiū immittet inimicitiam. Secundū enim ligna
syluæ, sic ignis exardescet, & secundum uirtutem eius hominis iracundia illius
erit, & secundum substantiam suam exaltabit iram suam. Certamen festinatū
incendit ignem, & lis festinans effundit sanguinem, & lingua testificans ad-
ducet mortem. Si sufflaueris quasi ignis exardebit, & si spueris super illam ex-
tinguetur, & utraq; ex ore proficiuntur. Susurro & bilinguis maledictus,
multos enim turbauit pacem habentes. Lingua tertia multos commouit, & di-
spersit illos de gente in gētem. Ciuitates munitas diuitum destruxit, & domos
magnatorū effodit. Virtutes populorū cōcidit, & gētes fortes dissoluit. Lin-
gua tertia mulieres uiratas eiecit, & priuauit illas de laboribus suis. Qui respi-
cit illā nō habebit requiē, nec habebit cū quo requiescat. Flagelli plaga liuorē
facit, plaga autem linguæ comminuit ossa. Multi ceciderunt in ore gladij, sed
non sic quomodo qui interierit per linguam suam. Beatus qui tectus est à lin-
gua nequā, & qui in iracundiam illius non transiuit, & qui non adtraxit iugū.
Vinculum illius uinculum æreum est, mors illius mors nequissima, & utiles
potius infert quā illa. Perseuerantia illius non permanebit, sed obtinebit uias
iniustorum, & flamma sua non comburet iustos. Qui derelinquit deum inci-
dunt in illā, & exardescet in illis, & nō extinguetur, & immittetur in illos quasi
leo, & quasi pardus lædet illos. Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguā ne-
quam, & ori tuo fac ostia, & feras auribus tuis. Aurum tuum & argentū con-
fla, & uerbis tuis facito staterā, & frenos ori tuo rectos, & adtende ne forte la-
baris in lingua tua, & cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi, & sit
casus tuus insanabilis in mortem. Nō tardes cōuertere ad dominum, & ne diffe-
ras de

PONTIANI EPISTOLA CATHOLICA.

73

Aras de die in diem. Subito enī ueniet ira illius, & in tempore uindictæ disper-
det te. Noli anxius esse in diuitijs iniustis, nihil enim proderūt tibi in die ob-
ductionis & uindictæ. Nō uentiles te in omnē uentū, & non eas in omni uia,
sic enim peccator probatur duplici lingua. Esto firmus in uia dei, & in ueritate
sensus tui & scientia, & prosequatur te uerbum pacis & iustitiæ. Esto mansue-
tus ad audiendum uerbum ut intelligas, & cum sapientia fer respōsum uerū.
Si est tibi intellectus, responde proximo, sin autē, sit manus tua super os tuū,
ne capiaris in uerbo indisciplinato & confundaris. Honor & gloria in sermo-
ne sensati, lingua imprudētis subuersio ipsius. Nō appelleris susurro, & lingua
tua capiaris, & confundaris, super furem enim cōfusio & poenitentia, & deno-
tatio pessima super bilinguē. Susurratori autē odium & inimicitia & contume-
lia, iustifica pusillum & magnū similiter. Noli fieri pro amico inimicus proxi-
mo, improprium enim & contumeliā malus hæreditabit, & omnis pecca-
tor inuidus & bilinguis. Nō extollas te in cogitatione animæ tuæ sicut taurus,
ne forte elidatur uirtus tua per stultitiam, & folia tua comedat, & fructus tuos
perdat, & relinquare uelut lignū aridū in heremo. Anima enim nequam di-
spendet qui se habet, in gaudiū inimici dat illū, & deducet in sortem impiorū.
Charissimi oppressos erigere studete, & necesse habentes semper adiuuate,
quoniā qui fratrē derelictū leuat, adprehensum eripit, merentē cōsolatur, ab
illo sibi retribuī cui totū impendit non dubitet, qui ait: Quod uni ex minimis
meis fecistis, mihi fecistis. Talia enim bona indefinenter agere studete, ut fru-
ctum boni operis & hic consequamini, & in futuro gratia dei perfruiamini,
quatenus celestis regni aulā introire postea mereamini. DATA III. CAL.
MAII. Seuerō & Quintiano VV. CC. COSS.

IN EPIST. ANTHERI ARGVMENTVM
PER IOANNEM SICHARDVM.

Quemadmodum non est situm in cuiusuis potestate, seipsum ultro pro episcopo
ecclesijs obtrudere, ita si uitæ sanctimoniam, & eruditionis adiumento, demū po-
puli iustitias fretus quispiam in hunc locum peruenit, non poterit, integra saltem
officij semel suscepti dignitate, statione ista ueluti deserta, miseriarū satietate, aut am-
plioris spe lucris sollicitatus, aliam ambire ecclesiam, nisi id publicæ utilitatis ratio, cui
tota episcopū uita seruire debet, suaserit. Quæ si adparet re ipsa, non modo abitionis
donanda erit gratia, uerumetiam nostræ uoluntate, si uel nullū ea de re præceptum.
Euāgelij extaret, id agere debemus, ut si nos feliciter iam in Christo adoleuerimus,
eum per quē in tantū profecerimus cognitionis pfectū, æquissimis animis patiamur
aliò etiam properare, præsertim si causa sit, cur speremus nō uulgare alibi posse eius
præsentiam operæpretiū adferre, id est: ubi messis iamiam maturescēs, plena spei, ma-
nus operatoriorū nobis desiderare uideatur. Eius enim rei nō desunt exempla grauissi-
morū uirorum, quandoquidē inter omnes constat, D. Petrū ab Antiochia, cui annis
aliquot egregiam operā nauasse uisus sibi erat, Romam iter instituisse, ut & isthic pro
uiri sui aliquot Christo lucrificeret.

K

ANTHERI EPISTOLA DE TRANSLATIONE EPISCOPORVM.

CHARISSIMIS atq; dilectissimis fratribus per Beticā atq; Toletanam prouincias episcopis constitutis. Antherius episcopus in domino salutē. Optarem fratres charissimi semper dilectionis & pacis uestrae sinceritatis gaudia audire, ita ut uicissim discurrentibus literis, sospitatis inditia iuuarentur, siquidem nos ab incursione sua uacare hostis antiquus sineret, qui ab initio mēdax, inimicus ueritatis, aemulus hominis, quē ut deciperet, se ante decepit, pudicitiae aduersarius, luxuriae magister, crudelitate pascitur, abstinentia punitur, quod unū ē ministris suis praedicantibus quaedam superflua, spem non habentibus de futuris, apostoli sententia reperculsit dicentis: Manducemus & bibemus, cras enim moriemur. O infelix audacia, o desperata mentis astutia. Ipse enim hortatur odia, & fugat concordiam, & quia facile ad deteriorem partē mens humana transducitur, uolēs magis per spatiosam uiam ambulare, quā artae uitae iter cū labore transire. Quare fratres dilectissimi sectamini meliora, & semper relinquitte deteriora, bona agite, mala uitate, ut ueri discipuli domini inueniamini. De mutatione ergo episcoporum unde sanctam sedem apostolicā consulere uoluistis, scitote eam cōmuni utilitate atq; necessitate fieri licere, sed non libitu cuiusquam, aut dominatione. Petrus sanctus magister & princeps apostolorū, de Antiochia utilitatis causa translatus est Romā, ut ibidē potius proficere posset, Eusebius quoq; de quadam parua ciuitate, apostolica auctoritate mutatus est Alexandria. Similiter Felix, de ciuitate qua ordinatus erat, electione ciuiū propter doctrinā & bonam uitam quam habebat, cōmuni episcoporū & reliquorū sacerdotum, ac populorū consilio, translatus est Ephesum. Non enim transit de ciuitate ad ciuitatem, qui nō suo libitu aut ambitu hoc facit, sed utilitate quadā aut necessitate, aliorum hortatu & consilio potiorū transfertur. Nec transfertur de minore ciuitate ad maiore, qui hoc non ambitu, non propria uoluntate facit, sed aut uī a propria sede pulsus, aut necessitate coactus, aut utilitate loci, aut populi, non superbe, sed humiliter ab alijs trāslatus & intronizatus est, quia homo uidet in facie, deus autem in corde. Et dominus per prophetam loquitur, dicēs: Dominus scit cogitationes hominū quoniā uanae sunt. Nō ergo mutat sedem qui nō mutat mentē, nec mutat ciuitatem qui nō sua sponte, sed consilio & electione aliorū mutatur. Nō igitur migrat de ciuitate ad ciuitatē, qui nō auaritiā causa, non sponte dimittit suā, sed, ut iam dictū est, aut pulsus a sua, aut necessitate coactus elemosynae, exhortatione sacerdotum & populorū translatus est ad alterā ciuitatē. Hāc ut petistis, licet uobis ignota nō sint tenenda mandamus, ne ignorantia quorundā, meliora & utiliora uitentur, & inutiliora sinantur, sicut in sancto legitur euāgelio: Vae uobis Hypocrite, quia decimatis mentam, & anetum, & cyminum, & reliquistis quae grauiora sunt, legis iudiciū, & misericordiā, & fidem. Hāc oportuit facere, & illa non omittere, duces caeci excolantes culicem, camelum aut glutientes, quod licet, nō licet,

cer,

Acer, & quod nō licet, licet. Quēadmodū Iamnes & Matubres restiterūt ueritati, sic & illi mente reprobi, amātes uoluptatem magis quā deū, quod licet docent non licere, id est episcopos migrare de ciuitate ad ciuitatem, praetaxato modo. Et quod nō licet, docent licere, id est misericordiā nō agere circa patientes necessitatē, hoc tamen eis qui episcopum nō habēt, & sacro episcopali indigēt ministerio, episcopū de alia ciuitate causa utilitatis uel necessitatis tribui, & episcopis persequutionem aut necessitatē patientibus, aliam cathedrā dari negant. Contradicunt etiam sacrae scripturae, quae testatur omnis malle deum misericordiam quā sacrificiū. Vtrūq; autē, id est, & famē uerbi dei patientibus, & episcopis necessitatem quandam, quando intronizātur propter cōmunem utilitatem in alijs ciuitatibus, non modica exhibetur misericordia. Negantes autem hāc, licet speciem habeant pietatis, uirtutē tamen eius abnegant, nam in tali negotio profapiam non agnosco. Si quis tamen sapientium, quos insipientibus tempestatis huius procella sociauit, alijs autoribus facinorū participatione maculatur, splendor sapientis & si cōmunionem criminū incurrit, nescit tamen ducem se praebere peccantibus. Alia est quoq; causa utilitatis & necessitatis, & alia auaritiā & praesumptionis, atq; propriae uoluntatis. Auaritiā uero causa & praesumptionis, aut propriae uoluntatis, non sunt episcopi mutandi de ciuitate ad ciuitatē, sed utilitatis & necessitatis, quod nemo negat, nisi hi de quibus scriptū est: Errauerunt in ebrietate, nescierunt uidentem, ignorauerunt iudiciū. Nam si enarrando conarer aperire transacta.

Bostenderem uobis nullum euenire solatiū de comparatione factorū. Ceterū state charissimi super uias, aspicientes & interrogantes de semitis domini antiquis, & uidete quae est bona & recta uia, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus uestris. Et ut iuxta Sapientiae uocem dicamus: Diligite iustitiam qui iudicatis terrā, sentite de domino in bonitate, & in simplicitate cordis quaerite illum, quoniā inuenitur ab his qui nō tentant illum, apparet autem eis qui fidem habent in illum. Peruersae enim cogitationes separāt a deo, probata autem uirtus corripit insipientes. Quoniā in maluolā animā nō introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Sanctus enim spiritus disciplinae effugiet fictū, & auferet se a cogitationibus quae sunt sine intellectu, & corripietur a superueniente iniquitate. Benignus est enim spiritus sapientiae, & nō liberabit maledictū a labijs suis, quoniā renum illius testis est deus, & cordis eius scrutator est uerus, & linguae illius auditor. Quoniā spiritus domini repleuit orbem terrarū, & hoc quod continet omnia, scientiā habet uocis, Propter hoc qui loquitur iniqua non potest latere, nec praeteriet illum corripiens iudiciū. In cogitationibus enim impij interrogatio erit, sermonū autem illius auditio ad dominū ueniet, & ad correptionem iniquitates illius. Quoniam auris zeli audit omnia, & tumultus murmurationū nō absconditur. Custodite ergo uos a murmuratione, quae nihil prodest, & a detractione parcite linguae. Quoniam sermo obscurus in uacuum non ibit, os quod mentitur, occidit animam. Nolite zelare mortem in errore uitae ue-

Exodi 7.
1. Tim. 3.

osae 6.

Sap. 1.

Ioan. 8.

1. Corin. 15.

Petrus ab Antiochia translatus Romā est.

Eusebius.

Felix.

D

Psalm. 93.

Matth. 23.

ANTHERI EPISTOLA

stræ, neq; adquiretis perditionem in operibus manuum uestrarum. Quoniam deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione uiuorum. Creauit autem esse nationes orbem terrarum. Non est in illis medicamentum exterminij, nec inferorū regnum in terra uiuentium. Iustitia perpetua est & immortalis, iniustitia autem mortis est adquisitio. Impij autem manibus & uerbis accersierunt illam, & æstimantes illam amicam defluerunt, & sponiones posuerunt ad illam, quoniam morte digni sunt qui sunt ex parte illius. Dixerunt enim apud se cogitantes non recte: Exiguū & cum tædio est tempus uitæ nostræ, & non est refrigeriū in fine hominis, & non est qui agnitus sit reuersus ab inferis. Quia ex nihilo nati sumus, & post hæc erimus tanquam non fuerimus. Quoniam fumus & flatus est in naribus nostris, & sermo scintillæ ad commouendum cor nostrū. Quia extinctū est uelut cinis cor nostrū, & spiritus diffunditur tanq; mollis aer. Et transibit uita nostra tanquam uestigium nubis, & sicut nebula diffundetur, quæ fugata est à radijs solis, & à calore illius aggrauata. Et nominis nostri obliuionē accipiet per tēpus, & nemo memoriā habebit operum nostrorū. Vmbræ enim transitus est tempus nostrū, & non est reuersio finis nostri, quoniam consignata est, & nemo reuertetur. Propterea unicuiq; præuidendū est, ut summopere se custodiat, & utiliter se præuideat, ut cum dies extrema finisq; uitæ aduenerit, non transeat ad perpetuam mortem, sed uitam æternam. Facta enim subditorum iudicantur à nobis, nostra uero iudicantur à deo: ex merito uero plebis nonnunquam episcopi deprauantur, quia terra procliui cadent qui sequuntur, capite languescere cætera corporis membra inficiuntur. Deteriores sunt qui uitam moresq; honorū corrumpunt, his qui substantias aliorū, prædiāq; diripiunt. Caveat unusquisq; ne aut linguā aut aures habeat prurientes, id ne aut ipse alijs detrahat, aut alios audiat detrahentes. Sedens, inquit, aduersus fratrem tuum loquebaris detrahendo, & aduersus filiū matris tuæ ponebas scandalū, &c. Parcant singuli detractioni linguæ, custodiētes sermones suos, & sciant, quia cuncta quæ alijs loquuntur, sua sententiā iudicabuntur. Nemo inuito auditori libetē refert officij ministeriū, sic dilectissimi non solum oculos castos seruate, sed & linguam, nec quid in cuiusquam domo agitur, alia domus per eos unquam nouerit. Habeant omnes simplicitatem columbæ, ne cui machinentur dolos, & serpentis astutiam, ne aliorū supplantentur insidijs. Non est humilitatis meæ neq; mensuræ iudicare de cæteris, & de ministris ecclesiarū sinistrū quippiam dicere. Absit quicquā sinistrū de his loquar, qui apostolico gradu succedentes, CHRISTI corpus sacro ore conficiunt, per quos nos etiā Christiani sumus, qui clauēs regni cælorum habentes, ante iudicij diem iudicāt. Veteri quidem lege habetur, qui cunctos sacerdotibus non obtemperasset, aut extra castra positus lapidabatur à populo, aut gladio ceruice subiecta contentū expiabant cruorem. Nunc uero inobediēs spiritali animaduersione truncatur, aut eiectus de ecclesia rabido daemonū ore decerpitur. Oportet enim, ut qui deum hæreditate possidēt, absq; ullo impedimento seculi deo seruiant, ut dicere possint: Dominus pars hære.

psal. 49.

Deut. 17.

BETICAE PROVINCIAE SCRIPTA.

77

A hæreditatis meæ. O quam bonus & suauis est spiritus tuus domine in omnibus: parcis autē omnibus, quoniam tua sunt domine qui animas amas. Ideoq; hos qui errant ex partibus corripis, & de quibus peccat admones & alloqueris, ut relicta malitia credant in te dñe. Tu autē deus noster suauis & uerus es, patiens, & misericordia disponens omnia, etenim si peccauerimus, tui sumus, scientes magnitudinem tuam, & si non peccauerimus, scimus quoniam apud te sumus cōputati, spiritus timentū deum quærentur ab eo, & in respectu illius benedicentur. Quapropter fratres charissimi sermo malus ex ore uestro non procedat, sed si quis bonus est spectet ad ædificationē opportunitatis, ut det gratiā audientibus. Et nolite contristari spiritū sanctū dei, in quo signati estis in die redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à uobis cum omni malitia. Estote autem inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem sicut & deus, in CHRISTO.

Pauca hic admodū desunt, credo eiusmodi aliqua, In Christo Iesu domino nostro, Amen.

IN EUTYCHIANI EPISTOLAM ARGUMENTVM PER IO. SICHARDVM.

B Vb Felice pontifice Rom. quem mox Eutychianus sequutus est, orta est Manichæorum hæresis, nescio furiosior ne an stultior, de Christi diuinitate, & permissione naturarum. In quos quantum est per exiguum illud uitæ tempus, quo præfuit Ro. ecclesiæ licitū, quod fuit, Eusebio teste, x. mensiū, ita Eutychianus inuehitur, ut appareat hoc quæsisse maxime optimū uirum, ut abiecto pristino errore, ad unitatem ecclesiæ reuerterentur. Docens quædam à Christo ita dici, ut uideantur magis nostro captui adcomodata, quam quod ratio diuinitatis in eo ita tulerit.

EUTYCHIANI EPISTOLA BETICAE PROVINCIAE SCRIPTA.

CHARISSIMIS fratribus Ioanni, & omnibus per Beticam prouinciam constitutis episcopis, EUTYCHIANVS episcopus in domino salutem. Hortatur nos æquitas postulationis, desiderio fraternitatis tuæ gratanter annuere, & consulis tuis breuiter respondere. Et quamuis dilectionem tuā sciam ad omne opus bonum esse deuotam, ut tamen efficacior fiat, illos qui sane non sapiunt, qualiter de incarnatione salutaris nostri informare debeas, mandamus. Vnum igitur hoc immobile fundamentum, humana & felix fidei petra Petri ore confessa. Tu es, inquit CHRISTVS, filius dei uiui, tanta in se argumenta sustinens ueritatis, quantæ peruersitatis quæstiones & infidelitatis calumniæ mouebuntur. Iam in cæteris dispensatio uoluntatis paternæ sit erga partus & corpus, postq; crux, mors, inferi, salus nostra est. Humani enim generis causa, dei filius natus ex uirgine est & spiritu sancto, ipso sibi in hac operatione famulante, & sua, dei uidelicet inumbrante uirtute, corporis sibi initia conseruit, & exordia carnis instruxit, ut homo fa-

Matth. 16.

Etus ex uirgine, naturam in se carnis acciperet, per quam huius admixtionis societate, sanctificatus in eo uniuersi generis humani corpus existeret. Et quem admodum omnes ipse qui corporeu se ostendit cōdiderat, ita rursus omnes ipse per id qd' eius inuisibile erat reformaret. Dū igitur imago uisibilis, pudorem humani exordij non recusauit, & per conceptionem, partum, uagitu, & cunas, omnesq; naturæ nostræ cōtumelias transcurrit. Quid tandem dignū à nobis tanto dignationis affectui responderet? Inenarrabilis à deo ergo originis unus unigenitus deus, in corporis humani formam sanctæ uirginis utero insertus, adcreuit, qui omnia continet, intra quem, & per quē cuncta sunt, humani partus lege profertur. Ad cuius uocem archangeli tremūt, cœlū & terra, & omnia huius mundi resoluuntur elementa. Vagitu infantie audir, qui inuisibilis & incomprehensibilis est. Nō uisus sensu tactuq; moderandus, cunis est obuolutus. Hæc si quis indigna deo recolat, tanto se maioris officij obnoxium confitetur, quanto minus hæc dei conuenerunt maiestati. Num ille indiguit homo effici, per quem homo factus est: sed nos eguimus, ut deus caro fieret, & habitaret in nobis, id est assumptione carnis, unus interna uniuersæ carnis incoheret, humilitas eius nostra nobilitas est, contumelia eius, honor noster. Quod ille deus in carne consistit, hoc nos uicissim in deū ex carne reuocat, nam is plane uitā suam nescit, qui CHRISTVM IESVM ut uerum deū, ita & uerū hominē ignorat, & eiusdem periculi est, IESVM Christum, uel spiritū, uel deum, uel carnem nostri corporis denegare. Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum corā patre meo, qui in cœlis est. Qui aut negauerit me corā hominibus, negabo & ego eū corā patre meo qui est in cœlis. Hæc uerbū caro factū loquebat, & homo IESVS Christus, dominus maiestatis docebat. Mediator ipse deus ad salutē ecclesiæ constitutus, & ipso illo inter deum & hominē mediatoris sacramento utroq; unus existēs, ex unitis in idipsum naturis. Naturæ uero utriusq; res eadē est, ita tamen ut neutra careret in utroq; ne forte deus esse, homo nascendo defineret, & homo rursus deus manendo non esset. Hæc itaq; humanæ beatitudinis fides uestra est, deum & hominē prædicare, quod homo sit, neq; carnem ignorare quod uerbū sit. Natus igitur unigenitus deus ex uirgine homo, & secundū plenitudinem temporū in semetipso profuturus in deum hominem. Hunc per omnia euangelici sermonis modū tenuit, ut se dei filiū credi doceret, & hominis filiū prædicaret & admoneret. Loquēs & gerens deinde deus uniuersa quæ hominis sunt, ita tamen in ipso illo utriusq; generis sermone, nunquam nisi cum significatione & hominis loquutus est deus. Si hinc itaq; fallendi simplices atque ignorantes, hæreticis occasio est, & quæ ab eo secundum hominem dicta sunt, dicta esse secundum diuinæ naturæ infirmitatem mentiantur. Et quia unus idem est loquens omnia, quæ loquitur de semetipso omnia eum loquutū esse cōtendat. Nec sanē negamus, totum illum, quia ei manet, naturæ suæ esse sermonem. Sed si IESVS Christus, & homo & deus, & neque cum homo sit, tum nō sit & deus, neq; tum cum & homo & deus,

Humilitas
Christino-
stranobilitas
est.

D
Mat. 10.

A & deus, tum nō etiam deus. Neque per hominem in deo, non totus homo, totus deus unum atque idem est, necesse est dictorū eius sacramentū esse totius generis, & cum in eo secundū tempus discernis hominem à deo, dei tunc atque hominis discerne sermonem, & cū deum atq; hominē in tempore confiteris, dei atq; hominis in tempore dicta diuidas. Cum uero ex homine & deo rursus totius hominis, totius iam dei tempora intelligis, si quod illius ad demonstrationem temporis dictum est, tempori cōaptato quæ dicta sunt, ut cū aliud sit ante hominem deus, aliud sit homo & deus, aliud sit post hominē & deus, totus homo & totus deus, non confundas temporibus & generibus dispensationis sacramentū. Cum pro qualitate generum, ac natura rerū, aliū ei in sacramento hominis necesse est sermonē fuisse, & natura aliū adhuc morituro, aliū etiam & non. Nostri igitur causa hæc omnia IESVS CHRISTVS gerens, & corporis nostri homo natus, secundum consuetudinem naturæ nostræ loquutus est, non tamen omittens naturæ suæ esse quod deus est. Nā et si in partu, & passione, & morte, naturæ nostræ semper egerit res, tamē omnes uirtutes naturæ suæ gessit. Vides ne ita deum & hominē prædicari, ut mors homini, deo uero carnis excitatio deputeretur? Non tamē ut alius sit qui mortuus est, & alius per quem mortuus resurgit. Spoliata em carne CHRISTVS est mortuus, & rursus CHRISTVM à mortuis excitās, id est CHRISTVS carne se expolians. Naturā dei in uirtute resurrectionis intellige, dispensationem hominis in morte agnosce. Et cū sint utraq; suis gesta naturis, unū tamē CHRISTVM IESVM eum memento esse, qui utrunq; est. Hæc igitur demonstranda à me paucis fuere, ut utriusq; naturæ formā tractari in domino IESV CHRISTO meminissimus, quia qui manens in forma dei, formam serui suscepit, ipse diuinitatē nequaquā amisit. Cæterū fratres hortamur uos, ut moneatis eos conuerti ad deum, unde scriptum est: Fili non tardes conuerti ad dominū, & ne differas de die in diem. Subito em ueniet ira illius, & in tempore uindictæ disperdet te. Noli anxius esse in diuicijs iniustis, nihil proderūt tibi in die obductionis & uindictæ. Non uentiles te in omnem uentum, & nō eas in omni uia. Sic em peccator probatur duplici lingua. Esto firmus in uia dei, & in ueritate sensus tui & scientia, & prosequatur te uerbum pacis & iustitiæ. Esto mansuetus ad audiendū uerbum dei ut intelligas, & cum sapientia pferes respōsum uerū. Si est tibi intellectus responde proximo, sin autē, sit manus tua super os tuū, ne capiaris in uerbo indisciplinato, & c. Honor & gloria in sermone sensati, lingua imprudentis subuersio illius. Nō appelleris susuro, & lingua tua capiaris & confundaris. Super furem enim est cōfusio & poenitentia, & denotatio pessima super bilinguem. Susurratori autē odium & inimicitia & contumelia. Iustifica pusillū, & magnū similiter. Noli fieri pro amico inimicus proximo, improprium enim & contumeliā malus hæreditabit, & omnis peccator inuidus & bilinguis. Nō te extollas in cogitatione animæ tuæ uelut taurus, ne forte elidatur uirtus tua per stulticiam, & folia tua comedet, & fructus tuos perdat, & relinquareis uelut lignū aridū in heremo. Ani-

Sermones
Christi pro
diuina atque
humana natura
alio atque
alio modo in-
telligendi sunt.

Ecl. 5.

Ecl. 6.

ANTHERI EPISTOLA

ma enim nequam disperdit qui se habet, & in gaudium inimicis dat illum, & deducit in sortem impiorum. Talibus uos exhortationibus fratres uicissim monete, & bona semper sectamini, malaque uitate. Magnis enim studiis, secundum beatum apostolum, praecauendum est, ne fides & disciplina domini blasphemetur, & si illa nonnunquam sinenda sunt, quae si ceterorum constet integritas, sola nocere non ualeant, illa tamen sunt magnopere praecauenda quae praecipue sine manifesta decoloratione non possunt. Et si ea ipsa quae nullo detrimento aliquoties indulgenda creduntur, rerum temporumque cogit intuitus, accelerare prouisionis respectus excusat, quanto magis illa nullatenus sunt mutilanda, quae nec ulla necessitas, nec ecclesiastica prorsus extorquet utilitas. Optamus igitur fratres charissimi, & totis omnipotentem dominum precibus exoramus, ut dilectione uestram in amoris sui constantiam faciat magis magisque feruere, atque in pace ecclesiae in una uos dedat manere concordia. Admonemus etiam fraternitatem uestram, ut in commissis uobis animabus, solerter inuigiletis, animarumque magis lucris quam commodis uitae praesentis intendatis. Continentes uero ac in disponendis rebus ecclesiasticis diligentes custodes existatis, ut omni ex parte, susceptum uos condigne gessisse pastorem officium, uenturus iudex cum ad iudicandum uenerit, debeat approbare. Omnipotens autem deus sua uos protectione custodiat, honoremque a domino uobis collatum, moribus seruare concedat, atque cum multiplici fructu animas uobis commissas ad pascua aeterna adducere, & sibi condigne repraesentare adiuuet, uosque inter sanctos & electos suos collocare dignetur. DATA pridie idus Aprilis, Aureliano & Marcello. VV. CC. COSS.

IN CONSTANTINI IMP. CONFESSIO
NEM ARG. PER IO. SICHAR.

Confessio.

Si ueracaneum est hic, post tot egregios rerum sacrarum scriptores, admonere eiusmodi antiquitus fuerit confessio, tamen quod huius loci est, obiter uelut digito ostenda. Solebant enim & imperatores palam testari sententiam suam, id quod ex euangelij agere iubemur. Qui enim, inquit Christus, me confitebitur apud homines, & ego confitebor eum apud patrem meum, qui est in caelis. Fiebant autem ab imperatoribus maiore adparatu, ut quo longius illud emanaret, hoc essent plures qui non dubitarent huic fidei nomen dare, quam uidissent iam imperatorem ipsum amplexum. Et quia in alijs tales fere sumus, quales uidemus principes qui rebus praesunt, fecit hic quoque illa de fide Christiana professio uulgo animam, ut esse principibus quam simillimi uellent, impunitate praesertim iam data, & praecunte ipso imperatore. Ita passim in antiquis bibliothecis licet uidere confessiones Iustiniani, Carli Magni, & Friderici tertij, quibus tanquam signo dato, ad fidem Christianam uocarentur, quibus per principum tyrannidem hoc non satis tuto antea licebat.

Carlus Magnus.

CONFESSIO CONSTANTINI IMPERATORIS.

In nomine sanctae, & indiuiduae trinitatis, patris scilicet, & filij, & spiritus sancti, Imperator Caesar Flavius Constantinus, in CHRISTO IESU, uno ex eadem sancta trinitate, saluatore domino deo nostro, Fidelis, mansuetus, maximus, beneficus, Alamanicus, Gothicus.

CONFESSIO CONSTANTINI IMP.

81

A ticus, Sarmaticus, Germanicus, Britanicus, Hunnicus, pius, felix, uictor, ac triumphator semper augustus. Sanctissimo ac beatissimo patri patrum Syluestro urbis Romae episcopo, atque omnibus eius successoribus, qui in sede beati PETRI usque in finem seculi sessuri sunt, pontificibus, necnon & omnibus reuerentibus, & deo amabilibus catholicis episcopis eidem sacrosanctae Romae ecclesiae, per hanc nostram imperialem constitutionem subiectis, in uniuerso orbe terrarum, nunc & in posterum cunctis retro temporibus constitutis, Gratia, pax, charitas, gaudium, longanimitas, misericordia a deo patre omnipotente, & IESU CHRISTO filio eius, & spiritu sancto cum omnibus uobis. Ea quae saluator & redemptor noster dominus noster IESUS Christus altissimi patris filius, per suos sanctos apostolos Petrum & Paulum, interueniente patre nostro Syluestro summo pontifice, mirabiliter dignatus est, liquida narratione per huius nostrae imperialis institutionis paginam, ad indaginem omnium populorum, in uniuerso orbe terrarum nostra studuit propagare mansuetissima serenitas. Primum quidem fidem nostram, quam a praefato beatissimo patre & oratore nostro Syluestro uniuersali pontifice edocti sumus, intima cordis confessione, ad instruendas omnium uestrum mentes, proferentes, & ita demum misericordiam dei super nos diffusam annunciantes. Nos enim uos scire uolumus, sicut per anteriorem nostram sacram pragmaticam iussionem significauimus, nos a culturis idolorum, simulacris mutis, & surdis, manufactis, diabolicis compositionibus, atque ab omnibus satanae pompis recessisse, & ad integram Christianorum fidem, quae est uera lux, & uita perpetua peruenisse. Credentes iuxta id quod nos idem almisimus summus pater, & doctor noster Syluester instruit pontifex, in deum patrem omnipotentem, factorem caeli & terrae, uisibilem omnium & inuisibilem, & in IESUM Christum filium eius, unicum dominum nostrum, per quem omnia facta sunt, & in spiritum sanctum dominum & uiuificantem uniuersae creaturae, hoc est patrem, & filium, & spiritum sanctum confitemur, ita ut in trinitate perfecta, & plenitudo sit diuinitatis, & unitas potestatis. Pater deus, filius deus, & spiritus sanctus deus, & tres unum sint in CHRISTO IESU, tres itaque formae, sed una potestas. Nam deus semper sapiens, edidit ex se per quod essent gignenda secula uerbum. Et quando eodem solo suae sapientiae uerbo, uniuersam ex nihilo formauit creaturam, cum eo erat, cuncta suo arcano componens mysterio. Igitur perfectis coelorum uirtutibus, & uniuersis terrae materijs, pio sapientiae suae nutu, ad imaginem & similitudinem suam primum de limo terrae fingens hominem, hunc in paradiso posuit uoluptatis, quem antiquus serpens, & hostis inuidens diabolus, per amarissimum lignum uetiti gustum, exulem ab eisdem effecit gaudijs, eoque expulso non desinit sua ueneno sa multis modis protelare iacula, aut a uia ueritatis humanum abstrahens genus, idolorum culturae uidelicet creaturae & non creatori deferuire suadeat. Quatinus per hoc eos quos suis uoluerit irretire insidijs, secum aeterno afficiat coeternis mandos supplicio. Sed deus noster misertus plasmatae suae, dirigens sanctos suos prophetas, per quos lumen futurae uitae ad aduentum uidelicet filij sui domini

L

CONFESSIO CONSTANTINI

ni dei & saluatoris nostri IES V CHRISTI annuncians, misit eundem filiū suū unigenitū, & sapientiā uerbū, qui descendens de cœlis, propter nostrā salutem, natus de spiritu sancto, ex Maria uirgine, uerbū caro factum est, & habitabit in nobis: non amisit quod fuerat, sed cepit esse quod nō erat. Deū perfectū, & hominem perfectum, ut deus, mirabilia perficiens, & ut homo, humanas passiones sustinens, ita uerum hominem, & uerum deum, uerum hominem fuisse nullo modo ambigamus. Electisq; XII, apostolis, miraculis coram eis & innumerabilis populi multitudine coruscavit, Confitemur eundem dominū nostrū IES V M Christū, & implese legem & prophetas, passum, crucifixum secundū scripturas, tertia die à mortuis resurrexisse, assumptum in cœlos, atq; sedentem ad dexterā patris, inde uenturū iudicare uiuos & mortuos, cuius imperij non erit finis. Hæc est enim fides nostra orthodoxa, à beatissimo patre nostro Syluestro, summo pōtifice nobis prolata. Exhortantes idcirco omnem populū, & diuersas gentium nationes, hanc fidem tenere, colere, ac prædicare, & in sanctæ trinitatis nomine baptismi gratiam consequi, & dominū IES V M Christum saluatorem nostrum, qui cum patre & spiritu sancto per infinita uiuit & regnat secula, quem Syluester beatissimus noster pontifex in uniuersali prædicat corde deuoto adorare. Ipse enim dominus deus noster misertus mihi peccatori, misit sanctos suos apostolos ad uisitandum nos, & lumen sui splendoris insulsi nobis, & abstractū à tenebris, ad ueram lucem & agnitionem ueritatis me peruenire gratulamini. Nam dū ualida squaloris lepra totam mei corporis inuassisset carnem, & multorū medicorum conuenientū cura adhiberetur, nec unius quidem promerui salutem. Ad hæc aduenerūt sacerdotes Capitolij, dicentes mihi debere fieri fontē in Capitolio, & compleri hunc innocentū sanguine calente, & in eo loco me posse mundari. Et secundum eorum dicta aggregatis plurimis innocentibus infantibus, dum uellent sacrilegi paganorū sacerdotes eos mactare, & ex eorū sanguine fontem repleri. Cernens serenitas nostra lachrymas matrū eorum, illico exhorui facinus, misertusq; eis, proprios illis restitui præcepimus filios suos, datiscq; uehiculis, & donis concessis, gaudentes ad propria relaxauimus. Eadem igitur transacta die, nocturno nobis facto silentio, dum somni tempus aduenisset, adsunt apostoli, sanctus Petrus & Paulus, dicentes mihi: Quoniā flagitijs posuisti terminū, & effusionem sanguinis innocentis horruisti, missi sumus à CHRISTO domino deo nostro, dare tibi sanitatis recuperandæ cōsiliū. Audi ergo monita nostra, & fac quodcunq; indicamus tibi. Syluester episcopus ciuitatis ad montē Soracten persequutiones tuas fugiens, in cauernis petrarum cum suis clericis latebras fouet, hunc cum ad te adduxeris, ipse tibi piscinam pietatis ostendat, in qua dum te tertio merferit, omnis te ualitudo ista deserat lepræ, quod cum factū fuerit, hanc uicissitudinem tuo saluatori compensa: Te autem ipsum in hac parte purifica, ut relicta omni superstitione idolorū, deum uiuum uerum, qui solus est & uerus, adores & excolas, & ad eius uoluntatem attingas. Exurgens igitur à somno protinus iuxta id quod

Christus legem impleuit.

Antiquissimi enim quiq; me dici arbitrantur nihil æque mereri lepræ, ac sanguinem huiusmanum.

Syluester latuit in specu Soractis.

IMPERATORIS.

A à sanctis apostolis admonitus sum peregrī, aduocatoq; eodē præcipuo & magnifico patre, & illuminatore nostro Syluestro, omnia à sanctis apostolis mihi præcepta dixi uerba, percunctatq; eum sumus, qui isti dii essent Petrus & Paulus. Ille uero ait: non eos deos uere dici, sed apostolos saluatoris nostri IES V Christi. Et rursus interrogare cepimus eundem Syluestrū, utrū ipsorum apostolorū imaginem expressam haberet, ut ex pictura disceremus, hoc esse quod reuelatio docuerat. Tunc idem uenerabilis pater imagines eorundem apostolorū per diaconem suū exhiberi præcepit, quas dum aspicerem, & eorū quos in somno uiderā figuratos, in ipsis imaginibus cognouissem uultus, ingenti clamore corā omnibus satrapibus meis cōfessus sum eos esse quos in somno uiderā. Ad hæc beatiss. Syluester indixit nobis poenitentiæ tempus intra palatiū nostrū Lateranense, in uno cilicio, ut omnia quæ à nobis impie peracta, atq; iniuste disposita fuerant, uigilijs, ieiunijs, atq; lachrymis, & orationibus apud saluatorem nostrū IES V M Christū impetraremus. Deinde per manus impositionē clericorū usq; ad ipsum præsulē ueni, ibiq; abrenūcians satanæ pompis, & operibus eius, uel uniuersis idolis manufactis, credere in deū patrem omnipotentē, factorem cœli ac terræ, uisibilium & inuisibilium, & in IES V M Christū filiū eius unicū dominū nostrū, qui natus est de spiritu sancto, & Maria uirgine, spontanea uoluntate corā omni populo professus sum. Benedictoq; fonte illic me trina mersione unda salutis purificauit. Leuatoq; me de uenerabili fonte, indutus uestibus cādidijs, septiformis spiritus sancti consignationē adhibuit, beati chrismatis unctione, & uexillū sanctæ crucis in mea fronte liniuit, dicens: Signat te deus sigillo fidei suæ, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, in cōsignationē fidei. Cunctusq; clerus respondit, Amē. Et adiecit præsul: Pax tibi. Prima itaq; die post perceptū sacri baptismatis mysterium, & post curationē corporis mei à lepræ squalore, agnouī nō esse aliū deū, nisi patrem, & filiū, & spiritū sanctū, quem beatissimus Syluester prædicat trinitatem in unitate, unitatē in trinitate. Nam oēs dii gentiū, quos usq; hætenus colui, demonia, opera hominū manufacta cōprobantur. Etenim quam potestati idem saluator noster suo apostolo beato Petro contulerit in cœlo ac terra, lucidissime nobis idem uenerabilis pater edixit, dū fidelem eum in sua interrogatione inueniens, ait. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi nō præualebunt aduersus eam. Aduertite potentes, & aure cordis intendite, quid bonus magister & dñs suo discipulo adiunxit, inquit, & tibi dabo clauēs regni cœlorū, & quodcunq; ligaueris super terrā, erit ligatum in cœlis, & quodcunq; solueris super terrā, erit solutum in cœlis. Et dum hæc prædicante beato Syluestro agnoscerem, ex beneficijs ipsius beati Petri integræ me sanitati comperi redditum.

L 2

EPISTOLARVM FINIS.

SYLLABVS

RERVM MEMORABILIVM
utriusq; partis tam Clemētis quā
Epistolarum.

Aron primus pōtifex. 19. A
Abrahā astrologus. 14. D
Abrahā duos filios habuit.
folio. 15. A
Abraham torum mundum
ab interitu vindicauit. 14. D
Abraham ex ordine stellarū, cōditorem
earum agnouit. 14. D
Abusus mox ex rebus optimis nascitur.
folio. 133. B
Accusandi in integrum sunt restituendi.
epistolarum. 66. C
Achilles colitur apud Leuconessum pro
deo. folio 159. B
Addictiones pro remedio aliquādo dan-
tur hominibus. 79. A
Ad meridiē rare sunt pluuia. 124. C
Adulteria sunt etiā in elemētis. 153. B
Adulterium proximum peccatū est ab
incredulitate. epist. 5. B
Aduētū secūdū, etiā Iudaei credūt. 20. D
Aegyptij genus suū a Mesraim ducunt.
folio 83. B
Aegyptij Osirim colunt. 159. B
Aegyptij, quae habebāt bona, uerterunt
in impietatem. 15. A
Alemeon principia rerum dixit contra-
rietates. folio 121. A
Alexander episcopus Ro. epist. 50. C
Alexander magnus apud Rhodum co-
latur pro deo. 159. B
Aliquid est in nobis quod saueat parenti-
bus nostris etiam ignotis. 116. D
Allegoriae quare inuētae de dijs. 163. A
Allegoriae de concubitu deorum. 161. B
Amazones semel in anno miscentur ui-
ris. folio 145. B
Amicitia dei quando assequamur. 13. A
Amicorū oia cōsa. epī. 24. C. & 152. A
Amici dei quando simus. 96. C
Amor irrationabilis est, si eo amore facia-
mus, quod non decet. 105. A
Anacletus episcopus fuit Romae xii.
annis. epistolarum. 34. D

Anacleti episcopatus incidit in tyrannia-
dem Domitiani. epist. 34. D
Anacletus episcopus Ro. epist. 35. A
Anaximādrus principia dixit immensa-
tatem. folio 121. A
Ananias corruit quia mentitus erat Pe-
tro. epistolarum. 24. C
Ananias filius Saira. 73. B
Andreas frater Petri. 50. D
Andromeda mutatur in stellam. 160. C
Angeli hominibus praesunt. 33. B
Angeli hominū defūctorū adiurāt. 33. B
Animus humanus est ut ager. epī. 19. A
Animalia quae sunt ab Aegyptijs p dijs
cultā, uirtutū erant symbola. 93. A
Animalia colere pro dijs satius est, quā
exanimas statuas. 93. A
Antherus episcopus Ro. epist. 74. C
Antiquitus habitū sunt pro dijs omnes q
egregiū aliquid praeter ceteros pra-
stitissent in qualibet re. 84. D
Antonius pater Simonis magi. 31. B
Anubion. 168. C
Apes ex putrefactis carnibus bubulis.
folio 124. D
Apis ab Aegyptijs pro deo cultus. 93. A
Apium ex cornu cerui nascitur. 124. D
Apostoli tanq; legati sunt missi, ut nihil
propriū dicant. 40. D
Apostoli tanq; boni negociatores attule-
runt ad nos uerum dei cultum. 80. C
Apostoli pro auditorū ratione & capaci-
tate, docuerunt singulos ut uideretur
conuenire. 24. D
Apostata. epistolarum. 36. D
Appion. 168. C
Aqua marina quare falsa. 124. C
Aqua & spiritu omnia constanr. 126. B
Aqua & terre coniugium. 153. B
Aquila Pyrrhonem philosophum sequi-
tus erat. 118. D
Arabes circūcisionem Iudaeorum sunt
imitati. folio 133. B
Arbitrij liberi definitio. 58. C
Arbitrij libertas qualis. 57. B
Arca fabricata a Noe. 14. C
Arcus in coelo fit ex repercussione solis.
folio. 130. C
Aristoteles quintum elementum ponit
principium rerum omnium. 121. A
Aspar-

I N D E X.

Asparagi ex cornu caprae nascūt. 124. D
Ars magica ex imitatione rerum bona-
rum fit. folio 133. B
Asfices appellant reges Persarū. 19. A
Asclepiades Oncos dixit picipia. 121. A
Aesculapij sepulchrū Epidauri. 159. B
Assecla Simonis. 52. D
Athenien. idololatra. ep. 60. D. & 61. A
Aueritate uinci non est pudendū. 38. C
B
Bacchi diuinitas. 80. C
Balsamum in Iudaea. 1.
Baptismus quid prosit. epist. 21. A
Baptismus ad salutē necessarius. 102. C
Baptismus fiebat in aquis perenn. 73. A
Baptis. in locū sacrificiorū cessit. 17. A
Baptismus quorsum prosit. 102. C
Baptizari uolentes quid debeant obser-
uare. epistolarum. 12. D
Baptizati nō māducabāt cū illotis. 53. A
Barnabas Clementem primū ad fidem
conuertit. 5. B
Barnabas fuit qui ut Mathias. 23. B
Barnabas Hebraeus erat. 5. A
Barnabae oratio ad P. R. 5. A
Bella ex peccatis nostris nascunt. 41. A
Bellorum origo. 14. D
Bellū uerbi contra incredulos. 39. A
Bene uiuere sequela est sciētiā ueritatis.
folio 62. D
Beniamin filius Saba. 73. B
Bona opera sunt tanq; uaticū ad regnū
coelorum. 36. D
Boni & docti eligēdi sunt in episcopos.
epistolarum. 67. A
Bonitate dei etiam indigni fruunt. 63. A
Bonum agricolam oportet quaedam se-
mina perdere. 55. B
Bragmanorum instituta. 144. D
Britanni multi unā uxore habēt. 145. B
C
Caiphas nō uoluit aliūde afferri. p-
bationes q; ex ipsa scriptura. 26. C
Caiphas quaedā ex Euangelijs humano
more interpretatus est. 23. B
Caiphas pontifex max. 18. D
Caiphae doluit quod a Petro piscatore
admoneretur. 24. C
Calidi imbres pestilentiores. 124. C
Callistratus picipia dixit q;itates. 121. A

Callisto in sydus mutatur. 160. C
Caprae culta pro dijs. 93. A
Caesarea maxima urbs Palestina. 7. A
Caesares omnes appellāt Ro. prin. 19. A
Castimoniae multae sunt species. 102. D
Cathedra Petri. 174. C
Causa cur quaedam nōnullis facilia, nō-
nullis uero difficilia uideantur. 38. C
Cereris sunt semina sacra. 160. C
Certamen ostendit qui sint ueri Christi
milites. epist. 37. B
Cham inuentor artis magicae. 83. B
Chaos poëticum quale. 156. D
Charitas bonus praceptor est bonorum
operum. epist. 47. B
Christus omnium hominū princeps. 18. D
Christus rex pacis. 85. A
Chri. appellabat apud Iudaeos rex. 19. A
Christ. p diuina atq; humana natura ali-
ter atq; aliter loquutus est. epī. 79. A
Christus medicus est. 24. D
Christus pisces maluit apostolos,
quā eruditos. 24. C
Christus pijs ab initio semp adfuit. 21. A
Christus inter Iudaeos natus quare. 23. B
Christus unde dicatur. 18. D
Christus in multis ociosus est. 136. C
Chrisma cessauit Christo adueniente.
folio 20. A
Chrisma Iudaeorum. 19. A
Christiani uicē publ. iudicia. epist. 6. D
Christus uera porta est ad uitam. 88. C
Christianorū pugna cōtra uitā. 141. A
Christiani ultro quaedam faciunt, nō ad-
moniti legibus. epist. 22. D
Christiani per omnia studeant ethnicis
esse meliores. 103. B
Christianis magnū est uectigal parsimo-
nia. folio 140. C
Ciuitas summa pax uocatur. epist. 7. B
Claues regni coelorum penes episcopos.
epistolarum. 29. B
Clemens M. drachmas donat mulieri,
quae hospitio matrē suā excepit. 111. B
Clemēs libros respōsionū scripsit. 98. D
Cle. pontifex ordinat a Petro. epist. 4. C
Clemens in Iudaeam nauigat discendae
ueritatis causa. 7. A
Clemens primū quaeuit, an anima esset
immortalis. 8. C

I N D E X.

Clemens Matheos eruditus fuit. 35. B
Clemens Matridia matre casu agnoscit. folio 110. D
Clemens Romæ natus. 3. A
Clemens philosophiæ studuit. 3. B
Clemens hos libros ex mandato Petri scripsit. 75. A
Clemens Nicetæ & Aquilam fratres suos esse agnoscit. 112. D
Clemens baptizatur à Petro. 104. C
Clemens Platonicos sequutus erat. 118. D
Clemens Barnabæ hospes. 6. D
Clemens consanguineum habuit Casarem. 107. A
Clementis duæ sunt editiones. fol. 1.
Clementis liber de uero propheta ad Iacobum, Petro autore scriptus est. 9. A
Climacterici anni astrologorū. 42.
Cloacæ cultæ pro deabus. 93. A
Coelū uisibile quare factum sit. 59. B
Coelum superius perpetuū est. 52. C
Coeli & Terræ filij. 161. A
Colentes simulacra ipsis sunt simulacris stupidiore. 90. D
Collatio epī ad bonū maritū. epī. 47. A
Cōmunis mensa Christianorū. epī. 5. D
Cōmunis Christianorum mēsa quare à Græcis ἀγάν dicatur. epī. 23. A
Cōmunia quædā Christianæ fidei. 32. C
Cōpendium præceptorum Petri ad discipulos suos. 72. & 73. A
Composita qualia. 119. A
Cōsiteri ē salubre cōsiliū petere. ep. 7. A
Cōfirmatio unde habuerit originem in ecclesia. epī. 22. C
Cōenæ deorū elegant. allegoria. 164. C
Cōiecturæ nō habent locum in scripturis diuinis. 139. A
Cōsciētia delinquētes arguit. epī. 40. C
Cōsiliū dei nemo nouit. 138. A
Cōsonantia nō facit prophetā. 40. D
Cōsuetudo altera natura est. 61. A
Cōsuetudo cōsuetudine cōmutat. 29. B
Cōsuetudo in oēm partē potēs est. 29. A
Cōstātinī impatoris cōsilio. epī. 80. D
Cōtra Genesim argumēta. 120. C
Cōtra Atomos Epicuri. 121. & 122. C
Cornelius centurio. 168. D
Corpus humanum quouis luto grauius est. folio 49. A

Corpus Christi oībus cōmune. ep. 38. D
Coruus per os concipit. 124. D
Crapulæ demonū uehicula sunt. 84. D
Creationis series. 13. A
Credētes demonibus imperant. 85. B
Crepitus uentris culti pro dijs. 93. A
Cultus dei apud ueteres erat MENS PYRA. folio 79. A
Cū iudicio credenda sunt nonnullis mysteria diuina. 30. C
Cum excommunicatis quare Christiani non loquantur. epī. 9. B
Cupido. 158. C
Cupiditas pnciosissimū peccatū. 39. A
Cursus solis. 131. A

D

Dæmones oderunt homines. 35. A
Dæmones aliqua citius intelligūt q̄ hoīes, q̄ corpore nō grauē. 82. C
Dæmones fidem exhorrescunt. 80. D
Dæmones ministri sunt suppliciorū. 83. A
Dæmonibus permittitur aliqd aduersus hoīes, ut p̄ij ab impijs discernant. 35. B
Dæmonibus quāobrē permissum sit aliqd quando futura prædicere. 82. D
Dæmonibus aliquando curare morbos permittitur. 81. B
Dæmonū aliqua dāt in hoīes p̄as. 35. A
Democ. ideas finxit p̄cipia rerū. 121. A
Dei cultor uerus quis sit. 97. B
Dei nomen quale. epī. 26. C
Dei imago quomodo uere colat. 93. B
Dei nomen quale. 92. D
Dentium uarij usus. 126. C
De rebus diuinis humano more loqui, stultissimum est. 135. B
Deus per creaturas cognoscibilis. 36. D
Deus corrigit nos, iustus est, eō quod filiis suis uelit consulere. 48. C
Deus uidetur mente & spiritū. 60. D
Deus iustus est. 80. C
Deus p̄ opera mūdi cognoscit. epī. 16. D
Deus p̄ oībus rebus diligēdus est. 68. D
Deū irasci quomodo intelligēdū. 166. D
Diabolus similis est adultero. 139. A
Diaconi sunt oculi episcoporum. epī. 7. A. & 38. D
Diaconorū officia. epī. 5. A
Diaconi ordinē disciplinæ curant. 72. D
Dianæ ceruus sacer est. 160. C
Dictamnum

I N D E X.

Dictamnum Creta mittit. fol. 1.
Dies mortis incertus. 165. A
Difficile est hominī in carne posito cognoscere deum. 48. D
Difficilimum est apud promiscuā plebē de ueritate dicere. 54. C
Dij sunt aliqui dicti, q̄ dijnō erāt. 43. A
Dij selecti. 164. C
Dij Gentilium. 156. D
Dilectio dei saluat nos. 35. A
Diluuiū introductum fuit propter idololatram. 83. B
Diluuium tempore Noë. 13. B
Diluuiū deus est ultus peccatū. 132. D
Diodorus amere dixit inītiū rerū. 121. A
Discēti ordo primum quæredus. 62. C
Discētibz primo agnoscēda est sua imperitia. 56. C
Disciplinæ prophanæ non sunt etiam in sacris literis cōtēndæ. epī. 24. D
Disciplinæ liberales quomodo prosint uerfantibus in sacris literis. 12. C
Disciplina Christianorum est orare etiā pro malefactoribus. 100. D
Discipuli Ioannis iniquiores erant Christo. 22. C
Discipuli Petri. 29. A
Discipuli Ioannis præceptorē suū Christum esse asserbant. 23. B
Disputantes nonnunq̄ à uerbis ad uerba prouocant. 37. B
Docere, nō dicere est apostolorū. 40. C
Dora oppidum. 76. C
Dositheus moritur. 32. D
Dositheus princeps Sadducæorū. 21. B
Dositheus in ordinem coactus à Simōne. fol. 32. D
Duæ sunt hominū natiuitates. 140. D
Duo aduentus Christi. 20. C. & 26. D
Duo regna. 12. C. & epī. 14. D
E.

Ea non omnia exprimunt in sacris literis quæ cōsequēter se habēt. 19. B
Ebionitarum hæresis. epī. 56. C
Ecclesiæ status cōparatur nauī. epī. 7. B
Ecclesia est Christi sponsa. epī. 5. B
Eleazarus discipulus Petri. 73. A
Elementa se ulciscuntur nonnunq̄ ab impietate nostra. 95. B

Eligere quod malis est in arbitrij libertate positum. 62. D
Eloquentia debet adiungi uerbo ueritat. folio 128. D
Eludendi sunt qui mysteria diuinarū rerum ob id cognoscere desiderāt, ut traducant. epī. 17. B
Enoch translatus in paradysum. 21. A & 79. B
Epibata. epī. 8. C
Episcopus sit eruditus. epī. 7. B
Episcopus qualis sit. epī. 5. A
Episcopus immunis sit ab omnibus huius mundi negocijs. epī. 5. A
Episcopus omniū curā agat. epī. 8. D
Episcopi admonendi sunt si in fide errauerint. epī. 33. A
Episcopi & Apostoli differentia. 2.
Episcopi non sint nisi in ciuitatibus masculis. epī. 28. C
Episcopi dispensatores erant rerum cōmunium. epī. 68. D
Episc. doctrina fidei cōmissa est. 72. D
Episcopi qd præstare debeāt. epī. 4. C
Episcopis tantūmodo cura ecclesiæ demandatur. epī. 5. A
Epicurus atomos dixit principia rerum folio 121. A
Epistola ad Iacobū fratrem domini. 2
Epistolæ Pauli. epī. 42. C
Eruditores animarū primo discant, dein doceant. 62. C
Eruere oculum quid sit in euang. 115. A
Euaristus episcopus Ro. epī. 42. D
Eusebius translatus est Alexandria. epī. 74. C
Eurychianus x. tantū mēsis sedē Ro manæ præfuit. epī. 77. B
Eutychianus episcopus Ro. epī. eod.
Excommunicatio. epī. 53. A
Exponitur illud Lucæ: Inter natos mulierum non surrexit. &c. 23. B

F

Fabulæ de inferis 4. C
Fama uulgi prophetiæ habet nonnunquam speciem. 57. A
Faustinus & Faustianus fratres Clementis erant. 107. B
Faustianus inuenit pater Cle. 148. D
Faustianus mutat in Simonē. 168. D

I N D E X.

- Faustinianus pater Clementis. 167. B
Faustiniano sua forma restituit. 173. A
Felix translatus Ephesum. epist. 74. D
Feminei corporis positio. 126. D
Ferociores provinciae indigent doctrina
re episcopo. epist. 27. B
Festi dies ethnicorum quales. 79. B
Fides omnium uirtutum est fundamen-
tum. epistolarum 25. B
Filij Israel imbibebant mores Aegyptio-
rum. 15. B
Finis saepenumero cum principio con-
uenit. 152. D
Flagitia Iouis. 157. B
Fornicationis multae species. epist. 6. C
Friderici terti confectio. epist. 80. D
Friuolū est de rebus sacris loqui huma-
nis coniecturis. 167. B
Fulmine sciti habiti sunt diuini. 84. C
Fumus nunquā sine igne est. 56. C
Furtum inter Christianos appellari non
decebat. 152. D
- G
- Galli pueros nuptū tradebāt. 145. A
Gallinae nonnunquā uento concipi-
unt. interdum etiam puluere. 124. D
Gamaliel quamobrem apud suos mane-
re uoluerit. quā aperte cū Apostolis
sentire. 25. B
Gamaliel clanculū fuit apud apostolis. 25. A
Graecorum palestra. 146. C
Geloni mulieres agricolatur. 145. A
Gelo. uiri ornantur loco mulierū. 145. A
Genesis quid possit. 116. D
Gentes in Iudaeorum locum uocatae
sunt. 17. B
Gētilēs malorū causas fato ascribūt. 108
Genethliacorum uanitas de aspectu
bus. folio 143. B
Genus humanum in duos ordines sectū
est. folio 67. B
Geometrae principia rerum definiunt si-
nes. folio 121. A
Germania nō habuit trapezitas. 145. B
Germani solēt laqueo finire uitā. 146. C
Gigantes. 13. B
Gladius Euangelij qualis. 100. D
Gladius Euangelij pacis doctrinam cō-
tinet. 38. D
Gratia quae nobis data est. non est negli-
genda. epistolarum 55. A
Gattas nonnulli pro dijs coluerūt. 93. A
- H
- Hammoni aries est dicatus. 160. C
Hebraei negant esse malū. 56. C
Hebraeorū genus ab Abrahamo. 14. D
Helizaeus discipulus Petri. 73. A
Herculis sepulchrū apud Tyrū. 159. B
Hesiodus allegorijs conatus est scelera
deorum palliare. 161. A
Hiacynthus in florē mutatur. 160. C
Hienae mutatur sexum. 124. D
Hierophantae Aegypti sacerdotes. 4. C
Hircus cultus pro deo. 93. A
Homo in statu innocentiae superior erat
omni morbo corporis. 87. A
Hominis creatio. 13. B
Hominis dispositio & formatio in utero
materno. 126. C
Homicidij tria genera. epist. 31. B
Honor creatoris non debet creaturae de-
ferri. 91. B
Horoscopus uide. 143. B
Hortosiades urbs. 105. A
Humilitatis laus. epist. 59. A
Humilitas Christi nostra est nobilitas.
epistolarum. 78. C
Hyginus episcopus. epist. 59. A
- I
- Iacobus episcopus Hierosol. 18. C
Iacob. claudicabat altero pede. 27. B
Iacobus de gradibus praecipit. 27. A
Iacob genuit XII. patriarchas. 15. A
Ianua ad agnitionem dei quae. 129. B
Ibin coluerunt nonnulli pro deo. 93. A
Idola unde primo cepta sint coli. 83. B
Idolum quid sit. 83. A
Idola quando inceperint. 14. C
Iecur in homine. 126. D
Ieiuniū indictū est ante baptismū. 114. D
Ignorantia mater omnium malorum. 78. D
Ignoramus quaedam tutius quā inquit
rimus. 127. B
Ignorantiae & scientiae perpetua est pu-
gna. epist. 20. C
Ignorantia nō excusabit nos. 92. C
Ignorantia maior est in his q̄ apparēt hu-
ius seculi prudentissimi. epist. 13. B
Ignorantia quid sit. 88. C
Ignorantia pessimus daemon. 38. C
Ignem

I N D E X.

- Ignem intra uos succēdi quid sit. 100. C
Imago dei in oibus hominibus est. 93. B
Imago quia sumus dei. haec nos multarū
uirtutum admoneat. epist. 40. C
Ilenses Hectorem. 159. B
Immortalitatis cupido optima comes. 3. B
In accusationibus quae sint spectanda.
epistolarum. 58. D
Inaequalitas hominum est facta ut sit oc-
casio misericordiae. 140. C
Incarnatio Christi. epist. 77. B
Incredulis nefas est quaedam sanctiora di-
ci. folio 49. B
Incredulitatis humanae poena est huma-
na quaedam pro dijs habere. 43. A
Incredulitas maximū peccatū est. ep. 5. B
Indi mortuos suos incendunt. 146. C
Indigestio uitanda est quae ex somni ino-
pia prouenit. 99. A
Infidelium in hac uita castigatio iudiciū
est futurae poenae. 98. C
Iniustus esset deus si anima esset morta-
lis. folio 63. B
In re nihil est mali. 82. D
Insanabiles sunt qui uoluntate agrotāt.
folio 53. A
Inter Ioannem & Christū quid intersue-
rit. folio 23. B
Inter Christiana praecepta & salubria
philosophorum quid intersit. 166. D
Inter cōiuges quaedam licet recte fiant.
parū tamen honeste in publico. 149. B
Intestina quar e humida sint. 126. D
Intestina quare i modū mēbranae. 126. D
Inuidia quae citra meritum cōsatur no-
bis cōtemnenda est. epist. 9. A
Iosephus discipulus Petri. 73. A
Ioses Barnabas dictus. epist. 68. C
Iosue Anses dictus. 16. D
Iouis sepulchrū apud Cretenses. 159. A
Ioui capra est dicata. 160. C
Iouis adulteria. 158. C
Ira non semper mala. 166. D
Ira scendum peccatis. epist. 19. B
Isaac filius Abrahami ex Sara. 15. A
Iudaei de primo cristi aduētū errāt. 20. D
Iudaeorū circūcisio die octauo. 146. D
Iudaei a Christianis in quo differūt. 18. C
Iudices frustra legibus praesunt. si nō est
arbitrium liberum. 58. C
- Iudices dii dicuntur. 43. A
Iudices electi sunt post Moysen. 16. D
Iudicium dei de rebus gestis erit. non d
questionibus. 36. D
Iuno. 157. B
Iupiter Latinis à iuando dicitur. 162. C
Iupiter magus. 159. A
Iusta quaedā emerat Nicetā & Agl. 113. B
Iustitia dei regnūq̄ iquirere qd sit. 36. C
- L
- Azarus discipulus Petri. 73. A
Legē Moysi sine magistro dicere
periculosum est nonnunquā. 47. B
Lepores mutant sexum. 124. D
Lex uiuendi post diluuium data. 79. B
Liberū arbitriū. 88. D. & epist. 35. B
Liberi patris sepulchrū Thebis. 159. B
Libero uinum est sacrum. 160. C
Libri Clementis quid contineāt. 75. B
Libri Regnorū quales sint. 26. C
Ligandi potestas quomodo data sit epi-
scopis. epist. 5. B
Lingua pro plectro. 126. C
Logodadali. 138. D
Luna uxor Dosithei. 31. B
Luna uoluit uideri ex caelis oriunda. &
esse sapientia omnium creatrix. 33. A
Luna uxor Simonis magi. quae per artē
magicam effecerit. 33. A
Lunae cursus. 131. A
- M
- Agia daemonum est illusio. 34. D
Magus aorū innocentia. 144. D
Maiores quādo sint nobis imitādi. 96. D
Malū bono semper adharet. 133. A
Mali episcopi & principes nobis ppter
peccata nostra cōringunt. epist. 48. C
Mammona quid significet. 89. B
Manichaorū haeresis orta est sub Felice
pontifice Ro. epist. 77. A
Manna quale fuerit. 16. C
Manuū impositio q̄lis olim. epist. 70. C
Maro ordinatur in episcopum à Petro
apud Tripolim. 104. D
Maro hospes Petri. 76. D
Martis sepulchrū in Thracia. 159. B
Masculofemina. 156. D
Materia philosophorum. 120. D
Mathematicos nihil certi scire. 154. D
Mattidia mater Clementis. 107. B

I N D E X.

Matrices ecclesiarum, epist.	68. D	Negligere & odisse idem.	31. A
Medi homines adhuc spirantes canibus obijciunt.	145. B	Nembroth in historijs Ninus appellatur. folio	84. C
Medici quadam ratione dii sunt.	82. C	Nembroth primus Babylonie rex.	14. D
Mercurius uerbum est.	162. D	Nemo uidebit faciem meam & uiuet, quomodo sit intelligendum.	60. D
Mercurij sepulchrum apud Hermopolim. folio	159. B	Nemo nouit filium nisi pater, quomodo sit intelligendum.	45. A
Mesraim qui & Zoroastres.	83. B	Nemo potest duobus dominis seruire. epist.	14. D. & 15. A
Mesraim filius Cham.	eodē	Nemo urgeatur ad fidem.	151. A
Michaas discipulus Petri.	73. A	Neptunus.	157. A
Minerua.	157. B	Ne simus ad iudicandum præcipites, epistolæ.	48. D
Minerue olea consecrata est.	160. C	Niceta & Aquila discipuli Simonis, conuersi à Zachario.	
Minerua aduocata dicta.	162. C	Niceta & Aquila Simoni primo adhaeserunt.	114. C
Ministeria in ecclesia. epist.	11. & 12.	Niceta & Aquila antea Faustus & Faustinus dicti erant.	112. D
Ministris uerbi dei mentiendum non est ut pereant aut saluentur increduli.	64. D	Niceta & Aquila discipuli Simonis.	30. D
Miracula Petri.	52. D	Niceta & Aquila Græcis etiam literis fuerunt eruditi.	113. B
Molares dentes qui.	126. C	Niceta Matheos fuit doctus.	117. B
Morbi crescunt perinde ut peccata hominum. folio.	132. C	Niceta doctissimus fuit gentilium disciplinarum.	164. C
Motus solis necessitatis est.	58. D	Niceta Epicuri sectam olim amplexus fuerat.	118. D
Motus duæ sunt species.	58. D	Niceta & Aquila deserunt Simonem.	35. B
Moyse quædam ut Christus fecit.	22. D	Nicodemus discipulus Petri.	73. A
Moyse dictus deus Pharaonis.	43. A	Nihil perierit nobis si dicamus alieno nos peccasse impulsu.	44. D
Moyse & Iacob Christi typum tulerunt. folio	89. B	Nihil potens est contra prophetiam.	9. B
Moyse moritur in monte.	16. D	Nilus Aegypto est pro pluuia.	124. C
Moyse summa prudentia usus apud suos. folio	16. C	Niniue ciuitas à Nino rege.	84. C
Multa apparere inconsona, quæ tamē profundiore ratione consonantia sunt.	40. D	Nocturna silentia studiis sunt apta.	30. C
Multis prius est uitæ finis, quam quæstionum.	137. A	Noë iustus.	79. B
Multi philosophorum etiam mundum creatum esse dixerunt.	120. D	Noë solus cum familia diluuii superstit.	83. B
Mundus est hominibus pro hospitio, non domo.	140. D	Non omnes omnia esse possumus.	139. B
Muratae urbes quando institutæ.	14. D	Non omnibus sunt committenda uerba uitæ. folio	166. C
Musæ filia Mnemosynes.	159. A	Non sumus filij dei nisi & patrem amemus. epistolæ.	38. C
Mustela per aurem generat.	124. D	Non sufficit ad salutem scire quod deus bonus sit, nisi sciamus quod & iustus sit. folio	63. A
Mytheria diuinarum rerum non sunt indignis committenda temere.	54. C	Non sunt margaritæ proijciendæ ante porcos. folio	30. C
N		Non ueni mittere pacem, sed gladium, quomodo	
Nares in homine.	126. D		
Naturam parentem rerum esse quomodo intelligendum sit.	122. D		
Naufragium Mattidæ cum liberis.	109. B		
Necromantia deo exosa.	4. D		
Negligentia eruditionis est nouerca. epistolæ.	38. C		

I N D E X.

quomodo intelligendum sit.	38. D	Perseus ignem colentes pro deo, hoc habet ex Zoroastre.	84. C
Nuptialis uestis quæ sit in euangelio.	86. C	Perseus ignem colere à Nembrotho didicerunt. folio	14. D
O		Perseus matres accipit in coniugium.	144. D
Obscuramus quædam ex industria, ut difficilliora appareant.	135. B	Perfarum populi ex filio Abrahami descendunt.	15. A
Omnia referenda sunt ad deum.	74. C	Perseus & Babylonij genus suum à Mesraim filio Cham ducunt.	83. B
Omne bonum à deo est.	133. A	Persephone filia Cereris.	157. B
Ois tumultus species uitæ sunt.	106. C	Petrinomen unde.	3. A
Omnibus rebus datum est aliquid quo se, genusque suum reparat.	124. D	Petri summa parsimonia.	106. D
Omnibus creaturis deus princeps in suo genere statuit.	18. D	Petrus subuersionem templi Hierosolymitani prædicit.	25. A
Opera tunc sunt bona, si ita geruntur, quæ admodum deus præcepit.	102. C	Petrus agrotos sanat.	89. D
Orationum fructus. epist.	53. A. B	Petrus cum illotis non sumpsit cibum.	52. D
Orcus.	157. A	Petrus nullum genus literarum datur.	165. A
Ordo necessarius in quauis arte.	61. B	Petrus congregaturus cum Simone mago, orat antea pro uictoria.	36. C
Ordine discendum est.	56. D	Petrus oratione sua multos sanabat.	60. D
Ordo memoria iuuat.	11. B	Petrus summam Christianæ fidei Mattidæ exponit.	113. A
Orpheus Græcorum antiquissimus.	161. A	Petrus ab Antiochia transfertur Romam. epistolæ.	74. C
Ossa in homine sunt pro columnis.	126. C	Petrus & Andreas orphanum, à pueritia in summis laboribus adoleuerunt.	107. A
Osyria aqua est consecrata.	160. C	Petrus non uescebat cum gentibus.	10. C
P		Petrus omnium artium peritus.	117. B
Parmenides terram dicit principium rerum. folio	121. A	Petrus melancholia obnoxius fuit.	50. C
Parentes ad uitam sunt ministri, non auctores. epist.	20. D	Petrus sub Nerone passus est. epist.	3. B
Paria quædam huius mundi.	69. B	Pharaones appellantur Aegypti reges.	19. A
Parthi singuli multas uxores habent. folio	145. B	Phariseorum schisma.	21. B
Passioni Christi omnia compassa sunt.	17. B	Phidias opera Aradi magnifica.	108. D
Patienter ferendi sunt mali.	66. D	Philosophorum garrulitas.	6. D
Patientia Christianorum.	27. A	Philosophi ridiculis quæstionibus Barnabæ sunt conati negotium facessere.	5. B
Patientia dei.	167. 5	Philosophi riserunt Barnabam, quod nihil argutarum admisceret ueritati. eodem.	
Patriarchæ Christi typum gesserunt. epistolæ.	15. A	Philomela in auem.	160. C
Patroclus pro deo habet in Ponto.	159. B	Phinees discipulus Petri.	73. A
Pax huic domui, salutatio fuit discipulorum domini. epist.	17. A	Phrenetici quid patiantur.	51. A
Pax animæ est uacare à peccatis.	41. A	Pictorum horoscopus.	145. B
Pax euangelij.	39. B	Pij cum impiis quare aliquando affligantur. folio	131. B
Peccata nostra uoluptati sunt dæmonibus. folio	91. B	Piramus mutatus in fluuium.	160. C
Peccata hominum in causa sunt, cur non intelligant scripturam.	11. A	Plato in Timæo testatur mundum creatum.	123. A
Peccata nostra dæmonibus locum faciunt. folio	134. D	Poëtarum figmenta anxerunt apud ueteres opinionem de dijs.	159. B
Pecunia ecclesiæ quales sint. epist.	41. A	Poëtarum horoscopus.	145. B
Pedisequi Clementis.	128. C	Pœna ideo constituta est hominibus pro peccatis, quod bene agere potuerint.	
Penelopes telam retexere.	154. D		
Peregrina suauiora sunt.	1		

I N D E X.

- & non fecerunt. 59. A
Poenitentia precedebat baptismū. 53. A
Pontianus episcopus Ro. epist. 70. D
Porta ad uitam est Christus. 37. A
Præcones uerbi dei similes sunt radijs so-
lis. folio 117. A
Prædestinatio. 151. B
Presbyteri mores publicos curāt. 72. D
Presbyterorū officiū in ecclesia. epī. 5. B
Primates celserrū in locum Archiflamī-
num. epist. 28. C
Primo querendum regnum dei. 57. A
Principes huius mundi cōparantur pro-
montorijs. epist. 8. C
Principes gētiū dii appellati sunt. 43. B
Prodigia & signa ad quam regulam de-
beant exigi. 70. C
Progne mutata in auem. 160. C
Prophetiarū autoritas ex rebus parū ue-
risimilibus cōprobat. epist. 15. B
Prophetiæ autoritas unde comprobet. folio 20. C
Prophetiarum regula. 135. D
Propter hominē omnia sūt creata. 101. B
Proportio corporis humani. 126. C
Pro quibus non iudicabimur, illa tutō
ignoramus. 135. A
Prouidentia multis rebus pbat. 123. B
Prouidentia dei sit ut quadam mutato or-
dine gignantur. 124. D
Prouidentia principū est Christianismi.
folio 78. D
Prouidentia diuina ex admirabili rerum
ordine cognoscitur. 96. C
Prouidentia qualis. 120. C
Prudentia humana cecutit in rebus diu-
nis. folio 136. C
Pudicitia laus. 115. B
Puella ex Petri ingressu liberatur à dæ-
monio. folio 150. C
Pyriphlegeton. 141. B
Pythagoras principia rerum numeros
dixit. folio 121. A
- Q**uæ propter se sunt, sunt incorru-
ptibilia. 60. C
Quamobrē dæmonibus sit uoluptas im-
mergēdi se corporib. humanis. 80. D
Quamobrē homicidas, adulteros, magos,
ueneficos, antiqui pro dijs coluerint.
folio 160. D
- Quare credamus prophetis. 23. A
Quare cōsiliū dei lateat homines. 8. C
Quare discreta sint hodie iudicia uulgi
& sacerdotū. epist. 48. D
Quæstiones inanes omittendæ. 36. D
Quæstiones inutiles omittendæ sūt. 63. A
Quæstiones curiosæ omittendæ sūt. 127. A
Quia boni male pereūt, & mali felicitate
fruuntur spem facit alterius uitæ. 64. C
Qui ex immolatis degustauerit, spiritu
immundo non caret. 52. D
Quid peccauerint Aegyptij qd' nō credi-
derunt Moyfi, cum magi similia pro-
digia facerent. 69. A
Quinq; sensus sunt scientiæ. 46. C
Quod ex usu uenit nō est labori. 60. D
Quod fuit propriū Hebræorū, id est etiā
gentibus factum commune. 77. B
Quod non ex animo sit, non est diutur-
num. folio 151. A
Quomodo deus nō indigeat honore, q
ei defertur ab hominibus. 95. A
- R**achel mater Simōis. 66. C. & 31. B
Rana præferendæ dijs gentiliū.
folio 91. A
Rationes efficiunt ut multo tenacius hæ-
reat qd' auditoribus cōmittit. 52. D
Refert prænoscere mores eius, cum quo
uelis congregari. 30. C
Regnū in se diuisum desolabitur. 41. A
Regnum cœlorum comparatur magnæ
urbi. folio 37. A
Re ipsa nihil malum est. 152. D
Religio uera sobrietate constat. 84. D
Res ecclesiarū quō debeant insumi. epī-
stolarum. 68. D
Rhea. 157. A
- S**abbatum Iudæorum. 147. A
Sacerdotes sint cæteris doctiores.
epistolarum. 27. A
Sacramentorū dispar administratio mul-
torū dissidiorū causa est. epist. 63. B
Sacrificiorū tempus emēsum est. 24. D
Sacrificijs magis exasperat deus, ibidem
Sacrificia qualia deus amet. 16. D
Sacrificia deus odit. epist. 75. A
Sadducei qui fuerint. 21. B
Saluantur non agnoscetes deū, sed uo-
luntatem eius facientes. 78. C
Sama

I N D E X.

- Samaritæ negabant resurrectionē mor-
tuorum. folio 21. B
Sancti homines dii aliquoties dicuntur
in sacris. 43. B
Sanguis in homine. 126. D
Sapientia carnis pessima semper suadet.
epistolarum. 70. C
Satis est nobis scire factū esse mūdū, quo
modo fecerit nihil iterest nostra. 63. A
Saturnus. 157. A
Saturnus humidus putatur à Clemente
cōtra opinionē medicorum & astro-
logorum. 154. C
Saturni manus à Ioue uinctæ qre. 162. C
Saturnus pro tempore accipitur. 161. B
Scarabei ex fimo boū nascunt. 124. D
Scientia confertur soli. 143. A
Schismata originem habuerūt à Ioanne
baptista. 21. B
Scorpius de ocimo nascitur. 124. D
Scribæ Christum magū appellāt. 22. D
Scriptura diuina expositore indiget. 11. A
Scythotauri hospites imolant. 144. D
Seculares qui appellentur. epist. 56. D
Sedes Ro. non expetit eos qui eam am-
bunt. epist. 4. C
Seditia. episcoporum quare altiora uo-
luerint esse antiqui. epist. 69. B
Seminatores uerbi debent peritos medi-
cos imitari. epist. 4. C
Septem climata. 146. C
Septuaginta duæ sunt nationes totius or-
bis. folio 43. B
Sepulchra duorum fratrum albescentia
folio 27. B
Seres innocentes. 144. C
Seres populi quare innocentes. 132. C
Sermo ueritatis est animi colonus. 99. A
Serpens damnatur, quia primus nomina
uerit deos. 44. C
Seruitutis autor est Cham. 14. C
Sextus quidam est in nobis sensus, qui
uocatur præscientiæ. 46. C
Signa quæ à deo fiunt, ad ædificationem
semper pertinent. 70. C
Silentio plerq; uolunt honorari potius,
quàm temere dici. 11. B
Similitudo & imago diuersa sunt. 93. B
Simon magus magnus orator. 30. D
Simon magus in tendiculis syllogismo-
rum enutritus. eodē.
- Simon infirmum nostrum deum, neque
omnipotentem cauillatur certis de
caussis. 47. A
Simō incognita omnibus scire se solum
professus est. 46. C
Simon non uoluit imperitum esse suo-
rum dictorum iudicem. 56. D
Simon simulat poenitentiam. 66. C
Simō Adamum iniuste damnatum asse-
rit. folio 47. A
Simon magus gloriæ cupidus fuit. 31. B
Simon per aërem uolauit. 66. C
Simon magus Græcarum literarum eru-
ditus. folio 31. B
Simon magus pugnā matrem pacis ap-
pellat. 37. A
Simō aliquando Christo crediderat. 67. A
Simon magus affirmat Christum quædā
inter se contraria dixisse. 40. C
Simon magus pace, quam initio disputa-
tionis Petrus prædicabat, nihil dice-
bat esse opus inter disputantes. 37. A
Simō magus apud Dositheū locū inter
xxx. discipulos inuenit. 31. B
Simon magus amare coepit Lunā. 31. B
Simōis magi miracula p magiam. 32. C
Simō magus pro deo cultus est. 32. D
Simoni mago simulacrum positi. eodē.
Simon magus Dositheī autoritati dero-
gauit. folio eodem
Simon Lunam uxorem accepit. 33. A
Simō deum uerū crudelem dicit, eō qd'
legem uelit impleri. 48. D
Simon magus gēte Samarus erat. 31. B
Simon artis suæ magiæ instrumenta in
mare proiecit. 71. B
Simon electus est ex atrio. 66. D
Simon in Iudæam fugit. 169. A
Simon à suis omnibus deseritur. 66. D
Simō primam se uirtutem dicit. 66. C
Simō Tripolim fugerat. 75. A
Simon lapides panes fecit. 66. D
Simō magus ex castello Gethonū. 7. A
Simon magus Petro diem certaminis
indicit. 28. C
Simon reformidans Petri cōspectum in
Syriam dilabitur. 77. A
Simon magus ex uirgine senatū menti-
tus est. folio 34. C
Simon puerum necatum in conclaui ha-
bebat. 32. D

I N D E X.

Simō magus inter multos deos unū prin-
cipem constituit deum. 42. C
Simonis magi assertiones de pluralitate
deorum. 42. D
Simon eijcitur ex Antiochia. 173. A
Simō magus usus est anima pueri incor-
rupti & uolēter necati ad magiā. 33. A
Simon animas in hunc mundū captiuas
ductas esse dicit. 48. C
Simplicia. 119. A
Simulacrorum cultus origo fuit omniū
malorum. 84. D
Simulacra non esse colenda. 81. B
Sine oleo nemo prophetabat. 19. B
Singuli dī gentiliū habuerunt quiddā
sibi propriē dicatum. 160. C
Singularē exēplum pudicitiae in matre
Clementis. 109. A
Solutus Christus animas hominū illumi-
nat. folio 8. D
Solutus deus scit omnia. 156. C
Sophonias discipulus Petri. 73. A
Soter episcopus Ro. epist. 62. C
Spes futurae uitae si abijciatur, aperit ma-
gna fenestra oibus scelerib. us. 64. D
Spicae nardi in India multae sunt. 1
Spiritus immundi idē occupant corpo-
ra hominum, ut libidini suae satisficiant.
folio 53. A
Spiritus sanctus docet scripturas. 36. D
Splen purgat sanguinis sordes. 126. D
Summa religionis in quo constet. 12. D
Summa Christianae fidei. epist. 25. B
Susidae mulieres. 145. A
Stantem uoluit se Simon magus appel-
lari. folio 31. B
Stellae quomodo indicio sint rerum futu-
rarum. 13. B
Symbolum apostolorū. epist. 26. C
Syri colunt Adonem. 159. B
Syrorū daemones piscis & columba con-
secrantur. 160. C

T

Talpa ex terra habet originē. 124. D
Temere ne iudicemus. 142. D
Tempore Tiberij Christus signa coepit
facere. 4. D
Terra humore tanq̃ uberibus concipit.
folio 125. A
Terra uuluae habet speciem. 125. A
Terminus cōflictus Petri cū Simone. 61. B

Thales aquā dicit principiu rerū. 121. A
Thomas apud Parthos euangeliū Chri-
sti praedicabat. folio 147. A
Thysbes in fontem mutatur. 160. C
Titanes ex Coelo sunt geniti. 157. A
Tradita à Christo clare sufficiunt ad aeter-
nam uitam. 156. C
Transformationes hominum. 160. C
Transformatio Simonis magi. 168. D
Transferri quando possint episcopi. epi-
stolarum. 74. D
Trapezitae in horoscopo habent Vene-
rem cum Mercurio. 145. B
Tres Charites. 158. C
Tres fontes errorum. 147. B
Tria sunt quae nos cogūt aduersari deo.
folio 34. D
Tribus modis potest qd deus dici. 43. A
Trinitatis confirmatio. epist. 50. C
Tripolis urbs Phoenicis. 105. A

V

Venus. 158. C
Venus Cypro sepulta. 159. B
Venter artis magister est. 139. B
Verbū ueritatis clauis est regni coelorum.
folio 21. B
Vere boni non essemus, si mali esse non
possemus uoluntate nostra. 59. A
Veræ religionis quae sint. 97. A
Veritas uelamine amoris dēi est conte-
cta. folio 69. B
Veritati quae repugnat, sunt infirma. 163. C
Veritatis assertores non semper uincūt.
folio 30. D
Veritas ratione nunq̃ caret. 52. C
Veritas homines inter se diuidit. 41. A
Veritate nihil preciosius est. 25. B
Verus deus quis sit. 43. B
Vespae ex putrefactis carnibus equinis
nascuntur. 124. D
Veteres quare tot annis uixisse credan-
tur. folio 79. A
Via ad uitam aeternam quae sit. 13. A
Via dei uia pacis est. 38. C
Vbi animae exuta corporibus sint. 21. A
Victor episcopus Ro. epist. 64. C
Viperæ ex cinere oriuntur. 124. D
Viris progiatua data est à deo. ep. 47. A
Virtus dei caret lege. 60. D
Visibile illud coelū in cōsummatione sea-
culi resoluetur. 52. C
Visus

